

UAN

AD AUTÓNOMA DE NUEVA
ON GENERAL DE BIBLIOTE

DIRECCIÓN DE BIBLIOTECAS

SANCTI
HIERONIMI
OPERA OMNIA

16

BR65
.J4
F7
v. 16

007918

1080014570

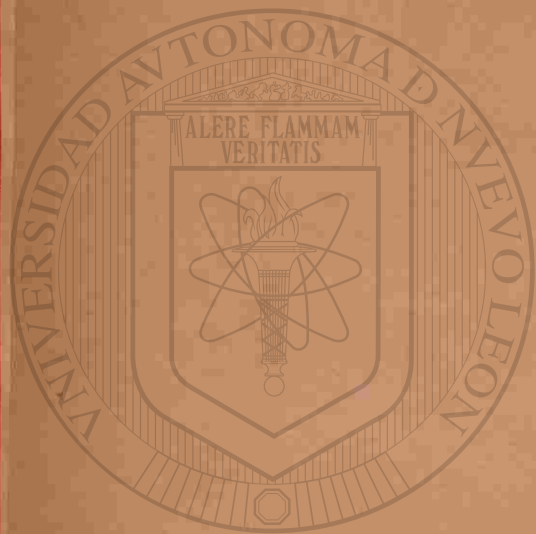

UANL

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

ŒUVRES COMPLÈTES

DE

SAINT JÉRÔME

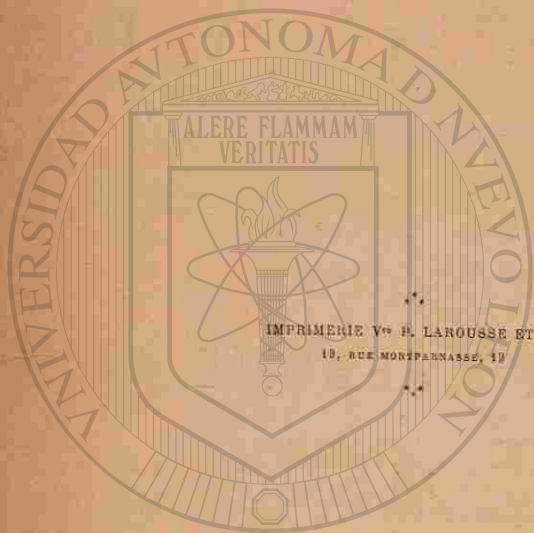
XVI

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

2/50

IMPRIMERIE V^o P. LAROUSSE ET C^o
43, RUE MONTPARNASSE, 19

OEUVRES COMPLÈTES

SAINT JÉRÔME

PRÊTRE ET DOCTEUR DE L'ÉGLISE

TRADUITES EN FRANÇAIS ET ANNOTÉES

PAR L'ABBÉ BAREILLE

AVEC DE LA TRADUCTION DES OEUVRES DE S. JEAN CHRYSOSTOME COURONNÉE PAR L'ACADÉMIE FRANÇAISE

RENFERMANT

le texte latin soigneusement revu et les meilleures notes des diverses éditions

TOME SEIZIÈME

DIVINA BIBLIOTHECA

III

LIBRI PSALMORUM, PROVERBIORUM, ECCLESIASTES, DANIELIS
PARALIPOMENON, ESTHER, TORLE, JUDITH, JOB (altera versio)
PSALMORUM

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

PARIS

LOUIS VIVÉS, LIBRAIRE-ÉDITEUR

43, RUE DELAMBRE, 43

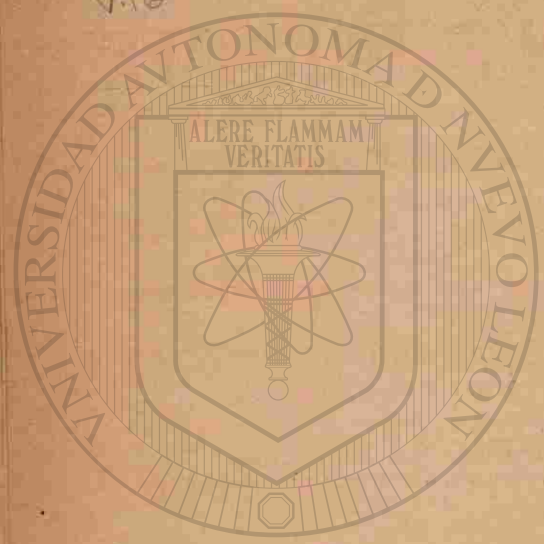
1884

Capilla Alfonso
Biblioteca Universitaria

44624

3865
54
77
v.16

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

FONDO EMETERIO
VALVERDE Y TELLEZ

PRÆFATIO

SANCTI HIERONYMI

IN

LIBRUM' PSALMORUM JUXTA HEBRAICAM VERITATEM.

EUSEBIUS HIERONYMUS SOPHRONIO SCO SALUTEM.

Scio quosdam putare psalterium in quinque libros esse divisum*, ut ubique apud Sep-

tuaginta interpretes scriptum est, *reserte, tetrata*, id est, *fat, fat*, finis libri sit, pro quo in Hebræo

1. Hunc librum ad quatuor vetustissimos optimique note codices msa. exegimus, quorum duo olim regina Suecorum numeris presentantur II et 1286, tertius Vaticane ipsius bibliothecæ numerum obtinet 131, quartus, atque in domum reliquis fore presentant, Astoricensis est olim Nonantulani asceterii, nunc S. Crucis, in Jerusalem de Urbe solo nom. 104. Sed quod hanc spectat ipsam Hieron. prefationem, sive epistolam ad Sophronium, alios præterea multos ex huius bibliothecis in consilium adhibuimus.

2. Aliam in librum psalms prefationem substituit scriptoris canonis Hebræicæ veritatis; nam cum sciunt hos psalmos ex Hebræo *lagus conversas esse ab Hieronymo*, hujus quoque editionis genuinum eum putarunt prolegium, in quo initium istud est: *In Hebræo libro psalms, etc.* Quod opus spernim ac omnino supposititium Hieronymo etiam adscribit exemplar San-Germainense nostrum. At de his alibi. Maar.

3. Hebræorum hanc fuisse pse vulgaris consuetudinem, psalterium in quinque partes sive libros tribuendi, tum ex veterum patrum testimoniis contrarium, tum ab ipsa Hebræi codicis partitione, ubi numeribus litteris *שירי ספר* *liber secundus*, post psalmum xxi; et *שירי ספר* *liber tertius* post psalmum xxxii; et *שירי ספר* *liber quartus*, a psalmo xc; denique et *שירי ספר* *liber quintus*, a cxi inscribitur. Cum vero Hieronymus, qui divisionem hanc respicit, Hebræos ipsos auctores se habere mox dicit, non recusatam sem

peritatem, et synagoga magistros eo arbitro nomine designasse, ut vulgo hactenus existimatum est; sed veteres ex Hebræis prænotatos interpretes, quos presbo habebat in hexaplis, Aquilam puta, Symmachum, Theodotionem, atque alios, qui Hebræum textum contentiones magis sunt interpretati, quosque adeo est; LXX voluit opponere. Ipsum quoque hexapla Hebræum exemplar in mente habuerit. in quo nulla erat distinctionis nota, quod Origenes in fragmento apud Montfalconium in hexaplis testatur, *in sive in libris olem res Fatibus agitur; expaxera.* Alioquin illa certo ab Hebræis, eorumque codice partitionem illam derivant veteres patres, Gregorius Nyssenus, Epiphanius, Ambrosius, aliique multi, ut alibi de re dubitum videatur, et in Hebræis de nomine exemplaribus sui temporis servatam Eusebius prefatione in psalm. testatur. Ac licet sua etiam probabilitate non careat, quod illi autem, inter ipsos olim Hebræos disputantia in utramque partem ut essent eis illi, qui cum divisionem rejicerent; nihilominus hand recte putabunt se doctores ad ejus gentis provocasse auctoritatem, quorum erat aut sibi maximam partem contraria, aut sano incerta sententia. Denique hanc scio, quataudem alia ratione positi s. pater, vel cum rei veritate convenire, vel ab aperto antilogia culpa defendi qualis illa est in epist. 26 ad Marcellam, num. 3, in quinque volumina psalterium apud Hebræos divisum est; et epistola 140 ad Cyrium, num. 4: *Aut Hebræi uno psalms volumine quinque libros contineri, etc.* constat vero optime sibi in

007918

legitur: AMEN, AMEN [מן מן]. Nos autem Hebraeorum auctoritatem secuti, et maxime Apostolorum, qui semper in novo testamento psalmodum librum nominant, unum volumen asserimus. Psalmos quoque [Al. Psalmosque] omnes eorum testatur auctorum, qui ponuntur in titulis, David scripsit. Asaph, et Ithim, filiorum Core, Bera, Ezrahie [Al. Israelite], Mosi et Salomonis, et reliquorum, quo Esdras uno [Al. uno] volumine comprehendit. Si enim AMEN [מן], pro quo Aquila transtulit. *אמן*, in fine tantummodo Hebræorum poneretur, et non interdum, aut in exordio, aut in calce sermonis, sive sententiæ, nunquam et Salvator in evangelio loqueretur: *Amen, amen dico vobis*; et Pauli epistola in medio illius operæ continerent. Moses quoque et Jeremias, et ceteri in hunc modum multos haberent libros, qui in mediis voluminibus suis AMEN [מן] frequenter interserunt. Sed et numerus viginti duorum Hebræorum librorum, et mysterium ejusdem numeri commutabitur. Nam et titulus ipse Hebræus, *ספר המלים*, quod interpretatur *colle-*

cta, quam diximus, ejus vocabuli diversa acceptio; et si Hebræus hic interpretæ opponi Septuaginta interpretibus, eorumque præferri putis auctoritatem, utraque salva res erit. Ceterum hinc quisque apparuit, quam longe a vero steterit Cassiodorus, qui divisionem istam psalmodum in quinque libros Hieronymo utpote auctore tribuit.

1. Vatic. ms. pro eo quod legitur, etc.

2. Hieronymus in epist. ad Theophrastum exponens psalmum cccxxx, de eodem argumento ita fassus est: *Amen Hebræi, uno psalmodum volumine quinque libros contineri. In epist. vero ad Marcellam scripta coisus in illud: Nuper cum pariter exsecutus, aliis verbis eandem sententiam expressit: In quinque siquidem voluminibus, fugit illo psalterium apud Hebræos divinum est. Plura de hac divisione psalterii, de auctoribus psalmodum, de quo Hebræorum *מן*, amen. Vide epistolam nunc citatis. Manr.*

3. Interserit hic Vatic. ms. corrupta verba, nec sic tenent, prout ut Latini litteris pepulmonibus verum representarent; ponitur quoque legit pro poneretur.

4. Psalterium ms. Sorbon. legit *sepher salim*, Manr.

5. Unus regio ms. cum Vaticano, *eludere*.

6. Ita ad alteros voluntissimam regionem ma. et ad veteris editionis an. 1406 fidei locum hunc restitimus. Nullo autem fermis setis cum alii libri, tum

uen hymnorum, apostolica auctoritati congruens, non plures libros, sed unum volumin ostendit. Quia igitur nuper cum Hebræo disputans, quendam pro Domino Salvatore de psalmis testimonia protulisti, volensque ille te illudere; per sermones pene singulos assereret, non ita haberi in Hebræo, ut in de Septuaginta interpretibus opponeretur, studiosissime postulasti, ut post Aquilam et Symmachum et Theodotionem, novam editionem Latino sermone transfererem. Aiebas enim te magis interpretum variatate turbari et amore [Al. amorem tuum] quo laboris, vel translatione, vel iudicio meo esse contentum. Unde impulsus a te, cui et quæ possum debeo, et que non possum, rursum mihi oblectatorum latralibus tradidi, multoque te viros potius meos, quam voluntatem in amicitia querere. Cortes confidenter dicam, et multos hujus operis testes citabo, me nihil duntaxat scientem, de Hebræica veritate mutasse. Sic ubi ergo editio mea a veteribus discrepat, interroga quomolibet Hebræorum, et liquido pervidebis, me ab amulis frustra laerari, qui malum contemnere vi-

Martian. legat, cui et que possum, negare non possum. Verbum debeo Vaticano quoque ms. agnoscit, tametsi tantum legat, cui et non possum debeo, verbis, et que possum pretermissis. Alia ex parte pro Vocibus debeo et que, duo alii e nostris mss, cum editis libris negare, eo quo diximus sensu legunt. Malim itaque concurrentibus pro vobis parte singulis collectis, perfectius malo locum ita restituere: *Qui et que possum debeo; et que non possum negare non possum*. Pronum tempore est suspicari, errandem occurru vocum solenni errore deceptos amanuenses, alterum in oculum pretermissis. Nihilominus congrua sequi sensu, et utroque recto verbo, legitur in apologia contra Rufinum secunda num. 39, ubi postremam hanc sine prædicationis partem recognoscit a. pater, cui et que non possum, negare non debeo, curus fortasse ess reliquis præferenda lectio. Diciturque nec malo habet antiquissimas regionis libri, cui et que non possum, negare non possum, etc.

7. In veteri dudum laudata editio, nihil duntaxat sententia, pro scientia. Quo quidem lectio incommoda ipse quoque non est; fortasse antea et verior videri nonnullis possit, qui Hieronymianam interpretandi rationem ac modum, id est, non verbum a verbo, sed sensum a sensu, innui velint. Verum obstat gominis hinc locus in preloquio galata, ubi de sua ipse conscientia loquens: *Mihi, inquit, omnino consensus non est, uti aliquid de Hebræica veritate mutasse*.

deri præclara, quam discere. Perversissimi homines. Nam cum semper novas expectant voluptates, et gula eorum vicina maria non sufficiat: cur in solo studio Scripturarum, veteri sapor contenti sunt? Nec hoc dico, quo præcessores meos mordeam, aut quidquam de his arbitri detrahendam, quorum translationem

1. Fortasse rectius legendum est, *contemnere et incidere*, etc. pro *videri*. Paria his tamen habet a. pater in prologo ad versionem psalmodum ex Græco, et ad librum Paralipomenon. Sententiam autem videtur a Plinio accepisse.

2. Ms. codex S. Michaelis in periculo maris multa sic habet addita et mutata: *Me ab amulis frustra lanari, qui vel invidia, vel supercilio matuit contemnere videri præclara, quam discere. Perversissimi homines: et de turbatione magis rivo quam de purissimo fonte potari. Nam cum, etc.* Manr.

3. Precessores habent mss. non prædecessores. Manr.

4. Restitutum præcessores, quod mss. libri omnes atque illius voluntissimos præferunt. Antea erat, *predecessores*.

4. Admitti hoc loco vetustiora exemplaria quaedam Græca voces, o quibus nullum sensum efficere potui; *ANTI-PALMONIKON TOBIAI CYPOTIC*, nisi legendum sit, *ἀντὶ παλμῶν τὰ τοβία ἐκύπotic*, id est, *coram palmo ramos palmo trahunt*. Sensus est, si opusculum meum in Græcum transtuleris, et imperitia mea doctissimos viros testes facere volueris, nos secus facies quam illi, qui ante arbores ramusculas afferunt, unde merito dicam tibi illud Horatianum: *In silvam ne ligna feras*. Hoc quantumvis sibi colarere videantur, non mihi multum ardent; tum quod sententia perfecta sit absque his Græcis verbis; tum quia reperiantur codices mss. in quibus absunt hujusmodi voces: talis est Sorbonicus, talis et Vaticanus n. 344. Denique nec Erasmus nec Marianus præverdi istius Græci meminerunt in suis edition. necio an et ad difficultate videri, an potius defecto vetustiorum exemplariorum mss. quibus non abundamus, manifestato sensu minus. Manr.

— Vix dictu est, quam in hoc loco restituendo pro suo quisque ingenio laboraverint homines doctissimi, ab exposita primam per Benedictinum editorem Græca ms. codicum lectio ad hanc usque diem; priores enim editores et critici, Græca paulo corruptiora elementa hic loci quid essent et quid sibi vellet non associati, penitus prætermiserunt. Postquam vero lecta utroque fuerunt a Marianno, atque aliquo tandem Latino sensu donata, cum nec Græci tamen satis recte haberent, Latino conati sunt coque alii infeliciter; ut post varias hominum contentione, quid significarent, incertus propemodum esset quam antea. Sed sit ille inventus in vetustioribus

diligentissime emendatam, olim mee lingue hominibus dederim; sed quod aliud sit in Ecclesia Christo credentium psalmos legere, aliud Judæis singula verba catinonantibus respondere. Quod opusculum meum, si in Græcum (ut polliceris) transtuleris, *ἀντιπαλμωνικῶν τῶν κωνσταντίνου* et imperitia mea doctissimos quoque

scriptum, *ANTI-PALMONIKON TOBIAI CYPOTIC*, qui legi posse docet, *ἀντὶ παλμῶν τὰ τοβία ἐκύπotic*, ac recti, *coram palmo ramos palmo trahunt*. Et sensus sit, si opusculum meum in Græcum transtuleris, et imperitia mea doctissimos viros testes facere volueris, non secus facies, quam illi, qui ante arbores ramusculos afferunt; unde merito dicam tibi illud Horatianum: *In silvam ne ligna feras*. Quam vero falsa ea sit lectio, quamque ipsa incongrua, atque absurda sententia, ex his, que mox explicanda sunt, ne in ea confutanda perdamus operam, plane constabit. Quamquam in hoc minus peccatum velle a Marianno, dampnare vitio veniam, si in perquam difficili conjungenda atque explananda sententia deceptus est. Illud magis improbandum, quod se ipsa verba, que sibi optime colarere videbantur, velut in textum recipi; ac levibus sane de causis, puta quod perfectus orationis sensus absque illis sit, tum quia duos codices mss. suspicabant, unus Sorbonicus, alter Vaticanus, a quibus voces illæ aberant, temere repudiavit. Eaimvero si quis mss. his curent, nemo non intelligit, librarij alioquin Latini hanc fuisse culpam, qui Græca sibi ignota vocabula prætermisit; nam fieri vix potuit, ut in perisquo alius exemplaribus, atque his et longo voluntissimis etatis, et melioris note, ea præparum de suo quis addiderit. Id porro ipsum, quod etiam sine verbis illis perfectio consistet sententia, in causa fuit imperio scribarum, et quo minus intelligebat, tutius prætermitteret; atque alia ex parte magis evincit, non esse illa a glossatori projecta ingenio, qui nulli opus fuerat supplere. Sunt igitur quam quo maxime Hieronymianis, que repudiate post tot exemplariorum auctoritates non licebat. Verum de recta eorum lectione ac sensu inquirendum est. Nuper alias de Benedictinarum grege Martiana ita Græca legit, ut nescio quid de Syronum *κοσμοπο* dictam velit, et persuadere vulgo multa conatur, nobisque dicam, prout est hominis ingenium, imperitia impingat. Librum ejus olim nos ante annos fere decem oculis lustravimus quam cum nos terunc faceremus, adnotare quid ejus esset stupiditatis omnibus. Claricus artis criticæ parte in, sect. 1, cap. 14, docturum id se, satis confidenter pronuntiat, atque una verbo interpretatur quod Parisiense Benedictini assopri non potuerunt. Atque (quod operæ prædum fuisse) ne librorum ipsidem una ab eorum lectione in Græca mutatis, verendum tantum ait, *pro dictis, ramos trahentibus*: quod egregium in hoc locum sensum habere contemdit.

[AL. quosque] viros testis facere volueris, dicam tibi illud Horatianum: *In silvam ne ligna feras.* Nisi quod hoc habeo solamen, si in labore communi intelligam, mihi et laudem, et vitu-

perationem tecum esse communem. Valere te in Domino Iesu [AL. Iesu] cupio, et meminisse mei?.

siquidem obscure atque eleganter Hieronymus illud Graecis, qui versionem tantum LXX interpretum huius libri legebat, quam facile confert ramis fractis desinitis, quales sunt rami palmarum; Hebraicam vero variatam *fructus*, quem dum Graeci se docere pere putabant, frustra quaerit, et steriles dixit ramos vellere. Hoc tota eius ratio est, quam ex Philii lib. xii, cap. 4, testimonio de palma natura, qui pomum fert in cocumino, non inter folia, insultando exaggerat. Reposit vero Martianus, suam entatus defendere nihil variis interpretationem, certe quanta potuit animositate, atque in adversarium contumelia. Tunc argari coepit est, magis, atque ut semet dicam, Andabaturum inter eos merito pugnatum est. Alii, qui studio paritum pugna successerunt (solum enim est hic angulos recensere) precipue vero qui ephemerides literarias scribat, Latine nonnumquam nunc uno, nec altero subditulo verbo, ad preconceptam opinionem trahere atque explicare conati sunt. Nemo unus de re ipsa Graeca lectione cogitavit, quam tamen, ut recepta praedem erat, obscuram sententiam reddere, ipsi non dubitabant; uno si attentus ad a. doctores occurrerent contextum ac mentem, fore absurdam ac inane coherentem invenissent. Tota lauda igitur fuit Graeca scriptura, et investiganda in antiquioribus mss. vera ex corruptis istis iunctaque varie elementis lectio. Qua in re si nobis a sententia successerit, tunc, loquor, iudicatis, atque uno iudicio si resolutionem nostram probaveris, aliorum, ne his consultandis longiores sicut, coniecturas explodes. Jam vero a quidam mss. quos consulimus, quique pari omnes consensu, tumetsi paulo corruptis, litteras eas Graecae retinent, duo, quorum alter reginae Sacerum sub n. II laudatus, atque in eadem charactero perscriptus, habet: **ΑΝΤΙΦΟΝΙΚΟΝ ΕΙΣ ΤΥΡΟΥΧΙΝ**: aliter quod dicitur S. Graeca in Jerusalemis Urbe, nec sano merito sequioris aetatis aut notae, **ΑΝΤΙΦΟΝΙΚΟΝ ΤΟΙΣ ΑΙΣ ΤΥΡΟΥΧΙΝ**. His facem praefertentibus, statim oleat menti meum, atque in sano peripetiam atque elegantissimum, quem s. ipse pater intendit.

Priorem itaque dictionem *Αντιφώνη* uno verbo accepimus, viz una littera a mss. transita recedentes. Aliorum quoque vocalium tot, idem mss. suffecerant: tantum nos a reliquis elementis articulum sequimus. Restabant ΑΙΑ aut ΗΑΙΑ, et *Αποφώνη*, quae rursus in unam compingenda vocem intelleximus, *Αποφώνη*. Mutavimus autem litteras ΒΑΙΑ in ΚΑΤΑ, uti recte cogente sensu, tum ipsa litterarum similitudine ac aucta: sciant enim qui veteres illos tractaverit, B pro K, et A pro Α, denique I pro T, transgressa superne lineula oculos effugientia, a Latinis praecipue amanuensisibus supra capitis confundi. Hinc porro isthuc exurgit in Latino sententia: *Contentio* (sive exemplarium contentio) *reponens* *is qui detrahunt*. Nemo ita *Αντιφώνη* verbum sonat, combustione alicujus rei adversario obstituto ac repugnare: et *Αντιφώνη* detrahens, quod nemo ignorat, et apud lexicographos passim obvia probant exempla. Vide, si lubet, a. ipsum doctorem in commentar. in epist. ad Galatas cap. v, 21. Sensus ad orationis animum sic habet: Si opusculum meum, Syphraci, in Graecum transliteris, ut ejus ex Hebraea versionis contentio, Graecis, et qui Graecum LXX interpretum obtentu, mihi detrahant, reponas: et doctissimos quoque ex his imperitis meos testes facere volueris, dicam tibi illud Horatianum, etc. Cum accidit plus nimio sit Graecorum interpretum, nihil in ea lingua versionem istam recipere est opus. Nimirum et Venusianum poemam Graeco versus molantem dehortatus in somnis est Romulus, satir. 19, quod plus satis poetarum esset apud Graecos:

In silvam ne ligna feras innoxius ac si Graecorum magnas metas implere ceteris.

Nihil hic palmarum, aut dactylis, ramorum, aut fractuum: nulla eius, quod nunquam fuit, proverbii apud Hieronymum mentio.

1. Horat. lib. i, serm. sat. 10. Mart.

2. Regius ms. et Corbolensis: *Valere in Domino Iesu, cupio te meminisse mei, Valencius proximo memoratus: Tive in Domino Iesu, etc. Mart.*

INCIPIT

LIBER PSALMORUM.

I. *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra derisorum non sedit. Sed in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte.*

Et erit tanquam lignum transplantatum juxta rivos [h. rivulos] aquarum, quod fructus suum dabit in tempore suo.

Et filium ejus non defluet [AL. fluens], et omni quod fecerit prosperabitur.

Non sicut impius, sed tanquam pulvis quem projicit ventus.

Propterea non resurgent impius in iudicio, neque peccatores in congregatione justorum, Quoniam novit Dominus viam justorum, et via [AL. iter] impiorum peribit.

II. *Quare turbantur [h. turbantur] gentes, et tribus [h. plebes] meditantur inania?*

Conversant reges terra, et principes tractabunt

pariter adversus Dominum, et adversus Christum ejus.

Diarumpemus vincula eorum, et projiciamus a nobis laqueos eorum. Habitator caeli ridebit,

Dominus subsannabit eos. Tunc loquetur ad eos in ira sua, et in furore suo conturbabit eos.

Ego autem orditus sum [h. unam] regem meum super Sion montem sanctum meum. Amantabo [h. Narrabo] Dei praeceptum, Dominus dicit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te.

Postula a me et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terre.

Pascet eos in circo ferreo, ut vas figuli conteres eos. Nunc ergo, reges, intelligite, erudimini, iudices terra.

Servite Domino in timore,

1. Gasteriens. ms. inserit *falli*, quod in eadem Hebraea textus verbum.

2. Quae *deinceps* occurrunt margini appositae scholia cum h nota, o sula ut vocat, canonis Hebraeo verticalis mss. exemplaribus Martianus descripsit.

3. Monumenta hebraea antiqua omnia in hoc scholia marginalia quae *deinceps* occurrunt in toto psalm. posita esse in exemplaribus canonis Hebraeo, veritatis, ubi incorruptus fere servatur textus versionis Hieronymi cum huiusmodi annotationibus ad marginem. Porro eadem scholia translata sunt imperitia libraria in contextum sacrum psalm. ita ut in tribus antiquis mss. codicibus textus mutatus invenitur cum annotationibus marginalibus per totum psalterium. Manu scripti illi sunt, Vaticanus biblicorum sacrorum codex n. 5729, codex

item biblicus Augustinorum Bardigalensis, et alter monasterii S. Michaelis in portulo maris. Nonnullam etiam partem scholorum invenimus in aliis exemplaribus mss. unde in editis libris facile heretici poterunt. Nos ad fidem codicum mss. vetustissimorum ac optimo notae, omnia suis locis restituro extraximus. Mart.

4. Iterum Epistologus. ms. *tanquam arbor transplantata*, et coherentem, *quae fructum, etc.* Sequitur cum vetustissimo reginae mss. atque ipso scholiaste, *juxta rivulos, etc.*

5. Quod mavult scholasticos *turbantur*, nostri quoque mss. praeferrunt.

6. Hic quoque juxta scholasticam unam habent mss. nostri *pro orditus*: et mox *sanctum suum* pro *meum* legunt, Hebraeo tamen contradicente.

et exultate¹ in tremore.
Adorate² pure
ne forte irascatur, et peccatis de vin.
Cum exarserit post paululum furor ejus,
beati omnes qui sperant in eum.

PSALMUS³ DAVID. CUM PERIRET A FACIE ABSALON
FILII SUI.

III. Domine quare multiplicasti sunt hostes mei,
multi consurgunt adversum [A. contra] me.
Multi dicunt animam meam.

Non est salus huic in Deo. SEMPER⁴.

Tu autem, Domine, elevasti circa me, gloria mea et
exultans caput meum.
Vox mea ad Dominum clamabo,
et exaudivit me de monte sancto suo.

SEMPER.

Ego dormivi, et soporatus sum:
evigilavi, quia Dominus sustentavit me.

Non timebo millia populum, quia circumdederunt me.
Surge, Domine, solutum me fac, Deus meus,
quia perexististi inimicis meorum
mazillam,
dentes impiorum confregisti.

Domini est salus,

super populum tuum⁵ benedictio tua.

SEMPER.

VICTORI IN PSALMIS CANTICUM [h. Psalms] DAVID.

IV. Invocontem me exaudi me, Deus justicie mee,
in tribulatione dilatasti mihi:

Miserere mei,
et exaudi orationem meam.

Filii viri usquequo incolgi mei [h. gloria mea] igno-
minione

diligitis vanitatem querentes mendacium. SEMPER.

Et cognoviste quoniam mirabilem reddidit [A.
reddet]

Dominus sanctum [h. misericordem] suum,
Dominus exaudivit eum clamavero ad eum.

Insignis et nolite peccare,

loquimini in cordibus vestris super cubilibus vestris,
et taceite. SEMPER.

Sacrificate sacrificium justitie,

et salute in Domino.

Multi dicunt: Quis ostendit nobis donum?

Levi super nos lucem vultus tui, Domine.

Dilecti⁶ latitavit in corde meo,

a tempore⁷ frumentum et vitam eorum multi-
plicata sunt;

In pace simul requiescam, et dormiam,

quia tu, Domine, specialiter securam habitare
fecisti me.

VICTORI SUPER⁸ HEREDITARIUM CANTICUM [h. Psal-
mus] DAVID.

V. Verba mea auribus percipe, Domine⁹,

intellige murmur meum [h. meditationem meam].
Adverte ad vocem clamoris mei¹⁰

vox meus et Deus meus,

quia te deprecor.

Domine, mane audies vocem meam,

mane preparabor ad te, et contemplantor¹¹.

1. Interceit Cisterciensis. ms. ei voculam.

2. Locum istum arguit Rufinus adversus Hierony-
mum, quod nempe alibi verissimè, adorate filium.
Sed hujus reprehensionis imperitiam scribit no-
credite retandit s. doctor, ostendens veris Ho-
braica 72 וְיִשְׁתַּחֲוֶה בָר, diversis interpretatio-
nibus posse converteri. e Quis ergo, inquit, ecclesiast-
ticam fidei nosse, si debeat lector, quod modis
apud Hebræos unius versiois explanatur. s. Cetera
vide apud ipsum I. E. apologia adversus Rufinum.
MARV.

— Sic ipse olim legit S. Augustinus in speculo,
ubi Hieronymianam hanc ex Hebræo translationem
diligentissimo sequitur. Recolendus porro ad hanc
locum s. Interpres in apologia contra Rufinum lib.
i, num. 19.

3. In Cisterciensis ms. Canticum inscribitur. Tum
in regio Absalon scriptum est pro Absalon.

— Hic in Cisterciensis, Domine, quid grandes
sunt, etc. Hebraeus 127 72.

4. Quid significet illud semper, quod apud Hebr.
7272, sela, apud Græcos autem Διapsalma dicitur,
vide in epistola Hieronymi ad Marcellam, cujus
principium est: e Que accepisti, reddenda sunt
cum honore s. MARV.

5. Tacet Cisterciensis. ms. tuum; alter vero ro-
gina subsequentes voces, benedictio tua.

6. Tess nostri ms. in tempore.

7. Idem ms. pro habent pro super. Cisterciensis
David nomen preterea retinet. Denique una ro-
gina cum alio apud Martinum, in ipso psalmo audi
legit pro auribus percipe.

8. In exemplaria canonis; cetero, audi Domine.
MARV.

9. Cisterciensis cum Vulgata libris, intende voci
orationis mee, ejus versiculi spatium in antiquis-
simo regio vacat; est tamen in Hebræo.

10. Adit Cisterciensis ms. et sperabo; et in sub-
sequentis versus sine cum regio es voculam.

Quoniam non Deus volens iniquitatem [h. impie-
tatem] tu,
nec habitabit iusta te malignus.

Non stabunt iniqui in conspectu oculorum tuorum,
odisti omnes operantes iniquitatem.

Perdes loquentes mendacium,

virum sanguinum et dolosum

abominabiliter Dominus.

Ego autem in multitudine misericordiarum tuarum

introibo [A. add. in] domum tuam,

adorabo in templo sancto tuo in timore tuo.

Domine, datus me in justitia tua propter invidiosos

[h. decantatores] meos,

dirige ante faciem meam viam tuam.

Non est enim in ore eorum rectum,

interiora eorum insidiosa:

Sepulcrum patens guttur eorum,

linguam suam lenifera¹

Condemna eos Deus,

decidant a consiliis suis:

Iuxta multitudinem scelerum eorum expelle eos:

quoniam provocaverunt te [A. ad. Deus].

Et letentur omnes qui sperant in te,

in perpetuum [h. in seculum] laudabunt.

Et proles eorum.

Et habitabunt in te, qui diligunt nomen tuum.

Quia tu benedixisti iusto.

Domine, ut scuto [h. hasta] placibilitatis coro-
nabis eum.

VICTORI IN PSALMIS SUPER OCTAVIA CANTICUM

[h. Psalmus] DAVID.

VI. Domine, ne in facere tuo arguas me,

neque in ira tua corripas me.

Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum ego
[A. lac. ego].

Sanus me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa
mea.

Et anima mea conturbata [A. turbata] est valde,
et tu, Domine, usquequo?

Revertere, Domine, erue animam meam, salva me
propter misericordiam tuam.

1. In ms. nostris lenifera: in Hebræo 7272 7272.

2. In futuro suscipiet ms. Cisterciensis. legit presen-
tium Hebræo 7272.

3. Canon Carcass. et ms. Carnutensis, pro igno-
ratione David; consequenter vero in ms. S. Mi-
chælis, super verbis Christi. MARV.

Quoniam non est in morte recordatio tua,
in inferno quis confitebitur tibi?

Laboravi in genitibus meo

natura faciam tota nocte lectum [A. lectulum]
meum,

lacrime meis stratum meum rigabo.

Caligavit pro amaritudine [h. irritatione] oculi
meus,

consumptus sum ab universis hostibus meis.

Recalite a me omnes, qui operamini iniquitatem,
quia audivit Dominus vocem fletus mei.

Audivit Dominus deprecationem meam,

Dominus orationem meam suscepit¹.

Confundantur et confabentur² dolenter omnes
inimici mei,

revertantur et confundantur subito [h. in mo-
mento].

IGNOBATIO DAVID³, QUOD CECIDIT DOMINUS SUPER

VERBA ÆTHIOPIS FILII JEMINI.

VII. Domine Deus meus in te speravi,

salva me ab omnibus persequentibus me, et libera
me.

Ne forte rapiat⁴ ut leo animam meam,

laceret, et non sit qui eruat.

Domine Deus meus, si feci iniquum,

si est iniquitas in manibus meis.

Si reddidi retribuentibus mihi malum,

et dimisi hostes meos victuos.

Persequatur inimicus animam meam, et apprehendat

[A. comprehendat].

et concidet in terra vitam meam,

et gloriam meam in pulverem colloquet⁵.

SEMPER.

Surge, Domine [A. Deus], in furore tuo,

elabora malignum super hostes meos; et conurge
[h. exergere] ad me iusticio quod armasti.

Et congregatio tribuum [h. plebium] circumdedit te,

et pro eo [A. hac] in altum recessere.

Dominus judicabit [A. iudicabit] populos,

justicia me, Domine [A. Deus], secundum justiti-
am meam,

et secundum simplicitatem meam que est in me.

— Nostri ms. quoque alii Martianus inpropi-
et pro ignoratione, et consequenter super verbis Christi,
Cisterciensis, pro verbis.

1. Idem nostri ms. ne forte capiat.

5. Unus Cisterciensis ms. in pulverem con-
culcet.

Construatur malum iniquorum [h. impiorum]:
et confiteretur iustus,
et probator cordis et renium Deus iustus.
Clypeus meus in Deo,
qui solcat rectos corde*.

Deus iudex iustus,
et fortis, et comminans tota die.
Non repuerunt [AL. conuertet] gradum suum aciem,
arcum suum tenebat, et parauit illum.

Et in uno parauit eum mortis,
ingitilas suas ad comburendum operatus est.
Ecce parituri iniquitates,et concepta dolore, peperit mundiciam*.

Lacum aperuit, et effodit eum,
et incidit in interitum quem operatus est.
Reuerteretur dolor [h. dolus] suus in caput eius,
et super verticem eius sanguis sua descendit.

Confitebor Domino secundum iustitiam eius,
et psallam [AL. cantabo] nomini Domini altissimi.

VICTORI PRO TORRENTIARIBUS CANTICUM
[h. Psalmus] DAVID.

VIII. Dominus [AL. Dominus] dominator noster,
quoniam grande est nomen tuum in universa terra:
quia posuisti gloriam tuam super caelos.
Ex ore infantium et lactentium fecisti* [h. fundasti]
laudem [h. virtutem],
propter adversarios tuos,
ut quiescat inimicus et ulor.

Videbo enim caelos tuos opera digitorum tuorum,
lunam et stellas quae fundasti [h. preparasti].

Quis est homo, quoniam recordaris ejus,
et filius hominis, quoniam vivitas eum?
Minus [AL. minus] eius prolo minus a Deo,
gloria et decore coronabis eum.

Dabis ei potestatem super opera manuum tuorum,
euncta posuisti sub pedibus ejus.
Oves et armenta omnia,
insuper et animalia agri.

Aves caeli et pisces maris,
qui pertranseunt semitas marium*.

Domine dominator noster,
quoniam grande est nomen tuum in universa
terra.

VICTORI SUPER MORTE* VIII CANTICUM
[h. Psalmus] DAVID.

IX. Confitebor Domino in toto corde mea,
narrabo omnia [AL. omnia] mirabilia tua.
Laelabor et quae dolo in te,
canam [h. psallam] nomini tuo, Altissime.

Cum ceciderint [h. conuertentur] inimici mei retror-
sum,
conuertent et perierint a facie tua.

Forsitan in iudicium meum et causam meam,
solus super solium iudex iustitiae.

Insuper [AL. increpavit] gentes, perit impius,
nomen eorum delesti in sempiternum [h. saeculum]
et fugiter.

Inimici* complete sunt solitudines in finem,
et circumfatae subiecti:
perit memoria eorum cum ipsis.

1. Trai. mss. *justitia*, subsequenti etiam et
vocalia praetermissa. Pseudo-Hieronymus in com-
mentar. ad hunc locum: « In Hebraeo, inquit, ita
scriptum est: *Servatus eris et renes; Deus iustus*,
ut postea, consequatur, *aditorem meum a Deo*,
etc. »

2. Regulae mss. *reticet corde*.

3. Vocatum et nostri mss. *tacent*. Falsus Hierony-
mus in commentar. *Melius*, inquit, in Hebraeo ha-
betur, *comminatus in omni die, quod Aquila quoque*
transulit.

4. Ms. Corbeionis, prima manu, et canon San-
Germanensis correctis, et *concepto dolo peperit*
mentiaciam. Marc.

— Cisterciensis, ut et alii apud Maritan. mss. *concep-
to dolo*: quod potius critica alienajus periticia
cura, quam librarij factum existimo incuria.

5. Victori pro torrentibus ipsi David. Sic in-
scribitur octavum psalium canon Carceas, et alii
duo mss. Mart.

6. In nostris mss. *perfecti*: mox unus regine,
adversarios suos habet pro tuos.

7. In exemplaribus canonis Heb. veritatis scrip-
tum legitur, *qui pertranseunt pontis mari*: sed in
nostro San-Germanensi additur secunda manu *sy-
laba ubi*, ut legitur *marium*: in margine etiam po-
situm est istud scholion, *h. senilius*: quod respondet
ponti in textu, codex Vaticanus, et aliter S. Mi-
chaelis in periculo maris, non non unus Augustino-
rum Bardiogonensium legunt quod nos posuimus.
Quatur illi, nomen reginae, Corbeionis, Carmitensis,
et Sorboniensis retinent eam etiam, *senitas* ponti.
Marc.

— Cisterce. mss. *pertranseunt vias aquarum*:
regius, autem *senitas* ponti, ut et Maritan. in
aliquo e suis invenit.

8. Pari consensu pro morte praefertur nostri mss.

9. Tacet regina. mss. vocem *inimici*, legitque,
complete solitudinis in fine. Cisterciensis, *defecerunt*
france cum antiquis versionibus.

Dominus autem in sempiternum [h. saeculum]
sedebit,
stabilis est ad iudicandum solium suum.

Et ipse iudicabit orbem in iustitia, iudicabit po-
pulos in equitatis.

Et erit Dominus elevatus oppresso,
elevatus opportunita in angustia.

Et confident in te qui nocerant, nomen tuum,
quoniam non dereliquisti quærentes te, Domine.
Cantate [h. Psallite] Domino habitatori Sion,
annuntiate in populis cogitationes ejus.

Quoniam quærens [AL. quærentes] sanguinem eorum
recordatus est,
nec oblitus est clamoris [AL. clamorem] pau-
perum.

Miserere mei*, Domine,
vide afflictionem meam ex inimicis meis,
qui exaltas me de porta mortis.

Ut narrem [AL. Et. narrem] omnes laudes tuas in
portis filiorum Sion,
exultabo in salutari tuo.

Denegavit sunt gentes in interitu quem fecerunt,
in reti* quod absconderant, captus est pes eorum.

Agustus est Dominus iudicium faciens,
in opere manuum [h. palmarum] suarum corrumpit
iniquos.

Soluit Semper*.

Convertantur impij in infernum,
omnes gentes quæ oblitæ sunt Deum.

Quoniam non in eternam oblivioni erit pauper,
expectatio pauperum* peribit in perpetuum.
Surge, Domine, non confortetur haustu: iudicentur
gentes ante faciem tuam.

Pone, Domine, terrorem eis:
solent gentes, homines esse se, Semper.

QUARE, DOMINE, STAS A LONGE*.

X. Despicies in temporibus angustia.
In superbia impij ardet pauper:

copiantur in sceleribus quæ cogitaverunt.
Quis laudabitur impius in desiderio animæ suæ*,
et avarus applaudens sibi blasphemavit Dominum.

Impius secundum altitudinem ire suæ non requirit*:
nec [AL. non] est Deus in omnibus cogitationibus ejus.

Participant hinc ejus in omni tempore:
longe [h. in excelsis] sunt iudicia tua a facie ejus,
omnes inimici sui despicit.

Iniquitate in corde suo: Non movebor:
in generatione et generatione ero sine malo.

Maledictione os ejus plenum est, et datus est aversitas:
sub lingua ejus dolo et iniquitas*.
Sciet insidians iustia vestibulo
in absconditis interficit* innocentem:
oculi ejus robustos circumspiciunt.

1. In instanti iudicat, tum hoc, cum subsequenti
versu mss. nostri omnes legunt.

2. Idem nostri mss. *Miserere est me Dominus*,
vidit afflictionem: qui exaltat me, etc.

3. Ms. Cisterciensis in *facta* quam fecerunt, in
rete, etc.

4. Plerosq. mss. *soluit sempiterno*, vel *cum soluit*
sempiterno. Canon San-Bermainensis, et Vallicanus
codex mss. psalmi, *cum soluit scilicet*. Edjus legit
iuxta Hebr. *meditatione semper*. At verbum *medita-*
tionis non apparet in novam mss. nostram. Apud
LXX. una diversitas scribitur: hinc S. Hierony-
mus ait in epist. nunc 138: *Nomen psalmus distin-*
guatur canticis diapsalmarum. Marc.

5. Abscondit in Hebr. ac in utroque exemplari
canonis particula negativa non que tam ambig-
uosa est ex precesentibus, idque ante nos
oblitus vir, si quis alius, ligam Hebr. consultan-
tes, noster Thomas Dufour, *Non non* e semel pos-
tuo, inquit, aliquando in aliis periculis nominis
subintelligitur, ut psal. 117: *Non in finem oblitus erit*
pauperis: patientia pauperum (non) peribit in
finem. Hæc illa in opere grammatico ligam
subauditur, expresso hic interserunt nostri mss.

6. Sic in medio columnæ describunt hunc verum
exemplari canonis, ad distinctionem scilicet psalmi
decimi, qui apud Hebr. initium sumit ab his verbis:
Ceteri codices continuata scribunt, conjunguntque
in unum hos duos psal. Inde error numerorum
exoritur in consequentibus, ut pro undecimo docu-
mus notatur, ac pro decimo tertio duodecimus: et
ita de ceteris, Marc.

— Maritanensis ad hunc modum ex utroque ca-
nonis, ut vocat, exemplari describit majusculis li-
teris ad novi psalmi in Hebraeo archetypo initium
significandum. Nostri autem mss. continenter scri-
bunt, sine ulla divisionis aut numeri nota.

7. Colox regius ac Carnutensis legunt cum edulis
libris: *Quis laudabit impius desiderium animæ*
sue. Marc. — In nostris mss. ut et duobus apud
Mart. *laudabit, etc.*

8. Colox regius secundum multitudinem furoris
sui non requirit, et furoris quidem pro ira illi
quoque codices legunt.

9. Ms. Vaticanus, Corbeionis, et Canon San-
Germanensis emendatus *datus et iniquitas*. Marc.

10. Ms. quoque nostri, ut tres peno Marc. *et*
interficiat. Mox Cisterciensis. addit tuam ad robustos.

Inscidat in abscondito,
quasi leo in cubili:
Inscidat ut rapiat pauperem:
rapiat pauperem cum [Al. diu] attraxerit eum
ad rete suum.

Et constructum subiecit,
et irruet viribus suis valenter.

Dixit in corde suo: Oblitus est Deus:
abscondit faciem suam, non respiciet in perpetua.

Surge, Domine, Deus! [h. o. Deus], terra manuum
tuarum:

non oblitisceris pauperem:
Quare blasphemavit impius Deum,
dicens in corde suo quod non requiratur?

Fides [h. Virtus] qua tu laborem et furorem
respicias,

ut datur in manu tua:

Tibi relinquatur [Al. derelinquantur] fortis tui,
populo tu ex factus adiutor?

Contre brachium impii et maligni:
quare impietate eius [Al. eorum] et non invenies.

Homines res saeculi et aeternitatis,
perierunt gentes de terra eius.

Desiderium pauperum audivit Dominus [h. audivit,
Domine],

preparasti cor eorum, audivit auris tua.

Ut iudices populum et oppressum,
et nequam ultra superbiat [Al. superbiat]
homo de terra.

VICTORI DAVID.

XI. In Domino speravi,
quomodo dicitis animae meae:
Transvola in montem? sicut passer.

Quis nec impii tulerunt arcum?
posteriorum sagittam suam super verum,
ut sagittent in abscondito rectos corde.

Quis leges dissipavit eius,
justus quid operatus est?

Homines in templo sancto suo,
Dominus in caelo thronus eius:

1. Addit domo Cisterciensis. ms. meus.

2. In regina ms. ut et alii pons Martini. requiritur: Cisterciensis. requiritur.

3. Aliquot mss. tu eris factus adiutor; alii nonnulli, tu eris adiutor. Mar.

4. Tres e nostris mss. preparasti, ut cor eorum, etc.

Oculi ejus vident,
palpebra ejus probant filios hominum.

Dominus justum probat,
impium autem et diligentem iniquitatem, odii
anima ejus.

Pluet [Al. Pluit] super peccatores [h. impios]
laquos,

ignis et sulphur, et spiritus tempestatum pars
calicis eorum.

Quoniam justus Dominum justitiam dilexit:
rectus videbunt [Al. viderunt] facies eorum.

VICTORI DAVID. OCTAVA GANTICUM [h. Psalm.] DAVID.

XII. Salve, Domine, quoniam defecit sanctus
[h. misericors].

Quoniam transiit sunt fideles a filijs hominum.

Fratria loquuntur [Al. loquitur] unusquisque pro
ximo suo,

labium dolorem in corde, et corde locuti sunt.

Disperdit Dominus omnia labia dolosa,
linguam magniloquam.

Qui dixerunt: Linguam nostram roboremus,
labia nostra nobiscum sunt: quis Dominus [h. do-
minator] noster?

Propter vastitatem inopiae et gemitum pauperum,
nunc conargui, dicit Dominus:

ponas in salutari auxilium eorum.

Eloquentia Domini eloquia mundo:
argentum probatum,

separatum a terra, colatum septulum.

Tu, Domine, custodis ea,
servabis nos a generatione haec in aeternum.

In circuitu impii ambulabunt [Al. ambulanti],
cum exultati fuerint celsissimi filiorum hominum.

VICTORI CISTERCIENSIS [h. Psalms.] DAVID.

XIII. Esqueus, Domine oblitisceris me [Al. me]
penitus:

usquequo abscondes faciem tuam a me?

Usquequo posuisti consilia [Al. consilia] in anima
mea,

5. Nostris mss. Transvola mentem, ut avis.

6. In Cisterciensi, salve me, Deus: et mox juncto: regio labium subdolum pro flososum.

7. Duo mss. addunt verbum est.

8. fidei mss. alique penes Marianam argen-
tum igne probatum.

dolorem in corda meo per diem,
usquequo exultabit inimicus meus super me?
Converte [h. Aspic], exaudi me, Domine Deus
meus:
illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in
morte.

Nequando dicat inimicus meus: Praevalui adversus
eum:

hostes mei exultabunt, cum motus fuero.

Ego autem in misericordia tua confido,
exultabam cor meum in salutari tuo:
cantabo Domino, qui reddidit mihi.

VICTORI DAVID.

XIV. Dixit stultus in corde suo:
Non est Deus:

Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt studiosi:
non est qui faciat bonum.

Dominus de caelo prospexit super filios hominum,
ut videret si est intelligens, requirens Deum.

Omnes recesserunt, simul conjugatiati sunt,
non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem:
qui detorcent populum meum ut cibum panis?

Dominus non invocaverunt.

Ibi trepidabant formidine,
quoniam Deus in generatione justa.

Consilium pauperum confudistis:
quoniam Dominus spes ejus est.

Quis dabit de Sion salutem Israel?
Quomodo reduxerit Dominus captivitatem populi
sui,

exultabit Jacob, letabitur Israel.

4. Cisterciensis. attende, et exaudi me, etc.

2. In regina ms. si esses intelligens, sequitur Cisterciensis. aut requirens.

3. Spatium hic vacuatum relinquunt exemplaria Gatonis Hebr. veritas, ac mss. codices Caruensis et Sorbanae, qui per tres columnas descripti, triplicem complectuntur versionem psalmi. Hoc autem spatium indicant absentiam octo versuum, quorum Apostolicus videtur meminisse in epist. ad Romanos (cap. ut vers. 12 seqq.) et si nihil accessit hujusmodi versuum in Hebraeos fonte, neque quid LXX translatores, sed tantum in editione Vulgata, qua Graeco versu dicitur, et in tota serie diversa erat Hieronymi tempore, ut ipse testatur in prelat. lib. xvi comment. in Isaiam prophetam. Vides eodem loco Eusebium virginem ac Hieronymum Ecclesiae doctorem de istis versibus disputantes. Consule etiam Jo. Is. Levis Germani defensionem veritatis Hebr. adversus Lindenium l. i, pag. 40. Mar.

CANTICUM [h. Psalm.] DAVID.

XV. Domine, quis peregrinabitur in tentorio tuo,
qui [Al. et qui] habitavit in monte sancto tuo?

Qui ingreditur sine macula, et operatur justitiam,
loquiturque veritatem in corde suo.

Qui non est facilis in lingua sua,
neque fecit [Al. facit] amico [h. sodali] suo malum:
et approbium non sustinuit super vicinum [h.
proximum] suum.

Despicitur in oculis ejus improbus,
timeus autem Dominum glorificabit [Al. glori-
ficat]:

jurat ut se affligat, et non mutet.

Pecuniam suam non dedit ad usuram,
et munera aduersus innoxium non accepit:

Qui facit haec,
non morietur in aeternum.

HUMILIS ET SIMPLICIS DAVID.

XVI. Custodi me, Deus, quoniam speravi in te.
Dicit Dominus: Domina mea es tu:

bene mihi non est sine te.

Sanctus qui in terra sunt, et magnifici,
omnis voluntas mea in eis.

Multiplicabitur idola eorum, post tergum sequen-
tium:

non libabo liberam eorum de sanguine,
neque assumam noxia eorum in labiis meis.

Dominus pars hereditatis meae et calicis mei,
tu possessor [h. restitutor] sortis meae.

Lineae [Al. Lineae] occiderunt mihi in pulcherrimis
et hereditas speciosissima mea est.

4. Idem Cisterciensis. timebant formidinem.

5. Exscriptor codicis Vaticani legit hic loci, non quod invenimus, sed quod intelligebat: Quis peregrinabitur in tentorio tuo, Mar.

6. Hebr. lodieranus corruptam habet lectionem dicitur pro dixi, id est, **דַּעַן** amarit, sive amaritia, pro **דַּעַן** amarit. Aliquot mss. Latini legunt, dicens Deo, pro dixi Domine. Mar.

— Aliquot mss. dicens Deo. De Hebraeo, quis varie reddi potest, lectione consulo criticos sacros.

7. Langus multo abt Cisterciensis. ms. Multiplicentur dolores eorum, et postea sequitur **לֵךְ**: non libabo [Al. ms. libabo] liberam eorum, quia praetor est quam effusio sanguinis; neque assumam, etc. quo glossatorum quidem et paraphrastarum ingenium potius quam interpretis arguit. Prior tamen ille sensus de multiplicatis dolentibus, non idola, aqua bene ex Hebraeo textu elicitur.

8. In recto habet idem ms. et calicis meae.

Benedicam Domino qui dedit consilium mihi:
insuper et noctibus erudierunt me reus mei.
Proponebam Dominum [Al. luc. Dominum] in conspectu meo [h. coram me] semper:
qui a dextris meis est [Al. es], ne commovear.
Propterea latatum est cor meum, et exultavit gloria mea,
et caro mea habitabilis confidenter.
Non enim derelinques animam meam in inferno,
neque dabis spiritum [h. misericordiam tuam] videte corruptionem.
Oculum mihi sentiam eorum,
plenitudinem [h. satisfactionem] latibularum ante vultum tuum,
deora in dextera tua eterno.

ORATIO DAVID.

XVII. Audi, Deus, iustum [h. Audi, Domine, iustitiam],
laudando deprecationem meam:
Auribus percipe orationem meam,
obscure labii mendacibus [Al. mendacibus].
De vultu tuo [h. De conspectu tuo] iudicium meum procedat:
oculi tui videant equitates.
Probasti cor meum, visitasti nocte:
confitasti me, et non invenisti:
cognitatio mea utrum non transierit os meum.
In opere Adam,
in verbo laborum tuorum,
ego observavi vias [h. similitudinem] latronum.
Sustenta gressus meos in callibus tuis,
et non labantur [Al. labentur] vestigia mea.
Ego invocavi te, quia exardescit me, Deus:
in flammam tuam mihi, quali eloquium meum.
Mirabilia fac misericordias tuas, salvator sperantium,
a resistentibus dextera tua.

1. Canon Beolensis Carcass. plenitudinem divinitatum. MART.
2. Locus insignior mutatus a depravata tam in esiliis, quam in. mss. libris: canon San-Germonensis, et Vallensis eodex cum Corbelesensi legant aut nos edidimus. Deo autem in hunc modum: Confitasti me, et non invenisti cogitationes meas. Utinam non transierit os meum in opere hominum: propter verbum laborum tuorum, etc. Regius ms. Confitasti me, et non invenisti cogitationes meas transire os meum in opere hominum: propter verbum laborum tuorum, etc. Similiter canon Car-

Custodi me quasi pupillum [h. filium] intus oculi,
in umbra alarum tuarum protege me.
A facie impiorum vastatum me.
Inimici mei animam meam circumdederunt,
adipe suo conculserunt,
et ore locuti sunt superbe.
Incidentes adrerunt me, non circumdederunt me:
oculos suos posuerunt declinare in terram.
Similitudo ejus quasi leonis desiderantis pradam,
et quasi catuli sedentis in absconditis.
Surge, Domine, preveni faciem ejus, incurva eum:
salvaminam meam ab impio, qui est gladius tuus.
A visceribus tuis, Domine,
qui mortui sunt in profundo:

Quorum para in vita,
et quorum de absconditis tuis replesti ventrem.
Qui satiabantur in filiis,
et dimittent reliquias suas parvulis eorum.
Ego in iustitia videbo faciem tuam,
impletor [h. satior] cum exultatione similitudine tua.

VICTORI SERVO DOMINI DAVID, OLE LOCUTUS EST
DOMINO VERBA CASTRI HUCIS, IN DIE QUAE LIBERAVIT
EUM DOMINUS DE MANU OMNIUM INIMICORUM
SUORUM, ET DE MANU SAUL, ET AIT:

XVIII. Dirigam te, Domine, fortitudo mea,
Dominus [Al. Domine] petra mea, et robur
meum, et salvator meus.
Datus meus fortis meus, et sperabo in eo:
scutum meum, et cornu salutis meae, susceptor
meus.
Laudatum invocabo Dominum,
et ab inimicis meis solus ero.
Circumdederunt me funes mortis,
et torrentes diaboli [Belial] tenuerunt me.
Foveas inferi circumdederunt me,
prevenientur me lapides mortis.

cassopensis et m. Sorboniensis, hic exceptis, in opere hominum. MART.
3. Mss. tres, exardescit me, Deus. MART.
4. Minori numero Cisterciensi eod. autem libellum fac misericordiam tuam, et mox in oculo pro infus oculi.
5. Intersicet regis. ms. leonis.
6. In Clavero. ms. voces sursum, et in fine, ut ait, non habentur.
7. Regius, Corbeles. Carnut. et Sorboniensis mss. eodex legunt: Domine, petra mea. MART.

In tribulatione mea invocabo [Al. invocavi] Dominum,
et ad Deum meum clamabo.
Excandit de templo sancto suo vocem meam,
et clamor meus ante faciem ejus venit in aures ejus.
Commota est, et contremuit terra:
et fundamenta montium concussa sunt,
et convulsata sunt, quoniam iratus est.
Ascendit fumus in [Al. de] furore ejus:
et igitur ex ore ejus devorant,
carbones accensi sunt ab eo.
Inclinavit caelos, et descendit,
et caligo sub pedibus ejus.
Et ascendit super cherub [Al. cherubin], et volavit,
et volavit super pennas ventis.
Posuit tenebras latibulum suum:
in circuitu ejus tabernaculum ejus,
tenebrosas aquas in nubibus aeris.
Pro fulgore in conspectu ejus nubes transierunt,
grando et carbones ignis.
Et infonavit in caelis [Al. de caelo] Dominus,
et Altissimus dedit vocem suam:
gravidum et carbores ignis.
Et misit [Al. emisit] sagittas suas, et dissipavit
eos,
fulgura multiplicavit, et conturbavit illos.
Et apparuerunt effusiones aquarum,
et revelata sunt fundamenta orbis.
Ab invocatione tua, Domine:
ad inspirationem spiritus furoris tui.
Misi de alto, et accepit me,
extrahet me de aquis multis.
Liberavit me de inimico meo potentissimo,
et de his qui oderunt me, quoniam robustiores
me erant.

1. Additum sancto nostri omnes mss. ignorant.
2. Idem mss. nigris, ubique apud Martian. tenebrosas aquas in nubibus aetheris.
3. Hunc versum cum praecedenti copulant exemplaris canonis: contra quod dicitur S. Hieron. in epist. ad Sulpicium et Frothilam: « Et quia inquit, cur Gracus istum versiculum secundo non habent interpositis duabus versibus, etc. » Quasitio erat de isto versiculo, grando et carbones ignis, qui non est tantum in Graeco contextu legatur: in Hebr. autem interrum post duos versus positus existat. De Hebr. quoque et de Theodotionis editione in Septuaginta interpositis sub asterisco additum fuit comma istud. MART.

Prevenient me in die afflictionis meae,
et factus est Dominus firmamentum meum.
Et exivit me in latitudinem,
liberavit me, quoniam placui ei.
Retribuit mihi Dominus secundum iustitiam meam,
secundum munditiam manuum mearum reddidit mihi.
Quia custodisti vias Domini,
et non egi iniqua a Deo meo.
Omnia enim iudicia ejus in conspectu meo,
et praecepta ejus non amovi a me.
Et sui immaculatus cum eo,
et custodisti me ab iniquitate mea.
Et restituit [Al. restituit] mihi Dominus secundum iustitiam meam,
secundum munditiam manuum mearum in conspectu oculorum ejus.
Cum sancto sanctus eris,
cum viro innocente innocenter ages.
Cum electo electus eris,
et cum peccatore subverteris [Al. perceris].
Quia tu populum pauperem salvabis,
et oculos aeculos humiliabis,
Quia tu illuminabis lucernam meam.
Domine Deus meus, illustrabis tenebram meam [Al. tenebras meas].
In te enim curro accinctus [h. curruum post accinctus]:
et in Deo meo transivisti [Al. insilium] mareum,
Deus immaculata via ejus,
eloquium Domini examinatum:
scutum est omnium sperantium in se.
Quoniam quis est Deus praeter Dominum,
et quis fortis praeter Deum nostrum?
Deus qui [Al. tuus] qui accingit me fortitudine,
et posuit immaculatam viam meam.

4. Uno mss. extrahit me: tum subsequenti proximo versu, cum peritiquis aliis apud Martian. de inimicis meis potentissimis.
5. Unus (disseriens. liberavit me, sequitur regis eod. quis placui ei.
6. Duo mss. quia tu illuminas, et consequenter, illustrabis tenebras meas, legunt aliquot alii eodex. MART.
7. Quod praef. Hebr. scholiastes curram, duo quoque o. nostris mss. praeferrunt.
8. Idem mss. addunt hic igne.
9. Adverbium quoniam nostri mss. trisque alii Martiano inspicit non agnoscut.

Coequans pedes meos cervis,
et super excelsa mea¹ statutus sis.
Docens manus meas ad praelium,
et componens quasi arcum arcum brachia mea.
Dediti mihi clypeum salutis tue [AL. mea],
et delecta tua confortasti [AL. confirmasti] me,
et mansuetudo tua multiplicasti me.
Dilatabis gressum meum [AL. gressus meus] subtus
me,
et non deficiet tibi pes [AL. pes, me].
Persequar inimicos meos, et apprehendam,
et non revertar, donec convincam eos.
Caudam eos, et non poterunt surgere,
eodem sub pedibus meis.
Et excruciat me fortitudine ad praelium,
incurvabis resistentes mihi sub me
lunaticorum meorum densi mihi dorsum,
et volentes suo disperdisti.
Clamabant, et non erit qui solvet
ad Dominum, et non exaudiet eis.
Delebo [h. Committam] eos ut pulverem ante faciem ventis,
ut lutum platearum proficiam eis.
Salvabis me a contradictionibus populi;
pones me in caput gentium.
Populus quem ignoravi, servet mihi:
auditione auris abundavit mihi.
Fili alieni sentiantur oculi:
Fili alieni defuerunt,
et conspuentur in angustiis suis.
Vicit Dominus, et demerit² Deus [h. fortis] meus,
et exaltabitur [AL. exaltatur] Deus salutaris meus.
Deus, qui das vindictas mihi,
et congregas populos sub me.
Qui servas me ab iniuria mea,
et a resistentibus mihi elevas me:
a viro iniquo liberabis [AL. libera] me.
Propterea confitebor tibi in gentibus, Domine,
et nomini tuo cantabo [h. psallam].
Magnificasti salutes regis sui,
et facienti misericordiam³ Christo suo;
David et semini eius usque in aeternum [h. saeculum].

VICTORI CANTICUM [h. Psalm.] DAVID.

XIX. *Ulli currant gloriam Dei,
et opus manuum eius annuntiet firmiterunt.*

1. Tacuit deo a nostra mss. mea.
2. Ille epistolam ratiorem relinquunt exemplaria quatuor mss. superiores laudata, quo deusant abesse

Dies diei cruciat verbum,
et non nocet indicat scientiam.
Non est sermo, et non sunt verba,
quibus non audiat vox eorum.
In universam terram exiit sonus eorum,
et in finem orbis verba eorum:
soli posuit tabernaculum in eis.
Et ipse quasi sponsus procedens [AL. processit] de
thalamo suo.
Cecidit, ut fortis ad currendam viam [h. se-
mitam].
A summitate caeli egressus eius,
et cursus [AL. recursus] eius usque ad summitate
caeli illius:
nec est qui se abscondat a calore illius.
Lex Domini immaculata
conterit⁴ omnia:
Testamentum Domini fidele,
sapientiam parvulis parvulo [AL. parvulis].
Precepta Domini recta
lasciviant⁵ cor.
Mandatum Domini lucidum
illuminans oculos.
Timor Domini mundus
perseverans in saecula [h. aeternum]:
Iudicia Domini vera,
iustificata in saeculis.
Desiderabilia super aurum
et lapidem pretiosum multum [h. obryzum],
et dulciora super mel et facrum redundantem.
Tunc et servus tuus docebit ea:
in custodiendis eis fractus multus.
Erroris quis intelligit:
ab oculis mundi me.
A superbis quoque libera servum tuum,
si non fuerit dominatus mei, tunc immaculatus
ero,
et mandabo a delicto maximo.
Sint placentes sermones oris mei,
et meditatio cordis mei in conspectu tuo:
Domine, fortitudo mea, et redemptor meus.

VICTORI CANTICUM [h. Psalm.] DAVID

XX. *Exaudiat te Dominus in die tribulationis:
proteget te nomen Dei Jacob.*

in Hebr. voluminibus unum versam, quae nonnullis
interpretationes representant.

3. In regia. mss. *significasti saltem*, et color-
reter facienti misericordiam.

Mittit tibi auxilium de sancto,
et de Sion roboret te.
Memor sit omnis sacrificii tui,
et holocaustum tuum [AL. lac. tuum] pingue fiat.
Sempiternus.
Det tibi secundum eor tuum,
et omnem voluntatem tuam [h. omne consilium
tuum] impleat.
Laudabimus in salutare tuo¹,
et in nomine Dei nostri deducemus².
Impleat Dominus omnes petitiones tuas:
nunc scio quoniam salvabit Dominus christum
suum:
Exaudiat eum de caelo sancto suo,
in fortitudinibus³ salutis delecta sua.
Hi in curribus, et hi in equis:
non auster in nomine Domini Dei nostri reor-
dabimur⁴.
Ipsi curvati [AL. incurvati] sunt et cociderunt:
nos vera surreximus et erecti sumus.
Domine, salva:
rem exaudiet nos in die qua invocaverimus eum⁵.

VICTORI CANTICUM [h. Psalm.] DAVID.

XXI. *Domine, in fortitudine tua latabitur rex,
et in salutare tuo exultabit vehementer.
Desiderium cordis eius dedisti ei,
et immolate laborum eius non fraudasti.
Sempiternus.
Quoniam proveniens cum benedictionibus bonitatis⁶:
pones in capite eius coronam obryzum⁷.
Vitam petto a te, dediti ei:
longitudinem dierum in saeculum et in aeternum.*

1. Plures mss. *Laudabimur in salutare tuo, et in nomine Dei nostri ducemus choros.* Mart.

2. Idem iuncto Clateriensis. mss. pluresque alii penes Martian. ducemus choros: fortasse variis.

3. Idem mss. in fortitudine.

4. Editi libri ac mss. itea: *Nos autem nominis Dei nostri recordabimur.* Mart.

5. Aliter reg. August. Burdgal. et S. Michaelis exemplaria mss. quae hoc modo legitur: *Rem exaudiet nos in die, qua invocaverimus te.* Corbisiensis codex, et Carutenensis, in die qua invocaverimus: iuxta Florentium hodiernam, in die clamavit nos. Exemplaria canonis, utque Velleum codicum sociati manus. Tandem Sorbolicus ita habet: *Rex exaudiet nos in die qua invocaverimus te.* Mart. — Clateriensis mss. rex et exaudiet nos in die qua invocaverimus, abiegit addito eum.

Magna gloria eius in salutare tuo:
glorium et decorem ponet super eum.
Pones enim eum in benedictionem in sempiternum⁸,
exultabis cum laetitia apud cultum tuum.
Quoniam rex confidit in Domino,
et in misericordia Ecclesiae non deripietur:
Iocundus [AL. iocundus] manus tua omnes inimicos
tuos:
delecta tua inveniet odientes te.
Pones eum ut ciliatum ignis,
in tempore vultus tui:
Dominus in furore suo precipitabit [AL. precipi-
tavit] eos,
et devorabit [AL. devoravit] eos ignis.
Fructum eorum [AL. lac. eorum] de terra perdes,
et semina eorum de filiis hominum.
Quoniam inclinaverunt super te malum,
cogitaverunt scelus quod non poterant.
Quoniam [AL. quia] ponet eos humorum,
funes [h. nervos] tuos firmabis contra facies
eorum.
Exaltare, Domine [AL. Deus], in fortitudine tua,
cantabimus et psallemus fortitudinem tuam [AL.
fortitudines tuas].

VICTORI PRO CERVO MATUTINO⁹ CANTICUM [h. Psalm.] DAVID.

XXII. *Deus meus, Deus meus, quare dereliquisti
me:
longa a salute mea verba rugitus mei.
Deus meus, clamabo per diem, et non exaudies:
et nocte, nec est silentium mihi.*

6. Quidam mss. addunt eum, alii perterea dispensationis notam semper exprungunt.

7. Corbisiensis. Vellei. et Sreb. *Quoniam provenisti cum in benedictionibus bonitatis.* Deinde idem mss. Sorb. ac Carbisiensis cum duobus aliis legunt coronam de lapide pretioso. Mart.

8. Pro obryzum nostri mss. habent de lapide pro-
doso. Mox Clater. et pro vellei a te.

9. Iterum nostri omnes mss. alii quoque apud Mar-
tian. benedictionem sempiternam.

10. Corrupto legitur in utroque exemplari canonis, Imago Velleum codicis, pro cervo matutina: cum Hieronymus ipse doceret lib. ii. comment. in Osee propheta, legendum esse masculino genere, pro cervo matutino. e ipso (Christus) et non alius, inquit, quasi mane et aurora paratus est nobis: Da quo et vicissimi psalmi titulus est: *Pro assumptione*

Et tu sancte, habitator laus [h. laudes] Israel.

In te confisi sunt, patres nostri :
confisi sunt, et sublevari eam.

Ad te clamaverunt, et salvari sunt :

in te confisi sunt, et non sunt confusi.

Ego autem sum vermis et non homo [h. vir] :

opprobrium hominum et despectio plebis [h. pu-
puli].

Omnes videntes me, subtrahunt [Al. subtrahent]
me : densitum labium, mactans caput.

Confugit ad Dominum [h. revelat Dominus], salvet
eum :

liberet eum, quoniam vult eum.

Tu autem propugnator meus ex utero :

fiducia mea ab uberibus matris meae.

In te projectus sum ex vulva :

de ventre matris meae Deus meus tu.

matutina, licet in Hebr. scriptam sit : Pro certo ma-
tutino. Meminit etiam quosdam illud in epist. ad
Marcellam, cuius principium est : Nuper cum periter
excessus, ubi ait : Nolle tibi aliquid et de diapsal-
matim scribere, quod Hebr. scribitur eua. . . et de
eo quod in ejuisdem psalmi titulo habetur (eo au-
tente) : Nomen autem וְיָמִינִי et וְיָמִינִי אֵימֶלֶת et אֵלֵלֵא,
quibus formam habent femininam quod Hebraeos,
generis masculina Hieronymus interpretatur Gen.
xv. 49 ; Proverbi. lxx, 10, hic Psalms. xxi, aut xxi,
iuxta Hebr. et alibi. Hinc apparere nonnulla fuisse
mutata ab scholiasticis canonis in exemplaribus ma-
nuscriptis versionis Hieronymianae. MART. — Tacet
regia. ms. nomen David ; Cisterciensis, canticum
quoque.

1. Interserat hic nostri ms. ex verbum : tum alii
facias pro has legunt, ac rursus eum est verbo,
tibi proxima est.

2. Plus habent tres mss. quasi leo, et subsequenti
versiculo effusum est, pro effusum sunt.

3. Cisterciensis ac regia palato meo, et
quod infra scholiasticam etiam magis ardeat comes, pro
venatores, adverbio quoniam insuper praetermissa.

4. Occurrunt in mss. codicibus non paucis
variae lectiones ad istum versiculum. Quinque anti-
quiores, inter quos sunt exemplaria canonis, sic
legunt : Fecerunt manus meas, etc. Codex Augus-
tinus Burdigalensis ; Cisterciensis manus mea.
Scheroniensis autem ceteris hic magis depravatus :
Dixerunt manus meas, pro fecerunt manus meas,
ut habetur in editis, et in duobus mss. Vaticano scilicet,
et altero S. Michaelis. Porro Hebr. hodiernus
corruptus et vitiosus legitur erroris recentiorum libra-
riorum, qui locum וְיָמִינִי לְבָרִי, posuerunt וְיָמִינִי לְבָרִי,
ad similitudinem litterarum eae et fod decepti, quia
magnitudine, et parvitate solummodo distinguantur.

Ne longe fias a me, quoniam tribulatio proxima,
quoniam non est adiutor.

Circumulerunt me vituli multi :

tauri pingues [h. Basan], collaecerunt me.

Aperuerunt super me os suum :

leo^s opprobria et rugientes.

Sicut aqua effusus sum,

et separata sunt omnia ossa mea :

Factum est cor meum sicut cera

liquefacta in medio ventris mei.

Aruit velus iuxta fortitudinem meam,

et lingua mea adhaerit faucibus meis^s,

et in pulverem mortis delata est mea.

Quoniam circumulerunt me venatores [h. ca-
nes].

consilium pessimorum cassavit :

Fecerunt manus meas^s et pedes meos :

Sed monendus est lector curiosus ad confusionem
notiorum quorundam scriptorum, qui multas grae-
citas arguas, ostendentes praesentem locum missis
Iulianorum esse corruptum, in Biblioth. Colbert. in-
veniri adhuc codicem ms. Hebr. nam 627, qui
parum ex primaeam retinet lectionem : in eo enim
legimus וְיָמִינִי לְבָרִי hodiernam scripturam, sed
וְיָמִינִי לְבָרִי antiquam ac prophetiam, tantum cum
diligentia emendatum, ut S^s aleph, quod in hac voce
servile est, et superfluum, ubi puncta vocalia adhi-
bentur, aleph seu apice quodam superiori iugulari
ac confidatur : nulloque puncto inferiori notetur :
quo manifeste doceatur verbum caru seu karu his
tribus tantum elementis constare וְיָמִי ; quod non aliud
significare valet, quam foierunt. Id legit Hiero-
nymus, id ipsum quoque scholiastica canonis Hieronymo
recoitior. Hoc demque scriptum semper fuit in an-
tiquis ac veterioribus Hebr. voluminibus, ubi idem
nobis fuit laudatum iam exemplar ms. Colbert.
biblioth. in quo scribitur וְיָמִינִי cum omnis sub eph,
et cum scholae intra var. Quod obliorum ms. plano
occulit. MART. — Adhuc idem ms. me : tum
vixerunt pro fecerunt legunt. Hoc porro illa est
latipropi exagiala Hebraei textus lectio וְיָמִינִי לְבָרִי,
quam recentiorum Hebraeorum fraude confusam, sive
depravatam pro וְיָמִינִי, vel וְיָמִי cora, ad eludendum
Dominice passionis mysterium docti viri, editis hac
super eo propriis disceptationibus, demonstrantur
Cetero ad eam convincendam fraudem, si alia docerent,
quod innumera suppelint argumenta, hoc ipsum
quod ab Hieronymo petitur, sane videtur inelucta-
bile : neque enim aut fecerunt, aut foierunt, aut
qui simile verbum fuisse interpretatur, si וְיָמִינִי nomen,
quod est, sicut leo, in sui veri exemplaribus He-
braeis scriptum invenisset. Nam quod minus ipse
retulit verbum illud, planeissime evincit ipsa 627
LXX. Aquilae insuper et Symmachii, aliorumque in-
terpretum locis, tum locutissimis testimoniis Iu-

numerari omnia ossa mea :

quae ipsi respicientes culerunt in me.

Diviserunt vestimenta mea sibi :

et super vestimentum meum miserunt sortem.

Tu autem, Domine, ne longe fias [Al. facias] :

fortitudo mea, in auxilium meum festina.

Erue a gladio animam meam :

et de manu canis solitariam meam.

Salva me ex ore leonum,

et de cornibus unicornium exaudi me.

Narrabo nomen tuum fratribus meis :

in medio Ecclesiae laudabo te :

Timentes^s Dominum laudate eum :

omnis semen Jacob glorificata eum :

et metulle eum universum semen Israel.

Quoniam non desperit neque contempnit modestiam

pauperis,

et non abscondit faciem suam ab eo :

et cum clamaret ad eum, exaudivit.

Apid^s tu laus mea in ecclesia multa :

vota mea reddam in conspectu timentium

eum.

Comedent mites et saturabuntur,

laudabunt Dominum retinentes eum :

eruet cor vestrum, in sempiternum,

Recordabuntur et convertentur ad Dominum uni-
versis fins terra :

et adorabunt eum^s et unicecum cognationes
gentium.

Quia Domini regnum,

et dominabitur gentibus.

Comederunt et adoraverunt omnes pingues [Al. prin-
cipes] terram,

ante faciem eius curvabunt omnes qui^s descen-
dunt in pulverem,

et anima eius non eriet^s.

Semen serviet ei,

narrabitur Dominus in generatione,

Venit et annuntiabitur iustitiam eius^s,

populo qui nascetur, quam fecit.

CANTICUM [h. Psalmus] DAVID.

XXIII. Dominus pascat me [h. Pastor meus]^s, nihil
mihi deerit.

In pascebis herbarum occubavit^s me :

super aquas refectiois convitruit me.

Animam meam refecit :

durit me per semitas iustitiae propter nomen
suum.

Sed et si ambulavero in calle umbrarum mortis^s,

non timebo malum, quoniam tu mecum :

virga tua et baculus tuus, ipsa consolabuntur me.

Pones coram me mensam

ex adverso hostium meorum :

Impinguasti in [Al. fac. in] oleo caput meum,

calix meus inebriavit me.

Sed et benignitas et misericordia subdequantur
[Al. subsequantur] me,

omnibus diebus vita mea :

Et habitatio in domo Domini,

in longitudine dierum.

tini martyris, Origenis, Eusebii, atque aliorum nostro
vetustiorum patrum. Sunt vero etiam qui codices
Hebr. se testantur legisse, qui coram in textu, nulla
apposita varietate lectionis, praeferebant, aliis ad
marginem coram adnotantibus. Colbertinum autem
628 quem Martiani laudat, in quo primum scriptum
erat coram, deinde emendatum, producta fuit lineola,
coram, Simonia a Christiano aliquo correctum, mu-
tatumque contendit. Martianus iudicium rabbinum
appellavit, qui ejuisdem Hebraei amanuensis
correctioem illam esse, qui saeculo xiii in usum
Iudeorum codicem illum scribebat, se scripsit per-
pensam pronuntiarum.

1. Tres mss. nostri, qui timetis : et max. Domini
est regnum.

2. Idem mss. coram eo pro te.

3. Cisterciensis ac regia mss. curvabunt genu
universis, qui, etc.

4. Pro negandi particula in laudatis modo mss.
est ipsi : quae et molliorem paulo sententiam vox

reddit, et potest ipsa etiam ex Hebraeo detineri,
nam 87, non, et 17, illi, idem plano lo sonant in
pronuntiando, ac facile unum pro altero potuit in
ipso Hebraeo textu substitui.

5. Aliquot mss. iustitias eius, . . . quas fecit Do-
minus. MART.

— Sunt e nostris mss. qui hic quidam iustitias
plurium numerum, in subsequenti autem versiculo
quodam legunt, referendo ad populum : quis, et iusti-
tiam tamen retinens.

6. In contextu canonis Carcassanensis positum
invenimus schollon laud marginalis, pastor meus :
quod utrum infra supplet irreguli alii in locis,
quorum tantum hic generatim meminisse sufficiat.
MART.

7. In tribus mss. acclinavit.

8. In istis mss. in calle mortis, vocabulo un-
brae quod et in Hebraeo resonat, praetermissa.

CASTICE (h. Psalms) DAVID.

XXIV. Dominus est terra et plenitudo ejus :
orbis et habitatores ejus.

Quia ipse super maria fundavit eam,
et super flumina stabilivit eam.

Quis ascendet in montem Domini :
et [Al. aut] quis stabit in loco in sancto
ejus?

Innocens manibus et mundo corde :
qui non exaltavit frustra animum suum,
et non juravit dolose.

Accipiet benedictionem a Domino :
et justitiam a Deo salutari suo.

Hæc generatio querentium eum,
querentium faciem tuam, Jacob.

SEMPER.

Levate portas, capita vestra,
et elevarini, janua sempiterna,
et ingredietur rex glorie.

Quis est iste rex glorie?

Dominus fortis et potens :
Dominus fortis in proelio.

Levate portas, capita vestra :
et arripite janua sempiterna,
et ingredietur rex glorie.

Quis est iste rex glorie?

Dominus exercituum : ipse est rex glorie.
SEMPER.

1. Genus masculinum retinent plures ms. fundavit
eum... stabilivit eum. Marc.

— Cisterc. ms. cum, hic et paulo post : alii duo
ms. sequore hic ratione genere in subsequenti
membro legunt, stabilivit illum.

2. Variant in hæc voce lectionem Græci ac Latini
codices LXX in edit. Romana, xxi et, id est, et quis :
in Sorbenico autem ms. codice psalm. ubi Græci
textus descriptus legitur littera Latina, istis, quod
Græci est ἴσθι, aut quis. Similiter legunt nonnulli
Latini, ad S. Augustinum in sermone, aut quis stabit,
etc. Marc.

3. Ita omnes ms. nostri codices juxta Hebr.
vultu vero, et ejusimodii. Marc.

4. Hic psalmus in ms. quam pluribus alphabeti
Heb. litteras habet prenotatas ad suos versus, tan-
quam sit ex acrostichis, ut vocant. Desunt tamen
quodam litteræ, nec absolutum ibi est alphabetum :
unde non Hieronymus istius psalmi memini recon-
sens esse qui hujusmodi alphabetis vel incisionibus
supplentur. Vide prologum in libros Regum, et
epistolam Hieronymi ad Paulam Urbanam. Cassio-

DAVID.

XXV. Ad te, Domine, animum meum levo :

Deus meus in te firmus sum, ne confundar,
ne tententur [h. neque exultent in me] inimici
mei.

Sed universi qui sperant in te non confundantur :
confundantur qui iniqua gerunt frustra.

Vias tuas, Domine, ostende mihi,
sententia tua doce me.

Deduci me in veritate tua et doce me :

quis tu [Al. add. es] Deus saluator meus,
te expectavi tota die.

Recordare miserationum tuarum, Domine,
et misericordiarum tuarum, quia a seculo sunt.
Peccatorum adolescentia mea, et scelera meorum
ne memineris :

secundum misericordiam tuam recordare mei tu
[Al. tac. tu].

propter bonitatem tuam, Domine.

Bonus et rectus Dominus :

propterea docet peccatores in via.

Deducet mansuetos in iudicio,

et docet modestos viam suam.

Omnes sententia Domini, misericordia et veritas :
his qui custodiunt pactum ejus, et testimonium
ejus.

Propter nomen tuum, Domine,

propitiare iniquitati meae, quoniam grandis est.

dori quoque commentarios in Psal. xxiv consuleris
Juvah. Marc.

— Alphabeti litteris singulis quoque versis in ali-
quot e nostris ms. psalmus isto prenotatur, quod
et Martianeus in suis animalverit. Cum vero se-
cundo et quinto, decimo octavo, ac postremo versicu-
lus ordo iste litterarum desit, nec proterea hunc
psalmum inter acrostichos alibi s. ipsa pater recogno-
scat, nulla quoque ratio imperfecti ejus alphabeti est
habita. Verum docent parquam oroditio ali nullo ne-
gotio defectum illum suppleri, priori versiculo in
duos tributo, alterum a בך בנחתי, id est, a verbis
in te confido, exhortantes : atque ita quatuor a
אשרי et doce me. Decimo octavo וְיָרְאוּן prapropus
id est, surge, et vide, etc. colligantur demum in
unum versiculos 21 et 22, aut potius postrema istum
ab hæc serie eximunt, utpote qui psalmum concludat.
Hæc animalveritibus, ne frustra in Latinis his codi-
cibus prescriptus ordo ille litterarum videatur. Cæ-
terum nostri ms. in textu habent levo pro levo,
et mox, in te confusus, etc.

5. Vaticana solus, deduc me in veritate tua. Marc.

6. Unus Cisterc. ms. quo ex sempiterno sunt.

Quis est iste vir timens Dominum,
quem docuit in via, quam elegerit.
Anima ejus in bono commorabitur,
et semen ejus hereditabit terram,
Secretum [Al. Secretum] Domini timentibus eum,
et pactum suum ostendit eis.

Oculi mei semper ad Dominum :

quia ipse educet de retis pedes meos.

Respice in me, et miserere mei :

quoniam solus et pauper ego [h. add. sum].

Tribulationes cordis mei amplificatae sunt :

de angustiis meis educ me.

Vide afflictionem meam et laborem meum,

et porta omnia peccata mea.

Vide inimicos meos, quoniam multiplicati sunt :

et odio iniquo oderunt me :

Custodi animam meam, et libera me :

non confundar quoniam speravi in te.

Stupescit et æqualis servabant me :

quia expectavi te.

Redime, Deus, Israel,

ex omnibus angustiis suis.

DAVID.

XXVI. Judica me, Domine [Al. Deus], quia ego in
simplicitate mea ambulavi :

et in Domitio confidens non defecavi.

Proba me, Domine [Al. Deus], et tenta me,

ure [h. confra] renes meos et cor meum.

Quia misericordia tua in conspectu oculorum meo-
rum [Al. add. est],

et ambulabo in veritate tua.

Non sedi cum viris vanitatis,

et cum superbis non ingredior.

Odivi ecclesiam pessimorum,

et cum iniquis [h. impiis] non sededo.

Largo in innocentia manus [h. palmas] meas,

et circulo altare tuum, Domine.

Ut clara voce predicem laudem,

et narrem omnia mirabilia tua.

Domine, dilexi habitaculum domus tue,

et locum tabernaculi glorie tue.

Ne converteris [Ne apponas] eum peccatoribus animam
meam,

et cum viris sanguinum vitam meam.

In quorum manibus scelus [Al. add. est],

et dextera eorum repleta est muneribus.

Ego autem in simplicitate mea gratiar, redime
me.

et miserere mei.

Pes [Al. add. erit] meus stetit in recto :

in ecclesiis benedicam Dominum.

XXVII. Dominus lux mea, et salutare meum :
quem timebo?

Dominus fortitudo vita mea, quem formidabo?

Cum appropinquarent mihi maligni,

non comederunt carnem meam :

Hostes mei et inimici mei

ipsi impegerant et ceciderunt.

Si steterim ad verum me castra,

non timebit cor meum :

Si surrexerit contra me bellum,

in hoc ego confidam.

Unum petii a Domino, hoc requiram :

ut habitem in domo Domini omnibus diebus vite
meae.

Et videam pulchritudinem Domini :

et attendam in templum ejus.

Abscondit me enim in umbra sua in die pessimi,
abscondit me in secreto tabernaculi sui,

in petra exaltabit me.

Nunc quoque exaltavi [Al. exaltabit] caput meum
super inimicos meos qui sunt in circuitu meo.

Et immolabo in tabernaculo ejus hastas jubili :
cantabo et psallam Domino.

Audi, Domine, vocem meam invocantis,

et miserere mei, et exaudi me.

Tibi dixit cor meum : Quersioi cultus meus :

faciem tuam, Domine, requiram.

Ne aberdas faciem tuam a me,

ne declines in furore a sero tuo.

Auxilium meum fuit : ne dereliquas me.

et non dimittas me, Deus saluator meus.

Pater enim meus et mater mea dereliquerunt me,

Dominus auem colligit me.

Ostende [h. Illustra] mihi, Domine, viam tuam,

et deduc me in sentita recta

propter insidiosiores [h. decantatores] meos.

1. In nostris ms. ni et quatuor apud Marita-
num, multiplicatae sunt.

2. Tres ms. juxta volentem Latinam interpreta-
tionem circumdabo altare.

3. Propius ad Iohannem scholiastam in uno Vatic.
ms. no congreges.

4. Ignorat Cisterc. ms. vocat a me, Rogine
autem cod. plus autem paulo post, in furore tuo.

Ne tradas me: animus tribulantium me:
quoniam surrexerunt contra me testes falsi et
apertum mendacium.

Ego autem credo [Al. credebam] quod videam bona
Domini [h. Nisi ego crecidissem quod viderem
bona Domini]
in terra viventium.

Expecta Dominum, confortare, et roborabit cor
tuum.

et sustine Dominum.

DAVID.

XXXVIII. Ad te, Domine, clamabo,
fortis meus, ne obaurescas mihi.

Ne forte, taceat te mihi.

comparare his qui descendunt in lacum:

Audi vocem deprecationum mearum: cum clama-
vero ad te,
cum levavero manus meas ad oraculum sanctum
tuum.

Ne tradas [Al. tradas] me cum impiis et cum ope-
rantibus iniquitatem,
qui loquuntur pacem amicis suis [h. sodalibus]:
et est malum in corde eorum.

Da eis secundum opus suum,
et secundum malum adinventionum suarum:

Justa opus mercedum suorum da eis:

reddo retributionem suam illis.

Quoniam non intellexerunt in opera Domini, et opus
manuum ejus:

destrues eos, et non edificabis.

Benedictus Dominus,

quoniam audivi vocem deprecationis meae.

Dominus fortitudo mea et scutum meum,

in ipso confisus est cor meum, et habui adjuto-
rium:

gavisus est cor meum,

et in canticis meis confitebor illi.

Dominus fortitudo eorum:

et robor salutarium Christi sui est.

Solus populum tuum

et benedixit hereditati tuae:

et pavon eos, et sublevis eos usque in sempiternum

[h. seculum].

CANTICUM [h. Psalmus] DAVID.

XXIX. Afferre Domino filios aristum,
afferre Domino gloriam et imperium [h. fortitu-
dinem].

Afferre Domino gloriam nomini ejus:

adorate Dominum in decore sancto.

Vox Domini super aquas:

Deus gloriatur in tonitruis:

Dominus super aquas multas:

Vox Domini in fortitudine:

vox Domini in decore.

Vox Domini confringentis cedros:

et confringet Dominus cedros Libani.

Et disperget eas quasi vitulum:

Libanum et Sirion quasi filium rhinocerotum.

Vox Domini dividens flammam ignis.

Vox Domini parturire faciens desertum,

parturire faciet Dominus desertum Oades.

Vox Domini obstetricans cervas [Al. cervas], et re-
velans saltus.

et in templo ejus omnis loquitur gloriam.

Dominus ditucium inhabitat:

et sedebit Dominus rex in aeternum.

Dominus fortitudinem [Al. legem] populo suo

dabit:

Dominus benedixit populo suo in pace.

heri, et ut vitulus Libani. Aliquo est quidam ibi
לְבָנוֹן בְּיָמֵינוּ: at non videtur his jungendum Libani
nomen, quod usque est in regimine, ut grammatici
dicunt, ac verius subsequenti sensui nocitur. Ad
verbum casilire faciet has ad instar vituli: Libani
et Sirion, etc.

6. Cisterciens. pro verbis, parturire faciens, et
max faciet, utroque legit in loco turbat. Est vero
Hebraei seamus, siveque adeo interpretationis fide-
jussor Hieronymus in commentar. ad Isaia cap.
xxvi (vers. 6). in vicerino, inquisit, octavo pulmo
(Vers. 8), ubi non legitur, vox Domini concutientia
desertum, in Hebraeo scriptum est, vox Domini pa-
rere faciem desertum.

PSALMUS CANTICI PRO DEDICATIONE DOMUS DAVID.

XXX. Excaltabo te, Domine, quoniam salvasti me
et non delectasti [h. latifecisti] inimicos meos
super me:

Dominus Deus meus,

clamavi ad te, et sanasti me.

Domine, educisti de inferno animam meam:

vivificasti me ne descenderem in lacum.

Cantate [h. Psallite] Domino sancti [h. misericor-
des] ejus,

et confirmati memorie sanctitatis ejus.

Quoniam ad momentum est ira ejus,

vita in reprobatione ejus.

Ad vesperum commorabitur fetus,

et in matutino laus.

Ego autem dixi in abundantia mea:

Non commovebor in sempiternum [h. seculum].

Domine, in voluntate tua statuisti [Al. posuisti]

monti meo fortitudinem:

abscondisti faciem tuam, et factus sum contur-
batus.

Ad te, Domine, clamabo,

et ad Dominum deprecabor.

Quae est utilitas in sanguine meo,

cum descendero [Al. descendo] in corruptionem.

Nunquid confitebitur tibi pulvis?

Aut annuntiabit veritatem tuam?

Audi, Domine, et miserere mei:

Dominus, esto adjutor mihi [Al. meus].

Convertisti planctum meum in ebrium mihi,

Solvisti sacum meum, et accinxisti me latitia.

Ut laudet [h. psallat tibi] te gloria, et non taceat.

Domine Deus meus, in sempiternum [h. seculum]

confitebor tibi.

VICTORI CANTICUM [h. Psalmus] DAVID.

XXXI. In te, Domine, speravi, non confundar in
aeternum [h. seculum]:

In justitia tua salva [h. eripe] me.

Inclina ad me aurem tuam

velociter, libera me:

Esto mihi in lapidem fortissimum,

in domum munitionum, ut salves me.

Quia petra mea et munitionis mea tu [Al. adl. es]:
et propter nomen tuum deduces me, et enutries
me.

Educes me de reti, quod absconderunt mihi,

quia tu fortitudo mea.

In manu tua commendabo [Al. commendo] spiritum

meum.

Redemisti me, Domine Deus veritatis.

Odici custodientes vanitates frustra:

ego autem in Domino confisus sum.

Excultabo, et letabor in misericordia tua,

quia videri [Al. audisti] afflictionem meam:

cognovisti tribulationes animae meae.

Et non conclusisti me in manus inimici:

statuisti in latitudine pedes meos.

Miserere mei, Domine, quoniam tribulor.

Caligavit in furore oculus meus,

anima mea et venter meus.

Quia consumpti sunt in merore vitulae meae,

et anni mei in gemitu.

Infirmata est in iniquitate mea fortitudo mea:

et ossa mea contulerunt.

Apud omnes hostes meos factus sum oppro-
brium,

et vicinis meis nimis,

et timor nolis meis.

Qui videbant me in plateis, fugiebant a me.

Oblivioni traditus sum quasi mortuus a corde,

factus sum sicut [Al. quasi] vas perditum.

Audivi enim approbrium multorum,

congregationem in circuitu:

Cum insent consilium aderversum me:

et ut auferant animam meam cogitaverunt [Al.
cogitarent].

Ego autem in te speravi, Domine:

dixi: Deus meus tu.

In manu tua tempora meo:

libera de manu inimicorum meorum, et perse-
quentium me.

Illumina faciem tuam super servum tuum:

salva me in misericordia tua.

1. Plus habet Cisterc. ms. faciem tuam a me, et
factus, etc. Max, ad Dominum clamabo, etc.

2. Idem ms. duo meus eris, pro deduces me.

3. Nostri, ac plures apud Martiansi mss.
odisti.

4. Duo mss. in manibus; tum Cisterciens. po-
suisti pro statuisti.

5. Rursum Cisterc. corrigit in iniquitate forti-
tudo mea.

6. In nostris, et Martiansi aliquot mss. ostendit
pro illumina. Mss unus Cisterciens. tacet me.

Domine, non [Al. ne] confundar, quia invocavi te: confundantur insipi, taceant in inferno.

Muta fiant labia mendacii:

quia loquuntur contra justum vetera¹, in superbia et despectione.

Quam multa est bonitas tua quam abscondisti timentibus te, operatus es sperantibus in te: in conspectu filiorum hominum.

Abscender eos in protectione vultus tui, a duritia vari:

abscondes eos in umbra, a contradictione linguarum.

Benedictus Dominus:

qui mirabilem fecit misericordiam suam mihi, in civitate muilo.

Ego nunc dico in stupore meo:

Profectus sum de conspectu oculorum tuorum², Ergone audisti vocem deprecationis mee: cum clamarem ad te?

Diligite Dominum omnes sancti [h. misericordes] ejus fideles verum Dominum,

et tribuit³ his, qui aucti operantur superbiis.

Confortamini, et roboretur cor vestrum, omnes qui expectatis Dominum.

DAVID ERUDITO⁴.

XXXIII. Beatus, cui similitudo est iniquitas, abscondita est peccatum:

Beatus homo, cui non imputabit [Al. imputavit]

Dominus iniquitatem, nec est in spiritu ejus dolus.

Quia tacui attrita sunt ossa mea: in rugitu meo lota die.

Die enim et nocte gravatur super me viscus tua: versatus sum in miseria mea, cum exardesceret messis⁵. JUGITER.

Peccatum meum notum facio tibi: et iniquitatem meam non abscondi⁶.

Miseri: Confitebor scelera mea Domino: et tu dimisit [h. abstulisti] iniquitatem peccati mei. SERENA.

Pro hac orat⁷ unius sanctus [h. misericors] ad te: ad tempus incipiens:

Et cum inundaverint aquae multa, ad illum non accedant.

Tu [Al. add. ex] protectio mea, ab hoste custodies me, laus mea salvabis: circumdabis me. SERENA.

Erudiam te⁸, et illuminabo tibi viam per quam ambules, cogitabo de te oculo meo.

Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus [Al. in quibus] non est intelligentia:

In freno et freno maxillas ejus coarctabis⁹, ut non appropinquet ad te.

Multi dolores insipi: confidentem autem in Domino misericordia circumdabit.

Lentamini in Domino, et cassitate, justis, et laudate omnes recti corde.

1. Ita omnes mss. codices: editi autem legunt dura. S. Hieronymus hic et infra ps. xxiv, 4, verbum Hebr. פרוז athen interpretatur vetus et antiquum.

Porro nomen פרוז athen singulari positum est pro plurali multis. Scriptura locis, et cum veritur in dura, intelligi debent dura, quasi dicas incoerata. MAUR.

— Veriorem multo lectionem esse arbitror, quam Cisterciensis. ms. praefert erecta pro tetera. Nam licet Hebraicum verbum פרוז suum et Marian. scribit פרוז, significat uterque, metaphoricè tamen in Scriptura saepe accipitur pro excedere, efferrè, hisque similibus. Cum sensus de verbis est, ea proprie denotat, quo terminos officii excurrunt, se temèro extollentia, ac superbia, illa denique ipsa, quo praefert laudatus ms. erecta. Possunt et ubi norma interpretari, et quod Itali dicunt, cose, o parole strane. Paulo post idem ms. habet, quia multa est bonitas, etc.

2. Tres ms. ocularum ejus.

3. Idem mss. retribuet, et retribuit.

4. Et nostri, et quos laudat Marian. mss. eruditi legunt pro erudita.

5. Mss. duo, cum exardesceret me astas: ubi vitiosum illud me astas, licentia librorum scriptum videtur pro messi. MAUR.

6. Rursus nostri mss. non abscondi dixi: Confitebor scelus meum.

7. Idem mss. Pro hac orat, et mox, tempus incipiens absque ad prepositionem.

8. Cisterc. ms. Docem te, et monstrabo: plerique autem editis, docebo te, monstrabo tibi.

9. Nostri quoque mss. cum aliis ponens Marian. atque editis libris: maxillas eorum coarctabis, qui non accedant ad te. A quibus aliud Cisterciensis. uno verbo, accedit.

XXXIII. LAUDATE, JUSTI, DOMINUM, rectos dicit laudatio [Al. collaudatio].

Confitemini Domino in cithara, in psalterio decachorda psallite [Al. cantate] ei.

Cantate ei canticum novum: bene¹ psallite in júbilo:

Quia rectum est verbum Domini: et omne opus ejus in fide.

Diligite justitiam et judicium: misericordia Domini plena est terra.

In [Al. tao. In] verbo Domini caeli facti sunt: et spiritu oris ejus omnis ornatus eorum.

Congregans quasi in utro aquas maris: ponens in thesauris abyssos.

Tingat Dominum [Al. a Domino] omnis terra: ipsum firmidit universi habitatores orbis.

Quia ipse dixit, et factus est: ipse precipiente, stetit,

Dominus solvit consilium gentium: irrita facti cogitationes populorum.

Consilium Domini in aeternum stabit: cogitationes cordis ejus in generatione et generatione:

Beata gens, cuius Dominus Deus ejus, populus quem elegit in hereditatem sibi.

De caelo prospexit Dominus²: vidit omnes filios Adam.

De firmissimo sede sua prospexit ad universos habitatores terrae.

Fringens pariter cor eorum: intelligens omnia opera eorum.

Non salvetur³ rex in multitudine exercitus, nec fortis liberabitur in multiplicatione circuitus.

Fallax ejus ad salutem, et in multitudine roboris sui non salvetur.

Eccc oculus Domini super timentes eum: ad [Al. et] expectantem misericordiam ejus.

1. Horum nostri, pluresque alii apud Marian. mss. diligenter habent pro bene.

2. Addit regina mss. hic Dominus: loquere tercio ab hac versu, de firmissimo solio suo pro sede, etc.

3. In instanti habent nostri mss. salvetur.

4. Alphabeticus hic quoque psalmus est, et in uno quidem Cisterciensi ms. suis quisque litteris versiculus ex ordina praenotatur, ne cui quidem praetermissio, in quo notum tamen est in Hebraeo archetypo seriem interrumpi, nec facile potest, ut nuper scripturae interpret putat, suppleri, veri-

ut eruat de morte animas eorum, et vivificet eos in fame.

Anima nostra expectavit Dominum: auxilium nostrum et clypeus noster est.

In ipso enim latabitur cor nostrum: quia in nomine sancto ejus speravimus.

Sit misericordia tua, Domine, super nos, sicut expectavimus te.

DAVID QUANDO COMMUTAVIT OS [h. saporem] SUUM CORAM ABIMELECH, ET EGRESSUS ERAT ABIBI.

XXXIV. * Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus ejus in ore meo.

In Domino laudabitur anima mea¹: audiant mites et latentur.

Magnificatus Dominum mecum, et excoltemus nomen ejus pariter.

Quasi oculus Domini, et exaudivit me, et ex omnibus angustiis meis liberavit me.

Respicit ad eum, et consuevit, et vultus vestri non confundentur.

Ille pauper clamavit, et Dominus exaudivit: et de omnibus tribulationibus ejus² salvavit eum.

Circumdabit Angelus Domini in gyro timentes eum, et eruet eos.

Gustate et videte quoniam bonus Dominus: beatus vir qui sperat in eo.

Timentes Dominum sancti ejus: quoniam non est inopia timentibus eum.

Leones indignerunt et erurierunt: querentibus autem Dominum non deerit omnibus bonum.

Venite [Al. Ambulate], filii, audite me, timorem Domini docebo vos.

Quis est vir qui vult vitam, diligens dies videre bonos.

culo septimo ab his verbis ducto: וְעָוֹן מִתִּי, et Dominus exaudivit eum. Tunc enim septima doleat? zara littera, sive cui ei tribuatur versiculus: nisi tria haec verba, sepe pauper clamavit, pro solido versiculo habere vellet, ipsamque inverit litterarum ordinem. Hec animadvertimus, ut significosus, eas litteras non fuisse in Latina interpretatione ista ab Hieronymo adscriptas.

5. Exemplaria canonis et aliquot mss. codices: In Domino latabitur anima mea. MAUR.

6. Illud ejus nostri mss. non abibim, et mox circumdabit, pro circumdabit legunt.

Custodi linguam tuam a malo :
et labia tua ne loquantur dolum.
Recede a malo, et fac bonum :
quare pacem, et persequere eam.
Oculi Domini ad justos,
et aures ejus ad clamores eorum.
Vultus Domini super [h. in] facientes malum :
ut perdat de terra memoriam eorum.
Clamaverunt¹, et Dominus exaudivit,
et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit
eos.

Justa est Dominus contritis corde,
et contractus spiritu salcabil.
Malis tribulationes [h. Multa mala] justo [Al. justis],
et ex omnibus illis liberabit [Al. liberavit] eum
Dominus.
Custodit omnia ossa ejus :
unam ex eis non confringetur.
Interficiat impius iniquitas,
et odientes justum culpabuntur².
Redimet Dominus animas servorum suorum,
et non peccabunt [h. culpabuntur] omnes sperantes
in eo.

DAVID.

XXXV. Judica, Domine, adversarios meos :
pugna contra impugnantes me.
Apprehenda scutum et hastam [Al. contum],
et surge in auxilium meum [Al. mihi].
Evagina gladium, et præoccupap
eo adverso persequentes me :
dic anima mea : Salus tua ego [Al. ad. sum].
Confundantur et recedantur, qui quærent animam
meam :
convertantur retrorsum, et confundantur,
qui cogitant malum mihi.
Piant sicut yulvis ante faciem venti,
et Angelus Domini impellat :
Sit vis eorum tenebra et lubricum,
et Angelus Domini persequatur eos.
Quia frustra abrederant mihi insidias retis sui :
sine causa foderunt anima meam.
Veniat ei [Al. eis] calamitas quam ignorat.

1. Interserit unus Cistero. ms. just.

2. Nostri omnes mss. pari consensu *superabuntur* pro *culpabuntur*.3. Duo o nostris mss. aliqui ponit *Marlian*, cum *infirmare* ab eis, *induebar*, etc.

et rete suum quod abscondit comprehendat eum,
et cadat in laqueum [h. in calamitatem].
Anima autem mea exultabit in Domino :
latabitur in salute sua [Al. tua].
Omnia ossa mea dicant : Domine, quis similis tui :
eruens inopem a validiore,
et pauperem ac mendicium a violento.
Surgentes testes iniqui :
qui nesciebant interrogabant me.
Reddebant mihi mala pro bono :
sterilitatem animæ meæ.

Ego autem cum infirmarentur, inducbar³ cilicio :
humiliabam in jejuniis animam meam,
et oratio mea in [Al. ad] sinum meum revertetur.
Quasi ad amicum [h. sodalem], quasi ad fratrem
meum sic ambulabam :
quasi lupus muler tristis incurvabar.
Et in infirmitate mea instabantur et congregabantur :
collecti sunt adversus me percutientes, et nesciebant
scindentes et non tacentes⁴.

In simulatione verborum fitarum,
frendebant contra me dentibus suis.
Domine, quanto visibilis [Al. aspiciens],
converte animam meam a calamitatibus eorum
[Al. suis] :
a locustis solitariam meam.
Confitebor tibi in Ecclesia grandis [Al. magna],
in populo forti laudabo te.
Non latentur super me inimici mei mendaces :
odientes me frustra connoctentes [Al. cogitantes]
oculo :

Non enim pacem loquuntur, sed in rapina terra
verba fraudulenta concinnant.
Et dilataverunt super me os suum,
dixerunt : Vah, vah ! Vidit oculus noster.
Vidisti, Domine, ne lucos :
Domine, ne elongeris a me.
Consurge [h. Exspersicere], et vigila in [Al. tuo]
in] iudicium meum, Deus meus,
et Domine [Al. Dominus meus] in causam meam.
Judica me secundum justitiam tuam, Domine Deus
meus, et ut insulset mihi.
Nec dipant in corde suo : Vah ! Anima nostra !
et ne dicant⁵ : Absorbimus eum.

4. Canon Carcasson. *scindentes* et *non fundentes* sanguinem. Idem habetur in canone San-Germansensi nostro, sed secunda manu. Hæc lectio consonat Gladius paraphrastes. Max.

5. Interjectionem eam bis Cisterciensi, ter regina mss. aliique repetunt.

Confundantur, et recedantur pariter
qui latentur in afflictione mea :
Induantur confusione et verecundia,
qui magnificantur super me.
Ludent, et latentur qui volunt justitiam meam :
et dicant semper : Magnificetur Dominus,
qui vult pacem seroi sui.
Et lingua mea meditabitur [Al. meditetur] justitiam
tuam :
toto die laudem tuam.

VICTORI SERVIO DOMINI, DAVID¹.

XXXVI. Dixit seelus impi in medio cordis ejus² :
Non est timor Dei ante oculos ejus.
Quis dolose egit adversus eum in oculis suis :
ut inveniret iniquitatem ejus ad audiendum.
Verba oris ejus iniquitas et dolus :
cessavit cogitare, ut beneficeret³.
Iniquitatem cogitat in cubili suis :
stabit in via non bona :
malum non abjiciet.
Domine, in celo misericordia tua
fides tua usque ad nubes.
Justitia tua quasi montes, Deus [Al. Domine],
iudicium tuum abyssus multa :
hominem et jumenta saleo facies, Domine.
Quom preciosa misericordia tua, Deus [Al. Domine],
et filii Adam in umbra alarum tuarum spera-
bunt.

Inebriabuntur de pinguedine domus tuæ,
et torrente deliciarum tuarum potabis eos.
Quoniam tecum est fons vite :
in lumine tuo videbimus lumen.
Attrahere misericordiam tuam scientibus te,
et justitiam tuam rectis corde.

1. Ita ms. Carnutensis emendatus : regina vero Corbiensis et Sorboniensis hunc præferunt titulum : Pro victoria seroi Domini David. Ambo exemplaria canonis : Victori serui Domini David ; alia duo : Victori serui Domini David. Max.

2. Hebraeus בְּקִרְבֵי לִבִּי bekereb libbi, id est, in medio cordis mei, pro in medio cordis ejus. Max.
— Legerit s. pater in suo Hebraico exemplari לִבִּי ut et Septuaginta, et veteris alii interpretes, pro quo hodiernum præfert לִבִּי, id est, cordis mei. Sequitur in nostris mss. non esse timorem Dei, pro non est timor, etc.

3. Idem nostri mss. cogitare beneficeret.

4. S. Hieronymus in prologo Scripturarum ga-

Ne veniat mihi pes superbia,
et manus impiorum non me commoveat.
Ibi cœderunt operantes iniquitatem :
expulsi sunt, et non poterunt surgere.

DAVID.

XXXVII. [Aleph].⁴ Noli contendere cum ma-
lignis,
neque cum malis facientes iniquitatem.
Quoniam sicut herba velociter conterentur,
et sicut olus viride marcescat,
[Beth]. Spera in Domino, et fac bonum
pergrinans [h. habitare] in terra, et pacere fide.
Et delectare in Domino,
et dabit tibi petitiones cordis tui.
[Ghimel]. Volte super Dominum [h. Revela Do-
mino] etiam tuam,
et confide in eo, et ipse faciet :

Et eduet sicut lumen justitiam tuam,
et iudicia tua [Al. iudicium tuum] sicut meridiem.
[Dalet]. Time Domine, et expecta eum,
noli contendere adversus eum, qui proficit in via
sua :
adversus virum, qui facit quod cogitat.
[He]. Dimitte iram, et derelinque furorem :
noli contendere⁵ ut malefacias.
Quoniam qui malefaciunt, interibunt :
expectantes autem Dominum ipsi hereditabunt
terram.

[Yau]. Adhuc enim modicum, et non erit impius,
et cogitabis de loco ejus, et non subsistet.
Mites autem hereditabunt terram :
et delabantur in multitudine pacis.
[Zain]. Cogitat impius de justo,
et frendet adversus eum dentibus suis.

leato recenset presentem psalmum inter eos, qui viginti duorum litterarum Hebraicarum texturæ alphabeto : ideoque hic appositus sunt a nobis nomina eorumdem litterarum e regione versuorum, quibus respondent. Et hoc modo etiam scripta reperiantur in plurimis mss. codicibus. Max.

— Bini quique hujus psalmi versiculi una ab alphabeti juxta ordinem littera incipiunt : hancque ipsam litterarum seriem post Marlian. appositam retinemus ad libri oram ex aliquot Latinorum codicum fide. Videlicet tamen que inferior ad vers. 28. sive hæc litterarum adnotamus.

5. Cisterciensis. ms. noli festinare, pro noli contendere.

Domus deridebit eum:

quia vidit quoniam venit dies ejus.

[Beth]. Gladius evaginaverunt impij: tetenderunt arcum suum,

ut percussant [h. ut derideant] operum et pauperum,

et interficiant rectos in via?

[Beth]. Gladius eorum ingreditur in eos carum, et arcus eorum confringuntur.

[Teth]. Motus est parum iusto:

quoniam dicitur impiorum multa.

Quia brachia impiorum conserpentur: sublevat autem iustus Dominus.

[Peth]. Novit Dominus dies immaculatorum, et hereditas eorum aeterna [h. in saeculum] erit.

Non confundentur in tempore malo, et in diebus famis saturabuntur.

[Capth]. Quia impij peribunt,

et inimici Domini gloriantes ut monocrotas, commendentur, sicut fenum consumitur.

[Lamed]. Fenus accipit impius, et non reddet: iustus autem donat, et tribuit.

Quia qui benedicti fuerint ab eo, hereditabunt terram,

et qui maledicti, interibunt.

[Mem]. A Domino gressus viri firmantur, et viam ejus volat.

Cum excederit, non auferetur,

quia Dominus sustentat manum ejus.

[Nun]. Paer sui si quidem et senis, et non vidi justum derelictum:

neque semen ejus quaerens panem.

Tota die donat, et commodat:

et semen ejus in benedictione.

[Samech]. Recede a malo, et fac bonum,

et habita in sempiternum [h. saeculum].

Quia Dominus diligit iudicium,

et non derelinquit sanctos [h. misericordes] suos.

* In aeternum [h. in saeculum] custoditi sunt,

et semen impiorum peribit [Al. perit].

Iusti hereditabunt terram;

et inhabitabunt in saeculum [h. in aeternum] super eam.

[Pha]. Quia iusti meditabuntur sapientiam,

et lingua ejus loquetur iudicium.

Lex Dei ejus in corde ejus:

non deficient gressus ejus.

[Sade]. Considerat impius justum,

et querit, ut occidat eum.

Dominus non derelinquet eum in manu ejus,

et non condemnabit eum cum judicabitur [Al. judicatur].

[Coph]. Expecta Domine, et custodi viam ejus,

et exaltabit te, ut possideas terram,

eum interficiant [Al. percutiant] impij, videbit.

[Res]. Vidi impium robustum,

et fortissimum, sicut indigenam orientem.

Et transiit, et ecce [Al. tunc. ecce] non erat:

et quasi, et non est inventus.

[Sin]. Custodi simplicitatem, et vide rectum:

quis erit in [Al. ad] extremum viro pax.

Pravariosiores autem interficiant pariter,

et noxiosissimum impiorum peribit.

[Thau]. Salus autem iustorum a Domino:

fortitudo eorum in tempore tribulationis.

Et auxiliabitur eis Dominus, et salvabit eos:

eripiet eos ab impijs,

et salvabit eos: quis speraverunt in eo.

1. Regium ms. videns, pro quo vidit. Cisterciens. praeterea quod venit pro quoniam venit.

2. Interierit hic Cisterciens. corde.

3. In eodem ex scoli, ut videtur, antiquari eallamo: subvertitur ut montes, etc. pro gloriantes ut monocrotas.

4. Quo huic apponi versicula debuisset, hanc littera vaacat: non repta in hodierno Hebraico exemplari ab ea versus isto inchoatur. Valgo autem eruditio perausum est, Septuaginta interpretum adale ea littera non curuisse archetypum, idque ex ipsorum versionis colligi, qui hic proponant duo verba, אָנְפָּה לְיָמֵינוּ אֲנִי, inquit pueritiam, que Hebraice dicitur אָנְפָּה לְיָמֵינוּ אֲנִי. Atque alio ab hanc litteram incipisse quod praeculis habebant, exemplar notant. Quod alii hae de re sentiant, videbis apud

criticos sacros. Nobis, textu nihil interpolato, arguere id liceat ex hac ipsa Hieronymi interpretatione, quo versiculum ab his incipit verbis, in aeternum custoditi sunt: in Hebraeo אֲנִי לְיָמֵינוּ אֲנִי. Pele nemp 7, lamed littera, cum plane sit verbum אֲנִי, scilicet, ac servitibus hanc credita fuerit sive Hebraica, sive ipsa Hieronymus heretico articulo obesse, canique ipsum verbum ab 7 quo incipit, scilicet litterarum ita licenti per metri leges continuari. Praeterea haud scio, num suspicari liceat אֲנִי: scriptum ab ipso regio vato אֲנִי, aeternum.

5. Tres nostri ms. atque alii penes Martini, pro his habeat: iniqui autem delebuntur pariter. אֲנִי.

6. Verba, eripiet eos, in nostris ms. desiderantur. In Hebraeo idem reperitur verbum, quod modo translatum est, salvabit eos.

CANTICUM [h. Psalm.] DAVID IN COMMEMORATIONE.

XXXVIII. Domine, ne in ira [h. indignatione] tua

arguas me:

neque in furore tuo [h. ira tua] corripas me,

quia sagitta tua infaam sunt mihi,

et tetigit [h. tetruit] me manus tua.

Non est sanatus in carne mea a facie indignationis

tuae:

non est pax [Al. Add. in] ossibus meis a facie

peccati mei.

Quia iniquitates meae transierunt caput meum,

quasi onus grave aggravatus sunt super me.

Computruerunt, ut labuerunt cicatrices meae

a facie insipientiae meae.

Afflictus sum, et incerpatus sum nimis:

tota die marens ambulabam.

Quia lumbi [Al. renes, h. ilia mea] mei repleti sunt

ignominia [h. castitate],

et non est sentias in carne mea.

Evigilavi, et afflictus sum nimis:

rugiebam a gemitu cordis mei.

Dominus, in conspectu tuo [h. coram te] omne desiderium meum:

et genitilis meus a te non est absconditus.

Car meum fluctuabat, dereliquit me fortitudo mea:

et lux oculorum meorum etiam ipsa non est mecum.

Chari mei, et amici [h. sodales] mei contra lepram

meam steterunt,

et vicini [h. propinqui] mei longe steterunt.

Et irruebant querentes animam meam:

et investigantes mala mihi loquebantur insidias,

et dolos tota die meditabantur.

Ego autem quasi surdus non audiebam,

et quasi mutus qui non aperit os suum?

Et eram quasi homo [h. vir] non audiens:

neque habens in ore suo redargutiones.

Te enim, Domine, expectabam, tu exaudies, Domine Deus meus.

Quia dixi: Ne forte insultent mihi,

et cum occiderint per meum, super me magnificentur.

Quia ego ad plagam [Al. plagas] paratus sum,

et dolor meus contra me [Al. add. est] semper.

Quia iniquitatem meam [Al. add. ego] annuntio,

et contristabor pro peccato meo.

Inimici autem mei vicenter confortati sunt,

et multiplicati sunt odientes me mendaciter.

Et qui reddunt malum pro bono, adversabantur mihi:

quia sequebar bonum.

Ne derelinquas me, Domine: Deus meus, ne elongeris a me.

Festina in auxilium meum,

Domine [Al. add. Deus] salutis meae.

VICTORIA IDITHUN, CANTICUM [h. Psalm.] DAVID.

XXXIX. Dixi: Custodiam vias meas ne peccem in lingua mea:

Custodiam os meum silentio, donec est impius contra me.

Obmutui silentio, tacevi de bono, et dolor meus conturbatus est.

Incoluit cor meum in medio mei, in meditatione mea incensus sum igne:

locutus sum in lingua mea, Ostendo mihi, Domine, finem meum,

et mensuram dierum meorum quae sit, sciam [Al. ut sciam] quid mihi desit.

Ecce breves posuisti dies meae, et vita mea quasi non sit in conspectu tuo:

omnis enim vanitas, omnis homo subsistens. SEMPER.

igitur Hieronymus praefatione comment. in Danielom, verbum אֲנִי לְיָמֵינוּ אֲנִי lamantzeah, et hodie legitur, magis pro victoria, quam in faciem interpretari. Unde et psalmi plurimi, inquit, illud Hebraicum quod in Ullulis ponitur lamantzeah, pro quo LXX translulerunt in finem magis pro victoria continent: Aquila enim interpretatus est אֲנִי לְיָמֵינוּ אֲנִי, hoc est, ei qui praebet victoriam. Symmachus אֲנִי לְיָמֵינוּ אֲנִי, quod prope triumphum palinque significat. Plura de eodem Hebraico lamantzeah, cum ad titulum Psalmi. XLV seu XLV juxta Hebr. verum erit. Marr.

6. Regium ms. canitio homo stans. diapsalma.

Tantum in imagine ambulat homo [h. vic],
tantum frustra conturbatur:
congregat et ignorat cui dimittit [h. congregat] ea.

Nunc ergo quid expecto, Domine?
Prestatio mea tu es [h. ad te est].
Ab omnibus iniquitatibus [h. erroribus] meis libera me:

opprobrium stulto ne ponas me.
Obmutui, non operatus [Al. aperiam] os meum:
quid tu facisti.

Tolle a me plagas [h. lepras] tuas:
a contentione manus tue ego consumptus sum.

In increpationibus
pro iniquitate [Al. propter iniquitatem] corripuisti virum:

Et posuisti quasi lineam desiderabilia eius:
verumtamen vanitas omnis homo: Semper.

Audi orationem meam, Domine,
et clamorem meum, exaudi [h. auribus percipe]:
Ad lacrymam meam ne obsurdescas,
quia alicui ego sum quod te,
peregrinus sicut omnes patres mei.

Parce mihi, ut rideam,
antequam vadam, et non subsistam.

VICTORI² DAVID CANTICUM [h. Psal.]

XL. Expectans expectavi Dominum:
et inclinatus est ad me, et audivit clamorem meum.

Et eduxit me de lacu sonitus¹, de furo carni:
et statuit super petram pedes meos,
stabilivit gressus meos.

Et dedit in ore meo canticum novum,
laudem Deo nostro.

Videbunt multi, et timebunt, et sperabunt in Domino.

Beatus vir qui posuit in Dominum confidentiam suam,
et non est aversus ad superbias pompasque mendacii [Al. mendaces].

Multa fecisti tu, Domine Deus meus, mirabilia tua,

1. In futuro tempore legunt edili libri, et ms. Sorbonicus: obmutui, non aperiam os meum. Marr.

2. Iterum mss. nostri, pro victoria, quod et in seriebus constanter in reliquorum psalorum titulis

et cogitationes tuas pro nobis.
Non interio ordine coram te:
si narrare voluero, et numerare,
plura sunt quam ut narrari queant.

Victima et oblatione non indiges [h. non excoluisti],
cures fediisti mihi:

holocaustum et pro peccato non petisti,
Tunc dixi: Ecce venio:

in volumine libri scriptum est de me,
Ut facerem placitum tibi [Al. tuum], Deus meus volui.

et legem tuam in medio ventris [Al. cordis] mei.

Annuntians iustitiam in ecclesia multa,
ecce labia mea non prohibebo: Domine, tu nosti.

Iustitiam tuam non abscondi in medio cordis mei,
fidem tuam et salutare tuum dixi:
non abscondi misericordiam tuam,
et veritatem tuam in ecclesia multa.

Tu, Domine, non prohibebis misericordias [h. pietates] tuas a me:
misericordia tua et veritas tua jugiter cercabant me.

Circumdederunt enim me mala, quorum non est numerus.

Comprehenderunt me iniquitates meae,
et non potui videre:

Plures facti sunt, quam capilli capitis mei,
et cor meum dereliquit me.

Placeat tibi, Domine, ut liberer me:
Domine, ad adiuvandum me festina.

Confundantur et reverentur simul
querentes animam meam, ut auferant eam.

Convertantur retrorsum, et confundantur,
qui volunt mala mihi.

Pereant post confusionem suam:
qui dicunt mihi: Vah! vah!

Gaudeant, et letentur in te
omnes qui querunt te:

Dicant jugiter: Magnificetur Dominus,
qui diligit salutare tuum.

Ego autem cum egenus et pauper:
Dominus sollicitus erit pro me:

Ancillam meam et salutare meum tu,
Deus meus, ne moreris¹.

retinent pro victori. Vide quo ad proxime superiore locum adnotamus.

3. Cisterciens. ms. de lacu famose, pro lacu amittis.

4. In regine ms. ne moreris. Juxta Hebr. פָּנָה.

VICTORI CANTICUM [h. Psalmus] DAVID.

XLI. Beatus qui cogitat de paupere:
in die malo liberabit [Al. salvetur] eum Dominus.

Dominus custodiet eum et vivificabit eum:
et beatus erit in terra,
et non tradet [Al. tradat] eum animo inimicorum suorum.

Dominus confortavit eum in lecto infirmitatis:
totum stratum ejus vertisti in exultatione sua.

Ego dixi: Domine, miserere mei,
sana animam meam, quoniam peccavi tibi.

Inimici mei loquentur [Al. loquantur] malum mihi:
quando morietur, et peribit nomen ejus.

Et si venerit et videat¹, vana loquetur:
cor ejus congregabit iniquitatem sibi,
egrediens foras detrahet.

Simul aduersum me murmurabant omnes odientes me:

contra me [Al. tunc me] cogitabant malum mihi.
Verbum [h. Belia] diaboli infundebant sibi:
quod dormiit non addet ut resurgat.

Sed et homo pacificus meus: in quo habui fiduciam:

qui manducabat panem meum,
levavit contra me plantam.

Tu autem, Domine, miserere mei: et leva me,
et reddam eis.

In hoc cognovi quod velis me:
quia non insultabit inimicus meus mihi.

Ego autem in simplicitate mea adjutus sum a te,
et status me ante faciem tuam in perpetuum [h. seculum].

Benedictus Dominus Deus Israel
a seculo, et usque in seculum, amen et amen.

VICTORI² DOCTISSIMO [h. erudito] FILIORUM COELE.

XLII. Sicut areola preparata ad irrigationes aquarum:

sic anima mea preparata [h. desiderat] ad te¹, Deus.

Sititit anima ad Deum fortem [Al. fontem] viventem,

quando veniam, et parebo ante faciem Dei.

Fuerunt mihi lacryme meae panes per diem ac noctem:

cum diceretur mihi tota die: Ubi est Deus tuus?

Horum recordatus sum, et efflui in me animam meam:

quia veniam ad unbraculum:
Tacebo usque ad domum Dei,
in voce laudis et confessionis,
multitudinis festo celebrantis.

Quare incurreris, anima mea, et conturbas me:
expecta Deum, quia adhuc confitebor
ei salutaribus vultus ejus.

Deus meus in incipso anima mea incurtoris:
propterea recordabor tui de terra Jordanis,
et Hermonim, de monte minimo.

Abyssus abyssum invocat, [h. ad.] vocem cataractarum tuarum:

omnes gurgites tui et fluctus tui super me transierunt¹.

Per diem mandavit Dominus misericordiam suam,
et in nocte canticum ejus mecum:

oratio Deo visa mea.

1. Canon Caracassoniensis, ac plures mss. hic loquunt, et sic veniit ut visitet, quod secuti sunt Erasmus et Marianus in hoc psalterio Hieronymi, quamvis a. doctor in epist. ad Sunnam et Fretelam expresso monuerit, ita interpretatos fuisse LXX seniores: xxi et sic scriptura est tibi, id est, et si ingrediebatur ut videret. Sed videre hoc loco idem est, nisi fallat nos opinio, quod visitare. Marr.

— Nostri mss. pluresque alii apud Martian. tum editi quoque libri visitet pro videat legunt. Vids que in epist. ad Sunnam et Fretelam hac de lectione observamus.

2. Omnes mss. codices proter canonicos exemplaria habent in titulo isto, ut et in aliis saepius, pro victoria. De eo dicitur supra infra ad Psalmum xlv. Marr.

3. Corruptos legitur iste versiculus in exemplaribus canonicis, atque in duobus aliis mss. ubi Vulgata lectio, sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, etc. substituta est pro Hieronymiana, quam nos retinimus, quamvis canon San-Germanensis habuit prima manu. Marr.

— Cisterciens. ms. ex alia versione priores duos versus, Hieronymiana, quam subdit, interpretationi proponit: qui sic habent: sicut ceruus inguit ad fontes aquarum, ita anima mea rugit ad te, Deus.

4. Ita mss. omnes, excepto codice bibliothecae Memmianae et canone Caracassoniensi, qui legit in sacro contextu, super me ingressi sunt, addens hoc scholion marginale: a. transierunt. Marr.

— Cisterc. ms. supertransierunt, sine me intermedio.

Dicam Deo: Petra mea [h. Et zelus, quod interpretatur, Deus petra mea et est unum de nominibus Dei], quare oblitus es mei: quare tristis incedo, affligente inimico? Cum me interficerent [Al. interfecerint] in ossibus meis, expruberant mihi hostes mei: dicentes ad me: tota die: Ubi est Deus tuus? Quare incuraris, anima mea, et conturbas me? Especta Deum, quoniam adhuc confitebor ei, salutaribus cultus mei et Deo meo.

XIII. *Judica me Deus, et discerne equum meum de gente non sancta [h. in misericordia], a viro doloso et iniquo salvi me. Tu enim es, Deus, fortitudo mea, quare projecisti me: quare tristis incedo, affligente inimico? Mitte lucem tuam et veritatem tuam, ipsa ducunt me: introducent me ad montem sanctum tuum, et ad tabernacula tua, Et introibo ad altare Dei, ad Deum habitaculis meis, et confitebor tibi in cithara, Deus, Deus meus. Quare incuraris, anima mea, et quare conturbas me? Especta Deum quoniam adhuc confitebor ei, salutaribus [Al. salutibus] cultus mei et Deo meo.*

VICTORI FILIUM CORE ERUDITIONIS.

XIV. *Deus, auribus nostris audivimus: patres nostri narraverunt nobis opus quod operatus es in diebus eorum, in diebus antiquis.*

1. Sic quoque vocatur ad me Cisterce. ms. tacet.
2. Proponit idem ms. hunc titulum: *Psalmus ad eos qui fidem concesserunt sicut. אֵלֵינוּ יִרְצָנוּ, autem est apud Hebræos.*
3. Regulus ms. ipsa ducunt me, et introducent ad montem, sine altero me intermedio, quod et Cisterce hic tacet. Tum ad tabernacula tua, et ad altare tuum, pro Deo: Cisterciensis. ad altare tuum, Domine.
4. Nostri mss. et quos Martiani. laudat, pro victoria filiorum Core eruditionis.
5. Ms. regius, complacuit tibi, pro in eis: tu es rex meus, ab eo ipse, quod et Cisterciensis, tacet.

Tu manu tua gentes delicati [h. exheredasti], et prelatisti eos [Al. egi]: efflicisti populos [Al. plebes], et amittisti eos. Non enim in gladio tuo possederunt terram, neque brachium eorum salvavit eos: Sed dextera tua et brachium tuum, et lux vultus tui, quia complacuit in eis. Tu es ipse rex meus Deus: præcipe salutaribus Jacob.

In te hostes nostros ventitabimus: in nomine suo conculcabitur adversarius nostros.

Non enim in arcu meo confidam: neque gladius meus salvabit me, Quia salvasti nos de hostibus nostris, et eos qui oderunt nos, confudisti. In Deo laudabimus tota die, et nomini tuo in æternum confitebitur. Sanna. Verum tu projecisti, et confudisti nos: et non credideris in exercitibus nostris. Veritatis terga nostra hosti: et qui oderant nos, diriperunt sibi. Dedisti nos tanquam gregem ad vorandum, et in gentibus dispersisti nos. Vendidisti populum tuum sine pretio: nec grandia fuit commutatio eorum [h. et non fuerasti in commutatione eorum]. Posuisti nos opprobrium vicinis nostris, subsanationem et irrisum his qui erant in circuitu nostro.

Posuisti nos similitudinem [h. parabolam] in gentibus, commotionem capitis in tribus [h. plebibus]. Tota die confusio [Al. reverentia] mea contra me, et ignominia facta mea cooperuit me. A voce exprobrantis et blasphemantis: a facie inimici et ultoris.

6. Nostri et Martiani plures mss. pro salutibus. 7. Idem cum editis, in Domino gaudebitur. 8. Intererit Cisterciensis. ms. nomen Deus: paulo cum duobus regionis diriperunt nos, pro sibi. 9. De presentis vorticulo Hieronymus in epist. ad Sunn. et Fretel. e Alioquin in Hebraico, inquit, ita scriptum reperi: Posuisti nos procerbum in gentibus. quom laulat et Martiannus locum.

Taceti in voculam duo e nostris mss. s. vero pater in epist. ad Sunniam et Fretelam, in Hebraico, inquit, ita scriptum reperi: Posuisti nos procerbum in gentibus: quom laulat et Martiannus locum.

— Taceti in voculam duo e nostris mss. s. vero pater in epist. ad Sunniam et Fretelam, in Hebraico, inquit, ita scriptum reperi: Posuisti nos procerbum in gentibus: quom laulat et Martiannus locum.

Omnia hæc vocantur super nos, et non sumus oblitus tui:

nec mentiti sumus in pacto tuo. Non est concertatum retro cor nostrum, nec declinaverunt gressus nostri a semita tua. Quoniam deieceris nos in loco draconum, et operuisti nos umbra mortis, Si oblitus sumus nominis Dei nostri, et expandimus manus nostras ad Deum alienum.

Nunquid non Deus investigabit istud, ipse enim novit cogitationes cordis. Quoniam propter te mortificati sumus tota die: reputati sumus ut grex occisionis.

Consurge [h. Exurgere] quare dormitas, Domine?

Virgo: quare projecisti [Al. projecisti] nos in semperiternum?

Quare faciem tuam abscondis? Oblivisceris afflictionis nostre et inopie nostre?

Quoniam incurvata est in pulvere anima nostra: adhesit in terra [Al. terra] venter noster, Surge, auxiliare nobis, et redime nos propter misericordiam tuam.

1. In Cisterciensis. ms. operat nos, etc. et mox oblitus sumus nominis Domini, sine addito, nostri.

2. Mss. nostri omnes, oblivisceris afflictionis et angustias nostras.

3. Totum hunc psalmum Hebraice lectum invenimus in ms. præstantissimo codice monasterii nostri Carnuntensis: quam diligenter collatum ac descriptum exhibebimus in appendice canonis Hebraice veritatis, cum majari olim parte psalmi secundi, qui similiter Hebraice lingua, sed Latinis characteribus scriptus legitur in eodem psalterio Carnuntensi. Porro dissonantes lectiones retinet in titulo mss. plurimi. Vaticanus codex hoc modo legit: *Victori pro filiis filiorum Core, eruditio canticum amantissimi.* In exemplaribus vero canonis, necnon in quatuor aliis mss. eruditio canticum amantissimum. At nullus reliquitur ambigendi locus, quoniam sit genuina lectio, quoniam vitata ac depravata circumstante, cum ipso Hieronymus psalmum ex integro ediderunt in epist. ad Principium virginum, de eodem titulo hæc statim observavit: *Quadragesimum quartum psalmum legens, in titulo reperi: In suam pro is qui commutabatur filiorum Core, intelligentie canticum pro dilecto: in Hebraico scriptum est LAMNASE AL ROSEAN LADRE CORE MRETI, SIVE יְרוּדוֹף שֵׁיר מְשִׁיכֵל שֵׁיר לְבָבֵי כָרָה מְשִׁיכֵל לֵל שֵׁנִים: quod nos in Latium vertimus:*

4. Hoc modo se legisse testatus Hieronymus in epist. nunc laudata: *mss. tamen non pauci legunt eum edito, propter verbum veritatis.* MARI.

5. Cisterce. ms. obediit te terribiliter dextera tua. Vnde laudatam epistolam ad Principium, num. 11, et que ad hunc locum ibi adnotamus.

6. Mem mss. Myrta et albe, ex Hebræo מִירְתָּא. Max pro domibus eburneis, scriptam ab Hieronymo de templo dentium, quod nunculli ex epistola ad Principium argumentantur, et Hebræus scholasticus innuit, minima est verosimilitudo.

VICTORI PRO FILIIS FILIORUM CORE ERUDITIONIS CANTICUM AMANTISSIMI.

XIV. *Eructavit cor meum verbum bonum: disco ego opera mea regi: lingua mea stylus scribæ velocis, Decore pulchrior es filiis hominum, effusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit tibi Deus in æternum, Accingere gladio tuo super [Al. circa] femur fortissime:*

gloria tua et decore tuo. Decore tuo prospere ascende, propter veritatem et mansuetudinem iustitiae, et doceret in terribilia dextera tua. Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent: in corde inimicorum regis.

Thronus tuus, Deus, in sæculum et in æternum: sceptrum æquitatis, sceptrum regni tui, dilectiati iustitiam, et odisti iniquitatem [h. impietatem]: propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis pro participibus tuis. Myrtha et albe et castia incunctis vestimentis tuis,

Victori pro filiis filiorum Core eruditionis canticum amantissimi. Symmachus more suo manifestus, triumphum pro terribilibus, interpretatus est. Igitur eorum, vel pro his qui commutati sunt, vel in illa transferitur et flores (sunt enim quoque et eruditionem et doctissimum sonat) an Canticum: *inima Salomonis est nomen, qui alio sensu pacificus appellatur. Quatuor autem psalmi, licet in posteriori titulo parte dissentiam, hoc principio prænotantur, quadragesimus quartus, quinquagesimus nonus, sexagesimus octavus, septuagesimus nonus, e quibus duo nobis innotuerunt David, primis et notissimum filiorum Core, et Asaph. Hæcque Hieronymus, ad cetera verba tanquam admissum obliquus ac depravatas lectione restituo curavimus multis in locis psalmodum. MARI.*

4. Hoc modo se legisse testatus Hieronymus in epist. nunc laudata: *mss. tamen non pauci legunt eum edito, propter verbum veritatis.* MARI.

5. Cisterce. ms. obediit te terribiliter dextera tua. Vnde laudatam epistolam ad Principium, num. 11, et que ad hunc locum ibi adnotamus.

6. Mem mss. Myrta et albe, ex Hebræo מִירְתָּא. Max pro domibus eburneis, scriptam ab Hieronymo de templo dentium, quod nunculli ex epistola ad Principium argumentantur, et Hebræus scholasticus innuit, minima est verosimilitudo.

de domibus [h. de templis] eburneis quibus
latificaverunt in
filia regum in honore tuo.
Stetit confixa [h. regina] in dextera tua,
in diademate aureo.
Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam,
et oblivescere populi tui et domus [Al. domum]
patris tui.
Et concepisti rex decorem tuum:
quis ipse est Dominus [Al. add. Deus] tuus, et
adora eum.
Et o filia fortissimi? [h. Tyr]i,
in muneribus facies tuam deprecabuntur divites
populi.
Omnis gloria filia regis intrinsecus:
fascias aureis vestita est [h. profectus aureis,
vestimenta illius].
In scutulatis ducetur ad regem,
virgines sequentur eam,
amica [h. sodales] ejus ducentur tibi.
Ducuntur in latissis et exultatione:
ingredientur thalamum [h. templum] regis.
Pro patribus tuis erunt filii [Al. filie] tibi [h. tui],
paves eos principes in universa terra.
Recordabor nominis tui
in omni generatione et generatione:
Propterea populi confitebuntur tibi
in saeculum et in aeternum.

VICTORI FILIORUM COBE PRO JUVENTUTIBUS
CANTICUM.

XLVI. Deus nostra [h. nobis] spes et fortitudo:
auxilium in tribulationibus incensus es validum.
Ideo non timebimus cum fuerit translata terra,
et concussi montes in corde maris.

1. Melius, inquit libidem s. doctor, in Hebraico
seribitur, de templo dentium. Ad quod proximo ne-
cessit scholion marginale votuissimum scriptoris. Max.
2. Plures mss. habent, et filia fortissimi, dup
sic, est o filia fortissimi, pro et o filia fortissimi,
ut legitur in ms. Caratensi. Docet etiam Hierony-
mus, o filia fortissimi legendum ex Hieron. Non-
nullas variantes alias lectiones, sed levioris momenti,
reperire poterit lector studiosus in epist. ad Principi-
am virginem. Max.

3. Haud bene legi Martianus ex aliis codicibus
in instanti sequuntur. Max duo mss. regnum et Cis-
teroniensis ducuntur illic, pro tibi: quam lectionem
ipse Hieronymus in epist. ad Principiam, num. 20,
ex Hebraico exemplari videtur hausisse: cum tamen
ibi sit 77 ad te.

Sonantibus et fumentibus gurgitibus ejus,
agitatis in montibus in potentia ejus. SEMPER.
Fluminis divisiones ejus,
latificavit civitatem Dei sancti
tabernacula Allisioi?.
Deus in medio ejus non commovebitur:
auxiliabitur ei Deus in ortu matutino.
Conturbata sunt gentes, concussa sunt regna:
dedit eorum suam, prostrata est terra.
Dominus exercituum nobiscum:
protector noster Deus Jacob. SEMPER.
Veni et vide opera Domini:
quantas [h. quos] potuerit solitudines in terra.
Compositi bella usque ad extremam terram,
arcum confringet, et concidet hastam [Al. has-
tas]:
plaustra comburet igni.
Cessate et cognoscite quoniam ego sum Deus:
exaltabor in gentibus, exaltabor in terra.
Dominus exercituum nobiscum:
fortitudo nostra [h. susceptor noster] Deus Jacob.
SEMPER.

VICTORI FILIORUM COBE CANTICUM [h. Psalmus].

XLVII. Omnes populi [Al. gentes], plaudite man-
ibus,
jubilate Deo in voce laudis.
Quoniam Dominus [Al. Deus] altissimus, terri-
bilis:
rex magnus super omnem terram.
Congregavit populos? subter nos,
et tribus [h. plebes] sub pedibus nostris.
Elegit nobis hereditatem nostram:
gloriam [h. superbiam] Jacob quam dilexit.
SEMPER.

4. Nostris mss. aliquo penos Martianeum cum
pridem edita fibris, infamescentibus. Max unus re-
gnum agitatis montibus absque in partem. Deni-
que pro nomen ejus subsequens versus ipso etiam
Cisteroniensis tacet.
5. Iterum nostri mss. pluresque apud Marti-
neum, latificavit civitatem Dei, sanctum taberna-
culum Allisioi. Tum nostri duntaxat: Dominus
in medio ejus, an dno, Deus in ipso ortu matu-
tino.

6. Cisteroniensis ms. Victoria: regnum col. victo-
riam: nullus a nostris victori praefert.

7. Exemplaria canonis tria, Carassoneense, San-
Germanense et Memmianum, cum duobus aliis mss.
subjecit populos. Max.

Ascendit Deus in jubilo:
Dominus [Al. Deus] in voce buccinae.
Cantite [h. psallite] Deo canite [h. psallite],
cantite [h. psallite] regi nostro canite [h. psal-
lite].
Quia rex universae terrae Deus:
canite [h. psallite] erudite.
Regnavit Deus super gentes:
Deus sedes super thronum sanctum suum.
Principes populorum congregati sunt,
populus Dei Abraham:
quoniam dii secuta terram
vehementer elevata [Al. elevati] sunt.

CANTICUM PSALMI FILIORUM COBE.

XLVIII. Magnus Dominus et laudabilis nimis:
in civitate Dei nostri in monte sancto suo.
Speciosus germis iudicio uniuersae terrae:
monti Sion lateribus aequilosis
civitatum regis magni.
Deus in domibus ejus:
agnitus est in auxiliando.
Quia rex reges congregati sunt:
venterunt [h. transierunt] simul.
Ipsi videntes sic obstupuerunt:
conturbati sunt, admirati sunt.
Horror passedit eos ibi:
dolor [Al. dolores] quasi parturientis.
In cento ueritatis,
confringens? naves Tharsis,
Sicut audicimus, ita vidimus
in civitate Domini exercituum,
in civitate Dei nostri:
Deus fundavit eum usque in aeternum [h. saeculum].
SEMPER.
Estinacivus, Deus, misericordiam tuam,
in medio templi tui.
Secundum nomen tuum, Deus,
sic laus tua usque in [Al. ad] extremam terram:
iustitia repleta est dextera tua.

1. In recto psalmus, nostri omnes mss. legunt.
2. In Cisteroniensis mss. confringens (tum junctis
calleisq; omnibus, naves maris pro Tharsis) denique
Dei exercituum pro Domini, etc.
3. Verus, paulo, legit regino ms. in recto frater.
4. Haecma lectum est commovebitur, quod verum
plane videtur: et a sacri scriptoris mens con-
textuque alienum, ut facilis veterum amanuensium
errore substitutum pro genuino commovebitur. Hoc

Laelatur mons Sion, exultent filii Juda:
propter iudicia tua.
Circumdate Sion, et circumite eam,
numerate turres ejus.
Ponite cor vestrum in manibus [h. in virtute]:
separate palatia [Al. add. ejus]:
Ut narretis in generatione novissima.
Quia iste [Al. ipse est] Deus, Deus noster in saecu-
lum, et in perpetuum:
ipse erit illic noster in mortem [h. in aescula].

VICTORI FILIORUM COBE CANTICUM [h. Psalmus].

XLIX. Audite hoc [Al. hanc], omnes populi:
auribus percipite, universi habitatores occidentis
[h. orbis].
Tum filii Adam, quam filii [h. viri] singulorum:
simul dices et pauper.
Os meum loquetur sapientiam [Al. sapientiam],
et meditatio cordis mei prudentiam [Al. pruden-
tiam].
Inclino [Al. inclino] ad parabolam auream
meam:
aperiam in cibaria origina membra.
Quare timeo in diebus mali?
Iniquitas calcanei mei circumdabit me.
Qui fiduciam habent in fortitudine sua,
et in multitudine divitiarum quarum superbiunt,
Fratrem? rediens non redimet eir:
nec dabit Deo propitiationem pro eis:
et pretium redemptionis animae eorum:
Sed quiescet in saeculo, et vivet ultra in saepi-
ternum,
et non videbit interitum [Al. in aeternum],
cum viderit sapientes morientes:
Simul insipiens et indoctus peribunt,
et relinquent alienis divitias suas.
Interiora sua domos suas in saeculo,
tabernacula sua in generatione et generatione:
vocaverunt nominibus suis terras [Al. add. suas].
Et homo in honore non commemorabitur?.

adde nos repassimus, non tamen ex ingenio, sed
primum ex antiquorum regum ac Cisteroniensis codi-
cum auctoritate, tum doctum quoque apud Marti-
neum, qui tametsi alias minus expediti, hic certa
cum de vera lectione monere potuissent. Porro asit
nos demique Hebraeus textus, in quo est יצונו, id
est, non peraverabit, sive ad litteram, non perave-
rabit, quoniam sensum verba non commemorabitur, unico
reserint.

assimilatus [AL. add. est] iumentis et exequatus est.
 Hec est via insipientia eorum [h. via eorum],
 et post eos iuxta os eorum current. SEMPER.
 Quasi grex [h. oves] in inferna positi sunt, vana
 pascit eos;
 et subiecit eos recte in metatibus,
 et fœra eorum contector in inferno [h. habi-
 tationem suam].
 Verumtamen Deus redimet omnium ream,
 de manu inferni cum assumpserit me. SEMPER.
 Noli timere cum vidatus fueris vir,
 cum multiplicata fuerit gloria domus ejus.
 Neque enim mortem tollet omnia:
 nec decendet post eum gloria ejus.
 Quis nimis sum in vita tua beneficius:
 laudabit te¹, cum bona fuerit tibi.
 Intrabit [AL. intrabit] usque ad generationem pau-
 trum tuorum:
 usque ad finem non videbit faciem.
 Homo enim in honore esset, non intellexit,
 comparavit se iumentis, et silebitur².

CANTICUM [h. Psalm.] ASAPH.

L. Fortis Deus Dominus bonus est,
 et vocavit terram
 ab ortu solis usque ad occasum ejus.
 De Sion perfecta desora
 Deus [AL. tac. Deus] apparuit.
 Venit Deus noster, et non timebit:
 ignis coram eo corabit³,
 et in circuitu ejus tempestas valida.
 Vocabit caelum desursum,
 et terram, et iudicet populum suum.
 Congregate mihi gentes [h. misericordes meos]:
 qui serunt pacem meam in sacrificio.
 Et annuntiabunt cœlis iustitiam ejus,
 quia Deus iudex est ipse. SEMPER.

1. Uuus reginae msa. laudabit inquit te. Tum
 rectius, ut videtur, cum Cisterciensis, cum beasferre
 tibi: quod prope sonat Hebraicum [h. 272].
 2. In canone San-Germanensi sic docent emen-
 dator codices: Homo enim in honore esset, non intel-
 lexit: comparatus est iumentis, et similia factus
 est illis. Quod ab eisdem dubio fluxit et Vulgata edi-
 tione. Codices msa. S. Michaelis, et Augustinorum
 Bardigalensium hanc retinent lectionem: Homo enim
 in honore esset, non comparabitur: assimilatus
 iumentis exequatus est. Mar.

Audi populus meus [AL. popule], et loquar,
 Tarac, et contestabor te.
 Deus Deus tuus ego sum.
 Non propter viciniam tuam arripam te,
 et holocausta tua coram me sum. SEMPER.
 Non accipiam de dono tua vitulum [h. taurum],
 neque de gregebus tuis hircos.
 Max sunt enim omnia animalia vitularum [h. vitulae],
 pecides [h. becmoth] in montibus millium.
 Scio enim oves montium,
 et universitas agri [h. sic dicitur, nomen est uvis]
 mei⁴ meum est.
 Si edieris, non dicam tibi:
 meus est enim orbis et plenitudo ejus.
 Nequid comedam carnem [AL. carnes] taurorum,
 aut sanguinem hircorum bibam?
 Immola Deo laudem,
 et reddo Altissimo vota [AL. tac. vota] tua.
 Et inproca me in die tribulationis:
 liberabo te, et glorificabis me.
 Imple autem dicit Deus:
 Quis tibi est cum narratione preceptorum mo-
 rium,
 et tu assumas pactum meum in ore tuo?
 [h. Et tu] Qui odisti disciplinam,
 et projecisti verba mea post te.
 Si vidbas faciem, consentietas ei
 et cum adulteris pars tua.
 Quia tuum misisti ad militiam,
 et lingua tua concinnabit dolium,
 Scilicet ad verum fratrem tuum loquarbar,
 in [AL. et ad verum] filium matris tuae fabren-
 bariis opprobrium.
 Hanc facisti, et tacui:
 existimasti futurum me [AL. tac. me] similem
 tui:
 arguam te et proponam ante oculos tuos.
 Intellige hoc quod obliuiscimus Deum,
 ne forte rapiam [AL. sapium], et non sit qui
 liberet:

3. Ignis ante eum ardebit, legitur in tribus cano-
 nibus. In duobus msa. coram eo ardebit. Mar.
 4. Fortasse rectius mei pronomen reginae msa.
 hic rectior: Hebraeus autem textus [h. 272], utramque ex
 punctorum vacietate recipit lectionem.
 5. Plus habent duo o nostris msa. erat pars tua.
 Deum unus Cisterciensis. os tuum dimisisti, pro mi-
 sisti, et, lingua tua concinnabit, pro concinnabit,
 collaterentis, ut videtur, superioris sententia tem-
 poris, sed Hebraeo dissentiente textu.

Qui immolat confessionem, glorificat me:
 et qui ordinat eum, ostendam⁵ ei salutarem Dei.

VICTORI CANTICUM [h. Psalm.] DAVID: CUM VENISSET
 AD RUM NATHAN PROPHETA, QUANDO INGRESSUS
 EST AD BETHSEBEE.

II. Misere mei, Deus, secundum misericordiam
 tuam:
 iuxta multitudinem miserationum tuarum dele
 iniquitates meas.
 Multum lava me ab iniquitate mea,
 et a peccato meo macula me.
 Quoniam iniquitates meas [h. errores meos] ego co-
 gnovi⁶,
 et peccatum meum contra me est semper.
 Tibi soli peccavi, et malum coram te [h. oculis
 tuis] feci:
 ut iustificeris in sermonibus tuis,
 et vincas cum [AL. cum] iudicaberis⁷ [h. iudi-
 castus fueris].

Ecco in iniquitate conceptus sum,
 et in peccato peperit me mater mea.
 Ecco enim veritatem diligit,
 absconditum et arcana sapientiae manifestasti
 [h. sapientiam manifestabimus] mihi⁸.
 Asperges [h. purificabis] me hyssopo, et mundabor,
 lavabis me et super cinem dealbabor.
 Auditum mihi facies gaudium et letitiam,
 et exultent⁹ ossa quae confregisti.
 Absconde faciem tuam a peccatis meis,
 et omnes iniquitates meas dele.
 Cor mundum crea mihi, Deus,
 et spiritum stabilem renova in visceribus meis.
 Ne proiecas me a facie tua,
 et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me.
 Redde mihi letitiam [h. habet deum] salutaris¹⁰ tua,
 et spiritu pulsentur confitens me.

1. Regine msa. qui ordinate ambulat, asten-
 dam, etc.
 2. Das msa. iniquitatem meam ego novi.
 3. Ma. Surboniens, cum iudicabis, in exampla-
 ribus canonicis, cum iudicaris, ilque secutus est msa.
 Corbelensis, et Carmi. prima manu. Mar.
 4. Canon Carthusianensis: Ecco enim veritatem
 diligit in absconditis; et in arcana sapientia tua
 manifestasti mihi. Similiter habent in pretio versi-
 culo msa. Aug. Burdigal., ac S. Mich. consequenter
 autem, sapientiam manifestabis mihi. Mar.
 5. In pluribus msa. et exultent.

Docedo iniquas vias tuas,
 et peccatores ad te recitentur.
 Libera me de sanguinibus, Deus, Deus solutus
 meus:
 laudabit lingua mea iustitiam tuam.
 Domine, labia mea aperies,
 et os meum annuntiabit laudem tuam.
 Non enim vis ut victimam feram¹¹:
 nec holocaustum tibi placet.
 Sacrificium [h. Sacrificia] Dei spiritus contribu-
 latus [h. contritus]:
 cor contritum et humilitatem, Deus, non despi-
 ciet.
 Bene [h. Rénigne] fac [AL. add. Domine] in volun-
 tate tua, Sion,
 [AL. add. et] edificentur muri Jerusalem.
 Tunc accipies sacrificium iustitiae,
 oblationes et holocausta,
 tunc imponent super altare tuum vitulos [h.
 taurus].

VICTORI ERUDITO¹² DAVID CUM VENISSET DOLO
 [AL. DOLOS] IDEMBUS, ET ANSUNTASSY SACLI [AL.
 SACLI], DICENS EI: VENIT DAVID IN DOMUM ACHI-
 MELLECH [AL. ACHIMELECH].

III. Quid gloriaris in vanitate, potens?
 Misericordia Dei tota est die.
 Insidias cogit lingua tua,
 quasi novacula acuta faciens dolium.
 Dilexisti malum magis quam bonum:
 mendacium magis quam loqui [AL. tac. loqui]
 iustitiam. SEMPER.
 Dilexisti omnia verba ad decorandum, lingua¹³ do-
 losa [AL. linguam dolosam].
 Sed Deus destruet te, in sempiternum, terribit [h.
 add. te], et excollet te de tabernaculo,
 et erudicabit te de terra viventium. SEMPER.

6. Quod mavult scholiastes Jesu pro salutaris,
 nisi quippe proferunt msa.
 7. Magis ferme piget sermum, quod tum nostri
 omnes, cum plures alii apud Martianum msa. ha-
 bent, pro feram, Hebraeus ad verbum, non decide-
 rabis hostiam.
 8. Regine msa. Victoria de erudito: et cum plu-
 riques alios Doce et Achimelech nomina sic legit.
 9. Mas. tres legunt cum editis, linguam dolosam.
 Mar.

Valebant iusti, et timebant,
et super eum ridebant.

Eccō vir qui posuit Deum fortitudinem suam:
sed speravit in multitudine divitiarum suarum:
confortatus est in invidiis suis.

Ego autem sicut olivus virens in domo Dei:
speravi in misericordia Dei
in seculum² sempiternum.

Confitebor tibi in secretis, quoniam fecisti
et respicebo nomen tuum, quoniam bonum
in conspectu sanctorum tui, misericordiarum tuorum.

VICTORI PER CHORUM ERUDITIO DAVID².

LIII. Dixit stultus in corde suo: Non est Deus:
corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in in-
iquitate.

non est qui faciat bonum.

Deus de celo prospexit super filios hominum,
ut videret si est intelligens requirens Deum.

Omnes avari sunt, pariter odierunt:
non est qui faciat bonum, non est usque ad
mortem.

Namquid non cognoverunt qui operantur iniqui-
tatem,
qui comedunt populum meum et cibum patris:
Deum non timeverunt.

Ibi timeverunt
ubi non erat [Al. est] timor.

Quoniam Deus dispersit ossa circumvallatum te:
confunderis, quia Deus projecit eum.

Quis dubit ex Sion salutare Israel?²
Cum redaverit Deus captivitatem populi sui,
excussit Jacob, testabitur Israel.

VICTORI IN PSALMS ERUDITIO DAVID: QUANDO VE-
NERUNT EPIPHI ET DIXERUNT SAEL: NONNE DAVID
ABSONDANS EST APUD NOS?

LIV. Deus, in nomine tuo, salva me [Al. salvam
me fac],

1. In regis codex, Corbeiensis, Sorbonicus, et
speculum S. Augustini. In aliis legimus, in seculum
et in aeternum. Max.

2. Sorbonicus aut. Victori pro choro intelligenti
David. Septem autem alii codices ms. habent in
extrema parte illius, eruditi David, Max.

— Clavertius, ms. pro choro intelligenti: alii
dumtaxat eruditi preterant, pro eruditio.

— Hoc quoque ms. nostri omnes eruditi legunt,
pro eruditio.

et in fortitudine tua ulciscere me.
Deus, exaudi orationem meam:
in oculis perripe verba oris mei.

Quia alicui insurrexerat adversum me,
et fortes quassierunt animam meam:
non posuerunt⁴ Deum in conspectu suo. SEMPER.

Eccō Deus auxiliator mihi:
Dominus sustentans animam meam.

Reddet [Al. reddet] malum insidiatoribus [h. decan-
tatoribus] voci:

in veritate tua [Al. tue, tua] disperse eos.

Voluntarie sacrificabo tibi:
confitebor nomini tuo, Domine, quoniam bonum.
Quoniam ex omni tribulatione liberauit me,
et inimicos meos vidit oculus meus.

VICTORI IN PSALMS ERUDITIO DAVID².

IV. Et audi, Deus, orationem meam,
et ne despicias deprecationem meam.
Attende mihi et exaudi me:

Humilitas sum in meditatione mea,
et contactatus a voce inimici,
a facie persecutantis impij:

Quoniam projecerunt super me iniquitatem,
et in furore adcrebantur mihi.
Cor meum doluit in vitulis meis.

et terrores mortis ceciderunt super me.
Tumor et tremor venit [Al. cecidit] super me,
et operiit me caligo.

Et dicit: Quis dabit mihi penam columbae,
ut volem et requiescam?

Ut procedam abeam,
et commorem in deserto? Sæpè.

Fastinabo [h. Festinam] ut saltem
a spiritu tempestatis et turbinis⁴.

Precepisti, Domine, diversis linguis eorum:
quoniam vidi iniquitatem et contradictionem in
violatione.

Die et nocte circumvenies viros ejus.
Scelus et dolor in medio ejus.

3. Canon. Carossensis, ac Vaticanus ms. sa-
lutaris Israel; ceteri omnes, salutare Israel, Max.

4. listm ms. Et non proposerunt, etc.

5. Plures ms. hic ut supra, eruditi David, Max.
— Pari iterum consensu nostri ms. dispersi,
pro vidit. In subsequentis voco psalmi titulo alii
eruditi, alii canticum pro eruditio preterant.

6. De his duobus versibus illustrat S. Hieronymum
in epist. ad Sunnam et Pretellam, dicens omnem pre-

Insidiar in vitulis ejus,
et non recedit de plateis ejus
dumtaxat et fraudulencia.

Non enim inimicus reprobovit mihi, ut iusti-
nem:
neque in qui me oderat, super me magnificatus est,
ut abscedat ab eo.

Sed tu, homo unanimitas meus [Al. tue, meus],

dixi mens, et notus meus:

Qui simul habuimus dulces secretum,
in domo Dei ambulamus cum terrore.

Veniat mors super eos,
descendant in infernum viventes,
quia nequitiis in congregatione eorum, in medio
eorum.

Ego ad Deum clamabo,
et Dominus salvabit me,
Vespere et mane et meridie loquar,
et resonabo, et exaudiet vocem meam.

Releuit in pace⁴ animam meam
ab appropinquantibus inijs:
nulli enim fuerat adversum me.

Exaudiet [Al. audiet] Deus, et humiliabit eos,
qui iudex est ab inijs, Sæpè.

Non enim mutantur, neque timeat Deum.
Extendit manus suas [Al. manum suam] ad paci-
fem suam:

contaminavit pactum suum.⁴
Nitidus butyro es ejus:
pugnat autem cor illius,
molliores sermões ejus ab oleo², cum sit
lancea.

sentis loci sensum ita apud Hebræos legi: Fastinabo
ut saltem a spiritibus tempestatis et turbinis. Hinc
videtur diversum esse ab Hieronymo scholiam in ca-
nonis Hebræicæ veritatis: cum diversis modo legant
se interpretantur Hebræum מְהֵרָה אֶחָדָה. Max.

1. Futurum tempus retinuit sens. quam plura,
redimet in pace. Max. Alii e nostris ms. redimet,
alii redimet legunt.

2. In regione ms. contaminaverunt pactum, etc.

3. Regios ms. mollierunt sermões suos oleo,
sed et in alijs abest ab prepositio. Max. Clavertius.
Projice super Dominum tribulationem tuam, addi-
tum ad libri oram [Al. cogitationem].

4. Duo e nostris ms. detrahe, quod vitiosum esse
scribarum incuria ab epist. ad Sunnam et Pretellam
dixit.

5. Locum insignis apud eruditos antiquitatis sacra
ac profano curiosos, quorum studia ante mille annos

Projice super Dominum charitatem tuam, et ipse
te emoret:
non dabit in aeternum fluctuationem iusto.

Tu autem, Deus, deduces eos in puteum interitus:
viri sanguinum et dolosi non dividabunt dies
suos:
ego autem fiducia habeo tui.

VICTORI PRO COLUBERA MUTA, EO QUOD PROCT. AMERIT
DAVID HUMILIS, ET SIMPLEX, QUANDO TENEBANT
EUM PALESTINI IN GETH.

LVI. Miserere mei, Deus, quoniam conculevit me
homo:
tota die pugnans tribulavit me.

Concuculeverunt me insidiatores [h. decantatores]
mei tota die:
multi enim qui pugnant contra me, Altitaine.

Quocumque die teritus fecerit: ego [Al. tue, ego] in
te confidam.

In Deo laudabo orbem ejus [Al. tue, ejus],
in Deo speravi: non timebo
quid faciat mihi caro.

Tota die sermonibus me affligebant:
contra me omnes cogitationes eorum in malum.
Congregabuntur abscondite, ipsi [Al. tue, ipsi]
plantas meas [h. calcanea mea] obsercabunt:
expectantes animam meam.

Qui nullus est saltem in eis:
in furore populos detrahe⁴, Deus.

Speretora mea [h. motam meam] tu numerasti,
pone lacrymam meam in conspectu [h. utre tuo]⁴
sed non in narratione tua.

explerant schollastes canonis, nisi incuria temporum
in oblivione jacuissent usque in presens ingenii
hujus proclara monumenta. Sic igitur legimus in
ms. Vaticano (in cuius contextum scholia marginalia
canonis inducta fuisse monstravit) Motam meam
tu numerasti, repone lacrymam meam in utre tuo,
qui in numero tuo. In canone Carossensis ulitima
versiculus similiter expressus est, aut in numero
tuo, cetera in scholia, ad vides, paula repertiunt.
Canon San-Germainensis, qui dinceps nullas habet
adnotationes criticas, parum retinet totum contextum
psalmi cum alijs quinque ms. codicibus, regio scilicet,
Clavertius, Corbeiensis et Sorbonicus: exem-
plaria duo reliqua Augustinorum Burdigalensium ac
S. Michaelis in periculo maris, quæ schollis item
marginalibus ubique intermixta et vitiosa superius
diximus, nihil differunt a Vaticano nunc citato. Porro
LXX ac Hieronymus hie מְהֵרָה בְּנוֹדְךָ, interpre-
tantur in conspectu tuo, sive coram te; cum tamen
מְהֵרָה, ubi, utrem veriant. Notis in revolvendis

Tunc converterentur inimici mei retrorsum,
in quancunque die invocero:
hoc scio quia Deus meus es [A], add. tu].

In Deo laudabo verbum:

in Domino predicabo¹ [h. laudabo] sermonem.

In Deo speravi: non timebo

quid faciat mihi homo.

In me erant, Deus, vota tua:

radix gratiarum actionis tibi.

Quia libentem animam meam de morte,

et pedes meos de lapsu:

ut ambularem coram Deo in luce iustitiam.

VICTORI UT NON DESPERAS DAVID HUMILEM ET SIM-
PLICEM, QUANDO FUGIT A FACIE SAUL IN SPE-
LENCAM².

LVII. Miserece mei, Deus, miserece mei,
quoniam in te speravi [A]. speravi anima mea;
Et in umbra alarum tuarum sperabo:
domus transierunt insidias.

Invocabo Deum altissimum,

Deum ultorem meum.

Mittet de caelo et salvabit me,

exprobrabit concalcantibus³ me. SEMPER.

Mittit Deus misericordiam suam et veritatem
suam.

Anima mea in medio leonum dormivi serena-
tum:

Filii hominum dentes eorum lanceae et sagittae,

et lingua eorum gladius acutus.

Excaltare super caelos, Deus:

in omni terra gloria tua.

Retes paraverunt grassibus meam,

ad incurvandam ossuam meam [h. incurvato
est anima mea].

Foderunt ante me fossam,

ecceiderunt in medio ejus. SEMPER.

Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum,
cantabo et psallam.

Surge [h. Exurgere], gloria mea,

surge [h. exurgere], psalterium et cithara:

sursum [h. exurgere] mane.

Confitebor tibi in populis, Domine,

cantabo [h. psallam] tibi in gentibus.

Quia magna usque ad caelos misericordia tua,

et usque ad nubes veritas tua.

Excaltare super caelos, Deus,

in omni terra gloria tua.

VICTORI UT NON DESPERAS DAVID HUMILEM
ET SIMPLICEM.

LVIII. Si vere aliquis iustitiam loquimini,
recta iudicatis, filii hominum,
Etiam in corde indignitates [h. holocausta] opera-
mini,
in terra iniquitates manuum vostrarum⁴ ap-
penditis.

Alienati sunt peccatores a vultu:

etiam ab utero loquentes mendacium.

Favor eorum sicut similitudo furoris serpentis⁵,

sicut reguli surdi obturatis eorum suum.

Ut non audiat vocem iamentantium⁶:
neque incantatoris incantationes callidas.

Deus, cavete dentes eorum ex ore eorum:

violares [A]. molas] leonum confringe, Domine.

Dissolvantur quasi aqua quae defluit:

intendet arcum suum [h. sagittam suam] donec
conterantur.

Quasi cervinis tabfactus pertransit [A]. pertran-
seat].

— Clistero. ms. Pro victori: regina autem cum
plerisque aliis mss. Pro victoria ut, etc. quod item
protulisse arbitror quos laudat Marilianensis, neque
enim probe lectum ab eo videtur, pro victori aut
non, etc.

3. Editi cum mss. quicquid manus vestras legent,
pro manuum vestrarum. Mart. — Ms. exprobravit
concalcantes: etiam quod subsequitur, semper, praeter-
missio.

4. Quibus mss. cum antea editis libris manus
vestrae, pro manuum vestrarum legunt. Clisteriensis.
Ipsam praenota vocem iniquitates proclerantur.

5. Nostri omnes mss. sicut furor serpentis, pro
similitudo furoris, etc.

quasi abortivum mulieris quod non vidit [A].
videt] solem.

Aulequam crescunt spinae vestrae in thornum:
quasi videntes, quasi in ira tempestas capiat
eos¹.

Letabitur iustus cum viderit ultionem:

pedes suos lavabit in sanguine impij.

Et dicit [A. dicit] homo: Vera est fructus iusto:
vere est Deus iudicans in terra.

VICTORI UT NON DESPERAS DAVID HUMILEM ET SIM-
PLICEM, QUANDO MISIT SAEL, ET CUSTODIERENT
DOMUM, UT OCCIDERENT [A]. OCCIDERENT] EUM.

LIX. Erus² me de iniuriis sacis, Deus [h. Domine]
meus,

et a resistentibus mihi protege me.

Libera me ab operariis iniquitatis [A]. operari-
bus iniquitatis],

et a viris sanguinum, salvo me.

Quia ecce insidias tui animae meae,

congregantur adversus me fortissimi [h. crudi-
lissimi],

absque iniquitate mea, et absque peccato meo,
Domine.

Non ego inique, et illi curruat [A. occurrerunt] et
preparantur,

surge [h. exurgere] ex adverso pro me, et res-
pice.

Et tu, Domine Deus exercituum Deus Israel,

evigila, ut visites omnes gentes.

Non miserearis universis,

qui operantur iniquitatem. SEMPER.

Revertantur ad desperam, lateat ut canis [A].
canes],

et circumneant [A. circumneant] civitatem.

Ecco loquentur [A. loquentur] in ore suo,
gladii in labiis eorum:

quasi venio audiat,

Tu autem, Domine [A. tuo. Domine], deridetis eos:
substantibus omnes gentes.

1. Ms. Clisteriensis in ira tempestatis capiet eos.
2. Falso nomen hic scholasticus in Hebraeo Domi-
num haberi, non Deum, neque vero nomen דָּוִד
scriptum legitur, sed דָּוִדָּא. Mart.

3. Apertissima est corruptio luxus versicali ut in
editis, et in aliquot mss. ubi legitur: Dei mei mi-
sericordia prominet me; quia Hieronymus ipse
conopsis veritas docuit epist. ad Sunnam et Prelo-
lam, in Hebraeo scriptum esse: Deus meus, misere-
cordia mea, prominet mihi. Mart.

Fortitudinem meam ad te servabo:

quoniam tu, Deus, elevatoe meus.

Deus misericordiam meam prominet mi³:

Deus ostendet tibi in insidiantibus [h. decanta-
toribus meis].

Ne occidas eos, ne forte obliviscantur populi mei:
disperge eos in fortitudine tua, et destrue eos:

protector noxter Domine [A. Deus].

Pecculo oris tui sermone [A]. in peccato et in ser-
mone] labiorum tuorum,

et captantur in superbia eua:

malastionem et incantationem narrantes.

Consumo in furore, consumo et non subsistant:

et sciant quantum Deus dominatur [A. domina-
bitur]

Jacob, in finibus terrae. Sumbra.

Et converterentur ad desperam, lateat ut canis [A].
canes],

et circumneant civitatem.

Ipsi evagabuntur ut comediae,

et cum salutate non fuerint, murmurabunt.

Ego autem cantabo imperium tuum,

et laudabo mane misericordiam tuam:

Quoniam factus es fortitudo mea [h. susceptor
meus],

et refugium in die tribulationis meae.

Virtutem meam tibi cantabo⁴ [h. fortitudo mea
tibi psallam]:

quoniam Deus adiutor [h. susceptor] meus,

Deus misericordia mea.

VICTORI PRO FILIIS TESTIBUS HUMILIS ET SIM-
PLICIS DAVID AD OCCIDENDUM, QUANDO FUGNAVIT AD-
VERSER SYRIAM MESOPOTAMIAE, ET ADVERSER SYRIAM
SOBA: ET REVERSES EST IOAB, ET PERCUSIT EDEM
IN VALLE SALINARUM DUOBUS MILLIA.

LX. Deus, propicius nos, sedisti:

cratus consertisti nos,

Commorasti terram, et dirupisti⁵ com:

sana confectiones ejus quoniam comota est.

4. Adhuc hic Clistero. ms. meum: tum junctis re-
gum utque aliis, voces virtutem meam praetermittit;
subsequenti autem versu subiungunt fortitudo mea.

5. Pro simplicis nostri omnes mss. allepo apud
Marian legunt perfecti, tum verba Mesopotamiae
et adversus Syriam, unus regina tuam.

6. In uno Clisteriensis ms. dirupisti.

Hebraeorum lexiis nihil occurrat, quod hinc Inter-
pretationi favore, excepto verbo דָּוִד וְיִשְׂרָאֵל, quod
rabbinis est natus oculi. Qui de antiquorum lacry-
matoris, sive utribus, ubi lacryma deflentium mor-
tus servabantur, scire desideravit, consulat Th. J.
ab Aheloveon antiquitatum e sacris prophetarum
specimen pag. 131 et seqq. Mart.

1. In Clisteriensis. ms. et in Deo predicabo.

2. Regius codex adeo corruptus legitur in multis
psalmodum titulis, ut publice excerptorum indiget
depravationem ac imparitiam: hoc enim loco sic in-
scribit: In faam ne desperas David tui inscri-
ptione, cum fugeret a facie Saul in spelunca. Sed
codices continent, pro victori aut non desperas, etc.
Mart.

Ostendisti populo tuo duritiam :
potasti nos vincti conspuerere.
Deisti metuentibus [Al. timentibus] te signum,
ut fugerent a facie arcus. SEMPER.

Et liberetur aucti tui :
salva dextera tua, et exaudi me.

Deus locutus est in sanctuario suo : latibor,
diximus Sichimam,
et caeterum Socoth dissettor.

Mons est Golan, et mons est Manasse,
et Ephraim fortitudo capitis mei :

Juda legifer meus :

Moab olla lavandi mei :

Super Idumaeam incedam calcamentibus meo :

inhi Palestinae federata est.

Quis deducet me ad civitatem civitatum,
quis deducet me usque ad Idumaeam ?

Nomen tu, Deus, qui projecti sum,
et non egredieris, Deus, in exercitibus nostris.

De nobis quaesumus de [Al. in] tribulatione,
vires est enim salus ab homine.

In Deo facimus virtutem,
et ipse consolabitur tribulantes nos.

VICTORI IN PSALMIS DAVID.

LXI. Exaudi, Deus, laudationem meam :
intende gratiam meam.

De novissima terra ad te clamabo,
cum triste fuerit cor meum :

Com fortis elevabitur adhaerens me,
tu eris ductor meus.

Quantum [Al. hoc, quoniam] tristi spes mea,
turre munitionis a facie inimici.

Habitabo [h. peregrinabo] in tabernaculo tuo jugiter
[h. in saeculum].

Approbo in protectione murum tuarum. SEMPER.
Tu enim, Deus, exaudisti orationem meam,

dedisti hereditatem timentibus nomen tuum.

Dies super dies regis adjiciet :
annus ejus donec est generatio et generatio.

1. Aliquot mss. *viam maris*, MARR.

2. Exemplaria canonica et alia duo, *vol tria, olla* petris meo. MARR.

3. Item mss. *pro Idithun*.

4. Canon Caracae et duo ejus sequaces, *id est*, mss. Augustinorum Burdigalae et S. Michaelis, *sicut* maceria inclinata sepi *corrueus*. MARR.

Sedebit semper [h. in saeculum] ante faciem Dei,
misericordia et veritas servabunt eum.

Sic canan [h. psallam] nomen tuo fugiter :
reddens vota mea per singulos dies.

VICTORI PER IDITHUN¹ CANTICUM [h. Psalm.] DAVID.

LXII. Attamen apud Deum silebit anima mea :
ex eo salus mea.

Attamen ipse est scutum meum [h. fortitudo mea]
et salus mea :

fortitudo mea [h. susceptor meus], non commovebor
amplius.

Uaquequo insidiamini contra virum, interfecistis
omnes,

sicut murus inclinatus et maceria corrueus²,
partem animi ejus cogitaverunt expellere.

placuerunt sibi in mendacio :
ore tuo benedicunt³, et corde suo [h. intrinsecus]
maledicunt. SEMPER.

Veruntamen Deo tace [Al. retice], anima mea :
ab ipso enim praedolato mea⁴.

Ipsi enim [Al. est] fortitudo mea et salus mea :
susceptor meus, non timebo [h. morebo].

In Deo salutare meum et gloria mea :
robur fortissimum meum et salus mea in Deo.

Sperate in eo omni tempore, populi,
effundite coram eo cor vestrum :

Deus spes nostra. SEMPER.

Veruntamen vanitas filii Adam,
mendacium filii viri [Al. hominum],

in stateris dolosis fraudulenter agunt simul
[h. imposita stateris cavillas ipsi simul].

Nolite confidere in calumnia,
et in rapina, ne frustramini :

dictum si affluerint⁵ [Al. fluxerint], ne appo-
natis eos.

Unum locutus est Deus,
das hinc auxilium : quia imperium [h. fortitudo]
Dei est :

Et tibi, Domine, misericordia :
quia tu reddes unicuique secundum opus suum.

— Cisterciens. mss. *quasi murus*, etc. Regius qui
subsequuntur, et *maceria corrueus*, omittit.

5. Intererunt nostri mss. *hio-voem singuli*.

6. Regium cod. ab eo ipso *caum salutare meum*.

7. Omnes fere mss. *codicia*, *dictum si fluxerint*.
MARR.

CANTICUM [h. Psalmus] DAVID CUM ESSET
IN DEBERTO JUDA.

LXIII. Deus [h. Deus, Deus meus tu], fortitudo mea
tu es,

de luce consurgam ad te :
Silitit te¹ anima mea,

desideravit te caro mea :
in terra inopia et consilicite², ac rine aqua.

Sic in sancto apparui tibi,
ut videas fortitudinem tuam et gloriam tuam.

Mellor est enim misericordia tua quam vita [Al.
vita] :

labio mea laudabunt te.
Sic benedicam te [Al. tibi] in vita mea :

in nomine tuo levabo manus [h. palmas] meas.
Quasi adipe et pinguedine implebitur [h. satiabitur]
anima mea,

et labiis laudantibus canet [h. laudabit] os
meum.

Recordans tui in cubili meo :
per singulas vigiliis meditabor tibi.

Quia fuisti auxilium meum,
et in umbra clarum tuarum laudabo³.

Adhaerit anima mea post te,
me suscepit dextera tua.

Ipsi vero interficere [h. ad calamitatem] querunt
animum meum :

ingrediantur in extrema [h. inferiora] terra.
Congregantur in manu gladii :

pars vulgatum erunt.
Reverentur latitabit in Deo,

laudabitur omnis qui jurat in eo :
quia obstruetur os loquentium mendacium.

VICTORI CANTICUM [h. Psalm.] DAVID⁴.

LXIV. Audi, Deus, vocem meam laquentis a timore
[h. parere].

inimici sero vitam meam⁵ :
Abocorde me a consilio malignorum :

a tumultu operantium iniquitatem.
Quia exacerant quasi gladium linguam suam :

teulerunt sagittam suam verbum amarissi-
mum.

Ut sagittarent in absconditis simplicem :
subito sagittabant eum, et non timebant.

Confortaciant sibi sermonem peccatum,
narraverunt, ut abocderent laqueos :

dixerunt : Quis videbit eos ?
Seruati sunt iniquitates :

doferant scrutantes scrutatio,
et cogitationibus singulorum, et corde profundo.

Sagittabit ergo eos Deus jaculo repentino :
inferentur plagae eorum⁶.

Et corruent in acutissimas plagis [h. linguis]
suis⁷ :

fugient omnes qui viderint eos.
Et timebunt omnes homines,

et annuntiant opus Dei,
et opera ejus intelligent.

Latitabit justus in Domino, et sperabit in eo :
et exultabunt omnes recti corde.

VICTORI CARMEN [h. Psalm.] DAVID⁸ CANTICI.

LXV. Tibi silet laus, Deus, in Sion,
et tibi reddetur votum.

1. Silitit te legitur omnes libri sicut et scripti.
De eo ita dicitur Sanctus Hieronymus in epist. ad
Sammam et Fredelem. Silitit tibi anima mea, pro
quo in Graeco sit : Silitit te anima mea. Sed in
Hebraeo non habet xxviii (SILN), quod significat te ;
sed tace (T), quod ostenditur tibi : quod et omnes
interpretas transulerunt. Ergo secundum linguam
propriam versum est in Latino. Ipse vero
s. ductor secundum proprietatem linguam Latinam
verba in suo psalterio ad Hebraicum fontem edito,
silitit te, desideravit te. Imitatus forte Ciceronis
phrasim : « Nec alio honores, nec gloriam desidero ».
MARR.

2. Cister. ms. in terra silitente, pro inopia.

3. Item ms. cantabo pro laudabo ; ac paulo post
regius, quosierunt pro quosruat.

4. His titulus in Cisterciensi ms. desideratum.

5. In eodem ms. seruo animam meam.

6. Nostri omnes mss. quis videbit nos, pro eos.

7. Observat idem Hieronymus in eadem epistola
hic apud Hebraeos legi : Percutit eos Deus jaculo
repentino, et inferentur plagae eorum. Quae sano
eundem habent sensum, nisi in verbis nonnulla ap-
paret discrepantia. Verorum autem divisionem pro-
sentem restitimus ad testimonium ac ille ipsius
Hieronymi, cum in mss. edicibus depravata sit er-
roris liberariorum. MARR.

8. Scolio istud marginale retinet editi libri, et
in Hebraeo legitur לשון לוחות, id est, linguam
suam, vel corium. MARR.

— Item mss. linguis suis praefertim, quod et
scholasticus placet, et proprius est Hebraeo לשון
לשונם.

9. Tres tantum mss. victori carmen David,
canticum : cui lectio cononiat Latina versio inter-
linearis. Alia tamen praefertenda videtur ex titulo

Egredi orationem.

donec ad te omnis caro veniat.
Verba iniquitatum prevaluerunt adversum me:
recleribus nostris tu propitiaberis.
Dexterae quae elegeris, et susceperis,
habitabit enim in artibus tuis;
Replebimur bonis donis tuis,
sanctificatione templi tui.
Terroribus in iustitia exaudivit nos.
Deus salvator noster:
Confusio omnium finium terrarum,
et maris longinqui.
Proprius [A]. qui preparavit montes in circuitu
sua.
accubitus fortitudinis,
Compressens sonitum maris,
frenatum fluctuum ejus,
et multitudinem gentium [h. plebium].
Et timebunt qui habitant in extremis a signis
tuis:
egressus matutino et vespere. Luminantes facies.
Visitasti terram, et irrigasti eam,
uberitate eam ditata.
Rivus Dei plenus aqua,
preparabis frumentum eorum*, quia sic fundasti
[h. preparabis] eam.
Salus ejus inebria, multiplicata fruges ejus [h. etiam
accubitus ejus]:
pluvius irrigavit eam, gemitus ejus benedixit.
Volvetur annus [h. Carissimi annus] in bonitate
tua,
et vestigia tua recubant pinguedine.
Pinguescent [h. florabunt] paucis desertis,
et exultatione colles accinguentur.
Festinant aquae erigere
et calces pleni erunt frumento,
coaquabuntur, et canent.

Psalmi cxxvii sequentis, in quo eadem verba sunt
retinent ordinem nativum, victori David psalmus
cantici. Mart.

— Iterum nostri omnes mss. duoque alii apud
Martian., silens pro tunc.

1. In quatuor mss. Vaticano scilicet, canone Car-
cess. August. Bardigal. et S. Mich. exaudient
orationem; ad te omnis caro veniat. Mart.

2. Canon Sani-Germanensis cum edis libri hoc
modo legit: Egressus matutini et vespere, etc.
Mem. Egressus matutini et vespere. Mart.

— Cisterciensis et regino mss. egressus matutini
et vespere: in aliis inveniunt Martianensis in recto,
egressus matutini.

VICTORI CANTICUM PSALMI.

LXVI. Jubilavit Deo, omnis terra,
Cantate [h. psallite] gloriam nominis [A]. nomi-
nis] ejus.
Date gloriam laudi ejus.
Virgo Deo, quam terribile opus tuum*:
In multitudine fortitudinis tuae
mentientur tibi inimici tui.
Omnis terra adoret te, et canet [h. psallat] tibi,
cantet [h. psallat] nomini tuo. SEMPER.
Venite [h. Ite], et videte opera Dei,
terribilia consilia* super filios hominum [h.
Adam].
Convertet [A]. Convertet mare in aridam,
in flumine pertrahunt pede:
ibi leviabitur in eis.
Qui dominatur in fortitudine sua a saeculo,
oculi ejus gentes* aspiciunt;
Qui inderedit suam,
non exultavit in semetipsis. SEMPER.
Benedicite, populi, Deo nostro,
et multam facite vocem laudis ejus.
Qui posuit arcum nostram in ritum,
et non dedit in commotionem pedes nostros.
Pribasti enim nos, Deus:
igne* nos confusisti sicut conflatur argentum.
Introduxisti nos in obsidionem [A. in rete]:
posuisti stridorem in dorso nostro [h. humilis
nostris]:
inposuisti homines super caput nostrum.
Transivimus per ignem et aquam,
et educuisti nos in refrigerium.
Ingraditur [A. add. in domum tuam] in holocaustis:
reddidit tibi vota mea, quae promiserunt* [h. dis-
tinuerunt] labia mea,
et locutus est os meum cum tribulatione.

3. S. Hieronymus in epistola multos laudat:
Dicitis, inquit, quod in Graeco non sit ejus, cum
in Hebraeo מְשֻׁבָּחָה (מְשֻׁבָּחָה) manifeste preparatio-
nem ejus, significet. Hanc interpretationem repli-
camos propter marginalium scholasticis nostri anno-
tationem, quae eadem est cum observatione Hiero-
nymi. Mart.

4. Aliquot mss. terribilia opera tua. Mart.

5. Cantus, Ite, hic legitur in singulari terribile
consistunt. Mart.

6. Una regino ms. oculi ejus in gentes: pro-
pina fore ad Hebraicum עֵינָיו.

7. Alii mss. omittunt igne. Mart.

8. Aditi item ms. hic tibi, quod quidem et in
Hebraeo paulo post resonat.

VICTORI DAVID PSALMUS CANTICI.

Holocausta immolata offeram tibi
cum incenso arietium*:
faciam buces cum hircis. SEMPER.
Venite [h. Ite], audite et narrabo, omnes qui timeatis
Deum,
quanta fecerit anima mea.
Ipsam ore meo invocavi,
et exaltavi in lingua mea.
Iniquitatem si vidi in corde meo,
non exultavi Dominum.
Ideo exaudivit Deus:
et attendit vocem deprecationis [h. orationis]
meae.
Benedictus Deus, qui non abstulit orationem meam,
et misericordiam suam a me.

VICTORI IN PSALMIS [h. Cantibus], CANTICUM
[h. Psalms] CARMINIS.

LXVII. Deus miseretur nostri, et benedictus nos
[A. nobis]:
illustret faciem suam super nos. SEMPER.
Ut nota fiat in terra via tua:
in universis gentibus solus tuus.
Confiteantur tibi populi, Deus:
confiteantur tibi populi omnes.
Laetentur, et laudent gentes [h. plebes],
quoniam judicas populos in aequitate:
et gentium [h. plebium] quae in terra sunt duxerit
es. SEMPER.
Confiteantur tibi populi, Deus:
confiteantur tibi populi omnes.
Terra deit generem [A. fructum] suum:
benedicat nobis Deus Deus noster.
Benedicat nobis Deus,
et timeant eum omnes fines terrae.

1. Canon San-Germanensis et Mem. refert viti-
tam lectionem antiquissimam, cum incensum et arie-
tibus. Sed male, inquit Hieronymus ubi supra; in
Hebraeo enim scriptum est, ex caronem meam (עֵי
אֵינִי אֵינִי), quod interpretatur, cum incensum arie-
tibus. Si quomodo quod jamus caloroth pro
cateris, consiliis mss. codices epistolae ad Sunnam
et Fretel.

2. Nostri mss. dicitur et sempiternus.

3. Tacti na. Clazercensis, voculam sic, quo neque
in Hebraeo proprie est.

4. Pro psallite, Clazercensis ms. habet, et bene-
dicite: regino, canite. Vlt. ejus. 105. ad Sunnam
et Fretel.

LXVIII. Exurgat Deus, et dissipentur [A. disper-
gantur] inimici ejus:
et fugiant qui oderant eum a facie ejus.
Sicut defecit fumus deficiat:
sicut tabescit cera a facie ignis,
sic percant impii a facie Dei:
Justi autem latentur, et exsultent in conspectu
Dei,
et gaudeant in iustitia.
Cantate Deo, psallite* nomini ejus:
preparate viam ascendeni* per deserto [h. ara-
bitis], quod est superius caelum]:
In Domino nomen ejus,
et exultate coram eo,
Patri [h. Judici] pupillorum, et defensori viduarum:
Deus in habitaculo sancto tuo:
Deus habitare facit solitarios in domo:
Educet [A. Educit] cinetas in fortitudine:
increduli autem habitaverunt in siccitatibus.
Dux cum egredieris ante populum tuum,
et ambulabis [h. graderis] per desertum. SEMPER.
Terra commota est, et celsi stillaverunt a facie
Dei*,
hoc est Sinai; a facie Dei Israel.
Plurimum voluntarium elevasti, Deus:
hereditatem tuam laborantem in confustati:
Animalia tua habitaverunt in ea:
preparasti in bonitate tua pauperi Deus.
Domine, dubis sermone,
annuntiatricibus fortitudinis plurimum [h. cre-
citurum plurimum].
Reges crederunt federabuntur, federabuntur;
et pulchritudo domus dividit spolia.
Si dorsum inter medios terminos.

5. In textu canonis Carcessensis et in codice
Vaticano legitur ascendenti in aridum, Mart.

6. Locus interitus ne tenobrosus. Duo mss. cum
editis sic legunt: Qui stillaverunt a facie tua,
Deus, hoc est in Sinai. Il refert etiam Sorbonicus
ms. sed habet, a facie tua Deus et Sinai. Canon
San-Germanensis, a facie Dei et Sinai. Denique
Carcessensis correctus ab aliquo Hebraico linguae
non imperito, posuit iuxta Hebraeam, a facie Dei
Sinai istius, De Montiano dicitur in additamentis.
Mart.

— Regino ms. a facie tua, Deus, hoc est in Sinai,
subsequitur Clazercensis proprius ad Hebraeam a facie
Dei, Deus Israel, יהוה ישראל לפני אלהים.

penis columba deargentata,
et posteriora ejus in vitre aure.
Cum deciderei robustissimus [Al. robustissimos]
reges in ea,
nive dealbata est in Selaon.
Mons Dei, mons pinguis [h. Basan]:
Mons excelsum, mons pinguis [h. Basan].

Quare contenditis montes excelsum
adversus montem, quem dilexit Deus ut habitaret
in eo: siquidem Dominus habitabit in sempiternum.

Curus Dei innumerabilis milia abundantiam:
Dominus in eis, Sinai [Al. in Sinai] in sancto.
Apostolus in excelsum,
captivum fluxisti captivitatem,
accepisti dona in hominibus,
insuper et non credentes habitare Dominum
Deum.

Benedictus Dominus per singulos dies,
portavit nos Deus salutis nostrae. SEMPER.
Deus noster [h. nobis] Deus salutis [h. salutem]
et Domini Dei: mortis expressit.

Veritatemque Deus confringet capiti inimicorum
marum, verticem erinis, ambulantis in delictis
[Al. delictis] suis.

Dicit Dominus: de Basan concertam,
convictam de profundis maris.
Et calcet pedes tuos in sanguine,
lingua canum tuorum, ex inimicis a temetipso.

1. Duo mss. in vitre gemma. Consequenter vero
ita legitur in quatuor exemplaribus mss. dum di-
scerunt Omnipotens reges in ea, nive dealbantur
in Selaon. MARC.

2. In mss. nonnullis, habitabit confidenter.
MARC.

— Pro in sempiternum, nostri mss. habet semper,
quod idem est, nisi hoc pro sublimi dispensatione
nota accipias. Tum unus Cisterciensis, pro milia re-
fert decem milia millium, et Hebraeus quidem ipse
numerat vicena milia: sic enim accipio מֵיָן
מֵיָן ut sit duplicatum מֵיָן aut מֵיָן, quod decem
milia significat. Sed et alterum Hebraei textus ver-
bum מֵיָן quod hic transferre abundantiam, pro-
prie duplicatum, sive iteratum sonat.

3. Ms. regim, dona hominibus, atque in pro-
pitiolone.

4. Quasi sit a. Ipse pater in opta. ad Samian
et Fretellam: Non transmissus, etenim non cre-
dentes habitare, etc. s. ut pluraque id genus alia,
de sua dicit interpretatione ex Graeco.

5. Cisterciensis ms. Precipue, Deus, fortitudine.

Viderunt itinera tua, Deus:
itineria Dei mei, regis mei in sancto.
Processerunt cantatores [Al. cantores] eos qui post
tergum psallebant
in medio quatuordecim tympanistrarum.
In ecclesiis benedicite Deo:

Domino de fonte [Al. fontibus] Ieruel.
Ibi Benjamin parvulus continens [h. fecit descendere]
eos principes. Iuda in purpura sua [h. lapidabunt]:
principes Zabulon, principes Nephtali.
Procepit Deus tuus fortitudinem tua
conforta, Deus, hoc quod operatus es in nobis,
De templo tuo, quod est in Jerusalem:

tibi offerent reges numerum.
Incepra bestiarum calami
congregatio fortium, in cululis popularum
calefactantem contra rotas [Al. portas] argenteas:
disperge populus qui bella voluit:
Offerant [h. veniant legati] coluber ex Aegypto:
Ethiopia festinet manus tuae. Deo.

Regina s. terra cae natae Dei,
paullilo Domino. SEMPER.
Qui ascendit super caelum caeli ab oriente [h. a
principio]:
reges stabit coram tuam vocem fortitudinis.

Date gloriam [h. fortitudinem] Deo:
super Israel magnificentiam ejus,
et fortitudo ejus in caelis.

Terrorabilis Deus de sanctuario suis:

Regius, de fortitudine. Illud ad veterem interpreta-
tionem propius accessit.

6. Pro orioiter, quod et Aquila placuit. Cister-
ciensis habet pingui aut pinguis. Et vero veteriores
quidam Rabbinii munera interpretantur, quod hic est
in Hebraeo מֵיָן מֵיָן חֲסִימָן.

7. Cum nostri omnes, tum alii penes Maclian.
mss. intererunt hic verbum, dare, id est, festinet
dare manus, etc. Ac fortassis illa verior est lectio:
nam et Symmachus, cujus plerumque insidit vesti-
gis s. pater, venit cum illius verbo עָרַבְתָּ דְּבָרָא
יָדֶיךָ, festinet dans manus. Max in uno Cisterciensi
est reges pro regno, et canite pro psallite.

8. Quod mss. codices in duos hic versus dividunt,
unum versiculum nominat Hieronymus in epistola
ad Sunn. et Fretel. MARC.

9. Quod mavili Hebraeus schillastes a principio,
pro orioiter, et nostri omnes mss. proferunt, et con-
cinnat ad Hebraicam est phrasim. Paulo post, pro
vocem suam, Cisterciensis, vocis suae, regius voci suae
habent.

10. In nostris mss. sanctuario suo.

Deus Israel ipse dabit fortitudinem,
et cibum populo: benedictus Deus.

VICTORI PRO LILIS DAVID.

LMIX. Salva me, Deus:
quoniam generalis aquae usque ad animam.
Infusus sum in limo profundi,
et non possum consistere:
Veni in profundum aquarum,
et flumen [h. fluetus] aperuit me:
Laboravi clamans, exasperatum est guttur meum:
desiderant oculi mei, expectantes Deum meum.
Multiplicati sunt super capillos capitis mei,
qui oderunt me gratis:

Confortati sunt qui persequuntur me inimici mei
injuncte:
qui non rapueram, luna reddebam.

Deus, in suis stultitiam meam,
et peccata mea a te non sunt abscondita.
Non confundantur in me expectantes [Al. qui
expectant] te.

Dominus Deus exercituum.
Non confundantur in me,
qui sperant te, Deus Israel.
Quia propter te portati opprobria:
operuit confusio faciem meam.

Alicuius factus sum fratribus meis,
et peregrinus filius [Al. filius] matris meae.
Quis zelus domus tuae comedit me,
et opprobrium exprobratum tibi occidit super
me.

Et flevi in jejuniis animam meam,
et factum est in opprobrium michi.
Et posui vestimentum meum saecum,
et factus sum eis in parabolam.

Contra me loquuntur qui sedebant in porta,
et contabant libertates civium [h. viciniam].

1. Cisterciensis, introierunt; tum regio tas usque
ad animam meam.

2. Multi codices, et non recedentur, vel sine
copula, non recedentur. Canon Monimianus, non
recedentur super me, MARC.

3. In plurali hae legunt mss. duo exemplaria,
et opprobria... ceciderunt, etc. In aliis omnibus
singularis est numerus. MARC.

4. Alter canon Carossanensis: cum pedessequis
duobus consuetis, neque cum college Augustinorum
Burdigalensium, et atero S. Michaelis in periculo
maris, ubi legitur: Ego autem orationem meam
ad te, Domine. MARC.

Mea autem oratio ad te, Domine,
tempus reconciliationis est [h. tunc est].
Deus in multitudine misericordiae tuae,
exaudi me in veritate salutis tuae.
Erue me de tunc ut non infirmitur:
libera me ab his qui oderunt me, et de profundis
aquarum.

Ne operiat me fluetus aquae,
ne absorbeat me profundum:
et non carere super me puteus os tuum.
Exaudi me, Domine, quoniam bonus est misericordia
tua,

secundum multitudinem miserationum tuarum
respice ad me.
Et ne abscondas faciem tuam a servo tuo:
quoniam tribulus esto [h. festina] exaudi me.
Accede ad animam meam, redime eam:
propter inimicos meos libera me.

Tu scis opprobrium meum,
et confusionem meam, et ignominiam meam:
coram te sunt omnes hostes mei.
Opprobrium contribulum est cor meum,
et desperatus suus:

Et exspectavi qui contristaretur,
et non fui:
et qui consolaretur, et non invenit.
Et dederunt in escam meam fel,
et in siti, mea potaverunt me aceto.

Sit mensa eorum coram eis in laquam,
et in retributiones ad corripiendum.
Contenebreant oculi eorum ne videant,
et dorsum [h. humos] eorum semper incurant.

Effunde super eos indignationem tuam,
et ira furoris tui comprehendat eos.
Fuit commemoratio eorum deserta:
in labernaculis eorum non sit qui habitet.

Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt:
et ut affligerent vulneratos tuos, narrabant.

5. Patri canonis nostri mss. in veritate salutaris
tui. Tum eripe me, pro erue, etc.

6. Duo mss. fluetus aquarum, et ne absorbeat, etc.

7. Canon Monimianus et San-Germanusis nostri:
Intempe amice meo, et redime eam. Et postea, red-
dime me, pro libera me. MARC.

8. Cisterciensis ms. et super plagam vulnerato-
rum tuorum narrabant. Aliquis ita quidem Hebraeus
ipso habet מֵיָן מֵיָן מֵיָן מֵיָן, ad lituram,
et super dolorem vulneratorum tuorum loquentur.
Verum in ms. versiculum ille cum ipso sitam im-
presso legitur, et ut videtur, quasi ejus glossam ab
scholiaste quoniam superadditus.

De iniquitatem super iniquitatem eorum,
et non veniant in iustitia tua.

Dolentur de libro visentium,
et cum iustis non scribantur.

Ego autem pauper et dolens:
salus tua, Deus, suscepit me!

Laudabo nomen Dei in castris,
et magnificabo eum in confessionibus.

Et placebit Domino super vitulum novellum [h. bovem et laurum],
cornua offerentem et unguis.

Videntes manenti lababuntur:
qui quaeritis Deum, vivat animus vestra [h. cor vestrum].

Quoniam excolit pauperes Dominus:
et sanctos suos non despicit.

Laudant eum caeli et terra:
maria et omne quod movetur in eis.

Quia Deus salvabit Sion,
et visitabit civitates Iuda:

et habitabunt ibi, et possidebunt eam;

Et semen servorum eius possidebit eam,
et qui diligunt nomen eius habitabunt in ea.

VICTOR DAVID AD RECORDANDUM.

LXX. Deus, ut liberis me.

Domine, ut auxiliaberis mihi, festina.

Confundantur et erubescant,
qui quaerunt animam meam:

Concertantur, retrogram, et erubescant,
qui volunt malum mihi.

Revertantur ad vestigium confusionis suae,
qui dicunt: Vah! vah!

Gaudent et letentur in te omnes qui quaerunt te,
et dicunt semper: Magnificetur Deus,
qui diligunt salutarem tuam.

1. Nostris mss. in futuro suscipiet. In Hebraeo ad optantis modum, suscipiet, elevet, etc.

2. Tam ser, que apud LXX legitur, epigraphen sive titulum psalmis, Cisterciensis ms. praepit: Psalmus David filiorum Jonathan (leg. Joadab) prior... captus (leg. et prius captivorum). Re autem vera animum in Hebraeo habet hic psalmus titulum.

3. Alteram glossama huc addit in Cisterciensi ms. ex veteri sermo derivatum versione Latina, esto mihi in Deum protectorem, ut, etc. Tam, principis ultor me: aequo bene. Sed ut impressi veritas una resistentur.

4. Canon Carcassoniensis cum tribus aliis mss.

Ego autem egens et pauper,

Deus, festina pro me:

Auxilium meum et salvator meus tu,
Domine, ne moreris.

LXXI. In te, Domine, speravi,
non confundar in aeternum [h. in saeculum].

In iustitia tua erue me, et libera me:
inclina ad me aurem tuam, et salva me:

Esto mihi robustum habitaculum, ut ingrediar fugiter.

propripisti ut salvarer me:

quae petra mea et fortitudo mea es tu.

Deus meus, salva me de manu impij:
de manu iniqui et nocentis.

Quia tu es expectatio mea:

Domine Deus, fiducia mea ad adolescentiam meam.

A te sustentatus sum ex utero,

de contris matris meae tu es protector meus:

in te laus mea jugiter.

Quoniam portatum factus sum multis,

et tu spes mea, fortissime.

Impietur os meum laude tua:

tota die magnitudine tua.

Ne profectus me in tempore senectutis:

quia defecerit [Al. defuerit] fortitudo mea, ne

derelinquis me.

Quia dixerunt inimici mei mihi:

et qui observabant animam meam,

invenit consilium pariter:

Dicentes: Deus dereliquit eum,

persequimini et comprehendite eum,

quia non est qui eruat.

Deus, ne clongeris a me:

Deus meus, ad auxilium meum festina.

Confundantur, comminantur

adversarii animae meae.

et refugium meum tu. Sed annotatione videtur scholasticis nostri antiqui posita in corpore temeritate librorum. Codex Mesaniensis, et refugium meum es tu. MAR.

5. Regius ac Corbionensis mss. Deus Dominus fiducia mea: in cautela vero Carcass. Domine, Domine, etc. MAR.

6. Regius mss. semper, malo, et eo voluit, ut videtur, diapsalma denotare. Mox Cisterciensis, plures, que ali apud Maritan. spes mea fortissima.

7. Mss. plures, spes mea fortissima. MAR.

8. Addit Cisterciensis. mss. cum. Tam juncto regio atque alii, Deus meus, ad auxiliandum me festina.

SALOMON.

Operiantur opprobrio et confusione,
qui quaerunt malum mihi.

Ego autem jugiter expectabo,
et adjiciam super unam laudem tuam.

Os meum narrabit iustitiam tuam:

tota die salutare tuum:

quae non cognovi litteraturus.

Ingrederis in fortitudines Domini Dei:

recordabor iustitiam tuae solius.

Deus, docisti me ab adolescentia mea,

et usque nunc amonitio mirabilis tua.

Insuper et usque ad senectutem et etiam.

Deus, ne derelinquis me:

Donec amonitum brachium tuum generationali,

cunctisque qui venturi sunt fortitudinem tuam.

Et iustitiam tuam Deus usque in excelsum,

quanta [h. quae] fecisti magnalia: Deus, quis

similis tibi [Al. cui]?

Quis ostendisti nobis

tribulationes plarimas et malas:

Et conversus visitabis nos,

et de abyssis terra rursum educes nos.

Multiplabis magnitudinem vocem,

et conversus consolaberis me.

Ego autem confitebor tibi in cassis psalterii

veritatem tuam, Deus meus:

cantabo [h. psallam] tibi in cithara, sancte

Israel.

Laudabunt tabula mea cum cantavero [h. psalterio]

tibi,

et anima mea, quam redemisti.

Insuper et lingua mea tota die motabitur iustitiam tuam:

quia confusi sunt, et dishonestati quaerentes malum mihi.

1. Plurimum numerum idem mss. super omnes laudationes tuas.

2. Cisterciensis mss. cunctis, qui venturi, etc. neque plus habet Hebraeos textus. Tam fortitudines tuas plurimum numero: et iustitiam Dei usque, etc. pro iustitiam tuam, Deus, etc. minus bene.

3. In nostris mss. ostendisti mihi pro nobis, Hebraicum quoque exemplar habet ad marginem וְיִשְׁמְרֵנוּ לְיִשְׂרָאֵל pro ostendisti nobis. Et oblecter altero ab hoc versiculo idem legendum flosit minori numero, visitabis me, et educes me. Sed et pro malis idem nostri mss. pari consona legunt afflictiones. Symmachus quoque, ad eum ingenium saepe se conformasse: doctorem animadversum, substantivo interpretatus est xaxabuz, mala, aut

LXXII. Deus, iudicium tuum regi da,

et iustitiam tuam filio regis.

Judicabit populum tuum in iustitia,

et pauperes tuos in iudicio.

Assument montes pacem populo,

et colles iustitiam.

Judicabit pauperes populi,

salvabit filios pauperis [Al. pauperum],

et confringet eubanoia forem.

Et timebunt te quoniam eris sol,

et ultra lunam in generatione generationum.

Descendet pluvia super vellus,

ut [Al. et ut] stellas irrorantes terram.

Germinabit in diebus eius iustitia [h. iustus],

et multitudo pacis, donec non sit luna.

Et dominabitur in mari usque ad mare,

et a flumine usque ad terminos terrae.

Ante eum procedent Aethiopes,

et inimici eius pauperem tingent.

Reges Tharsis et insula murea offerent:

reges Arabiae et Saba [h. Saba] tributum confere-

rent.

Et adorabunt eum omnes reges:

universae nationes servient ei.

Quis eruit pauperem a potente,

et inopem cui non est adiutor.

Parcet inopi et pauperi,

et amicum pauperem salvabit.

Ab usura et iniquitate redimet animas [Al. ani-

mas] eorum,

et pretiosus erit sanguis eorum coram oculis

ejus.

Et viveet, et dabitur ei de auro Saba,

veratione. Omnia autem cum hoc, tum s. pater (ejus enim malum psallere hanc germanam lectionem esse) in Hebraeos exemplari legitur, וְיִשְׁמְרֵנוּ, et afflictiones, pro ea, que nunc una continet: porquam simili scriptura וְיִשְׁמְרֵנוּ, et malas.

3. Boetius ad Hebraeos tacet regibus mss. et vobis.

3. In nostris mss. Angustinorum, Bartheleminum, et S. Michaelis in peribulo maris titulum salum invenimus: Salomonis corpus. MAR.

— Nostris mss. Salomonis praefator. Maritanus in aliis additum reperit versus.

6. Plus habet regibus mss. ad terminos orbis terra.

7. Cisterciensis, pronomen eorum hic reficit, quod habet tamen Hebraeos textus.

et orabant de eo fugiter,
tota die benedicti erit.
Erit memorabile trinitas in terra, in capite mon-
tion,
elevabitur [h. fluctuabitur] sicut Libani fructus
ejus,
et floribunt de civitate sicut fenum terra.

Erit nomen ejus in aeternum [h. saeculum].

ultra [h. ante] solem persequerabit nomen ejus.

Et benedicentur in eo:

omnes gentes beatificabunt eum.

Benedictus Dominus Deus Deus Israel:

qui facit ¹ mirabilia solus.

Et benedictum nomen glorie ejus in saeculorum

[h. saeculum].

et implebitur gloria ejus universa terra: amen

et amen.

COMPLETE SUNT ORATIONES DAVID FILII ISAI.

CANTICUM [h. Psalmus] ASAPH.

LXXIII. Attamen bonus est Israel Deus
his qui mundo sunt corde.

Mei autem bene carissaverunt pedes:
pene effusi sunt gressus mei.

Quia amulatus sum contra iniquos:
pacem impiorum vitans.

Quid non cogitaverunt de morte tua:
et frima sunt vestibula eorum.

In labore hominum non sunt,
et cum hominibus non flagellabantur.

Fides nutriti sunt ad superbiam:²
circumdederunt iniquitatem sibi.

Processerunt a pinguedine oculi eorum:
transierunt cogitationes cordis,

Irriserunt, et locuti sunt in malitia calumniam,
de excessu loquentes.

Posuerunt in caelum os suum,
et lingua eorum deambulavit in terra.

Propterea converteretur populus ejus hic,
et quis plenus inveniatur in eis?

Et dixerunt: Quomodo novit Deus,
et si est scientia in Ezzecho.

Ece isti impij,
et abundantantes in saeculo multiplicaverunt disci-
pulis.

Ergone frustra mundavi cor meum,
et lapsi in innocentia manus meas?

Et sui flagellatus tota die,
ut increpatione mea in matutinis.

Et dixi: Si narraveris sic:
ecce generationem florum tuorum reliqui.

Et cogitavi ut intelligerem istud:
labor est in oculis meis.

Donec veniam ad sanctuarium [Al. sanctuarium] Dei:
intelligam in novissimo [Al. novissimos] eorum.

Verumtamen in fabrico posuisti eos:
deposisti eos ad interitum.

Quomodo casuali sunt subito:
defecerunt, consumpti sunt quasi non sint.

Quasi somnium evigilanti:
Domine, in civitate ³ imaginem eorum ad nubi-
tan rediges:

Quia contractum est cor meum,
et lambi mei ⁴ velut ignis fumigans.

Et ego insipiens, et nocens:
quasi jumentum factus sum [Al. eram] apud te.

Quo nobis quidam interpretatio omnium maxime
probat.

4. Cum parvula connexa et legunt editi ac
mss. libri, et intelligentiam in novissimo eorum.

Bene quidem, nisi Sinuam et Fretulam decuisset
Hieronymus absque conjunctione legendum. Ita ergo
ad eos scribat: « Pro quo in Greco legase: vas
dicitis, et intelligentiam, sed hic, et conjunctio ru-
perlae est. Mar. »

5. Cisterciensis. ms. quasi qui non sint.

6. Idem cum reginae ms. hic intorserit tuo, juxta
veterum interpretationem.

7. San-Germanensis noster ac Memmianus canon:
Et venes mei resoluti sunt. Venes etiam legunt canon
Carceas: et alia duo exemplaris, et venes mei velut
ignis fumigans. Mar.

Et ego semper tecum,
et tenebras manuum dexteram meam.

In consilium tuum deducet me,
et postea in gloria suscipies me.

Quid mihi est in caelo,
et tecum votum [Al. votum] in terra?

Consumpta est caro mea et cor meum:
robis cordis mei et pars mea, Deus, in aeternum

[h. saeculum].

Quia ecce qui elongant se a te, peribunt:
perdidisti omnem fornicantem a te.

Mihi autem propinquare [Al. appropinquare] Deo
bonum est:

posui in Domino Deo spem meam,
ut narrem omnes annuntiationes tuas.

ERUDITIO ASAPH.

LXXIV. Ut quid, Deus, repulisti in finem:
fumabit [Al. fumavit] furor tuus in gregem
pascuae tuae?

Recordare congregationis tuae, quam possidisti ab
initio,

¹ relevasti virgum [h. scepterum hereditatis tuae:
montem Sion, in quo habitasti.

Sublimitas pedum tuorum dissipata est usque ad
finem:

omnis multa egit inimicus in sanctuario.

Frustraverunt hostes tui in medio pacti tui:
posuerunt signa sua ² in tropaeum.

1. Canon Carcassensis ac Vaticanus codex hic
in textu retinet rebellionis marginale, quod aliquando
mihi imposuit: Ut narrem omnia imperia tua. Pu-
tatum jampridem in annotationibus meis in epistolam
Sancti Hieronymi ad Suniam et Fretulam, in leges
sanctissimum Ecclesiae doctorem; at nunc, inspectis
quodampluribus mss. codicibus sententiam mutavi.
exscriptorem canonis Carcassensis, qui nulla fide
est, temerarium nullis in locis expertus, dum e la-
tero adnotationes scholasticas scribendas in corpore
non dubitavit. Ceterorum ms. Corboiensis legit non
annuntiationes tuas, sed predicationes tuas: licet
et annuntiatione, et predicatione, unum utrumque signifi-
cat. Mar.

2. Aliquet ms. Eruditionis Asaph; Carcassensis
notitia, eruditio Asaph; S. Michaelis, oratio Asaph.
Mar.

3. Tres nostri mss. eruditionis; Alii apud Mar-
tan: eruditionis.

4. Praeposuit quidam mss. et particulam; tam
montis legunt pro montem; denique altero ab hoc
versiculo addunt tuo post nomen sanctuarium.

TOM. XVI.

Manifesta in introitu desuper:
in calta lignorum secures.

Et nunc sculpturas ¹ [Al. sculpturas] ejus pariter;
bipenne et dolatoris deraserunt.

Miserunt ignem in sanctuarium tuum:
In terram contaminaverunt tabernaculum ² no-
minis tui.

Dixerunt in cordibus suis posteri eorum simul:
³ Incenderunt omnes sollemnitates Dei in terra.

Signa nostra non vidimus,
non est ultra propheta.

et non est nobiscum qui sciat usquequo.

Usaquequo, Deus, caprobabii [Al. exprobrabii] ad-
versarius:

blasphemabit [Al. blasphemabit] inimicus nomen
tuum in finem.

Quare converti manum tuam, et dexteram tuam:
a medio sion tuo converge.

Deus autem rex meus ab initio:
operator [Al. operatus est] salutes in medio terra.

Tu dissipasti in fortitudine tua mare:
contrivisti capita draconum in aquis.

Tu confregisti [h. fregisti] capita Leviathan:
didisti eum eum [Al. in iscan] populo Ethio-
pam.

Tu diripisti fontem et torrentem [Al. fontes et tor-
rentes],

tu exarcasti flumina fortis.

Tus est dies et tua est nox,
tu ordinasti luminare [Al. luminaria] et solem.

4. Quatuor aut quinque exemplaria mss. posue-
runt signa sua, signa. Hoc retinet Memmianus
etiam codex, et sic dividit: Signa manifesta, etc.
Mar.

5. Epistolam Joh. sapientis laudatam hoc modo
claudit Hieronymus, Aelriches, pro quo Latinus
aetiam verit, nos gonus foramentum interpretatur,
quo lapides dolantur. Denique ex Hebraeo vertentibus
ita diximus: Et nunc sculpturas ejus pariter, bi-
pennae et dolatoris deraserunt, blasphemavit ergo dolato-
rium dici potest. Mar.

6. Nostri omnes mss. habitaculum pro taberna-
culum legunt.

7. Plenus de hoc versiculo disputavit Hieronymus
Suniam ac Fretulam respondens. Vides annotationes
nostras in prologo D. Hieronymi. Mar.

8. Carnionensis, regius, et Corboiensis mss. ad
medium signum tuum converge. Alii tres legunt,
converge. Mar.

— Optimo Graec. ac ritos, cui bene assentitur
P72, in consummationem, in finem, jugiter, semper,
continuo, hisque similia.

Tu statuisti omnes terminos terrae:
ostentasti et hiemen tu pluviam.

Memento lupus,
inimicus exprobravit Domino,
et populus insipiens blasphemavit nomen tuum.
Ne iradas hostis animam erululam lege tua:
vita pauperum tuorum ne oblitiscaris in perpetuum.

Respice ad pactum:
quia repleta sunt tenebris terrae,
habitationes iniquum.

Ne recitaretur confictus, confusus [Al. ad. et]:
epicus et pauper laudabant nomen tuum.

Surge, Deus, iudica causam tuam:
memento opprobrii tui
ab insipiente tota die.

Ne oblitiscaris voces hostium tuorum:
sonitus adversariorum tuorum ascendit jugiter.

VICTORI * NON BISERTAS, PSALMUS ASAPH CANTICI.

LXXV. Confitebor tibi, Deus,
confitebor, et iuxta nomen tuum,
narrabunt mirabilia tua.

Cum accepero tempus [h. condictum],
ego recta iudicabo.

Dissolvetur terra cum amibus habitatoribus suis,
ego appendi columbas ejus. SEMPER.

Diis inique agnitionibus: Nolite inique agere:
et impiis: Nolite exaltare cornu.

Nolite exaltate in excelsum cornu vestrum:
loquentes in cervice ceteri.

Quia neque ab oriente, neque ab occidente:
neque a solitudine montium.

Sed Deus iudex:

humi humiliabit, et humi exaltabit.

Quia calix in manu Domini,
et vino meraco ad plenum mixtus,
et propinabit ex eo:

Veruntamen fuces ejus potabunt [Al. epotabunt]
bibentes.

omnes impij terrae.

Ego autem annuntiabo in sempiternum: cantabo
[h. psallam] Deo Jacob:

Et omnia cornua impiorum confringam: exalta-
buntur cornua iusti.

VICTORI IN PSALTERIIS [h. carminibus] PSALMUS
ASAPH CANTICI *.

LXXVI. Cognoscitur in Iudaea Deus:

in Israel magnam nomen ejus.

Et erit in Salem? laboraculum ejus,
et habitatio ejus in Sion,

Ibi confregit colatilia * arcus [h. diaboli arcum],
cautum, et gladium, et bellum. SEMPER.

Lumen tu es magnifico

a montibus captivitatis.

Spallati sunt superbi corde:

dormitauerunt somnum suum,
et non invenerunt omnes viri exercitus manus
suas.

Ab iniquitate tua, Deus Jacob,
conspicitur est currus [Al. et currus] et equus.

Tu terribilis es,
et quis stabit aduersum te,
ex tunc ira tua.

1. Adhuc duo e nostris mss. hic vocem subruptam,
quae tamen inepum glossatorum scribit.

2. Intererunt idem mss. aliquae penes Martian.
ut particulam, id est, victori, ut non disperdas, etc.

3. Cisterciensis. mss. Ego iusti iustitias iudi-
cabo: regnum autem me. tantum habet iustitias pro
recta.

4. Cisterciensis. mss. hunc iterum pro impresso
versum substituit, dixit instantibus: Nolite letari.
Hebraeus ad verbum: Dixi insipientibus: Ne insa-
natis.

5. Plus habent nostri mss. in manu Domini est,
et vino meraco usque ad plenum mixtus.

6. Aliiter inscribit mss. regum, Corbeiens. et
Sorbon. victori in psalmis canticum Asaph car-

minis. Item imitantur quatuor alii, excepto quod pro
victori in psalmis, corrupta legunt victori psal-
mus, etc. MARX.

— Iterum nostri omnes mss. aliquae penes Mar-
tian. victori in psalmis canticum Asaph carminis.
Tum primo statim textus verbo unus Cisterciensis.
cognoscitur pro cognoscitur.

7. Idem Cisterciensis. mss. Jerusalem pro Salem,
et paulo post, iuncto regio, confringet pro confregit.

8. In Hebraeo est רשפי רשפי rishphe cascheth,
quod optime interpretatur Hieronymus, colatilia,
hoc est, sagittas arcus. Nec incongruo scholasticos
posuit diaboli arcum, quia habebat in, 5 vel 15, in
nostra editione, רשף rishph, vertitur in diabolum.
MARX.

Deoalo annuntiabis [h. auditum fecisti] iudicium:
terra times et tacebit.

Cum surrexerit ad iudicium Deus,
ut saluos faciat omnes vales terre. SEMPER.

Quia ira? hominis confabatur tibi:
reliquis terram accingeris,

Vocata et reddite Domino Deo vestro
omnes qui in circuito ejus sunt,
offerent dona terribili.

Auferenti spiritum ducum:
terribili reijbus terra.

VICTORI SUPER IDITHUN * PSALMUS ASAPH.

LXXVII. Vox mea ad Deum, et clamavi:

voce mea ad Deum, et erantit me [h. et praeiit
mihi aurem].

In die tribulationis meae Dominum requisivi,
manus meae nocte extenditur, et non quiescit:

Noluit consolari anima mea,
recordans Dei conturbabar:

Loquebar in memetipso,
et deficiebat spiritus meus. SEMPER.

Prohibebam [h. Comprehendisti] suspectum oculo-
rum meorum,

stupetbam, et non loquebar.

Recogitabam dies antiquos:

annos * reuelorum,

Recordabar psalmorum [h. carminis mei] meorum
in nocte,

cum corde meo loquebar, et scrutabar spirituum
meum.

Eryone in aeternum [h. in saecula] proficiet Dominus,
et non repopulabitur ultra?

Eryone complebitur usque in finem misericordiam
suam?

Consummabitur verbum de generatione et genera-
tione?

Nonquid oblitus est misereri Deus:
aut complebit in furore misericordiam [h. pietates]
suas? SEMPER.

Et dixi: Imbecillitas mea est haec:

commutatio [h. annos] dexterae Ecclesi,

Recordabor cogitationum Domini:

remintescens antiqua mirabilis tua.

Et meditabor in omni opere tuo,
et adiuventiones tuas loquar.

Deus, in sancto? via tua:
quis Deus magnus ut Deus?

Tu es Deus facias mirabilia,
ostendens [h. innotescens] in populis potentiam
tuam.

Releuisti in brachio populum tuum filios Jacob et
Joseph. SEMPER.

Videntes te aqua, Deus,
evidentes te [Al. tac. te] aqua parturierunt,
et commotae sunt abyssi.

Excusserunt aquae rubilo,
vocem dederunt nubes,
et sagittae tuae discurrunt.

1. Regia mss. annuntiauerunt iudicium, deinde
cum plerisque alia terra times tacebit, absque et
copula. Denique, cum surrexerit ad iudicandum,
pro ad iudicium.

2. Pro ira, merorem posterunt mss. quinq.
Moum. San-Germ. Reg. Corbeiens. et Sorbon.
Quia meror hominis... reliquis meroris accin-
geris. MARX.

— E nostris mss. unus Cisterciensis hic meror
pro ira, et max meroris pro irarum praefert. Rogant
autem altero hoc tantum loco, ira pro irarum. In
Hebraeo est רשף, quod nomen proprio furorem
sonat.

3. Ms. regia, per Idithun: Cisterciensis. duoque
alii apud Martian. mss. pro Idithun.

4. Tres mss. et annos praelinos, Paulo post sco-
pebam pro scrutabar. Atque ita quidem in epist. ad
Sunniam et Fretellam se ait s. pater transulisse,
consentientibus ad eum locum nostris mss. magno
numero, quiaquid postmodum visum sit Martiano,
qui rescribendam ibi nunc vellet, scrutabar.

5. Editi libri ac mss. Corbeiensis, scopobam spiri-
tum meum. Hanc lectionem in prodromo S. Hieronymi
me edidisse memini, nec aliud nunc reuicent exem-
plaria mss. epist. ad Sunniam et Fretellam, quibus
adhuc oportuit, donec nacti essemus copiam meli-
orum edicum psalterii iustus et Hebraeo Latini, ubi
septem antiquiores ac meliores nota scriptum habent
scrutabar spiritum meum. Ita quoque legendum satis
linit s. doctor, cum ait in iam dicta epist. Sym-
machum et quintam editionem transulisse Auegius,
id est, perscrutabar, siva querebam. Regius psal-
morum codex mss. hic totus legit abscondendam spiri-
ritum meum. MARX.

6. Unus Cisterciensis. mss. complebit, ad deinde,
consummabit verbum in generationem.

7. Ita omnes mss. excepto Sorbonico, qui cum
editis legit, de generatione in generationem. MARX.

8. Nostri omnes mss. sanctuario hic pro sancto
praefertur.

Veni inuicem sui in rotam,
apparuerunt [h. siluauerunt] fulgura tua orbi:
concussa et commota est terra.

In mari via tua,
et sentia via tua in aquis multis,
et vestigia tua non sunt agnita.

Deducisti quasi gregem [h. oves] populum tuum:
in manu Moisi et Aaron.

IMMUTATIONES [AL. ET ABITANTER] ASSUMPTI.

LXXXVIII. Ausculto, populus meus, legem meam,
inclinato aurem vestram ad verba oris mei.

Aperiam in parabola os meum,
loquar inigmata antiqua.

Quia audierunt et cognouerunt,
et patres nostri narrauerunt nobis.

Non sunt abscondita a filiis eorum,
a generatione sequenti.

Narrauerunt [AL. Narrante] laudes Domini,
et potentiam eius, et mirabilia eius quae fecit.

Statuit conuersionem in [AL. fac. in] Jacob,
et legem posuit in Israel.

Quae mandauit patribus nostris,
ut docerent filios suos.

Ut cognosceret generatio subsequens:
filii nascituri surgenti,
et narrauerunt filiis suis.

Ut ponant in Deo spem suam:
et non oblitiscantur cognitionem [h. adinuen-
tionum] Dei.

Et mandauit eis custodiant.

Et [AL. Ut] non sicut patres eorum
generatio uectians, et proceus,
generatio quae non preparauit cor suum,
et non credidit Deo spiritus eius.

Filii Ephraim, intendentes, emittentes [AL. et mit-
tentes] arcum.

Tergerent in die belli.
Non custodierunt pactum Dei.

In lege eius noluerunt ingredi.

Et odisti sunt cogitationum [h. adinventionum] eius,
et mirabilia eius, quae ostendit eis.

Coram patribus eorum fecit mirabilia,
in terra Aegypti, in regione Tanensis.

Dixisti [h. Discepulis] mare, et transducit eos,
et mare fecit aquas quasi aeorum [h. in uitae].

Et duxit eos in nube per diem,
et tota nocte in lumine ignis.

Sedit peltam in deserto,
et potum dedit quasi de abyssis magnis.

Et eduxit rivos de petra,
et effluit quasi flumina aquas.

Et addiderunt ultra peccare ei,
ut provocarent Excelsum in inuio.

Et tentauerunt Deum in cordibus suis:
petentes orbem animarum suarum.

Et loquentes contra Deum
dicebant: Nunquid poterit Deus parare manam
in solitudine?

Etenim uerecunt petram, et fuerunt aquas,
et torrentes inundauerunt:

Nunquid et panem poterit dare,
aut parare cariem populo suo?

Ideo audiuit Dominus, et non distulit:
et ignis accensus est in Jacob,

et furor ascendit in Israel.

Quia non crediderunt in Deo,
nec habuerunt fiduciam in saluatore eius.

Et precipit nubibus desuper,
et portas caeli aperuit.

Et pluit super eos uanna, ut comederent,
et triticum caeli dedit eis.

Michaelis, ideo audiuit Dominus, et distulit. Et 130,
iuxta Vulgatum 59, tres ex eis, audiuit Deus et distulit. In Hebraeo scriptum est, וַיִּשְׁמַע וַיִּדְּבַר, audiuit
et uerba est, est aut incongruus interpretatur
et distulit, quia differre uerba est quod dissipare,
discerpere, et distorbari. Hieronymus intelligere
uult, quod Deus non distulerit iram suam, sed
audita populi Hebraei murmurationes, statim poenas
incredulis et plagas iussit. Max.

7. Tacet in nostris mss. in uocula. Paulo post,
procepit pro procepit legitur.

8. Unus reginae ms. non habet pro manus, ni-
mirum ut Hebraicum est manum [ד].

Panem fortium comedit uir:
cibaria misit illis in saturitatem.

Abtulit Euram de caelo,
et induxit in fortitudine eius Africum.

Et pluit super eos quasi puluerem carum,
et quasi arenam maris collatilia pennata.

Et occiderunt in medio castrorum eorum,
in circuitu liberatorum eorum.

Et comederunt, et saturati sunt uinis:
et desiderium eorum attulit eis.

Non indigerunt de cupiditate sua [h. Nondum
expleuerunt desiderium suum]:
cum adhuc edis esset in ore eorum.

Furor ergo Dei ascendit super eos:
et occidit pingues eorum,
et electos Israel incurauit.

In omnibus his peccauerunt ultra,
et non crediderunt in mirabilibus eius.

Et consumpsit in omnitudo dies eorum,
et annos eorum elociter.

Si occidebat eos, tunc quaerebant [AL. requirebant]
eum:

et conuertebantur et disculo conuergebant ad
Deum.

Et recordabuntur, quia Deus fortitudo eorum,
et Deus excelsus redemptor eorum est.

Et laetauerunt [AL. alleluauerunt] cum in ore suo,
et lingua sua mentis erat ei.

Cor autem eorum non erat firmum cum eo:
nec permanerunt in pacto eius.

Ipsa uero misericors
propitiabitur iniquitati, et non disperdet:
Multumque auertit iram suam,
et non suscitauit totum furorem suum.

Et recordatus est quia caro esset:
spiritus uadens et non recedens.

1. Gisteriana, ms. in uirtute pro fortitudine, et
max carnes plurium numero.

2. Prossina Hebraico phraisi nemi ms. minori
numero, castrorum eius, et tabernaculorum eius
legunt. Hebraice est וְטַבְּרָתוֹ וְטַבְּרָתוֹ.

3. Teium istud uolum. hoc modo positum inuenitur
in Vaticano codice: Nondum expleuerunt desiderium
eorum, cum adhuc edis eorum in ore eorum. Priorem
igitur uersum in scholio marginali reliquit exscriptor
canonis Carcassensis, posteriorem uero in con-
textum inuenit. Canon. San-Germanensis cum ceteris
ms. codicibus, regio scilicet, Corbeionis, Carna-
tonis, et Sorbonico, uerba tenent Hieronymi lectio-
nem quam edidimus, et cum his concordat Memmian-
nus. Max.

Quoties provocauerunt eum in deserto:
affixerunt eum in solitudine:

Et conuersi sunt, et tentauerunt Deum,
et sanctum Israel conuocauerunt.

Non sunt recordati manus eius
die [AL. die] qua redemit eos de tribulatione.

Qui fecit [h. posuit] in Aegypto signa sua,
et ostensa sua in regione Tanensis.

Qui conuertit in sanguinem flumines eorum,
et riuos eorum, ut non biberent.

Qui immisit in eos omnes genus muscarum, ut co-
molerent eos.

et ranas, ut disperderent eos.

Qui dedit breuio herum eorum,
et laborem eorum locusta.

Qui occidit in grandina uinos eorum,
et sycamoras eorum in frigore.

Qui tradidit grandini iussum eorum,
et iumenta eorum uolueribus [h. uerbis].

Qui misit in eos iram furoris sui:
iniquitatesque et comminationem, et angus-
tiam:

inmissionem Angelorum ualiorum.

Mansit et exultans furori suo,
non peperit a morte animae eorum:
et animalia eorum pesti tradidit.

Et percussit omne primogenitum in Aegypto:
principium partus [h. doloris] in tabernaculis
Cham.

Et tulit exstitit oves populum suum,
et misit eos sicut gregem in deserto.

Et adauit eos cum fiducia et absque timore:
inimicos autem eorum operuit mare.

Et adiuuati eos ad terminum exultationis suam,
montem istum, quem possidet dextera eius.

Et efficit a iuuine eorum gentes.

4. Videtur s. pater hic eos pronomen addidisse:
sic enim Sannio et Fretulo respondet: Dicitis quod
esset, in Graeco non habent, quod et uerum est: sed
nos, ne sententia pendat, Latini sermonis sua
proprietas complectimur. Nisi si de sola ista inter-
pretatione sua ex Graeco putandum est loqui.

5. In Gisteriana, ms. sed recordatus, etc.

6. Pronomen eorum, in Gisteriana ms. tantum
paulo post, misit eis, pro qui misit in eos, legitur.

7. Item ms. sentiant furoris sui, et peperit
morti, etc.

8. Vide quae uobis ad hanc locum in epistola ad
Sonnium et Priscianum observata sunt. Conjectura,
quam ad supplendum illi s. patri textum proponimus
ex hac uidelet interpretatione uersuulior.

et possidere eos fecit in fumento hereditatem,
et collocavit in tabernaculis eorum tribus Israel.
Et tentaverunt, et provocaverunt Deum excelsum:
et testimonia ejus non custodierunt.
Et reversi sunt et prevaricati sunt ut patres
eorum:

incurati sunt quasi ovis inutilis,
Et provocaverunt eum in excelsis suis,
et in sculptilibus suis ad amulandum eum con-
citarunt.

Audisti Deus, et non distulisti:
et projecit vehementer Israel.

Et reliquit tabernaculum Sion:

tentorium quod collocavit inter homines.

Et tradidit in captivitatem virtutem suam⁴,

et decorem suum in manus hostis.

Et conclusit in gladio populum suum,
et in hereditatem suam non distulit.

Juvenes ejus devoravit ignis,
et virgines ejus venao luxit.

Sacerdotes ejus in gladio occiderunt,
et viduas ejus non sunt fleat⁵.

Et vigilavit quasi dormiens Dominus:

quasi fors post erupulam erat.

Et percussit hostes suos retrosum:
opprobrium sempiternum dedit eis⁶.

Et projecit tabernaculum Joseph,
et tribum Ephraim non elegit.

Sed elegit tribum Juda,
montem Sion quem dilexit.

Et edificavit in similitudine inconvocatus [Al. mo-
nocerotus] inconvocatus suum,

⁴ quasi terram fundavit illud in seculum.

Et elegit David servum suum:
et tulit eum de gregebus ovisum.

Sequentem fetas adduxit eum,

1. Nostris mss. gloriam suam, pro virtutem, etc.
2. Quatuor mss. schollis vitatis, et viduas eorum, vel ejus, non ploraverunt. Mart.
3. Regine mss. dedit eos pro eis.
4. Presidium huius quoque est operis s. doctorum de huius loci interpretatione disserentem in *epist. ad Sunnam et Prætelam* audire, cum nihil tamen ibi de versione sua ista ex Hebraeis dicit.
5. Tres mss. passeret Jacob... et Israel, absque in præpositione.
6. Observat S. Hieronymus in *epist. ad Sunnam et Prætelam*. non haberi apud LXX, in 17 *versiculis* numero singulari, ut illi putabant, sed in *v. c. c. c. c.*

ut passeret in Jacob⁷ populum ejus,
et in Israel hereditatem ejus.
Qui pavit eos in simplicitate cordis sui,
et in prudentia⁸ iustitiam suarum dicit eorum
fuit.

CANTICUM [h. Psalmi.] ASAPH.

LXXIX. Deus, venerunt gentes in hereditatem
tuam,
polluerunt templum sanctum tuum:
posuerunt Jerusalem in aceros [Al. aceros] lo-
pidium.

Dederunt cadavera servorum tuorum
escam [Al. escas] volatilibus caeli:
carnes sanctarum [h. misericordiarum] tuorum
bestiis terrarum.

Effuderunt sanguinem eorum
quasi aquam in circuitu Jerusalem,
et non erat qui sepeliret.

Facti sumus opprobrium vicinis nostris:
subornatio et derisio his qui in circuitu nostro
sunt.

Usquequo, Domine, irasceris in finem:
insidiabit quasi ignis zelus tuus.

Effunde furorcm tuum super gentes que non cogno-
verunt te.

et super regna que nomen tuum non invocaverunt.
Quia conderunt Jacob,
et decorem ejus desolaverunt.

Ne recorderis iniquitatem nostrarum veterum:
cito [h. festina] occupent nos misericordias tue,
quia attenuati sumus nimis.

Audiamus nobis, Deus Jesus mater⁹:

propter gloriam nominis tui [Al. add. et] libera
nos:

quod intelligentias sonat. Vorum id esse imprimis
exploratum habemus o. ms. psalterio triplici Sorbo-
nico, ubi litteris Latinis contextas Graecis huius loci
sic expressus est: *Ke en tes synagoga ton choron*
afin odigisen aftus, hoc est, *ubi in ecclesia tua*
pluribus numeris habetur nomen bathanuth, sive
bithanuth, quod est in *intellectibus*. Hieronymus
tamen, Aquilam secutus, qui legit *sa* in *propheta*, hic
in suo psalterio Hebraico interpretatur in *prudentia*,
sensum Scripturae, non verba *synagoga* attendens.
Mart.

7. Mss. quatuor, Deus Salvator noster. Canon
Sax-German. et Mamm. hanc habent notationem:
Jesus Salvator noster: et consequenter scholion

et propitiare peccatis nostris propter nomen
tuum.

Quare dicunt¹ gentes: Ubi est Deus eorum?

Nota fiat in genibus ante oculos nostros
ultra sanguinis servorum tuorum qui effusus est.

Ingradiatur coram te gemitus vincitorum
in magnitudine brachii tui:

relinque filios interitus.
Et ralde vicinis nostris septiplum in sinu coruus:

opprobrium suum quod exprobraverunt tibi, Do-
mine.

Non enim populus tuus, et oves pascuae² tuae:
constituimus tibi in seculum:

in generatione et generatione
narrabimus laudem tuam.

VICTORI PRO LISIIS TESTIMONIUM³ ASAPH
[h. Psalmus].

LXXX. Quis pascat Israel, assulta [h. Pastor
Israel, auribus percipe],

qui ducis quasi gregem [h. oves] Joseph:
qui redes super Cherubin, attendens.

Ante Ephraim et Benjamin et Manasse
ausculta fortitudinem tuam,

et veni, ut salves facias nos.
Deus, converte nos,

et ostende faciem tuam, et salvi erimus:
Domine Deus exercituum,

usquequo fumabis ad orationem populi tui?
Cibasti eos⁴ panis stabili,

et potasti eos in lacrymis tripliciter.
Posuisti nos contentianem [Al. contradictionem]

vicinis nostris,
et inimici nostri subsannaverunt nos.

Deus exercituum, converte nos,
et ostende [h. illustra] faciem tuam, et salvi
erimus.

marginale in textu retinuit hoc loco mss. Carcass.
Augustin. Burdig. et S. Mich. propter verbum glo-
riae, etc. Mart.

1. In Instanti nostri habent mss. quare dicunt,
etc.

2. Idem mss. et greco pascuae, etc. tum in sep-
timum pro in seculum: denique laudabimus
laudem tuam.

3. Regine mss. pro liliis testimonii: tuos quod
filii pro liliis hic atque alibi manifesto modo mss.
aliquot legunt.

Vineam de Aegypto tulisti:
ejecisti gentes, et plantasti eam.

Preparasti ante faciem ejus,
et stabilisti radices ejus, et implevit terram.

Operi sunt montes umbra [Al. sub umbra] ejus,
et rami [Al. rami] illius cedri Dani.

Expandit comas suas usque ad mare, et usque ad
fontem germinis sua [Al. ejus].

Quare dissipasti maceriam [h. sepes] ejus [Al.
suam],

et vincantiaerunt eam omnes qui transcut per
viam.

Vastavit eam aper de silva,
et omnes bestiae agri depascae sunt eam.

Deus exercituum, revertere, observa,
respice de caelo, et vide,

et visita vineam hanc.

Et radicem quam plantavit dextera tua,
et filium quem confirmasti tibi.

Succensam igni, dirutam⁵:

ab increpatione faciei tuae perecut.

Fiat manus tua super circum dextera tua,
et super flumem hominam quem confirmasti tibi.

Et non recedemus⁶ a te, vivificabis nos
et in nomine tuo cohabitabimus:

Domine Deus exercituum, converte nos:
ostende [h. illumina] faciem tuam, et salvi
erimus.

VICTORI IN TORCULARIBUS ASAPH.

LXXXI. Laudate Deum fortitudinem nostram [h.
Cantate Deo fortitudini nostrae]: jubilate
Deo Jacob.

Assumite carmen, et date tympanum:
citharati decoram cum psalterio.

Cingite in neomenia buccina,
et in medio [h. in throno] mensae, die solemnita-
tis nostrae,

4. Ita canon Carcassanensis et mss. Augustinorum
Burdigalensium: ceteri legunt post LXX, cibasti
nos... potasti nos, vel cibasti, etc. Mart.

5. Quod pridem oculi nostri quoque preferant
mss. et *deramatum pro dirutam*. Denes Mart. editi
et mss. Carcassanensis legunt *diramatum seu derama-
tum*.

6. Cisterciensis mss. recedimus: tum alter regine,
vivificabimus nos.

Quis legitimus Israel est,
iudicium Deo Jacob.

Testimonium in Joseph [h. Joseph] ponit,
non egredietur de terra Egypti:
labium quod nesciebam, audivi.

Amori ad onere humerum ejus:
manus ejus a cophis recesserunt.

In tribulatione invocavit [Al. add. ma], et erui te,
exaudi te in obsecro [Al. add. te].

proberi te super aquas contradictionis. SEMPER.

Audi, populus meus, et contestabor [Al. contes-
tor] te:

Israel, si audieris me.

Non sit in te deus alienus,

et non odore domi peregrinam [h. extraneam].
Ego sum Dominus Deus tuus [Al. fac, tuus], qui

eduxi te de terra Egypti,
dilato os tuum, et implebo illud.

Et non audierit populus meus vocem meam,
et Israel non credidit [h. consensit] mihi.

Et dimisi eum in proclivitate cordis sui,
ambulavit in consiliis suis.

Utinam populus meus audisset me:
Israel in viis meis ambulasset.

Quasi nihil inimicos ejus humilissimam,
et super hostes eorum vertissem manum meam.

Qui oderunt Domitiam, negabant eum:
et erit tempus eorum in seculum.

Et cibavit eos ex caepe fequentis,
et de petra melle saturavit eos.

CANTICUM [h. Psalmus] ASAPH.

LXXXII. Deus stetit in caute Dei,
in medio deos iudicat.

Usquequo iudicatis iniquitates,
et facies impiorum suscipitis? Sumpsi.

Iudicate pauperi et pupillo,
opaco et inopi iusto facite.

1. Dominus Cisterciensis, ms. et iudicium Dei Jacob.
2. In tribus mss. cum egredietur terram Egypti.
Hebr. habet וְיָצֵא al. crelo, il est, super terram.
Marr.

3. Canon Carcass. legi numero singulari: Et
cibavit eum... et de petra mellis saturavit eum.
Alii etiam legunt, de petra mellis, Marr.

4. Duo e nostris mss. de petra mellis.
5. Reginas ms. uno habet verbo, iustificato.

6. Ab hinc pronominis eus, Cisterciensis, ms. alteram
versum exorditur, eos ergo quasi Adam, etc. quod

Salvato iniquem et pauperem,
de manu impiorum liberato.

Non cognoscunt, nec intelligunt,
in tenebris ambulat,

moventur omnia fundamenta terram.
Ego dixi: Dii estis vos,

et filii Excelsi omnes vos.

Ego quasi Adam voricini,
et quasi unus de principibus cadetis.

Surge, Deus, iudica terram.
quoniam tu hereditabis in omnes gentes.

CANTICUM PSALMI ASAPH.

LXXXIII. Deus, ne taceas tibi, ne sileas,
et non quiescas, Deus.

Quis ecce infirmus tui [humilitati] sunt,
et quis oderunt te, levaverunt [Al. elevarunt]
caput.

Contra populum tuum nequiter tractaverant,
et inierunt consilium adversus arcum tuum.

Dixerunt: Venite: et conteramus eos de gente,
et non sit memoriam nominis Israel ultra.

Quoniam tractaverant corde pariter,
contra te factus pepigerunt.

Tabernacula Idumaei et Ismaelitarum,
Moab et Agarcae,

Gibeli et Ammon et Amolee,
Palastina cum habitatoribus Tyri.

Sed et Assur vocati [h. iuncti] cum eis
facti sunt brachium filiorum Lot. SEMPER.

Fac illis sicut Madian,
sicut [Al. et] Sisara, sicut Jabin in torrente
Cison.

Contriti sunt in En-Tor,
fuerunt quasi sterquilinum terra.

Pana [Al. panes] Auea eorum sicut Orab, et Zeb,
sicut [Al. et] Zebon, et Salmoa omnes principes
eorum.

et Crocum Alexandrinum exemplar facit, Reginas
autem ms. ipsum istud pronomen tacet.

7. Ms. regina: quoniam hereditabis omnes
gentes.

8. וְיָצֵא silentium, ut sensus sit, no ait tibi silen-
tium, il est, ne sileas, Amie.

9. Voculam tibi regina ms. prolerit, Cisterciensis.
Domine ne taceas, et ne sileas.

10. Nostris omnes mss. nomen corde tacent, magis
ad Gramcom, וְיָצֵא , ex quoque derivatam ver-
sionem veterem, cogitaverunt.

Qui dixerunt: Possideamus nobis
pulehritudinem Dei.

Deus meus, pone eos ut rotam
quasi stipulam ante faciem ventis.

Quomodo ignis comburit sileam,
et sicut flamma devorat montes.

Sic persequeris eos in tempestatis tua,
et in turbine tua conturbabis eos.

Imple facies eorum ignominia,
et quarent nomen tuum, Domine.

Confundantur et conturbentur usque in seculum
[h. eternum]:

et erubescant, et periant.
Et sciunt quia nomen tuum est Dominus solus tu:
excelsus super omnem terram.

VICTORI PRO TORCULARIBUS, FILIORUM CORE
CANTICUM [h. Psalmus].

LXXXIV. Quam dilecta tabernacula tua,
Domine exercituum!

Desiderat et deficit anima mea in atria Domini:
cor meum et caro mea laudabunt Deum.

Quoniam iniquitatem meam non abscondi,
neque iniquitatem meam non abscondi.

Siquidem passus [Al. aus] inveniit dominum,
et avis [Al. passer] nidum sibi, ubi ponat pullos
suos:

Altaria tua, Domine exercituum,
rex meus et Deus meus.

Beati qui habitant in domo tua:
adhuc laudabant te, SEMPER.

beatus homo cuius fortitudo est in te:
semper in corde ejus.

Transientes in valle fletus,
fontem ponent eam:

beneficentiam quoque amicitiae doctor,
habent de fortitudine in fortitudinem:
parabunt apud Deum in Sion.

Domine Deus exercituum, exaudi orationem meam:
ausculta [h. auribus percipe], Deus Jacob.

SEMPER.

Clypeus noster vide, Deus,
et attende faciem Christi tui.

Quoniam melior est dies in atris tuis super
millia:

elegi abjectus esse in domo Dei mei,
magis quam habitare in tabernaculis impietatis.

Quia sol et scilicet Dominus Deus,
gratiam et gloriam dabit Dominus.

Nec prohibebit bonum
ab his qui ambulant in perfectione.

Domine exercituum,
beatus homo qui confidit in te.

VICTORI FILIORUM CORE, CANTICUM [h. Psalmus].

LXXXV. Placatus es, Domine, terra tua:
reduxisti captivitatem Jacob.

Dimisisti iniquitatem populo tuo:
operuisti omnes iniquitates eorum. SEMPER.

Continuasti omnem indignationem tuam,
conversus es ab ira furoris tui.

Converte nos, Deus Jesus [h. salutaris noster],
et solve iram tuam adversus nos.

Noli in eternum irasci nobis:
extendens iram tuam in generationem [Al. a ge-
neratione, etc.] et generationem.

Nam tu revertens visitabis nos,
et populus tuus intolabit in te?

Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam,
et salutem tuam da nobis.

Audiam quid loquatur Deus Dominus:
loquetur enim pacem ad populum suum et ad
sanctos suos.

ut non concertantur ad stultitiam.

1. Verba ante faciem in Cisterciensis ms. non
sunt, mosque legitur comburet sileam, pro combu-
rit, etc. Dominum simile et regine eod. persequere
eos, et comburba eos.

2. Minori numero in nostris mss. legitur, pro
torculari.

3. Ita duo canones San-Germanensis ac Mem-
mianus quod quidam legi potest ex Hebr. וְיָצֵא
 וְיָצֵא terram et ei huius, ubi vox וְיָצֵא et gemi-
nata nomen Dei congeminat. Ualderni primum וְיָצֵא
et praepositionem esse voluit, vocalem sequi appo-
nentes litteram N וְיָצֵא cum Massorethas: unde in-
terpretantur, exultabunt ad Deum vicum, Marr.

— Somel tantum habet Cisterciensis, ms. Deum.
Notatum vero et Marthanas duplex וְיָצֵא in Hebraeo
legi, quorum alteram, substrate sequi puncto, praepo-
sitionem ad sonat. Sic autem accipiunt et LXX
ante notas Massorethas immans quantum.

4. Vaticana ms. cum oditis libris, ut reponat.
Alii etiam habent reponat, sed cum uti adverbio,
ubi reponat, Marr.

5. Ms. regina verbum vide bis repeti: mox iuxta
veterem interpretationem plus habet, dies, una in
atris.

6. Alio fere sensu Cisterciensis ms. ut concertantur
ad stultitiam.

Veritatem prope est his qui timent eum salutare
ejus,
ut habilet gloria in terra nostra.
Misericordia et veritas occurrunt:
justitia et pax deorsum sunt.
Veritas de terra orta est,
et justitia de caelo prospexit.
Sed et Dominus dabit bonum,
et terra nostra dabit germen suum,
Iustitia ante eum ibit,
et ponet in via gressus suos.

ORATIO DAVID.

LXXXVI. Inclina, Domine, aurem tuam, exaudi
me:
quia egenus et pauper [AL. add. sum] ego.
Custodi animam meam, quia sanctus [h. misericors]
ego:
salva servum tuum tu [AL. tacet tu], Deus meus,
qui confidit in te.
Misere mei, Domine,
quoniam ad te clamabo tota die.

Lactifera animam serui tui:
quia ad te, Domine, animam meam leva.
Tu enim es, Domine, bonus et propitius,
et multus misericordia omnibus qui invocant te.
Exaudi [h. auribus percipe], Domine, orationem
meam,
et ausculta vocem deprecationis meorum.
In die tribulationis tuae invocabo te,
quia exaudies me.

Non est similis tui in diis, Domine,
et non est iuxta opera tua.
Omnes gentes quas fecisti,
venient et adorabunt coram te, Domine,
et glorificabunt nomen tuum [AL. add. Domine].
Quia magnus es tu, et factus mirabilia tu Deus
solus.
Doe me [illumina mihi], Domine, ciem tuam,
ambulem in veritate tua,
unicam fac cor meum, ut timeat nomen tuum.

1. Regius ms. ad te clamavi. Cisterciensis tertio ab hoc versu, nomen Domine praetermissit.

2. Cisterciensis non iuxta, prius etiam et vocula omissa.

3. Nostris ms. ipse natus est in ea. Tum Cisterciensis. et cantabunt, cum pridem scilicet: regius

Confitebor tibi, Domine Deus meus, in toto corde
meo,
et glorificabo nomen tuum in sempiternum [h.
saeculum].

Quia misericordia tua magno super me,
et eruisi animam meam de inferno extremo [h.
inferiori].

Deus, superbi surrexerunt [AL. insurrexerunt]
adversum me,
et caeli robustorum quaverunt [AL. quaverunt]
animam meam,
et non prostraverunt te in conspectu suo.

Tu autem, Domine Deus misericors et clemens:
patiens [h. tardus ad irascentiam], et multa miseri-
cordia et verus.

Regius ad me, et miserece mei:
da fertilitatem iudaei seruo tuo,
et salva filiam ancilla tua.
Fac mecum signum in basilate,
et [AL. ut] videant qui oderunt me, et confun-
dantur:
Quia tu, Domine, auxiliatus es mihi,
et consolatus es me.

FILIORUM CHORAE PSALMS CANTICI.

LXXXVII. Fundamenta [AL. Fundamentum] ejus
in montibus sanctuarium.

Diligit Dominus portas Sion:
super omnia tabernacula Jacob.

Gloriose dicta sunt in te,
civitas Dei, SEMPER.

Ecce Palaestina et Tyrus cum Aethiopia:
iste natus est tibi.

Ad Sion autem dicatur:

Vir, et vir natus est in ea,
et ipse fundavit eam Edesseus.

Dominus numeravit scribens populos:
Iste natus est tibi, SEMPER.

Et cantores quasi in choris:
omnes fontes mei in te.

autem codices minori numero, et cantabit quasi,
etc.

4. Editi ac mss. aliquot libri: Et cantabunt.
Canon vero San-Germanensis et Mammianus legunt
et principes, juxta Hebraicum verbum שריים sarim
quod principes, vel cantores, significat. Mss.

GANTIGEM CARMINIS [h. Psalmus] FILIORUM CHORAE
VICTORI PER CHORUM AD PROSCENDENDUM ERUDITIONIS
EMAN ERABTE.

LXXXVIII. Domine Deus salutis mea,
per diem clamavi, et nocte coram te.

Ingradiatur ante te oratio mea:
inclina aurem tuam ad laudationem meam.

Quia repleta est malis anima mea,
et vita mea ad infernum descendit [h. usque
pervenit].

Reputatus sum cum descendentibus in lacum:
factus sum quasi homo incolatus, inter mortuos
liber:

Sicut interfecti et dormientes in sepulcro,
quorum non recordaris amplius:
et qui a manu tua abscessi sunt.

Ponisti me in loca nocturnissima [h. uberiori]
in tenebris in [AL. tenebrosis et] profundis.

Super me confirmatus est furor tuus,
et canotis fluctibus tuis afflicisti me. SEMPER.

Longe fecisti vocis meae a me,
ponisti me abominationem eis,
clausum, et non procedentem.

Oculus meus infirmatus est ab afflictione,
vocavi [AL. invocavi] te, Domine, tota die:

exaudi ad te palmos meas.

Nunquid mortuis facies mirabilia,
aut gigantes surgent [AL. resurgent], et confite-
buntur tibi? SEMPER.

Nunquid narrabitur in sepulcro misericordia tua,
veritas [AL. et veritas] tua in perditione?

Nunquid noscentur in tenebris mirabilia tua,
et justitia tua in terris quae oblivioni traditis
sunt?

Ego autem ad te, Domine, clamavi [h. deprecatus
sum],

et haec oratio mea proveniet te.

Quare, Domine, abiecit animam meam,
abscondis faciem tuam a me?

1. Duo mss. et spiritus a manu tua abscessi sunt.
Mss.

2. San-Germanensis canon et Mammianus, super
me consummatus est. Mss.

3. Plures mss. legunt, commemorabor; alii vero
conspiciuntur, Babylonis scientibus ms. pro scientibus
me. In Hebraeo scriptum est רַבָּב וְיָבֵל rābāb ūyābēl,
id est, Rābāb et Babylonis, ut legitur in Vulgata.

Mss.

— Idem ms. pluresque alii, Martiano testo,

Commemorabo superbia et Babylonis scientibus
me.

Pauper ego et arduos ab adolescentia:
portavi furorem tuum, conturbasti suum.

Super me transierunt ira tua,
terrores [AL. et terrores] tui oppresserunt me.

Circumdederunt me quasi aqua tota die,
vallaverunt me pariter.

Longe fecisti a me amicum et sodalem,
notos meos abstulisti [h. pro tenebris].

ERUDITO ETHAN ERABTE.

LXXXIX. Misericordias Domini in aeternum [h.
saeculum] cantabo,
in generationem et generationem
annuntiabo [h. innolescam] veritatem tuam in
ore meo.

Quia dixi: Sempiterna [h. saeculum] misericordia
edificabitur,
caelos fundabis, et veritas tua in eis.

Percussi fides cum electo meo:
juravit David seruo meo:

Etque in aeternum stabiliam semen tuum,
et edificabo in generatione et generatione thro-
num tuum, SEMPER.

Et [AL. tac. Et] conspiciuntur caeli mirabilia tua,
Domine,
et veritatem tuam in ecclesia sanctorum.

Quis enim in tube [AL. tubibus] aequabitur Do-
mino,
et assimilabitur Domino in [AL. de] filijs Dei?

Deus inclutus [h. robustus] in arcano sanctorum
nuntio,
et terribilis in cunctis qui circa eum [h. super
omnes qui in circuito ejus] sunt.

Domine Deus exercituum, quis similis tibi?
Fortissime Domine, et veritas tua in circuito
tuo.

1. Duo mss. et spiritus a manu tua abscessi sunt.
Mss.

2. San-Germanensis canon et Mammianus, super
me consummatus est. Mss.

3. Plures mss. legunt, commemorabor; alii vero
conspiciuntur, Babylonis scientibus ms. pro scientibus
me. In Hebraeo scriptum est רַבָּב וְיָבֵל rābāb ūyābēl,
id est, Rābāb et Babylonis, ut legitur in Vulgata.

Mss.

— Idem ms. pluresque alii, Martiano testo,

Commemorabor, tum scientis me. Mss. regius retinet
commemorabor, ac porro scientis legit.

4. In Cisterciensis ms. per me transierunt, etc.

5. Item ms. eruditionis Ethan, etc.

6. Mss. omnes prius San-Germ. Moim. et Soro-
nionem: Quin dixisti, etc. Deinde canon Carcass.
cum Vaticano codice: Sicut caelos fundabis verita-
tatem tuam in eis. Mss.

7. Cisterciensis mss. qui cum eo sunt, et mox
similis tui, pro tibi.

Tu dominatis superbiis maris,
et elationis gurgitum ejus tu comprimis [h. magnificas].

Tu congregisti quasi vulneratum superbum.

In brachio fortitudinis tue disperisti inimicos tuos.

Tui sunt caeli, et tua est terra,
orbem et plenitudinem ejus, tu fundasti ea.
Aquilonem et dexteram tu creasti.

Thabor et Hermon nomen tuum habebunt.

Tuum ih. Tibi brachium eum fortitudinis.
roboretur manus tua, et exaltet dextera tua.

Justitia et iudicium praeparavit tibi
misericordia et veritas praecedent faciem tuam.

Beatus populus qui novit jubileum.

Domine, in lumine cultus tui ambulabunt.

In nomine tuo exultabunt toto die,
et in iustitia tua exultabunt.

Quia gloria fortitudinis vocum tu es,
et in voluntate [AL. misericordia] tua elevabis
cornu nostrum.

Quia a Domino est protectio nostra [h. protectore
nostro],

et a sancto Israeli rege nostro.

Tunc locutus es per visionem sanctorum [h. misericordi-
dibus] tuis,

et dixisti: Posui adiutorium super robustum,
excitavi electum de populo.

Inveni David servum tuum:
oleo sancto meo unxit eum.

Cum quo manus mea firma erit,
et brachium meum roborabit eum.

Non decipiet inimicus eius,
et filius iniquitatis non affliget eum.

Sed concedam ante faciem ejus hostes illius,
et qui eum oderunt percitum [h. fulminabo].

Veritas autem mea et misericordia mea [AL. add.
erit] cum eo,

et in nomine meo exaltabitur cornu ejus.

Et ponam in mari manum ejus,
et in fluminibus dexteram ejus.

Ipsae invocabit me, pater meus es tu,
Deus meus, et fortitudo salutis meae.

Ego autem primogenitum ponam [h. dabo] eum,
excelsum [AL. et excelsum] regitum terrae.

In aeternum [h. saeculum] custodiam et misericor-
diam meam,

et pactum meum fidele ei.

Et ponam perpetuum semen tuum,
et thronum ejus sicut dies caeli.

Si dereliquerint filii ejus legem meam,
et in iudicis meis non ambulaverint.

Si caeremonias meas profanaverint,
et precepta mea non custodierint.

Visitabo in iram scelera [h. scelera] eorum,
et in plagis iniquitates [AL. iniquitates] eorum.

Misericordiam autem meam non auferam ab ea,
nec mentiar in veritate mea.

Non violabo pactum meum,
et quod egressus est de labiis meis, non mis-
tata.

Semel iuravi in sancto meo,
ne [h. si] David mentiar.

Sanctus ejus in aeternum [h. saeculum] erit,
et thronus ejus sicut sol in conspectu meo [h. co-
rum me].

Sicut luna stabilietur in aeternum [h. saeculum],
et testis in caelo [h. nube] fidelis. Scurra.

1. Idem ms. et in brachio forti tuo disper-
sisti, etc. Tum tertio ab hoc versu postromam in
vocalum proteratitium.

2. Regius ac Corboiensis, et dextrum tu creasti.
MARR.

— Haec contumelia Cisterciensis miss. lectio,
dextrum pro dexteram ei qui passim legitur in com-
mentariis s. patris, ubi de aquilone sermo est, *apulo*,
vetus christissimus, nomine dextra vocatur. Nam
quod alii quatuor mundi plagas sub nominibus aequi-
lonis, et dexterae, Thabor et Hermon designari putant,
haec scio qua auctoritate eorum montium nomina
pro oriente atque occidentem usurpari velint. At scio
tamen ab Symmacho, cuius maxime delectatus in-
genio est s. pater, redditum Graeco, sic *βόρρα* et
εβέρ.

3. Fidele errore apud Martian. atque editis pri-
mum libros, quin etiam ms. aliquot obtinebat, qui

novit jubileum. Nos primum Hebraeus textus, *וְיָזַן*
וְיָזַן quod est ad verbum, beatus popu-
lus sciens buccinam inflare, docuit restitendum
novit, pro novit, tum una Cisterciensis. ms. repo-
sitam a nobis lectionem suffragio suo atque aucto-
ritate comprobavit. Veins quoque Latina versio,
beatus populus, qui scilicet jubilationem, juxta Grae-
cum ipsam exemplar *ὁ γὰρ ἠὲ βοῶντες*. Vereor
autem, quin potius audaciori capiam critico, quam
dormitanti antiquario vetus illa depravatio verbi
novit, pro novit, culpe sit ascribenda.

4. Plus habet Cisterciensis, ms. de populo meo.

5. Iterum plus habent nostri ms. fidele erit etc.
Et ponam in perpetuum, etc. Tum paulo post, si
autem dereliquerint, etc.

6. Regius ms. cum Hebraeo scholiaste, si David,
etc.

ORATIO MOSI VIRI DEI.

Tu autem repulisti, et projectisti,
iratus es aduersus Christum tuum.

Attenuasti pacem terrae tuae,
profanasti in terra diademum ejus.

Dissipasti [h. dirupisti] omnes materias [h. sepes]
ejus,

posuisti inimitationes ejus pauperum.
Diripuerunt eum omnes qui transeunt per viam,
factus est opprobrium vicinis suis.

Elevasti dexteram hostium ejus,
lustrificasti omnes inimicos illius.

Nam et auertisti robur gladii ejus,
et non subleuasti eum in praelio.

Quiescere [h. desicere] fecisti munditiam ejus,
et thronum illius in terra [AL. terram] de-
traxisti.

Abbreuiasti dies adolescentiae ejus,
operuisti eum ignominia. Scurra.

Uerueque, Domine, abscondisti in finem,
excandetur quasi ignis indignatio tua.

Memento mei de profundo,
alioquin quare frustra creasti filios hominum.

Quis est vir, qui vivat, et non videat mortem:
saluam animam suam de manu inferi? Scurra.

Ubi sunt misericordiae tuae antiquae [h. praesae], Do-
mine,

quas iurasti David in veritate tua?
Recordare, Domine, opprobrii servorum tuorum,

portum in sinu meo omnes iniquitates popu-
lorum.

Quibus exprobrauerunt inimici tui, Domine,
quibus exprobrauerunt vestigia Christi tui.

Benedictus Dominus in sempiternum [h. saecu-
lum], amen et amen.

XI. Domine, habitaculum tu [factus es nobis],
in generatione et generatione.

Antequam montes nascerentur
et parturiretur terra, et orbis,
a saeculo et usque in saeculum tu es, Deus.

Conuerter [h. Conuertis] hominem usque ad contri-
tionem,

et dios [h. dicitis]: Reuertimini [AL. Conuertimini],
sicut Adam.

Quia mille anni in oculis tuis
sicut dies hesternae quae pertransiit,
et vigilae nocturna.

Pertransiit te eos, somnium erunt:
mane quasi herba pertransiens.

Mane floruit, et abiit:
ad vesperam conleuetur atque siccatur.

Consumpti enim sumus in furore tuo,
et in indignatione tua conturbati sumus.

Posuisti iniquitates nostras coram te,
negligentias nostras in luce multus tui.

Omnes enim dies nostri
transiunt in furore tuo:

consumpsimus annos nostros quasi sermonem
loquens.

Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta
anni:

si autem multum, octoginta anni,
et quod amplius labor et dolor,

quoniam transimus cito et voluimus.

Quis novit fortitudinem irae tuae,
et secundum timorem tuum indignationem tuam?

Ut numerentur dies nostri sic ostende,
et venemus corde sapienti.

1. Illic vocat omnes, cum aliter nam et Cister-
ciensis. ms. omittit.

2. Tres ms. sempiterna, quod refertur ad igno-
miniam.

3. Memmianus canon et Carcaesonensis tresque
pedissequi eundem, memento mei de terra. MARR.

4. Pro semper, ipsum hic. ponit regim. ms. no-
men diapsalma.

5. Admittit nonnulli ms. quod habetur in editis:
Quia portavi in sinu meo, etc. Canon autem Car-
cass. ac ms. S. Michaelis ita legitur: Portavi in
sinu meo militarem gentium. MARR.

6. Psalmum istum, qui apud Graecos et Latinos
octogentesimus notus inscribitur, Cypriano studiosis-

simo presbytero totum edidit S. Hieronymus:
quod ad ejus commentaria confingimus, ubi lectiones
variantes occurrunt in ms. codicibus. MARR.

— Voculam tu, qua et in Hebraeo resonat, ex
ms. suffocimus. Castorum coarct epistolam 140, ad
Cyprianum, ubi totum hunc psalmum tuum ex He-
braeo, tum ex Septuaginta s. pater relegit, atque
illustrat.

7. Quinguo ms. legunt cum Vulgata, si autem
in potentibus octoginta anni. Regius, Corboiensis,
et Sorbon. restant veram lectionem Hieronymi,
si autem multum, etc. MARR.

8. Regius ms. ut et modo laudata epistola ad
Cyprianum, et quod amplius est labor, etc.

Reverere, Domine, usquequo,
et carabilis esto super servos tuos.
Imple [h. Satis] nos matutina misericordia tua,
et laudabimus et laudabimur in cunctis diebus
nostris.

Laudifica nos pro diebus [h. secundum dies] quibus
afflicti nos,
et annis in quibus vidimus mala.

Appareat apud servos tuos opus tuum,
et gloria tua [h. decor tuus] super filios eorum.
Et sit decor [h. prebilitudo] Domini Dei nostri
super nos,
et opus manuum nostrarum fac stabile super
nos:
et opus manuum nostrarum confirma³.

XCI. Qui habitat in abscondito Excelsi²:
in umbraculo Domini commorabitur:
Dicens: Domine, spes mea, et fortitudo mea:
Deus meus, confidam in eo.

Quia ipse liberabit [Al. liberavit] te de laqueo ven-
antium:
de morte insidiarum.

In scapulis suis odumbrabit tibi,
et sub alis ejus operabitur:
scutum [h. hostis] et protectio veritas ejus.

Non timebis a timore nocturno:
a sagitta volante per aërem,
a peste in tenebris ambulante,
a morsu insidiantis meridae⁴.
Cadent a latere tuo suste

et decem millia a dextris tuis:
ad te autem non appropinquabit.
Verumtamen oculis tuis videbis [h. conspicias]:
et ultionem [h. expiationem] impiorum cerues.
Tu nimis [Al. autem] es, Domine, spes mea:
excelsum posuisti habitaculum tuum.
Non accedet ad te malum,
et leprosi non appropinquabunt tabernaculo tuo.

Quia Angelis suis mandavit de te,
ut custodiant te in omnibus viis tuis,
in manibus [h. palmis] portabunt te:
ne forte offendant ad lapidem pes tuus.
Super aspidem et basiliscum calcabis⁵:
conculcabis leonem et draconem.
Quoniam mihi adhaerit, et liberabo eum:
exaltabo eum, quoniam cognovit nomen meum.
Invocabit me, et exaudiam eum,
cum ipso ego⁶ in tribulatione,
etiam eum, et glorificabo eum.
Longitudinis dierum implebo [h. satiabo] eum,
et ostendam illi salutarem meum.

PSALMUS CANTICI IN DIE SABBATI.

XCI. Bonus est confiteri Domino,
et psallere nomini tuo, Altissime.
Ad annuntiandum mane misericordiam tuam,
et fidem tuam in nocte⁷.
In decachordo et in psalterio,
in cithara [h. carmine], in cithara.

Saddai, quod Aquila interpretatur iuxta, quod nos
robustum et sufficientem ad omnia perpetranda acci-
pore possumus, etc. Videtis et quae nos ad hunc
locum observamus.

5. Duas hoc loco retinent lectiones exemplaria
canonis Sænon-Germanensis ac Memmiani: legunt
enim in hunc modum: A morsu demonis meri-
diani, insidiantis meridae. Eriti cum mss. quatuor:
A morsu insidiantis meridae. Canon Carcassoni-
ensis et duo pedissimè: A morsu demonis meri-
diani. Mss.

6. Rogin mss. cum prædca editis, a morsu insi-
diantis meridae: Cisterciensis, a morsu demoni
meridiani. Ipse alibi s. poterit transulisse fertur
a morsu furentis meridae.

7. Idem regin. ms. et basilicam ambulabis,
tum addita et copula, Cisterciensis. et conculcabis.

8. Nostri omnes mss. ero pro ego, minus bene.
9. In trina mss. Carcass. Valic. et S. Mich. et
fidem tuam per noctem. Mss.

Quoniam latifocasti me, Domine, in opere tuo:
in facturis manuum tuarum laudabo.
Quoniam magnificata sunt opera tua, Domine:
aitis profunda facta sunt cogitationes tuæ.
Vir insipiens non cognoscet,
et stultus non intelliget istud.
Germanaverunt impii quasi fenem,
et floruerunt omnes¹ qui operantur iniquitatem,
ut conterantur usque in sempiternum.

Tu autem excelsus:
in æternum [h. sæculum], Domine,
Ecce [Al. add. enim] inimici tui, Domine,
ecce inimici tui, peribunt,
et dissipabuntur [h. dividuntur] omnes qui ope-
rantur iniquitatem.
Et exaltabitur quasi monoceros cornu meum,
et senectus mea in oleo ubere.
Et respiciet oculus meus insidiantes mihi²,
de his qui consurgunt adversum me malignan-
tibus
audiet auris mea.

Justus ut palma florebit,
ut cedrus Libani multiplicabitur,
Transplantati in domo Domini:
in atris Dei nostri germinabunt.
Adhuc fructificabunt in senectute:
pingues³ et frondentes erunt:
Annuntiantes quia rectus Dominus:
fortitudo mea, et non est iniquitas in eo.

XCI. Dominus⁴ regnavit,
gloria indutus est:
Indutus est Dominus fortitudine, et accinctus est⁵:
insuper appendit orbem qui non commovebitur.
Firmum solum tuum ex tunc,
a [Al. ab interna] seculo tu es.

1. Idem hic legunt: cum germi naterint impii
quasi fenem, et floruerunt omnes, etc. Mss.

2. Idem mss. Et respiciet oculus meus eos qui
insidiant mihi: propterea ut veterem interpreta-
tionem.

3. Hic quoque propterea ad Græcæ ac veterem
translationem Cisterciensis mss. pingui.

4. Idem ms. titulum istum præponit: Laus can-
tici David: qui tamen ex Septuaginta derivatur
(nullus enim est in Hebræo), est tamen ceteris bre-
vior omnibus, qui vari ex ea versione laudantur.

5. Variam habent divisionem canonis exem-
plaria: codex Carcassoniensis sic legit in secundo cum-

Leaverunt flumina, Domine,
Leaverunt flumina vocem suam [Al. vocem suam]:
Leaverunt flumina gurgites suos:
a capibus aquarum multarum.
Grandes floctus maris:
grandis in excelsis Dominus.
Testimonia tua fidelia facta sunt nimis
domum tuam decet sanctitas,
Domine, in longitudine dierum.

XCI. Deus ultionum, Domine:
Deus ultionum, ostendere.

Elevare, iudex terra:
redde vicissitudinem superbis⁶:
Usquequo impii, Domine,
usquequo impii exaltabunt:
Fluent loquentes antiquum:
garricet omnes qui operantur iniquitatem.
Populum tuum, Domine, conterent,
et hereditatem tuam assument:
Viduum et alienigenam interficient,
et pupillos occident:
Et dicent: Non videbit Dominus,
et [Al. hoc. et] non intelligit Deus Jacob?

Intelligite, stulti in populo,
et insipientes aliquando discite⁷.
Qui plantavit aurem, non audiet:
aut qui furcit oculum, non videbit [h. res-
piciet]?

Qui erudit [h. castigat] gentes, non arguet,
qui docet hominem scientiam?
Dominus novit cogitationes hominum,
quis vane sunt.
Beatus vir quem tu⁸ erudieris [h. castigaveris],
Domine,
et de lege tua docueris eum.

mate: Fortitudine accinctus est: Sænon-Germanensis
autem et Memmianus hoc colorem dividunt non in tria,
sed tantum in duo commata, ut nos edidimus juxta
Hebræorum etiam codices, Mss.

6. Tres et nostra mss. Elevare, qui iudicis ter-
ram: redde vicissitudines superbis.

7. Canon Carcassoniensis: Et insipientes quando
erudieris? Memm. quando disceris? Mss.

8. S. Augustinus in speculo et canon Memmianus
legunt sine prenomine tu: quod tamen suppletur
docet Hieronymus in epist. ad Siqu. et Protal. Con-
sulat locum qui voluerit. Mss.

Ut quiescat a diebus afflictionis :
donec solvantur impio interioris.

Non enim derelinquet Dominus populum suum,
et hereditatem suam non derect.

Quoniam ad iustitiam revertetur iudicium,
et sepietur illud omnes recti corde.

Quis stabit pro me adversus malos ?

Quis stabit pro me adversus operarios iniquitatis ?

Nisi quia Dominus auxiliator meus :
pauilo minus habitasset in inferno anima mea :
Si diebam : Misus [Al. commotus] est pes meus :
misericordia tua, Domine, sustentabit [Al. sustentabit] me.

In multitudine cogitationum mearum, quae sunt in
me intrinsecus :
consolationes tuae delectabant animam meam.

Nunquid particeps erit tui thronus insularum,
fingens dolorem ? in praecipio.

Copulabuntur aduersus animam iusti,
et sanguinem innocentem condempnabunt :

Erit autem Dominus mihi in refugium,
et Deus meus quasi petra spei meae.

Et constituet super eos iniquitatem suam [h. dolorem suum],
et in malitia sua perdet eos :
perdet eos Dominus Deus noster.

XCV². Venite, laudemus Dominum :

Jubilentis petra Jesu [h. forti salutari] nostro,
Preoccupemus vultum ejus in actione [h. confessione] gratiarum :

in canticis [h. psalmis] jubilemus ei.

Quoniam fortis [h. Deus] et magnus Dominus,
et rex magnus super omnes deos.

In cuius manu fundamenta terra,
et excelsa montium ipsius sunt.

Cuius est mare : ipse enim fecit illud,
et siccat manus ejus plumbaverunt.

Benigne, adremus et curremur :
suetamus genua ante faciem Domini factoris
nostri.

1. Cisterciensis. ms. fingens laborem, etc.

2. Cisterciensis. ms. in secunda persona legit : Et
constituet super eos iniquitatem, nec addit enim :
tunc coheretur perdes eos utroque in loco, quarum
alterum regium ms. plano tacet. Continenter vero
Hebraeus refragatur.

3. Hieron. Cisterciensis. praefigit et Vulgata ver-
sione titulum hunc : Laus canticis David. Ad hanc

Quia ipse Deus noster :

et nos populus piscium ejus, et grex [h. oves] ma-
nus ejus.

Hodie si vocem ejus audieritis,
nolite obturare corda vestra, sicut in contra-
dictione,

sicut in die tentationis in deserto.

Ubi tentaverunt me patres vestri :
probaverunt me, et viderunt opus meum.

Quadragesima annis displicuit mihi generatio¹ :
et dixi : Populus errans corde est,
et non cognoscens viam meam.

Et juravi in furore meo,
ut non introirent in requiem meam.

XCVI. Cantate Domino canticum novum :
cantate Domino, omnis terra.

Cantate Domino, benedixit nomen ejus :
annuntiate de deo in diem salutare ejus :

Narrate in gentibus gloriam ejus :
in universis populis mirabilia ejus.

Quia magnus Dominus, et laudabilis nimis :
terribilis est super omnes deos.

Omnes enim dei populorum sculptilia [h. idola] :
Dominus autem caelos fecit.

Gloria, et decus ante vultum ejus :
fortitudo et exultatio in sanctuario ejus.

Afferre Domino familia populorum :
afferre Domino gloriam et fortitudinem.

Afferre Domino gloriam nominis ejus :
levate munera, et introite in atria ejus.

Adorate Dominum in decore sanctuariorum :
pareat a facie ejus omnis terra.

Biocite in gentibus : Dominus regnavit,
signidem appendet orbem immobilem,
judicabit populos in aquilatis.

Laelamini, caeli, et exaltet terra :
tonet mare et silentio ejus.

Gaudet ager meus et omnia quae in eo sunt :
tunc laudabant universa ligna rullus.

Ante faciem Domini quoniam venit,
quoniam exiit iudicare terram :

altero psalmi versus, Jesu Christo habet, pro Jesu
nostro.

4. Duo et nostris mss. curramus et suctamus ge-
nua, etc. Paulo quoque post, quia ipse est Deus, etc.

5. Addunt nostri omnes mss. illa : forme cum
vetori interpretatione Vulgata.

6. Divo mss. in instanti, appendit, tunc pari omnes
consensu, in aquilatis.

Judicabit orbem in justitia,
et populos in fide sua.

XCVII. Dominus regnavit, exultet terra :
deturbantur insulae nullae.

Nubes et caligo in circuitu ejus :
justitia et iudicium firmamentum solis ejus.

Ignis ante faciem ejus ibi,
et exuret per circuitum hostes ejus.

Apparuerunt [h. illuxerunt] fulgura ejus orbi :
ridit, et contremuit terra.

Montes sicut cera tabefacti sunt a facie Domini :
a facie dominantis omnis terrae [Al. orbis].

Annuntiarunt caeli justitiam ejus,
et viderunt omnes populi gloriam ejus.

Confundantur universi qui seruiunt sculptili,
qui gloriantur in idola :

Adorate eum, omnes filii,
Audite, et letata est Sion :

et exultaverunt filii Juda,
propter iudicia tua, Domine.

Tu enim Dominus excelsus super omnes terram :
vehementer elevatus es super omnes [Al. uni-
versos] deos.

Qui diligitis Dominum, odite malam :
custodit animas sanctorum [h. misericordiam]

suorum, de manu impiorum eruet eos.

Laus orta [h. seminata] est iusto,
et rectis corde lactilia.

Laelamini, iusti in Domino,
et constituentur memoriae sanctae ejus.

CANTICUM [h. Psalmus].

XCVIII. Cantate Domino canticum novum,
quia mirabilia fecit :

Salvavit [Al. Salvabit] sibi dextera ejus,
et brachium sanctum ejus.

Notum fecit Dominus salutare suum :
in

nectu [h. in oculis] gratiam revelavit [Al.
bit] iustitiam suam.

Recordatus est misericordiae suae,

1. Cisterciensis. ms. iudicare : et cum altero re-
gum, in iusto, pro iustitia.

2. Idem Cisterciensis. in futuro regnavit, exul-
tavit. Regium autem ms. instanti exultavit, pro
exultet.

3. Nostri mss. omnes Jacob pro Israel legunt.
Conjicere autem hinc licet, illud quod in Graecis ali-

et veritatis tuae domini Israel² :
viderunt omnes fines terrae salutare Dei nostri.

Jubilare Domino omnis terra :

vociferamini, et laudate, et canite [h. psallite].

Canite [h. Psallite] Domino in cithara :
in cithara et voce carminis [h. psalmis].

In tubis et clangore buccinarum :
jubilare coram rege Domino.

Tonet mare et plenitudo ejus :
orbis et habitatores ejus.

Flumina plaudunt manum [h. psalmis] :
simul montes laudabunt.

Ante Dominum, quia venit iudicare terram :
judicabit orbem³ in justitia,
et populos in aequilatis.

XCIX. Dominus regnabit, commoveantur populi :
sessor Cherubim, concutiat terra.

Dominus in Sion magnus,
et excelsus est super omnes populos.

Confiteantur nomini tuo magnus,
et terribilis sanctoque [h. magno et terribilis,
sanctum nomen ejus, et fortitudo],

et imperium regis iudicium diligit.

Tu fundasti equitates :
iudicium et justitiam in Jacob tu fecisti.

Excaltate Dominum Deum nostrum,
Et odorate scabellum pedum ejus : quia sanctus
[Al. sanctum] est :

Moses et Aaron in sacerdotibus ejus,
et Samuel in his qui invocant nomen ejus :

Invocabant Dominum, et ipse exaudivit [Al. exau-
diebat] eos :

in columna nubis loquebatur ad eos.

Custodierunt [Al. custodiebant] testimonia ejus,
et praeceptum quod [Al. hoc quod] dedit eis.

Dominus Deus noster, tu exaudisti eos :
Domine, propitius futurus es,

et ultor super commutatoribus [h. adincentio-
nibus] eorum.

Excaltate Dominum Deum nostrum,
et adorate in monte sancto ejus :

quia sanctus Dominus Deus noster.

quod exemplaribus additur proxime superiori versu-
culo, et *Excelsus ubi legitur, laudate eum Deus noster*
(sic *Excelsus*) non se pertinere, sed marginales esse
lectionem, pro variante nominis Israel olim appo-
sitam, porperam deinde in textum intrusam.

4. Divo Cisterciensis. ms. iudicare orbem, etc.
Videsis anteriorem Psalmum xvi in fine.

CANTICUM [h. Psalmus pro confessione] IX GRATIARUM ACTIONE.

C. *Jubilatio Deo, omnis terra, servite Domino in laetitia. Ingressimini coram eo in laude: scilicet quoniam Dominus ipse est Deus. Ipse fecit nobis, et iniquus sumus, populus ejus et greci [h. neci] pasceva ejus. Ingressimini portus ejus in gratiarum actione [h. in confessione], ultra ejus in laude: Constatemini ei, benedictio nominis ejus: quia bonus Dominus. In sempiternum [h. sempiternum] misericordia ejus, et usque ad generationem et generationem fides ejus.*

DAVID CANTICUM [h. Psalmus].

Cl. *Misericordia et iudicium cantabo tibi, Domine, psallam. Erudiar in via perfecta quando venis ad me. Ambulabo in simplicitate cordis mei, in medio domus mee. Non ponam curam oculis meis verbum Belial: facientem declinationes oculi, nec adhesit mihi. Cor primum recedet a me: malum necium. Loquentem [h. detrahentem] in abscondito contra proximum suum [h. sodalem suum], hunc interficiam. Superbum genitum et altum corde, cum hoc esse non poteram.*

1. Memmianus canon, *verbi Belial*. Aliquot mss. *verba diaboli*. Marr. — Regine mss. *coram oculis meis superbum Belial*. Olim in antiquis editionibus speculi S. Augustini legebatur *verbi Belial*.

2. Idem ms. *esse non potero*.

3. Legit S. Augustinus in speculo malum, pro dolium.

4. Quidam mss. *addunt se*.

5. Aliter hunc versum interpretari videtur Hieronymus in epist. ad Sunn. et Fretel. ubi ait: « In Hebræo pro mystificatione verbum nos scriptum est: quod Aquila, et Septuaginta, et Theodotus, et quinta editio, mystificationem interpretati sunt; Symmachus utipiam: meta alio, noctiam, quod se non magis sequimur. Denique ubi apud nostros, et Creticos legitur: Factus sum sicut nyctiorax in domicilio;

Oculi mei ad fideles terra, ut habitent mecum: ambulans in via simpliciter, hic ministrabit mihi.

Non habitabit in medio domus mee, faciens dolum: loquens mendacium, non placebit in conspectu oculorum meorum.

Manc perdam omnes impios terra, ut interficiam de civitate Domini universos qui operantur iniquitatem.

ORATIO PAUPERIS QUANDO SOLLECITUS FUEBIT, ET ORAM DOMINO [h. In conspectu Domini]. FUGERIT ELOQUIUM SUUM.

Cl. *Domine, audi [AL. exaudi] orationem meam, et clamor meus [h. deprecatio mea] ad te veniat, ne obsecrans faciem tuam a me.*

In die tribulationis mee inclina ad me aurem tuam:

in quacunque die invocavero velociter [h. festina], exaudi me.

Quoniam consumpti sunt sicut fumus dies mei, et terra que quasi frigus contabuerunt.

Percessum est quasi fenam et arefactum est cor meum:

quia oblitus sum contere panem meum.

A voce gemitus mei, adhesit os meum carni mee.

Assimilatus sum pellicano deserti: factus sum quasi lupo solitudinis.

Vigilavi, et fuis sicut avis solitaria super tectum.

Tota die exprobrabant mihi inimici mei: exultantes [h. insultantes mihi] per viam iustitiam.

apud Hebræos dicitur: Factus sum sicut noctua in ruinosis. Plerique bubonem contentiosæ significare putant. Notandum vero pro hebræo Hebræo בַּיָּדָהּ *kekos*, Hieronymum legisse בַּיָּדָהּ *kekos*, sive *kekos*, ut silem nobis faciant omnes mss. ceteris epistole jam dicte ad Sunn. et Fretel. in qua a. docet verbi, sicut noctua in ruinosis, quod hic in psalterio interpretatur, sicut lupo solitudinis. Pura de hoc et de hoc in annotationibus proferri curiosus lector inveniet. Marr. — In epist. quam et Martian. laudat, ad Sunnam et Fretelam, probans videtur magis, sicut noctua in ruinosis. Nililominus arguere ex eadem licet, maluisse hic s. interpretem receptæ passim opinionis assentiri, siquidem addit: Plerique bubonem contentiosæ significari putant. Vide, si libet, que ad eum locum observamus.

Quia cinerem sicut panem comedi, et potum meum cum fletu miscui.

A facie indignationis tue et ira tue: quia tepasti [AL. elevasti] me, et allisisti me.

Dies mei quasi umbra inclinati sunt, et ego quasi fenam arvi.

Tu autem, Domine, in æternum permanens, et memoriale tuum in generatione et generatione.

Tu suscitans [h. surgens] misereris Sion: quia tempus ut [AL. add. est] misereris ejus, quoniam venit tempus [h. conductum].

Quoniam placitos fecerunt servi tui lapides ejus, et pulcrem ejus miserabilem [AL. mirabilem].

Et timebant gentes nomen Domini, et universi reges terra gloriam tuam.

Quia edificavit Dominus Sion: apparuit in gloria sua.

Respectit ad orationem eorum [h. effossi], et non despicit orationem eorum.

Scribatur hoc in generatione novissima, et populus qui creabitur laudabit Dominum.

Quoniam prospexit de caelo sanctuario suo: Dominus de caelo terram contemplantus est.

Et audivit gemitum civitatis, qui simul omnes infrastates tuas.

Qui rediit de corruptione vitam tuam, qui coronat te in misericordia et misericordibus.

Qui replet [h. satiat] bonis ornamentum tuum: invocabitur sicut aquila juvenis tua.

1. Tres mss. Carcassoniensis, Vaticanus et S. Michaelis, sicut umbra inclinati. Marr.

2. Canon Memmianus cum regio ac Carthaginiensis manuscriptorum, quoniam venit tempus, quoniam venit pactum. Ita quoque scriptum erat in Carnuntensi ante ejus emendationem. In Hebræo nihil est quod iuvet huic mentioni: unde tanquam superfluum abjicienda est: et nisi fallat nos opinio, duplex hic adest ejusdem textus Hebræi interpretatio Latina. Marr. — Alterum hoc hemistichium cum nostri, tum aliquot penes Martian. mss. hic addunt, quoniam venit pactum, quibus cum nihil sit quod respondeat sive in Hebræo, sive apud antiquos interpretes, pronum est opinari, ejusdem in sacro textu sententiam glissam, sive aliam interpretationem hanc esse. Et vero בְּרִית *brith* nomen, quod Hieronymus venit tempus, nescio quem proprio sonat annorum fluxum, sive certam periodam per condita tempora, ut ex Daniela non uno in loco colligimus. Qui ad hoc pactum hic venit, non *factus*, et quod בְּרִית *brith* in Hebræo sonat, sed pactum tempus, sive constitutum inani voluit. Notum quoque est, hoc psalmi verba ad predictam ab Jeremia, c. xxv, 11, atque alibi annorum periodum referri, quo exacto temporis spatio, de

Afficit in via fortitudinem meam: abbreviavit dies meos.

Dicam: Deus meus, ne rapias me in medio dierum meorum:

in generatione generationum anni tui.

A principio terram fundasti, et opus manuum tuarum caeli.

Ipsi peribunt, tu autem stabis, et omnes quasi vestimentum alterentur, quasi pallium [h. vestimentum] mutabis eos, et mutabuntur.

Tu autem ipse [AL. add. es], et avari tui non deficiunt.

Filii servorum tuorum habitabunt, et semen eorum ante faciem tuam [AL. coram] perseverabit [h. dirigetur].

DAVID.

Cl. *Benedic, anima [AL. add. mea], Domino, et omnia viscera mea nomini sancto ejus.*

Benedic, anima mea, Domino, et noli oblivisci omnium contributionum ejus.

Qui propitiatur cunctis iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infrastates tuas.

Qui rediit de corruptione vitam tuam, qui coronat te in misericordia et misericordibus.

Qui replet [h. satiat] bonis ornamentum tuum: invocabitur sicut aquila juvenis tua.

instauranda Sion urbe, ac solvenda captivitas promissum a Deo fierat et constitutum. Hebræus quoque schollaster supra ad Psal. lxxxv, v. 2, conductum interpretari illud nomen voluit.

3. In canone Carcassoniensi, inque duobus aliis mss. Vaticano et S. Michaelis, quos Carcassoniensis pedissequos nominamus, hoc modo legitur: *Quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus, et pulcrem ejus miserabilem*. Cautum tamen legit, *servis tuis, pro servi tui*. Marr.

4. Regine mss. *Dicam, Domine Deus meus, etc.* et Cistoricens. in dimidio dierum meorum, etc.

5. Ms. Cistoricens. *Ipsi David*: tum primo statim verbo *benedicimus* pro *benedic*.

6. Item ms. *propitiabitur*: tum pro relativo qui subsequens ac tertii ab hoc verus et copulam ponit.

7. Male Carcassoniensis, Memmianus, atque Vaticanus mss. retinent: pronamam primam personam, *juventus mea*; nisi Hieronymus legitur forte בערתי *neurati* pro hebræo בערתי *neurati*, quod habet alium secundam personam femininam cum hoc paragogico, ut alibi in psalmis, more Syrorum. Marr.

Faciens iustitias Dominus,
et iudicia cunctis qui calumniam sustinent.
Notas fecit eius suos Moysi:
filiis Israel cogitationes [h. adinvocationes] suas.
Misericors et clemens Dominus:
patiens [h. tardus ad iram] et multas miserationis.
Non in sempiternum iudicabit [h. litigabit],
neque in aeternum irascetur [h. in saeculum per-
scurabit].
Non secundum peccata nostra fecit nobis:
neque secundum iniquitates nostras retribuit
nobis.
Quantum enim excelsus est caelum terra [Al. a
terra],
tantum confortata est misericordia eius super
timentes [Al. timentibus] eum:
Oculum longe est oriens ab occidente:
tantum longi fecit a nobis scelerum nostra.
Sicut miseretur pater filiorum,
miserus est Dominus timentibus se.
Ipse enim novit passionem [h. cogitationem]
nostram:
recordatus est quia pulvis sumus.
Homo, quasi herba dies ejus: sicut flos agri sic
florebit.
Quia spiritus pertransiit eum¹, et non subsistet:
et non cognovit eum ultra locus ejus.
Misericordia autem Domini ob aeternum [h. a sae-
culo],
et usque in aeternum [h. in saeculum] super ti-
mentes eum:
et iustitia ejus in filius filiorum.
His qui custodiunt pactum ejus,
et recordantur praeceptorum ejus ad faciendum
[Al. faciendum] ea.

1. Dentio Casarciensis. mss. sicut flos agri florebit, quia spiritus pertransiit in eum.
2. Rogino. ms. in futuro, dominabitur.
3. Nomen David pro titulo Clister. ms. praepositum, quo tamen Hebraeus caret.
4. Videtur s. pater ad veterum se malitioso locutionem interpretum conformare, qui legendi verbo nisi sunt, ut et LXX ὁ ὄψωνος: aut forte cum his legit in Hebr. עֵשֶׂה לְפָנָי pro עֵשֶׂה לְפָנָי, quod nunc legitur, ut proprio sonat contiguare, sive tabulatum fornicem superstruere. Max Clisteriens. ms. ponis nubem, et cum regio, currum tuum.
5. Rogino ms. pronomen sui tacet: tum Clister-

Dominus in caelo stabilivit thronum suum,
regnum illius omnium dominabitur².
Benedicite Domino, Angeli ejus,
fortes robore, facientes verbum ejus:
obedientes voci sermonis ejus.
Benedicite Domino, omnes exercitus ejus,
ministri ejus qui faciunt placitum illius.
Benedicite Domino, universa opera ejus,
in omnibus locis potestatis ejus:
benedicite, anima mea, Domino.

CIV. Benedicite, anima mea, Domino³.
Dominus Deus meus, magnificatus es nimis.
Gloria et decore indutus es:
amictus luce quasi vestimento:
Extendens caelos ut pellem,
qui tegit [h. texit] aquis convallia ejus.
Qui ponis [h. posuisti] rubes currum tuum⁴:
qui ambulat [h. ambulat] super penas venti.
Qui facis Angelos tuos [h. facis Angelos suos] spi-
ritus:
ministra tuis [h. suis] ignem urentem,
Qui fundasti [h. fundavisti] terram super bases suas
[Al. bases suam]:
non commovebitur [h. ut non commoveatur] in
saeculum et in saeculum [h. et ultra].
Abysso [Al. Abyssum] quasi vestimento operuisti
eam,
super montes stabunt aquae,
Ab increpatione tua fugiunt:
a voce tonitru⁵ formidabunt.
Ascendent montes et descendent campi,
ad locum quem fundasti eis.
Terminum posuisti quem non pertransibunt:
nec revertentur ut operiant terram.
Qui emittis fontes⁶ in convallibus,

clens, in instanti legit, ascendent montes, et des-
cendent campi.

6. Exemplaria canonis, cum ms. S. Michaelis, legunt in tertia persona: Qui emittit fontes, etc. Scholia quoque marginalia, ut vides, tertiam reman-
dant personam, ubi secundam expressit Hieronymus.
At hinc omnia dissolvit s. doctor, cum Sunniam apud
Frelotum hunc in modum alloquitur: E A quibus
brevis querelis, quomodo cum ad Deum sermo sit,
quasi ad alium loquens propheta repente mutatur:
maxime cum sic incipiat: Dominus Deus meus, ma-
gnificatus es vehementer: confessionem et decorem
induisti... Si ergo omnia ad secundam personam
sunt, id est, ad Deum: quomodo in uno versiculo
tertia personae subito, et extra ordinem induitur? *

ut inter medios montes ambulent⁷.
Ut bibant omnia animalia regionum,
et reficiant onagri siliv suam.
Super ea volucres caeli notabantur:
de medio nemorum dabant vocem.
Qui irrigas montes de convallis tuis,
de fractis operum tuorum implebitur [h. sati-
abitur] terra:
Germaniae herbam jumentis [h. san⁸],
et serenis sericitati hominum;
Ut educat panem de terra:
et vinum letificet cor hominis.
Ad exhilarandam faciem in [h. super] oleo:
panis cor hominis roborat.
Saturabuntur ligna Domini:
cedri Libani quas plantasti⁹.
Ibi aves nidificabant,
niloo abies domus ejus.
Montes excelsi cervis:
petra refugium hereticis¹⁰.
Fecit lunam per tempora:
sol cognovit cubitum suum¹¹.
Posuisti tenebras, et facta est nox:
in ipsis nyctentur [h. repant] omnes bestiae silice.
Leones ruginentes ad praedam,
et quarerant a Deo escam [Al. escas] sibi.
Oriente sole recessit,
et in speluncis [h. in cubilibus] suis cubabant.
Egreffietur¹² homo ad opus suum,
et ad seruitatem suam usque ad vesperum.

Quam multas sunt opera tua, Domine!

Omnia in sapientia fecisti:
impleta est terra possessione tua.
Hoc mare magnum et latum inanis,
ibi reptilia innumerabilia:
animalia parva cum grandibus.
Ibi nares pertransiunt¹³:
leviathan istum plasmasti ut illuderet ei¹⁴.
Omnia in te sperant,
ut des cibum eis in tempore suo.
Dante te illis, colligent:
aperiente te manum tuam, replebuntur [h. satu-
robuntur] homo.
Abscondes vultum tuum, turbabuntur:
auferes spiritum eorum, deficient,
et in pulverem suum revertentur.
Emittes spiritum tuum et creabuntur,
et instabuntur faciem terra:
Sicut gloria Domini in sempiternum [h. in saeculum]:
laudabitur Dominus in operibus suis.
Qui respicit terram et tremet [Al. tremet]:
tangit montes et fumabunt.
Cantabo Domino in vita mea:
psallam Deo meo quando in unum.
Placeat ei eloquium meum:
ego [Al. idem, autem] latabor in Domino,
Deficiant peccatores de terra,
et impij ultra non sint:
benedicite, anima mea, Domino [Al. Dominum],
Alleluia.

R. iterum eadem objecta dilucens: * Sed non potest,
inquit, aliud ad ipsam, aliud de ipso dici: Aut omnia
quasi ad Deum loquebatur propheta; aut omnia
ad alium de eo referebat. Cum autem plerumque ad
ipsum dirigantur; et ea, quo ambigunt sunt, ad ip-
sum personam diriguntur sunt * a. Max.

1. Nostri omnes mss. fluant pro ambulent; et
max minori numero, reficiat, onagri, etc.
2. Quid notare voluerit schola nostra, non
possimus divinare; quia nullum est verbum He-
braicum in his versibus, quod non scribatur, vel
legitur (a). MAR.
3. Nondum mss. quibus utimur, pari omnes con-
sonam legunt in secunda persona plantasti; verum
ipse etiam assessor hujusmodi locutionis est s. pater in
commentariis ad Isaia cap. II, col. 39, ubi: In cen-
tesimo, ubi, tertio psalmo legitur iuxta Hebraicum
MAR.

(a) Locus fortasse sic exponi potest: Pro voce jumentis in Hebraeo legitur beama, vox generica, quae grege
et armenta, tan et bogar significacionem prebet. Atque in primo casu agitur de ovibus (san) quarum in usum
nascitur grana humile (khar); in secundo vero de jumentis et hominibus in herba majori (ser) pascuntur. For.

veritate, saturabuntur ligna Domini, et cedri Li-
bani, quas tu plantasti. Nilivosecius cum in tertio
legat Hebraeus textus (עֵשֶׂה), nihil hic censeo immu-
tandum.

4. Editi, refugium hereticis. Carassanensis ca-
non ut et Membranensis, refugium cuniculi. Id legunt
similiter mss. Borbonicus et S. Michaelis. In has
variantes lectiones consula Hieronymi epistolam jam
centies recantatam. MAR.
5. Duo mss. occubitum suum.
6. Clisteriensis liber, in instanti, egreditur.
7. Idem ms. nates pertransiunt.
8. Ita Membranensis canon, cui consonant mss.
quampures; canon autem Carassanensis ac ms.
S. Michaelis legunt manifestum iuxta Hebraicum, ut
ludens in eo. Quod ab scholiasta videtur derivatum.
MAR.

CV. Conspiciat Dominus, innocente nomen ejus :
notus facite populis cogitationes [h. adven-
tiones] ejus.

Canate ei, et psallite illi,
loquimini in universis mirabilibus ejus¹.

Exultate [h. laudate] in nomine sancto ejus :
laetetur cor quærentium Dominum.

Quærite Dominum et virtutes ejus :
querite faciem ejus jugiter.

Recordamini mirabilia ejus quæ fecit :
signorum [h. prodigiorum] et judiciorum oris
ejus :

Semon Abraham servo ejus
fili Jacob electi ejus.

Ipsè Dominus Deus noster :
in universa terra iudicia ejus.

Recordatus est in æternum [h. speculum] pacti sui :
verbi, quod præcepit [h. verbum præcepit] in
mille generationes.

Quod pepigit cum Abraham,
et juravit ei cum Isaac.

Et firmavit [h. statuit] illud Jacob in lege [h. in
præceptum] :

Israel in pactum² sempiternum.
Dicens : Fili dabo terram Chanana :

funiculum hereditatis vestre,
cum esset viri pauci,
multici et aliena in ea.

Et transierunt [h. ambulaverunt] de gente in gen-
tem,
et de regno ad populum alteram.

Non dimisit hominem, ut noceret [h. calumnia-
retur] eis,
et corrigui pro eis reges.

Nolite tangere christos meos,
et prophetas meos nolite affligere.

Et vocavit famam super terram :
omnem virginem [h. baculam] panis contrivit.

Misit ante faciem eorum virum :
in seruum venundatus est Joseph.

Affixerunt in compede pedes ejus :
in ferream venit anima ejus.

Vigine ad tempus dante venaret sermo ejus :
eloquium Domini probavit eum.

Misit rex [h. regem], et solvit eum,
princeps [h. dominatorem] populorum, et dimisit
[h. solvit] illum.

Pocavit eum dominum [h. dominatorem] domus suæ,
et principem [h. dominatorem] in omni posses-
sione suæ.

Ut erudiret [h. castigaret] principes ejus secundum
voluntatem suam,
et senes ejus sapientiam doceret.

Et ingressus est Israel [Al. add. in] Ægyptum,
et Jacob aliena fuit in terra Cham.

Et creverit fecit populum suum nimis,
et volocavit eum super hostes ejus :

Convertit³ eos eorum, ut odio haberent populum ejus :
ut dolos agerent contra seruos illius.

Misit Moysi seruum suum :
[Al. add. et] Aaron, quem elegit sibi.

Posuit in eis verba signorum suorum,
et portentorum in terra Cham :

Misit tenebras et conturbavit,
et non fuerant increduli verbis ejus.

Convulsavit aquas eorum in sanguinem,
et occidit pisces eorum.

Ebullivit terra eorum riuas :
in cubilibus [Al. cubilibus] regum eorum.

Dixit, et venit morsa cannuada :
civiles [h. pediculi] in universis terminis eorum.

Dedit pluvias eorum grandiaem :
ignem flammantem in terra eorum.

Et percussit vineam eorum, et ficum eorum,
et confregit lignum finium eorum.

Dixit, et venit locustia,
et bruchus, cujus non erat numerus.

Et comedit omne fenum terre eorum,
et devoravit fructum terre eorum.

Et percussit omne primogenitum in terra eorum :
primicias universi parvis [h. doloris] eorum.

Et adduxit eos cum argento et auro,
et non erat in tribubus eorum infirmus.

Laelata est Ægyptus cum egredieretur,
quoniam irruerat terror eorum super eos.

Espondit nubem in tentorium,
et ignem ut luceret nocte.

Petierunt, et adduxit orthopneum [h. ortho-
pneum].

et pane celesti saturavit eos.

1. Sine præpositione in legitima in Mammiano ac Sorbonico ms. Loquimini universis mirabilia ejus. In Carassoniensi et ms. codico S. Mich. Loquimini universa mirabilia ejus, Manr.

2. Hic vero Cisterciensis. ms. cum Jacob in lege : cum Israel in pactum, etc.

3. Duo e nostris mss. et convertit. Morz unus reginae, ut dolos agerent.

Aperuit petram et fluxerunt aquæ :
currerunt in aridis flumina.

Quis recitavit est verbi sancti sui :
cum Abraham servo suo.

Et eduxit populum suum in lætitia [h. eum gau-
dio].

in laude, electos suos.

Et dedit eis terras [Al. terram] gentium,
et laborem [Al. labores] tributum [h. plebium]
possederunt.

Ut custodirent caeremonias ejus,
et leges ejus servarent. Alleluia.

ALLELUIA.

CVI. Conspiciat Dominus quoniam bonus :
quoniam in æternum [h. sanctum] misericordia
ejus.

Quis loquetur fortitudines Domini,
auditas fuerit omnes laudes ejus ?

Beati qui custodiunt iudicium,
faciunt [Al. et faciunt] iustitiam in omni tem-
pore.

Recordare mihi, Domine, in reprobatione populi
tui :

visita me in salutari tuo.

Ut videam bona electorum tuorum,
et later in lætitia gentis tuæ :

et exultem cum hereditate tuæ.

Pecavimus enim patribus nostris :
inique fecimus, impie egimus.

Patres nostri in Ægypto non intellexerunt mira-
bilia tua [h. sunt eruditi mirabilibus tuis].

non sunt recordati multitudinis misericordiarum
tuarum.

Et ad iracundiam provocaverunt super mare : in
mari Rubro :

salpavit autem eos propter nomen suum,
ut ostenderet fortitudinem suam.

Et comminatus est mari Rubro, et aruit :
et transiit eos per abyssos quasi in deserto.

Et salvavit eos de manu adversitatis,
et relevit eos de manu inimici.

Et operuerunt aquæ⁴ hostes eorum :
onus de ipsis non superavit.

Et crediderunt verbis ejus :
ceceruntque laudem [Al. laudes] ejus.

Cito [h. festinato] oblitus sunt operum illius :
non expectaverunt salutatem [h. consilium] ejus.

Et desideraverunt desiderium in deserto,
et tentaverunt Deum in astutidine.

Dedit ergo eis positionem ipsorum,
et misit tentulatem in animam eorum.

Et zelati sunt Moysi in castris :
Aaron [Al. et Aaron] sanctum Domini.

Aperit eis terra, et devoravit Dathan,
et aperuit synagogam Abiram.

Et successus est ignis in synagoga eorum :
flamma excussit impios [h. naves].

Fecerunt vitulum in Horeb,
et adoraverunt confusile.

Et mutaverunt gloriam suam,
in similitudinem bovis cedentis fenum.

Oblitus sunt Dei salvatoris sui :
qui fecit magnalia in Ægypto.

Mirabilia in terra Cham :
terribilia super mare Rubrum.

Dixit ergo, ut contereret [h. disperderet] eos :
nisi Moyses electus ejus
stetisset medius contra faciem illius,
ut converteret indignationem ejus, et non inter-
feceret.

Et desperaverunt terram desiderabilem :
non crediderunt sermuni ejus.

Et murmuraverunt in tabernaculis suis :
non audierunt vocem Domini.

Et elevavit manum suam super eos,
ut deiceret eos in deserto.

Et ut deiceret semen eorum in gentibus,
et disperderet eos in terris.

Et consecrati sunt Reel-Phear⁵,
et comederunt vitulum mortuorum.

Et convulserunt in studiis suis,
et percussit eos plaga.

Stetit autem Phinees⁶, et adjudicavit :
et est retenta percussio.

1. Idem nostri mss. aliquæ apud Mariani. Ir-
dantes, pro in laude.

2. Solus Carassoniensis ms. legit hic, et irrita-
verunt super mare, etc. Manr.

3. Cisterciensis. ms. minori numero, et operuit
aqua, etc.

4. Idem ms. Reel-Phegor : ac plus habet panis
post, convulserunt eum in, etc.

5. Ambo exemplaria canonis, Memmianum scilicet
ac Carassoniensis nec non alii duo mss. codices :
Stetit Phinees et exoravit. Adhuc insuper codex
Memmianus vocem autem. Stetit autem Phinees, etc.
Manr.

6. Cisterciensis. ms. minori numero, et operuit
aqua, etc.

Et reputatum est ei iustitiam :
in generatione et generalitatem usque in eter-
num [h. seculum].

Et provocaverunt super aquam contradictionis,
et afflicti sunt Moyses propter eos.

Quia provocaverunt spiritum eius,
et provocavit [h. protulit] in labiis suis.

Non exterminaverunt populum,
quos dicit Dominus eis.

Et commixti sunt gentibus,
et didicerunt opera eorum.

Et percierunt sculptilibus [h. idolis] eorum,
et factum est eis in scandalum.

Et immolaverunt filiis suis,
et filias suas demonibus.

Et effuderunt sanguinem innocentem :
sanguinem filiarum suorum et filiarum suarum,

quos immolaverunt sculptilibus [h. idolis] Cha-
naan.

Et polluta [h. contaminata] est terra [Al. adl. in] ¹
singulis,

et conjugati sunt in operibus suis,
et fornicati sunt in stercoribus [h. immunditiis]

suis.

Iratus est itaque furor Domini in populum suum,
et abominatus est hereditatem suam.

Et dedit eos in manu gentium,
et dominati sunt eorum, qui oderunt eos.

Et afflixerunt eos inimici sui,
et humiliati sunt sub manu eorum.

Multis vicibus liberavit eos,
ipsi vero provocabant in consiliis suis,

et humiliati sunt propter iniquitatem suam [Al. ²
iniquitates suas].

Et vidit tribulationem eorum :
cum audiret eos rogantes.

Et recordatus est pacti sui cum eis :
et pavent [Al. add. cum] secundum multitudi-
nem misericordiam suam.

1. Canon Carcassensis : *Et adulterata est terra sanguine. Memmianus et Sarboianus ms. Adultera est terra per sanguinem. MAR.*

2. Edili habent, et canamus in laude tua. Canon Memmianus non legit *in* in : et canamus lau-
dantes. MAR.

3. Memmianus canon : *Eduxit eos per viam rectam, in civitatem habitabilem.* Melius quod est in edili, ac ceteris ms. codicibus Carcassensis legit, *ut irent, pro ut venirent.* MAR.

— Ms. Cisterciensis. *Et eduxit eos : et paulo post, confiteantur Domino misericordie eius.* Quam loc-

Et dedit eos miserabiles :

coram omnibus qui ceperant eos.

Salvi nos, Domine Deus noster,
et congrega nos de gentibus :

Ut confiteamur nomini sancto tuo,
et canamus laudantes te ².

Benedictus Dominus Deus Israel,
ab eterno, et usque in eternum [h. a seculo et

usque in seculum] :

et dicit omnis populus : Amen. Alleluia.

CVII. Confitemini Domino, quoniam bonus :
quoniam in eternum [h. seculum] misericordia
eius.

Dicant cecampi [Al. qui recepti sunt] a Do-
mino :

quos relevit de manu hostis.

Et de terris congregavit eos,
ab oriente et occidente : ab aquilone et mari :

Erraverunt in solitudine, in deserta via :
civitatem qua habitaretur, non repererunt.

Esurientes et sitientes :
anima eorum in ipsis defecerat.

Et clamaverunt ad Dominum in tribulatione sua :
de afflictione [h. angustia] eorum eripuit eos.

Et duxit illos per viam rectam,
ut venirent in civitatem habitabilem ³.

Confiteantur Domino misericordiam eius,
et mirabilia eius in filios hominum ⁴.

Quia saturavit animam vacuum,
et animam esurientem implevit panis.

Habitantes in tenebris et umbra mortis,
alligatos inopia et ferro.

Quia provocaverunt sermones Dei,
et constiterunt Excelsi blasphemaverunt.

Et humiliavit in labore eorum :
concurant ⁵, et non erat qui adjuvaret.

Et clamaverunt ad Dominum in tribulatione sua :
de angustia ⁶ eorum salvavit eos.

Urbani inferioris quoque retinet, ubi veracialis isto
his terque repetitur.

4. Ms. aliquot, confiteantur Domino misericordiam eius, et mirabilia eius in filios hominum. Sorbonensis cum ediliis libris retinet pluralem numerum misericordias, ubi antiquiores ms. loquunt in singulari misericordiam, quod non secuti manus. MAR.

5. Cisterciensis, ms. ceciderunt, pro concurant.

6. Donau Cisterciensis ms. et de angustia eorum liberavit eos.

Et eduxit eos de tenebris et umbra mortis,
et vincula eorum discipit.

Confiteantur Domino misericordiam eius,
et mirabilia eius in filios [Al. filios] hominum.

Quia contrivit portas aereas [h. castra aerea],
et vietas ferreas confregit.

Stultos propter eum [h. de via] sceleris eorum,
et propter iniquitates [h. de iniquitatibus suis]

afflictos.

Quoniam cibum abominatum est anima eorum,
et accesserunt ad [Al. usque ad] portas mortis.

Et clamaverunt ad Dominum in tribulatione sua :
de [Al. et de] angustiis eorum salvavit eos.

Misit verbum suum, et sanavit eos :
et salvavit de interitu eorum.

Confiteantur Domino misericordiam eius,
et mirabilia eius in filios [h. filios] hominum.

Et immolent hostias gratiarum [h. confessionum],
et narret opera eius in laude.

Qui descendunt mare in navibus ¹ :
facientes opus [Al. operationes] in aquis multis.

Ipsi ceciderunt opera Domini,
et mirabilia eius in profundo.

Et dixit, et surrexit [h. statuit] ventus tempe-
statis,

et elevavit gurgites eius.

Ascendit in caelum, et descendit in abyssos :
anima eorum in afflictione [h. malo] consu-
mitur.

Obstupuerunt, et intrenuerunt quasi obrus :
et universa sapientia eorum absorpta est.

Clamaverunt ² autem ad Dominum in tribulatione
sua,

et de angustiis eorum eduxit eos.

Statuit [h. Suscitavit] turbidum in tranquillitate,
et elevavit fluctus eius.

Letabuntur, quoniam quiescerunt,
et deducet eos ad portum quem voluerunt.

Confiteantur Domino misericordiam eius,
et mirabilia eius in filios hominum.

Et exultent cum in ecclesia populi,
et in cathedra seniorum laudent eum.

Ponit flamma in desertum,
et fuites [h. exitus] aquarum.

1. Quatuor ms. qui descendunt in mare naci-
bus. MAR.

2. In eodem ms. clamant : et mox de angustiis
eduxit, pronominum eorum pratermisso.

3. Active idem legit ms. non immanet.

Et collocavit ibi esurientes :
et fundavit urbem ad habitandum.

Et fecerit agros, et plantavit vineas :
et faciet fruges gervina [Al. gemina].

Et benedixit eis, et multiplicabuntur nimis,
et pecora [h.umenta] eorum non imminuent ³.

Inimuta sunt autem et afflictia,
propter angustiam mali et doloris.

Et effundet despectionem super principes,
et errore eos faciet in solitudine devia [h. inani].

Et sublevari pauperem de inopia,
et ponet quasi gregem [h. oves] familiae.

Videbunt recti, et letabuntur :
et omnis iniquitas contrahet os suum.

Quis sapiens, et custodiet hanc :
et intellet misericordiam Domini ?

CANTICUM PSALMI DAVID.

CVIII. Paratum cor meum, Deus :
cantabo ¹, et psallam, sed et gloria mea.

Consurge [h. Exurgere], psalterium et cithara,
consurgam nunc [h. exurgere] disculo.

Confitebor tibi in populis, Domine,
et cantabo te in nationibus [h. psallam tibi in
plebibus].

Quoniam magna super caelos misericordia tua,
et usque ad aethera veritas tua.

Exaltare super caelos, Deus :
et super omnem terram gloria tua.

Ut liberentur dilecti tui :
salvo dextera tua, et exaudi me.

Deus locutus est in sanctuario suo : gaudebo
diu domum Sichei [Al. Sicimam], et vallens Socoth
dinetur.

Meus est Gathad, meus est Manasse, et Ephraim
hereditas [h. fortitudo] capitis mei :

Juda dux [h. Insuper] manus,
Moab leces pedum meo :

Super Idumaeam projectionem calcet angulum meum :
cum Philistinum federabor [h. mihi Palaestina
federabitur].

Quis deducet me in civitatem munitam ?
Quis deducet me usque ad Idumaeam ?

Nonne tu, Deus, qui projecisti nos,
et non exeras ², Deus in exercitibus nostris ?

1. Regina ms. canto ; tum Cisterciensis, con-
surgens psalterium, etc.

2. Canon Carcassensis cum suis pedessequa :
Nonne tu, Deus, qui projecisti nos, et non exeris,
etc. MAR.

Da nobis auxilium in tribulatione :
vana est enim salus ab homine.¹
In Deo erimus fortes (faciemus civitatem),
et ipse concutiet hostes nostros.

VICTORI DAVID CANTICUM² [h. Paulinus].

CIX. Deus laudabit michi, ne taceas :
quis os impii et os dolosi contra me apertum est.
Locuti sunt de me lingua mendacii :
et verbis odii circumdederunt me,
et cognoverunt me frustra.
Pro eo quod eos diligebam, adversabantur michi :
ego autem orabam,
Et posuerunt contra me malum pro bono,
et odium pro dilectione mea.
Constitit super eum iniquum,
et Satana stetit a dextera ejus.
Cum fuerit iudicatus, exeat condemnatus :
et oratio ejus sit in peccatum.
Fiant dies ejus pauci :
episcopatum ejus accipiat alter.
Sint filii ejus pupilli,
et uxor ejus vidua.
Instabiles videntur liberi ejus, et ascendunt
et queant in parietibus suis.
Scrutetur exactor universa que habet,
et dicantur alieni laborem ejus.
Non sit qui ejus miseretur :
non qui clemens sit in pupillos ejus.
Fiat notissimum ejus interitus :
in generatione altera deleatur nomen ejus,
redat in memoriam [h. commemoraretur] iniquitas
patrum ejus apud Dominum,
et iniquitas [h. peccatum] matris ejus non de-
leatur.
Sint contra Dominum semper :
et interat de terra memoria eorum.

1. Idem, vana est enim salus hominis. MAR.
2. Plures mss. pro victoria David canticum.
Hieronymus id minime improbare videtur prælatione
commentariorum in Danielum. Ad de his sufficienter
supra dictum est. MAR. — Nasci omnes odiosos,
pro victoria, etc. inscribant.
3. Ambro exemplaria canonis cum ms. codice
S. Michaelis : Deus laudem meam ne tacearis, ut
legimus in Vulgata. MAR.
4. Idem mss. quarantur, vel querantur. Ad im-
pressam lectionem, que propriis Hebræo est, supple-
victum.

Eo quod non est recordatus facere misericordiam :
et persecutus est virum inopem, et pauperem ;
et compunctum corde, ut interficeret.
Et dilexit maledictionem, que [AL. et] venit ei :
et voluit benedictionem, que elongabitur ab ea.
Et indutus est maledictione quasi vestimento
eius,
et ingrederetur quasi aqua in viscera ejus :
et quasi oleum in ossa ejus.
Sicut est quasi pallium [h. vestimentum], que cir-
cundatur.
et quasi singulum, quo semper accingitur.
Iste est retributio eorum [AL. his], qui adversantur
michi a Domino,
et qui loquantur malum contra animam meam.
Tu autem, Domine Deus³, fac mecum propter no-
men tuum :
quoniam boni est misericordia tua, libera me.
Quoniam egenus, et pauper sum :
et cor meum vulneratum est intrinsecus.
Quasi umbra cum inclinatur, abductus sum,
excussus quasi licenta ;
Genus meum vacillaverunt a jejuniis,
et cor meum mutata [h. vacillata] est absque
oleo.
Et ego factus sum opprobrium eis :
videntes me moverunt caput suum.
Adjura me, Domine Deus meus :
salva me secundum misericordiam tuam.
Et [AL. ut] sciatur quoniam manus tua habet
tu, Domine, fecisti eam.
Maledicent illi, et tu benedices :
restiterunt, et confundentur [h. restiterunt, et
confusi eunt] :
seruus autem tuus latabitur.
Induuntur adversarii mei confusione,⁴
et operiantur quasi pallio confusione sua.
Confitebor Dominum evehementer in ore meo,
et in medio populorum [h. multorum] laudabo
eum.

5. Hebræus שְׁחִימָא, id est nomen eorum.
Quod legitur etiam in canone Carcassonensi, et in
codicibus mss. que scholæ margarithibus viliata
deprehendimus. MAR.
6. Sicut Carcassonensis canon : Domine, Domine,
pro Domine Deus. MAR.
— Clere. ms. Inverso ordine, Deus, Domine fac,
etc. In Hebræo, אֱלֹהֵי יְהוָה.
7. Adit idem ms. sua, et in eo indumento, pro
pallio, legit.

Quoniam stabit a dextera pauperis [h. egeni],
ut salvet a iudicibus [h. iudicantibus] animam
ejus¹.

DAVID CANTICUM [h. Paulinus].

CX. Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris
meis,
donec ponam inimicos tuos scabellum pedum
tuorum.
Virgam [h. Baculum] fortitudinis tue emittet Do-
minus ex Sion :
dominare in medio inimicorum tuorum.
Populi tui spontanei erunt in die fortitudinis tue :
in montibus [h. splendoribus] sanctis.
Quasi de culcis creavit tibi,
ros adolescentie tue.
Juravit Dominus, et non penitit eum,
tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem
Melchisedech.
Dominus ad dexteram tuam [AL. a dextera tua],
percussit in die furoris sui reges.
Iudicabit in gentibus, implevit [h. cadaveribus]
vires,
percutiet caput in terra multa.
De torrente in via bibet :
propterea exaltabit caput.

CXI. [Aleph]. Confitebor² Domino in toto corde :
[Beth]. In consilio iustorum [h. rectorum] et con-
gregatione.
[Ghimel]. Magna opera Domini :

[Daleth]. Enquirenda cunctis³ volentibus eum.
[He]. Gloria et decor opus ejus :
[Vau]. Et iustitia ejus perseceverat semper.
[Zain]. Memoriam fecit mirabilium suorum :
[Heth]. Clemens et misericors Dominus [AL. Deus].
[Teth]. Esam dedit timentibus se :
[Iod]. Memor erit in sempiternum [h. seculum]
pacti sui.
[Caph]. Fortitudinem operum suorum annuntiabit
populo suo,
[Lamed]. Ut det eis hereditatem gentium,
[Mem]. Opus manuum ejus veritas et iudicium :
[Nun]. Fidelia omnia præcepta ejus.
[Samed]. Firmata in sempiternum [h. seculum]
jugiter :
[Ain]. Facta in veritate et equitate,
[Pe]. Redemptionem misit populo suo.
[Sade]. Mandavit in æternum [h. seculum] pactum
suum :
[Coph]. Sanctum et terribile nomen ejus.
[Res]. Principium sapientie timor Domini.
[Sin]. Doctrina [h. eruditio] bona exactis facien-
tibus ea :
[Thau]. Laus ejus perseverat jugiter.

ALLELUIA.

CXII. [Aleph]. Beatus vir qui timet Dominum.
[Beth]. In mandatis ejus voluit nimis.
[Ghimel]. Potens in terra erit semen ejus :
[Daleth]. Generatio iustorum⁴ [h. rectorum] bene-
dicetur.

1. Idem ms. animam meam, juxta veterem ver-
sionem et Græco, ψυχή μου.

2. Vix duos similes in hoc versiculo invenimus
codicum mss. Canon Memmianus sic legit : Populi tui
iudices erunt, in die fortitudinis tue. Carcasso-
nensis vero : Populi spontanei in die fortitudinis
tue. Corbicus. ac rog. mss. Populi tui duces spon-
tanei erunt, etc. Codex S. Michaelis : Populi tui
duces in die, etc. Sorbonicum seculi sumus, quia
veram reliquere videtur Hællonem Hieronymi. Cate-
rum canon Carcasson. legit consequenter, in
montibus sanctis. Idem insuper cum ms. S. Michaelis
omittit particulam quæ, que tamen scripta reperitur
in aliis omnibus mss. editisque libris. De San-
ctissimi canonis nihil deinceps dicitur, quia nullus
notus superest a Paul. xcv. MAR.

— Alii mss. cum Cisterciensi iudices legunt pro
spontanei : alii, duces spontanei ; quas etiam Mar-
tini. in suis mss. variantes lectiones reperit. Hebræus
ad verbum, populi tibi spontanei, etc.

3. Acrosticho hic et subsequens psalmus artificio
constant, non tamen ut singulis versiculis, sed sin-
gulis hemistichis singula ex ordine alphabeti ele-
menta præponantur : quas et nos in libri albo præ-
notata, post Marianum ex nostrorum soditum fide
relinquimus.

4. Ita canonis exemplaria cum aliquot aliis mss.
Editi autem ac mss. quamplures : Enquirenda in
cunctis voluntatibus suis. Hebr. cunctis volentibus
eum, id est, mandatis. MAR.

— Cisterciensis ms. requisita, et cum plerisque
aliis, in cunctis voluntatibus suis : alii, ejus.

5. Scholia hujusmodi nullatenus probantur Hier-
onymo, qui his antevertens in epist. ad Samm. et
Frotol. ita ad Paul. xlviii. vers. 15. ducto monebat :
Pro iustis, etc. id est, rector, in Græco nos in-
venisse dicitur ; sed hoc propter deperit ita in La-
tino versum est. Alioquin et in eo loco ubi scriptum
legimus in libro etc. iustorum intelligimus h-

[He]. Substantia et diuitie in domo eius.
 [Yau]. Et iustitia eius peruerans semper.
 [Zain]. Ortum est in teneris lumen iustis [h. rectis]:
 [Heih]. Clemens et misericors et iustus [h. pius].
 [Teih]. Bonus cir clemens et foverans:
 [Iod]. Dispensabit verba sua in iudicio.
 [Caph]. Quia in ueteribus [h. scaphulim] non comocbitur:
 [Lameh]. In memoria sempiterna erit iustus.
 [Mem]. Ad auditu malo non sinebit:
 [Nun]. Paratum cor eius confidens in Domino.
 [Samech]. Firmum cor eius non sinebit:
 [Ain]. Donec aspiciat in hostibus suis.
 [Phe]. Dispersit, dedit pauperibus.
 [Sad]. Iustitia eius permunit in eternum:
 [Ceph]. Coram eius exaltabitur in gloria.
 [Res]. Iupius videbit, et irascetur:
 [Sin]. Dentibus suis fremdet, et tabetec:
 [Thau]. Desiderium impiorum peribit.

ALLELUIA.

EXIII. Laudate, serui, Dominum:
 laudate nomen Domini:
 Sit nomen Domini benedictum:
 amodo et usque in eternum [h. seculum].
 Ab ortu solis usque ad occasum eius:
 laudabile nomen Domini.
 Excelsus super omnes gentes Dominus:
 super caelos gloria eius.
 Quis ut Dominus deus noster:
 qui in excelsis habitans.
 Humilia respicit:
 in caelo et in terra.
 Suscitans de terra [h. pulvere] inopem,
 et de stercore eleuat pauperem.
 Ut cum sedere faciat eum principibus,
 cum principibus populi sui.

brum : et non debemus sic verbum de verbo expri-
 mere, ut dum syllabas sequimur, perdamus intel-
 ligeniam. Marx.
 1. Nostris omnes ms. dispensavit : vobis autem
 erat antea dispersabit.
 2. In ms. Cisterciensi, respicit.
 3. Vocem hanc alleluia, transfert Cisterciens.
 ms. in subsequentis psalmi epigramm juxta Septua-
 ginta et Vulgatum.
 4. Septuaginta legunt, facta est Judem, etc.

Qui collocat sterilem in domo,
 matrem filiorum lactantem. Alleluia.
 CXIV. Cum egrogeretur Israel de Agypto:
 domus Jacob de populo barbare:
 Factus est Iudas¹ in sanctificationem eius:
 Israel potestas illius.
 Mare vidit, et fugit:
 Jordanis conversus est retrorsum.
 Montes subilerunt quasi arietes:
 colles quasi filii gregis [h. ovium].
 Quid tibi est mare, quod fugisti?
 Jordanis, conversus es retrorsum?
 Montes, subsultastis² quasi arietes:
 colles, quasi filii gregis [h. ovium]?
 A facie Domini contremiscit terra³:
 a facie Dei Jacob.
 Qui convertit petram in patulos aquarum:
 silicem in fontes aquarum.
 CXV. Non nobis⁴, Domine, non nobis:
 sed nomini tuo da gloriam:
 propter misericordiam tuam, et veritatem tuam.
 Ne [h. Quare] dicant gentes:
 Ubi est deus eorum?
 Deus autem noster in caelo:
 universa que voluit, fecit.
 Idola gentium [h. coram] argentum et aurum:
 opus manuum hominum.
 Os habent, et non loquuntur:
 oculos habent, et non videbunt.
 Aures habent, et non audiunt:
 nasum habent, et non odorabunt.
 Manus habent, et non palpabunt:
 pedes habent, et non ambulabunt:
 non [AL. nec] onabunt in gurgure suo.
 Similes illis sunt qui faciunt ea,
 et omnes qui confidunt in eis.
 Israel confidit⁵ in Domino:
 auxiliator et protector eorum est.

Alqua retinet canon Carcass. cum suis potessequis.
 Marx.
 1. Inherorunt duo o nostris ms. quia : tum
 casulstatis, pro subsultastis legitur.
 2. Regina ms. contremiscit terra.
 3. Hic spud Hebreos incipit Psal. cxv. apud
 Gracos vero ac Latinos conjunctim descriptus est
 cum precedenti. Marx.
 4. Cisterciens. ms. hic et paulo post, confidet.
 5. Cisterciens. ms. hic et paulo post, confidet.

Domus Aaron confidit in Domino:
 auxiliator et protector eorum est.
 Timentes Dominum confidunt in Domino:
 auxiliator et protector eorum est.
 Dominus recordatus nostri¹, benedict,
 benedict domui Israel.
 benedict domui Aaron.
 Benedicet imitentibus Dominum:
 parvis et magnis.
 Adiat Dominus super vos:
 super vos et super filios vestros:
 Benedicti vos a Domino:
 qui fecit caelum et terram.
 Caelum caelorum Domini:
 terram autem dedit filios hominum.
 Non mortui laudabunt Dominum:
 nec omnes qui descendebant in silentium.
 Sed vos benedicimus Domine:
 amodo et usque in eternum. Alleluia.
 CXVI. Dilixit quoniam exaudivit [AL. audiet] Do-
 minus²
 vocem deprecantis meae.
 Quoniam inclinavit aurem suam mihi,
 et in diebus meis invocabo³:
 Circumdederunt me funes mortis,
 et munitiones inferni incenerunt me.
 Angustiam et dolorem recepi,
 et nomen Domini invocabo.
 Obsecro, Domine, salua [h. eripe] animum meam:
 clemens Dominus, et iustus:
 et deus noster misericors [h. pius].
 Custodit parentem Dominus:
 attenuatus sum, et saluavit me.
 Recerere, animi mea, in requiem tuam:
 quia Dominus reddet tibi.
 Quia eruit animam meam de morte⁴,
 oculos meos a lacrymis, pedes meos ab offensa.
 Decumbalabo coram Domino,
 in terris viculium⁵.

Credidi propter quod [h. quia] locutus sum⁶:
 ego afflictus sum nimis:
 Ego dixi in stupore meo:
 omnis homo mendacium [h. mentitur].
 Quid reddam Domino,
 pro omnibus que retribuist mihi?
 Calicem salutaris [AL. salutis] accipiam,
 et nomen Domini invocabo.
 Vota mea Domino reddam,
 coram omni populo eius.
 Gloriosa in conspectu Domini [h. Pretiosa in oculis
 Domini].
 innox sanctorum [h. misericordium] ejus.
 Obsecro, Domine, quia ego servus tuus,
 ego servus tuus filius ancillae tuae.
 Dissolvisti vinencia mea:
 tibi immolabo hostiam laudis [h. confessionis],
 et in nomine Domini invocabo.
 Vota mea Domino reddam
 in conspectu omnis populi ejus.
 In atris domus Domini,
 in medio tui⁷, Jerusalem. Alleluia.
 CXVII. Laudate Dominum omnes gentes:
 collaudate eum, mitetis populi [h. plebes].
 Quia confortata est super nos misericordia ejus,
 et veritas Domini in eternum. Alleluia.
 CXVIII. Confitemini Dominum, quoniam bonus:
 quoniam in eternum [h. seculum] misericordia
 ejus.
 Dicit nunc [h. obsecro] Israel:
 Quoniam in eternum [h. seculum] misericordia
 ejus.
 Dicit nunc [h. obsecro] domus Aaron:
 Quoniam in eternum [h. seculum] misericordia
 ejus.
 Dicit nunc [h. obsecro] qui timeat Dominum:
 Quoniam in eternum [h. seculum] misericordia
 ejus.

1. Idem, recordatus est nostri, et benedict.
 2. Postquam hoc verbum alleluia tacet regnum
 ms. Cisterciens. autem subsequenti psalmo ad tituli
 instar juxta Vulgatum praedit.
 3. Ms. tres : Dilixi quoniam exaudivit, Do-
 mine, Mummianus et Carutensis emendatis, exau-
 divit Dominus. Marx.
 4. Cisterciens. ms. invocavi.
 5. Cistere, ms. hic tacet meam.

6. Et hoc loco idem ms. juxta Septuaginta, ac
 Vulgatum ab his derivata versione, praeposita epi-
 grapho alleluia, Psalmum cxv exorditur.
 7. Ab his verbis Psalmum cxv auspicantur Graeci
 et Latini. Marx.
 8. Pronomen tuu Cisterciens. ms. hic respicit.
 9. Idem ms. et laudate : tum, quid confirmata
 est, pro confortata : denique plus habet mater ver-
 bum, post certitas Domini.

Cum tribularer, invocavi Dominum,
et exaudivit me in latitudine Domus.

Dominus meus [Al. adl. est] non timebo
quid faciat mihi homo.

Dominus mihi auxiliator [h. inter auxiliares],
et ego despiciam [h. aspiciam] adentes me.

Melius est sperare [h. confiteri] in Domino,
quam sperare in homine.

Melius est sperare [h. confiteri] in Domino,
quam sperare in principibus.

Omnes gentes circumdederunt me:
in nomine Domini quis ultus sum in eas? [h. con-
trivit eas].

Circumdederunt me, et obsederunt me:
sed in nomine Domini, quis ultus sum in eas [h.
contrivit eas].

Circumdederunt me quasi ignis:
extincta sunt quasi ignis spinarum,
in nomine Domini, quis ultus sum in eas [h. con-
trivit eas].

Impulsus pellebar ut caderem,
et Dominus sustentavit me [h. et Dominus auxi-
liatus est mihi].

Fortitudo mea, et laus mea Domini:
et factus est mihi in salutem.

Vox laudis, et salutis
in tabernaculis justorum.

Dextera Domini fecit fortitudinem [h. virtutem],
dextera Domini excelsa.

Dextera Domini fecit fortitudinem [h. virtutem].
Non moriar, sed etiam,

et narrabo opera Domini.

Corripiens arguit [h. Castigans castigat] me Do-
minus,

ut morti non tradidit me.

Aperit mihi portas iustitiae:
ingressus in eas confitebor Domino.

Hae porta Domini,
iusti intrabunt in eam.

Confitebor tibi, quoniam exaudivisti me,
et factus es mihi in salutem.

Lapidea [h. lapia] quem reprobaerunt edificantes:
factus est in caput anguli.

A Domino factum est istud,
et hoc est [Al. hoc est] mirabile in oculis nostris.

Hoc est dies quam fecit Dominus:
excultus es et letentur in ea.

Obsecro, Domine, salva, obsecro:
obsecro, Domine, prosperare, obsecro.

Benedictus qui emit in nomine Domini:
benediximus vobis de domo Domini:

Deus Dominus, et apparuit [h. illuxit] nobis:
frequentate [h. obligate] solemnitate[m] in fron-
das.

usque ad cornua altaris.

Deus meus es tu, et confitebor tibi:
Deus meus es tu, et exultabo te.

Confitebor Domino, quoniam bonus:
quoniam in eternum [h. saeculum] misericordia
ejus.

CXIX. [Aleph]. Beati immaculati in via? qui
ambulant in lege Domini.

Beati qui custodiunt testimonia ejus: in toto corde
requirunt [Al. requirunt] eum.

Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus
ambulant.

Tu mandasti precepta tua custodiri mihi.

Viam dirigitur via mea, ad custodienda prae-
cepta tua.

Tuas non confundat, cum respecto ad omnia man-
data tua.

Confitebor tibi in directione cordis: cum didicero
judicia iustitiae tuae.

Precepta tua custodiam: ne derelinquas precepta
[Beth]. In quo corrigit iuvenis [h. mandabit puer]
sententiam suam, cum custodierit [h. ut custodiam]
verba tua.

rentes, tot versus cuique littera assignamus. quod
illo assignandae adnotavit. Verum debet scire, inquit
a. doctor ad Paulam Urbium; in prioribus psalmi
(cx et cxi) singulis litteris singulos versiculos, qui
trimetro iambico constant, esse subnexos... in con-
textu declino octavo psalmo singulas litteras octavo
versus sequuntur, etc. a. MARC.

— De more iuxta Vulgatam praefigit Cisterciens.
ms. titulum *alleluia*. De hujus porro psalmi acros-
ticho per octavo versu artilicio, ipsum recolo s. in-
terpretam in epist. 30 ad Paulam.

In toto corde meo acquisivi te: ne errare me facias
a mandatis tuis.

In corde meo abscondi eloquium tuum, ut non pec-
cem tibi.

Benedictus tu [Al. es], Domine: doce me precepta
tua.

In labiis meis narraui omnes justitias [h. omnia
judicia] oris tui.

In via testimoniorum tuorum latatus [h. gavisus]
sum, quasi in omnibus diebus tuis.

In preceptis tuis meditabor, et contemplantur semi-
tas tuas.

In iustitiis [h. preceptis] tuis delectabor, non obli-
viescero verba tua.

[Ghimel]. Teibus sermo tuo: vivam t, et custodiam
verba tua.

Receles oculos meos, et video [h. aspiciam] mira-
bilia de [Al. in] lege tua.

Adversus ego sum in terra: ne abscondas a me man-
data [h. precepta] tua.

Desideravi animam meam desiderare [h. Meditari
anima meae desideravi] iudicia tua in omni
tempore.

Insuperbi superbos: maledicti qui recedunt a man-
datis tuis.

Aufer a me opprobrium, et contempnum, quoniam
testimonia tua custodivi.

Etenim sederunt¹ principes, adversum me loque-
bantur: seruus² autem tuus meditabatur prae-
cepta tua.

Sed et testimonia tua voluntas³ [h. delectatio] mea,
quasi viri [h. consilii] amicissimi mei.

Adhaesit pulchri anima mea: vivifica me iuxta
verbum tuum.

[Dalet]. Vias meas exposui [h. narraui], et exau-
divisti me [Al. tuo, me]:

dona me iustitiam tuam: [h. precepta tua].

Viam preceptorum [h. mandatorum] tuorum fac
me intelligere, et loquar in mirabilibus tuis.

Distillant anima mea praestultitia: serva [h. con-
serva] me iuxta eloquium tuum.

Viam mendacii aufer a me, et legem tuam dona
mihi [h. miserere] mei.

Viam fidei elegi: iudicia tua proponam.

Adhaesi testimoniis tuis: Domine, ne confundas
me.

Viam mandatorum tuorum curavi: quoniam di-
latasti cor meum.

[He]. Ostende [h. illumina] mihi, et custodiam
eam per vestigium.

Docce me, et observabo legem tuam: et custodiam
eam in toto corde.

Delice me in scintilla mandatorum [h. preceptorum]
tuorum: quia ipsam volui.

Inclina cor meum ad testimonia tua, et non ad ava-
ritiam.

Averte oculos meos, ne videant vanitatem; in via
tua vivifica me.

Suscipe sermo tuo eloquium tuum, in timorem
tuum.

Averte opprobrium meum quod reverentis sum: quia
[Al. tuo, quia] iudicia tua bona.

Ece desideravi precepta [h. mandata] tua: in
iustitia tua vivifica me.

[Vau]. Et veniant mihi misericordiae tuae, Domine,
et salus tua iuxta eloquium tuum.

Et respondebo exprobranti mihi sermonem: quia
speravi in sermone tuo.

Et ne auferas⁴ de ore meo verbum veritatis usque
ad umis: quoniam iudicia tua exspectavi.

Et custodiam legem tuam fugiter, in sempernum,
et ultra.

Et ambulabo in spatioso, quia precepta tua qua-
sivi.

1. Ms. Cisterciens. ut vivam.

2. Idem iuncto regimine: me, etenim sedentes, pro
sederunt.

3. Exemplar canonis Carthusianensis posuit in
contextu hujus psalmi omnia fore marginalia scholia,
quos nos ob studium legentis hic desordine curavi-
mus notando cuiusam littere respondent: Ghimel 7,
meditabor in preceptis tuis; Vau 1, pietates tuae;
Vau 2, exprobranti mihi sermonem; Vau 4, in spa-
tioso et ultra; Vau 5, mandata tua quasivi;
Vau 7, in preceptis tuis; Vau 8, palmas meas;
Zain 8, quia mandata tua; Beth 1, ut custodiam
verba tua; Beth 4, festinavi et non tardavi;
Beth 6, media nocte surgebam; Beth 7, custo-

dientiam mandata tua; Teth 2, bonum saporem...
quia preceptis tuis credidi; Teth 3, antequam
humiliarer; Teth 5, applicaverunt... serabo
mandata tua; Teth 6, delectatus sum; Iod 1, prae-
cepta tua; Iod 3, iuxta iudicia tua; Iod 4, mem-
dum eloquium tuum cum sermo tuo; Iod 5, delecta-
tionem meam; Iod 6, quoniam mendaciter iniquitatem
fecerunt in me, MARC.

4. Regine ms. volupias, sermo ut scholiasti
placet.

5. In Cisterciens. ms. auferas pro auferas.

1. Hoc et proxime sequenti gemino huius loco laeol
Cisterciens. ms. quia, ac legit ultus sum eos.

2. In canonis exemplaribus psalmus iste divinus
est ut ceteri per cola et commata, ita ut sexdecim
versus sub unaque littera alphabeti Hebraei po-
siti reperiantur. Haec quoque divisionem secutus
est S. Augustinus in suo speculo; quia jam usu
recepta erat ante Hieronymum in editione Latina
psalmerum vulgata ac communi. Nos vero Hebraeo-
rum msa. voluminibus, quo singulis litteris octo
versus attribuant, atque Hieronymo praesertim adhe-

Et loquar¹ in testimoniis tuis coram regibus, et non confundar.

Et delectabor in mandatis tuis, quia dilexi.

Et leobo manus meas ad mandata tua, quia dilexi, et loquar in preceptis tuis.

[Zain]. Memento sermonis seruo tuo, quem me sperare fecisti.

Hoc est consolatio mea in afflictione mea: quia eloquium tuum vivificavit me.

Superbi deridebant me nimis: a lege tua non declinavi.

Recordatus sum iudiciorum tuorum a seculo, Domine, et consolatus sum.

Horror obtinuit me ab impiis qui dereliquerunt legem tuam.

Carmina erant mihi precepta tua, in domo pergrinationis mee.

Recordatus sum in nocte nominis tui, Domine, et custodivi legem tuam.

Hoc factum est mihi: quia precepta tua custodivi.

[Heth]. Pars mea, Domine: dixi in custodiam verbum tuum.

Deprecatus sum cultum tuum in toto corde: miserere mei secundum eloquium tuum.

Recogitavi vias meas, et converti pedes meos ad testimonia tua.

Festinavi, et non neglexi, custodire mandata tua.

Funes impiorum impulerunt me: legem tuam non sum oblitus.

Motio melleis surgam ad confitendum tibi, super iudicia justitia [AL. justificationis] tua.

Particeps ego sum omnium timentium te, et custodientium precepta tua.

Misericordia tua, Domine, completa est terra, precepta tua doce me.

[Teth]. Beneficisti cum seruo tuo, Domine: secundum verbum tuum.

Bonum sermonem¹, et scientiam doce me: quia mandata tua credidi.

Antequam audirem, ego ignoravi: nunc autem eloquium tuum custodivi.

Bonus est tu, et beneficus: doce me precepta tua.

Applicabant mihi mensores superbi, ego autem in toto corde seroabam precepta tua.

Incrassatum est veluti alieps cor eorum, et ego in lege tua delectabar.

Bonus [AL. add. est] mihi quia affectus sum, ut dicerem precepta tua.

Melior est mihi lex oris tua: super millis auri et argenti.

[Iod]. Manu tua fecerunt me, et firmaverunt me [AL. fac. me]: doce me, et discam mandata tua.

Qui timent te, videbunt me, et letabuntur: quia sermonem tuum expectavi.

Scio, Domine, quia iustum iudicium tuum, et vere afflicisti me.

Sit, obsecro, misericordia tua in consolatione mea: sicut locutus es seruo tuo.

Veniant mihi misericordia tua, et vivam: quia lex tua delectatio mea².

Confundantur superbi, quoniam inique contriverunt me: ego autem loquar in preceptis tuis.

Reverentur ad me qui timent te, et qui sciunt testimonium tuum.

Fiat cor meum perfectum in preceptis tuis, et non confundar.

[Caph]. Defecti in salutare tuum anima mea: in verbum tuum expectavi³.

Consumpti sunt oculi mei in verbum tuum: dicentes: Quando consolaberis me?

Et non essem quasi aliter in prunis, precepta tua non sum oblitus.

simus. Lamed 8, omni consummationi vidi finem; Mem 2, super inimicos meos instrui me mandata tua: Nun 2, iuravi et statui: Nun 4, complereant tibi, obsecro, Domine; Nun 5, in palma mea; Samoch 3, secundum eloquium tuum, vel secundum iudicium tuum; Samoch 5, sustolaris, etc. Ain 2, pro seruo tuo in bono; Ain 6, tempus faciendi, Domine, vacare fecerunt legem tuam; Ain 8, propterea universa mandata tua dilexi; Eho 7, vultum tuum illuminavi super seruum tuum; Sada 1, iustus tu, Domine, et recta iudicia tua; Sada 4, probatum eloquium tuum, dilexi illud. Mem.

1. Ille et inferior tertio ab hoc versiculo, loquebar habet Clister. ms. et plerique alii esii Latin libri, pro loquar.

2. Fortasse rectius Clister. ms. bonum sapere, pro bonum sermonem, Hebraice enim est **DEB**, quod in sapientiam vertitur.

3. Regium ms. juxta Vulgatum, meditatio mea.

4. Manuscripti legunt sine propositione in verbum tuum expectavi. Scholia autem marginalia pie ea habent: Caph 1, defecti in salutari tuo; Caph 2, in eloquium tuum; Caph 3, quia factus sum sicut aliter in fuminis; Lamed 3, quia omnes serui tui. Nonnulla jam posita ac minoris momenti praetermit-

Quot sunt dies servi tui: quando facies in persequentibus me iudicium.

Fuderunt mihi superbi foveas, quae non erant iuxta legem tuam.

Omnia mandata tua vera: falso persecuti sunt me, auxiliare mihi.

Paulo minus contempserunt me in terra: ego autem non dimisi precepta tua.

Secundum misericordiam tuam vivificasti me, et custodiam testimonia oris tui¹.

[Lamed]. In aeternum [AL. seculum], Domine, verbum tuum permanet in caelo.

In generatione, et generatione fides tua: fundasti terram, et stat.

Iudicio tuo stant usque hodie: quia omnia servant tibi.

Nisi quod lex tua delectatio mea: forte perissem in pressura mea.

In seculum non obliviscar preceptorum tuorum: quia per ipsa vivificasti me.

Tuus ego sum, salva me: quoniam precepta tua quoniam.

Me expectaverunt impij, ut perderent me: testimonium tuum considerabo.

Omnis consummationis vidi finem: latam manulam [AL. preceptorum] tuam nimis.

[Mem]. Quam dilexi legem tuam! Tota die haec meditatio mea.

Super inimicos meos instruxisti me mandata tua²: quia in seculum hoc est mihi.

Super omnes qui docebant me, eruditus sum: quia testimonium tuum meditatio mea.

Super senes intellexi: quia precepta tua seroabi.

Ab omni semita mala prohibui pedes meos, ut custodiam [AL. custodiam] verba tua.

A iudicis tuis non recessi: quia tu illuminasti me.

Quam dulcis gutturi meo eloquium tuum, super mel ori meo.

Precepta tua considerabam: propterea odicere omnem sententiam mendacii.

[Non]. Luceo pedum meo verbum tuum, et lux semina mea.

Iuravi, et perseverabo: ut custodiam iudicia iustitia tua.

1. Minor numero testimonium profert Clister. ms. et mox perstat verbum tuum, pro permanet, etc.

Affectus sum usque nimis: Domine, vivifica me iuxta verbum tuum.

Voluntaria oris mei complacent tibi, Domine, et secundum iudicia tua doce me.

Anima mea in manu mea semper, et legis tuae non sum oblitus.

Posuerunt impij laqueum mihi, et a preceptis tuis non aberravi.

Hereditas mea testimonia tua in seculum: quia gaudium cordis mei sunt.

Inclinavi cor meum ut facerem justitias tuas, propter aeternam retributionem.

[Samech]. Pervolutosa odii, et legem tuam dilexi.

Protectio mea et scutum meum tu es: verbum tuum exspectavi.

Recede a me, maligni, et custodiam mandata Dei mei.

Confirma me secundum verbum tuum, et vivam: et non me confundere ad expectationem meam.

Auxiliare mihi, et salvus ero: et delectabor in preceptis tuis iugiter.

Abieci omnes qui aversantur precepta tua: quia mendax cogitatio³ eorum.

Quasi scoriam computasti omnes impijs terrae: propterea dilexi testimonia tua.

Horripulisti a timore tuo caro mea, et iudicia tua timui.

[Ain]. Paci iudicium et iustitiam: ne derelinquas me his qui calumniantur me.

Sponde pro seruo tuo in bonum: ne calumniantur me superbi.

Oculi mei defecerunt in salutare tuum, et in eloquium iustitia tua.

Fac cum seruo tuo iuxta misericordiam tuam, et precepta tua doce me.

Seruus tuus sum ego, instrue me: et cognoscam testimonia tua.

Tempus est ut facias, Domine: praevocasti sunt legem tuam.

Propterea dilexi mandata tua: super aurum et topazium.

Propterea in [AL. ad] universa precepta tua direxi: omnium sententiam mendacii odio habui.

[Ph]. Mirabilis testimonia tua: idcirco custodivit ex anima mea.

2. Hieron. Clister. ms. instrui me mandata tua
3. Idem ms. mendax, congregatio, pro cogitatio. In Hebraeo fallacia, aut calumnia dicitur.

Ostium sermonum tuorum lucida, docens [AL. docet] parvulos.

Os meum aperui et respiravi: quia mandata [h. praecepta] tua desiderabam.

Respice ad me, et miserere mihi: iuxta iudicium diligentium nomen tuum.

Gressus meos firma [AL. confirma] in sermone [h. eloquio] tuo, et non des potentem in me unquam iniquitati.

Redime me a calumnia hominum, et custodiam¹ praecepta [h. mandata] tua.

Vultum tuum ostende sermo tuo, et doce me praecepta tua.

Rivus aquarum fluebant de oculis meis: quia non custodierunt legem tuam.

[Sede]. Justus es, Domine, et rectum iudicium tuum. Praecepti iustitiam testimonii tui, et veritatem² nimis.

Consumpsi me solus meus: quia oblitus sum verborum tuorum hostis mei.

Probatas sermo tuus nimis, et servus tuus dilexit illum.

Parvulus ego sum, et contempnibilis: sed praecepta tua non sum oblitus.

Iustitia tua, iustitia sempiterna, et lex tua veritas.

Tribulatio et angustia invenerunt me: mandata tua voluntas mea.

Iusta testimonia tua semper [h. servatum] doce me, et sicuiam.

[Coph]. Clamavi in toto corde, exaudi me, Domine: praecepta tua custodiam.

Inveniri te, servum me fuit, et custodiam testimonia tua.

Surgebam adhuc in tenebris, et clamabam, verbum tuum exspectans.

Proveniebant oculi mei vigilias, ut meditarer in sermonibus tuis.

Vocem meam exaudi iuxta misericordiam tuam: Domine, secundum iudicium tuum vivifica me.

Apropinquaverunt persecutores mei sceleris³, et a lege tua procul facti sunt.

Prope es tu, Domine, et omnia mandata tua veritas.

1. In eodem ms. a calumnia hominum, ut custodiam, etc.

2. Addit hic idem ms. pronomen tuum.

3. Valicanus ms. cum canone Carcassoniensi, persecutores sceleris, a lege, etc. Mammianus et codex S. Michaelis, persecutores mei sceleris, id est, persecutores mei nequissimi. MARR.

A principio moti de testimonio tuis: quod in aeternum fundaveris ea.

[Res]. Vide afflictionem meam, et eripe me: quia legis tuae non sum oblitus.

Judica causam meam, et redime me: in sermone tuo vivifica me.

Longe ab impiis salus: quia praecepta tua non quaesierunt.

Misericordia tua multa, Domine: iuxta iudicium tuum vivifica me.

Multi qui persequuntur me, et affligunt me: a testimonio tuis non declinavi.

Fideli praedicatores tuos, et marebam: quis verbum tuum non custodierunt.

Vide quoniam praecepta tua dilexi: Domine, iuxta misericordiam tuam vivifica me.

Caput verborum tuorum veritas, et in sempiternum omne iudicium iustitiae tuae.

[Sin]. Principes persecuti sunt me sine causa: verba autem tua timuit cor meum.

Gaudens ego sum in eloquio tuo: sicut qui invenit spolia multa.

Mendacium odio habui, et detestatus sum: legem [AL. atq. autem] tuam dilexi.

Septies in die laudavi te: super iudicium iustitiae tuae.

Pax multo diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum.

Expectavi salutare tuum, Domine, et mandata tua feci.

Custodivi animam meam testimonia tua, et dilexi ea nimis.

Custodivi praecepta tua, et testimonia tua: quia omnes viam meam in conspectu tuo.

[Thau]. Ingredietur [h. Appropinquet] laus mea coram te, Domine: secundum verbum tuum doce me.

Veniat deprecatio mea ante vultum tuum: secundum eloquium tuum libera me.

Fundant labia mea hymnum: docebis enim me praecepta tua.

Loquetur⁴ lingua mea sermonem tuum: quia omnia mandata tua iusta.

— Cisterciensis ms. persecutores mei usque scelus. In Hebraeo tantum est, 727, quod est nefas, eo sermo modo quod Latino indeclinabiliter dicimus:

Troja nefas, commune Asin Baroqueque sepulcrum.

4. Hieronymus, ad Suan. et Fretel. e. In Graeco *ἐξέτα*, vos legisse dixistis. Quod verbum sive dicas, pronuntiabit; sive effabit, sive loquetur, id

Sit manus tua auxiliatrix mea: quia praecepta tua elegi.

Desideravi salutare tuum, Domine, et lex tua exultans mea.

Vivet anima mea, et laudabit te: et iudicia tua auxiliabuntur mihi.

Erravi quasi ovis perditus, quare servum tuum: quia mandatorum [h. praeceptorum] tuorum non sum oblitus.

CANTICUM GRADUEM.

CXX. Ad Dominum in tribulatione mea clamavi, et exaudivit me.

Domine, libera animam meam a labio mendacii, a [AL. et] lingua dolosa.

Quid detur tibi, aut quid opponatur tibi ad linguam dolosam?

Sagitta potentis acuta, cum carbonibus juniperorum.

Heu mihi quis peregrinatio mea prolongata est! Habitavi cum tabernaculis Cedar.

Multum peregrina est anima mea, cum odiantibus pacem.

Ego pacem loquebar, et illi bellantia⁵.

CANTICUM GRADUEM.

CXXI. Levavi oculos meos in montes: unde veniet auxilium mihi.

ipsum significas. Denique et nos in Hebraeo ita verbum, loquetur lingua mea sermonem tuum. Idem haec a nobis recitantur, quod scholasticus noster hoc modo interpretari voluerit, respondebit lingua mea eloquium tuum. Caetera scholia in textum huius psalmi derivata errore librarium sunt haec: Coph 3, surgebam adhuc in tenebris, et deprecabar; Caphi 4, ut meditarer in eloquio tuis; Coph 5, secundum iudicium tuum; Coph 7, praecepta tua veritas; Res 4, miserationes tuae; Res 5, multi persecutores mei et afflictiones meae; Res 6, praedicatores et marebam; Res 8, caput verbum tuum veritas, et in servum, etc. Sin 6, et praecepta tua feci; Sin 8, coram te; Thau 1, in conspectu tuo; Thau 4, omnia eloquia tua iusta; Thau 5, mandata tua elegi; Thau 6, et lex tua delectatio mea. MARR.

— Regium ms. loquatur. « Nos, inquit ipse Hieronymus opus ad Sanniam et Fretelam, de Hebraeo ita verbum, loquetur lingua mea sermonem tuum ».

Auxiliam meum a Domino, factori caeli et terrae.

Non det in commotionem pedem tuum, nec dormiet qui custodit te.

Eccc non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel⁶.

Dominus custodit te: Dominus protectio tua, super manum dexteram tuam.

Per dica sol non percutiet te, neque luna per noctem.

Dominus custodiet te ab omni malo: custodiat animam tuam.

Dominus custodiat exitum tuum et introitum tuum:

omodo et usque in aeternum.

CANTICUM DAVID.

CXXII. Latatus sum eo⁷ [AL. in eo] quod dixerint mihi:

— In domum Domini ibimus.

Stantes erant pedes nostri, in portis tuis, Jerusalem.

Jerusalem quae edificatur⁸ ut civitas, cuius participatio ejus simul.

Quia tibi ascenderunt tribus tribus Domini testimonium Israel: ad confitendum nomini Domini.

Quia tibi sederunt sedes in iudicio: sedes domui [AL. domus] David.

Rogate pacem Jerusalem⁹: sit bene his qui diligunt te.

1. Aut quid opponatur tibi lingua dolosa. Ita canon. Carcasson. codex S. Michaelis ac Valicanus. MARR.

— Ms. Cisterciensis. A lingua, etc.

2. Nostri omnes mss. peregrinata est,

3. S. Augustinus in speculo, et illi debellabant eum. MARR.

4. Vane Cisterciensis. neque obdormiet, qui custodiet Israel.

5. Codex S. Michaelis et Mammianus canon. in eo quod dixerunt mihi. MARR.

6. Cisterciensis ms. quae edificatur.

7. Alter ms. Carcass. et S. Mich. qui loquitur: Interrogate pacem Jerusalem. abundantia his qui diligunt te. Sit pax in virtute tua, sit abundantia, etc. Ita quoque Valicanus, nisi quod habet, abundantiam his, etc. MARR.

*Sit pax in muris tuis :
abundantia in domibus tuis.
Propter fratres meos et omnes meos, loquar pacem
tibi.
Propter domum Domini Dei nostri,
quorum bona tibi.*

CANTICUM GRADUUM.

CXXIII. *Ad te levavi oculos meos,
qui habitas in caelis.
Ecco sicut oculi sercorum ad manum dominorum
suorum :
sicut oculi ancilla ad manum domini sui,
sicut oculi nostri ad Dominum Deum nostrum,
donec misereatur nostri.
Misere nostri, Domine, misere nostri :
quia multum repleti sumus despectione.
Multum repleta est anima nostra
opprobrio abundantium, et despectione super-
borum.*

CANTICUM GRADUUM DAVID.

CXXIV. *Nisi Dominus fuisset in nobis :
dicit nunc Israel,
Nisi Dominus fuisset in nobis :
cum exurgerent super nos homines,
forsitan oculos abortivissent nos :
cum transiret furor eorum super nos.
Forsitan aqua circumdedisset nos :
torrens transisset super animam nostram.
Forsitan transisset super animam nostram,
aqua superbie.
Benedictus Dominus :
qui non dedit nos in pradam dentibus eorum.
Anima nostra quasi avis crepta est
de laqueo venantium :
Laqueus contritus est,
et nos liberati sumus.*

1. Nostri omnes mss. in recta, opprobrium, et despectio.

2. Idem, forsitan aqua inundasset super nos. MAR.

3. Notatum h. ipsimet interpreti in commentariis in Ezechielum, cap. XLVII, scriptum esse in Hebraeo, torrens pertransiit animam meam.

4. Non bene legitur in speculo S. Augustini,

*Auxilium nostrum in nomine Domini :
qui fecit caelum et terram.*

CANTICUM GRADUUM.

CXXV. *Qui confidunt in Domino, quasi mons
Sion,
immobilis in aeternum habitabilis.
Scribalet, montes in circuitu ejus,
et Dominus in circuitu populi sui :
amodo et usque in aeternum.
Quia non requiescit [Al. requiescit] virgo impie-
litis super sortem iustorum,
ut non mittant iusti in iniquitatem manus suas.
Benefecit, Domine, bonis,
et rectis corde.
Qui autem declinant ad pravitates suas,
deducet eos Dominus cum his, qui operantur ini-
quitate :
pax super Israel.*

CANTICUM GRADUUM.

CXXVI. *Cum converterent Dominus captivitatem
Sion :
facti sumus quasi somniantes.
Tunc implebitur risu os nostrum,
et lingua nostra laude,
Tunc dicent in gentibus :
Magnificavit Dominus facere cum iustis.
Magnificavit Dominus facere iudicum :
facti sumus sicut letantes.
Converta, Domine, captivitatem nostram :
sicut rivos in aëro.
Qui seminant in lacrymis,
in exultatione metent,
Qui ambulans ibat et flevit, portans ad seminan-
dum semen :
veniens venit in exultatione,
portans manipulos suos.*

inimobilis in aeternum inhabitabilis Jerusalem. Melius in Carcassonensi ms. et ejus sequaci, non commovebitur, in seculum habitabilis. MAR.

5. Tres mss. semper similes, Carcassonensis, Vaticana et S. Michaelis : Cum converterent... erimus quasi somniantes. MAR.

6. Minori numero habent nostri atque alii panes Marian. mss. sicut rivum.

CANTICUM GRADUUM SALOMONIS.

CXXVII. *Nisi Dominus edificaverit domum,
in vanum laboraverunt qui edificant eam :
Nisi Dominus custodierit civitatem,
frustra vigilet qui custodit eam.
Frustra vobis est de mane surgere [Al. consur-
gere] :
postquam sederitis,
qui evadatis panem dolorum :
sic dabit delinquentibus se comminus.
Ecco hereditas Domini, filii :
merces, fructus ventris.
Sicut sagitta in manu potentis :
ita filii juventutis.
Beatus vir qui implevit pharetram suam ex ipsis :
non confundentur, cum loquentur inimicis suis
in porta.*

CANTICUM GRADUUM.

CXXVIII. *Beatus omnis, qui timet Dominum :
qui ambulat in viis ejus.
Lapsum manum tuarum [h. palmarum] cum co-
mederis :
beatus tu, et bene tibi erit,
Uxor tua sicut vitis fructifera
in penetralibus domus tue :
Filii tui sicut germina olivarum,
in circuitu mensae tuae.
Ecco sic benedicitur viro
qui timet [h. timenti] Dominum,
Benedicti tibi Domine ex Sion :
et videas [h. vide] bona Jerusalem omnibus die-
bus vite tuae.*

*Et videas filios filiorum tuorum :
pacem [h. pax] super Israel.*

CANTICUM GRADUUM.

CXXIX. *Saepe expugnaverunt me ab adolescentia
mea :
dicit nunc Israel.
Saepe expugnaverunt me ab adolescentia mea :
sed non potuerunt mihi.*

1. Nomen Salomonis, Cisterciensis, ms. tacet.
2. Regina ms. frustra vigilabit.
3. Juxta Vulgatam Cisterciensis, ms. beati omnes qui timent, etc.
4. Ita exemplaria canonis Memmiani et Carcassonensis, nonnulli ms. collicis Carnutensis, Sorbo-

*Supra ceterum meam ardent arantes :
prolongaverunt sulcum suum,
Dominus iustus,
concilet laqueos impiorum.
Confundantur et reverentur retrorsum,
omnes qui oderunt Sion,
Fiat sicut fenam tectorum,
quod statim ut viruerit, arecit.
De quo non implebit manum suam messor,
et sinum suum manipulos faciens.
De quo non diverunt transeuntes :
Beneficentia Domini super eos :
beneficentiam vobis in nomine Domini.*

CANTICUM GRADUUM.

CXXX. *De profundis clamavi ad te, Domine :
Domine, exaudi vocem meam :
Fiant aures tuae intendentes,
ad vocem deprecationis meae.
Si iniquitates observabis, Domine,
Domine, quis sustinebit ?
Quia tecum es, propitiatio :
cum terribilis sis.
Sustinuit Dominum,
sustinuit anima mea : et verbum ejus expectavit
anima mea ad Dominum :
a vigilia matutina usque ad vigiliam matutinam,
expectet Israel Dominum.
Quia apud Dominum misericordia,
et multa apud eum redemptio.
Et ipse redimet Israel,
ex omnibus iniquitatibus ejus.*

CANTICUM GRADUUM DAVID.

CXXXI. *Domine, non est exaltatum cor meum,
neque elati sunt oculi mei,
Et non ambulavi in magnis,
et in mirabilibus super me.
Si non proposui,
et silera feci animam meam :
Sicut ablactatus super matrem suam,
ita ablactatus super me anima mea.
Expecta, Israel Dominum :
amodo et usque in aeternum [h. in saeculum].*

nicus et S. Michaelis. Alii duo sic legant : Sicut ablactatus a matre sua, ita ablactatus a me anima mea. MAR.

— Regina ms. sicut ablactatus ad matrem suam, tam juncto Cisterciensi atque aliis, ita ablactatus ad me anima mea.

CANTICUM GRADUUM.

CXXXII. *Memento, Domine, David, et omnis afflictionis ejus. Qui juravit Domino, votum vocit Deo [h. potest] Jacob. Si intravero in tabernaculum domus mee, si sedero [h. ascendero] super lectum straminis [h. stratas] meae. Si sedero womanum oculis meis, et palpebris meis dormitionem. Domus incediam totum Dominus: tabernacula [Al. tabernaculum] Dei [h. potest] Jacob. Ecce audivimus illum in Ephrata: incedimus illum in regione saltus. Intromissus in tabernaculum [Al. tabernaculorum] ejus: adoremus scabellum pedum ejus. Surge, Domine, in requies tuam, tu et arca fortitudinis tuae. Sacerdotes tui induantur justitia, et sancti [h. misericordes te] tui laudent. Propter David servum tuum, ne avertas faciem christi tui. Juravit Dominus David veritatem, non [Al. et non] avertetur ab ea. De fructu ventris tui ponam super sedem tuam [h. thronum tuum]. Si custodierint filii tui pactum meum, et justificationem meam quam locuro eos; Et filii eorum usque in aeternum, sedebunt super thronum tuum. Quoniam elegit Dominus Sion, desideravit eam in habitaculum suum [h. sibi].*

Hae est regnia mea in sempiternum, hic habitabo, quia desideravi eam. Venationem ejus benedicens benedicens: [Al. add. et] pauperes ejus saturabo pane. Sacerdotes ejus induam salutaris, et sancti [h. misericordes] ejus laude laudabunt. Ibi viri faciem cornu David: patris lucraem christo meo. Inimicos ejus induam confusione: super ipsum autem florebit dialencia ejus.

CANTICUM GRADUUM DAVID.

CXXXIII. *Ecco quia bonum et quam decoram, habitare fratres in unum, Sicut unguentum optatum in capite, quod descendit in barbam, barbaram Aaron: quod descendit super oram vestimentorum ejus. Sicut ros Hermon, qui descendit super montana [h. montes] Sion: Quoniam tibi mandavit Dominus benedictionem, [Al. add. et] vitam usque in aeternum [h. saeculum].*

CANTICUM GRADUUM.

CXXXIV. *Ecce benedixit Dominus, omnes servi Domini: quia stabis in dono Domini in noctibus. Levate vobis vestras ad sanctum [h. sancte], et benedicite Dominum. Benedicet tibi Dominus ex Sion factor caeli et terrae.*

1. Quod probat scholasticus, ascendero, Cisterciensis quoque ms. praesertim: ut et variantem lectionem illam stratus pro straminis.

2. Hac modo legendum didicerat beata Paula, ut enim referente Hieronymo: Ecce audivimus eum in Ephrata, invenimus eum in campis silvae; Zo quoque sermo Hebraeus, ut in docente dilecti, non Mariani matroni Domini, hoc est aegypti, sed ipsam, id est, aegypti, significat. Cantata vero in epiphaniae Paule matris ad Eusebium virginem. MARK.

3. Ordinem perversum sequuntur exemplaria canonica: ac ms. S. Michaelis: Et filii eorum super thronum tuum sedebunt usque in aeternum, etc. MARK.

4. De hoc loco Hieronymus in questionibus Hebraicis in Genesis: et Verbum sola, inquit, quod

hic omnes ore consuto interpretor, id est cibaria vel sitaria, interpretati sunt, in psalterio quoque habetur. Ubi enim nostri legunt, viduam ejus benedicens benedicens: hoc in plerisque codicibus pro vidua, hoc est xiza, nonnulli legunt: figya: in Hebraeo habet saxa, id est, cibaria ejus benedicens benedicens. Porro figya, venationem arguere potest genare, quum fruges, etc. Canticum imperita litterarum possit in nonnullis mss. germinationem ejus, etc. MARK.

5. Tres mss. Florebit sanctificatio ejus. Memoriam vero ac Sorboniensis retinent primam primam personam, diadema meum, MARK.

6. Nonum David, Cisterciensis. ms. non addit.

ALLELUIA.

CXXXV. *Laudate nomen Domini: laudate, servi, Dominum. Qui atatis in domo Domini: in atriis domus Dei nostri. Laudate Dominum, quoniam bonus Dominus, comitate [h. proflite] nominis ejus, quoniam decorus. Quia Jacob elegit tibi Dominus: Israel in peculum suum. Quia ego scio quod magnus Dominus, et Dominus [h. dominator] noster pro omnibus diebus. Omnia quae [Al. quaecunque] voluit Dominus, fecit in caelo, et in terra: in [Al. et in] mari et in cunctis abyssis. Levans nubes de summitatibus terrae, fulgur in pluviam fecit: salsurem ventos [h. ventum] de thesauris suis. Qui percussit primitivam Egypti: ab homine usque ad pecus [h. quadrupedem]. Misit signa et portenta in medio tui, Egypte: in Pharaon, et in cunctos seros ejus. Qui percussit gentes multas, et occidit reges fortes. Scion regem Amorrhorum: et Og regem Basan, et omnia regna Chanaan. Et dedit terram eorum hereditatem: hereditatem Israel populo suo. Domine, nomen tuum in aeternum [h. saeculum]: Domine, memoriale tuum in generatione et generatione, Quis judicabit Dominus populum suum, et in seros suos [Al. servis suis] erit placabilis. Idola gentium argentum et aurum: opera manuum hominum. Os habent, et non loquuntur: oculos habent, et non videntur. Aures habent, et non audiunt: sed nec est spiritus in ore eorum.*

1. Pro Alleluia, titulo Cisterciensis. ms. substituit Canticum graduum, male.

2. Idem ms. quoniam benignus Dominus.

3. Juxta Vulgatam Cisterciensis. ms. omnia qui confident.

4. Regina ms. qui facit, Cisterciensis facit.

5. Canon Memmianus, qui fecit caelos in simplicitate. Similiter et Carcassoniensis in contextu sacro,

Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnis qui confidit in eis. Domus Israel, benedixit Domino: domus Aaron, benedixit Domino: Domus Levi, benedixit Domino: timentes Dominum, benedixit Domino. Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Jerusalem. Alleluia.

CXXXVI. *Constemini Domino quoniam bonus: quoniam in aeternum [h. saeculum] misericordia ejus. Constemini Deo decorum: quoniam in aeternum [h. saeculum] misericordia ejus. Constemini Domino dominorum: quoniam in aeternum [h. saeculum] misericordia ejus. Qui fecit mirabilia magna solus: quoniam in aeternum [h. saeculum] misericordia ejus. Qui fecit caelos in sapientia [h. in intellectu]: quoniam in aeternum [h. saeculum] misericordia ejus. Qui firmavit terram super aquas: quoniam in aeternum [h. saeculum] misericordia ejus. Qui fecit luminaria magna: quoniam in aeternum [h. saeculum] misericordia ejus. Salem in potestatem dicit: quoniam in aeternum [h. saeculum] misericordia ejus. Lunam et stellas in potestatem noctis: quoniam in aeternum [h. saeculum] misericordia ejus. Qui percussit Egyptum cum primitivis suis: quoniam in aeternum [h. saeculum] misericordia ejus.*

in scholio autem marginali legit juxta Hebraeum in intellectu. MARK.

6. Dissentiant hic omnes tere mss. Corbiensis habet, cum primogenitis eorum. Rogus, cum primitivis suis. Carcassoniensis ac Memmianus, cum primitivis suis. Sorboniensis, cum primitivis ejus. Denique Carcassoniensis ac Vaticanus legunt in primitivis suis. MARK.

Et eduxit Israel de medio coram :
quoniam in aeternum [h. seculum] misericordia
ejus.

In manu valida et in brachio extenso :
quoniam in aeternum [h. seculum] misericordia
ejus.

Qui dividit mare Rubrum in divisiones :
quoniam in aeternum [h. seculum] misericordia
ejus.

Et reducit Israel e medio ejus :
quoniam in aeternum [h. seculum] misericordia
ejus.

Et convulsit Pharo [Al. Pharaonem] et exercitum
ejus in mari Rubro :
quoniam in aeternum [h. seculum] misericordia
ejus.

Qui perdidit populum suum per desertum :
quoniam in aeternum [h. seculum] misericordia
ejus.

Qui percussit reges magnos :
quoniam in aeternum [h. seculum] misericordia
ejus.

Et occidit reges potentes [h. magnificos] :
quoniam in aeternum [h. seculum] misericordia
ejus.

Socii regem Amorrhæorum :
quoniam in aeternum [h. seculum] misericordia
ejus.

Et Og regem Basan :
quoniam in aeternum [h. seculum] misericordia
ejus.

Et dedit terram eorum [Al. add. in] hereditatem :
quoniam in aeternum [h. seculum] misericordia
ejus.

Hereditatem Israel sorco suo :
quoniam in aeternum [h. seculum] misericordia
ejus.

Quia in humilitate nostra omnes sunt nostri :
quoniam in aeternum [h. seculum] misericordia
ejus.

Et eripuit nos de tribulationibus nostris [h. Et
redemit nos de hostibus nostris] :

1. Mss. quatuor, Caracassoniensis, videlicet, Vati-
canus, S. Michaelis, et Carutensis emendatus, sic
legunt : De trans duxit Israel per medium ejus.
MARR.

2. Editi ac mss. quam plures retinent in textu
marginale scholion, magnificos. Sola Corbeionensis
legit reges fortes. Exemplaria canonis secuti sumus.
MARR.

quoniam in aeternum [h. seculum] misericordia
ejus.

Qui dat panem omni carni :
quoniam in aeternum [h. seculum] misericordia
ejus.

Confitemini Deo caeli :
quoniam in aeternum [h. seculum] misericordia
ejus.

CXXXVII. Super flumina Babylonis ibi sedimus,
et flevimus,
cum recordaremur Sion.

Super salices in medio ejus,
suspendimus citharas nostras.

Quoniam ibi interrogaverunt nos qui captivos
ducerunt nos
verba carminis [h. cantionum] :

Et qui affligebant nos facti :
Cantate nobis de canticis Sion.

Quomodo cantabimus canticum Domini,
in terra aliena ?

Si oblitus fuero tui, Jerusalem,
in oblivione sit dextera mea.

Adhaereat lingua mea gutturi meo,
si non recordatus fuero tui :

Si non proposuero Jerusalem
in principio latitae meae.

Memento, Domine, filiorum Edom,
in die Jerusalem,
dicentium : Evacuate, evacuate [h. Effodite,
effodite] usque ad fundamentum ejus.

Filia Babylonis castata :
beatus qui retribuere tibi
vicissitudinem tuam, quam retribuisti nobis.

Beatus qui tenebit,
et affidet parvulos tuos [Al. suos] ad petram.

DAVID.

CXXXVIII. Confitebor tibi, Domine, in toto corde
meo,
in conspectu dierum citharab[us] [h. psallam] tibi.

3. Memmianus, qui eripuit, etc. Hoc quoque scho-
liasti annotationem marginalem retinent editi libri,
pluresque mss. codices. MARR.

4. Praefigit Cisterciensis, mss. epigraphen ferme ex
Septuagintavirali interpretatione derivatam : Ipsi
David steremio lamentatio. Nulla autem est in
Hebraeo archetypo.

Adorabo in templo sancto tuo [h. ad templum
sanctum tuum] :
et confitebor nomini tuo.

Super misericordia tua, et veritate tua,
quia magnificasti super omne nomen eloquium
tuum.

In die invocabo, et exaudies me :
distulisti animam meam fortitudinem.

Confiteantur tibi, Domine, omnes reges terra,
quoniam audiverunt eloquia oris tui.

Et contenti in vis Dominum,
quoniam magna gloria Domini :

Quoniam excelsus Dominus, et humilia respicit
[h. et humilia videt et excelsus],
et excelsa de longe cognoscit.

Si ambulavero in medio tribulationis vicispebis
me :
super ferocem inimicorum meorum mittes manum
tuam,

et salcabit me dextera tua.
Dominus operabitur pro me,
Domine, misericordia tua in aeternum [h. seculum].

VICTORI DAVID CANTICUM [h. psalmus].

CXXXIX. Domine, investigasti me, et cognovisti :
in cognovisti sessionem meam, et resurrectionem
meam :

intellecti malum meum de longe,
Scintillam meam et accubationem meam coartasti :

et omnes vias meas intellexisti :
quia non est eloquium in lingua mea.

1. Cisterciensis, ms. invocabo te, exaudies, etc.

2. Regius ms. aliquis plures apud Marlian. Pro
victoria David canticum.

3. Perperam in Cisterciensi ms. manum meam,
etc.

4. Ita ambo exemplaria canonis, et mss. codices
duo, Sorbeticus et S. Michaelis. Alii legunt cum
editis : Super me est scientia, et excelsior, etc. Ad-
dunt insuper tria ex praedictis exemplaria mss. pro-
nomina, quod non est in Hebraeo, scientia tua, Val-
canus, mirabilior scientia tua a me, etc. MARR.

— Nostri mss. cum pridem editis super me est
scientia, et excelsior, etc. Non displiceret, supra me,
id est, supra captum meum.

5. In Cisterciensi, ms. quasi lux.

Eccc, Domine, nosti omnia :
retrosorum, et ante formasti me :
et possidisti super me manum [h. palmam] tuam.

Mirabilior est scientia a me,
excelsior est, non putero ad eum.

Quo tibi a spiritu tuo,
et quo a facie tua fugiam ?

Si ascendero in caelum, ibi es tu :
si jacueris in inferno, ades.

Si conspexeris penas dilectulo,
[Al. add. et] habitaveris in novissima maris,
Etiam ibi manus tua deducit me,
et tenebit me dextera tua.

Si dixeris : Forte tenebra operient me :
non quoque lux erit circa me.

Nec tenebra habent tenebras apud te,
et nox quasi dies lucet :
similes sunt tenebrae et lux.

Quia tu possidisti renes meos :
oratusque ex me in utero matris meae.

Confitebor tibi, quoniam terribiliter magnificasti me,
mirabilia opera tua, et anima mea novit nimis.

Non sunt opera ossa mea a te,
quibus factus sum in abscondito :
imaginatus sum in nocturnis terra.

Informem adhuc me viderunt oculi tui,
et in libro tuo omnes scribentur :
dies formati sunt, et non est una in eis.

Mihi autem quam honorabiles facti sunt amici [h.
sodales] tui, Deus,
quam fortes pauperes [h. principatus] eorum.

Diamerabo eos, et arena plures erunt :
excigilaci, et adhae sua tecum.

Si occideris, Deus, insipium :
civri simpulium decinale a me.

6. Idem ms. novit ea nimis.

7. In singulari legunt hae canon Caracassoniensis
emendatus, Valcan. et ms. S. Michaelis : Non est
operum os meum a te, quo factus sum, etc. MARR.

8. Siquis generis regum ms. dies formata quod
et magis coherent. Max Cister. plus habet, non est
tibi una, etc. Variat ipsomet Hebraeus textus his
verbis וְיִי וְנִי.

9. Cisterciensis, ms. quam fortes sunt principatus
eorum : quod a scholasticis probat. In Hebraeo est
וְיִי וְנִי, capta eorum. Legit vero u. interpres
absque N informem a te, quod est pauperes
eorum, a רַשָׁעִים verbo, quod significat depauperari :
unde וְיִי וְנִי Bagum, xxii, 23, ipsa Vulgata vertit in
pauperem.

Qui contradicenti tibi accelerat¹ :
elati [A]. elevati sunt frustra adversarii tui.
Nonne odientes te, Domine, odivi,
et contra adversarios tuos distribui [h. resisten-
tum] :

Perfecto odio oderunt illos :
inimici facti sunt mihi.
Scrutator me, Deus, et cognosce cor meum :
proba me, et scio cogitationes meas.

Et vide si via deli in me est² :
et dedit me in via iteram.

VICTORI³ CANTICUM [h. psalmus] DAVID.

CXL. Erat me, Domine, ab omni malo :
a viris iniquis serva me.

Qui cogitaverunt malitias in corde :
tota die verati erant in præliis.

Excucierunt linguam suam quasi serpens :
venenum aspidis sibi labiis eorum. SEMPER.

Custodi me, Domine, de manu impij,
a viris iniquitatum serva me :

qui cogitaverunt supplantare gressus meos.
Absconderunt superbi lapsum mihi,
et funibus extenderunt rete :
iuxta sentiam offusculem posuerunt mihi.
SEMPER.

Dixi Domino : Deus meus es tu :
audi [h. auribus percipe], Domine, vocem depre-
cationis meæ.

Domine Deus fortitudo salutis meæ,
protectori caput meum in die belli.

Ne des, Domine, desideria impij⁴ :
scelera ejus ne effundantur, et eleventur. SEMPER.

Amaritudo⁵ conviciarum mearum :
labor labiarum operiet eos.

Cadent super eos carbones,
in ignem deficiet eos,
in focos, ut non consurgant⁶.

1. Regius ac Corbeiensis : qui contradicenti tibi
accelerati. MAUR.

2. In regium ms. si via deli in me est.

3. In hoc psalmum inscribitur : Pro victoria,
ms. plures et canon Memmianus. MAUR.

4. Iterum in regium ms. impij : verus esset
impio : ita Hebræus redditur, ne des, Domine, de-
sideria mea peccatori.

5. Quantum scio nihil Hebræus habet שׂוּנֵי
עַדָּי.

Vir liqvuus non dirigitur in terra :
circa iniquum mala cupient [A]. capient] in
interitum.

Scio quod Dominus facit causam inopis, iudicia
pauperum.

Attamen iusti constabuntur muniri tua :
habebunt recti cum vultu tuo.

CANTICUM [h. psalmus] DAVID.

CXLI. Domine, clamavi ad te, festina mihi :
exaudi [h. auribus percipe] vocem meam et clamā-
tis ad te.

Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu
tuo :

electio manuum mearum [h. palmarum] sacri-
ficium respexitim.

Pone, Domine, custodiam ori meo :
serva purperatam labiarum meorum.

Ne declinet cor meum in verbum natum,
volere cogitationes impij

cum viris operantibus iniquitatem :
neque comedere in delicijs⁷ eorum.

Corripat me iustus in misericordia, et arguat me,
obscuro amaritudinis non impinget caput meum :

Quia adhuc oratio mea pro malitijs eorum :
sublati sunt iuxta petram iudices eorum,

et audient verba mea, quoniam decora sunt.

Sicut agricola cum scindit terram :
sic dissipata sunt ossa nostra in ore inferni [A].
inferi].

Quis ad te, Domine Deus, oculi mei :
in te speravi, ne evanesce animam meam.

Custodi me ille manibus laquei, quem [A]. quod] po-
suerunt oculi :

de offendentibus operantium iniquitatem.
Incident in rete ejus impij :

simul autem ego transibo.

6. Billi cum aliquot mss. aliter dividunt colon
istam : Cadent super eos carbones ignis : deficiet
eos in focos, ut non consurgant. Sed malus ac
verius est quod nos edidimus juxta fidem exampla-
riorum canonis Hebræicæ veritatis, ditorumque alio-
rum mss. codicum. MAUR.

— Cisterciensis alios apud Martiannum citatos
codices sequitur.

7. Perperam regium ms. in delicijs. Max vero
rectius arguat pro arguet : denique cum plerisque
alijs, adhuc et oratio mea.

ERUDITIO DAVID¹ CUM ESSET IN SPELUNCA, ORATIO.

CXLII. Vox mea ad Dominum clamavi :
vires mea ad Dominum deprecatus sum.

Effundam in conspectu ejus eloquium meum :
tribulationem meam coram illo annuntiabo.

Cum anxius fuisit in me spiritus meus :
tu enim nosti sentiam meam

in via hac, quia ambulabo,
absconderunt layneum mihi.

Respice ad dexteram, et vide
quia non sit qui cognoscat me.

Peristi fuga a me,
et non est qui querat animam meam.

Clamavi ad te, Domine, dicit : Tu es spes mea :
jura mea in terra viventium.

Ausculta deprecationem meam,
quoniam infirmatus sum nimis.

Libera me a persecutoribus meis,
quoniam confortati sunt super me.

Edu de carcere animam meam,
ut confiteatur nomini tuo.

In me cognovissent iusti,
cum retribuēris mihi.

CANTICUM [h. psalmus] DAVID²

CXLIII. Domine, exaudi orationem meam,
ausculta [h. auribus percipe] deprecationem

meam in veritate tua :

exaudi me in justitia tua³.

Et non venis ad iudicandum cum servo tuo :
quia non justificabitur in conspectu tuo omnis

vicens.

Persecutus est enim inimicus animam meam,
confregit in terra vilam meam :

posuit me in tenebris [h. collocavit me in tene-
bris] quasi mortuos antiquus [h. seculi].

Et amaritudo fuit⁴ in me spiritus meus :
in medio mei sollicitum fuit cor meum.

Recordabor diebus antiquorum,
1. Pro eruditio, regium ms. eruditio. Cisterciensis
intellectus, profert.

2. Inscrubitur in Cisterciensis oratio duntaxat.

3. Idem ms. exaudisti me in tua justitia.

4. Regium ms. anxius pro anxiatius : Cisterciensis
est pro fuit.

5. Cisterciensis ms. a te protectus, etc.

6. Ita Caratensis emendatus et ms. S. Michaelis.

meditabar omnia opera tua :
facta manuum tuarum loquebar.

Expandi manus meas ad te :
anima mea quasi terra sitiens ad te. SEMPER.

Cito [h. festina] exaudi me, Domine, defecit spi-
ritus meus :

ut abscondas faciem tuam a me,
et comparabor descendentes in larum.

Pae ne audire mane misericordiam tuam,
quoniam in te confido :

Notam fac mihi viam in qua ambulam,
quoniam ad te levavi animam meam.

Libera me de inimicis meis, Domine :
ad te protectus sum⁵.

Docce me, ut faciam voluntatem tuam,
quia tu Deus meus :

spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.

Propter nomen tuum, Domine, vivificabis me :
in justitia tua rucies de angustia animam meam

Et in misericordia tua dissipabis inimicos meos,
et perdes omnes tribulantes⁶ animam meam :
ego enim sum servus tuus.

DAVID⁷.

CXLIV. Benedictus Dominus fortis meus,
qui docet manus meas ad [A. in] prælium :

digitos meos ad bellum.

Misericordia mea, et fortitudo mea,
auxiliator meus et saluator meus :

Scutum meum, et in ipso speravi :
qui subiecit populos mihi⁸.

Domine, quid est homo, quia cognoscis eum,
filius hominis, quia computas eum.

Homo vanitatis assimilatus est :
dies ejus quasi umbra petransiens.

Domine, inclina caros tuos, et descende :
tange montes, et fumigabunt.

Mica fulmine⁹, et dissipet eos,
mitte sagittam tuam, et interfice [h. conturbabis]
illos.

Alli legunt ligantes : quod secunda manus muta vit
in litigantes in canone Carcassoniensi. MAUR.

— Nostri omnes mss. ligantes, præferunt pro
tribulantes.

7. Cisterciensis. inscribit : Canticum David.

8. Qui subiecit populum sub me. Sic legimus in
Carcassoniensi et in ms. Michaelis, nec nam in Va-
licano. MAUR. — Ms. regium, subiecit populos, etc.

9. Aliquot mss. Mica fulmina. MAUR.

Extende manum tuam de caetero :
libera me, et erue me de aquis multis :
de manu filiarum alienarum.

Quorum os locutum est vanitatem,
et dexteræ eorum, dextera mendacii.

Deus canticum novum cantabo tibi,
in psalterio decachordo psallam tibi.

Qui dat salutem regibus,
qui eruit David servum suum¹ de yfauti pessimo.

Labora me, et erue me de manu filiarum alienarum:
quorum os locutum est vanitatem:
et dextera eorum, dextera mendacii.

Ut sint filii nostri quasi plantatio
erescens in adolescentia sua :

Filiæ nostræ quasi anguli,
ornati ad similitudinem templi.

Promptuaria nostra plena,
et super effluentia ex hoc in illud :

peccata nostra in millibus,
et innumerabilia in compitis nostris.

Tauri nostri pingues [h. duces nostri portantes] :
non est interruptio, et non est egressus :

et non est vitulatus in plateis nostris.

Beatus populus cuius iata sunt :
beatus populus cuius Dominus Deus suus.

LACRATIO DAVID².

CXLV. [Aleph]. Exaltabo te, Deus meus rex, et
benedicam nomini tuo in æternum [h. sæculum], et ultra.

[Beth]. In omni die benedicam tibi, et laudabo no-
men tuum in sempiternum [h. sæculum et ultra]
jugiter.

[Ghimel]. Magnus Dominus, et laudabilis nimis :
et magnificentia ejus non est investigatio³.

[Daloth]. Generatio ad generationem laudabit opera
tua, et fortitudines tuas annuntiabit.

[Hei]. Decorem gloriae magnitudinis tuæ, et verba
mirabilium tuorum loquar.

[Vau]. Et fortitudinem horribilium tuarum loquar-
tur, et magnitudines tuas narrabunt⁴.

[Zain]. Memoriam multa bonitatis tuæ loquentur
[h. eruent], et justitias tuas laudabunt.

[Heih]. Clemens, et misericors Dominus : potens,
et multa miserationis [h. tardus ad iram] et
magis misericordis.

[Teth]. Bonus Dominus omnibus, et misericordia
ejus in universa opera ejus.

[Iod]. Constituentur tibi, Domine, omnia opera tua,
et sanctus [h. misericors] tui benedictio tibi.

[Caph]. Gloriam regni tui dicent, et fortitudines
tuas loquentur.

[Lamed]. Ut ostendant filii hominum fortitudines
ejus⁵, et gloriam decoris regni ejus.

[Mem]. Regnum tuum regnum omnium sæculorum,
et potestas tua in omni generatione, et genera-
tione.

[Samech]. Suspendat⁶ Dominus omnes corruentes
et erigit omnes jacentes [h. incurvatos].

[Ain]. Oculi quoniam in [h. ad] te sperant, et in
das eis exorta suam⁷ [h. eorum] in tempore
quo.

verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis.
Marr.

— Salfelt Cisterciensis ms. versumque, fideles
Dominus in quibus verbis suis, et sanctus in om-
nibus operibus suis, quem ab Hebraico exemplari
excidisse certum est ex ipso litteræ nun, a qua est
incipiendum defecto. Videtur autem excidisse ante
Hieronymi ipsius tempora, siquidem et melioris non
cœdenti, qui hanc ejus versionem ex Hebraeo contine-
rent, et veterum diligentissimum interpretum,
Aquila, Symmachus et Theodotionis, versiones eo præ-
sent. Legimus tamen ex orientalibus linguis Syrac
atque Arabs interpretes, nisi al. quod suspicari ad
hunc maxime locum licet, ipsam accepissent ex LXX,
qui diu antea sic interpretati sunt, *κείνος ἐν
ἐξῆς ὁμοῦ ἀνέρε, καὶ ἐνός ἐν ἑξῆς τῆς ἑξῆς ἀνέρε*.
Est sane ex his versumillimum in Hebraeo quoque
archetypo ita scriptum olim existisse, dicitur ad hunc
litteræ versiculi exordii, וְהָאֵין בְּכָל יְמֵי הַיּוֹם
כְּכֹל־מַעֲשֵׂיךָ כָּאֵין.

7. Pronomen suam in Cisterciensis ms. tacet.

[Phi]. Aperis manus tuas et implet omne animal
refectione¹ [h. saties omnem circum placent].

[Sade]. Justus Dominus in omnibus viis suis, et
sanctus [h. misericors] in omnibus operibus
suis.

[Coph]. Justa est Dominus omnibus qui invocant
eam : omnibus qui invocant illum in veritate.

[Res]. Placitum timendum se faciet, et clamorem
[h. deprecationem] eorum exaudiet, et salvabit
eos.

[Sin]. Custodit Dominus omnes diligentes se, et
universos impios conteret [h. disperdet].

[Thau]. Laudem Domini loquetur os meum, et
benedictio omnis caro² nomini sancto ejus in
æternum [h. in sæculum, et ultra], et fugiet.

ALLELUIA.

CXLVI. Laudate, anima mea, Dominum :
laudabo Dominum in vita mea :

cantabo [h. psallam] Deo meo quoniam sum.
Nobile consistere in principibus :

in [Al. et in] filio hominis, cui non est salus.

Egruetur spiritus ejus, et revertetur in limbum
suam :

in die illa peribunt cogitationes ejus³.
Beatus ejus Deus Jacob auxiliator ejus :

spes ejus in Domino Deo suo.
Qui fecit caelum et terram :

mare, et omnia que in eis sunt :

et custodit veritatem in sempiternum [h. sæcu-
lum].

Qui facit iudicium calamitatis sustinentibus,
et dat panem esurientibus.

Dominus solvit vinclos :
Dominus illuminat cæcos :

1. Canon Memmianus et Carcassonensis legunt,
et implet omnem animam benedictione. Manifestus
vero error apparet in scholio marginali, in quo ex-
scriptor posuit omnem virum, ubi scholiastes scrip-
serat, omne vitium : quod alio modo depravatum
etiam legitur in ms. S. Michaelis : ibi enim scriptum
est, *saties omne obviu placentie*. Marr.

2. Regiam ms. et benedictio omnis caro, etc.

3. Ms. Cisterciensis. hic vocem omnes intorsit,
tum pronomen ejus prætermittit.

4. Mala legunt in sermone S. Augustini : *Laudate
Dominum, quoniam bonus est : canticum Dei
nostrum, etc.* Nam S. ipse Hieronymus docet in Hebraeo
scriptum esse *ALLELUIA*, si *וְהוֹדוּ לַיהוָה*, si est, lau-
date Dominum, quoniam bonus est psalmus. Vide

Dominus erigit allisos [h. incurvatos] :
Dominus diligit justos.

Dominus custodit adhevas :
pupillum et cæcum suscipiet,

et viuis impiorum conteret [h. pervertet].

Regnabit Dominus in æternum [h. sæculum].
Deus tuus, Sion, in generationem et generationem.

Alleluia.

CXLVII. Laudate⁴ [h. psallite] Dominum, quo-
niam bonum est canticum Dei nostri :

quoniam decorem est, pulchrum laudatio.

Edificabit [Edificans] Jerusalem Dominus :
ejectos Israel congregabit [h. congregans].

Qui sanat contritos corde,
et alligat plagas [h. dolores] eorum.

Qui numerat multitudinem stellarum,
et omnes nomine suo vocat.

Magnus Dominus [h. dominator] noster, et multas
fortitudines :

et prædicitur ejus non est numerus.

Suscipiens mansuetos Dominus :
humilians impios usque ad terram.

Consile Domino in confessione :
canto [h. psallite] Deo nostro in cithara.

Qui operit celos nubibus,
et præbet terræ pluviam,

spes ejus in Domino Deo suo.
Qui dat juvenis panem suum :

filiis corci clamantibus.
Non est in fortitudine equi voluntas ejus :

neque in tibis viri placeat ei.
Placeat Domino in his qui timeant eum,
et expectant misericordiam ejus⁵.

Lauda, Jerusalem, Dominum :
cane Deum tuum, Sion,

epist. ad Marcellian, ejus principium : *Nuper cum,
etc.* Marr.

5. Subjungit Cisterciensis. ms. alterum homini-
stium, et *herbas serratis hominum*, quod in ho-
sterno quidam Hebraico exemplari non est : sed
nolum Septuaginta, verum etiam multo sequiorum
interpretum hebraicorum evo existisse, ex eorum
comportum est testimonium. Alibi, sive ad Psalm cv,
vers. 15, ubi hanc eandem sententiam occurrit et verba
וְהוֹדוּ לַיהוָה וְעִשְׂתֶּם וְעִשְׂתֶּם interpretatus est S. pater, et
fenum seruituti hominum.

6. Regiam ms. bene placeat, jam vero Cister-
ciensis hoc finito versiculo, juxta Vulgatam, dictionem
præponit titulum *Alleluia*, ac novum psalmum a
verbis, lauda, Jerusalem, Dominum, auspicatur.

Qui confortavit ecclesie portarum tuarum
beneficentis filius tuis in medio tui.

Qui posuit terminum tuum pascua:

adipe [Al. et adipe] frumenti saturavit te.

Qui emittit eloquium suum terra:

velociter currit verbum ejus.

Qui dat nivem quasi lanam:

pruinam [Al. pruinam] quasi cinerem spargit.

Proiecit glaciem suam quasi buccellas:

ante faciem frigoris ejus quis stabit?

Mittit verbum suum, et solvet illa:

spirabit spiritus eius, et fluent aquae.

Qui annuntiat verbum suum Jacob:

procepta sua, et judicia sua Israel.

Non fecit similiter omni genti,

et judicia ejus non cognoscent. Alleluia.

ALLELUIA.

CXLVIII. Laudate Dominum de caelis:

laudate eum in excelsis:

Laudate eum, omnes Angeli ejus:

laudate eum, omnes exercitus ejus.

Laudate eum, sol et luna,

laudate eum, omnes stellae luminis.

Laudate eum, celi caelorum,

et aquae, quae super caelos sunt.

Laudent nomen Domini:

quoniam ipse mandavit [h. procepit] et creata

sunt.

Statuit ea in saeculum [h. aeternum], et in aeter-

num [h. saeculum].

proceptum dedit, et non praeferibit.

Laudate Dominum de terra:

dracones et omnes abyssi.

lynx, et grando, nix, et glacies:

vespas, turbo, quae formica sergentium ejus.

Moues et omnes colles:

bignium fructiferum et universa caetera.

Bestiae, et universa jumenta,

reptilia, et aves volantes.

Reges terrae et annexi populi:

principes et universi iudices terrae.

Juvenes, et virgines:

senes cum puera laudent nomen Domini.

1. Nostris mss. hic quoque habent et in saeculum.

Quoniam subline nomen ejus solius:

gloria ejus in caelo et in terra.

Et exaltavit coram populo suis:

laus omniibus sanctis [h. misericordibus] ejus.

filii Israel populo appropinquanti [h. propinquo]

sibi. Alleluia.

ALLELUIA.

CXLIX. Cantate Domino canticum novum:

Laus ejus in congregatione sanctorum [h. misericordium].

Laeletur Israel in factore suo:

filii Sion exultent in rege suo.

Laudent nomen ejus in choro:

in tympano, et cithara cantent [h. psallant] ei.

Quis amplacet tibi Dominus in populo suo:

exultabit [h. glorificabit] mansuetos in Jesu [h. salutare].

Exultabunt sancti [h. misericordes] in gloria:

laudabunt in cubilibus suis:

Exultationes Dei in gutture eorum,

et gladii accipiet in unguibus eorum.

Ad faciendam vindictam in gentibus:

inoperantes in populis [h. plebibus].

Ut alligent reges eorum catenis,

et inelytos eorum competibus ferreis.

Ut faciant in eis iudicium conscriptum:

decor est omnium sanctorum [h. omnibus misericordibus] ejus. Alleluia.

ALLELUIA.

CL. Laudate Dominum in sancto ejus:

laudate eum in fortitudine potentiae [h. firmitate fortitudinis] ejus.

Laudate eum in fortitudinibus ejus:

laudate eum juxta multitudinem magnificentiae

eius.

Laudate eum in clangore buccinae:

laudate eum in psalterio et cithara.

Laudate eum in tympano et choro,

laudate eum in chorolis et organo.

Laudate eum in organis sonantibus:

laudate eum in cymbalis tintinnantibus [h. jubilationibus].

Omnes quod spirant, laudent Dominum. Alleluia.

2. In reginae ms. ut in Vulgata, exultationes.

EXPLICIT LIBER PSALMORUM (a).

[a] Canon Cretusensis solum ita habet scriptum ut caeterum psalterii: Explicit psalterium. Sunt in psalterio versus H. D. XXI, id est, 2522, tot nempe quot numerantur in Hebraeis Massoretarum exemplaribus. Hinc colligitur annotationem illam, qua numerus versuum psalterii praefinitus et juxta Massoretas Hieronymo aetate multum inferiores, ab ecclesiastica canonica Hebraica veritate, vel ab alio scriptore antiquo Hebraico penitus fuisse derivatum. MART.

PRAEFATIO¹ HIERONYMI

IN

LIBROS SALOMONIS.²

CHROMATIO ET HELIODORO EPISCOPIS³ HIERONYMUS.

Jungat epistola, quos jungit sacerdotium:
imo charta non dividat, quos Christi necit
amor⁴. Commentarios in Oseo, Amos, Zachariam,
Malachiam, quos postcitis, scripsissem, si

licuisset prae valetudine. Mittitis solatia sumptuum:
notarios nostros et librarios sustentatis,
ut vobis potissimum nostrum desudet ingenium.
Et ecce ex latere frequens turba diversa poscen-

tionem, juxta quod testatur auctor hujusmodi ad-
ditamentorum, qui mox ad signum primi obeli + e
tenebris proditurus est in nostras adnotationes ad
cap. v hujus editionis. MART.

1. In triginta ad minus mss. codices, qui constanter legunt *masleth* in hac praefatione et quamvis in prologo Scripturarum libris Samuel et Malachum praefixo nonnulli scriptum habeant *masleth*, et Vaticanus jam saepe laudatus, *masleth* secundum Origenem commentario in Psalmum 1, ubi *psallo* legitur. Idem Vaticanus codex ms. consequenter pro *coelestis* scribit *acoeleth*; de quo jam dictum est in mss. nostris ad prologum Scripturarum, sive principium galatium. Conferat ista qui voluerit. MART.

2. Ad veterum librorum ex his etiam, quos Marti-
anensis consulti fidem addimus, *episcopis*, quod et
Rabanus in suo olim exemplari legit. Et vero Aquile-
nensis jam tum episcopus vocat Chromatium istis, cui
commentariorum librum in Habacuc non ita pridem
s. ipse pater inscripserat: Altius autem cathedram
obtinere Heliodorus, quod nemo ignorat. Quia a ipse
pater, ubi contra Rufinum lib. ii. num. 21, de his
sua librorum Salomonis translatione et Hebraico
sermone habet, eum se illi dedicasse, *sanctis epis-*
copis Chromatio et Heliodoro.

3. Haud pene usus est verbis epistola in nostra
recessione 7 ad eundem Chromatium, Joannem et
Eusebium scribens: *Non debet charta dividere quos*
amor mutuos copulavit.

Qui confortavit ecclesie portarum tuarum
beneficentis filius tuis in medio tui.

Qui posuit terminum tuum pascua:

adipe [Al. et adipe] frumenti saturavit te.

Qui emittit eloquium suum terra:

velociter currit verbum ejus.

Qui dat nivem quasi lanam:

pruinam [Al. pruinam] quasi cinerem spargit.

Proiecit glaciem suam quasi buccellas:

ante faciem frigiditatis ejus quis stabit?

Mittit verbum suum, et solvet illa:

spirabit spiritus eius, et fluent aquae.

Qui annuntiat verbum suum Jacob:

precepta sua, et judicia sua Israel.

Non fecit similiter omni genti,

et judicia ejus non cognoscent. Alleluia.

ALLELUIA.

CXLVIII. Laudate Dominum de caelis:

laudate eum in excelsis:

Laudate eum, omnes Angeli ejus:

laudate eum, omnes exercitus ejus.

Laudate eum, sol et luna,

laudate eum, omnes stellae luminis.

Laudate eum, celi colorum,

et aquae, quae super caelos sunt.

Laudent nomen Domini:

quoniam ipse mandavit [h. precepit] et creata

sunt.

Statuit ea in saeculum [h. aeternum], et in aeter-

num [h. saeculum].

preceptum dedit, et non praeferibit.

Laudate Dominum de terra:

dracones et omnes abyssus:

lynx, et grando, nix, et glacies:

vespas, turbo, quae formica sergentium ejus.

Moues et omnes colles:

bignium fructiferum et universa caetera.

Bestiae, et universa jumenta,

reptilia, et aves volantes.

Reges terrae et annexi populi:

principes et universi iudices terrae.

Juvenes, et virgines:

senes cum puera laudent nomen Domini.

1. Nostris mss. hic quoque habent et in saeculum.

Quoniam sublimis nomen ejus solius:

gloria ejus in caelo et in terra.

Et exaltavit coram populo suis:

laus omniibus sanctis [h. misericordibus] ejus.

filii Israel populo appropinquanti [h. propinquo]

sibi. Alleluia.

ALLELUIA.

CXLIX. Cantate Domino canticum novum:

Laus ejus in congregatione sanctorum [h. misericordium].

Laeletur Israel in factore suo:

filii Sion exultent in rege suo.

Laudent nomen ejus in choro:

in tympano, et cithara cantent [h. psallant] ei.

Quis amplacet tibi Domine in populo tuo:

exultabit [h. glorificabit] mansuetos in Jesu [h. salutare].

Exultabunt sancti [h. misericordes] in gloria:

laudabunt in cubilibus suis:

Exultationes Dei in gutture eorum,

et gladii accipiet in unguibus eorum.

Ad faciendam vindictam in gentibus:

inoperantes in populis [h. plebibus].

Ut alligent reges eorum catenis,

et inelytos eorum competibus ferreis.

Ut faciant in eis iudicium conscriptum:

decor est omnium sanctorum [h. omnibus misericordibus] ejus. Alleluia.

ALLELUIA.

CL. Laudate Dominum in sancto ejus:

laudate eum in fortitudine potentiae [h. firmitate fortitudinis] ejus.

Laudate eum in fortitudinibus ejus:

laudate eum juxta multitudinem magnificentiae

eius.

Laudate eum in clangore buccinae:

laudate eum in psalterio et cithara.

Laudate eum in tympano et choro,

laudate eum in chorolis et organo.

Laudate eum in organis sonantibus:

laudate eum in cymbalis tintinnantibus [h. jubilationibus].

Omnes quod spirant, laudent Dominum. Alleluia.

2. In reginae ms. ut in Vulgata, exultationes.

EXPLICIT LIBER PSALMORUM (a).

[a] Canon Cretusensis solum ita habet scriptum ut caeterum psalterii: Explicit psalterium. Sunt in psalterio versus H. D. XXI, id est, 2522, tot nempe quot numerantur in Hebraeis Massoretarum exemplaribus. Hinc colligitur annotationem illam, qua numerus versuum psalterii praefinitus et juxta Massoretas Hieronymo aetate multum inferiores, ab ecclesiastica canonica Hebraica veritate, vel ab alio scriptore antiquo Hebraico penitus fuisse derivatum. MART.

PRAEFATIO¹ HIERONYMI

IN

LIBROS SALOMONIS.²

CHROMATIO ET HELIODORO EPISCOPIS³ HIERONYMUS.

Jungat epistola, quos jungit sacerdotium:
imo charta non dividat, quos Christi necit
amor⁴. Commentarios in Oseo, Amos, Zachariam,
Malachiam, quos postcitis, scripsissem, si

licuisset prae valetudine. Mittitis solatia sumptuum:
notarios nostros et librarios sustentatis,
ut vobis potissimum nostrum desudet ingenium.
Et ecce ex latere frequens turba diversa poscen-

tionem, juxta quod testatur auctor hujusmodi ad-
ditamentorum, qui mox ad signum primi obeli + e
tenebris proditurus est in nostras adnotationes ad
cap. v hujus editionis. MART.

2. In triginta ad minus mss. codices, qui constanter legunt *maslath* in hac praefatione et quamvis in prologo Scripturarum libris Samuel et Malachum praefixo nonnulli scriptum habeant *maslath*, et Vaticanus jam saepe laudatus, *maslath* secundum Origenem commentario in Psalmum 1, ubi *psallo* legitur. Idem Vaticanus codex ms. consequenter pro *coelestis* scribit *acoeleth*; de quo jam dictum est in mss. nostris ad prologum Scripturarum, sive principium galatium. Conferat ista qui voluerit. MART.

3. Ad veterum librorum ex his etiam, quos Marti-
anensis consulti fidem addimus, *episcopis*, quod et
Rabbanus in suo olim exemplari legit. Et vero Aquile-
nensis jam tum episcopus vocat Chromatius iste, cui
commentariorum librum in Habacuc non ita pridem
s. ipse pater inscripserat: Altius autem cathedram
obtinere Heliodorus, quod nemo ignorat. Quia a ipse
pater, ubi contra Rufinum lib. ii. num. 21, de his
sua librorum Salomonis translatione et Hebraico
sermone habet, eum se illi dedicasse, *sanctis epis-*
copis Chromatio et Heliodoro.

4. Haud pene usus est verbis epistola in nostra
recessione 7 ad eundem Chromatium, Jovinian et
Eusebium scribens: *Non debet charta dividere quos*
amor mutuos copulavit.

tium: quasi aut equum sit, me, vobis esurientibus, aliis laborare: aut in ratione dati et accipi, cuiquam, praeter vos, obnoxius sim. Itaque longa aegrotatione fractus¹, ne penitus hoc anno reticerem, et apud vos mutus essem, tridui opus nomini vestro consecravi, interpretationem videlicet trium Salomonis voluminum, *מסורת*, *משלי*, quae Hebraei *Parabolas*, Vulgata autem editio *proverbiorum* vocat; *מסורת* quem Graeci ecclesiasticum, Latine concionatorum possumus dicere: sui assium *משלי* *משל* quod in nostra lingua veritur cauteum canonicorum. Fertur et *מספר* Jesu filii Sirachi liber, et alius *מספר* qui Sapientia Salomonis inscribitur. Quorum priorum Hebraicum reperit, non ecclesiasticum, ut apud Latinos; sed parabolas praenotatum, cui Juncti orant ecclesiastes et cauteum canonicorum, ut simili-

1. Haec illa nobis videtur aegrotatio, in quam se quirit incidisse a. pater epistola in astra recensione 114, et ex qua non ita pridem convalescere se iudicat in prologo ad tertium librum commentariorum in Aulicis. Verbum haec fusus in praefixa huius loco praefatione, coque luculentius in s. doctoris vita prosequantur.

2. Diximus haec de lectione superioris ad prologum galactum; nam quae iuramentationis ritum feminina, cum in Scripturae nomen *משל* masculini generis continue sit, atque aucto ipse libri titulus in statu, ut vocant, constructio ferat, *משלי* factum videtur ex rabbinorum more, ac vulgo recepta, iam inde ab Hieronymo aucto, quos nominis effendi ratione atque usu.

3. Malim legere *quia pro quia*; sive *quia ipse stylus, etc.*

4. Aberrant ab omni veritatis specie qui Philonem Alexandrinum, qui Caui temporibus fuit, nobilissimum Ptolemaei imitatorum hic iuncti putant. Etenim multo est Philo iste, cui *liber Sapientiae* tanquam auctori, vel saltem interpreti tribuebatur, antiquior, utpote qui ab Alexandro Polyhistoro, qui L. Sallustio temporibus floruit, laudatur, ut auctor est Eusebii libro *ix praeparationis evangelicae*, ubi quindecim fere versus de Philonis opere *τοῦ κατὰ τὴν ἑσπερίαν* a Polyhistoris testimonio adiuncti. Laudatur quoque a Iosepho lib. *i contra Apionem*, num. 23, qui et *Philo senior*, *Φίλων ὁ πρεσβύτερος* dicitur: tamen cum ethnicum, non Iudeum putasse videatur, quod

tudinem Salomonis non solum librorum numero, sed etiam materiarum genere coequaret. Secundus apud Hebraeos nusquam est, quia² et ipse stylus Graecam eloquentiam redolet: et nonnulli scriptorum veterum hunc esse Iudaei Philonis asserunt³. Sicut ergo Judith, et Tobit, et Macchabeorum libros legit quidem Ecclesia⁴, sed inter canonicas Scripturas non recipit: sic et haec duo volumina legit ad edificationem plebis, non ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. Si cui sane Septuaginta interpretum magis editio placet, habet eam⁵ a nobis olim emendatam. Neque enim sic nova evulsumus, ut vetera destrouamus. Et tanta eum diligentissima legenti, sciat magis nostra intelligi, quae non in tertium vas transfusa coaceruet, sed statim de prelo purissimo commendata testae, suum saporem servaverint.

inter ethnicos scriptores recensent. Apertissime vero Iudaeum vocat Hieronymus: et eius eum gentis fuisse, quae tractavit librorum argumenta perveniunt, ut est illud *de regibus Iudeorum*, cuius meminit Clomens Alexandrinus in primo *stromatium*, ubi et ad ethnicum scriptore Demetrio Phalarico in illa consignanda literis historia, tradit eum longius abivisse. Porro librum Sapientiae ab auctore isto Philone exaratum fuisse, quod ait Hieronymus, nonnulli scriptorum veterum putasse, nilius est verosimile, quam quod habet vulgo recepta sententia, collegisse eum tantum atque descripsisse, sive tandem liberari interpretatione eum libri exposuisse, quod Hautio placet.

5. Videsis quae haec de re nobis ad prologum galactum notata sunt.

6. Huius recognovit ad Graecam editionis librorum Salomonis nil hodie superest, nisi prologus ad Paulum et Eusebium, seu potius prologi eius fragmentum, quod sub loco subsequenti loco recenselamus. Caeterum hanc ipsam ex Hebraeo versione quam excudimus, Hieronymum auctorem non habere, quod Graecorum adiumentis non caret, critici quidam, et cum primis Capellius contendit: quorum argumentis in ipsa operis recognitione faciemus satis: ubi eas quae tradidit ad summum toto libro additiones suat ex Graeca translatione adiecta, Hieronymianae melioris notae codices non habere, neque lectas olim fuisse antiquis scriptoribus, qui in versione sui sunt, ostendimus.

INCIPIT

LIBER PROVERBIORUM,

HEBRAICE DICTUS

MASLOTH.

Cap. I. — Ad sciendam sapientiam et disciplinam; ad intelligenda verba prudentiae: Et suscipiendam eruditionem doctrinae, iustitiam et iudicium et aequitatem. Ut detur parvulis astutia, adolecenti scientia et intellectus. Audiens sapiens sapientior erit, et intelligens gubernacula possidebit. Animadvertit parabolum et interpretationem verba, sapientium et aenigmata eorum. Timor Domini principium scientiae: sapientiam atque doctrinam stulti despiciunt. Audi, fili mi, disciplinam patris tui, et ne dimittas legem matris tuae, Et addatur gratia capiti tuo, et torques collo tuo. Fili mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas¹; Si dixerint: Veni nobiscum, insidiamur sanguini, abscondamus tenduculas contra insonentem frustra, Deglutiamus eum sicut infernus viventem, et integrum quasi descendantem in lacum. Omnem pretiosam substantiam reperimus, implebimus domos nostras spoliis.

Sortem mitte nobiscum, marsupium unum sit omnium nostrum. Fili mi, ne ambules cum eis, prohibe pedem tuum a semitis eorum. Pedes enim illorum ad malum currunt, et festinant, et effundant sanguinem. Frustra autem iactur rete ante oculos pennatorum. Ipsi quoque *[Al. Ipsique]* contra sanguinem suum insidiantur, et moluntur fraudes contra animas suas. Sic semite omnis avari, animas possidentium rapiunt. Sapientia foris praedicat, in plateis dat vocem suam: In capite turbarum clamillat, in foribus portarum urbis profert verba sua, dicens: Usquequo, parvuli, diligitis infantiam, et stulti ea, quae sibi sunt noxia, cupient, et imprudentes odibunt scientiam? Convertimini ad correptionem meam: en profertam vobis spiritum meum, et ostendam verba mea. Quia vocari, et renuistis: extendi manum meam, et non fuit qui aspi-ceret.

1. Aliquot mss. etiam apud Marian, juxta Vulgatam sapientes: max vero alii disciplinam pro doctrinam legunt.

Desperixisti omne consilium meum,
et incognitiones meas neglexistis.

Ego quoque in interitu vestro fidebo,
et subsannabo eum vobis quod timelatis,
adverberit.

Cum irruerit repentina calamitas,
et interitus quasi tempestas ingruerit:
quando venerit super vos tribulatio, et angustia:

Tunc invocabunt me, et non exaudiam:
mane insurgent, et non invenient me.

Eo quod exosum habuerint disciplinam,
et timorem Domini non susceperunt:

Non acceperunt consilio meo,
et detraxerint universa: discrepior meo.

Comedent igitur fructus viae suae,
salsaque consiliis saturabuntur.

Aversio¹ parvulorum intencitioris eos,
et prosperitas stultorum perdet illos.

Qui autem me audivit, absque terrore requiescet,
et abundantia perfruetur,
malorum timore sublato.

Cap. II. — Filii mei, si susceperis sermones meos,
et mandata mea absconderis penes te:

Ut audiat sapientiam auris tua:
inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam.

Si enim sapientiam invocaveris,
et inclinaveris cor tuum prudentiae:

Si quaeraris eam quasi pecuniam,
et sicut thesauros effoderis illam:

Tunc intelliges timorem Domini,
et scientiam Dei invenies:

Quia Dominus dicit sapientiam:
et ex ore ejus scientia, et prudentia.

Custodiet rectorum salutem,
et proteget gradientes simpliciter.

Servans semitas iustitiae,
et vias sanctorum custodians.

Tunc intelliges iustitiam, et iudicium,
et aequitatem, et omnem semitam bonam.

Si intraverit sapientia cor tuum,
et scientia animae tuae placuerit:

Consilium custodiet te,
et prudentia servabit te,

ut erraris a via mala,
ab homine, qui perversa loquitur.

Qui relinquunt iter rectum,
et ambulavit per vias tenebrosas:

Qui ioculantur cum malefecerint,
et exsultant in rebus pessimis:

Quorum viae perversae,
et infames gressus eorum.

Ut erraris a viam alienam,
et ab extranea, quae molit sermones suos:

Et relinquit ducem iustitiae suae,
et pacti Dei sui oblita est.

Inclinata est enim ad mortem domus ejus,
et ad inferos semitas ipsius.

Omnes, qui ingrediuntur ad eam, non reverentur,
nec apprehendent semitas vitae.

Ut ambulantes in via bona:
et calles iustorum custodias.

Qui enim recti sunt, habitabunt in terra,
et simplices permanebunt in ea.

Impii vero de terra perdentur:
et qui inique agunt, auferuntur ex eis.

Cap. III. — Filii mei, ne obliviscaris legis meae,
et praecepta mea custodiat cor tuum.

Longitudinem enim dierum, et annos vitae,
et pacem apponent tibi.

Misericordia et veritas non te deserant,
circumda eas gutturi tuo,

et describe in tabulis cordis tui:
Et invenies gratiam, et disciplinam bonam,

coram Deo et hominibus.
Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo,
et ne imitariis prudentias tuas.

In omnibus viis tuis cogita illum,
et ipse dirigat gressus tuos.

Ne sis sapiens apud teipsum:
time Dominum, et recede a malo:

Sanctus quippe erit iudicium tuum,
et irrigatio ossium tuorum.

Honora Dominum de tua substantia,
et de primitiis omnium frugum tuarum:

Et implebuntur horrea tua saturitate,
et vino foreularia tua redundabunt.

Disciplinam Domini, filii mei, ne abieceris,
nec deficias eum ab eo corripieris:

Quem enim diligit Dominus, corripit:
et quasi pater in filio complacet sibi.

Beatus homo, qui invenit sapientiam,
et qui affuit prudentia:

Mellior est acquisitio ejus negotiatione argenti,
et auro primo et purissimo fructus ejus¹:

Prolixiore est cunctis opibus:
et omnia, quae desiderantur, huic non valent comparari.

Longitudo dierum in dextera ejus,
in sinistra illos divitiarum, et gloria.

Via ejus viae pulchrae,
et omnes semite illius pacificae.

Ligum vitae est ille, qui apprehenderit eam:
et qui tenuerit eam, bestias.

Dominus sapientia fundavit terram,
stabilivit caelos prudentia.

Sapientia illius eruperunt abyssi,
et nubes rore concreverunt.

Filii mei, ne effluant haec ab oculis tuis:
Custodi legem atque consilium:

Et erit vita animae tuae,
et gratia faucibus tuis.

Tunc ambulabis fiducialiter in via tua,
et pes tuus non impinget.

Si dormieris, non timebis:
quiesces, et suavis erit somnus tuus.

Ne paveas repente terrore,
et irruentes tibi potentias impiorum.

Dominus enim erit in latere tuo,
et custodiet pedem tuum, ne capiaris.

Noli prohibere beneficere eum, qui potest:
si vales, et ipse benefac.

Ne dicas amico tuo: Vade, et revertere:
cras dabo tibi, cum statim possis dare.

Ne moliaris amico tuo malum,
cum ille in te habeat fiduciam,

Ne contendas adversus hominem frustra,
cum ipse tibi nihil mali fecerit.

Ne secularis hominem injustum,
nec imiteris vias ejus:

Quia abominatio Domini est omnis illusor,
et cum simplicibus sermocinatio ejus.

Egestas a domino in domo impii:
laberacula autem iustorum benedicuntur.

Illusores ipse deludet,
et mansuetus dabit gradum.

Gloriam sapientes possidebunt:
stultorum exaltatio², ignominia.

Cap. IV. — Audite, filii, disciplinam patris,
et attendite, ut sciatis prudentiam.

Donum bonum tribuam vobis,
legem meam ne derelinquatis.

Nam et ego filius fui patris mei,
tenellus, et unigenitus coram matre mea:

Ei docebat me, atque dicebat:
Suscipiat verba mea cor tuum,

custodi praecepta mea, et vives.

Posside sapientiam, posside prudentiam:
ne obliviscaris, neque declines a verbis oris mei.

Ne dimittas eam, et custodiet te:
dilige eam, et servabit te.

Principium sapientiae posside sapientiam,
et in omni possessione tua acquirere prudentiam:

Arrippe illam, et exaltabit te:
glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus:

dabit capiti tuo augmenta gratiarum,
et corona inclitya proteget te.

Audi, filii mei, et suscipe verba mea,
ut multiplicentur tibi anni vitae.

Viam sapientiae monstrabo tibi,
ducam te per semitas aequitatis.

Quas cum ingressus fueris, non ardeabuntur gressus tui,
et currens non habebis offendiculum.

Tene disciplinam, ne dimittas eam:
custodi illam, quia ipsa est vita tua.

Ne defeceris semitis impiorum,
nec tibi placeat malorum via.

Fuge ab ea, nec transis per illam,
declina, et desere eam.

Non enim dormiant nisi malefecerint:
et capitur somnus ab eis nisi supplantaverint.

Comedunt panem impietatis,
et vinum iniquitatis bibunt.

1. Canonem hic Memmianum Hebraeo consentaneum secuti sunt. Canon Carcasenensis et ms. Corbeiensis num. 14 habent prima manu, et auro primo fructus ejus, sine purissimo, quam lectionem aliae retinent. ms. San-Germ. num. 15. Ceteri cum odiis legunt, et auri primi et purissimi, etc. Mar.

— Propius ad Volpam lectionem, sub alia tamen interpretatione lectum olim a Rabbano atque aliis, mellior est acquisitio ejus negotiatione argenti et auri: primi et purissimi fructus ejus.

2. Pro exaltatione, in mss. corrupto legitur exaltatio: nam in Hebraeo scriptum est מַעְרָם meram, quod exaltationem significat. Mar.

1. In uno apud nos ms. eversio legitur, in Hebraeo עֲוֵרָה, quod aversionem, sive recessionem, in malam consilium partem sonat.

Iustorum autem semita quasi lux splendens
procedit, et crescit usque ad perfectam diem.

Via impiorum tenebrosa:
nesciunt ubi corruant.

Fili mi, ausculta sermones meos,
et ad eloquia mea inclina aurem tuam.

Ne recedat ab oculis tuis,
custodi ea in medio cordis tui!

Vita enim sunt inventibilia ea,
et universae carni sanitas.

Omni custodia serva cor tuum,
quia ex ipso vita procedit:

Remove a te os prurum
et detrahentia labia sint procuta te.

Oculi tui recta videant,
et palpebrae tuae praecedant gressus tuos.

Dirige sententiam pedibus tuis,
et omnes vias tuae stabilientur.

Ne declines ad dexteram, et ad sinistram:
averte pedem tuum a malo.

Vias enim, quae a dextris sunt, novit Dominus:
perverso vero sunt quae a sinistris sunt.

Ipsae autem rectos facient cursus tuos;
iustitiam autem tua in pace producet.

Cap. V. — Fili mi, attende ad sapientiam
meam,
et prudentiae meae inclina aurem tuam.

1. Indicat marginalis (sive obelus) additamentum quoddam e LXX interpretibus translatum in Vulgatam Latinam editionem, tunc nunc legitima: *Ne attendas fallaciae mulieris*. Quae verba absent in Hebraeo in exemplaribus canonis Hebraico vetustatis, et in omnibus antiquis mss. cothibibus: neque huius additamenti manibit speculum S. Augustini ad Hieronymum ex Hebraeo translationem confirmatum. At in id genus additamentum, quae obella a nobis indicantur, curiosis attendentes, verum corum deprehendimus originem in antiquo anonymo scriptore, qui sequentem atrox admonitionem ad finem praefationis in libro Salomonis, editae ab Hieronymo cum haec volumina primum recensuit ad Graecos codices LXX translata, obelis et astericis opus omne distinguens: e libro et de Hebraeo, inquit, anonymus noster, praefationem utraque in hoc libro promissa est: qui nonnulla de Graeco ob illuminationem sensus, et legitimitatem vel inserta Hebraice translationi, vel extrinsecus juncta sunt. Et ideo qui legis semper peregrini momento. Haec quidem ille quisquis fuerit, sive scholasticus canonis Hebraico veritatis, sive alius quosdam aetatis scriptor. Quocumque igitur locorem adnotavit, posita reperiantur in canone Memmiano ante octingentes

Ut custodias cogitationes,
et disciplinam labia tua conservent.

-r- Favus enim distillans labia meretricis,
et infidus oleo guttur ejus:

Novissima autem illius amara quasi absinthium,

et acuta quasi gladius biceps.

Pedes ejus descendunt in mortem,
et ad inferos gressus illius penetrant.

Per similitam vite non ambulat,
vagi sunt gressus ejus, et investigabiles.

Nunc ergo, fili, audi me,
et ne recedas a verbis oris mei.

Longe fac ab ea viam tuam,
et ne appropinques foribus domus ejus.

Ne des alienis honorem tuum,
et annos tuos crudeli.

Ne forte impleantur extranei viribus tuis,
et labores tui sint in domo aliena:

Et genas in novissimis,
quanto consumpseris carnes tuas, et corpus tuum.

Et dicas: Cor detestatus sum disciplinam,
et inceptationibus non acquievit cor meum.

Nec audivi vocem docentium me,
et magistris non inclinaui aurem meam:

Pene fui in omni malo,
in medio ecclesiae et synagogae.

annos descripto: nam amba Hieronymi praefationum (hoc est, et prima quam promiserat ad suam versionem, ex LXX interpretibus, et posterior edita cum translatione Hebraica) in libro Salomonis in codice leguntur cum admonitione ejusdem anonymi atrox ad calorem prioris praefationis. Deinde nonnullam partem additarum sententiarum in corpore postquam retinet: cetera e regione ad marginem representant: ita ut digressa Memmianum codicum eum esse in quo primus auctor hunc e Graeco admissionem inseruit in translationem Hebraicam. Non sic canon Carcassonensis, cujus excerptis omnia additamenta, uno vel duobus excerptis, transiit in sacrum contextum. Ceteri mss. codices omittunt isthoc adusilla, vel extrinsecus respondent ad margines: unde item accidisse in libro proverborum manifestum est, quod in libro Regum supra montium ad cap. v. Huc ergo amandari se patietur studiosus lector. Porro praefatio Hieronymi, ad cujus calorem anonymus suam admonitionem atrox, typis excusis habetur cum notis in fine prima partis divinae huius bibliothecae. Mar.

2. Pro investigabiles, ut alibi interpretatur a vestigo verbo.

Bibe aquam de cisterna tua,
et fluentia putei tui:

Deriventur fontes tui foras,
et in plateis aquas tuas divide.

Habeto eas solus,
nec sint alieni participes tui.

Sit vena tua benedicta,
et latere [i. i. latere] cum muliere adolescentiae tuae:

Cerva charissima, et gratissimus hinnulus.

Ubers ejus inebrient te omni tempore,
in amore ejus delectare jugiter.

Quare seducoris, fili mi, ab aliena,
et feveris in sinu alterius?

Respiciat Dominus vias hominis,
et omnes gressus ejus considerat.

Iniquitates suas capiunt impius,
et fundus peccatorum suorum constringitur.

Ipsae morietur, quia non habuit disciplinam,
et in multitudine stultitiae suae decipietur.

Cap. VI. — Fili mi, si spononderis pro amico tuo,
desistis apud extraneum manum tuam:

Illoqueas es verbis oris tui,
et captus propriis sermonibus.

Fac ergo quod dico, fili mi, et temetipsum libera:
quia incidisti in manum proximi tui.

Discurré, festina, suscita amicum tuum:
Ne dederis somnum oculis tuis,

nec dormitent palpebrae tuae.

Erue quasi damula de manu,
et quasi avis de insidiis aucupis.

Vade ad formicam, o piger,
et considera vias ejus, et discite sapientiam:

Quae cum non habet ducem,
nec praecipientem, nec principem

Parat estate cibum sibi,
et congregat in messe quod comedit.

Esqueuo, piger, dormies?
Quando consurges e somno tuo?

Paululum dormies, paululum dormitabis,
paululum consers manus, ut dormias:

Et veniet tibi quasi viator, egestas,
et pauperis quasi vir armatus.

-r- Homo apostata, vir inutilis,
graditur ore perverso.

Annuit oculis, terit pede,
digito loquitur.

Pravo corde machinator malum,
et in omni tempore jurgia seminat.

Hinc extemplo veniet perditio sua,
et subito conteretur, nec habebit ultra medicinam.

Sex sunt, quae odit Dominus,
et septimum detestatur anima ejus:

Oculos sublimes, linguam mendacem,
manus effundentes innoxium sanguinem:

Cor machinans cogitationes pessimas,
pedes veloces ad currendum in malum:

Proferentem mendacia testem fallacem,
et eum qui seminat inter fratres dissordias.

Conserva, fili mi, praeccepta patris tui,
et ne dimittas legem matris tuae.

Liga ea in corde tuo jugiter,
et circumda gutturo tuo.

Cum ambulaveris, gladiantur tecum:
cum dormieris, custodiant te:

et evigilans loquere cum eis.

Quia mandatum lucerna est,
et lex lux,

et via vite inceptio disciplinae:
Ut custodiant te a muliere mala,

et a blanda lingua extraneae.

Non concupiscat pulchritudinem ejus cor tuum,
nec capiaris nullibus illius.

Pretium enim scorti vix unius est panis:
mulier autem viri pretiosam animam capit.

Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo,
ut vestimenta illius non ardeat?

Aut ambulare super prunas,
ut non comburantur plantae ejus?

Sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui,
non erit mundus cum tetigerit eam.

Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit:
furatur enim, ut esurientem impleat animam:

Deprehensus quoque reddet septuplum,
et omnem substantiam domus suae tradet.

1. Canon Memmianus sententiam quam in Vulgata Latina addita monet obelus noster, intra contextum retinet hae loci: canon vero Carcassonensis extrinsecus in ora inferioris codicis. Mar.

— Alterum haec additamentum in Vulgata: *Si axtem impiger fueris, veniet ut fons mensus tua, et*

egestas longe fugiet a te, ex Graeco vero LXX depraeprompto, a Rabano quoque legitur, qui tamen plerumque quomodo alia non novit: Hieronymi autem vetustiores sinceri codices, juxta Hebraeo textum idem plausu nesciunt.

Qui autem adulter est,
propter cordis inopiam perdet animam suam:
Turpitudinem et ignominiam congregat sibi,
et opprobrium illius non delebitur:
Quia zelus et furor viri
non parcat in die vindictae,
nec acquiescet cuiusquam precibus,
nec suscipiet pro redemptione dona plurima.

Cap. VII. — Fili mi, custodi sermones meos,
et praecepta mea recanda tibi.

Fili, serva mandata mea, et viues;
et legem meam quasi pupillam oculi tui.

Liga eam in digitis tuis,
scribe illam in tabulis cordis tui.

Dic sapientiae: Soror mea es,
et prudentiam voca amicum tuam:

Ut custodiat te a muliere extranea,
et ab aliena, quae verba sua dulcia facit.

De fenestra enim domus meae
per cancellum prospexi:

Et video parvulos,
considero vecordem juvenem,

Qui transit in plateam iuxta angulum,
et prope viam domus illius graditur:

In obscuro advesperescente die,
in noctis tenebris, et caligine.

Et ecce occurrit illi mulier,
ornata meretricio parata ad capiendas
animas:

Garrula et vaga, quietis impatiens,
nec valens in domo consistere pedibus suis:

Nunc foris, nunc in plateis,
nunc iuxta angulos insidians.

Apprehensumque deosculatur juvenem,
et procaci viri blanditur, dicens:

Victimas pro salute devoti,
hodie reddidi vota mea.

Idcirco ogressa sum in occursum tuum,
desiderans te videre, et reperi.

Intexui funibus lectum meum,
atravi tapetibus pictis ex Aegypto.

Aspersi cubile meum myrrha,
et aloë, et cinnamomo.

Veni, inebriemur uberibus donec illorescat dies,
et fruamur cupitis amplexibus.

Non est enim vir in domo sua,
sibilis via longissima.

Saeculam pecunie secum tulit:
in die plene lunae reversurus est in domum
suam.

Irrelivit eum multis sermonibus,
et blanditiis labiorum protraxit illum.

Statim eam sequitur
quasi bos ductus ad victimam,

Et quasi agnus lascivens,
et ignorans quod ad vincula stultus trahatur:

Donec transigat sagitta jecur ejus,
velut si avis festinet ad laqueum:

et nescit quia de periculo animo illius agitur.

Nunc ergo, fili mi, audi me,
et attende verba oris mei.

Ne abstrahatur in viis filius mens tua:
neque decipiaris semitis ejus.

Multos enim vulneratos deiecit,
et fortissimi quoque interfecti sunt ab ea.

Viae inferi domus ejus,
penetrantes in interiora mortis.

Cap. VIII. — Nunquid non sapientia clamitat,
et prudentia dat vocem suam?

In summis excelsisque verticibus supra viam,
in mediis semitis stans,

Juxta portas civitatis
in ipsis foribus loquitur, dicens:

O viri, ad vos clamito,
et vox mea ad filios hominum.

Intelligite, parvuli, astutiam,
et insipientes, animadvertite.

Audite, quoniam de rebus magnis locutura
sum:

et aperientur labia mea, ut recta praedicent.
Veritatem ineditabilis guttur meum,
et labia mea detestabuntur impium.

Iusti sunt omnes sermones mei,
non est in eis pravum quid, neque perversum.

Recti sunt intelligentibus,
et aequi invenientibus scientiam.

Accipite disciplinam meam, et non pecuniam:
doctrinam magis, quam aurum eligit.

Melior est enim sapientia cunctis pretiosissimis,
et omne desiderabile ei non potest comparari.

Ego sapientia habito in consilio,
et eruditus intarsum cogitationibus.

Timor Domini odit malum:
arrogantiam et superbiam, et viam pravam,
et os bilingue detestatur.

Meum est consilium, et acquiescit,
mea est prudentia, mea est fortitudo.

Per me reges regnant,
et legum conditores justa decernunt:

Per me principes imperant,
et potentes decernunt justitiam.

Ego diligentes me diligo:
et qui manu vigilat ad me, inveniet me.

Mecum sunt divitiae, et gloria,
opes superbie, et justitia.

Melior est fructus meus auro, et lapido pretioso,
et gemina mea argento electo.

In viis justitiae ambulo,
in medio semitarum judicii:

Ut dilecti diligentes,
et theatros eorum replcam.

Dominus possedit me initio viarum sanarum,
antequam quidquam faceret a principio.

Ab aeterno ordinata sum,
et ex antiquis antequam terra fieret.

Necdum erant abyssi, et ego jam concepta eram:
necdum fontes aquarum erupierant:

necdum montes gravi mole consisterant.
Ante colles ego parturiebar:

adhuc terram non fecerat, et flumina,
et cardines orbis terrae.

Quando preparabat caelos, aderam:
quando certa lege, et gyro vallabat abyssos:

Quando aethera firmabat sursum,
et fibrabat fontes aquarum.

Quando circumdabat mari terminum suum,
et legem ponebat aquis, ne transirent fines
suas:

Quando appondebatur fundamenta terrae,
cum eo eram cuncta componens:

et delectabar per singulos dies,
ludens coram eo omni tempore.

Ludens in orbe terrarum:
et deliciae meae esse cum filiis hominum.

Nunc ergo, filii, audite me:
Recti qui custodiunt vias meas.

Audite disciplinam, et estote sapientes,
et nolite abijcere eam.

Beatus homo qui audit me,
qui vigilat ad fores meas: quotidie,
et observat ad postes ostii mei.

Qui me invenit, inveniet vitam,
et haeriet salutem a Domino:

Qui autem in me peccaverit, bedet animam suam.
Omnes, qui me oderunt, diligunt mortem.

Cap. IX. — Sapientia edificavit sibi domum,
excidit columnas septem.

Immolavit victimas suas, miscuit vinum,
et proposuit mensam suam.

Misit ancillas suas, ut vocarent ad arcum,
et ad monia civitatis:

Si quis est parvulus, veniat ad me.
Et insipientibus locuta est:

Venite, comedite panem meum,
et bibite vinum quod miscui vobis,

Relinquitis infantiam, et vires,
et ambulate per vias prudentiae.

Qui erudit derisorem, ipse sibi facit injuriam:
et qui arguit impium, sibi manum generat.

Noli arguere derisorem, ne oderit te.
Argue sapientem, et diligit te.

Ita sapienti occasionem, et addetletur ei sapientia:
Doco justum, et festinabit accipere.

Principium sapientiae, timor Domini:
et scientia sanctorum, prudentia.

Per me enim multiplicabuntur dies tui,
et addentur tibi anni vite.

Si sapiens fueris, libemelipsi oris,
si autem illusor, solus portabis malum.

Mulier stulta et clamosa,
plenaque illecebris, et nihil omnino sciens,

Salit in foribus domus suae,
super sellam in excelsis urbis loco,

Ut vocaret transientes per viam,
et pergentes itinere suo:

Quis est parvulus? Declinet ad me,
Et vecordi locuta est:

Aque furvae dulciores sunt,
et panis absconditus suavior.

Et ignoravit quod ibi gigantes sint,
et in profundis inferni conviveat ejus.

1. In Hebraeo est *DDY*, quod *compeden* sonat;
estque sensus, sicut *compes* ad castigationem stulti.
Vulgo autem plerumque lectum a s. interprete in suo

Hebraico exemplari *DDY*, quod est *agnus*, pro *DDY*.
Malim ego opinari eum Symmacho se apiasse magis,
qui vertit *twstio*, id est, *saltem*, etc.

PARABOLÆ SALOMONIS.

Cap. X. — Filius sapiens bethicat patrem :
filius vero stultus mortalis est matris suæ.

Non proderunt thesauri impietatis :
iustitia vero liberabit a morte.

Non affliget Dominus famam animam iusti,
et insidias impiorum subvertet :

Egestatem operata est manus remissa :
manus autem fortium divitias parat.

Qui congregat in massa, filius sapiens est :
qui autem steriliti æstate, filius confusionis.

Benedictio Domini super caput iusti :
os autem impiorum operit iniquitatem :

Memoria iusti cum laudibus,
et nomen impiorum putrescet.

Sapiens corde precepta suscipiet :
stultus exditur labiis.

Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter :
qui autem depravat vias suas, manifestus erit.

Qui annuit oculo, dabit dolorem :
stultus labiis verberabitur.

Vana vitæ, os iusti :
et os impiorum operiet iniquitatem.

Oidium suscitât rixas :
et universo delicta operiet charitas.

In labiis sapientis invenitur sapientia :
et virga in dorso ejus qui indiget corde.

Sapientes abscondunt scientiam :
os autem stulti confusioni proximum est.

Substantia divitis, urbs fortitudinis ejus :
pavor pauperum, egestas eorum.

Opus iusti ad vitam :
fructuosum impii ad peccatum.

Via vite, custodiens disciplinam :
qui autem increpationes relinquit, errat.

Abscondunt odium labia mendacia :
qui profert contumeliam, insipiens est.

In multiloquio peccatum non deerit :
qui autem moderatur labia sua, prudentissimus est.

Argentum electum, lingua iusti :
cor autem impiorum pro nihilo.

Labia iusti erudiunt plurimum :
qui autem indocti sunt, in cordis egestate moriuntur.

qui autem indocti sunt, in cordis egestate moriuntur.

Benedictio Domini divites facit,
nec sociabitur eis afflictio.

Quasi per risum stultus operatur scelus :
sapientia autem est viro prudentia.

Quod timet impius, veniet super eum :
desiderium suum iustis dabitur.

Quasi tempestas transiens, non erit impius :
iustus autem quasi fundamentum sempiternum.

Sicut acetum dentibus, et fumus oculis,
sic piger his qui miserunt eum.

Timor Domini apponet dies :
et anni impiorum breviabuntur.

Expectatio iustorum lætitia :
spes autem impiorum peribit.

Fortitudo simplicis via Domini :
et pavor his, qui operantur malum.

Iustus in æternum non commovebitur :
impii autem non habitabunt super terram.

Os iusti parturiet sapientiam :
lingua pravorum peribit.

Labia iusti considerant paciam :
et os impiorum perversa.

Cap. XI. — Statera dolosa, abominatio apud Dominum :

et pondus æquum, voluntas ejus.

Ubi fuerit superbia, ibi erit et contumelia :
ubi autem humilitas, ibi et sapientia.

Simplicitas iustorum dirigit ens :
et supplantatio perversorum vastabit illos.

Non prodarnat divitiæ in die ultionis :
iustitia autem liberabit a morte.

Iustitia simplicis dirigit viam ejus :
et in impietate sua corrumpet impius.

Iustitia rectorum liberabit eos :
et in insidiis suis capientur iniqui.

Mortuo homine impio, nulla erit ultra spes :
et expectatio sollicitorum peribit.

Iustus de angustia liberatus est :
et tradetur impius pro eo.

et mellioris note Hieronymianis codicibus aliquo in pressis regis biblia non sunt.

1. Addunt Vulgatæ codices : Qui nititur mendacis, hic parit ventos : idem autem ipse sequitur aves volantes : que velum in Hebræo, sed et Græco,

Simulator ore decipit amicum suum :
iusti autem liberabuntur scientia.

In bonis iustorum exultabit civitas :
et in perditione impiorum erit laudatio.

Benedictio iustorum exallabit civitas :
et oro impiorum subvertetur.

Qui despicit amicum suum, indigens corde est :
vir autem prudens tacebit.

Qui ambulat fraudulentè, revelat arana :
qui autem fidelis sit animi, celat amici commissum.

Ubi non est gubernator, populus corruet :
salus autem ubi multa consilia.

Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo :
qui autem cavet loquos, securus erit.

Mulier gratiosa inveniet : [At habebit] gloriam :
et robusti habebunt divitias.

Benefacit animæ suæ vir misericors :
qui autem crudelis est, et propinquos abiecit.

Impius facit opus instabile :
seminanti autem iustitiam merces fidelis.

Clementia præparat vitam :
et sectatio malorum mortem.

Abominabile Domino pravum cor :
et voluntas ejus in iis, qui simpliciter ambulant.

Manus in manu non erit innocens malus :
semen autem iustorum salvabitur.

Circulus aureus in naribus snis :
mulier pulchra et fatua.

Desiderium iustorum omne bonum est :
prestatio impiorum furor.

Alii dividunt propria, et ditiores fiunt :
alii rapiunt non sua, et semper in egestate sunt.

Anima, que benedicit, impinguabitur :
et qui inebriat, ipse quoque inebriabitur.

Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis :
benedictio autem super caput vendentium.

Bene consurgit diluculo qui querit bona :
qui autem investigat malorum est, opprimetur ab eis.

Qui confidit in divitiis, corruet :
iusti autem quasi virens folium germinabunt.

Qui contrahat domum suam, possidebit ventos :
et qui stultus est, serviet sapienti.

Fructus iusti lignum vite :
et qui suscipit animas sapiens est.

Si iustus in terra recipit :
quanto magis impius et peccator ?

Cap. XII. — Qui diligit disciplinam, diligit scientiam :

qui autem odit increpationes, insipiens est.

Qui bonus est, hauriet a Domino gratiam :
qui autem confidit in cogitationibus suis, im-

pie agit.

Non laborabit homo ex impietate :
et radix iustorum non commovebitur.

Mulier diligens, coram est viro suo :
qui autem patredo in ossibus ejus, qua confusione res dignas gerit.

Cogitationes iustorum judicia :
et consilia impiorum fraudulenta.

Verba impiorum insidiantur sanguini :
os iustorum liberabit eos.

Verte impius, et non erunt :
domus autem iustorum permanebit.

Doctrina sua noscet vir :
qui autem vanus et excors est, patebit contemp-

tumti.

Melior est pauper et sufficiens sibi,
quam gloriosus et indigens pane.

Novit iustus animam iumentorum suorum :
viscera autem impiorum crudelia.

Qui operatur terram suam, satiabitur panibus :
qui autem sectatur olium, stultissimus est :

+ Desiderium impii munimentum est pessimum :
radix autem iustorum proficiet.

Propter peccata labiarum ruina proximat malo :
effugiet autem iustus de angustia.

De fructu oris sui unusquisque replebitur bonis :
et juxta opera manuum suarum retribuetur ei.

Via stulti recta in oculis ejus :
qui autem sapiens est, audit consilia.

Fatus statim indicat iram suam :
qui autem dissimulat injuriam, callidus est :

Qui quod novit sequitur index :
qui autem mentitur, testis est fraudulentus.

1. Pro inveniet, aliquot msa. codices legunt, habebit. Canon Memmianus utramque retinet variantem locutionem in contextu habebit, et in margine inveniet. Mart.

2. In Vulgatæ editionibus additum est : Qui suavis est in cunctis decorationibus (malo quidam legunt,

moderationibus) in suis munitionibus relinquit contumeliam. Quæ verba ex Græcis exemplaribus petita, Hebræis, ac Hieronymianis versionis codicibus plane ignorantur.

3. Quidam editi libri, Latine interpretés judicant pro index legunt, haud recte.

Est qui promittit, et quasi gladio pangitur conscientie :
lingua autem sapientium sanitas est.
Labium veritatis firmum erit in perpetuum :
qui autem testis est repentinus, concinat linguam mendacii.
Dolus in corde cogitantium mala,
qui autem incunt pacis consilia, sequitur eos gaudium.
Non contristat iustum quidquid ei acciderit :
impium autem replebuntur malo.
Abominatio homini labia mendacia :
qui autem fideliter agunt, placeant ei.
Homo versutus colat scientiam :
et cor insipientium provocat stultitiam.
Manus fortium dominabitur :
que autem remissa est tributa serviet.
Moror in corde viri humiliabit illum,
et sermone bono iustificabitur.
Qui negligit damnus propter amicum, iustus est :
Iler autem impiorum decipiet eos.
Non inveniet fraudulentus lucrum :
et substantia hominis erit auri pretium.
In semita iustitiam, vita :
Iler autem devium ducit ad mortem.

Cap. XIII. — Filius sapiens, doctrina patris :
qui autem illius oris est, non audit eum arguitur.
De fractu oris homo satiabitur bonis :
anima autem prevaricatorum lingua.
Qui custodit os suum, custodit animam suam :
qui autem inconsideratus est ad loquendum,
sentiet mala.

Vult et non vult piger :
anima autem operantium imploguabitur.
Verbum mendax iustus detestabitur :
impius autem confundit, et confunditur.
Iustitia custodit innocentis viam :
impietas autem peccatorem supplantat.
Et quasi dives, cum nihil habet :
et est quasi pauper, cum in multis divitis sit.
Redemptio anime viri, divitiis sue :
qui autem pauper est, inoperatorem non sustinet.

1. Manuscripti codices hic quoddam habent additamentum, pro ut supra dicebamus : non eandem quidem sententiam, que in Vulgata legitur, sed que occerit infra cap. xiv, vers. 16. Manr.

— Vulgate codices addunt : *Anima dolosa er-*

Lux iustorum iustificat :
locerna autem impiorum extinguetur.
Inter superbos semper jurgia sunt :
qui autem agunt cuncta cum consilio, regunt sapientia.
Substantia festinata minuetur :
que autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur.
Spes, que differtur, affligit animam :
ignam vite desiderium veniens.
Qui desipit alicui rei, ipse in futurum obligat se :

qui autem timet preceptum, in pace versabitur :

— Lex sapientis fons vite,
ut declinet a ruina mortis.

Doctrina bona dabit gratiam :
in itinere contemptorum vorago.

Asutus omnia agit cum consilio :
qui autem fatuus est, aperit stultitiam.

Nihilis impii cadit in malum :
legatus fidelis sanitas.

Egestas et ignominia ei qui deserit disciplinam :
qui acquiescit arguenti, glorificabitur.

Desiderium si complecter, delectat animam :
detestantur stulti eos, qui fugiunt mala.

Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit :
amicus stultorum efficitur similis.

Peccatores persequitur malum,
et iustus retribuuntur bona.

Bonus relinquit heredes filios, et nepotes :
et custoditur iusto substantia peccatoris.

Multi tibi in novalibus patrum :
et alii congregantur abaque iudicio.

Qui parit virge, odit filium suum :
qui autem diligit illum, instanter erudit.

Iustus comedit, et replet animam suam :
venter autem impiorum insaturabilis.

Cap. XIV. — Sapiens molles edificet domum suam,
insipiens extruam quoque destruet manibus.

Ambulans recto itinere, et timens Deum,
despicitur ab eo qui infami graditur via.

— *tant in peccatis, iusti autem misericordes sunt, et miserentur, que videntur ex fere similitudine sententia Paulorum cxxi et cxi in Genesim exemplum importata. In Hebræo, ex eoque derivatis Hieronymianis codicibus non habentur.*

In ore stulti virga superbia :
labia autem sapientium custodiunt eos.
Ibi non sunt boves, presepe vacuum est :
ibi autem plurime segetes, ibi manifesta fortitudo bovis.

Testis fidelis non mentitur :
proferi autem mendacium dotosus testis.

Querit durior sapientiam, et non inveniet :
doctrina prudentium facilis.

Vade contra virum stultum,
et noscit labia prudentie.

Sapientia callidi est intelligere viam suam :
et imprudentia stultorum errans.

Stultus illudet peccatum,
et inter justos morabitur gratia.

Cor quod novit amaritudinem anime sue,
in gaudio ejus non miscbitur extraneus.

Domus impiorum delebitur :
tabernacula vero iustorum germinabunt.

Est via, que videtur homini iusta :
novissima autem ejus deducunt ad mortem.

Risus dolore miscbitur,
et extreme gaudii luctus occupat.

Vitis suis replebitur stultus,
et super eum erit vir bonus.

Innocens erudit omni verbo :
astutus considerat gressus suos.

Sapiens timet, et declinat a malo,
stultus transiit, et confidit.

Impatiens operabitur stultitiam :
et vir versutus odiosus est.

Possidebunt parvuli stultitiam,
et astuti expectabant scientiam :

Jacobum mali ante bonos :
et impii ante portas iustorum.

Eliam proximo suo pauper odiosus erit :
amicus vero divitiarum multi.

Qui despiciat proximum suum, peccat :
qui autem miseretur pauperis, beatus erit.

Errant qui operantur malum :
misericordia et veritas preparant bona.

1. Ad ditamentum, quod Vulgata retinet hoc loco, non legitur in miss. codicibus. Vnde præcedentem annotationem nostram ad cap. iii, vers. 13. Prout notatur numerus versuum in editis. Manr.

— Item idem ferme additamentum in Vulgata aliquot editionibus occurrit : *Fillo doloso non erit boni, servo autem sapienti prospere erunt actus, et dirigetur via ejus, que ex superioris proximi capituli versu 13 in Græco ad verbum mutata sunt.*

2. Neque in Hebræo sunt, neque in Græco, neque

in omni opere erit abundantia :
ibi autem verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.

Corona sapientiam, divitiarum eorum :
falsitas stultorum, imprudentia.

Liberat animas testis fidelis :
et proferi mendacia versipellis.

In timore Domini fiducia fortitudinis,
et filii ejus erit spes.

Timor Domini fons vite,
ut declinet a ruina mortis.

In multitudine populi dignitas regis :
et in paucitate plebis ignominia principis.

Qui patiens est, multa gubernatur prudentia :
qui autem impatiens est, exaltat stultitiam suam.

Vita carnalis, sanitas cordis :
putredo ossium, invidia.

Qui calumniatur egenam, exprobat factori ejus :
honorat autem eum, qui miseretur pauperis.

In malitia sua expelletur impulsus :
sperat autem iustus in morte sua :

In corde prudentis requiescit sapientia,
et indoctos quosque erudit.

Iustitia elevat gentem :
miserus facit populos peccatum.

Acceptus est regi minister intelligens,
iracundiam ejus inutilis sustinebit.

Cap. XV. — Responso mollis frangit iram :
sermo durus suscitavit furorem.
Lingua sapientium ornata scientiam :
os fatuorum ebullit stultitiam.

In omni loco oculi Domini
contemplantur malos et bonos.
Lingua placabilis, lignum vite :
que autem immoderata est, conterat spiritum.
Stultus irridet disciplinam patris sui :
qui autem custodit increpationes, astutus fiet.
Domus iusti plurima fortitudo,
et in fructibus impii conturbatio.

demum in vultuibus Latinis miss. que hic subjunguntur Vulgata, codices verba, qui credit in Domino, misericordiam diligit.

3. Nonnulla Vulgate versionis exemplaria addunt, in abundantia iustitia virtus maxima est : cogitationes autem impiorum radicabuntur, que nulum in Hebræo, ex eoque expressa Hieronymianis codicibus, sed et in Græcis aliquot editionibus desiderantur, nec aliud videntur esse, quam subseptuaginta versiculi, domus iusti, etc. duplex interpretatio.

Labia sapientium disseminabunt scientiam :
cor stultorum dissimile erit.
Victimæ impiorum abominabiles Domino :
vota iustorum placabilia.
Abominatio est Domino via impij :
qui sequitur iustitiam, diligitur ab eo.
Doctrina mala deserventi vitam :
qui increpationes odit, morietur.
Infernus, et perditio eorum Domino :
quanto magis corda filiorum hominum !
Non amat pestilens eam, qui se corripit :
nec ad sapientes precidit.
Cor gaudens exhilarat faciem :
in merore animi delectatur spiritus.
Cor sapientis querit doctrinam :
et os stultorum patitur imperitiis.
Omnes dies pauperis, mali :
secura mens quasi iuge convivium.
Melius est parum cum timore Domini,
quam thesauri magis et insatiabiles.
Melius est vocare¹ [Al. vocari] ad olera cum
charitate,
quam ad vitulum saginatum cum odio.
Vir iracundus provocat rixas :
qui patiens est, mitigat suscitatas.
Her pigrorum quasi sepes spinarum :
via iustorum absque offendiculo.
Filius sapiens lætificat patrem :
et stultus homo despicit matrem suam.
Stultitia gaudium stulto :
et vir prudens dirigit gressus.
Dissipantur cogitationes, ubi non est consilium,
ubi vero sunt plures consiliiarii, confirmantur.
Letatur homo in sententiâ oris sui :
et sermo opportunus est optimus.
Semita vitæ super eraditum,
ut declinet de inferno novissimum.
Domum superborum demolietur Dominus :
et firmos faciet terminos viduæ.
Abominatio Domini cogitationes male,
et purus sermo pulcherrimus².

1. Plus habet *Vulgata riam vitæ*, quod tamen postea verbum Hebræus non agnovit.

2. Ita omnia mss. exemplaria — editi autem libri habent vocem passivam *vocari*, Matr.

3. Subiungunt *Vulgata* codices una *serio, firmabitur ab eo*, que usum textus originales, sed et Græcos, ac plerique Latini libri cum editi, tam mss. ignorant.

4. Denuo addit *Vulgata, per misericordiam et fidem purgantur peccata, per timorem autem Domini declinat omnis a malo* : qui misereptis ca-

Conturbat domum suam qui sectatur avaritiam :
qui autem odit munera, vivet³.
Mens iusti meditabitur obedientiam [Al. sapien-
tiam⁴] :
os impiorum redundat malis.
Longe est Dominus ab impijs,
et orationes iustorum exaudiet.
Lux oculorum lætificat animam :
fama bona impinguat ossa.
Auris, que audit increpationes vitæ,
in medio sapientium commorabitur.
Qui abjicit disciplinam, despicit animam suam :
qui autem acquisescit increpationibus, sensor
est cordis.
Timor Domini, disciplina sapientiæ :
et gloriam præcedit humilitas.

Cap. XVI. — Hominis est animam preparare :
et Domini gubernare linguam.

Omnes viae hominis patent oculis ejus :
spiritum ponderator est Dominus.
Revera Domino opera tua,
et dirigentur cogitationes tuæ.
Universa propter semetipsum operatus est Do-
minus :
impium quoque ad diem malum.
Abominatio Domini omnis arrogans :
etiam si manu ad manum fuerit, non est
innocens⁵.
Misericordia et veritate redimitur iniquitas :
et in timore Domini declinat a malo.
Cum plauerint Domino vias hominis,
inimicos quoque ejus convertet ad pacem.
Melius est parum cum iustitia,
quam multi fructus cum iniquitate.
Cor hominis disponit viam suam :
sed Domini est dirigere gressus ejus.
Divinitus in labijs regis,
in iudicio non errabit os ejus.
Pondus et statera iudicia Domini sunt :
et opera ejus omnes lapides sæculi⁶.

plati sæculi est versus : hic vero semel apud soles Septuaginta habetur.

5. Ms. San-Germanensis num. 45, *meditabitur equitationem*. In Hebræo scriptum est, מַדְבֵּר מַדְבֵּר, *iege lauoith, meditabitur ad respondendum*, Matr.

6. Hic quoque addit *Vulgatus* interpres, *initium viae bonæ facere iustitiam : accepta est autem apud Deum magis quam immolans hostiam*, Hebræo cum plerisque alijs libris refragantibus. Vid. cap. xv, 7.

7. Plerique post *Bodam* legunt *lapides sæculi*,

Abominabiles regi qui agunt impie :
quoniam iustitia firmatur solium.
Voluntas regum labia iusta :
qui recta loquitur, diligitur.
Indignatio regis, mulli mortis :
et vir sapiens placabit eam.
In hilaritate vultus regis, vita :
et clementia ejus quasi imber serotinus.
Posside sapientiam, quia auro melior est :
et acquire prudentiam, quia pretiosior est
argento.
Semita iustorum declinat mala :
custos animæ suæ servat viam suam.
Contributionem præcedit superbia :
et ante ruinam exaltabitur spiritus.
Melius est humiliari cum mitibus,
quam dividere spolia cum superbia.
Eruditus in verbo reperiet bona :
et qui in Domino sperat, beatus est.
Qui sapiens corde est, appellabitur prudens :
et qui dulcis eloquio, majora percipiet.
Fos vitæ eruditio possidentis,
doctrina stultorum fatuitas.
Cor sapientis erudit os ejus :
et labijs illius addet gratiam.
Favus mellis, verba composita :
dulcedo animæ, sanitas ossium.
Est via quæ videtur homini recta :
et novissima ejus ducunt ad mortem.
Anima laborantis laborat sibi,
quia compulsi eum os suum.
Vir impius fodit malum,
et in labijs ejus ignis ardescit.
Homo perversus suscitât lites :
et verbosus separat principes.
Vir iniquus lædat amicum suum :
et ducit eum per viam non bonam.
Qui attentis oculis cogitat prava,
mordens labio sua pericit malum.
Corona dignitatis senectus,
que in vijs iustitiæ reperietur.
Melior est patiens viro forti :
et qui dominatur animo suo, expugnatore
urbium :
Sortes mittantur in sinum,
sed a Domino temperantur.

Cap. XVII. — Melior est buccella sicca cum
gaudio,
quam domus plena victimis cum iurgio.
Servus sapiens dominabitur filiis stultis,
et inter fratres hereditatem dividet.
Sicut igno probatur argentum, et aurum ca-
mino :

ita corda probat Dominus.
Malus obedit linguam iniquæ,
et fallax obtemperat labijs mendacibus.
Qui despicit pauperem, exprobrat factori ejus :
et qui ruina læstat alterius, non erit impu-
nitus.

Corona senum filii filiorum :
et gloria filiorum patres eorum.
Non decent stultum verba composita ;
nec principem labium mentiosis.
Gemma gratissima, expectatio prestolantis :
quocumque so vertit, prudenter intelligit.

Qui colat delictum, querit amicitias :
qui altaro sermone repetit, separat federatos.
Plus proficit crepito apud prudentem,
quam centum plage apud stultum.

Semper iurgia querit malus :
Angelus autem crudelis mittitur contra eum.
Erpedit magis ursæ occurrere raptis felibus,
quam fatuo confidenti sibi in stultitia sua.
Qui reddit mala pro bonis,
non recedet malum de domo ejus.
Qui dimittit aquam, caput est iurgiorum :
et antequam patiatur contumeliam, iudicium
deserit.

Qui justificat impium, et qui condemnat justum,
abominabilis est uterque apud Deum.

Quid prodest stulto habere divitias,
cum sapientiam emere non possit⁷ ?
Omni tempore diligit qui amicus est :
et frater in angustiis comprobatur.
Homo stultus plaudet manibus,
cum sponderit pro amico suo.

Qui meditat discordiam, dirigit rixas :
et qui exaltat osium⁸, querit ruinam.
Qui perversi cordis est, non inveniet bonum :
et qui vertit linguam, incidet in malum.
Natus est stultus in iniquissimum suam :
sed nec pater in fatuo labietur.

1. Addit *Vulgatus* interpres alterum versiculum, *qui altam facit domum suam, querit ruinam : et qui eritat disere, incidet in mala*, ex solis Septuaginta derivatum.

2. Nonnulli Latini libri os *tuum*, pro *ostium* fo-
runt : quod idem verbum qui loquitur, de ore plu-
rimaque interpretantur.

Animus gaudens etatem floridam facit :
spiritus tristis exsiccet ossa.
Munera de sinu impius accipit,
ut pervertat sententias iudicium.
In facie prudentis luget sapientia :
oculi stultorum in finibus terrarum.
Ira patris, filius stultus :
et dolor matris quo genuit eum.
Non est bonum damnum inferre iusto,
nec percutere principem, qui recta iudicat.
Qui moderatur sermones suos, factus est prudens est :
et pretiosus spiritus vir eruditus.
Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur :
et si compresserit labia sua, intelligens.

Cap. XVIII. — Occasionem querit qui vult recedere ab amico :
omni tempore erit exprobrabilis.
Non recipit stultus verba prudentie :
nisi ea dixeris, que versantur in corde ejus.
Impius, cum in profundum venerit peccatorum, contemnit :
sed sequitur eum ignominia et opprobrium.
Aqua profunda verba ex ore viri :
et torrentes redundans fons sapientie.
Accipere personam impii non est bonum,
ut declines a veritate iudicii.
Labia stulti misceant se rictus :
et os ejus iurgia provocat.
Os stulti confitio ejus :
et labia ipsius, ruina animae ejus.
Verba bilinguis, quasi simplicia :
et ipsa perveniunt ad [A]. usque ad] interiora ventris.

Qui mollis et dissolutus est in opere suo,
frater est sua opera dissipans.

1. In Hebraeo est, *תִּיבְנָה* quod proprie desiderium sonat, sive, ut Aquila et Symmachus interpretantur, sic *תִּיבְנָה*. Maluerit vero Hieronymus receptam vulgo ex LXX lectionem tenere, aut legitur ipsomet in Hebraeo compleri, vocis hanc ita absolutam, *תִּיבְנָה*, id est, occasionem, pro *תִּיבְנָה*.

2. Subdit Vulgata, *pigrum desinit timor, animae autem effeminatorum currit*; que vox interpretatio est, ex LXX ejusdem versiculi, *verba bilinguis, etc.* In Complutensi autem editione, et Hieronymianis codicibus non habetur.

3. Neque Hebraeus, neque Latine aliquot editiones adjunctum istud *bonum*, agnoscunt.

Tarris fortissima, nomen Domini :
ad ipsum currit iustus, et exaltabitur.
Substantia divitis urbs roboris ejus,
et quasi murus validus circumdams eum.
Antequam contematur, exaltatur cor hominis :
et antequam glorificetur, humiliatur.
Qui prius respondet quam audiat,
stultum se esse demonstrat, et confusione dignum.
Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam :
spiritum vero ad irascendum facilem quis poterit sustinere ?

Cor prudens possidebit scientiam :
et auris sapientium querit doctrinam.
Donum hominis dilatat viam ejus,
et ante principes spatium ei facit.
Iustus, prior est accusator sui :
venit amicus ejus, et investigabit eum.
Contradictiones comprimit mors,
et inter potentes quoque dijudicat.
Frater, qui adjuvatur a fratre, quasi civitas firma :
et iudicia quasi vectes urbium.
De fructu oris viri replebitur ventor ejus :
et genuina labiorum ipsius saturabunt eum.
Mors, et vita in manu linguae :
qui diligunt eum, comedent fructus ejus.
Qui invenit mulierem bonam, invenit bonum :
et haeredit iucunditatem a Domino.
Cum obsecrationibus loquetur pauper :
et dives effabitur rigide.
Vir amabilis [A]. amabilis] ad societatem.
magis amicus erit, quam frater.

Cap. XIX. — Mellor est pauper, qui ambulat in simplicitate sua,
quam loquens labia sua insipientis.

4. Hic iterum aliam versionem Vulgatae quidam codices addunt : *Qui expedit mulierem bonam, expedit bonum : qui autem tenet adulteram, stultus est et impius, quem Latini ipsi codices plerique post Hebraeos agnoscunt. Vide criticus sacros.*

5. Pro amabilis, mss. plures legunt amabilem : *Vir amabilem, etc.* Impolita quidem vox, sed quo sensum Scripturae non incoerentem reddat. Id quoque retinet speculum S. Augustini. Mar.

6. In exemplaribus canonis, ac in nonnullis aliis mss. codicibus legitur, *quam dices loquens labia insipientis* : sed verbum *dices* non habetur in Hebraeo, neque in antiquissimis aliisque mss. emendationibus

Ubi non est scientia animae, non est bonum :
et qui festinus est pedibus, offendet.
Stultitia hominis supplantat grossas ojas :
et contra Deum ferret animo suo :
Dirivae adiunt amicos plurimos :
a paupere autem et hi, quos habuit, separantur.
Testis falsus non erit impunitus :
et qui mendacia loquitur, non effugiet.
Multi colunt personam potentis,
et amici sunt dona tribuentis.
Frater hominis pauperis oderunt eum :
insuper et amici procul recesserunt ab eo.
Qui tantum verba sectatur, nihil habebit :
qui autem possessor est mentis, diligit animam suam,
et custos prudentiae inveniet bona.
Testis falsus non erit impunitus :
et qui loquitur mendacia, peribit.
Non decent stultum deliciae,
nec servam dominari principibus.
Doctrina viri per patulam noscitur :
et gloria ejus est iniqua praegradi.
Sicut frontis leonis, ita et regis ira :
et sicut ros super herbam, ita hilaritas ejus.
Dolor patris, filius stultus :
et leota jugiter perstantia, litigiosa mulier.
Domus, et divitiae dantur a patribus :
a Domino autem proprie uxor prudens.
Pigredo inimitit soporem,
et anima dissoluta esuriat.
Qui custodit mandatum, custodit animam suam,
qui autem negligit vias suas, mortificabitur.
Feneratur Domino qui miseretur pauperis :
et vicissitudinem suam reddet ei :
Eruat filium tuum, ne desperes :
ad interfectionem autem ejus ne ponas animam tuam.
Qui impatiens est, sustinebit damnum :
et cum rapuerit, aliud apponet.
Audi consilium, et suscipe disciplinam,
et sis sapiens in novissimis tuis.
Multae cogitationes in corde viri :
voluntas autem Domini permanebit.
Homo indigens misericors est :
et mellor est pauper, quam vir mendax.

versionis Hieronymi. Additum est ad complendam oppositionem cum praecedenti commate, in quo pauper post se vocem *dices* sibi contrariam exigit

Timor Domini ad vitam :
et in plenitudine commorabitur, absque visitatione pessimi [A]. pessimi].
Abscondit piger manum suam sub ascella,
nec ad os suum applicat eam.
Pestilente flagellato, stultus sapientum erit :
si autem corripueris sapientem, intelligit disciplinam.
Qui affligit patrem, et fugat matrem,
ignominiosus est et infelix.
Non cessos, fili, audire doctrinam,
nec ignores sermones scientiae.
Testis iniquus deridet iudicium :
et os impiorum devertat iniquitatem.
Parata sunt derisoribus iudicia :
et mallet percutientes stultorum corporibus.

Cap. XX. — Luxuriosa res, vinum et tumultuosa ebrietas :
quicunque his delectatur, non erit sapiens.
Sicut rugilus leonis, ita terror regis :
qui provocat eum, peccat in animam suam.
Honor est homini, qui se parat a contentionibus :
omnes autem stulti misceantur contumeliis.
Propter frigus piger arare noluit :
mendicabil ergo aestate, et non dabitur illi.
Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri :
sed homo sapiens exhaustit illud.
Multi homines misericordes vocantur :
virum autem fidelem quis inveniet ?
Iustus, qui ambulat in simplicitate sua,
beatos post se filios derelinquet.
Rex, qui sedet in solio iudicii,
dissipat omne malum intuitu suo.
Quis potest dicere : Mundum est cor meum,
puru suum a peccato ?
Pondus et pondus, mensura et mensura :
utrumque abominabile est apud Deum.
Ex studiis suis intelligitur pauper,
si munda et recta sint opera ejus.
Aurem audientem, et oculum videntem,
Dominus fecit utrumque.
Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat :
aperi oculos tuos, et saturare panibus.
Malum est, malum est, dicit omnis empior :
et cum recesserit, tunc glorietur.

videtur. Mar. — Vulgata plus habet hic *dices*, quo vox neque in Hebraeo, neque in ipsis LXX aliis-que melioris notae Hieronymianis codicibus habetur.

Est aurum, et multitudo gemmarum :
vas autem pretiosum labia scientie.
Tolle vestimentum ejus, qui fidejussor exsiliit
alieni,
et pro extraneis aufer pignus ab eo.
Suavis est homini panis mendacii :
et postea implebitur de ejus calculo.
Cogitationes consilii roborantur :
et gubernaculis tractanda sunt bella.
Ei, qui revelat mysteria, et ambulat fraudulente,
et dilatat labia sua, ne commiscearis.
Qui maledicit patri suo, et matri,
extinguetur faceris ejus in modis tenebris.
Hereditas, ad quam festinatur in principio,
in novissimo benedictione carebit.
Ne dicas : reddam malum :
expecta Dominum, et liberabit te.
Abominatio est apud Dominum pondus et pon-
dus :
statera dolosa non est bona.
A Domino dirigitur gressus viri :
quis autem hominum intelligere potest viam
suam ?
Ruina est hominis devorare sanctos :
et post vota tractare.
Dissipat impius rex sapiens,
et incurvat super eos fornicem.
Lucerna domini spiraculum hominis,
que investigat omnia secreta ventris.
Misericordia et veritas custodiunt regem,
et roboratur clementia thronus ejus.
Exultatio juvenum fortitudo eorum,
et dignitas senum, canities.
Livor vulneris absterget mala :
et plage in secretioribus ventris.

Cap. XII. — Sicut divisiones aequorum, ita cor
regis in manu Domini :
quocumque voluerit, inclinabit illud.
Omnis via viri recta sibi videtur :
appendit autem corda Dominus.
Facere misericordiam et iudicium,
magis placet domino, quam victimas.
Exaltatio oculorum et dilatatio cordis :
lucerna impiorum peccatum.

1. Exscriptores exemplarium canonis addiderunt
hoc loco verba duo istius, *pro malo* : in his enim
legimus, *reddam malum pro malo* : sed id vitiosam
comprobatur. *stater*.

2. Dissentiant inter se Latinae quaedam editiones,
quarum alie habent, *ruina est homini devorare*

Cogitationes robusti semper in abundantia :
omnis autem piger semper in egestate.
Qui congregat thesauros lingua mendacii,
vanus est : et impingetur ad laqueos mortis.
Rapina impiorum detraherent eos,
quia noluerunt facere iudicium.
Perversa via viri, aliena est :
qui autem mundus est, rectum opus ejus.
Melius est sedere in angulo domatis,
quam cum muliere litigiis, et in domo com-
muni.

Anima lupuli desiderat matum,
non miserebitur proximo suo.
Multato pestilente, sapientior erit parvulus :
et si seclerum sapientem, sumet scientiam.
Excogitat justus de domo impii,
ut detrahat impios a malo.
Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis,
et ipse clamabit, et non exaudietur.
Mentis absconditum exstinguit iras,
et doctum in sinu indignationem maximam.
Gaudium iusto est fecere iudicium,
et pavor operantibus iniquitatem.
Vir, qui erraverit a via doctrine,
in cotu gigantum commorabitur.
Qui diligit epulas, in egestate erit :
qui amat vinum, et pinguis, non dilabitur.
Pro iusto datur impius :
et pro rectis iniquus.
Melius est habitare in terra deserta,
quam cum muliere rixosa et iracunda.
Thesaurus desiderabilis, et oleum in habitaculo
iusti :
et imprudens homo dissipabit illud.
Qui sequitur iustitiam, et misericordiam,
inveniet vitam, iustitiam, et gloriam.
Civitatem fortium ascendit sapiens,
et destruxit robor fiducia ejus.
Qui custodit os suum, et linguam suam,
custodit ab angustiis animam suam.
Superbus et arrogans vocatur indoctus,
qui in ira operatur superbiam.
Desideria occidunt pigram :
noluerunt enim quidquam manus ejus ope-
rari :

sanctos, alio devocare aut denotare sanctos. Propier
Hebræo ac germana impressa lectio est. Mox retrac-
tare Vulgati libri pro tractare legunt.

3. Vulgati, et quidam penes Martian. mess. libri,
vanus et covors est, etc. ex nov. Septuaginta ves-
sione.

Tota die concupiscit et desiderat :
qui autem justus est, tribuet, et non cessabit.
Hostis impiorum abominabilis,
quia offeruntur ex scelero.
Testis ostendat peribit :
vir obediens loquetur victoriam.
Vir impius procecler obfirmat vulvum suum :
qui autem rectus est, corrigit viam suam.
Nob est sapientia, non est prudentia,
non est consilium contra Dominum.
Equis paratur ad diem belli :
Dominus autem salutem tribuit.

Cap. XIII. — Melius est nomen Domini, quam
divitias multe,
super argentum et aurum, gratia bona.
Dives et pauper obviaverunt sibi :
utriusque operator est Dominus.
Callidus vidit malum, et abcoepit illi se :
innocens pertransiit, et afflictus est damno.
Finis modestie timor Domini,
divitia et gloria et vita.
Arma et gladius in via perversi :
custos autem anime suae longe recedit ab eis.
Proverbum est : Adolescens iuxta viam vinum,
etiam cum senuerit, non recedet ab eis.
Dives pauperibus imperat :
et qui accipit mantuum, servus est famularis :
Qui sentiat iniquitatem, metet mala,
et virga ira sua commorabitur.
Qui pronus est ad misericordiam, benedictus :
de panibus enim suis dedit pauperi.
Ejleo derisorum, et exibat cum eo jurgium.
cessantque cause et contumeliae.

Qui diligit cordis manifestum,
propter gratiam iustorum spem suam habebit
amicum regem.
Oculi Domini circumdant scientiam :
et supplentantur verba iniqui.
Dicit piger : Leo est foris,
in medio platearum occidendus sanus.
Fovea profunda os alieno :
cui trahit eis Dominus, incidit in eam.
Stultitia colligata est in corde pueri,
et virga discipline fugabit eam.
Qui calumniatur pauperem, et arguit divites
suos, dabit ipse ditiori, et egibili.

Inclina aurem tuam, et audi verba sapientium :
appone autem cor ad doctrinam meam.
Que pulchra erit tibi, cum servaveris eam in
ventre [17. corde] tuo,
redundabit in labiis tuis :
Ut sit in Domino fiducia tua,
unde et ostendi eam tibi hodie.
Ecce descripsi eam tibi tripliciter,
in epigramatibus et scientia :
Ut ostenderem tibi firmitatem, et eloquia veri-
tatis,
respondere ex his, illis qui miserunt te.
Non facias violentiam pauperi, quia pauper est :
neque contenes egenum in porta :
Quia iudicabit Dominus causam ejus,
et configet eos, qui confixerunt animam ejus :
Noli esse amicus homini iracundo,
neque ambales cum viro furioso :
Ne forte discas semitas ejus,
et sumas scandalum anime tue.
Noli esse cum his, qui debigunt manus suas,
et qui vadis se offerant pro debitis.
Si enim non habes unde restituas,
quid cause est ut tollat operimentum de
cubili tuo ?
Ne transgrediaris terminos antiquos,
quos posuerunt patres tui.
Viliati virtum velorem in opere suo,
coram regibus stabit,
neq erit ante ignobilis.

Cap. XIII. — Quando sederis, et comedas cum
principe,
Diligenter attende que posita sunt ante faciem
tuam :
Et statue cultum in gutturo tuo,
si famem habes in potestate animam tuam,
ne desideres de cibus ejus. In quo est panis
mendacii.
Noli laborare ut dileris :
sed prudentis tux pone modum.
Ne erigas oculos tuos ad opes, quas habero non
potes :
quia facient sibi pommas quasi aquile,
et volabant in coelum.
Ne comedas cum homine invido,
et ne desideres cibus ejus :

1. Quosdam Vulgati editiones addunt, *quætorum
et honorum acquirit qui dat munera, unquam autem
asser accipientium* : que in aliis istem editionibus,

Hieronymianis codicibus, deamum et Hebræo non
sunt.

Quoniam in similitudinem arioli et conjectoris
estimatum quod ignorat.
Comedo ei fides, dicit tibi :
et mens ejus non est tecum.
Gibos, quos comederas, ovones,
et perdes pulchros sermones tuos.
In auribus insipientium ne loquaris :
quod despiciunt doctrinam eloquii tui.
Ne attingas terminos parvulorum :
et agrum pupillarum ne introsas.
Propinquius enim illarum fortis est :
ut ipse iudicabit contra te causam illarum.
Ingrediat ad doctrinam cor tuum,
ut aures tue ad verba scientia.
Noli subtrahere a puero disciplinam :
si enim percusseris eum virga, non morietur.
Tu virga percutes eum :
et animam ejus de inferno liberabis.
Fili mi, si sapiens fueris animus tuus,
gaudebit tecum cor meum :
Et exsultabunt renes mei,
cum locuta fuerint rectam labia tua.
Non amuletur cor tuum peccatores :
sati in timore Domini esto tota die :
Quia habebis spem in novissimo,
et prestatio tua non auferetur.
Audi, fili mi, et esto sapiens :
et dirige in via animum tuum.
Noli esse in conviviis potatorum,
nec in comensationibus eorum, qui carnes ad
vescendum conferant :
Quia vacantes potibus, et dentes symbola con-
sumuntur,
et vestietur panis dormitatio.
Audi patrem tuum, qui genuit te,
et ne contemnas cum auerit mater tua.
Veritatem eras, et noli vendere
sapientiam, et doctrinam, et intelligentiam.
Exsultat gaudio pater iusti :
qui sapientiam genuit, habitabit in eo.
Gaudet pater iustus, et mater tua,
ut exsulet qui genuit te.
Præbe, fili mi, cor tuum mihi :
et oculi tui vias meas custodiant.

1. Est autem in Hebræo *עולל עולל*, quod est *terminus olim, sive veteres*, pro quo videtur s. pater *עולל*, dupliti *שגול* substracta, legimus *helem*, quod est *adulescens, sive parvulus*, pro *עולל*, quod solo intermedio soni differt.

Fovea enim profunda est meretrix,
et patens angustus, aliena.
Insidiatur in via quasi latro,
et quos incautos viderit, interficiet,
Cui va? Cuius patri va?
Cui rixæ? Cui foveæ?
Cui sine causa vulnera?
Cui suffusio ocularum?
Nonne his qui commorantur in vino,
et student calicibus epotandis?
Ne intuearis vinum quando flavescit,
cum splenderit in vitro color ejus.
Ingreditor blande, sed in novissimo mordet
ut coluber,
et sicut regulæ venena diffundet.
Oculi tui videbant extraneas,
et cor tuum loquatur perversa.
Et eris sicut dormiens in medio mari,
et quasi sopitus gul-rinator, amisso clavo :
Et dices : Verbaraveri tunc, sed non dolui :
traxerunt me, et ego non sensi :
quando ovigilabo, et rursus vina reperiam?

Cap. XXXV. — Ne amuletis viros malos,
nec desideres esse cum eis :
Quia rapinas meditatit mens eorum,
et frutes labia eorum loquuntur.
Sapientia edificabit domus,
et prudentia roborabitur.
In doctrina replebuntur cellaria,
universa substantia pretiosa et pulcher-
rima.
Vir sapiens, fortis est :
et vir doctus, robustus et validus.
Quia cum dispositione inicit bellum :
et erit solus ubi multa consilia sunt.
Excelsa stulto sapientia,
in porta non aperiet os suum.
Qui cogitat mala facere,
stultus vocabitur.
Cogitatio stulti peccatum est :
et abominatio hominum detractor.
Si desperaveris lassus in die angustia :
inimpetur fortitudo tua.

2. Hebræus habet ad verbum, *cui oi* (sive *ue*) et *cui aboi* (sive *patri* *ov*). Hebræice : *למי ואני* et *למי ואני*. Videtur vero doctis viris Hieronymus alteram isocoron tribus conjunctim variis ita legisse, *ואני ואני*, sive *ואני ואני* duobus verbis, salfecto ultimo *oleph*, pro *ואני*.

Erue eos, qui ducuntur ad mortem :
et qui trahuntur ad interitum liborare ne-
cessa.
Si dixeris : Vires non suppetunt :
qui inspector est cordis, ipse intelligit.
Et servatorem anime tue nihil fallit,
reddetque homini juxta opera sua.
Comede, fili mi, mel, quia bonum est,
et favum dulcissimum gutturi tuo.
Sic et doctrina sapientia anime tue :
quam cum inveneris, habebis in novissimis,
et spes tua non peribit.
Ne insidieris, et queras impietatem in domo
justi,
neque vastos roquiem ejus,
Septies enim cadet [AL. cadit] justus et resurget :
impij autem occurrunt in malum.
Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas,
et in ruina ejus ne exsulet cor tuum :
Ne forte videat Dominus, et displiceat ei,
et auferat ab eo iram suam.
Ne contendas cum pessimis,
nec amuletis impios :
Quoniam non habent tuiorum spem mali,
et lucerna impiorum extinguatur.
Time Dominum, fili mi, et regem :
et cum detractoribus non commiscearis :
Quoniam repente consurget perditio eorum :
et ruinam utriusque quis novit?

HE QUOQUE PARABOLE SALOMONIS,

QUAS TRANSLULERUNT VIRI EZECHIE REGIS JUDA.

Cap. XXV. — Gloria Dei est celare verbum,
et gloria regum investigare sermonum.
Caelum sursum, et terra deorsum,
et cor regum inscrutabile.
Aufer rubiginem de argento,
et egredietur vas purissimum.
Aufer impietatem de vulu regis,
et firmabitur iustitia thronus ejus.
Ne gloriosus appareas coram rege,
et in loco magnorum ne steteris.

1. Pius habent *alt.* et ponit Marthanæum mes. alijque libri, in *necessitate spem* ; in Hebræo autem ducuntur est, *ויש אהרית*, et erit in extremis.

2. Male in caupon Mamæ. postquam hie legitur *diapsalma* post verbum *Juda*. Manr.

Hæc quoque sapientibus :
Cognoscere personam in judicio, non est ho-
num.
Qui dicitur impius : Justus est :
maledictio eis populi, et detestabuntur eos
tribus.
Qui arguit, laudabuntur :
et super ipsis veniet benedictio :
Labia dolesculabitur,
qui recta verba respondet.
Prepara foris opus tuum,
et diligenter exerce agrum tuum :
ut postea ædifices domum tuam.
Ne sis testis frustra contra proximum tuum,
nec laces quemquam labijs tuis.
Ne dicas : Quomodo fecit mihi, sic faciam ei :
reddam unicuique secundum opus suum.
Per agrum hominis pigri transiri,
et per vineam viri stulti,
Et ecce totam repleverant urticae :
operuerant superfluitem ejus spine,
et maceria lapidum destructa erat.
Quod cum vidissem, posui in corde meo,
et exemplo didici disciplinam.
Parum, inquam, dormies, modicum dormi-
tabis,
pauxillum manus conseres, ut quiescas :
Et veniet tibi quasi cursor egestas tua,
et mendicitas quasi vir armatus.

Melius est enim ut dicatur tibi : Ascende huc,
quam ut humiliaris coram principe.
Que viderunt oculi tui, ne proferas in jurgio
cito :
ne postea emendare non possis,
cum dehonesteris amicum tuum.
Causam tuam tracta cum amico tuo,
et secretum extraneo ne reveles :
Ne forte insultet tibi cum audierit,
et exprobare non cesset.

3. Hunc alium versiculum sufficient Vulgate eod-
ices : *gratia et amicitia liberant ; que tibi serva,*
ne exprobrabitur tuis : ex solum quidem Septuaginta
derivatum, sed qui proferre solent, *ὅτι φίλον*
ταύτης ἐσθί : εὖ ἐπιστάλας, sed observa vias tuas

Mala aurea in lectis argenteis,
qui loquitur verbum in tempore suo.
Inauris aurea, et margaritum fulgens,
qui arguit sapientem, et auream obedientiam.
Sicut frigus nivis in die messis,
ita legatus fidelis et qui misit eum,
animam ipsius requiescere facit.
Nubes, et ventus, et pluviae non sequentes:
vir gloriosus, et promissa non complens.
Patientia lenietur princeps,
et lingua mollis confringet iurituro.
Mel invenisti, comedo quod subicit tibi,
ne forte salatus ovomas illud.
Subtraha pedem tuum de domo proximi tui,
ne quando satiatus egerit te.
Jaculum, et gladius, et sagitta acuta,
homo qui loquitur contra proximum suum
testimonium falsum.
Deus putridus, et pes lassus,
qui sperat super infidelis in die angustias,
et amittit pallium in die frigoris.
Acetum in nitro,
qui cantat carmina cordi pessimo.
Si esurierit infamens tuus, elia illum:
si sitierit, da ei aquam bibere.
Prunas enim congregabis super caput ejus,
et Dominus reddet tibi.
Ventus arripit dissipat pluvias,
et facies tristis linguam detrahentem.
Melius est sedere in angulo domatilis,
quam cum muliere litigiosus, et in domo cum
mani.
Aqua frigida animo sitienti,
et nuntius bonis de terra longinqua.
Fons turbatus pede, et vena corrupta,
iustus cadens coram impio.
Sicut qui mel multum comedit non est ei bonum:
sic qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria.
Sicut urbs patens et absque murorum ambitu,
ita vir, qui non potest in loquendo cohibere
spiritum suum.

in amictis. Nihil vero ex his sive Hebraeis, sive Hieronymiani codicibus, seu domum Complutensis editio, habent.

1. Item Vulgate codices adhauc, sicut linea vestimenta, et veros ligno: ita tristitia viri nocet cordi, quae in Chaldaeo qualem resonant, in Hebraico

Cap. XXVI. — Quomodo vix in aestate, et pluvie in mense:
sic iudex est stulto gloria,
et ipsa perveniunt ad infima ventris.
Quomodo si argento sordido ornare velis vas
futile,
sic labia trumentis cum pessimo corde sociata.
Labii suis intelligitur inobediens,
cum in foris tractaverit dolos.
Quando submisit vocem suam, ne credideris ei:
quoniam septem nequitiae sunt in corde illius.
Qui operit odium fraudulenter,
revelabitur malitia ejus in concilio.
Qui dedit favam, incidet in eam:
et qui volvit lapidem, reveletur ad eum.
Elonga fallax non amat veritatem,
et ex lubricum operatur ruinas.
Cap. XXVII. — Ne gloriaris in crastinum,
ignorans quid superventura pariet dies.
Laudet te alienus, et non os tuum:
extraneus, et non labia tua.
Grava est saxum, et onerosa arena:
sed ira stulti utroque gravior.
Ira non habet misericordiam, nec erumpens
furor:
et impetum concitatis ferre quis poterit.
Melior est manifesti corripio,
quam amor absconditus.
Meliora sunt vulnera diligentis,
quam fraudulenta oscula odientis.
Anima saturata calcabit favam:
anima esuriens et amarum pro dulci sumet.
Sicut avis transmigrans de nido suo,
sic vir qui derelinquit locum suum.
Vnguento et variis odoribus delectatur cor:
et bonis amici consiliis anima dulcoratur.
Amicum tuum, et amicum patris tui ne dimiseris:
et domum fratris tui ne ingrediaris in die
afflictionis tuae.
Melior est vicinus juxta,
quam frater procius.
Stude sapientiae, fili mi, et lectica cor meum:
ut possis approbranti respondero sermonem.

autem, et Hieronymiani codicibus, ut et in Complutensi editione non sunt.

2. Sunt nonnullae editiones, ut est Sicut V et Complutensis, atque, tunc huius interpretis, qui legunt ad alta, pro ad alta.

Sicut carbones ad prunas, et ligna ad ignem,
sic homo iracundus suscitabit rixas.
Verba susurrantis quasi simplicia,
et ipsa perveniunt ad infima ventris.
Quomodo si argento sordido ornare velis vas
futile,
sic labia trumentis cum pessimo corde sociata.
Labii suis intelligitur inobediens,
cum in foris tractaverit dolos.
Quando submisit vocem suam, ne credideris ei:
quoniam septem nequitiae sunt in corde illius.
Qui operit odium fraudulenter,
revelabitur malitia ejus in concilio.
Qui dedit favam, incidet in eam:
et qui volvit lapidem, reveletur ad eum.
Elonga fallax non amat veritatem,
et ex lubricum operatur ruinas.

Cap. XXVIII. — Ne gloriaris in crastinum,
ignorans quid superventura pariet dies.
Laudet te alienus, et non os tuum:
extraneus, et non labia tua.
Grava est saxum, et onerosa arena:
sed ira stulti utroque gravior.
Ira non habet misericordiam, nec erumpens
furor:
et impetum concitatis ferre quis poterit.
Melior est manifesti corripio,
quam amor absconditus.
Meliora sunt vulnera diligentis,
quam fraudulenta oscula odientis.
Anima saturata calcabit favam:
anima esuriens et amarum pro dulci sumet.
Sicut avis transmigrans de nido suo,
sic vir qui derelinquit locum suum.
Vnguento et variis odoribus delectatur cor:
et bonis amici consiliis anima dulcoratur.
Amicum tuum, et amicum patris tui ne dimiseris:
et domum fratris tui ne ingrediaris in die
afflictionis tuae.
Melior est vicinus juxta,
quam frater procius.
Stude sapientiae, fili mi, et lectica cor meum:
ut possis approbranti respondero sermonem.

Astutus videns malum, absconditis est:
parvuli transcentes sustinuerunt dispendia.
Tolle vestimentum ejus, qui spondit, pro
extraneo:
et pro alienis, aufer ei pignus.
Qui bonedicit proximo suo voce grandi,
de nocte consurgens maledicenti similis erit.
Tota persilliantia in die frigoris,
et litigiosa mulier comparatur:
Qui retinet eam, quasi qui ventum tenent,
et oleum dexterae suae vocabit.
Ferrum ferro acuitur,
et homo exacuit faciem amici sui.
Qui servat fecum, comedit fructus ejus:
et qui custodit os domini sui, glorificabitur.
Quomodo in aquis resplendent vultus prospiciendum,
sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.
Infernas et perditio non [al. nunquam] replentur:
similiter et oculi hominum insatiabiles.
Quomodo prelatum in confatorio argentum,
et in fornace aurum:
sic prelatum homo ore laudantis.
Si contuderis stultum in pila
quasi pitusana, feriente desuper pilo,
non auferetur ab eo stultitia ejus.
Diligenter agnosce vultum pecoris tui,
tuoque greges considera.
Non enim habebis jugiter potestatem:
sed corona tribuetur in generatione, et generationem.
Aperta sunt prata, et apparuerunt herbae vi-
rentes,
et collecta sunt feno de montibus.
Agni ad vestimentum tuum:
et iuxta, ad agri pretium,
sufficiat tibi lae captivum in cibos tuos,
et ad necessaria domus tuae,
et ad victum ancillis tuis.

Cap. XXVIII. — Fugit impius, nemine persequente:
justus autem quasi leo condens, absque
terrore erit.

1. Abscondit. ms. codices, nunquam replentur. MARE.

2. Nodum Hebraeus textus et Chaldaeus ad os Gervae ipse, et Latinus Complutensis editionis, de-

num et Hieronymiani codices venticulum ignorant, quod Vulgata hic interpreti: Cor iniqui inquirunt mala: cor autem rectum inquirunt scientiam.

Propter peccata terra multi principes ejus :
et propter hominis sapientiam,
et horum scientiam que dicuntur, vita ducis
longior erit.
Vir pauper calumniis pauperes,
similis est imbric vehementi, in quo paratur
famas.
Qui derelinquunt legem, laudant impium :
qui custodiunt, succeduntur contra eum.
Vir mali non cogitant iudicium :
qui autem requirunt hominum, animadvertunt
omnia.
Molior est pauper ambulans in simplicitate sua,
quam dives in pravis illicitis.
Qui custodit legem, filius sapiens est :
qui autem parci concessores, confundit pa-
trem suum.
Qui conservat divitias usuris et fenore,
liberali in pauperes congregat eas.
Qui declinat aures suas, ne audiat legem,
crasso ejus erit execrabilis.
Qui docipit justos in via mala,
in interita suo corrueit :
et simplices possidebant bona ejus.
Sapiens sibi videtur vir dives :
pauper autem prudens scrutabitur eum.
In exultatione justorum multa gloria :
regnantibus impiis ruina hominum.
Qui abscondit scelera sua, non dirigitur :
qui autem confessus fuerit, et reliquerit ea,
misericordiam consequetur.
Beatus homo, qui semper est parvulus :
qui vero mentis est dura corrueit in malum.
Leo rugiens, et ursus esurians,
princeps impius super populum pauperem.
Dox indigens prudentia, multos opprimat per
calumniam :
qui autem audit avaritiam, longi fiant dies
ejus.
Hominem, qui calumniatur animo sanguinem,
si usque ad locum fegerit, nemo sustinet.
Qui ambulat simpliciter, salvus erit :
qui perversis graditur viis, concidet semel.
Qui operatur terram suam, saturabitur panibus :
qui autem sectatur illum, replebitur eges-
tate.
Vir fidelis multum laudabitur :
qui autem festinat ditari, non erit innocens.

1. Digna, quam Edo repetamus, triam apud Mar-
tinianum eodem lectio est : *Homini, qui calum-*

Qui cognoscat in iudicio faciem, non facit bene ;
iste et pro buccella panis deserit veritatem.
Vir, qui festinat ditari, et aliis invidet,
ignorat, quod egestas superveniet ei :
Qui corripit hominem, gratiam postea inveniet
apud eum,
magis quam ille, qui per lingue blandimenta
decipit.
Qui subtrahit aliquid a patre suo, et a matre,
et dicit : Hoc non est peccatum,
particeps homicida est.
Qui se facta, et dilatat, iurgia concitat :
qui vero sperat in Domino, sanabitur :
Qui confidit in corde suo, stultus est :
qui autem graditur sapienter, ipse salvabitur.
Qui dat pauperi, non indigebit :
qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam.
Cum surrexerint impij, abscondentur homines :
cum illi perierint, multiplicabuntur justj.

Cap. XXIX. — Viri, qui corripientem dura co-
vice contemnit,
repentinus ei superveniet interitus :
et cum sanitas non sequetur.
In multiplicatione justorum letabitur vulgus :
cum impij sumpserint principatum, gomet
populus.
Vir qui amat sapientiam, laudat patrem suum :
qui autem nutrit scorta, perdit substantiam.
Rex justus eriget terram,
vir avarus destruet eam.
Homo, qui blandis suisque sermonibus loqui-
tur amico suo,
recto expandit gressibus ejus.
Peccantem virum iniquum involvet laqueus :
et justus laudabit, atque gaudebit.
Novit justus causam pauperum :
impis ignorat scientiam.
Homines pestiferentes dissipant civitatem :
sapientes vero averunt furorem.
Vir sapiens, si cum stulto conluderit,
sive irascatur, sive rident, non inveniet re-
quiem.
Viri sanguinum oderunt simplicem :
justi autem quaerunt animam ejus.
Totum spiritum suum profert stultus :
sapiens dilatat, et reservat in posterum.

igitur animo : sanguinem ejus, si usque ad locum
fegerit, nemo sustinet.

Princeps, qui libenter audit verba mendami,
omnes ministros habebit impios.
Pauper et creditor obviaverunt sibi :
utriusque illuminator est Dominus.
Rex qui iudicat in veritate pauperes,
thronus ejus in aeternum firmabitur.
Virgo atque correptio tribuit sapientiam :
puer autem, qui dimittitur voluntati suae,
confundet matrem suam.
In multiplicatione iniquorum multiplicabuntur
scelera :
et justj ruinas eorum videbunt.
Erudi filium tuum, et refrigerabit te,
et dabit delicias animae tuae.
Cum propheta defecerit, dissipabitur populus :
qui vero custodit legem, beatus est.
Servus variis non potest cruciri :
quia quod dicit, intelligit, et respondere con-
temnit.

VERBA CONGREGANTIS FILII VOMENTIS.

Cap. XXX. — Visio, quam locutus est vir, cum
quo est Deus,
et qui Deo secum morante confortatus, ait :
Stultissimus sum virorum,
et sapientia hominum non est mecum.
Non didici sapientiam,
et novi sanctorum scientiam.
Quis ascendit in caelum, atque descendit ?
Quis continuit spiritum in manibus suis ?
Quis colligavit aquas quasi in vestimento ?
Quis suscitavit omnes terminos terrae ?
Quod nomen ejus,
et quod nomen filii ejus, si nesci ?
Omnis sermo Dei ignis,
clypeus est sperantibus in se.
Ne addas quidquam verbis illius,
et arguaris, inveniarisque mendax,
Duo rogavi te, ne danges mihi antequam mori-
riar :

1. Subjungi Vaig. editio versantium : *Verbum
custodians filius, extra perditionem erit, qui tamen
ex LXX duntaxat translatione in Latinis codicibus
importatus est : si tamen non hic loci habent, sed
superiori capite xxv, post versantium viciniam
secundum, S. Augustinus libro de sermone ad
Ceciliam, c. 18, plus affine videtur legisse : Verbum
excipiens filius : a perditione longe aberit : exci-*

Vidisti hominem velocem ad loquendum ?
Stultitia magis speranda est quam illius cor-
ruptio.
Qui delicato a pueritia nutrit servum suum,
postea illum sentiet contumacem.
Vir iracundus provocat rixas :
et qui ad indignandum facilis est, erit ad pec-
catum proclivior.
Superbum sequitur humilitas :
et humilem spiritu suscipiet gloria.
Qui cum furo participat, odit animam suam :
adjurantem audit, et non indicat.
Qui timet hominem, cito corrueit :
qui sperat in Domino, sublevarit :
Multi requirunt faciem principis :
et a Domino iudicium egreditur singulorum.
Abominantur justj virum impium :
et abominantur impij eos, qui in recta sunt
via.

Vanitates, et verba mendacia longe fac a mo.
Mendacitatem, et divitias ne dederis mihi :
tribue tantum victui meo necessaria :
Ne forte satiatus illiciar ad negandum,
et dicam : Quis est Dominus ?
et egestate compulsus furer, et perjurum
nomen Dei mei.
Ne accuses servum ad dominum suum,
ne forte maledicat tibi, et corraas.
Generatio, quae patri suo maledicit,
et quae non benedicit matri suae.
Generatio, quae sibi munda videtur,
et tamen non est lota in sordibus suis.
Generatio, cuius excelsi sunt oculi,
et palpebrae ejus in alta surrecto.
Generatio, quae pro dentibus gladios habet,
et commanidit in molaribus suis, ut comedat
inopes de terra,
et pauperes ex hominibus.

piens autem excipiet illud sibi, et nihil falsi de ore
illius procedet.

2. In exemplaria canonis Hebraeae veritatis, nec
non universi mss. codices. Editi addunt negativam
periculum, et non nocet, etc. quae quibus subintelligi-
genda venit in similibus hebraeis, ut jam monui-
mus in annotationibus nostris ad Psal. ix. Mxxx.

Sanguisuga duas sunt,
 illas dicentes: Affer, affer.
 Tria sunt instaurabilia,
 et quartum, quod nunquam dicit: Sufficit.
 Infernus, et os vulvae,
 et terra qui non satiatur aquis:
 ignis vero nunquam dicit: Sufficit.
 Oculum, qui subsinat petram,
 et qui despicit partum matris suae:
 Effodiant eum corvi de terrenis illis,
 et comestant eum filii aquilae.
 Tria sunt difficilia militi,
 et quartum penitus ignoro:
 Viam aquile in caelo,
 viam colubri super petram,
 viam navis in medio mari,
 et viam viri in adolescentia.
 Talis est et via mulieris adultera,
 quae comedit, et tergens os suum
 dicit: Non sum operata manum.
 Per tria movetur terra,
 et quartum non potest sustinere:
 Per seruum cum regnaverit;
 per stultum cum saturatus fuerit cibo;
 Per odiosam mulierem, cum in matrimonio
 fuerit assumpta:

VERBA LAMUELI REGIS.

Cap. XXXI. — Visio, qua eruditus eum mater
 sua.
 Quid, dilecte mi, quid, dilecte votorum moo-
 rum?
 Ne dederis mulieribus substantiam tuam,
 et vias tuas ad delendos reges.
 Noli regibus, o Lamuel, noli regibus dare vi-
 num:
 quia nullam secretum est tibi regnat ebricitas.
 Ne forte bibant, et obliviscantur iudiciorum,
 et mutant causam filiorum pauperis.
 Date siceram merentibus,
 et vinum his qui amaro sunt animo.

1. Locus non uno modo depravatus errori libe-
 riorum. Canonis exemplaris, nonnullique alii mss.
 codices hanc retinent visionem legitimum: *Et dicitur*
tuas ad delendos reges. In multis legitur, *et deli-*
cias tuas, etc. *Corbionensis* autem nun. 1 optima
 ante ac perantiqua, fontem Hebraicum directè respon-
 det: habet enim primam manu, *et vias tuas, etc.,*

et per ancillam, cum haeres fuerit domine suae.
 Quatuor sunt infamia terre,
 et ipsa sunt sapientiora sapientibus.
 Formice, populus infirmus,
 quae praeparant in messe cibum sibi:
 Leprosulus plebs invalida,
 qui collocat in petra cubile suum:
 Regem locustia non habet,
 et egreditur universa per turmas suas:
 Stello manibus militur,
 et moratur in edibus regis.
 Tria sunt, quae bene gradiuntur,
 et quartum, quod incedit felicitate:
 Leo fortissimus bestiarum,
 ad nullius pavebit occursum:
 Gallus succineus timbo:
 et aries, nec est rex, qui resistat ei.
 Et qui stultus apparuit postquam elevatus est
 in sublimis:
 si enim intellexisset, ori suo imposuisset ma-
 num.
 Qui autem fortiter premit cibata ad efficiendam
 lac, exprimit butyrum:
 et qui vehementer emungit, obicit sangui-
 nem:
 et qui provocat iras, producit discordias.

bibant, et obliviscantur operantis suae,
 et doloris sui non recordentur amplius.
 Aperi os tuum muto,
 et censis omnium filiarum, qui pertran-
 seunt:
 Aperi os tuum, decerne quod iustum est,
 et iudice inopem et pauperem.
 [Heb]. Mulierem fortem quis inveniet? Proveni,
 et de ultimis sublimis pretium ejus.
 [Bete]. Condidit in os, cor viri sui, et spolia non
 indigebit.
 [Ghose]. Reddet ei bonum, et non malum, ma-
 num dicitur vite suae.

quod ita scriptum reperitur in Hebraica voluminibus,
 ubi verbum *דרכיך* *derekekhecha*, *vias decernere*,
vias tuas significat. Maas. — In et Complutensis
 Latina editio, et melioris notae codices Hieronymianis
 iuxta Hebraicum *דרכיך*, *vias tuas* proferunt: ubi alii
 divitias, alii delicias habent.

[Dolath]. Quesivit lacum et linum, et operata
 est consilio manuum suarum.
 [He]. Facta est quasi navis in stillicidio, de longe
 portans panem suum.
 [Vae]. Et de nocte surrexit, desitque predam
 domesticis suis, et cibaria avocavit suis.
 [Zain]. Consideravit agrum, et emit eum: de
 fructu manuum suarum plantavit vineam.
 [Teth]. Accinxit fortitudine lumbos suos, et
 robotavit brachium sem.
 [Teth]. Gustavit et vidit quia bona est negotiatio
 ejus: non exstinguetur in nocte lucerna
 illius.
 [Lod]. Manum suam misit ad fortia, et digiti ejus
 apprehenderunt fissum.
 [Caph]. Manum suam aperuit inopi, et palmas
 suas extendit ad pauperem.
 [Lamed]. Non timet domum suam a frigidibus
 nivis: omnia enim domestica ejus vestiti
 sunt dupplicibus.

[Moa]. Strangulavit vestem sicut sili: byssus
 et purpura indumentum ejus.
 [Nun]. Nobilis in portis vir ejus, quando sederit
 cum senatoribus terra.
 [Savach]. Sindonem fecit, et vendidit, et cingu-
 lum tradidit Chanaan.
 [Ain]. Fortitudo et decus indumentum ejus, et
 fidelis in die novissimo.
 [Phe]. Os suum aperuit sapientia, et ier cla-
 mentiae in lingua ejus.
 [Sodh]. Considerat sanitas domus suae, et pa-
 nem otiosa non comedit.
 [Coph]. Surrexerunt filii ejus, et beatissimum
 praedicaverunt: vir ejus, et laudavit eam.
 [Res]. Multae filiae congregaverunt divitias, in
 supergressa es universas.
 [Sin]. Fallax gratia, et vana est polchritudo:
 mulier timens Dominum, ipsa laudabitur.
 [Thau]. Dato ei de fracta manuum suarum, et
 laudent eam in portis opera ejus.

EXPLICIT LIBER PROVERBIORUM.

INCIPIT

LIBER ECCLESIASTES,

HERBAGE DICITUR

ALERE FLAMMAM
VERITATIS COELETH.

VERBA ECCLESIASTAE FILII DAVID, REGIS JERUSALEM.

Cap. I. — Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes :
vanitas vanitatum, et omnia vanitas.

Quid habet amplius homo,

de universo labore suo, quo laborat sub sole?

Generatio praeterit, et generatio advenit,

terra vero in aeternum stat.

Oritur sol, et occidit,

et ad locum suum revertitur :

Ibique resurgens, gyrat per meridiem,

et flectitur ad aquilonem :

Lustrans universa in circuitu pergit spiritus,

et in circuitos suos regressitur.

Omnia flumina intrant in mare,

et mare non redundat :

Ad locum, unde exeunt flumina, revertuntur,

ut iterum fluant.

Cunctae res difficiles :

non potest eis homo explicare sermone.

Non saturatur oculus visu,

nec auris impletur auditu.

Quid est quod fuit ?

Ipsum quod futurum est :

Quid est quod factum est ?

Ipsum quod faciendum est.

Nihil sub sole novum,

nec valet quisquam dicere : Ecce hoc recens

est :

Jam enim processit in saeculis :
quae fuerunt ante nos.

Non est priorum memoria :

sed nec eorum quidem, qui postea futura

sunt,

erit recordatio apud eos,

qui futuri sunt in novissimo.

Ego ECCLESIASTES,

fui rex Israel in Jerusalem.

Et proposui in animo meo querere,

et investigare sapienter

de omnibus quas fiunt sub sole.

Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis

hominum,

ut occuparentur in ea.

Vidi cuncta, quae fiunt sub sole,

et ecce universa vanitas, et afflictio spiritus.

Perversi difficile corriguntur,

et stultorum infinitus est numerus.

Locutus sum in corde meo, dicens :

Ecco magnus effectus sum,

et processi sapientia omnes,

qui fuerunt ante me in Jerusalem :

et mens mea contemplata est multa sapienter,

et didici.

Dedique cor meum, ut scirem prudentiam,
aliquae doctrinam,

erroresque et stultitiam ;

Et agnovi quod in his quoque esset labor,

et afflictio spiritus :

Et quod in multa sapientia, multa sit indignatio :
et qui addit scientiam, addit laborem¹ [At
dolorem.]

Cap. II. — Dixi ego in corde meo :

Vadam, et affluam deliciis,

et fruor bonis.

Et vidi quod hoc quoque esset vanitas.

Risum reputavi errorem :

et gaudio dixi : Quid frustra deciperis ?

Cogitavi in corde meo abstrahere a vino carnem

meam,

ut animum meum transferrem ad sapientiam,

devideremque stultitiam.

Donec viderem quid esset utile filiis hominum :

quo facto opus est sub sole numerum dierum

vite suae.

Magnificavi opera mea :

aedificavi mihi domos,

et plantavi vineas :

Feci hortos, et pomaria,

et consevi ea cuncti generis arboribus :

Et construxi mihi piscinas aquarum,

ut irrigarem silvam lignorum germinantium :

Possedi servos et ancillas,

multamque familiam habui :

Armenta quoque, et magnos ovium greges,

ultra omnes qui fuerunt ante me in Jerusalem :

Consecevi mihi argentum, et aurum,

et substantias regum, ac provinciarum :

Feci mihi cantores, et cantatrices,

et delicias illorum hominum,

Scyphos et urebos in ministerio ad vina fun-

denda,

et supergressus sum opibus omnes qui fue-

rant ante me in Jerusalem.

Sapientia quoque perseveravit mecum :

et omnium, quae desideraverunt oculi mei, non

negavi eis :

Nec prohibui cor meum quin omni voluptate
frueretur,

et oblectaret se in his quae preparaveram :

Et hanc ratus sum partem meam,

si ulter labore meo.

Cumque me convertissem ad universa opera,

quae fecerant manus meae,

et ad labores, in quibus frustra sudaveram,

Vidi in omnibus vanitatem et afflictionem animi,

et nihil permansit sub sole.

Transivi ad contemplandum sapientiam,

erroresque et stultitiam.

Quid est, inquam, homo,

ut sequi possit regem factorem suum ?

Et vidi quia tantum praecederet sapientia stulti-

tiam,

quantum differet lux a tenebris.

Sapientis oculi in capite ejus :

stultus in tenebris ambulat :

et didici quod unus utriusque esset interitus.

Et dixi in corde meo :

Si unus et stultus et mens occasus erit,

quid mihi prodest quod majorem sapientiam

dadi operam ?

Locutusque cum mente mea,

animadverti quod hoc quoque esset vanitas.

Non enim erit memoria sapientis similiter ut

stulti in perpetuum,

et futura tempora oblivione cuncta pariter

operient.

Moritur doctus² similiter et indoctus :

et idcirco laetavit me vite meae.

Videntem mala universa esse sub sole,

et cuncta vanitatem et afflictionem spiritus :

Rursus detestatus sum omnia industriam

meam,

qua sub sole studiosissime laboravi,

habituens heredem post me,

quem ignoro, utrum sapiens an stultus futu-

rus sit.

Et dominabitur in laboribus meis,

quibus desudavi et sollicitus fui :

et est quidquam iam vanum ?

Unde cessavi,

1. In cunctis mss. codicibus a scriptoribus potuerunt, verba Ecclesiastes, etc. quasi Ecclesiastes nomen esse inflexibile aut Hebraicum. MARR.

1. Carthagensis ms. num. 1, addit et dolorem, quod emendatores potuerunt in pluribus exemplaribus, ubi prima manu scriptum erat addit laborem. Utique canon. Carthagenensis videlicet ac Monimianus, purum refert contextum. MARR.

2. Aliquot mss. cum canone Carthensi emendato, similiter ut indoctus. MARR.

Cap. V. — No tempere quid loquaris,
neque cor tuum sit velox ad proferendum
sermonem coram Deo.
Deus enim in celo, et tu super terram,
Idecirco sint pauci sermones tui.
Multas curas sequuntur somnia,
et in multis sermonibus invenitur stultitia.
Si quid voveris Deo, ne moraris reddere:
disciplet enim et infidelis et stulla promissio:
sed quodcumque voveris, reddo.
Multoque melius est non voveri,
quam post votum promissa non reddere.
Ne dederis os tuum, ut peccare facias carnem
tuam:
neque dicas coram Angulo: Non est provi-
dentia:
Ne forte iratus Deus super sermone tuo,
dissipet cuncta opera manuum tuarum.
Ubi multa sunt somnia,
plurima vanitates, et sermones innumerati:
In vero Deum time:
Si videris calumnias egnoram, et violenta ju-
dicia,
et subverti justitiam in provincia,
Non mireris super hoc negotio:
quia excelsio alius excelsior est.
Et super hos quoque eminentiores sunt alii,
et insuper universa terra rex imperat ser-
vienti.
Avarus non impletur pecunia:
et qui amat divitias, fructus non capiet ex eis,
et hoc ergo vanitas.
Ubi multe sunt opes,
nulli et qui comedunt eas.
Et quid prodest possessori,
nisi quod cernit divitias oculis suis?
Dulcis est sonitus operanti,
sive parum, sive multum cogitasti:
saturitas autem divitis non sinit dormire eum.
Est et alia infirmitas pessima, quam vidi sub
sole:
divitiam conservata in malum domini sui:
percutit enim in afflictione pessima:

peiora illa que diximus, et appropinqua ad audien-
dum, commodo satis sensu ex Hebraico interpretatus
est phrasin, *nullo melior est obedientia*, quod est,
eligito magis audire, sive obedire. Hinc jure collegit
ante nos editor Benedictinus, minime videri Iherony-
mianam illa, et appropinqua, *ut audias, que cum*
mea, quidam, tum editi omnes latererant, subse-
quenti simul recitata interpretatione, nullo enim

Generavit filium, qui in summa egestate erit.
Sicut egressus est nudus de utero matris sue,
sic revertetur,
Quid ergo prodest ei quod laboravit in ventum?
Cunctis debitas vite sue
Comedit in tenebris et in cinis nullis,
et in arumna atque tristitia.
Hoc itaque mihi visum est bonum,
ut comedat quis, et bibat,
et fruatur letitia ex labore suo,
quo laboravit ipse sub sole;
Numero dierum vite sue,
quos dedit ei Deus:
et hoc est pars illius.
Et omni homini, cui dedit Deus divitias, atque
substantiam,
potestatemque ei tribuit ut comedat ex eis,
et fruatur parte sua, et letetur de labore suo:
hoc est donum Dei.
Non enim satis recordabitur dierum vite sue,
eo quod Deus occupet delicias cor ejus.

Cap. VI. — Est et aliud malum, quod vidi sub
sole,
et quidem frequens apud homines:
Viri, qui dedit Deus divitias, et substantiam et
honoram,
et nihil deest anima ejus, ex omnibus que
desiderat:
Nec tribuit ei potestatem Deus ut comedat ex eo,
sed homo extraneus vorabit illud:
Hoc vanitas, et magna miseria est.
Si genuerit quispiam centum,
et vixerit multos annos,
et pluris dies ætatis habuerit,
et anima illius non utatur bonis substantiæ sue:
sepulturaque careat:
De hoc ego pronuntio
quod melior illo sit abortivus.
Frustra enim venit, et pergit ad tenebras,
et oblivione delebitur nomen ejus.
Non vident solem,
neque cognovit distantiam boni et mali:

melior est obedientia, que a Justiniano in Hebraico
sententiæ altera est exposita. Notandum quoque, illa
in S. Augustini speculo non haberi.

1. Non habet Hebræus verbum *filios*, quod non
nulli meo, hic retinent cum edita. Marc. — Vulgata
subjungit *liberos*, quidam mss. *filios*: nihil vero
Hebræus textus.

Etiam si duobus millibus annis vixerit,
et non fuerit perfructus bonis:
nonne ad unum locum properant omnia?
Omnis labor hominis in ore ejus:
sed anima filius non implebitur.
Quid habet amplius sapiens a stulto?
Et quid pauper, nisi ut pergat illuc,
ubi est vita?
Melius est videre quod cupias,
quam desiderare quod nescias:
Sed et hoc vanitas est,
et presumptio spiritus.
Qui futurus est, jam vocatum est nomen ejus:
et scitur quod homo sit,
et non possit contra fortioiorem se in iudicio
contendere.
Verba sunt plurima,
nullam in disputando habentia vanitatem.

Cap. VII. — Quid necesse est homini majora se
querere,
cum ignoret quid conducat sibi vita sua,
numero dierum peregrinationis sue,
et tempore quod velat umbra preterit?
An quis ei poterit indicare
quid post eum futurum sub sole sit?
Melius est nomen bonum, quam unguenta pre-
liosa:
et dies mortis die natalitatis.
Melius est ire ad domum lætus,
quam ad domum convivii:
In illa enim finis cunctorum admonetur homi-
num,
et vivens cogitat quid futurum sit.
Melior est ira risu:
quia per tristitiam vultus, corrigitur animus
delinquentis.
Cor sapientium ubi tristitia est,
et cor stultorum ubi letitia.
Melius est a sapientibus corripi,
quam stultorum adulatione decipi.
Quia sicut sonitus spinarum ardentium sub ulla,
sic rigus stulti:
sed et hoc vanitas.
Calumniæ conturbat sapientem,
et perdet robur cordis illius.

1. In aliquot mss. codicibus legitur, *quid futurus*
sit. Ceterum hanc divisionem verarum agnoscit S.
Iheronymus, cum ait: *Novissimum verum aper-*
tius interpretatus est Symmachus, dicens: Et qui
venit, respiciet ad mentem. Vido libram commenta-

Melior est finis orationis, quam principium,
melior est patientia arrogante.
Ne velox sis ad irascendum:
quia ira in sinu stulti requiescit.
Ne dicas: Quid, putas, cause est
quod priora tempora meliora fuere quam nunc
sunt?
Stulla enim est huiusmodi interrogatio.
Utilior est sapientia eum divitiis,
et magis prodest videntibus solem.
Sicut enim protegit sapientia,
sic protegit pecunia.
Hoc autem plus habet eruditio et sapientia,
quod vitam tribuunt possessori suo.
Considera opera Dei,
quod nemo possit corrigere quem ille des-
pexerit,
et malam diem præcave.
Sicut enim hanc, sic et illam fecit Deus,
ut non inveniat homo contra eum justas qua-
rionias.
Hæc quoque vidi in diebus vanitatis mee:
Justus perit in iustitia sua,
et impius multo civit tempore in malitia sua.
Noli esse justus multum:
neque plus sapias quam necesse est,
ne obstupescas.
Ne impie agas multum:
et noli esse stultus, ne moriaris in tempore
non tuo.
Bonum est te sustentare justum,
sed et ab illo ne subtrahas manum tuam:
quia qui Deum timet, nihil negligit.
Sapientia confortavit sapientem
super decem principes civitatis.
Non est enim homo justus in terra,
qui faciat bonum, et non peccet.
Sed et cunctis sermonibus, qui dicuntur,
ne accommodas cor tuum:
Ne forte audias servum tuum maledicentem
tibi:
sunt enim tui conscientia, quia et tu crebro
maledixisti illis.
Cuncta tentavi in sapientia.
Dixi: Sapiens efficiar:

rum Iheronymi in caput septimum Ecclesiastes, et
speculum S. Augustini, qui omnino sibi conscientiam
infra vera. § et 10 Vulgata nostre, id est, in versi-
cularum distinctione, quam canonis exemplaris reti-
nent. Marc.

Et ipsa longina recessit a me, multo magis quam
orat :
et alta profunditas, quis inveniet eam ?
Laudavi universa animo meo,
et scirem, et considerarem, et quæcerem sapientiam, et rationem.
Et ut cognoscerem impietatem stulti,
et errorem imprudentium.
Et invenit amariorum morte mulierem,
quo laqueus vegetorum est,
et regina cor carnis.
Vincula sunt manus illius :
quis placet deo, eduxit illam :
qui autem peccator est, capietur ab illa.
Ecce hoc invenit, dixit Ecclesiastes, unum et alterum,
ut invenirem rationem, quam adhuc quaerit
anima mea,
et non invenit.
Virum de nullo unum reperit,
pauciores ex omnibus non invenit.
Solummodo hoc invenit, quod fecerit deus hominam rectam,
et ipse se infundis miserit questionibus.
Quis talis ut sapiens est ?
Et quis cognovit solutionem verbi.
Cap. XVI. — Sapientia hominis inest in vultu
ejus,
et peccatoris solus faciem suam commutabit.
Ego os regis observo,
et pravocipia juramenti Dei.
Ne fontines recedere a facie ejus,
neque pernoctare in opere malo :
Quia omnia, quod voluerit, faciet :
et sermo illius potestate plenus est :
nec dicit ei quisquam potest : Quare factus est
qui custodit præceptum,
non experietur quinquam malum.
Tempus et responsionem
cor sapientis intelligit.
Omni negotio tempus est, et opportunitas,
et multa hominis afflictio :
Quia ignota præterita,
et ventura nullo scire potest nuntio.
Non est in hominis potestate prohibere spiritum,
nec habet potestatem in die mortis :

1. Si ipse pater in commentario, cum interpretatus esset, verum ad unum, ut inveniret, etc. Hebraice sermōis se proprius tradit adhaerens.

Nec nascitur quiescere ingratis bello,
neque salvabit impietas impium.
Omnia haec consideravi,
et dedi cor meum in cunctis operibus, quae
sunt sub sole.
Interdum dominatur homo homini
in malum suum.
Vidi impie sepultos :
qui etiam cum adhaeriverent, in loco sancto
erant,
et laudabantur in civitate quasi iustorum
operum :
sed et hoc vanitas est.
Etenim quia non profertur cito contra malos sententia,
absque ullo timore filii hominum perpetrant
mala.
Attamen peccato ex eo quod certis facit malum,
et per patientiam sustentatur.
Ego comoxi quod erit hominum timentibus Deum,
qui videntur faciem ejus.
Non sit hominum impio, nec prolongentur dies
ejus,
sed quasi umbra transcant qui non timent faciem Dei.
Est et alia vanitas, quae sit super terram :
sunt iusti, quibus multa proveniunt,
quasi opera egerint impiorum.
Et sunt impii, qui ita securi sunt,
quasi iustorum facta habeant :
sed et hoc vanissimum iudicio.
Laudavi igitur letitiam,
quod non esset homini bonum sub sole,
Nisi quod comederet, et biberet, atque gauderet,
et hoc solum secum auferret de labore suo,
in diebus vite suae quos dedit ei deus sub
sole.
Et apposui cor meum, ut scirem sapientiam,
et intelligerem dissonantiam quae versatur
in terra :
Est homo, qui diebus et noctibus sanctorum non
operit oculos.
Et intellexi, quod omnium operum Dei
nullam possit homo invenire rationem,
eorum quae sunt sub sole :

2. Completissima letitia videtur cum aliis laudat pueris, dissensitiorum, gloria intemperantiae distractioem praebet.

Et quanto plus laboraverit ad quaerendum,
tanto minus inveniat :
Etiam si dixerit sapiens se nosse,
non poterit reperire.
Cap. XV. — Omnia haec tractavi in corde meo,
ut curiosus intelligerem :
Sunt iusti atque sapientes,
et opera eorum in manu Dei :
Et tamen nascit homo, utrum amore an odio dignus sit :
sed omnia in futurum servantur incerta :
Et quod universa aequo eveniant
iusto et impio,
bono et malo,
mundo et immundo,
immolanti victimas,
et sacrificia contemnentem.
Sicut bonus, sic et peccator :
ut perjurus, ita et ille qui verum dejerat.
Hoc est possumum inter omnia, quae sub sole
sunt,
quia eadem cunctis eveniunt.
Unde et corda filiorum hominum implentur malitia,
et contemptu in vita sua,
et post haec ad inferos deducuntur.
Nemo est qui semper vivat,
et qui hujus rei habeat fiduciam :
Mellior est canis vivus leone mortuo.
Viventes enim sciunt se esse mortuos.
Mortui vero nihil noverunt amplius,
nec habent ultra mercedem :
quia oblivioni tradita est memoria eorum.
Amor quoque, et odium, et invidia simul perierunt,
nec habent partem in hoc saeculo,
et in opere quod solo geritur.
Vade ergo, et comede in letitia panem tuum,
et bibe cum gaudio vinum tuum :
quia deo placent opera tua.
Omni tempore sint vestimenta tua candida,
et oleum de capite tuo non deficiat.
Perfrue vite cum uxore, quam diligis,
cunctis diebus vite instabilitatis tuae :
qui datus sunt tibi sub sole
omni tempore vanitatis tuae :

1. Sanctus Hieronymus in commentariis ad hunc locum, colon istud integrum duobus versibus constans in exemplaribus canonis, unum dicit esse versiculum :

Haec est enim pars in vita,
et in labore tuo, quo laboras sub sole.
Quodcumque poterit manus tua facere,
instanter operare :
Quia nec opus, nec ratio,
nec sapientia, nec scientia
erunt apud inferos, quo tu properas.
Veri me ad aliud, et vidi sub sole,
nec velociter esse cursum,
nec fortium bellum,
nec sapientium panem,
nec doctorum divitias,
nec artificum gratiam :
sed tempus casumque in omnibus.
Nescit homo finem suum :
sed sicut pisces capiuntur hamo,
et sicut aves laqueo comprehenduntur :
Sic capiuntur homines in tempore malo,
cum eis exemplo supervenerit.
Hanc quoque sub sole vidi sapientiam,
et probavi maximam.
Civitas parva, et pauci in ea viri :
venit contra eam rex magnus, et vallavit
eam :
Exstruxitque murationes per gyrum,
et perfecta est obsidio.
Inventusque est in ea vir pauper et sapiens,
liberavit urbem per sapientiam suam.
Et nullus deinceps recordatus est hominis illius
pauperis.
Et dicebam ego, meliorem esse sapientiam fortitudinis.
Quomodo ergo sapientia pauperis contempla est,
et verba ejus non sunt audita ?
Verba sapientium audiuntur in silentio,
plus quam clamor principis inter stultos.
Melior est sapientia, quam arma bellica :
et qui in uno peccaverit, nulla bona perdet.
Cap. X. — Muscae morientes
perdunt suavitatem unguenti.
Pretiosior est sapientia et gloria,
parva ad tempus stultitia.
Cor sapientis in dextera ejus,
et cor stulti in sinistra illius.
Sed et in via stultus ambulans,
cum ipse insipiens sit, omnes stultos aestimat.

Sapientis autem cerviculi, verba sunt a doctoris, in quo ait : Sed et in via cum stultus ambulat, cor ejus indiget, et dicit : Omnis insipiens est : hic est

Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te,
locum tuum ne dimiseris :
quia curatio cessare faciet peccata maxima.
Est malum quod vidi sub sole,
quasi per errorem egrediens a facie principis :
Positum stultum in dignitate sublimi,
et divites sedere dorsum.
Vidi servos in equis,
et principes ambulantes quasi servos super terram.
Qui fodit foream, incidet in cam :
et qui dissipat seipsum, mordebit eum coluber.
Qui transfert lapides, affligetur in eis :
et qui scindit ligno, vulnerabitur ab eis.
Si retusum fuerit ferrum,
et hoc non ut prinus, sed libetatum erit.
Mollo labore excutetur,
et post industriam sequatur sapientia.
Si mordeat serpens in silentio,
nihil eo minus habet qui occulle detrahit.
Verba oris sapientis gratia :
et labia insipientis præcibitabant eum :
Initium verborum ejus stultitia,
et novissimum oris illius error pessimus.
Stultus verba multiplicat,
Ignorat homo, quid ante se fuerit :
et quod post futurum est, quis illi poterit indicare ?
Labor stultorum affliget eos,
qui nascuntur in urbem pergere.
Vae tibi, terra, cujus rex est puer,
et cujus principes mano comedunt.
Beata terra, cujus rex nobilis est,
et cujus principes vescuntur in tempore suo,
ad reficiendum, et non ad luxuriam.
In pigritia humiliabitur contigatio,
et in infirmitate manuum pestilabit domus.
In risum faciunt panem, et vinum ut epalentur viventes :
et pecunia obediunt omnia.
In cogitatione tua regi ne detrahas,
et in secreto cubiculi tui ne maledixeris diviti.

sentus, etc. Agnoscit igitur hoc loco versicularum distinctionem, quam vocamus Massoreticam, in Hebraeis voluminibus usurpata. Et contra verum hujus capituli, plures dicit versiculos existere in una sententia aut unico versu Volgatae nostrae : nam cum hanc Scripturam recitasset : *Labor stultorum affliget eos, qui nascuntur ire in civitatem, subjungit*

Quia avis caeli portabit vocem tuam,
et qui habet pennas annuntiabit sententiam.

Cap. XI. — Miste panem tuum super transeuntibus aquas :
quia post multa tempora invenies illum.
Da parlem septem, necnon et octo :
quia ignoras quid futurum sit mali super terram.

Si repleta fuerint nubes,
imbrem super terram effundent.
Si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonem,
in quocunque loco ceciderit, ibi erit.
Qui observat ventum, non seminat :
et qui considerat nubes, nunquam metet.
Quomodo igneras quae sit via spiritus,
et qua ratione compingantur ossa in ventre pregnantis :
sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium.

Mane semina semen tuum,
et vespere ne cesset manus tua :
Quia nescis quid magis oriatur, hoc an illud,
et si utrumque simul, melius erit.
Dulce lumen,
et delectabile est oculis videre solem.
Si annis multis viserit homo,
et in his omnibus letatus fuerit :
Meminisse debet tenebrosi temporis,
et dierum multorum :
qui cum venerint, vanitatis arguentur praeterita.

Letare ergo, juvenis, in adolescentia tua,
et in honore sit cor tuum in diebus juventutis tuae,
Et ambula in visceribus cordis tui,
et in introitu oculorum tuorum :
Et scito quod pro omnibus his adducet te Deus in iudicium.
Aufer iram a corde tuo,
et amove malleam a carne tua.
Adolescentia enim et voluptas vana sunt.

dicens : *Cum superioribus etiam hoc iunge versiculos. Plures itaque in hac sententia versiculos esse non negabat. Vido de his nostras conjecturas in prolegomenis, Masr.*

1. Plerique mas. libri atque editi bibentes pro viventes legunt.

Cap. XII. — Memento creatoris tui in diebus juventutis tuae,
antequam veniat tempus afflictionis,
et appropinquet annus, de quibus dicas : Non mihi placent.

Antequam tenebrescat sol,
et lumen, et luna, et stellae,
et revertantur nubes post pluviam :
Quando commovebitur custodes domus,
et natabunt viri fortissimi :
Et odiosae erunt molentes in minuto numero,
et tenebrescent videntes per foramina :
Et claudet ostia in platea,
in humilitate vocis molentis :
Et consurgunt ad vocem velucris,
et obscurdescent omnes filiae carminis.
Excelsa quoque timebunt,
et formidabunt in via.
Florebit amygdalum,
et impinguabitur locusta,
et dissipabitur capparitis :
Quoniam ibit homo in domum aeternitatis suae,
et circumibunt in plateis pisgentes.
Antequam rumpatur funiculus argenteus,
et recurrat vitula aurea :

1. Legit olim Alcinus *obscurdescent* ; veram ait, *metus habetur in Hebraeo, surdescere.*

Et conteratur hydria super fontem,
et confringatur tota super cisternam :
Et revertatur pulvis in terram suam unde erat,
et spiritus rediet ad Deum, qui dedit illum.
Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, omnia vanitas.
Cumque esset sapientissimus Ecclesiastes,
docuit populum, et enarravit quae fecerat :
et investigans composuit parabolas multas.
Quaesivit verba utilia,
et conscripsit sermones rectissimos, ac veritate plenos.
Verba sapientium sicut stimuli,
et quasi clavi in altum defixi,
quae per magistrorum consilium data sunt a pastore uno.
His amplius, filii mei, ne requiras.
Facienda plures libros nullus est finis :
frequensque meditatio, carnis afflictio est.
Finem loquendi omnes pariter audiamus.
Fremus time, et mandata ejus observa :
hoc est enim omnis homo :
et cuncta quae fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, sive bonum, sive malum illud sit.

EXPLICIT LIBER ECCLESIASTES.

INCIPIT

CANTICUM CANTICORUM,

QVOD HEBRAICE DIGNITER

SIR ASSIRIM.

Cap. I. — Osculetur me osculo oris sui :
quia meliora sunt ubera tua vino,
fragrantia unguentis optimis.

Oleum effusum nomen tuum :
ideo adulescentulae dilexerunt te.
Trahe me,
post te curremus ¹.

Introduxit me rex in cellaria sua :
exultabimus, et letabimur in te :
Memores uberum tuorum super vinum :
recti diligunt te.

Nigra sum, sed formosa, filia Jerusalem,
sicut tabernacula Cedar,
sicut pelles Salomonis.

Nolite me considerare quod fusca sim,
quia decoloravit me sol :
Filii matris meae pugnaverunt contra me,
posuerunt me custodem in vineis :
vineam meam non custodivi.

Indica mihi, quem diligit anima mea :
ubi pascas, ubi cubes in meridie,
ne vagari incipiam post greges sodalium tuo-
rum :

Si ignoras te, o pulchra inter mulieres,
egredere, et abi post vestigia gregum,
et pascue hodos tuos juxta tabernaculo pasto-
rum.

1. Quae subjungit Valgata, in odorem unguen-
torum tuorum, ex LXX interpretibus derivantur,
neque Hebraeus habet: sed et ipsa Complutensis
Latina editio expungit.

Equitati meo in curribus Pharaonis
assimilavi te, amica mea.
Pulchrae sunt gena tuae sicut turturis,
collum tuum sicut monilia.

Margaritae aureae faciemus tibi,
vermiculatas argento.
Dum esset rex in acubitu suo,
nardus mea dedit odorem suum :

Fasciculus myrrhae dilectus meus mihi,
inter ubera mea commorabitur.
Botrus Cypri dilectus meus mihi,
in vineis Engaddi.

Ecco tu pulchra es, amica mea,
ecco tu pulchra es,
oculi tui columbarum.

Ego tu pulcher es, dilecte mi, et decorus.
Lectulus noster floridus :
Tigra domorum nostrarum cedrina,
laquearia nostra eupressina.

Cap. II. — Ego flos campi,
et lilium convallium,
Sicut lilium inter spinas,
sic amica mea inter filias.
Sicut malus (A. malum ²) inter ligna sil-
varum,
sic dilectus meus inter filios.

2. Mas. codices legunt *malum*, quod non videtur
salte convenire sensui hujus loci. Manr.

Sub umbra illius, quem desideraveram, sedi :
et fructus ejus dulcis gutturi meo.
Introduxit me in cellam vinariam,
ordinavit in me charitatem.

Fugate me floribus,
stipate me malis :
quia amore langueo.

Lava ejus sub capite meo,
et dextera illius amplexabitur me.

Adjuro vos, filia Jerusalem,
per capreas cervosque camporum :
ne suscitatis, neque evigilare faciatis dilectam,
quousque ipsa velit.

Vox dilecti mei,
ecco iste venit saliens in montibus,
transiens colles :

Similis est dilectus meus caprea,
hinnuloque cervorum :

En ipse stat post parietem nostrum,
respiciens per fenestras,
prospiciens per cancellos.

En dilectus meus loquitur mihi :
Surge, propere, amica mea, columba mea,
formosa mea, et veni.

Jam enim hiems transiit,
imber abiit, et recessit.

Flores apparuerunt in terra,
tempus putationis advenit :

Vox turturis audita est in terra nostra :
ficus protulit grossos suos :
vineae florentes dederunt odorem suum.

Surge, amica mea, speciosa mea, et veni :
columba mea in foraminibus petrae,
in caverna macerie.

Ostende mihi faciem tuam,
sonet vox tua in auribus meis :

Vox enim tua dulcis,
et facies tua decora.

Capite nobis vulpes parvulas,
quae demoluntur vineas :
nam vinea nostra floruit.

Dilectus meus mihi, et ego illi,
qui pascitur inter filia,
donec aspiret dies, et inclinentur umbrae.

Revertere, similis esto, dilecte mi, caprea,
aut hinnulo cervorum super montes Bethor.

Cap. III. — In lectulo meo per noctes quasi-
vi quem diligit anima mea :
quasi vi illum, et non inventi.
Surgam, et circueo civitatem :

per vicus et plateas quaeram quem diligit
anima mea :

quasi vi illum, et non inventi.
Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem :
Nam quem dilexit anima mea, vidistis ?

Paululum cum pertransissem eos,
inveni quem diligit anima mea :

Tenui eum, nee dimittam,
donec introducam illum in domum matris
meae,

et in cubiculam genitricis meae.

Adjuro vos, filia Jerusalem,
per capreas cervosque camporum,
ne suscitatis, neque evigilare faciatis dilec-
tam,
donec ipsa velit.

Quae est ista, quae ascendit per desertum,
sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhae, et
thuris,

et universi pulveris pigmentarii ?

En lectulum Salomonis

sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel :
Omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi :
uniuscujusque ensis super femur suum pro-
pter timores nocturnos,

Feruleum fecit sibi rex Salomon
de lignis Libani :

Columnas ejus fecit argenteas,
reclinatorium aureum,

ascensum purpureum :

Media charitate constravit
propter illas Jerusalem :

Egredimini, et videte, filiae Sion, regem Salomo-
nem

in diademate, quo coronavit illum mater sua
in die desponsationis illius,
et in die lectuli cordis ejus.

Cap. IV. — Quam pulchra es !
Oculi tui columbarum,
absque eo quod intrinsecus latet.
Capilli tui sicut greges caprarum,
quae ascenderunt de monte Galaad.

Dentes tui sicut greges tonsurarum,
quae ascenderunt de lavacro :
Omnes gemellis feibus,

et sterilis non est inter eas.
Sicut villa coccinea, labia tua :

et eloquium tuum, dulce.
Sicut fragmen mali punici, ita gena tuae,
absque eo quod intrinsecus latet.

Sicut turris David collum tuum,
 quae edificata est cum propugnaculis :
 Mille clypei pendent ex ea,
 omnis armature fortium.
 Duo ubera tua, sicut duo himuli capreae gemelli,
 qui pascuntur in liliis,
 donec aspiret dies, et inclinentur ombrae.
 Vadam ad montem myrrhae,
 et ad collem thuris.
 Tota pulchra es, amica mea,
 et macula non est in te.
 Veni de Libano, sponsa,
 vini de Libano, veni :
 Coronaberis de capite Aman,
 de vertice Sanir et Hermon,
 de cubilibus leonum, de montibus pardorum.
 Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa,
 vulnerasti cor meum in uno oculorum
 tuorum,
 et in uno crine colli tui.
 Quam pulchrae sunt mammae tuae, soror mea
 sponsa !
 Pulchriora sunt ubera tua vino,
 et odor unguentorum tuorum super omnia
 aromata.
 Favus distillans labia tua, sponsa,
 mel et hinc lingua tua :
 et odor vestimentorum tuorum sicut odor
 thuris.
 Hortus conclusus, soror mea sponsa,
 hortus conclusus, fons signatus.
 Emissiones tuae paradisus
 malorum puniceorum cum pomorum fructibus.
 Cypri cum nardo, nardus et crocus,
 fistula et cinnamomum cum universis lignis
 Libani,
 myrrha et aloë cum omnibus primis un-
 guentis.
 Fons hortorum : puteus aquarum viventium,
 quae fluunt impetu de Libano,
 Surge aquilo, et veni auster,
 perfla hortum meum, et thiant aromata illius.

*Cap. V. — Veni dilectus meus in hortum
 suum,
 et comedat fructum pomorum suorum.
 Veni in hortum meum, soror mea sponsa,
 messui myrrham meam cum aromatibus meis :
 Comedi favum cum melle meo,
 bibi vinum meum de lacte meo :*

Comedite, amici, et bibite,
 et inebriamini, charissimi,
 Ego dormio,
 et cor meum vigilat :
 Vox dilecti mei pulsantis :
 Aperi mihi, soror mea, amica mea, columba
 mea, immaculata mea :
 Quia caput meum plenum est rore,
 et cincinni mei guttis nocturnis.
 Exspoliavi me tunica mea,
 quomodo induar illa ?
 Lavi pedes meos,
 quomodo inquinabo illos ?
 Dilectus meus misit manum suam per foramen,
 et venter meus intremuit ad tactum ejus.
 Surrexi, ut aperirem dilecto meo :
 manus meae stillaverunt myrrham,
 et digiti mei pleni myrrha probatissima.
 Pessulum ostii mei aperui dilecto meo :
 et ille declinaverat, atque transierat.
 Anima mea liquefacta est, ut locutus est :
 quæsi, et non inveni illum :
 vocavi, et non respondit mihi.
 Invenerunt me custodes qui circumceunt civi-
 tatem :
 percusserunt me, et vulneraverunt me :
 tulerunt pallium meum mihi custodes mu-
 rorum.
 Adjuro vos, filia Jerusalem,
 si inveneritis dilectum meum,
 ut nuntiatis ei quia amore langueo.
 Qualis est dilectus tuus ex dilecto,
 quia sic adjurasti nos ?
 Dilectus meus candidus et rubicundus, electus
 ex millibus.
 Caput ejus aurum optimum :
 coma ejus sicut elate palmaram,
 nigrae quasi corvus.
 Oculi ejus sicut columbae super rivulos aqua-
 rum, quae lacte sunt lotae,
 et resident juxta fluentia pessimissimam.
 Genae illius sicut areolae aromatum
 consiliae pigmentariis.
 Labia illius lilia
 distillantia myrrham primam.
 Manus illius tornatiles aureae,
 plenas hyacinthis.
 Venter ejus eburneus,
 distinctus sapphiris.
 Crura illius columnae marmorosae,
 quae fundatoe sunt super bases aureas.

Species ejus ut Libani,
 electus ut cedri.
 Guttur illius suavissimum,
 et totus desiderabilis :
 Talis est dilectus meus,
 et ipse est amicus meus, filius Jerusalem.
 Quo abiit dilectus tuus, o pulcherrima mulie-
 rum ?
 Quo declinavit dilectus tuus : et quaeremus
 eum tecum ?

*Cap. VI. — Dilectus meus descendit in hortum
 suum ad areolam aromatum,
 ut pascatur in hortis, et lilia colligat.
 Ego dilecto meo, et dilectus meus mihi, qui
 pascitur inter lilia.
 Pulchra es, amica mea, suavis, et decora sicut
 Jerusalem :
 terribilis ut castrorum acies ordinata.
 Averte oculos tuos a me,
 quia ipsi me avolare fecerunt.
 Capilli tui sicut grex caprarum,
 quae apparent de Galaad.
 Dentes tui sicut grex ovium,
 quae ascenderunt de lavacro :
 Omnes gemellis lotibus,
 et sterilibus non est in eis.
 Sicut cortex mali punici generis tui
 absque oculis tuis.
 Sexaginta sunt reginae,
 et octoginta concubinae,
 et adolescentularum non est numerus.
 Una est columba mea, perfecta mea,
 una est matris suae, electa genitrici suae.
 Viderunt eam filiae,
 et beatissimam predicaverunt :
 Reginae et concubinae,
 et laudaverunt eam.
 Quae est ista, quae progreditur quasi aurora con-
 surgens,
 pulchra ut luna, electa ut sol,
 terribilis ut castrorum acies ordinata ?
 Descendi ad hortum nucum,
 ut vidarem poma convallis,
 et inspicerem si florisset vinea,
 et germinassent mala punica.*

Nescivi : anima mea conturbavit me
 propter quadrigas Aminadab,
 Revertere, revertere, Sulamitis ! :
 revertere, revertere, ut introeamus te.

*Cap. VII. — Quid videbis in Sulamite,
 nisi choros castrorum ?
 Quam pulchri sunt gressus tui
 in calcamentis, filia principis !
 Junctura femorum tuorum, sicut monilia,
 quae fabricatae sunt manu artificis.
 Umbilicus tuus crater tornatilis :
 nunquam indigens poculis.
 Venter tuus sicut aceruus tritici,
 vallatus liliis.
 Duo ubera tua,
 sicut duo himuli gemelli capreae.
 Collum tuum
 sicut turris eburnae.
 Oculi tui sicut piscinae in Esbon,
 quae sunt in porta filiae multitudinis.
 Nasus tuus sicut turris Libani,
 quae respicit contra Damascum.
 Caput tuum ut Carmelus :
 et comae capitis tui, sicut purpura regis vineta
 canalicibus.
 Quam pulchra es, et quam decora,
 charissima in dilectis !
 Statura tua assimilata est palmae,
 et ubera tua botris.
 Dixi : Ascendam in palmam,
 et apprehendam fructus ejus :
 Et erunt ubera tua sicut botri vineae :
 et odor oris tui sicut malorum.
 Guttur tuum sicut vinum optimum,
 dignum dilecto meo ad potandum.
 Labisque et dentibus illius ad ruminandum.
 Ego dilecto meo,
 et ad me converso ejus.
 Veni, dilecte mi, egrediamur in agrum,
 commoremur in villis.
 Mane surgamus ad vineas,
 videamus si floruit vinea,
 si flores fructus parturiant,
 si floruerunt mala punicea :
 ibi dabo tibi ubera mea.*

1. Non Sulamitem, sed Samamitem legitur in
 codicibus mas. Latinis : in Graecis autem exempla-
 ribus et Sulamitis et Samamitis legitur : sed hoc,
 hi fallor, librarium errorem. MAYR.

— Tameis haeo praefrenda ex Helicoo lectio est,
 plures tamen nesc. codices atque colli etiam e Graecis,
 ipsaque in divinis officis Ecclesiae vocat Samamitin.

Mandragoras dederunt odorem in portis nostris :
omnia poma nova et vetera, dilecte mi,
servavi tibi.

Cap. VIII. — Quis mihi det te fratrem matris
sugentem ubera matris meae,
ut inveniam te foris, et osculer te,
et jam me demo despiciat?

Apprehendam te,
et ducam in domum matris meae :

Ibi me docebis,
et dabo tibi poculum ex vino condito,
et mustum malorum granatorum moorum.
Læva ejus sub capite meo,
et dextera illius amplexabitur me.

Adjuro vos, filia Jerusalem,
ne suscitetis, neque exiguare faciatis di-
lectam,
donec ipsa veñi.

Quæ est ista, quæ ascendit de deserto,
deliciis affluentis, innixa super dilectum suum?

Sub arbore malo suscitavi te :
ibi corrupta est mater tua,
ibi violata est genitrix tua :

Pone me ut signaculum super cor tuum ;
ut signaculum super brachium tuum :

Quia fortis est ut mors dilectio,
dura sicut infernus emulatio :

Lampades ejus,
lampades ignis atque flammarum.

1. Ita exemplaria canonica cum aliis mss. codici-
bus, ubi constanter rediatur quod scripsimus. In Hebr.
quoque verbum pluralis est numerus, ac pronomem
masculinum וְיָצִי מִן הַבַּיְתָא וְיָצִי מִן הַבַּיְתָא, id est, con-

Aque multæ non poterunt extinguere chari-
tatem,
nec flumina obruent illam :

Si dederit homo omnem substantiam domus
sue pro dilectione,
quasi nihil despiciet eum ?

Soror nestæ parva,
et ubera non habet :

Quid facimus sorori nostræ
in die quando alloquenda est ?

Si murus est,
adificemus super eum propugnacula ar-
gentæ :

Si ostium est,
compingamus illud tabulis cedrinis.

Ego murus : et ubera mea sicut turris,
ex quo facta sum coram eo quasi pacem
reperiens.

Vinea fuit pacificus,
in ea, quæ habet populus :

Tredidit eam custodibus :
vir affert pro fructu ejus mille argenteos.

Vinea mea coram me est.
Mille tui panifici,

et ducentis his qui custodiunt fructus ejus.
Quæ habitas in hortis, amici auscultant :

fac me audire vocem tuam.

Fuge, dilecte mi, et assimilare capree
luminisque cervorum super montes aroma-
tum.

tenendo continent eam. Augustinus insuper
eodem modo legisse videtur : quia exemplaria mss.
speculi scriptum habent verbum in plurali, *despiciet*,
non *despiciet*. Mar.

PRÆFATIO HIERONYMI

IN

DANIELEM PROPHETAM.

Danielem prophetam juxta Septuaginta inter-
preses Domini Salvatoris Ecclesie non legunt
utentes Theopoliensis editione, et hoc cur acci-
derit, nescio. Sive enim quia sermo Chaldaicus
est, et quibusdam proprietatibus a nostro elo-
quio discrepat, noluerunt Septuaginta inter-
preses eisdem lingua² lineas in translatione
servare : sive sub nomine eorum ab alio nescio
quo non satis Chaldaicam linguam sciente, editus
liber est : sive aliud quid cause existerit igno-
rans : hoc unum affirmare possum, quod mul-
tum a veritate discordet, et recto judicio repu-
diatus sit. Sciendum quippe, Daniele⁴ maxime
et Esdras, Hebraicis quidem litteris ; sed Chal-
daico sermone conscriptos, et unam Jeremie
reprobat, Job quoque cum Arabica lingua habere
plurimum societatem. Denique et ego adolescen-
tulus, post Quinilliani et Tullii lectionem ac

flores rhetoricos, cum me in lingua hujus pis-
trinum reclusissem, et multo audire, multoque
tempore vix copissem anhelantia stridentiaque
verba resonare, et quasi per cryptam ambulans,
rarum desuper lumen aspicerem, impeti novis-
sime in Daniele, et tanto lætudio affectus sum,
ut desperationis subita omnem veterem laborem
voluerim contemnere. Verum adhortante ne
quidam Hebræo, et illud mihi crebris in⁵ sua
lingua ingerebat⁶, labor cunctis vincit improbus
qui [at. et qui] mihi videbar sciolus inter eos⁷,
cepi rursus discipulus esse Chaldaicus. Et ut
verum fatear, usque ad presentem diem magis
possum sermonem Chaldaicum legere et intel-
ligere, quam sonare, hæc idcirco, ut⁸ difficul-
tatem vobis Danielis ostenderem, qui apud He-
bræos nec Susanne habet historiam, nec bym-
num trium puerorum, nec Belis, draconisque

1. Hunc Hieronymi prologum, ipsamque omnem
Danielis interpretationem Latinam ex integro ad duos
optimas cum primis notæ criticis mss. exegimus,
alterum Palatinum numero 3, alterum Vatikanum
numero 333 protulimus.

2. Plures mss. omittunt vocem *lingue*, sicque
legunt etiam vetustiores : Noluerunt septuaginta
interpretes eisdem lineas in translatione servare.
Mar.

— Fortasse verius Palatin. ms. aliquo plures apud
Marianum, eisdem lineas, voce intermedia *lingua*
pretermissa.

3. Daniel Chaldaico sermone conscriptus est a
versu 2 cap. ii ad cap. vii. Esdras vero a versu 5
cap. iv ad cap. vii, vers. 27. Jeremie tandem peri-
cope Chaldaice scripta legitur cap. x, vers. 11, in
nostra editione vers. 32, 33 et 34. Mar.

— Non a secundo, ut Marianus putat, sed a
quarto capitis secundi versus usque ad initium octavi
Chaldaice scriptus est Daniel, quod a ipse pater in
commentario testatur. Esdras ab octavo capitis quarti,
ad septimum versus capitis xvii, et Jeremie *reprobat*,
tribus constant versiculis a 32 ad 34 capitis decimi
Chaldaicum sermonem sonant.

4. Voculam in Palatinus ms. tacet, ut et paulo
ante illi apud Marianum notum quosdam.

5. Virgilianum illud est e I *georg.* mutatum.
Mar.

6. Verius hic quoque videtur in Palatin. ms. legi
sciolus inter Hebræos : quod nomen luculentius opo-
netur Chaldaeo.

7. Plus habent duo mss. hæc idcirco dixi, ut,
etc.

EXPLICIT CANTICUM CANTICORUM.

Mandragoras dederunt odorem in portis nostris :
omnia poma nova et vetera, dilecte mi,
servavi tibi.

Cap. VIII. — Quis mihi det te fratrem matris
sugentem ubera matris meae,
ut inveniam te foris, et osculer te,
et jam me demo despiciat?

Apprehendam te,
et ducam in domum matris meae :

Ibi me docebis,
et dabo tibi poculum ex vino condito,
et mustum malorum granatorum moorum.
Læva ejus sub capite meo,
et dextera illius amplexabitur me.

Adjuro vos, filia Jerusalem,
ne suscitetis, neque exigilare faciatis di-
lectam,
donec ipsa veñi.

Quae est ista, quae asecudi de deserto,
deliciis affluens, innixa super dilectum suum?

Sub arbore malo suscitavi te :
ibi corrupta est mater tua,
ibi violata est genitrix tua :

Pone me ut signaculum super cor tuum ;
ut signaculum super brachium tuum :

Quia fortis est ut mors dilectio,
dura sicut infernus amulatio :

Lampades ejus,
lampades ignis atque flammarum.

1. Ita exemplaria canonica cum aliis mss. codici-
bus, ubi constanter rediatur quod collidimus. In Hebr.
quoque verbum pluralis est numeri, ac pronomem
masculinum וְיָצִיץ לָךְ בַּסּוּבָּזִי, id est, con-

Aque multae non poterunt extinguere chari-
tatem,
nec flumina obruent illam :

Si dederit homo omnem substantiam domus
suae pro dilectione,
quasi nihil despiciet eum ?

Soror nestra parva,
et ubera non habet :

Quid facimus sorori nostrae
in die quando alloquenda est ?

Si murus est,
aedificemus super eum propugnacula ar-
gentea :

Si ostium est,
compingamus illud tabulis cedrinis.

Ego murus : et ubera mea sicut turris,
ex quo facta sum coram eo quasi pacem
reperiens.

Vinea fuit pacificus,
in ea, quae habet populus :

Tredidit eam custodibus :
vir affert pro fructu ejus mille argenteos.

Vinea mea coram me est.
Mille tui panifici,

et ducunt his qui custodiunt fructus ejus.
Quae habitas in hortis, amici auscultant :

fac me audire vocem tuam.

Fuge, dilecte mi, et assimilare capreae
luminiloque cervorum super montes aroma-
tum.

tenendo continent eam. Augustinus insuper
eodem modo legisse videtur : quia exemplaria mss.
speculi scriptum habent verbum in plurali, *despiciet*,
non *despiciet*. Mar.

PRÆFATIO HIERONYMI

IN

DANIELEM PROPHETAM.

Danielem prophetam juxta Septuaginta inter-
preses Domini Salvatoris Ecclesiae non legunt
utentes Theopoliensis editione, et hoc cur acci-
derit, nescio. Sive enim quia sermo Chaldaicus
est, et quibusdam proprietatibus a nostro elo-
quio discrepat, noluerunt Septuaginta inter-
preses eandem linguam¹ lineas in translatione
servare : sive sub nomine eorum ab alio nescio
quo non satis Chaldaicam linguam sciente, editus
liber est : sive aliud quid cause existerit igno-
rans : hoc unum affirmare possum, quod mul-
tum a veritate discordet, et recto judicio repu-
diatus sit. Sciendum quippe, Daniele² maxime
et Esdra, Hebraicis quidem litteris ; sed Chal-
daico sermone conscriptos, et unam Jeremie
reprobat, Job quoque cum Arabica lingua habere
plurimum societatem. Denique et ego adolescen-
tulus, post Quinilliani et Tullii lectionem ac

flores rhetoricos, cum me in lingua hujus pis-
trinum reclusissem, et multo audire, multoque
tempore vix copissem anhelantia stridentiaque
verba resonare, et quasi per cryptam ambulans,
rarum desuper lumen aspicerem, impeti novis-
sime in Daniele, et tanto lætudio affectus sum,
ut desperationis subita omnem veterem laborem
voluerim contemnere. Verum adhortante ne
quodam Hebraeo, et illud mihi crebris in³ sua
lingua ingerebat⁴, labor cauta vincit improbus
qui [at. et qui] mihi videbar sciolus inter eos⁵,
cepi rursus discipulus esse Chaldaicus. Et ut
verum fatear, usque ad presentem diem magis
possum sermonem Chaldaicum legere et intel-
ligere, quam sonare, Hebreo, ut⁶ difficulta-
tatem vobis Danielis ostenderem, qui apud He-
braeos nec Susanna habet historiam, nec hym-
num trium puerorum, nec Belis, draconisque

1. Hunc Hieronymi prologum, ipsamque omnem
Danielis interpretationem Latinam ex integro ad duos
optimos cum primis notis criticis mss. exegimus,
alterum Palatinum numero 3, alterum Vatikanum
numero 333 prototitulos.

2. Plures mss. omittunt vocem *linguae*, sicut
legunt etiam vetustiores : Noluerunt septuaginta
interpretes eandem linguam in translatione servare.
Mar.

— Fortasse verus Palatin. ms. aliquo plures apud
Marianum, eandem linguam, voce intermedia *linguae*
praetermissa.

3. Daniel Chaldaico sermone conscriptus est a
versu 2 cap. ii ad cap. viii. Esdras vero a versu 5
cap. iv ad cap. vii, vers. 27. Jeremie tandem peri-
cope Chaldaice scripta legitur cap. x, vers. 11, in
nostra editione vers. 32, 33 et 34. Mar.

— Non a secundo, ut Marianus putat, sed a
quarto capitis secundi versus usque ad initium octavi
Chaldaice scriptus est Daniel, quod a ipse pater in
commentario testatur. Esdras ab octavo capitis quarti,
ad septimum versus capitis xvii, et Jeremie *reprobat*,
tribus constant versiculis a 32 ad 34 capitis decimi
Chaldaicum sermonem sonant.

4. Voculam in Palatinus ms. tacet, ut et paulo
ante illi apud Marianum notum quodam.

5. Virgilianum illud est e I *georg.* mutatum.
Mar.

6. Verus hic quoque videtur in Palatin. ms. legi
sciolus inter Hebraeos : quod nomen luculentius opo-
nuntur Chaldaeo.

7. Plus habent duo mss. *haec idcirco dixi*, ut,
etc.

EXPLICIT CANTICUM CANTICORUM.

fabulas: quas pos¹, quia in toto orbe dispersae sunt, veru² anteposito³, easque jugulante, subiecimus: ne videremur apud imperitos magnam partem voluminis detruncasse. Audivi ego quemdam de praeceptoribus Iudeorum, cum Susanna derideret historiam, et a Graeco nascio quo diceret esse confictam, illud opponere, quod Origeni quoque Africanus opposuit⁴, etymologia sua ante totum scripturam, non ante totum scripturam, de Graeco sermone descendere. Cujus rei non intelligentiam nostris hanc possumus dare: Ut, verbi gratia, dicamus ab arbore ilico dixisse eum: Illic peras: et a lentisco: In lentem te comminuat Angelus, vel non lentio peras: aut lentus, id est, flexibilis dicitur ad mortem: sive aliud quid ad arboris nomen conveniens. Deinde tantum fuisse otii⁵ tribus pueris cavillabatur, ut in cambio estuantis incendii metro luderet, et per ordinem ad laudem Dei omnia elementa provocarent: aut quod miraculum, divinaque aspirationis indicium, vel draconem interfectum offa pici, vel sacerdotum balis machinas deprehensas: qua magis prudentia solertis viri, quam prophetali essent [At, esse] spiritu perpetrata? Cum vero ad Habacuq veniret, et de Iudaea in Chaldaeam raptum disciphorum [At, discumferentem] lectitaret⁶: querebat exemplum, ubi legissemus in toto veteri testamento, quemquam sanctorum gravi volasse corpore, et in puncto horae tanta terrarum spatia transisse.

1. Refellendis cum Erasmi, tum clerici, atque aliorum ex hujus occasione post columnis in Hieronymum stus abundeque sit, ab ipso intelligere libro n. num. 33, in Rufinum qua hunc nante dixerit, et quo nocpi sensu velit: « De Daniele, inquit, breviter respondit, ipse non negasse eum prophetam, quem statim in fronte prologi prophetam esse confessus sum: sed qui ananiam dicerent, et quibus argumentis suam audentur probare sententiam, voluisse monstrare ». Et paulo post: « Quod autem retero quid adversus Susanna historiam, et hinc trium puorum, et Bels, draconisque fabulas, qua in volumine Hebraico non habentur, suam solent dicere, qui nos erimantur, stultum ro sycophantiam probat. Non enim quid ipse sententiam, sed quid illi contra nos dicere solent explicavi, etc. » Recole que ad hanc quoque locum nobis adnotata sunt.

2. Consulta adnotationes Leonardi de S. Martino in hanc Hieronymi praefationem, ubi vir doctus iure

Cui cum quidam nostris satis ad loquendum promptulus, Ezechielem adduxisset in medium, et diceret eum de Chaldaea in Iudaeam fuisse translatum: derisit hominem, et in ipso volumine demonstravit Ezechielem in spiritu se vidisse transpositum. Denique et Apostolum nostrum, videlicet ut eruditum virum, et qui legem ab Hebraeis didicisset, non fuisse ausum affirmare se raptum in corpore, sed dixisse: Sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit [II Cor. xii, 2]. His et talibus argumentis apocryphas in libro Ecclesiae fabulas arguebat. Super qua re lectoris arbitrio iudicium derelinquens, illud admoneo, non haberi Daniele apud Hebraeos inter prophetas, sed inter eos qui *ἑρμηνεύουσι* conscripserunt. In tres quidem partes omnis ab eis Scriptura dividitur: in legem, in prophetas, in *ἑρμηνεύουσι*, id est, in quinquaginta, et octo, et in undecim libros: de quo non est hujus temporis disserere. Quam autem ex hoc propheta, imo contra hunc librum, Porphyrius objicit, testes sunt Methodius, Eusebius, Apollinaris: qui multis versuum millibus ejus versania respondententes, nescio an curioso lectori satisfecerint. Unde obsecro vos, o Paula et Eustochium, fundatis pro me ad Dominum precibus: ut quando in hoc corpuseulo sum, scribam aliquid gratum vobis, utile Ecclesiae, dignum posteris. Praesentium quippe iudicis non satis moveor: qui in utramque partem, aut amore labantur, aut odio.

merito reprehendit Erasmus, qui tenere contra mentem s. doctoris, usus Ecclesiae: sugillare videtur in sua scholia, nonnunquam male concoctis, quidquid velit admiratores nimis eruditiois Erasmus, ceperum equi rerum estimatores. MAR.

3. Vnde epistolam Origenis ad Africanum, numero praesertim 7, et qua nos ad commentarios Hieronymi in cap. xii et eodem Origenis edisseruimus in nota.

4. Cum nequandi particula, secunda isiam addita, ut videtur, manu, *autem non fuisse otii*, in Palatinis, legitur: Ceterum ipsum recole s. doctorem in prologo commentariorum in hunc prophetam.

5. Vaticanus codex, cujus supra saepe meminimus, habet Latinam hujus vocis interpretationem: *raptum discernentem lectitaret*. MAR.

6. Videtur quoque scripta legitur in prologo Scripturarum libri Samuel ad Malactius praefixo. MAR.

INCIPIT

LIBER DANIELIS PROPHETAE.

Visio I. — Anno tertio regni Joiacim regis Juda, venit Nabuchodonosor rex Babylonis in [At, tac. in] Jerusalem, et obsedit eam:

Et tradidit Dominus in manu ejus Joiacim regem Juda,

et partem vasorum domus Dei¹.

Et asportavit in terram Sennar in domum Dei sui,

et vasa intulit in domum thesauri Dei sui.

Et ait rex Asphanax prepositus eunuchorum², ut introduceret de filiis Israel,

et de semine regio et tyrannorum, pueros,

in quibus nulla esset macula, decores forma,

et eruditos omni sapientia,

cautos scientia, et doctos disciplina.

Et qui possent stare in palatio regis,

ut doceret eos litteras, et linguam Chaldaeorum,

Et constituit eis rex anonomam per singulos dies de cibis suis,

et de vino unde bibebat ipse:

Ut entricili tribus annis

postea starent in conspectu regis.

Fecerunt ergo inter eos de filiis Juda,

Daniel, Ananias, Misael, et Azarias.

Et imposuit eis prepositus eunuchorum, nomina:

Danieli, Balthassar:

Ananias, Sidrach:

Misaeli, Misach,

et Azarie, Abdenago.

Proposuit autem Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensa regis: neque de vino potus ejus, et rogavit eunuchorum prepositum ne contaminaretur.

Dedit autem Deus Danieli gratiam et misericordiam

in conspectu principis eunuchorum.

Et ait princeps eunuchorum ad Danieleum:

Timeo ego dominum meum regem,

qui constituit vobis cibum et potum:

Qui si viderit vultus vestros maliciose praeter ceteris adolescentibus coarvis vestris, condemnabilis caput meum regi.

Et dixit Daniel ad Malassar, quem constituerat princeps eunuchorum super Danieleum, Ananiam,

Misaelum et Azariam,

Tenta nos, obsecro, servos tuos diebus decem,

et dentur nobis legumina ad vescendum, et aqua ad bibendam:

Et contemplare vultus nostros, et vultus puerorum qui vescuntur cilio regio: et sicut videris, facies cum servis tuis.

Qui audito sermone hujusmodi,

tentavit eos diebus decem.

Post dies autem decem, apparuerunt vultus eorum meliores et corpora

leniores praeter omnibus pueris

qui vescantur cilio regio³.

Porro Malassar tollebat cibaria, et vinum potus eorum;

dabatque eis legumina.

1. Vaticanus ms. addit hic verbum, *egit*: quod in Hebraeo tamen, aut Graeco, denique Latinis libris non est.

2. Ille vero quod plus habet idem ms. pronomen

suorum, et in Hebraeo archetypo resonat *דניאל*, et commode suppleri in Latino potest.

3. Duo haec verba cilio regio, Vatican. ms. tacet, qua tamen originale textus agnoscut.

Poenis autem his dedit Deus scientiam et disciplinam, in omni libro et sapientia:

Danieli autem intelligentiam omnium visionum et somniorum.

Completis itaque diebus, post quos dixerat rex ut introducerentur,

introduxit eos praepositus conucherum in conspectu Nabuchodonosor.

Cumque eis leotus fuisset rex,

non sunt inventi de universis talis,

ut Daniel, Ananias, Misael, et Azarias:

Et steterunt in conspectu regis:

et omne verbum sapientie et intellectus, quod sciscitatus est ab eis rex,

invenit in eis decuplum, super cunctos ariolos et magos,

qui erant in universo regno ejus.

Fuit autem Daniel usque ad annum primum Cyri regis.

Visio II. — In anno secundo regni Nabuchodonosor,

vidit Nabuchodonosor somnium,

et conturbatus est spiritus ejus,

et somnium ejus fugit ab eo.

Præcepit autem rex, ut convocarentur arioli, et magi, et malefici, et Chaldaei,

ut indicarent regi somnia sua:

qui cum venissent, steterunt coram rege.

Et dixit ad eos rex: Vidit somnium:

et mente confusus ignoro quid viderim.

Responderuntque Chaldaei regi Syriace:

Rex, in aeternum vive:

hic somnium servis tuis,

et interpretationem ejus indicabimus.

Et respondens rex, ait Chaldaei:

Sermo recessit a me:

Nisi indicaveritis mihi somnium, et conjecturam ejus,

peribitis vos, et domus vestre publicabuntur.

Si autem somnium, et conjecturam ejus narraveritis,

praemia et dona, et honorem multum accipietis a me:

somnium igitur, et interpretationem ejus indicate mihi.

Responderunt secundo, atque dixerunt:

Rex somnium dicat servis suis,

et interpretationem illius indicabimus.

Respondit rex, et ait:

Certe novi quia tempus redimitis,

scientias quod recesserit a me sermo,

Si ergo somnium non indicaveritis mihi, una est de vobis sententia,

quod interpretationem quoque fallacem et de deceptione plenum comiseritis,

ut loquamini mihi donec tempus pertranseat.

Somnium itaque dicite mihi,

ut sciam, quod interpretationem quoque ejus veram loquamini.

Respondentes ergo Chaldaei coram rege dixerunt:

Non est homo super terram, qui sermonem tuum, rex, possit implere:

Sed neque regum quisquam magnus et potens verbum Injusemodi sciscitatur

ab omni ariolo, et mago, et Chaldaeo.

Sermo enim, quem tu, rex, quaris, gravis est: nec reperietur quisquam, qui indicet illum

in conspectu regis:

exceptis illis, quorum non est cum hominibus conversatio.

Quo audito, rex in furore et in ira magna præcepit

ut perirent omnes sapientes Babylonis.

Et egressa sententia, sapientes interficiebantur: quærabaturque Daniel et socii ejus, ut perirent.

Tunc Daniel requisivit de lege atque sententia, ab Arioch principe militum regis,

qui egressus fuerat ad interficiendos sapientes Babylonis.

Et interrogavit eum, qui a rege potestatem acceperat,

quam ob causam tam crudelis sententia a facie regis esset egressa.

Cum ergo rem indicasset Arioch Danieli,

Daniel ingressus rogavit regem,

ut tempus daret sibi ad solutionem indicandam regi.

Et ingressus est domum suam, Ananisque, Misael et Azarias sociis suis

indicavit negotiationem:

Ut quærent misericordiam a facie Dei caeli super sacramento isto,

et non perirent Daniel et socii ejus cum cæteris sapientibus Babylonis.

Tunc Danieli per visionem nocte mysterium revelatum est:

et Daniel benedixit Deo caeli, et locutus ait:

Sit nomen Dei benedictum a seculo et usque in seculum:

quia sapientia et fortitudo ejus sunt.

Et ipse mutat tempora, et aetates:

transfert regna, atque constituit:

dat sapientiam sapientibus, et scientiam intelligentibus disciplinam:

Ipsa revelat profunda, et abscondita,

et novit in tenebris constituta:

et lux cum eo est.

Tibi, Deus patrum meorum, confiteor, teque

laudo:

quia sapientiam et fortitudinem dedisti mihi:

Et nunc ostendisti mihi quæ rogavimus te,

quia sermonem regis aperuisti nobis.

Post hæc Daniel ingressus ad Arioch,

quem constituerat rex ut perderet sapientes Babylonis,

sic ei locutus est:

Sapientes Babylonis ne perdas;

introduce me in conspectu regis,

et solutionem regi narrabo.

Tunc Arioch festinus introduxit Danielem ad regem, et dixit ei:

Inveni hominem de filia transmigrationsis Juda, qui solutionem regi annuntiabit.

Respondit rex, et dixit Danieli,

cujus nomen erat Baltassar:

Putasne vero potes iudicare mihi somnium, quod vidi,

et interpretationem ejus?

Et respondens Daniel coram rege, ait:

Mysterium, quod rex interrogat, sapientes, magi, et arioli, et aruspices non queunt indicare regi.

Sed est Deus in caelo reveians mysteria,

qui indicavit tibi, rex Nabuchodonosor,

quæ ventura sunt in novissimis temporibus.

Somnium tuum et visiones capitis tui in cubili tuo,

Injusemodi sunt:

Tu, rex, cogitare coepisti in stratu tuo,

quid esset futurum post hæc:

Et qui revelat mysteria,

ostendit tibi quæ ventura sunt.

Mihi quoque non in sapientia, quæ est in me

plus quam cunctis viventibus, sacramentum hoc revelatum est:

Sed ut interpretatio regi manifesta fieret, et cogitationis mentis luce scires,

Tu, rex, videbas, et ecco quasi statua una grandis:

statua illa magna, et statura sublimis statat contra te,

et intus ejus erat terribilis,

Hujus statuae caput ex auro optimo erat,

pectus autem et brachia de argento,

perro venter et femora ex ære.

Tibiæ autem ferree,

pedum quaedam pars erat ferrea,

quædam fictilis.

Videbas ita, donec abscessus est lapis de monte

sine manibus:

et percussit statuam in pedibus ejus ferreis

et fictilibus,

et comminuit eos.

Tunc contrita sunt pariter ferrum,

testa, æs, argentum, et aurum:

Et reducta quasi in favillam æstiva arca,

quæ rapta sunt vento:

nullusque locus inventus est eis:

Lapis autem, qui percusserat statuam,

factus est mons magnus,

et implevit universam terram.

Hoc est somnium:

interpretationem quoque ejus dicemus coram te, rex.

Tu rex regum es:

Et Deus caeli, regnum, et fortitudinem, et imperium, et gloriam dedit tibi:

Et omnia in quibus habitant filii hominum: et bestias agri, volucres quoque caeli dedit in manu tua.

et sub ditione tua universa constituit:

tu es ergo caput aureum.

Et post te consurgat regnum aliud minus te [Vulg. *alid*, argenteum]:

et regnum tertium aliud æreum,

quod imperabit universæ terræ.

Et regnum quartum erit volut ferrum:

quomodo ferrum comminuit et domat omnia, sic comminuet omnia hæc, et conteret.

Porro quia vidisti pedum et digitorum partem testis signi,

et partem ferroam:

Regnum divisum erit,

quod tamen de plantario ferri oriatur.

1. Vaticanae ms. ut et Memmianus, Martianus testis, et Vulgata, *nostrorum* pro *meorum* legunt.

Secundum quod vidisti, ferrum mixtum testa
ex luto.

Et digitos pedum ex parte ferreos, et ex parte
fictiles :

ex parte regnum erit solidum, et ex parte
contritum.

Quod autem vidisti ferrum mixtum testa ex
luto,

commiscebuntur quidem humano semine :

Sed non adhaerebunt sibi,

sicut ferrum misceri non potest testa.

In diebus autem regnorum illorum,

suscipiet Deus celi regnum, quod in aeter-
num non dissipabitur,

et regnum ejus populo alieni non tradetur.

Committent, et consumet universa regna haec :

et ipsum stabil in aeternum.

Secundum quod vidisti, quod de monte abs-
cisus est lapis, sine manibus,

et comminuit testam, et ferrum, et aes, et
argentum, et aurum,

Deus magnus ostendit regi, qua futura sunt
postea,

et verum est somnium,

et fidelis interpretatio ejus.

Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in faciem
suam, et Daniele adoravit :

et hostias, et incensum praecipit ut sacri-
ficarent ei.

Loquens ergo rex, ait Danieli :

Vere Deus vester Deus deorum est.

et Dominus regum, et revelans mysteria :

quoniam potuisti aperire sacramentum hoc.

Tunc rex Daniele in sublime extulit,

munera multa et magna dedit ei :

Et constituit eum principem super omnes pro-
vincias Babylonis,

et praefecit magistratum super cunctas
sapientes Babylonis.

Daniel autem postulavit a rege,

et constituit super opera provinciae Babylo-
nis, Sidrach, Misach, et Abdenago :

ipse autem Daniel erat in foribus regis.

Visio III. — Nabuchodonosor rex fecit statuam
auram,

altitudine cubitorum sexaginta,

latitudine cubitorum sex,

et statuit eam in campo Dura provinciae
Babylonis.

Itaque Nabuchodonosor rex

misit ad congregandos satrapas, magistra-
lus, et iudices, duces, et tyrannos, et
praefectos,

omnesque principes regionum :

ut convenirent ad dedicationem statuae,

quam erexerat Nabuchodonosor rex.

Tunc congregati sunt satrape, magistratus, et
iudices, et duces, et tyranni,

et optimates qui erant in potestatibus cons-
tituti,

et universi principes regionum :

Ut convenirent ad dedicationem statuae,

quam erexerat Nabuchodonosor rex.

Stabant autem in conspectu statuae,

quam pasuerat Nabuchodonosor rex :

Et praeco clamabat valenter :

Vobis dicitur populis, tribubus, et linguis :

In hora, qua audieritis sonitum tubae,

et fistulae, et citharae,

sambuce, et psalterii, et symphonie,

et universi generis musicorum,

Cadentes adorato statuam auream,

quam constituit Nabuchodonosor rex.

Si quis autem non prostratus adoraverit,

eadem hora mittetur in fornacem ignis ar-
dentis.

Post haec igitur statim, ut audierunt omnes
populi sonitum tubae,

fistulae, et citharae,

sambuce et psalterii, et symphonie,

et omnis generis musicorum :

Cadentes omnes populi, et tribus et linguae
adoraverunt statuam auream,

quam constituerat Nabuchodonosor rex.

Statimque in ipso tempore accedentes viri
Chaldaei

accuserunt Iudeos :

dixeruntque Nabuchodonosor regi : Rex, in
aeternum vive :

Tu, rex, posuisti decretum,

ut omnis homo, qui audierit sonitum tubae,

fistulae, et citharae,

sambuce, et psalterii, et symphonie,

et universi generis musicorum,

prosterant se, et adoret statuam auream.

Si quis autem non proclides adoraverit,

mittatur in fornacem ignis ardentis.

Sunt ergo viri Iudaei, quos constituisti super
opera regionis Babylonis,

Sidrach, Misach, et Abdenago :

Viri isti contempserunt, rex, decretum

taum : deos tuos non colunt,

et statuam auream, quam erexit, non ad-
rant.

Tunc Nabuchodonosor in furore et in ira pra-
cepit,

ut adducerentur Sidrach, Misach et Abde-
nago :

qui confestim adducti sunt in conspectu
regis.

Pronuntiansque Nabuchodonosor rex, ait eis :

Verens, Sidrach, Misach, et Abdenago, deos
meos non colitis,

et statuam auream, quam constitui, non
adoratis ?

Nunc ergo si estis parati, quaecumque
hora audieritis sonitum tubae,

fistulae, citharae, sambuce, et psalterii, et
symphonie,

omnisque generis musicorum,

prosterant vos, et adorato statuam quam
fecit :

Quod si non adoraveritis,

eodem hora mittemini in fornacem ignis
ardentis :

et quis est Deus, qui eripiat vos de manu
mea ?

Respondentes Sidrach, Misach, et Abdenago,

dixerunt regi : Nabuchodonosor :

Non oportet nos de hac re respondera tibi.

Ecco enim Deus noster, quem colimus,

potest eripere nos de camino ignis ardentis,

et de manibus tuis, o rex, liberare.

Quod si noluerit, notum sit tibi, rex, quia
deos tuos non colimus,

et statuam auream, quam erexit, non ad-
ramus.

Tunc Nabuchodonosor repletus est furore :

et aspectus faciei illius immutatus est super
Sidrach, Misach, et Abdenago,

et praecipit, ut succenderetur fornax septu-
plum quam succendi consueverat.

Et viris fortissimis de exercitu suo iussit,
ut ligatis pedibus Sidrach, Misach, et Abde-
nago,

mitterent eos in fornacem ignis ardentis.

Et confestim viri illi vinciti, cum bracciis
suis, et tiaris, et calceamentis, et vestibus,

missi sunt in medium fornacis ignis ardentis.

Nam iussio regis urgebat :

fornax autem succensa erat nimis.

Porro viros illos, qui miserant Sidrach, Misach,
et Abdenago,

interfecit flamma ignis,

Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach, et
Abdenago,

ceciderunt in medio camino ignis ardentis,
colligati,

Quae sequuntur, in Hebraeis voluminibus non reperi.

Et ambulabant in medio flammae,

laudantes Deum, et benedictis Dominum.

Stans autem Azarias oravit sic,

aperiensque os suum in medio ignis, ait :

Benedictus es, Domine Deus patrum nostrorum,
et laudabile et gloriosum nomen tuum in
saecula :

Quia justus es in omnibus quae fecisti in nobis,
et universa opera tua vera,

et via tua recta, et omnia iudicia tua vera.

Judicia enim vera fecisti,

juxta omnia quae induxisti super nos,

et super civitatem sanctam patrum nostro-
rum Jerusalem :

Quia in veritate, et in iudicio,

induxisti omnia haec propter peccata nostra.

Peccavimus enim, et inique egimus recedentes
a te,

et deliquimus in omnibus :

Et praecipia tua non audivimus, nec observa-
vimus,

1. Videtur quo sensu notet s. ipse pater in com-
mentariis ad hunc locum : *In Hebraeis non habere
reperitur sicut in LXX, ne adulari viderentur impio,
etc.* Satis enim laetantur legimus in hodierno exem-
plari, דָּבָרָא מְבַרְכָא מַלְאָכָא.

2. Clarior in comment. libro primo : *Quae sequun-
tur in Hebr. seu potius Chaldaeo non habentur,
sed ex editione Theodotionis addita sunt : ista enim
pars obliata hic posita est inter ea quae*

Chaldaeo scripta leguntur in Daniele. Caterum signa
isthaec obelorum retinet adhuc exemplar ms. sacrorum
bibliorum, quod fuit olim monasterii S. Dionysii in
Francia : nunc autem existit in bibliotheca christi-
anissimi regis, num. 3551. Mar.

3. Manuscripti omnes, excepto codice S. Albini
Andegavensis, sic dividunt hoc versus : *Benedictus
es, Domine Deus patrum nostrorum, et laudabilis,
et gloriosum nomen, etc.* Mar.

nec facinus sicut præceperas nobis, ut bene nobis esset.
 Omnia ergo, quæ induxisti super nos, et universa, quæ fecisti nobis, vero iudicio factis.
 Et tradidisti nos in manibus inimicorum iniquorum, et pessimorum prævaricatorumque, et regi iniusto et pessimo ultra omnem terram.
 Et nunc non possumus aperire os: confusio et opprobrium facti sumus servis tuis, et his qui colunt te.
 No, quæsumus, tradas nos in perpetuum, propter nomen tuum, et ne discipis testamentum tuum: Neque auferas misericordiam tuam a nobis, propter Abraham dilectum tuum, et Isaac servum tuum, et Israel sanctum tuum.
 Quibus locutus es pollicens, quod multiplicares semen eorum sicut stellas cœli, et sicut arenam quæ est in littore maris: Quia, Domine, imminuti sumus plus quam omnes gentes, sumusque humiles in universa terra hodie propter peccata nostra.
 Et non est in tempore hoc princeps, et propheta, et dux, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum,
 Neque locus primitiarum coram te, ut possimus invenire misericordiam:
 Sed in anima contrita, et spiritu humilitatis suscipiamur.
 Sicut in holocausto arietum, et lanarum, et sicut in millibus agnorum pinguium.
 Sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi, quoniam non est confusio confidentibus in te:
 Et nunc sequimur in toto corde, et timeamus te, et querimus faciem tuam.
 Ne confundas nos: sed fac nobiscum juxta mansuetudinem tuam, et secundum multitudinem misericordie tue.
 Et erue nos in mirabilibus tuis, et da gloriam nomini tuo, Domine:

Et confundantur omnes, qui ostendunt servis tuis mala, confundantur in omni potentia, et robor eorum conteratur:
 Et sciant, quia tu es Dominus Deus solus, et gloriosus super orbem terrarum.
 Et non cessabant qui miserant eos, ministri regis succendere fornacem, naphtha, et stappa, et pice, et malleolis:
 Et effundebatur flamma super fornacem cubitis quadraginta et novem:
 Et cecidit, et incidit quos reperit juxta fornacem de Chaldæis.
 Angelus autem Domini descendit cum Azaria, et sociis ejus, in fornacem:
 Et excussit flammam ignis de fornace, et fecit medium furnacis quasi ventum rotis flantem:
 Et non tetigit eos omnino ignis, neque contrivit, nec quidquam molestie intulit.
 Tunc hi tres quasi ex uno ore laudabant, et glorificabant, et benedicbant Deo in fornace, dicentes:
 Benedictus es, Domine Deus patrum nostrorum, et laudabilis, et superexaltatus in sæcula.
 Et benedictum nomen glorie tue sanctum, et laudabile, et superexaltatum in omnibus sæculis.
 Benedictus es in templo sancto glorie tue: et superlaudabilis, et superexaltatus in sæcula.
 Benedictus es in throno regni tui: et superlaudabilis, et superexaltatus in sæcula.
 Benedictus es, qui inheris abyssos, et sedes super cherubim, et laudabilis, et superexaltatus in sæcula.
 Benedictus es in firmamento cœli: et laudabilis et gloriosus in sæcula.
 Benedicte omnia opera Domini Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicte Angeli Domini Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicte cœli Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.

1. Hic quoque cum plerisque aliis apud Meritan. mss. nostri legunt, *superiorioris pro superexaltatus.*

Benedicite aque omnes, quæ super oculos sunt, Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite omnes virtutes Domini Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite soli et Luna Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite stellam cœli Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite omnis imber et ros Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite omnes spiritus Dei Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite ignis etustus¹ Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite frigus et aestus Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite rores et pruina Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite gelu et frigus Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite glacies et nives Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite noctes et dies Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite lux et tenebra Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite fulgura et nubes Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite terra Dominum:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite montes et colles Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite universa germinantia in terra Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite fontes Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite maria et flumina Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite cœlo, et omnia quæ moventur in aquis, Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite omnes volucres cœli Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite omnes bestie et pecora Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite filii hominum Domino:

laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicat Israel Dominum:
 laudet et superexaltet eum in sæcula.
 Benedicite sacerdotes Domini Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite servi Domini Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite spiritus et anima iustorum Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite sancti et humiles corde Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Benedicite Anania, Azaria, Misael Domino:
 laudate et superexaltate eum in sæcula.
 Quia eruit nos de inferno, et salvos fecit de manu mortis, et liberavit nos de medio ardentis flammæ, et de medio ignis eruit nos.
 Constatemini Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus.
 Benedicite omnes religiosi, Domino Deus decorum:
 laudate et constantemini ei, quia in omnia sæcula misericordia ejus.

*Hucusque non habetur in Hebræo, ut quæ jo-
 sephus, de Theodotimus editæ translatæ
 sunt.*

Tunc Nabuchodonosor rex obstupuit, et surrexit prope, et ait optimatibus suis:
 Nonne tres viros misimus in medium ignis compeditos?
 Qui respondentes dixerunt regi:
 Vere, rex.
 Respondit, et ait:
 Ecce ego video viros quatuor solutos, et ambulantes in medio ignis, et nihil corruptionis in eis est, et species quarti similis Filio Dei.
 Tunc accessit Nabuchodonosor ad ostium fornacis ignis ardentis, et ait:
 Sidrach, Misach, et Abdenago, servi Dei cœli, egredimini, et venite:
 Statimque egressi sunt Sidrach, Misach et Abdenago de medio ignis.

1. Ms. codex regius, *ignis et cauma.* Mss.

Et congregati satrapae, magistratus, et iudices,
et potentes regis,
contemplabantur viros illos,
Quoniam nihil potestatis habuisset ignis in
corporibus eorum,
et capillus capitis eorum non esset adustus,
et saraballa eorum non fuisset immolata,
et odor ignis non transisset per eos.

Et crumpens Nabuchodonosor, ait:
Benedictus Deus eorum,
Sidrach videlicet, Misach et Abdenago,
qui misit Angelum suum:
Et eruit servos suos,
qui crediderant in eum:
Et verbum regis immutaverunt,
Et tradiderunt corpora sua ne servirent,
et ne adorarent onthan Deum, excepto Deo
suo:

A me ergo positum est hoc decretum,
ut omnis populus, tribus, et lingua,
quacumque locuta fuerit blasphemiam con-
tra Deum Sidrach, Misach, et Abde-
nago,
disperdat, et domus ejus vastetur:
Neque enim est Deus alius,
qui possit ita salvare.

Tunc rex promovit Sidrach, Misach, et Abde-
nago,
in provincia Babylonis,
Nabuchodonosor rex,
omnibus populis, gentibus, et linguis, qui
habitant in universa terra,
pax vobis multiplicetur.
Signa et mirabilia fecit apud me Deus excel-
sus.

Placuit ergo mihi praedicare signa ejus, quia
magna sunt:
et mirabilia ejus, quia fortia.
Et regnum ejus regnum sempiternum:
et potestas ejus in generationem et genera-
tionem.

1. Pro saraballa mss. fere omnes legunt ut in
LXX, sarabara. Canon Mentimianus in corpore habet
sarabara, in margine vero hanc variantem lectio-
nem, alibi sarabarie. Hos errores redarguit S. Hiero-
nymus, l. i. comment. in Danielum: « Probraccia,
inquit, quas Symmachus *ἀσβεβήτως* interpretatus est,
Aquila et Theodotus *σαράβηλα* dixerunt, et non, ut
corrupte legitur, *σαράβηλα*. Lingua autem Chaldaeo-
rum *σαράβηλα* crura hominum vocantur et illius et
ἀσβεβήτως etiam brachiorum, quibus crura teguntur

Visio IV. — Ego Nabuchodonosor quietus eram
in domo mea,
et florens in palatio meo:
Somnium vidi, quod perterruit me:
et cogitationes meae in stratu meo,
et visiones capitis mei conturbaverunt me.
Et per me propositum est decretum,
ut introducerentur in conspectu meo cuncti
sapientes Babylonis,
et ut solutionem somnii indicarent mihi.

Tunc ingrediebantur arioli, magi, Chaldaei, et
aruspices,
et somnium narraui in conspectu eorum:
et solutionem ejus non indicaverunt mihi.
Donec collega ingressus est in conspectu meo
Daniel,
cui nomen Baltassar secundum nomen Dei
mei,
qui habet spiritum deorum sanctorum in
semetipso:

et somnium eorum ipso locutus sum.
Baltassar, princeps ariolorum,
quem ego scio quod spiritum sanctorum
deorum habes in te,
et omne sacramentum non est impossibile
tibi:

Visiones somniorum meorum, quas vidi, et
solutionem eorum narra.

Visio capitis mei in cubili meo:
Videbam, et ecce arbor in medio terre,
et altitudo ejus nimia.
Magna arbor, et fortis:
et proceritas ejus contingens caelum:
aspectus illius erat usque ad terminos uni-
verse terrae.

Folia ejus pulcherrima, et fructus ejus ni-
mitu:
et esca universorum in ea.
Subter eam habitabant animalia et bestiae,
et in ramis ejus conversabantur volucres caeli:
et ex ea vocebatur omnis caro.

et tibiae, quasi crurae et tibulae appellatae sunt a
Maur.

2. Textus Hebraeus habet *יָדוֹן*, quae Chaldaica
vox proprie significat *alium*. Quamobrem visus est
doctis viris s. pater Graecum exemplar hinc praeculis
habuisse, atque ipsum quidem mendosum, utpote quo
pro *ἄρσεν* legeret *ἄρσενος*, quae vox *collegam* sonat.
Videsis tamen quae ad hunc locum in commentariis
adductamus.

Videbam in visione capitis mei super stratum
meum:

et ecce vigil et sanctus de caelo descendit.
Clamavit fortiter, et sic ait:
Succidite arborum, et praecidite ramos ejus:
Excutite folia ejus,

et dispergite fructum ejus:
Fugiant bestiae quae subter eam sunt,
et volucres de ramis ejus.
Verumtamen germen radicum ejus in terra
sinite,

et alligetur vinculo ferreo et aereo, in her-
bis quae foris sunt,
et rore caeli tingatur,
et cum feris pars ejus in herba terra.
Cor ejus ab humano commutetur,
et cor ferarum detur ei:
et septem tempora mutantur super eum.

In sententia vigillum decretum est,
et sermo sanctorum, et petitio.
Donec cognoscant viventes,

quoniam dominatur Excelsus in regno ho-
minum:
Et quicumque voluerit, dabit illud,
et humillimum hominem constituet super
eum.

Hoc somnium vidi
ego rex Nabuchodonosor:
Tu ergo, Baltassar, interpretationem narra fes-
tinus:

quia omnes sapientes regni mei non queunt
solutionem edicere mihi:

Tu autem potes,
quia spiritus deorum sanctorum in te est.
Tunc Daniel, cuius nomen Baltassar,
cepit intra semetipsum tacitus cogitare quasi
hora una:
et cogitationes ejus conturbabant eum.

Respondens autem rex ait:
Baltassar, somnium et interpretatio ejus non
conturbant te.

Respondit Baltassar, et dixit:
Domine mi, somnium his qui te oderunt,
et interpretatio ejus hostibus tuis ait.
Arborum quam vidisti sublimem atque robus-
tam,

cujus altitudo pertingit ad caelum, et as-
pectus illius in unam terram:

Et rami ejus pulcherrimi,
et fructus ejus nimius:
Et esca omnium in ea,

et subter eam habitantes bestiae agri,
et in ramis ejus commorantes aves caeli:
Tu es rex, qui magnificatus es, et invaluiti,
et magnitudo tua crevit, et pervenit usque
ad caelum,

et potestas tua in terminos universae terrae.
Quod autem vidisti rex vigilem et sanctum des-
cendere de caelo, et dicere:
Succidite arborem, et dissipate illam:
Attamen germen radicum ejus in terra dimit-
tite,

et vincatur ferro et aere in herbis foris,
et rore caeli conspergatur,
et cum feris sit pabulum ejus,
donec septem tempora mutantur super eum:
Haec est interpretatio sententiae Altissimi,
quae pervenit super dominum meum re-
gem:

Eficiet te ab hominibus,
et cum bestiis foris erit habitatio tua,
et formam ut bos comedes,
et rore caeli infunderis:

Septem quoque tempora mutantur super te,
donec scias quod dominetur Excelsus super
regnum hominum,
et quicumque voluerit, det illud.

Quod autem praecipit, ut relinqueretur ger-
men radicum ejus,
id est, arboris:
Regnum tuum tibi manebit,

postquam cognoveris potestatem esse caelestem.

Quamobrem, rex, consilium meum placeat tibi,
et peccata tua elemosinis redime,
et iniquitates tuas misericordis pauperum:
forsitan ignoscet delictis tuis.
Omnia venerunt super Nabuchodonosor re-
gem.

Post finem mensium duodecim,
in aula Babylonis deambulabat.

Responditque rex, et ait:
Nonne haec est Babylon magna, quam ego
aedificavi in domum regni,
in robore, fortitudinis meae, et in gloria de-
coris mei?

Cum adhuc sermo esset in ore regis,
vox de caelo ruit:

Tibi dicitur, Nabuchodonosor rex:
Regnum transit a te:

Et ab hominibus te efficiet,
et cum bestiis feris erit habitatio tua:

Fenum quasi bos comedit,
et septem tempora mutabuntur super te.
Donec scias quod dominetur Excelsus in regno
hominum,
et cuiuscunque voluerit, det illud.
Eadem hora sermo completus est super Nabu-
chodonosor,
et ex hominibus eiectus est.
Et fenum ut bos comedit,
et rore coeli corpus ejus infectum est.
Donec capilli ejus in similitudinem aquilarum
crescerent,
et unguis ejus quasi avium.
Igitur post finem dierum,
ego Nabuchodonosor oculos meos ad celum
levavi,
et sensus meus redditus est mihi.
Et Altissimo benedixi,
et vivebam in sempiternum laudavi et glo-
rificavi.
Quia potestas ejus potestas sempiterna,
et regnum ejus in generationem et genera-
tionem.
Et omnes habitatores terre apud eum in nihi-
lum reputati sunt:
juxta voluntatem enim suam facit tam in vir-
tutibus coeli, quam in habitatoribus terre.
Et non est qui resistat manui ejus,
et dicat ei: Quare fecisti?
In ipso tempore sensus meus reversus est ad
me,
et ad honorem regni mei deoremque per-
veni,
et figura mea reversa est ad me.
Et optimales mei, et magistratus mei requie-
runt me,
et in regno meo restitutus sum:
et magnificentia amplior addita est mihi.
Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo, et ma-
gnifico,
et glorifico regem coeli:
Quia omnia opera ejus vera,
et via ejus iudicia:
et gradientes in superbia potest humiliare.

Vsuo V. — Baltassar rex fecit grande convivium
optimatibus suis mille:
et unusquisque secundum suam bibebat eta-
tem.
Præcepit ergo jam temulentus, ut afferentur
vasa aurea et argentea,

que asportaverat Nabuchodonosor pater ejus
de templo, quod fuit in Jerusalem:
Ut biberent in eis rex et optimales ejus,
uxoresque ejus, et concubinae.
Tunc allata sunt vasa aurea,
que asportaverat de templo, quod fuerat in
Jerusalem:
Et biberunt in eis rex et optimales ejus,
uxores et concubinae ejus.
Bibebant vinum, et laudabant deos suos aureos,
et argenteos, et aereos, ferreos, ligneosque et
lapideos.
In eadem hora apparuerunt digiti,
quasi manu hominis scribentis contra cande-
labrum
in superficie parietis aulae regie:
et rex aspicebat articulos manus scribentis.
Tunc regis facies commutata est,
et cogitationes ejus perturbabant eum;
Et compages reum ejus solvebantur,
et genus ejus ad se invicem collidebantur.
Exclamavit itaque rex fortiter,
ut introducerent magos, Chaldaeos, et arus-
pices.
Et proloquens rex ait sapientibus Babytonis:
Quicumque legerit scripturam hanc,
et interpretationem ejus manifestam mihi
fecerit,
Purpura vestietur, et torquem auream habebit
in collo,
et tertius in regno meo erit.
Tunc ingressi omnes sapientes regis, non po-
tuerunt scripturam legere,
nec interpretationem indicare regi.
Unde rex Baltassar satis conturbatus est,
et vultus illius immutatus est:
sed et optimales ejus turbabantur.
Regina autem, pro re qua acciderat regi, et
optimatibus ejus,
domum convivii ingressa est:
Et proloquens ait: Rex, in æternum viva:
non te conturbent cogitationes tue, neque
factus tua immutetur.
Est vir in regno tuo, qui spiritum deorum sanc-
torum habet in se:
et in diebus patris tui scientia et sapientia
inventæ sunt in eo:
Nam et rex Nabuchodonosor pater tuus,
principem magorum, incantatorum, Chaldeo-
rum et aruspicum constituit eum,
pater, inquam, tuus, o rex:

Quia spiritus amplior, et prudentia intelligenti-
aque,
interpretatio somniorum, et ostensio secre-
torum, ac solutio ligatorum, inventæ sunt
in eo,
hoc est in Daniele: cui rex posuit nomen Bal-
tassar.
Nunc itaque Daniel vocatur,
et interpretationem narrabit.
Igitur introductus est Daniel coram rege.
Ad quem præfatus rex ait:
Tu es Daniel de filiis captivitatis Juda,
quem adduxit rex pater meus de Judea?
Audi vi de te, quoniam spiritum deorum ha-
beas:
et scientia intelligentiæque ac sapientia am-
plior inventa est in te.
Et nunc introgressi sunt in conspectu meo sa-
pientes magi, ut scripturam hanc legerent,
et interpretationem ejus indicarent mihi:
et inveniunt sensum sermonis hujus edicere.
Porro ago audi vi de te, quod possis obscura
interpretari,
et ligata dissolvere:
Si ergo vales scripturam legere,
et interpretationem ejus indicare mihi,
Purpura vestieris, et torquem auream circa col-
lum tuum habebis,
et tertius in regno meo princeps eris.
Ad quem respondens Daniel, ait coram rege:
Munera tua sint tibi, et donadomus tue alteri
da:
Scripturam autem legam tibi, rex,
et interpretationem ejus ostendam tibi.
O rex, Deus altissimus, regnum et magnificen-
tiam,
et gloriam et honorem dedit Nabuchodonosor
patri tuo.
Et propter magnificentiam quam dederat ei,
universi populi, tribus et lingua,
tremebant et metuebant eum:
Quos volebat, interficiebat:
et quos volebat, percutiebat:
Quos volebat, exaltabat:
et quos volebat humiliabat:

Quando autem elevatum est cor ejus,
et spiritus illius obfirmatus est ad superbiam,
depositus est de solio regni sui,
et gloria ejus ablata est:
Et a filiis hominum eiectus est,
sed et cor ejus cum bestiis positum est,
et cum onagris erat habitatio ejus:
Fenum quoque ut bos comeditet,
et rore coeli corpus ejus infectum est:
Donec cognosceret quod potestatem habeat Altis-
simus in regno hominum,
et quomocunque voluerit, suscitabit super
illud.
Tu quoque, filius ejus Baltassar, non humiliasti
cor tuum,
cum scires hæc omnia:
Sed adversum Dominatorem coeli elevatus es,
et vasa domus ejus allata sunt coram te:
Et tu, et optimales tui,
et uxores tue et concubinae tue, vinum bibis-
tis in eis?
Deos quoque argenteos, et aureos, et aereos,
ferreos, ligneosque et lapideos,
qui non vident, neque audiunt, neque sen-
tiunt, laudasti:
Porro Deum, qui habet statum tuum in manu
sua, et omnes vias tuas,
non glorificasti,
Ideo ab eo missus es articulus inanus,
que scripsit hoc, quod exaratum est.
Hæc est autem scriptura, que digesta est:
MANE, THEGEL, PHARES.
Et hæc est interpretatio sermonis,
MANE: numeravit Deus regnum tuum,
et complevit illud.
THEGEL: appensus es in statera,
et inventus es minus habens.
PHARES: divisum est regnum tuum,
et datum est Medis et Persis.
Tunc, jubente rege, indutus est Daniel purpura,
et circumdata est torques aurea collo ejus:
et predictatum est, de eo quod haberet potes-
tatem tertius in regno suo.
Eadem nocte interfectus est Baltassar rex Chal-
daeus.

1. Plures mss. genero masculino legunt pronomen
relativum, qui scripsit hoc: id vero ad articulum
minus referri potest; licet in Chaldaico textu relati-
vum inanimatum respiciat N7' 17 di edna, id est, hujus
manus. MANE.

2. Pronomen suo Valtassars mss. tacet: estque
etiam in Hebræo duntaxat N712722.
3. Canon Carcassonensis pronomine gentilium pos-
sunt nomen proprium Babytonis urbis regni: Eadem
nocte interfectus est Baltassar rex Babytonis. Et
Barius, etc. MANE.

Et Darius Medus successit in regnum annos natus sexaginta duos.

Visio VI. — Placuit Dario, et constituit super regnum satrapas centum viginti, ut essent in toto regno suo.

Et super eos principes tres, ex quibus Daniel unus erat.

Ut satrapae illis redderent rationem, et rex non sustineret molestiam.

Igitur Daniel superabat omnes principes et satrapas: quia spiritus Dei amplius erat in eo. Porro rex cogitabat constituere eum super omne regnum:

unde principes et satrapae quaerebant occasionem ut invenirent Danielem ex latere regis: Nullamque causam et suspicionem reperire potuerunt, eo quod fidelis esset, et omnis culpa et suspicio non inveniretur in eo.

Dixerunt ergo viri illi: Non inveniemus Danielem huius aliquam occasionem,

nisi forte in loco Dei aui.

Tunc principes et satrapae surripuerunt regi, et sic locuti sunt ei:

Dari rex, in aeternum vive: consilium iniarunt cuncti principes regni, magistratos, et satrapas, senatores, et iudices, ut decretum imperatorum exeat, et edictum:

Ut omnis qui petierit aliquam petitionem a quocunque deo et homine, usque ad dies triginta,

nisi a te, rex,

mittatur in lacum leonum.

Nunc itaque, rex, confirma sententiam, et scribe decretum:

ut non immutetur quod statutum est a Medis et Persis,

nee prevaricari cuiquam liceat.

Porro rex Darius proposuit edictum, et statuit.

Quod cum Daniel competeret, id est, constitutam legem.

Ingressus est domum suam:

Et fenestris apertis in cenaculo suo contra Ierusalem tribus temporibus in die flebat genua sua, et adorabat.

Conflabaturque coram Deo suo, sicut et ante facere consueverat.

Viri igitur illi curiosius inquirentes, invenerunt Danielem orantem et obsecrantem Deum suum.

Et accedentes locuti sunt regi super edicto:

Rex, nunquid non constituisti, ut omnis homo, qui rogaret quemquam de diis et hominibus, usque ad dies triginta, nisi tu, rex,

mitteretur in lacum leonum?

Ad quos respondens rex, ait:

Verus sermo, juxta decretum Medorum atque Persarum,

quod prevaricari non licet.

Tunc respondentes dixerunt coram rege: Daniel de illis captivitatis Iudae,

non curavit de lege tua et de edicto quod constituisti, sed tribus temporibus per diem erat obsecratione tua.

Quod verbum cum audisset rex, satis contristatus est:

Et pro Daniele posuit cor ut liberaret eum, et usque ad occasum solis laborabat ut erueret illum.

Viri autem illi intelligentes regem, dixerunt ei: Scito, rex, quia lex Medorum atque Persarum est,

ut omne decretum, quod constituerit rex, non liceat immutari.

Tunc rex precepit: et adduxerunt Danielem, et miserunt eum in lacum leonum.

Dirigitque rex Danielem:

Deus tuus, quem colis semper, ipse liberabit te.

Athasiusque est lapis unus, et positus est super os lacu:

quem obsignavit rex annulo suo, et annulo operatum suorum.

ne quid fieret contra Danielem.

1. In Chaldaeo scriptum legitur מלכותא, *mal-kutha*, quod *regnum* significat, non *regem*. Hinc genuinam dicere possumus lectionem codicis m. regni num. 3564, ubi habetur, ex latere regni, Hiero-

nymas tamen *regem* interpretatur, ut manifestissime comprobari potest tum e. m. tum e comment. ejusdem. Maur.

Et abiit rex in domum suam, et dormivit incoenatus,

cibique non sunt allati coram eo, insuper et somnus recessit ab eo.

Tunc rex primo diluculo consurgens, festinus ad lacum leonum perrexit:

Appropinquansque lacui, Danielem voce lacrymabili inclamavit,

et affatus est eum:

Daniel, serva Dei viventis,

Deus tuus, cui tu servus semper, putasne valuit te liberare a leonibus?

Et Daniel regi respondens ait:

Rex, in aeternum vive:

Deus meus misit Angelum suum, et conclusit ora leonum, et non nocuerunt mihi:

Quia coram eo justitia inventa est in me: sed et coram te, rex, delictum non feci.

Tunc rex vehementer gavisus est super eo, et Danielem praecipit educi de lacu:

Eductusque est Daniel de lacu, et nulla lesio inventa est in eo, quia credidit Deo suo.

Jubente autem rege, adducti sunt viri illi, qui accusaverant Danielem:

Et in lacum leonum missi sunt, ipsi, et filii, et uxores eorum:

Et non pervenerunt usque ad pavimentum lacu, donec arripere eos leones, et omnia ossa eorum comminarent.

Tunc Darius rex scripsit universis populis, tribubus, et linguis,

habitantibus in universa terra:

Pax vobis multiplicetur.

A me constitutum est decretum, ut in universo imperio et regno meo, tremescant et paveant Deum Danielis.

Ipsae enim Deus vivens, et aeternus in saecula, et regnum ejus non dissipabitur, et potestas ejus usque in aeternum.

Ipsae liberator, atque salvator, faciens signa, et mirabilia in caelo et in terra: qui liberavit Danielem de lacu leonum.

Porro Daniel perseveravit usque ad regnum Darii, regnumque Cyri Persae.

Visio VII. — Anno primo Baltassar regis Babylonis, Daniel somnium vidit:

visio autem capitis ejus in cubili suo:

et somnium scribens, brevi sermone comprehendit:

summatimque perstringens, ait:

Videbam in visione mea nocte, et ecce quatuor venti caeli pugnabant in mari magno.

Et quatuor bestiae grandes ascendeabant de mari diverse inter se.

Prima quasi leonina,

et alas habebat aquilae:

Aspiciebam donec evulsa sunt alae ejus, et sublata est de terra:

Et super pedes quasi homo stetit, et cor ejus datum est ei:

Et ecce bestia alia similis urso in parte stetit: et tres ordines erant in ore ejus, et in dentibus ejus,

Et sic dicebant ei:

Surge, comede carnes plurimas.

Post hoc aspiciebam, et ecce alia quasi pardus:

Et alas habebat avis quatuor super se, et quatuor capita erant in bestia, et potestas data est ei.

Post hoc aspiciebam in visione noctis, et ecce bestia quarta terribilis, atque mirabilis et fortis nimis.

Dentes ferreos habebat magnos, comedens atque comminans,

et reliqua pedibus suis conculcans:

Disimilis autem erat castoris bestiis, quas videbam ante eam, et habebat cornua decem.

Considerabam cornua,

et ecce cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum:

Et tria de cornibus primis evulsa sunt a facie ejus:

et ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto, et os loquens in gentilia.

Aspiciebam donec throni positi sunt, et Antiquus dierum sedit.

Vestimentum ejus quasi nix candidum, et capilli capitis ejus quasi lana munda:

Thronus ejus flammae ignis: rote ejus ignis accensus.

Fluvius igneus, rapidusque egrediebatur a facie ejus.

Millia millium ministrabant ei, et decies milles centena millia assistebant ei.

Judicium sedit.
 et libri aperti sunt.
 Aspicebam propter vocem sermonum grandium,
 quos cornu illud loquebatur:
 Et vidi quoniam interfecta esset bestia,
 et perisset corpus ejus, et traditum esset ad
 comburendum igni:
 Altarum quoque bestiarum ablata esset potestas,
 et tempora vite constituta essent eis usque
 ad tempus et tempus.
 Aspicebam ergo in visione noctis,
 et ecce cum nubibus caeli quasi Filius homi-
 nis veniebat,
 et usque ad Antiquum dierum pervenit:
 et in conspectu ejus obtulerunt eum.
 Et dedit ei potestatem, et honorem, et regnum:
 et omnes populi, tribus, et linguae ipsi ser-
 vient:
 Potestas ejus potestas aeterna, quae non auferetur:
 et regnum ejus, quod non corrumpetur.
 Horrui spiritus meus,
 ego, Daniel territus sum in his,
 et visiones capitis mei conturbaverunt me.
 Accessi ad unum de assistantibus,
 et veritatem querebam ab eo de omnibus his.
 Qui dixit mihi interpretationem sermonum,
 et docuit me:
 Haec bestiae magnae quatuor,
 quatuor regna consurgent de terra.
 Suscipiunt autem regnum sancti Dei altissimi,
 et obtinebunt regnum usque in saeculum, et
 saeculum saeculorum.
 Post hoc volui diligenter discere de bestia
 quarta,
 quae erat dissimilis valde ad omnes, et ter-
 ribilis nimis,
 dentes et ungues ejus ferrei:
 Comedebat, et comminebat,
 et reliquias pedibus suis conculcabat:
 et de cornibus decem, quae habebat in capite:
 et de alio, quod ortum fuerat,
 ante quod ceciderant tria cornua:

Et de cornu illo quod habebat oculos,
 et os loquens grandia, et majus erat ceteris.
 Aspicebam,
 et ecce cornu illud faciebat bellum adversus
 sanctos,
 et prevalebat eis,
 donec venit Antiquus dierum, et judicium
 dedit sanctis Excelsi,
 et tempus advenit, et regnum obtinuerunt
 sancti.

Et sic ait: Bestia quarta, regnum quartum erit
 in terra,

quod majus erit omnibus regnis,
 et devorabit universam terram, et concul-
 cabit, et comminevet eam.

Porro totam decem ipsius regni,
 decem reges erunt:

Et alius consurgit post eos,
 et ipse potentior erit prioribus,
 et tres reges humiliabit.

Et sermones contra Excelsum loquetur,
 et sanctos Altissimi conteret:
 Et putabit quod possit mutare tempora, et sae-
 ges:

et tradetur in manu ejus usque ad tempus,
 et tempora, et dimidium temporis.
 Et judicium sedit,
 ut auferatur potentia, et conteratur, et dis-
 pereat usque in finem.

Regnum autem, et potestas, et magnitudo regni,
 quae est subter omne caelum,
 delur populo sanctorum Altissimi:
 Cujus regnum, regnum sempiternum est,
 et omnes reges servient ei, et obediunt.

RECUSQUE FINIS VERBI.
 Ego Daniel multum cogitationibus meis contur-
 babar,
 et facies mea mutata est in me:
 verbum autem in corde meo conservavi.

Visio VIII. — Anno tertio regni Balassar-regis,
 visum apparuit mihi.
 Ego Daniel, post id quod videram in principio,
 vidi in visione mea:

Chaldaico fonte scriptum est, וְיִסְכְּבֻּן יְהוֹשֻׁעַ וְיִסְכְּבֻּן אֲרִיִּים וְיִסְכְּבֻּן אֲרִיִּים וְיִסְכְּבֻּן אֲרִיִּים
 id est, quatuor reges consurgent de terra, MART.

2. Sex vel septem mss. colles, et cum eis exem-
 plaria canonica legitur hoc modo: alii vero pro civitate
 regionem habent: quod est in Elam regione. It.

cum essem in Susis castro, quod est in Elam
 civitate:

Vidi autem in visione
 esse me super portam Ulai.

Et lavavi oculos meos, et vidi:
 et ecce aries unus stabat ante paludem, ha-
 bens cornus excelsas,

et unum excelsius altero atque succrescens.
 Postea vidi arietem cornibus ventilantem contra
 occidentem,
 et contra aquilonem,
 et contra meridiem,

Et omnes bestiae non poterant resistere ei,
 neque liberari de manu ejus:

Facillique secundum voluntatem suam,
 et magnificatus est:

Et ego intellegebam:

ecce autem hircus caprarum veniebat ab oc-
 cidente super faciem totius terrae,
 et non timebat terram:
 porro hircus habebat cornu insigne inter ocu-
 los suos.

Et venit usque ad arietem illum cornutum,
 quem videram stantem ante portam,
 et occurrat ad eum in impetu fortitudinis suae.
 Cumque appropinquasset prope arietem, effe-
 ratus est in eum,

et percussit arietem:
 Et comminuit duo cornua ejus,
 et non poterat aries resistere ei:

Cumque cum misisset in terra, conculcavit,
 et nemo quibat liberare arietem de manu
 ejus.

Hircus autem caprarum magnus factus est ni-
 mis:
 cumque crevisset, fractum est cornu magnum,
 et orta sunt quatuor cornua subter illud per
 quatuor ventos caeli.

De uno autem eis egressum est cornu unum
 modicum:

et factum est grande contra meridiem,
 et contra orientem,
 et contra fortitudinem:

Et magnificatum est usque ad fortitudinem
 caeli:

et deiecit de fortitudine, et de stellis, et con-
 culcavit eas:

Et usque ad principem fortitudinis magnifica-
 tum est,

et ab eo tulit iuge sacrificium,
 et deiecit locum sanctificationis ejus.

Robor autem datum est contra iuge sacrificium,
 propter peccata:
 et prosterneretur veritas in terra, et faciet, et
 prosperabitur.

Et audivi unum de sanctis loquentem:

et dixit unus sanctus alteri nescio cui loquenti:
 Usquequo visio, et iuge sacrificium,
 et peccatum desolationis, quae facta est:
 et sanctuarium, et fortitudo conculcabitur?

Et dixit ei: Usque ad vesperam et mane, duo
 millia trecenti:
 et mundabitur sanctuarium:

Factum est autem cum viderem ego Daniel vi-
 sionem,
 et quorerem intelligentiam:

ecce stetit in conspectu meo quasi species viri.
 Et audivi vocem viri inter Ulai:

et clamavit, et ait:
 Gabriel, fac intelligere istam visionem.

Et venit, et stetit iuxta ubi ego stabam:
 cumque venisset, pavens corruí in faciem
 meam,

et ait ad me:
 Intellige, fili hominis,
 quoniam in tempore finis complebitur visio.
 Cumque loqueretur ad me, collapsus sum pro-
 nus in terram,

et tetigit me, et statuit me in gradu meo,
 dixitque mihi:

Ego ostendam tibi quae futura sunt in novis-
 simo maledictionis:
 quoniam habet tempus finem suum.

Aries quem vidisti habere cornua,
 rex Medorum est atque Persarum.

Porro hircus caprarum, rex Graecorum est,
 et cornu grande quod erat inter oculos ejus,
 ipse est rex primus,

quod autem fracto illo, surrexerunt quatuor
 pro eo,

minime praetermissum est ab Hieronymo in comment.
 hujus loci, sic enim scribit: In Elam regione, sive,
 ut Symmachus interpretatus est, civitate, a qua
 eliam regio nomen accepit, ut a Babylone Babylonii,
 et ab Elam Elamita, etc. MART.

1. Nostri mss. cum Vulgata ipsam diem, nomen
 proponunt, dies duo mille, etc. quod tamen in
 Hebraeo tacet.

quatuor reges de gente ejus consurgent,
sed non in fortitudine ejus.
Et post regnum eorum, cum creverint iniquitates,
consurgat rex impudens facie, et intelligens propositiones.
Et roborabitur fortitudo ejus,
sed non in viribus suis.
Et supra quam credi potest, universa vastabit,
et prosperabitur, et faciet.
Et interficiet robustos,
et populum sanctorum, secundum voluntatem suam,
et dirigetur rotas in manu ejus.
Et cor suum magnificabit,
et in copia rerum omnium occidet plurimos.
Et contra principem principum consurgat,
et sine manu conteretur.
Et visio vespere et mane, que dicta est, vera est:
In ergo signa visionem, quia post dies nullus erit.
Et ego Daniel langui,
et egrotavi per dies:
Cumque surrexisset, factebam opera regis,
et stupescam ad visionem,
et non erat qui interpretaretur.

Visio IX. — In anno primo Darii filii Assueri de semine Medorum,
qui imperavit super regnum Chaldaeorum:
Anno uno regni ejus,
ego Daniel intellexi in libris numerum annorum,
de quo factus est sermo Domini ad Jeremiam prophetam,
ut completerentur desolationis Jerusalem septuaginta anni.
Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare,
et deprecari in jejunis, sacco et cinere.
Et oravi Dominum Deum meum,
et confessus sum, et dixi:
Obsecro, Domine Deus magnae et terribilis,
custodis pactam et misericordiam diligenter te,
et custodientibus mandata tua.
Peccavimus,
iniquitatem fecimus,
imple egimus,
et recessimus:
Et declinavimus a mandatis tuis ac judiciis:

Non obediimus servis tuis prophetis,
qui locuti sunt in nomine tuo regibus nostris,
principibus nostris,
patribus nostris,
omniq[ue] populo terrae.
Tibi, Domine, Justilla:
nobis autem confusio faciei:
sicut est hodie viro Juda, et habitatoribus Jerusalem, et omni Israel:
His qui prope sunt, et his qui procul,
in univ[er]sis terris, ad quas ejecisti eos,
propter iniquitates eorum, in quibus peccaverunt in te.
Domine, nobis confusio faciei,
regibus nostris,
principibus nostris,
et patribus nostris, qui peccaverunt.
Tibi autem Domino Deo nostro misericordia, et propitio,
quia recessimus a te:
Et non audivimus vocem Domini Dei nostri,
ut ambularem[us] in lege ejus, quam posuit nobis per servos suos prophetas.
Et omnis Israel prevaricati sunt legem tuam, et declinaverunt, ne audirent vocem tuam.
Et stillavit super nos maledictio, et detestatio,
que scripta est in libro Mosi servi Dei,
quia peccavimus ei.
Et statuit sermones suos, quos locutus est super nos,
Et super principes nostros, qui judicaverant nos,
ut superinduceret in nos malum magnum,
quale nunquam fuit sub omni caelo,
secundum quod factum est in Jerusalem.
Sicut scriptum est in lege Mosi,
omne malum hoc veni[ss]et super nos.
Et non rogavimus faciem tuam, Domine Deus noster,
ut reverteremur ab iniquitatibus nostris,
et cogitarem[us] veritatem tuam.
Et vigilavit Dominus super malitiam,
et adduxit eam super nos:
Justus Dominus Deus noster in omnibus operibus suis, que fecit:
non enim audivimus vocem ejus.
Et nunc, Domine Deus noster,
qui eduxisti populum tuum de terra Aegypti in manu forti,
et fecisti tibi nomen secundum diem hanc:

Peccavimus, iniquitatem fecimus,
Domine, in omnem justitiam tuam:
Avertatur, obsecro, ira tua, et furor tuus,
a civitate tua Jerusalem, et monte sancto tuo.
Propter peccata enim nostra, et iniquitates patrum nostrorum,
Jerusalem et populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum.
Nunc ergo exaudi, Deus noster, orationem servi tui, et preces ejus:
et ostende faciem tuam super sanctuarium tuum, quod desertum est,
propter temetipsum.
Inclina, Deus meus, aurem tuam, et audi:
aperi oculos tuos, et vide desolationem nostram,
et civitatem, super quam invocatum est nomen tuum:
Neque enim in justificationibus nostris prosterminis preces ante faciem tuam,
sed in miserationibus tuis multis.
Exaudi, Domine,
placare, Domine:
attende, et fac:
Ne moreris propter temetipsum, Deus meus!
Quia nomen tuum invocatum est super civitatem,
et super populum tuum.
Cumque adhuc loquerer et orarem,
et confiterer peccata mea, et peccata populi mei Israel,
et prosternerem preces meas in conspectu Dei mei, pro monte sancto Dei mei:
Adhuc me loquente in oratione,
ecce vir Gabriel, quem videram in visione in principio,
dicto volans tetigit me in tempore sacrificii vespertini.
Et docuit me,
et locutus est mihi, dixitque:
Daniel nunc egressus sum, ut docerem te,
et intelligeres.

1. In regio mss. codices librorum, et impletur visio et prophetae. In eo autem, quem S. Albini Andegavensis diximus supra, idem legitur, sed casu plurali, et impletur visio et prophetae. Exemplaria canonica, alique quampures mss. codices retinent quod nos edidimus. MARR.

— Vaticanus mss. et propheta; alii habent, prophetae, in Hebraeo autem est N°22.

Ab exordio precum tuarum agressus est sermo:
ego autem veni, ut indicarem tibi,
quia vir desideriorum es:
Tu ergo animadverte sermonem,
et intellige visionem.
Septuaginta hebdomades abbreviatae sunt super populum tuum et super urbem sanctam tuam,
ut consummetur pravaricatio, et finem accipiat peccatum,
Et deleatur iniquitas,
et adducatur justitia sempiterna,
Et impletur visio, et prophetia,
et ungatur Sanctus sanctorum.
Scito ergo, et animadverte:
Ab exitu sermonis, ut iterum edificetur Jerusalem, usque ad Christum ducem,
hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duae erunt:
Et rursus edificabitur platea,
et muri in angustia temporum.
Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus:
et non erit ejus resur.
Et civitatem et sanctuarium dissipabit populus,
cum duce venturo:
Et finis ejus vastitas,
et post finem belli statuta desolatio.
Confirmabit autem pactum multis hebdomada una:
et in dimidio hebdomadis deficiet hostia et sacrificium:
Et in templo erit abominatio desolationis:
et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio.

Visio X. — Anno tertio Cyri regis Persarum,
verbum revelationis est Danieli cognomento Baltassar,
et verbum verum, et fortitudo magna:
Intellexitque sermonem:
intelligentia enim opus est in visione.

2. Substantiva hic sunt quae suppleantur in editis ac pluribus mss. libris, nempe, *populus qui cum negaturus est*: nam in Hebraeo nihil aliud legitur praeter ista, וְיִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל, et non est, sive et non ejus, cui consonat regius codex, quem hoc loco secuti sumus, utpote parum ab omni additamento. MARR.

In diebus illis ego Daniel iugebam trium hebdomadarum diebus :

panem desiderabilem non comedi,
et caro et vinum non intulerunt in os meum;
Sed neque unguento unctus sum :
donec completeretur trium hebdomadarum dies.

Die autem vicesima et quarta mensis primi;
eram iuxta fluvium magnum, qui est Tigris.

Et levavi oculos meos, et vidi :

et ecce vir unius vestitus lineis,
et renes ejus accincti auro obryzo :

Et corpus ejus quasi chrysolithus,

et facies ejus velut species fulguris,

et oculi ejus, ut lampas ardens :

Et brachia ejus, et quae dorsum usque ad pedes,
quasi species aeris candentis :

et vox sermonum ejus, ut vox multitudinis.

Vidi autem ego Daniel solus visionem :

porro viri, qui erant mecum, non viderunt :
sed terror nimis irruit super eos, et fugerunt in absconditum.

Ego autem relictus solus vidi visionem grandem hanc :

et non remansit in me fortitudo,
sed et species mea immutata est in me,
et emareui, nec habui quidquam virium.

Et audivi vocem sermonum ejus :

et audiens iacebam consternatus super faciem meam.

vultusque meus haerebat terra.

Et ecce manus tetigit me,
et erexit me super genua mea,

et super articulos manuum mearum.

Et dixit ad me : Daniel vir desideriorum,
intellige verba, quae ego loquor ad te, et sta in gradu tuo :

nunc enim missus sum ad te.

Cumque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens.

Et ait ad me : Noli metuere, Daniel :

quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum,

ut te affligeret in conspectu Dei tui,

exaudita sunt verba tua :

et ego veni propter sermones tuos.

Princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti et uno diebus,

et ecce Michael unus de principibus primis venit in adiutorium meum,

et ego remansi tibi iuxta regem Persarum.

Veni autem, ut docerem te quae ventura sunt populo tuo in novissimis diebus,

quoniam adhuc visio in dies.

Cumque loqueretur mihi hujusmodi verbis,
deiecit vultum meum ad terram, et tacevi.

Et ecce quasi similitudo filii hominis tetigit labia mea,

et aperiens os meum locutus sum,

et dixi ad eum qui stabat contra me :

Domine mi, in visione tua dissoluitae sunt compages meae,

et nihil in me remansit virium.

Et quomodo poterit servus Domini mei loqui eum Domino meo ?

Nihil enim in me remansit virium,

sed et halitus meus interfuditur.

Rursum ergo tetigit me quasi visio hominis,

et confortavit me, et dixit :

Noli timere, vir desideriorum :

pax tibi :

confortare, et esto robustus.

Cumque loqueretur mecum, convulsi, et dixi :
Loqueri, Domine tui, quia confortasti me.

Et ait :

Nunquid scis quare venerim ad te ?

Et nunc revertar ut praerit adversum principem Persarum :

cum ergo egrederer, apparuit princeps Graecorum veniens.

Verantamen annuntiabo tibi, quod expressum est in scriptura veritatis,

et nemo est adiutor meus in omnibus his,

nisi Michael princeps vester.

Cap. XI. — Ego autem ab anno primo Darii —
Medi stabam ut confortaretur, et roboraretur.

Et nunc veritatem annuntiabo tibi,

Ecce adhuc tres reges stabunt in Perside,
et quartus dilabitur opibus nimis super omnes :

Et cum invaluerit divitiis suis,
conspiciet omnes adversum regnum Graeciae.

Surgat vero rex fortis,
et dominabitur potestate multa,

et faciet quod placuerit ei.

Et cum sterilit, conteretur regnum ejus,
et dividetur in quatuor ventos caeli ;

Sed non in posteris ejus,
neque secundum potentiam illius, qua dominatus est,

Lacerabitur enim regnum ejus etiam in externis exceptis his.

Et confortabitur rex Austri :

et de principibus ejus praevaleret super eum,
et dominabitur ditione :

multa enim dominatio ejus.

Et post finem annorum foederabuntur :

filiaque regis austri veniet ad regem aquilonis facere amicitiam ;

Et non obtinebit fortitudinem brachii, nec stabit semen ejus :

Et tradetur ipsa, et qui adduxerunt eam, adolescentes ejus, et qui confortabant eam in temporibus.

Et stabit de germine radicum ejus plantatio :
et veniet cum exercitu, et ingredietur provinciam regis aquilonis :

et abuletur eis ; et obtinebit.

Insuper et deos eorum, et scorpilia.

vasa quoque pretiosa argenti et auri,

et captiva ducent in Aegyptum :

ipse praevaleret adversus regem aquilonis,

Et intrabit in regnum rex austri,

et revertetur ad terram suam.

Filii autem ejus provocabuntur,

et congregabunt multitudinem exercituum plurimorum :

Et veniet properans, et inundans :

et revertetur, et concitabitur, et congregietur cum robore ejus.

Et provocatus rex austri egredietur,

et pugnabit adversus regem aquilonis ;

et preparabit multitudinem nimiam,

et dabitur multitudo in manu ejus.

Et capiet multitudinem, et exaltabit eor ejus,
et dejiciet multa millia, sed non praevaleret.

Converteatur enim rex aquilonis,

et preparabit multitudinem multo majorem quam prius :

Et in fine temporum annorumque,

veniet properans cum exercitu magno, et opibus nimis.

Et in temporibus illis multi consurgent adversus regem austri :

filii quoque praevicatorum populi tui extolentur, ut impleant visionem,

et corrueunt.

Et veniet rex aquilonis, et comportabit aggerem,

et capiet urbes munitissimas :

Et brachia austri non sustinebunt,

et consurgent electi ejus ad resistendum,
et non erit fortitudo.

Et faciet veniens super eum iuxta placitum suum,

et non erit qui siet contra faciem ejus.

Et stabit in terra incluta,

et consumetur in manu ejus.

Et ponet faciem suam, ut veniet ad tenendum universam regnum ejus,

et recta faciet cum eo.

Et filiam feminarum dabit ei, ut evertat illud :

et non stabit, nec illius erit.

Et convertet faciem suam ad insulas,

et capiet multas.

Et cessare faciet principem opprobrii sui,

et opprobrium ejus convertetur in eum.

Et convertet faciem suam ad imperium terra suae,
et impinget, et corruet, et non invenietur.

Et stabit in loco ejus vilissimus, et indignus decore regio :

et in paucis diebus conteretur,

non in furore, nec in praelio.

Et stabit in loco ejus despectus,

et non tribuetur ei honor regius :

et veniet clam, et obtinebit regnum in fraudulencia,

Et brachia pugnantis expugnabuntur a facie ejus, et conterentur,

insuper et dux foederis.

Et post amicitias, cum eo faciet dolum :

et ascendet, et superabit in medio populo.

Et abundantes et uberes urbes ingredietur ;
et faciet quae non fecerunt patres ejus, et patres patrum ejus.

Rapinas, et praedam, et divitias eorum dissipabit,
et contra firmissimas cogitationes inibit :

et hoc usque ad tempus.

Et concitabitur fortitudo ejus,

et cor ejus adversum regem austri in exercitu magno.

Et rex austri provocabitur ad bellum multis auxiliis, et fortibus nimis :

et non stabunt, quia inibunt adversus eum consilia.

Et comedentes panem cum eo, conterent illam, exercitusque ejus opprimetur :

et cadent interfecti plurimi.

Duorum quoque regum cor erit, ut malefaciant,
et ad mensam unam mendaciam loquentur,

et non proficiet :

quia adhuc finis in aliud tempus.

Et revertetur in terram suam cum opibus multis :
et cor ejus adversum testamentum sanctum,
et faciet,
et revertetur in terram suam.

Statulo tempore revertetur, et veniet ad austram :

et non erit priori simile novissimum.

Et veniet super eum Trieres et Romani :

et percutietur, et revertetur,
et indignabitur contra testamentum sanctuarium, et faciet.

Reverteturque et cogitabit adversum eos,
qui dereliquerunt testamentum sanctuarium,

Et brachia ex eo stabunt,
et polluent sanctuarium fortitudinis,
et auferent iugo sacrificium,

et dabunt abominationem et desolationem,
Et impii in testamentum simulantur fraudulenter :

populus autem sciens Deum suum, obtinebit et faciet.

Et docti in populo docebunt plurimos :

et veniet in gladio, et flamma, et in captivitate,
et in rapina dierum.

Cumque corruerint, sublevarunt auxilio perulo :

et applicabuntur eis plurimi fraudulentiter,
Et de eruditis veniet, ut contentar, et eligantur,
et dealbentur usque ad tempus praefinitum,
quia adhuc aliud tempus erit.

Et faciet juxta voluntatem suam rex, et elevabitur, et magnificabitur adversum omnem Deum.

Et adversam Deum deorum loquetur magnifica,
et dirigatur,

donec compleatur iracundia,
perpetrata quippe est definitio.

Et Deum patrum suorum non reputabit,
et erit in concupiscentiis feminarum, nec quemquam deorum curabit ;

quia adversum universa consurgit.
Deum autem Maozim¹ in loco suo venerabitur :

et Deum, quem ignoraverunt patres ejus,
colet auro, et argento, et lapide pretioso, rebusque pretiosis.

Et faciet, ut muniat Maozim cum Deo alieno,
quem cognovit,
et multiplicabit gloriam,
et dabit eis potestatem in multis,
et terram dividet gratuito.

Et in tempore praefinito, praefabitur adversus eum rex austri,
et quasi tempestas veniet contra illum rex equilonis,
in curribus, et in equitibus, et in classe magna,
et ingreditur terras, et conteret et pertransiet.

Et introibit in terram gloriosam,
et mittit corruet :

Illi autem solis salvabuntur de manu ejus ;
Edom, et Moab, et principium filiorum Ammon :

Et mittet manum suam in terras :
et terra Egypti non effugiet.

Et dominabitur thesorum auri et argenti,
et in omnibus pretiosis Egypti :

Per Libyam quoque et Ethiopiam transitit.
Et fama turbabit eum ab oriente et ab equilone :
et veniet in multitudine magna, ut conterat et interficiat plurimos.

Et figet labernaculum suum a padno² inter maria,
super montem inclytum et sanctum.

Et veniet usque ad summitatem ejus,
et nemo auxiliabitur ei.

Et ego Daniel,
ei ecce quasi alii duo stabant :

Unus hinc super ripam fluminis,
et alius inde ex altera ripa fluminis.

Et dixi viro, qui indutus erat lineis,
qui stabat super aquas fluminis :

Usquequo finis horum mirabilium ?
Et audivi virum, qui indutus erat lineis,
qui stabat super aquas fluminis.

Cum elevasset dexteram et sinistram suam in caelum,
et jurasset per viventem in aeternum,
quia in tempus, et tempora, et diversam temporis.

Et cum completa fuerit dispersio manus populi sancti,
cumplebantur universa haec.

Et ego audivi, et non intellexi.
Et dixi : Domine mi, quid erit post haec ?
Et ait : Vade, Daniel,
quia clausi sunt, signatique sermones,
usque ad tempus praefinitum.

Et multi de his qui dormiunt in terra pavere
vigilabant :

alii in vitam aeternam,
et alii in opprobrium, ut videant semper¹.

Qui autem docti fuerint,
fulgebunt quasi splendor firmamenti,
quasi stellae in perpetuas aeternitates².

Et qui ad justitiam erudiunt multos,
quasi stellae in perpetuas aeternitates².

Tu autem, Daniel, claude sermones,
et signa librum, usque ad tempus statutum :

Pertransibunt plurimi,
et multiplex erit scientia.

Et vidi ego Daniel,
ei ecce quasi alii duo stabant :

Unus hinc super ripam fluminis,
et alius inde ex altera ripa fluminis.

Et dixi viro, qui indutus erat lineis,
qui stabat super aquas fluminis :

Usquequo finis horum mirabilium ?
Et audivi virum, qui indutus erat lineis,
qui stabat super aquas fluminis.

Cum elevasset dexteram et sinistram suam in caelum,
et jurasset per viventem in aeternum,
quia in tempus, et tempora, et diversam temporis.

Et cum completa fuerit dispersio manus populi sancti,
cumplebantur universa haec.

Et ego audivi, et non intellexi.
Et dixi : Domine mi, quid erit post haec ?
Et ait : Vade, Daniel,
quia clausi sunt, signatique sermones,
usque ad tempus praefinitum.

Et multi de his qui dormiunt in terra pavere
vigilabant :

alii in vitam aeternam,
et alii in opprobrium, ut videant semper¹.

Qui autem docti fuerint,
fulgebunt quasi splendor firmamenti,
quasi stellae in perpetuas aeternitates².

Et qui ad justitiam erudiunt multos,
quasi stellae in perpetuas aeternitates².

Tu autem, Daniel, claude sermones,
et signa librum, usque ad tempus statutum :

Pertransibunt plurimi,
et multiplex erit scientia.

Et vidi ego Daniel,
ei ecce quasi alii duo stabant :

Unus hinc super ripam fluminis,
et alius inde ex altera ripa fluminis.

Et dixi viro, qui indutus erat lineis,
qui stabat super aquas fluminis :

Usquequo finis horum mirabilium ?
Et audivi virum, qui indutus erat lineis,
qui stabat super aquas fluminis.

Eligentur, et dealbantur,
et quasi ignis probabuntur multi :

Et impii agent impii,
neque intelligent omnes impii,
porro docti intelligent.

Et a tempore cum ablatum fuerit iugo sacrificium,
et posita fuerit abominatio in desolationem,
dies mille ducenti nonaginta.

Beatus qui expectat,
et perveniet usque ad dies mille trecentos triginta quinque.

Tu autem vade ad praefinitum :

et requiesces, et stabis in sorte tua in finem dierum.

Hucusque Danielis in Hebraeo volumine legitur.
Cetera quae sequuntur usque ad finem libri, de
desolationis editione translata sunt³.

Visio XIII. — Et erat vir habitans in Babilone⁴,
et nomen ejus Joacim. Et accepit uxorem nomine Susannam, filiam Helciae, pulchram nimis,
et timebant Deum : parentes enim illius,
cum essent justi, erodierunt filiam suam secundum legem Moysi. Erat autem Joacim dives valde,
et erat ei pomarium⁵ vicinum domui suae ;
et ad ipsum confitebantur Judaei, eo quod esset honorabilior omnium. Et constituti sunt duo senes iudices in anno illo : de quibus locutus est Dominus : Quia egressa est iniquitas de Babilone a senioribus iudicibus, qui videbant regere populum. Isti frequentabant domum Joacim, et veniebant ad eos omnes qui habebant

1. Prout videant in Hebraeo exemplari est דָּנִיֵּאל , id est, ad ignominiam, nimirum continenti sensu, ad opprobrium, et ad ignominiam sempiternam, sua semper. Est itaque verosimillimum, legisse s. interpretem in eo, quod ob oculos habebat, exemplari, caputem 7. littera, דָּנִיֵּאל , quod est ad videndum, sive ut viderent, Carlo ex LXX, qui vertant juxta Hebraeam, vā ēē aīyāyē , eam lectionem mutatas non est.

2. Hoc referendum ipsiusmet s. interpretis testimonium in epist. 53 ad Paulinum, n. 3 : « Daniel in fine sacratissime visionis iustos aut fulgere sicut stellas, et intelligentes, hoc est doctos, quasi firmamentum. . . Quaequam juxta Hebraeam veritatem utrumque de eruditus posse intelligi, ita enim legitur : Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti. Et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellae in perpetuas aeternitates ».

3. Sunt qui ex his verbis translata sunt, colligant quae subsequuntur additamenta de Theolotionis editione, non fuisse ab Hieronymo Latine reddita, sed emendata duntaxat ex Graeco in priori illa editione Scripturarum, quam ad Graecum textum restitit. Neque huic quidem obstat sententia, quod de se ipse testatur s. paler in prologo commentario. ad hunc prophetam : « Unde et nos ante error plurimos, cum veteremus Danielis, has visiones obelo pronotavimus, significantes eas in Hebraeo non haberi ».

4. De hac parte Danielis ita monet S. Hieronymus proemio comment. in eundem prophetam : « Unde et nos ante annos plurimos cum veteremus Danielis, has visiones obelo pronotavimus ; significantes eas in Hebraeo non haberi, etc. » Mart.

5. Mas. codices legunt pomarium, quod maxime distat ac diversum est a pomario, si scribatur pomarium, ut scitur ab omnibus erudit. Mart.

1. Canon. Carcasson. habet Maozim, Meminam, autem Maozim. Utrumque legi potest ex Hebr. מֹאֲזִים, quod Masorethae Maozim legunt. Mart.
— Ita et Valisianus in. cum Vulgatis habet ; alii Maozim praeferrunt.

2. Hunc locum notatum invenimus in canone Meminam ; nam in contextu cum posuisset exscriptor Ephedro, ad latus in margine haec apposuit : Secundum LXX Ephadonem. Notandum autem, inquit Histempus in comment. quod cum litteram P. Hebr. sermo non habeat, sed pro ipsa utatur PHE, cujus cum Graecum sonat, in isto tantum loco apud Hebr. scribitur quidem PHE, sed legatur P. Mart.

judicia. Cum autem populus revertisset per meridiem, ingrediebatur Susanna, et deambulabat in pomario viri sui. Et videbant eam senes quotidie ingredientem, et deambulantem: et exarserunt in concupiscentiam ejus: et evertunt sensum suum, et declinaverunt oculos suos, ut non viderent eorum, neque recordarentur judiciorum justorum. Erant enim ambo vulnerati amore ejus, nec indicaverunt sibi vicium dolorum suum: erubescabant enim indicare sibi concupiscentiam suam, volentes contumelia eam ex, et observabant quotidie sollicitius videre eam. Dixit quoque alter ad alterum: Barum domum, quia prandii hora est. Egressi recesserunt a se. Cumque revertissent, venerunt in unum: et sciscitantes ab invicem causam, confessi sunt concupiscentiam suam: et tunc in communi statuerunt tempus, quando eam possent invenire solam. Factum est autem, cum observarent diem aptum, ingressa est aliquando sicut heri et nudius tertius, cum duabus solis puellis, voluitque lavari in pomario: cestas quippe erat: et non erat ibi quisquam, praeter duos senes absconditos, et contemplantes eam. Dixit ergo puellis: Afferte mihi oleum, et signata, et ostia pomarii claudite, ut lavet. Et fecerunt sicut praecerat, clauserunt ostia pomarii, et egressa sunt per posticum, ut afferrent quae jussert: nesciebantque senes intus esse absconditos. Cum autem egressa essent puella, surrexerunt duo senes, et accurrerunt ad eam, et dixerunt: Ecce ostia pomarii clausa sunt, et nemo nos videt, et nos in concupiscentia tua sumus: quam ob rem assentire nobis, et committere nobiscum. Quod si nolueris, dicemus testimonium contra te, quod fuerit tecum juvenis, et ob hanc causam miseris puellas a te. Ingentium Susanna, et ait: Augustae nulli unquam, si enim hoc egero, mors mihi est: si autem non egero, non effugiam manus vestras. Sed melius mihi est absque opere incidere in manus vestras, quata peccare in conspectu Domini. Et exclamavit voce magna Susanna: exclamaverunt autem ei senes adversus eam. Et occurrit unus, et aperuit ostia pomarii. Cum ergo audissent clamorem famuli domus in pomario, irruerunt per posticum, ut viderent quidnam esset. Postquam autem senes locuti sunt, erubuerunt servi vehementer: quia nunquam dictus fuerat sermo Injuscumodi de Susanna. Et facta est dies crastina, Cumque venis-

set populus ad virum ejus Joacim, venerunt et duo presbyteri pleni iniqua cogitatione adversus Susannam, ut interirent eam. Et dixerunt coram populo: Mitte ad Susannam, filiam Helciae, uxorem Joacim. Et statim miserunt. Et venit cum parentibus, et filiis, et universis cognatis suis. Porro Susanna erat delicata nimis, et pulchra specie. At iniqui illi jusserunt, ut discooperiretur (erat enim cooperta), ut vel sic satiareretur decore ejus. Flebant igitur sui, et omnes qui noverant eam. Consurgentes autem duo presbyteri in medio populi, posuerunt manus suas super caput ejus. Que flens suscepit ad eorum: erat enim cor ejus fiducia habens in Domino. Et dixerunt presbyteri: Cum deambularem in pomario soli, ingressa est haec cum duabus puellis: et clausit ostia pomarii, et dimisit a se puellas. Venitque ad eam adolescens qui erat absconditus, et concubavit cum ea. Porro nos cum essemus in angulo pomarii, videntes iniquitatem, curramus ad eos, et vidimus eos pariter commiseri. Et illum quidem non quivimus comprehendere, quia fortior nobis erat, et apertis ostiis exiit: hanc autem cum apprehendissemus, interrogavimus, quisnam esset adolescens, et noluit indicare nobis: Injusti testes sumus. Creditis eis multitudo, quasi iudicibus et senibus populi, et condemnaverunt eam ad mortem. Exclamavit autem voce magna Susanna, et dixit: Deus aeternus, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant, tu scis quoniam falsum contra me tulcrunt testimonium: et ecce morior, cum nihil horum fecerim, quae isti malitiose composuerunt adversum me. Exaudivit autem Dominus vocem ejus. Cumque duceretur ad mortem, suscitavit Dominus spiritum sanctum pueri junioris, cujus nomen Daniel, et exclamavit voce magna: Mundus ego sum a sanguine hujus. Et conversus omnis populus ad eum, dixit: Quis est iste sermo, quem tu locutus es? Qui cum staret in medio eorum, ait: Sic fati, filii Israel, non iudicantes, neque quod verum est cognoscentes, condemnastis filiam Israel? Revertimini ad iudicium, quia falsum testimonium locuti sunt adversus eam. Reversus est ergo populus cum festinatione, et dixerunt ei senes: Veni, et sede in medio vestrum, et indica nobis, quia tibi Deus dedit honorem senectutis. Et dixit ad eos Daniel: Separate illos ab invicem prorsus, et dijudicabo

eos. Cum ergo divisi essent alter ab altero, vocavit unum de eis, et dixit ad eum: Invetere dieum malorum, nunc venerunt peccata tua, quae operaberis prius, iudicans iudicia injusta, innocentes opprimens, et dimittens noxas, dicente Domino: Imocentem et justum non interficies. Nunc ergo si vidisti eam, dic, sub qua arbore videris eos loquentes sibi. Qui ait: Sub selino. Dixit autem Daniel: Recte mentitus es in caput tuum. Ecce enim Angelus Dei accepta sententia ab eo, scindet te medium. Et, amoto eo, fessit venire alium, et dixit ei: Semen Chanaan, et non Juda, species decipit te, et concupiscentia subvertit cor tuum: sic faciebatis filialis Israel, et ille timentes loquebantur vobis, sed filia Juda non sustinuit iniquitatem vestram. Nunc ergo dic mihi, sub qua arbore comprehenderis eos loquentes sibi. Qui ait: Sub primo. Dixit autem et Daniel: Recte mentitus es et tu in caput tuum: manet enim Angelus Dei, gladium habens, ut sciet te medium, et interficiat vos. Exclamavit itaque omnis cœtus voce magna, et benedixerunt Deum, qui salvat sperantes in se. Et consurrexerunt adversus eos presbyteros (convicierat enim eos Daniel ex ore suo falsum dixisse testimonium), feceruntque eis sicut male egerant adversus proximum, ut facerent secundum legem Moysi: et interfecerunt eos, et salvatus est sanguis innocuus in die illa. Helciae autem et uxor ejus laudaverunt Deum pro filia sua Susanna, cum Joacim marito ejus, et cognatis omnibus, quia non esset inventa in caecis turpis. Daniel autem factus est magnus in conspectu populi, a die illa, et decepsit. Et rex Astyages appositus est ad patres suos, et suscepit Cyrus Persae regnum ejus.

Capitulum XII. — Erat autem Daniel conviva regis, et honoratus super omnes amicos ejus. Erat quoque idolum nomine Bel apud Babylonios: et impendebatur in eo per dies singulos simile artaba duodecim, et oves quadraginta, vinique amphore sex. Rex quoque colebat eum, et ibat per singulos dies adorare eum: porro Daniel adorabat Deum suum. Dixitque ei rex: Quare non adoras Bel? Qui respondens ait ei: Quia non colo idola manufacta, sed viventem Deum, qui creavit caelum et terram, et habet potestatem omnis carnis. Et dixit ad eum rex: Non tibi videtur esse Bel vivens deus? Annon rides

quanta comedat et bibat quotidie? Et ait Daniel: ardens. No eras, rex. Iste enim iotrissecus lateus est, et forinsecas areus, neque comedit aliquando. Et iratus rex vocavit sacerdotes ejus, et ait eis: Nisi dixeritis mihi, quis est qui comedit impensis has, moriemini. Si autem ostenderitis quoniam Bel comadat haec, morietur Daniel, qui blasphemavit in Bel. Et dixit Daniel regi: Fiat juxta verbum tuum. Erant autem sacerdotes Bel septuaginta, exceptis uxoribus, et parvulis, et filiis. Et venit rex cum Daniele in templum Bel. Et dixerunt sacerdotes Bel: Ecce nos egredimur foras, et tu, rex, pone escas, et vinum misce, et claudito ostium, et signa annulo tuo: et cum ingressus fueris mane, nisi inveneris omnia comesta a Bel, moriamur, vel Daniel qui mentitus est adversum nos. Contemnebant autem, quia fecerant sub mensa absconditum introitum, et per illum ingrediebantur semper et devorabant ea. Factum est igitur postquam egressi sunt illi: et rex posuit cibos ante Bel: praecipit Daniel pueris suis, et astulerunt cinerem, et cithravit per totum templum coram rege: et egressi clauserunt ostium: et signantes annulo regis abierunt. Sacerdotes autem ingressi sunt nocte juxta consuetudinem suam, et egerant in cinerem, et comederunt omnia, et biberunt. Surrexit autem rex primo diluculo, et Daniel cum eo. Et ait rex: Salvae sunt signacula, Daniel? Qui respondit: Salva, rex. Statimque cum aperuisset ostium, intulit rex mensam, exclamavit voce magna: Magnus es, Bel, et non est apud te dolus quisquam. Et risit Daniel, et tenuit regnum ne ingrederetur intro et dixit: Ecce pavimentum, animadvertito cujus vestigia sunt haec. Et dixit rex: Vide vestigia virorum, et mulierum, et infantium. Et iratus est rex. Tunc apprehendit sacerdotes, et uxores, et filios eorum, et ostenderunt ei abscondita ostiola, per quae ingrediebantur, et consumebant quae erant super mensam. Cecidit ergo illos rex, et tradidit Bel in potestatem Danielis, qui subvertit eum et templum ejus. Et erat draco magnus in loco illo, et colebant eum Babylonii. Et dixit rex Danieli: Ecce nunc potes dicere quia non sit iste deus vivens: adora ergo eum. Dixitque Daniel: Dominum Deum meum adoro, quia ipse est Deus vivens: tu autem, rex, da mihi po-

1. Occurrunt hic et infra plura additamenta in editis libris, quae non leguntur in mss. antiquioribus, praecipue in exemplaribus canonis Hebr. veritatis. Consultat qui voluerit, nostram edit. cum antea Vulgatae. Mart.

testamento, et interfecit draconem absque gladio et fuste. Et ait rex: Do tibi. Tuli ergo Daniel picam, et adipem, et pilos, et coxit pariter: fecitque massas, et dedit in os draconis, et disruptus est draco. Et dixit: Ecce quem colabatis. Quod cum audissent Babyloni, indignati sunt vehementer, et congregati adversum regem, dixerunt: Judeus factus est rex, sed destruxit draconem interfecti, et sacerdotes occidit. Et dixerunt cum venissent ad regem: Trade nobis Danielem, alioquin interficiamus te et domum tuam. Vidit ergo rex quod irruerent in eum vehementer: et necessitate compulsus tradidit eis Danielem, qui miserant eum in lacum leonum, et erat ibi diebus sex. Porro in lacu erant septem leones, et dabatur eis quotidie duo corpora et duae oves: et tunc non data sunt eis, ut devorarent Danielem. Erat autem Habacuc propheta in Judaea, et ipse coxerat pulmentum, et intriverat panes in alveo, et ibat in can-

pum ut ferret messoribus. Dixitque Angelus Domini ad Habacuc: Per prandium quod habes, in Babylone Danieli qui est in lacu leonum. Et dixit Habacuc: Domine, Babylone non vidi, et lacum nescio. Et apprehendit eum Angelus Domini in vertice ejus, et portavit eum capillo capitis sui, posuitque eum in Babylone supra lacum in impetu spiritus sui. Et clamavit Habacuc, dicens: Daniel, tolle prandium quod misit tibi Deus. Et ait Daniel: Recordatus es enim tui, Deus, et non dereliquisti diligentes te. Surgensque Daniel, comedit. Porro Angelus Domini restitit Habacuc confestim in loco suo. Venit ergo rex die septimo ut lugeret Danielem, et venit ad lacum, et introspectit, et ecce Daniel sedens. Et exclamavit voce magna rex, dicens: Magnus es, Domine, Deus Danielis. Et extraxit eum. Porro illos qui perditionis ejus causa fuerant introrsit, et devorati sunt in momento coram eo.

1. Addunt Vulgati iidem libri, *serve Dex*, quam rous. ignorant. Graecos pro his geminat Danielis nomen, Δανιηλ, Δανηλ, etc.

2. Plus donno Vulgati hic habent, *in medio leonum*, quo neque in Graeco sunt, neque in miss.

3. Valicimus miss. addit *de terra*, Vulgati praeterea subhant, *leonum*. Max. pari. coarsuasi pass. verbum

introrsit, addant *in lacum*. Graecos et mellaris nota. miss. nihil habent ejusmodi.

4. Quam imponent libro coronidem Vulgati: *Tunc rex ait: Percant omnes habitantes in universa terra Deum Danielis, quia ipse est Salvator faciens signa et mirabilia in terra, qui liberavit Danielem de lacu leonum, cum alii penes Marthianum, tam asseri miss. textusque ipso Graecis haeret.*

PRAEFATIO HIERONYMI

IN

LIBRUM PARALIPOMENON.

Si Septuaginta interpretum pura, et ut ad eis in Graecam versa est, editio permaneret, superflue me, mi Chromati, episcoporum sanctissime atque doctissime, impelleres, ut hebraea volumina Latino sermone transferrem. Quod enim semel aures hominum occupaverat, et nascentis Ecclesiae roboraverat fidem, justum erat

etiam nostro silentio comprobari. Nunc vero, cum pro varietate regionum diversa forantur exemplaria, et germana illa antiquaque translatio corrupta sit, atque violata: nostri arbitrii putas, aut e pluribus judicare quid verum sit, aut novum opus in veteri opere cudere, illudentibusque Judaeis, cornicum, ut dicitur,

1. Manuscriptus sacrorum librorum codex D. eminentiss. card. Pondii hoc modo legit, scilicet: *Superflus me, mi Chromati, etc.* Ita quoque max. m. pater B. Marci Diantratis Tolosanus. Alias autem Ecclesiam Narbonensis: *Superflus me, Chromati, etc.* Cetera exemplaria miss. triginta vel amplius omittunt propositum me. Max.

— Quilam miss. mi vocem huc tacent: alii plus habent mox *libi*, ut et in laudata apologia legitur, *ut tibi Hebraei, etc.*

2. Proverbi hujus diversas afferunt interpretaciones Bidaus et Erasmus: sed manifestandam Hieronymi sententiam nihil magis accommodatum videtur, quam quod ipse scribit praefatione in librum *Jesus: Doluisse, scilicet, Judaeos quod calumniantur eis et irridendi Christianos sit oblata occasio, ex Latina translatione ad Hebr. codices immolata: hinc enim adversarii maxime irridebantur: cum eadem Scripturarum divinarum, ac propheticarum orationum notitiam soli se habere jactarent. Hujus rei testem habemus Sophronium, virum aliquam eruditissimum, sed lingua Hebr. inconsultum: qui cum aliquando cum Hebraeo disputans, quosdam pro Domino Salvatore de psalmis testimonia protulisset, ab adversario derisus est: illudam enim Judaeus per terrores pono singulis assereret non ita haberi in Hebr. ut Sophronius de septuaginta interpretibus optinebat. Unde ab Hieronymo studiosissime postu-*

lavit ut post Arpilian et Symmachum et Theodotionem, novam editionem, Latina sermone transferret. Inventus est itaque doctor egregius, qui corallium oculos excolerit, quia Judaeorum oculos, qui se sapientiores videri volebant et duces caecorum, sua translatione Hebraica coarctavit. Vide praefationem in librum psalmorum. Max.

— Notissime pridem notatum Erasmo ac Victorio, proverbium hoc esse, quo Latini utantur, *avi, roe* in illud, qui omnibus se posse putant aet jactant illudere. Nonne, aut quod cornix oculissimum est animal, aut quod oculos cecorum ad quo fertur, cum primis atque avidissime petit quomodocumque Bochartus Hierozol. parte II, lib. II, cap. 10, observat, confingere cornicem oculos, idem est *napis, etc.*, atque homines callidos voratissimos, voracitas et calliditas circumventis, ac veteraria ipse arte veteratorem desipere. Hoc sensu occurrit proverbium istud apud veteres, ac praecipue Cicero, a quo Hieronymus accepit, occasione pro L. Murena, cap. 11, et subsequenti pro L. Flacco, cap. 20, quo loca nam post alium, Erasmus, Victorius, Clericus, atque alii laudant, addit ille Macrobii saturnaliorum lib. VII, cap. 5: « Graeco eripit hinc plusimum, tanquam cornix cornicis oculos effodit ». Maritan. tamen Hieronymianam allusionem, loquique hujus sensum non videtur assecutus.

testamento, et interfecit draconem absque gladio et fuste. Et ait rex: Do tibi. Tuli ergo Daniel picam, et adipem, et pilos, et coxit pariter: fecitque massas, et dedit in os draconis, et disruptus est draco. Et dixit: Ecce quem colabatis. Quod cum audissent Babyloni, indignati sunt vehementer, et congregati adversum regem, dixerunt: Judeus factus est rex, sed destruxit draconem interfecti, et sacerdotes occidit. Et dixerunt cum venissent ad regem: Trade nobis Danielem, alioquin interficiamus te et domum tuam. Vidit ergo rex quod irruerent in eum vehementer: et necessitate compulsus tradidit eis Danielem, qui miserant eum in lacum leonum, et erat ibi diebus sex. Porro in lacu erant septem leones, et dabatur eis quotidie duo corpora et duae oves: et tunc non data sunt eis, ut devorarent Danielem. Erat autem Habacuc propheta in Judaea, et ipse coxerat pulmentum, et intriverat panes in alveo, et ibat in can-

pum ut ferret messoribus. Dixitque Angelus Domini ad Habacuc: Per prandium quod habes, in Babylone Danieli qui est in lacu leonum. Et dixit Habacuc: Domine, Babylone non vidi, et lacum nescio. Et apprehendit eum Angelus Domini in vertice ejus, et portavit eum capillo capitis sui, posuitque eum in Babylone supra lacum in impetu spiritus sui. Et clamavit Habacuc, dicens: Daniel, tolle prandium quod misit tibi Deus. Et ait Daniel: Recordatus es enim tui, Deus, et non dereliquisti diligentes te. Surgensque Daniel, comedit. Porro Angelus Domini restitit Habacuc confestim in loco suo. Venit ergo rex die septimo ut lugeret Danielem, et venit ad lacum, et introspectit, et ecce Daniel sedens. Et exclamavit voce magna rex, dicens: Magnus es, Domine, Deus Danielis. Et extraxit eum. Porro illos qui perditionis ejus causa fuerant introrsit, et devorati sunt in momento coram eo.

1. Addunt Vulgati iidem libri, *serve Dex*, quam raris ignorant. Graecos pro his geminat Danielis nomen, Δανιηλ, Δανηλ, etc.

2. Plus donno Vulgati hic habent, *in medio leonum*, quo neque in Graeco sunt, neque in miss.

3. Varietas mss. *adit de terra*, Vulgati praeterea subibant, *leonum*. Max. pari. concessu nisi verbum

introrsit, addant *in lacum*. Graecos et mellaris nota mss. nihil habent ejusmodi.

4. Quam imponunt libro coronidem Vulgati: *Tunc rex ait: Paucant omnes habitantes in universa terra Deum Danielis, quia ipse est Salvator faciens signa et mirabilia in terra, qui liberavit Danielem de lacu leonum, cum alii penes Marthianum, tam asseri mss. textusque ipsos Graecos docent.*

PRAEFATIO HIERONYMI

IN

LIBRUM PARALIPOMENON.

Si Septuaginta interpretum pura, et ut ad eis in Graecam versa est, editio permaneret, superflue me, mi Chromati, episcoporum sanctissime atque doctissime, impelleres, ut hebraea volumina Latino sermone transferrem. Quod enim semel aures hominum occupaverat, et nascentis Ecclesiae roboraverat fidem, justum erat

etiam nostro silentio comprobari. Nunc vero, cum pro varietate regionum diversa forantur exemplaria, et germana illa antiquaque translatio corrupta sit, atque violata: nostri arbitrii putas, aut e pluribus judicare quid verum sit, aut novum opus in veteri opere cudere, illudentibusque Judaeis, cornicum, ut dicitur,

1. Manuscriptis sacrorum librorum codex D. eminentiss. card. Pondii hoc modo legit, scilicet: *Superflus me, mi Chromati, etc.* Ita quoque mss. mompalerii B. Marci Diantratis Tolosanae. Alias autem Ecclesiam Narbonensis: *Superflus me, Chromati, etc.* Cetera exemplaria mss. triginta vel amplius omittunt praenomen *me*. MAAR.

— Quilam mss. mi vocem huc tacent: alii plus habent mox *tibi*, ut et in laudata apologia legitur, *ut tibi Hebraei, etc.*

2. Proverbi hujus diversas afferunt interpretaciones Bidaeus et Erasmus: sed manifestandam Hieronymi sententiam nihil magis accommodatum videtur, quam quod ipse scribit praefatione in librum *Jesus: Doluisse, scilicet, Judaeos quod calumniantur eis et irridendi Christianos sit oblata occasio, ex Latina translatione ad Hebr. codices immolata: hinc enim adversarii maxime irrebantur: cum eadem Scripturarum divinarum, ac propheticarum orationum notitiam soli se habere jactarent. Hujus rei testem habemus Sophronium, virum aliquam eruditissimum, sed lingua Hebr. inconsultum: qui cum aliquando cum Hebraeo disputans, quosdam pro Domino Salvatore de psalmis testimonia protulisset, ab adversario derisus est: illudam enim Judaeus per terrores pono singulis asseribat non ita haberi in Hebr. ut Sophronius de septuaginta interpretibus optinebat. Unde ab Hieronymo studiosissime postu-*

lavit ut post Arpilian et Symmachum et Theodotionem, novam editionem, Latina sermone transferret. Inventus est itaque doctor egregius, qui corallium oculos excolerit, quia Judaeorum oculos, qui se sapientiores videri volebant et duces caecorum, sua translatione Hebraica coarctavit. Vide praefationem in librum psalmorum. MAAR.

— Notissime pridem notatum Erasmo ac Victorio, proverbium hoc esse, quo Latini utantur, *avi, roe* in illud, qui omnibus se posse putant aet jactant illudere. Neque, aut quod cornix oculisissimum est animal, aut quod oculos cecorum ad quo fertur, cum primis atque avidissime petit quomodocumque Bochartus Hierozolaei parte II, lib. II, cap. 10, observat, confingere cornicem oculos, idem est *nasque, etc.*, atque homines callidos voratissimos, voracitas et calliditas circumventis, ac veteraria ipse arte veteratorem docipere. Hoc sensu occurrit proverbium istud apud veteres, ac praecipue Cicero, a quo Hieronymus accepit, occasione pro L. Murena, cap. 11, et subsequenti pro L. Flacco, cap. 20, quo loca nam post alium, Erasmus, Victorius, Clericus, atque alii laudant, addit ille Macrobii saturnaliorum lib. VII, cap. 5: « Graeco eripit hinc plusquam, tanquam cornix cornicis oculos effudit ». Maritan. tamen Hieronymianam allusionem, loquique hujus sensum non videtur assecutus.

oculos configere. Alexandria et Egyptus in Septuaginta suis¹ Hesyehium laudat auctorem: Constantinopolis usque Antiochiam, Luciani [A. Iulian] martyris exemplaria probat. Media inter has provincias Palaestina [A. Palaestina] codices legunt: quos ab Origene elaboratos Eusebius et Pamphilus vulgaverunt; totusque orbis huc inter se trifaria varietate compingit. Et certe Origenes non solum exemplaria² composuit quatuor editionum, e regione singula

1. Hunc locum male intelligunt, qui putant in omnibus Ecclesiis ita usurpatis fuisse editiones Graecae LXX interpretum, ut in Alexandria et in Aegypto conventibus publico populo Christiano legentur sacri codices iuxta emendationem Hesyehii: in Ecclesiis autem Constantinopolitanis usque ad Antiochiam iuxta Luciani martyris recognitionem. Contrarium docet Hieronymus nullis in locis: ac primum praefatione in quatuor evangelia ad Damasum expresse testatur, has editiones paucis accepit esse: « Prætermitto eos codices, inquit, quos a Luciano et Hesyehio nuncupatos paucorum hominum asserit perversa contentio: quibus utique, nec in toto veteri instrumento post Septuaginta interpretum, emendatis quid liquis, nec in novo profuit emendasse, etc. Videt igitur, licet, intra provincias iam dictas à paucis, qui etiam perverso contulerunt, fuisse suscepta Hesyehii et Luciani exemplaria Scripturarum. Non idem sentiendum de codicibus elaboratis ab Origene, qui in editione Septuaginta Theodotionis editionem miscuit, asteriscis designans quos minus ante faveant, et virgulis que ex superfluo videbantur apposita: illa namque editio celebris adeo fuit opud omnes, ut publice usurparetur in cunctis Christianarum Ecclesiis. Unde Hieron. praefatio comment. in Danieli hoc admonuit: « Sed et Origenes de Theodotionis opere in edit. Vulgata asteriscis posuit, dicens definitis que addita sunt: et minus minusque verus obvia praemovit, superflua quoque designans. Cumque omnes Christi Ecclesiae, tam Graecorum quam Latinorum, Syriarum et Aegyptiorum, hanc sibi asteriscis et obelis editionem legant, ignorent invidi labori suo, etc. » Nec de solo Daniela volumine hoc intelligenda quis dixit: quia cum Augustino aliis disserens, nam Ecclesia plane docuit, universaeque divinarum Scripturarum exemplaria his verbis comprehensibus ab eo fuisse comprehensa, nemo est qui eam inficias: « Via, ait, emendat esse verus Septuaginta interpretum? Non legas ea que sub asteriscis sunt, imo ratio de voluminibus, ut veterum te fructum probes. Quod si feceris, omnes Ecclesiarum bibliothecas condemnare coggeris: vix enim unus aut alter invenitur liber qui ista non habeat ». Vult epist. 89, apud Aug. 75. Maur.

— Hoc laudem ipsum, quod diserte adeo asserit

verba describens, ut unus dissentiens, statim ceteris inter se consentientibus arguatur: sed, quod majoris auctoritas est, in editione Septuaginta Theodotionis editionem miscuit, asteriscis designans que minus ante fuerant, et virgulis que ex superfluo videbantur apposita. Si igitur aliis licuit non tenere quod semel susceperant, et post septuaginta cellulas, que vulgo sine auctore jactantur³, singulas cellulas aperuere, hocque in Ecclesiis legitur quod Septuaginta

s. pater, pernegat Mariani, aut certe eo sensa velat intelligi, ut in Alexandria atque Aegypto conventibus Hesyehianis, in Constantinopolitanis vero usque Antiochiam Luciano editio dicantur obtinuisse. Nihil vero hoc altero Hieronymi testimonio in prologo evangeliorum ad Damasum: « Praetermitto eos codices quos a Luciano et Hesyehio nuncupatos paucorum hominum asserit perversa contentio ». Et re quidem ipsa nisi plura perspiciam habere s. doctoris mentem, contentioque loci, notum quod Mariani fuit, contra eorum editionem celeberrimum hinc colligas, sed eum ipso pugnabit s. pater, qui et satis hic insinuat doceat Alexandriam et Aegyptum Hesyehianam laudare auctorem, reliqua a Constantinopoli ad Antiochiam provincias Luciano martyris probare exemplaria: scripsit vero antea ad Damasum paucorum esse hominum pro Luciano, et Hesyehio contentioam, eamque perversam. Verum ex toto aliq. dno hujusmodi loci contextu se propositio figit, de novi testamenti Lucianensis, sive Hesyehianis codicibus sermone in esse, in quo quidem recognoscendo minus horum probata fuerit industria: contra hic de veteri dici, quod eorum editiones tantam regionem Ecclesie suscipiant. Hoc porro manifestum adeo est, ut licet omnium laudata patribus Alexandriam Scripturarum loca Hesyehiana interpretationis arguere: ut et Luciano in continuo referunt, que Constantinopolitanis laudant. Et uno Chrysostomo, qui prius Antiochiam, deinde Constantinopolis cathedram tenuit, fuisse Hieronymianis temporibus, si periculum foret, innumera occurrunt testimonia, ex Luciano recensione laudata, que ab Alexandria Ecclesiam codicibus dissonant: rursusque isti ab Hesyehio recogniti, a Palaestina exemplaribus variant: que Origene elaboravit Rem exemplis, que minus multa suppetunt, ostendentes, nostri non est insidui. Videtis que tui sibi, tum ad laudatum prologum evangeliorum adnotamus.

2. Valianus ms. unus, et alter a nostris, legunt *hexapla*, sed incongrue: quia de quatuor editionibus hic sermo est, id est de *tetraplis*, non de *hexaplis* Origines. Maur.

3. Sino auctore jactantur hae singulae cellulae Septuaginta interpret. e. Cum Aristides Ptolomii regis *ὀπισθεμα*, et nullo post tempore Josephus,

nescierunt, cur me non suscipiant Latini mei, qui in violata editione veteri ita novam eandem, ut laborem meum Hebrais, et quod his majus est, Apostolis auctoribus probem⁴? Scripsi nuper librum de optima genere interpretandi⁵ ostendens illa de evangelio: *Ex Aegypto vocavi Filium meum* [Math. II, 13]; et *Quoniam Nazareus vocabitur* [Mat. 23]; et videbant in quem comparaverunt [Joan. XIX, 37]; et illud Apostoli: *Quis oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, que preparavit Deus diligentibus se* [I Cor. II, 9]. Ceteraque his similia, in Hebraeorum libris inveniri. Certe Apostoli et evangelistae Septuaginta interpretes noverant: et unde eis huc dicere que in Septuaginta non habentur? Christus Dominus noster utriusque testamenti conditor, in evangelio secundum Joannem: *Qui credit, inquit, in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aqua viva* [Joan. VII, 38]. Utique scriptum est, quod Salvator scriptum esse testatur. Ubi scriptum est!

nihil tale retribuit: sed in eadem basilica congregatus, contulisse scribant, non prophetasse s. Hæc Hieronymus prologo in Genesis. Maur.

1. Eodem sensu legit supra laudatus ms. codex D. card. Bonii, *apostolicis auctoritatibus probem*. Maur.

2. Est ad *Panmachium* epistola in nostra recensione 57 scripta sub anni 395 finem, ut in chronologicis ad eam notis ostendimus.

3. Diximus, non nisi exiguum ejus editionis partem superesse, quam subsequenti tomo recensimus dicimusque de ea pluribus in præfatione.

4. Non *Iseniam*, sed *Hismenion* legitur in

Septuaginta non habent: *apocrypha* nescit Ecclesia. Ad Hebraeos igitur revertendum est, unde et Dominus loquitur, et discipuli exempla præsumunt. Hæc pæce veterum loquor, et obtrictoribus meis tantum respondeo, qui canino dente me rodunt, in publico detrahentes: legentes in angulis, fidem et accusatores et defensores, cum in aliis probent quod in me reprobat: quasi virtus et vitium non in rebus sit, sed cum auctor mutetur. Ceterum memini, editionem Septuaginta translatorum olim de Græco emendatam tribuisse me nostris⁶: nec inimicum debere estimari eorum, quos in conventu fratrum semper edissero. Et quod nunc *ΒΑΡΚΕ ΙΑΜΜΗ* (ΣΕΠΤΕ 1727, id est, *verbo dierum*, interpretatus sum, illececo feci, ut inextricabiles moras, et silvam nominum, que scriptorum confusa sunt vitio, sensuumque barbariem, aperius et per versuum cola digerem: nihil metipsum et meis iuxta Ismeniam⁷ canens; si aures surde sunt ceterorum.

omnibus ms. codicibus exopto canonem Hebraicam veritatis, in quo scriptum reperitur *Hismenion*. Porro apud Apuleium, et Plotarchum in Pericle, *Isenias* nomen est Thebat optima tibiensis, cui sane frigidi ad populam ariet Antigonidas præceptor, referent Cicero de clar. orat. *Mihi esse et ausis*. Memini etiam *historia* Valerius Maximus lib. *verum memorabilium*, III, c. 7. Hinc canere sibi et musis, significat scribere aut dicere quod loci soli intelligant, aut ipse cautor, non vulgus imperitum et ingratum. Id vero periculis quædam ad mentem ac sententiam Hieronymi, cum soli dicit, aut ipse conditor hujus editionis ex Hebr. maxime intelligenter utilitate Ecclesiis ex ea futuram. Maur.

INCIPIT

LIBER DABRE IAMIM,

ID EST, VERBA DIERUM,

QUI APUD NOS MERTUS.

PARALIPOMENON.

Cap. I. — Adam, Seth, Enos, Cainan, Mahalael, Jared, Henoch, Mathusale, Lamech, Noe, Sem, Cham, et Japheth.

Filii Japheth: Gomer, Magog, et Madai, et Javan, Thubal, Mosoch, Thiras.

Porro filii Gomer: Ascenez, et Riphath¹, et Thogorma.

Filii autem Javan: Elisa, et Tharsis, Chetim, et Dodanim.

Filii Cham: Chus, et Mesraim, et Phut, et Chanaan.

Filii autem Chus: Saba, et Evila, Sabathia, et Regma, et Sabathachia.

Porro filii Regma: Saba, et Dadan. Chus autem genuit Nemrod: iste cepit esse potens in terra.

Mesraim vero genuit Ludim, et Ananim, et Laabim, et Nephthim, Phetrusim quoque et Casluim: de quibus egressi sunt Philistim, et Capthorim.

Chanaan vero genuit Sidonem primogenitum suum, et Heth, Jebusum quoque, et Amorraeum, et Gergessum.

Evam quoque et Aracum, et Asineum.

1. In Hebraeo per 3 primam litteram scribitur דַּיִת, *diphath*. Videtur tamen quae ad Genesis 1, 3, de hujus scriptura nominis annotantur.

2. Quae subiungunt Vulgati libri verba: *Filii*

Aradium quoque, et Sumaraeum, et Amalasaum.

Filii Sem: Elam, et Assur, et Arphaxad, et Lud, et Aram, et Hos, et Hol, et Gether, et Mosoch.

Arphaxad autem genuit Sala, qui et ipse genuit Heber.

Porro Heber nati sunt duo filii, nomen uni Phaleg, quia in diebus ejus divisa est terra, et nomen fratris ejus Joctan.

Joctan autem genuit Elmodad, et Saleph, et Asermoth, et Jare, Adaram quoque, et Uzal, et Beel, Hebal etiam, et Abimael, et Saba, necnon et Ophir, et Evila, et Jobab: omnes isti filii Joctan. Sem, Arphaxad, Sala, Heber, Phaleg, Ragau, Serug, Nahor, Thare, Abram, iste est Abraham. Filii autem Abraham, Isaac et Ismael.

Et haec generationes eorum. Primogenitus Ismaelis, Nabajoth, et Cedar, et Abdeel, et Mahsam, et Massa, et Duria, Massa, Adad, et Thema, Jatur, Naphis, Cedma. Hi sunt filii Ismaelis.

Filii autem Cetura concubinae Abraham, quos genuit: Zamram, Jecsan, Madan, Madian, Jesob, et Sue.

Porro filii Jecsan: Saba, et Dadan².

autem Dadan: Assurim, et Latussim, et Leonim, ad eodem Hebraeo textu sic vertitur, melioris quoque notis codicum e Maritano piden expuncta, videtur ex Genesis xxx, 3, hoc fuisse olim adiecta.

Filii autem Madian: Epha, et Epher, et Henoch, et Abida, et Etha. Omnes hi filii Cetura.

Genuit autem Abraham Isaac: ejus fuerunt filii, Esau et Israel.

Filii Esau, Eliphaz, Ravel, Jaus, Jalam et Core. Filii Eliphaz: Theman, Omer, Sephi, Gethem.

Cenez, Thamma, Amalec.

Filii Ravel: Naath, Zara, Semma, Maza.

Filii Seir: Lotan, Sobal, Sebeon, Ana, Dison, Eser, Disan.

Filii Lotan, Hori, Uman. Soror autem Lotan fuit Thamma.

Filii Sobal: Alian, et Manaath, et Elsal, Sephi et Onam.

Filii Sebeon: Ala et Ana.

Filii Ana: Dison.

Filii Dison: Amaran, et Eseban, et Jethran, et Charan.

Filii Eser: Balaan, et Zavan, et Jacan.

Filii Diso: Rus et Aran.

Isti sunt reges qui imperaverunt in terra Edom, antequam esset rex super filios Israel: Bale filius Beer, et nomen civitatis ejus, Demaba.

Mortuus est autem Bale, et regnavit pro eo Jobab filius Zare de Besra.

Cumque Jobab fuisset mortuus, regnavit pro eo Husam de terra Themanorum.

Obiit quoque et Husam, et regnavit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in terra Moab: et nomen civitatis ejus Avith.

Cumque et Adad fuisset mortuus, regnavit pro eo Semla de Maresca.

Sed et Semla mortuus est, et regnavit pro eo Saul de Roboboth, quae juxta annem sita est.

Mortuus quoque Saul, regnavit pro eo Bahalan filius Achobor.

Sed et hic mortuus est, et regnavit pro eo Adad: ejus urbis nomen fuit Thon, et appellata est uxor ejus Mestabel filia Matred filiae Mezaab.

Adad autem mortuus, duces pro regibus in Edom esse coeperunt: dux Thamma, dux Alva,

dux Jetheth, dux Oolibama, dux Ela, dux Philnon, dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar, dux Magdiel, dux Hiram, hi duces Edom.

Cap. II. — Filii autem Israel: Ruben, Simcon, Levi, Jude, Issachar et Zabulon, Dan, Joseph et Benjamin, Nephthali, Gai et Aser.

Filii Juda: Her, Onan et Sela. Tres nati sunt ei de filia Sui Chananitide.

Fuit autem Her primogenitus Juda, malus coram Domino, et occidit eum: Thamar autem nurus ejus pepercit ei Phares et Zara.

Omnes ergo filii Juda, quinque: Filii autem Phares: Eson et Amul.

Filii quoque Zara, Zamri, et Elhan, et Eman, Chalcial quoque, et Dara, simul quinque.

Filii Charim: Achar, qui turbavit Israel, et peccavit in furto anathematis.

Filii Elhan: Azarias.

Filii autem Eson qui nati sunt ei: Jerameel, et Bam, et Calubi.

Porro Itam genuit Aminadab.

Aminadab autem genuit Naasson, principem illorum Juda.

Naasson quoque genuit Salna, de quo ortus est Booz.

Booz vero genuit Obed, qui et ipse genuit Isai.

Isai autem genuit primogenitum Eliab, secundum Abinadab, tertium Samaa, quartum Nathanael, quintum Baldeci, sextum Asoum, septimum David.

Quorum sorores fuerunt, Sarvia, et Abigail.

Filii Sarvie: Abisai, Joab, et Asael, tres.

Abigail autem genuit Amasa, ejus pater fuit Jether Ismaelites.

Chaleb vero filius Eson accepit uxorem nomine Aruba, de qua Jotuit Jariotti: fueruntque filii ejus Desar, et Sobab, et Ardon.

Cumque mortua fuisset Aruba, accepit uxorem Chisib, Ephraim²: quae peperit ei Hur.

1. Notat filium Bithonyms, auctor *questionum Hebraicarum* in libro primo paralipomenon, nomen istud in Genesi Phau, in paralipomenon autem scribit Phai. Quod verum esse comprobatur ex Massorethibus exemplaribus: nam Gen. xxxvi, 29, scriptum legitur *Phau*: sic vero *Phai*. At versus Hieronymus utrobique legitur in suis exemplaribus Hebraeis *Phau*, sive *Phai*, cum eum in fine, et ante, et in medio vocalium litteram. Qui placet scire voluerit de variantibus lecturis in nominibus

propris, consulat quae sunt iam dictas falsi Hieronymi, qui diligenter excolit in hujusmodi rebus observandis. Manx.

2. Canon Carcassonenensis habet *Ephraim*, Caeteri ms. codices legunt *Ephraim* juxta Hebraeos bodierum: hic enim scriptum est *Phai*, *Ephraim*. Hic infra v. 244 legitur *Phai*, *Ephraim*, cum v. in fine, ubi dicitur: *Phai*, *Ephraim*. *Ephraim*. Id enim advertit scilicet Hieronymus in suis *questionibus Hebraicis* in libro paralipomenon. Manx.

Porro Iur genuit Uri : et Uri genuit Bezoleel.
Post hoc ingressus est Esron ad filiam Machir
patris Galaad, et accepit eam cum esset anno-
rum sexaginta : que peperit ei Segub.

Sed et Segub genuit Jair, et possedit viginti
tres civitates in terra Galaad: Capique Gessur,
et Aran, oppida Jair, et Cinath, et viculos ejus
sexaginta civitatum. Omnes isti, filii Machir pa-
tris Galaad.

Cum autem mortuus esset Esron, ingressus
est Caleb ad Ephrata.

Habuit quoque Esron uxorem Abia, que pe-
perit ei Assur patrem Thebe.

Nati sunt autem filii Jerameel, primogeniti
Esron, Ram primogenitus ejus, et Buna, et Aran,
et Asom, et Ahia.

Duxit quoque uxorem alteram Jerameel, no-
mine Alara, que fuit mater Onan.

Sed et filii Ram primogeniti Jerameel, fuerunt
Moos, et Jamia, et Achar.

Onan autem habuit filios, Semei, et Jada.

Filii autem Semei: Nadab, et Abisur. Nomen
vero uxoris Abisur, Abiail, que peperit ei
Ahoban, et Moha.

Filii autem Nadab fuerunt, Saled, et Apphaim.
Mortuus est autem Saled absque liberis.

Filius vero Apphaim, Jesi: qui Jesi genuit
Sesan. Porro Sesan genuit Oholi.

Filii autem Jada fratris Semei: Jether, et
Jonathan. Sed et Jether mortuus est absque
liferis.

Porro Jonathan genuit Phaleth, et Ziza. Isti
fuerunt filii Jerameel.

Sesan autem non habuit filios, sed filias, et
servum Egyptium nomine Jeraa.

Beditque ei filiam suam uxorem: que peperit
ei Elthei.

Elthei autem genuit Nathan, et Nathan genuit
Zabad.

Zabad quoque genuit Ophla, et Ophla genuit
Obod:

Obod genuit Jen, Jen genuit Azariam.

Azarias genuit Helles, Helles genuit Elasa.

Elasa genuit Sisamo, Sisamo genuit Sellum.

Sellum genuit Iamiam, Iamiam autem genuit
Elisama.

Filii autem Caleb fratris Jerameel: Mosa pri-
mogenitus ejus, ipse est pater Ziph, et filii
Marasa patris Hebron.

Porro filii Hebron, Core, et Thaphihu, et Re-
cem, et Simma.

Samma autem genuit Baham patrem Jercaam,
et Reocm genuit Sammai.

Filius Sammai, Maon: et Maon pater Bethsur.
Epha autem concubina Caleb peperit Aran,
et Masa, et Gezez.

Porro Aran genuit Gezez.

Filii Jada, Begem, et Jonathan, et Gesan, et
Phalet, et Epha et Saaph.

Concubina Caleb Maacha peperit Saber, et
Tharana.

Genuit autem Saaph pater Madmena, Sue
patrem Maehbena, et patrem Gabaa.

Filia vero Caleb, fuit Achsa. Hi erant filii
Caleb, filii Iur primogeniti Ephrata, Sobal
pater Cariath-larim, Salma pater Beth-Leem,
Hariph pater Beth-Gader.

Fuerunt autem filii Sobal patris Cariath-larim,
qui videbat divitiarum requietionem.

Et de cognatione Cariath-larim, Jethrei, et
Aphuthi, et Semathej, et Masorei. Ex his egressi
sunt Saraite, et Esthohite.

Filii Salua, Beth-Leem, et Natophathi coro-
ne domus Joab, et diuidium requietionis
Sarai.

Cognationes quoque scribarum habitantium
in Jabes, canentes atque resonantes, et in taber-
naculis commorantes. Hi sunt Ginei, qui vene-
runt de calore patris domus Reclab.

Cap. III. — David vero hos habuit filios, qui
ei nati sunt in Hebron, primogenitum Amnon
ex Alinaam Jeraelitide, secundum Daniel de
Abigail Carmelitide, tertium Absalon filium
Maacha filie Tholmai regis Gessur, quartum
Adonian filium Aggith, quintum Saphatiam
ex Abital, sextum Jethraam de Eglu uxore
sua.

Sex ergo nati sunt ei in Hebron, ubi regnavit
septem annis et sex mensibus.

Triginta autem et tribus annis regnavit in
Jerusalem.

Porro in Jerusalem nati sunt ei filii, Samaa,
et Sobab, et Nathan, et Salomon, quatuor de
Bathsabee filia Amiel:

Jobaar quoque, et Elisama, et Eliphalth, et
Noge, et Nopheg, et Japhie, nonon Elisama, et
Eliade, et Eliphalth, novem:

Omnes filii David, absque filiis concubina-
rum, habuerunt sororem Thamar:

Filius autem Salomonis, Roboam: cuius Abia
filius genuit Asa.

De hoc quoque natus est Josaphat, pater
Joram:

Qui Joram genuit Othoziam, ex quo ortus est
Joas: et hujus Amasias filius genuit Azariam.

Porro Azariae filius Jonathan procreavit Achaz
patrem Ezechie, de quo natus est Manasses.

Sed et Manasses genuit Amon patrem Josie.
Filii autem Josie fuerunt, primogenitus Joha-
nan, secundus Joiachim, tertius Sedecias, quartus
Sellum.

De Joiachim natus est Jechonias, et Sedecias.
Filii Jechonias fuerunt, Asir, Selathiel, Mel-
chiram, Phadala, Sennaser et Jecemia, Sama, et
Nadabia.

De Phadia orti sunt Zorobabel et Semei.
Zorobabel genuit Mosollam, Ananiam, et Salo-
mith sororem eorum.

Asaban quoque, et Gool, et Barachian, et Asa-
diam, Josabeesed, quinque:

Filius autem Ananie, Phaltias pater Josim,
cujus filius Rophaia, hujus quoque filius Arnan

de quo natus est Obdia cuius filius fuit Sechenia.
Filius Sechenie, Semela: cuius filii, Attus, et
Jegal, et Bara, et Naaria, et Saphat, numero
sex:

Filius Naarie, Elioenai, et Ezechias, et Erri-
cam, tres.

Filii Elioenai, Odvia, et Eliasub, et Phaleis, et
Accub, et Johanan, et Dalala, et Anani, septem.

Cap. IV. — Filii Juda: Phares, Esron, et
Charim, et Iur, et Subal.

Resia vero filius Subal genuit Jeth de quo
nati sunt Ahimai et Led. Hae cognationes Sa-
rathi.

Ista quoque stirps Elam: Jezrael, et Jesema,
et Jalebos. Nomen quoque sororis eorum, Asa-
felpthimi.

Phanael² autem pater Godor, et Ezer pater
Hosa. Isti sunt filii Iur primogeniti Ephrata
patris Beth-Leem.

Assur vero patri Thebe erant dum uxores,
Hala, et Naara.

Peperit autem et Naara, Oozam, et Hephher, et
Themani, et Abasithari. Isti sunt filii Naara.

Porro filii Holas, Sereth, Issar, et Ethnan.

Coa autem genuit Anob, et Soboba, et cogna-
tionem Haral filii Arum.

Fuit autem Jabes inclutus prae fratribus suis,
et mater ejus vocavit nomen filius Jabes, dicens:
Quia peperit eum in dolore.

Invocavit vero Jabes Deum Israel, dicens: Si
benedicens benedixeris mihi, et dilataveris ter-
minos meos, et fuerit manus tua mecum, et
feceris me a malitia non opprimi. Et praestitit
Deus que precatus est.

Caleb autem frater Sua genuit Mahir, qui
fuit pater Esthan.

Porro Esthan genuit Bethrapha, et Phesse, et
Thena patrem urbis Naas: sunt viri Rechaa.

Filii autem Cenez, Othoniel, et Sarada. Porro
filii Othoniel, Abath, et Maonathi.

Maonathi genuit Ophra, Sarada autem genuit
Joab patrem Vallis artificum: ibi quippe arti-
fices erant.

Filii vero Caleb filii Jephone, Hir, et Ela, et
Nehenu.

Filii quoque Ela, Cenez.

Filii quoque Jaleleel: Ziph, et Zipla, Thiria,
et Asrael.

Et filii Ezra, Jether, et Merod, et Ephher et
Jalon, genitique Mariam, et Sammai, et Jesba
patrem Esthamo.

Uxor quoque ejus Judaea, peperit Jared pa-
trem Gedor, et Heber patrem Socha, et Iepthiel
patrem Zano. Hi autem filii Bethie filiae Pha-
raonis, quam accepit Merod.

Et filii uxoris Odajae sororis Naham patris
Ceila, et Garmi, et Esthamo, qui fuit de Ma-
chathi.

Filii quoque Simon, Ampon et Benna filius
Anon, et Thifon. Et filii Jesi, Zoeth, et Beuzoeth.

— Tres apud Martiam. mss. nec non editi aliquot
Iuri, ut bibi. Robert Stephani, Sixti V. polyglott.

Annusq. aliique, interseruit hic nomen sassa, vel
sasa, quod ipsum est Hebraicum שש, quod sss
significat ac videtur ad explendum eum numerum
repeti sub proprii nominis acceptione: frustra ta-
men, cum Sempiternum ipsum parantem eo in numero
una esse computandum, constat.

2. In Hebraeo holierno, Phanael; mss. tamen
Latini legunt Phaniel. MARX.

1. Tres mss. codices, nempe regius, Corbiensis, 4
et Colliensis Antiquissima emendatis, legunt hic
modo: Et Saphat: sassa, numero sex. Sen-ferm.
autem num. 4 possit sassa in margine. In Hebraeo
scriptum est שש שש, vesophat sassa, id est,
et Saphat sex. Unde nomen שש, sassa, vel sassa,
quod interpretatur sex, integrum posuerunt cum
equidem interpretatione mss. supra dicti, quod ab
aliquo scholiaste profectum esse, credere fas est.
MARX.

Fili Sela, filii Juda: Herpater Lecha, et Laada pater Maresa, et cognationes domus operantium byssum in domo juramenti.

Et qui staro fecit solem, virique mendacii, et securus, et incendens, qui principes fuerant in Moab, et qui reversi sunt in Leam, haec autem verba vetera.

Illi sunt signi habitantes in Plantationibus, et in Prosepiibus¹ apud regem in operibus ejus, commemorati sunt ibi.

Fili Simeon: Naomet et Jamin, Jarib, Zara, Saul.

Sellum filius ejus, Mapsam filius ejus, Masma filius ejus.

Fili Masma: Amuel filius ejus, Zachur filius ejus, Semei filius ejus.

Fili Semei sexdecim, et filii sex, fratres autem ejus non habuerunt filios multos, et universa cognatio non potuit adquire summam filiorum Juda.

Habitarunt autem in Bersabee, et Molada, et Hasarsual: et in Bala, et in Asom, et in Tholad, et in Bathuel, et in Horma, et in Sicleg; et in Bethmarchaboth, et in Asarsusim, et in Bethbera, et in Saarim. Iste civitates eorum usque ad regem David.

Villas quoque eorum: Etan, et Aen, et Remmon, et Thechem, et Assu, civitates quinque.

Et universi viculi eorum per circuitum civitatum Isterim usque ad Baat. Iste est habitatio eorum et sedium distributio.

Mosobab quoque et Jetaloch, et Josa filius Amasia, et Joel, et Jen filius Josabae filii Saraim filii Asiel, et Eliocai, et Jacoba, et Isaria, et Assal, et Adiel, et Ismiel, et Bunala.

Ziza quoque filius Saphel, filii Alion, filii Mania, filii Semei filii Samata.

Isti sunt nomina principes in cognationibus suis, et in domo affirmata stantum multiplicati sunt vehementer.

Et profecti sunt, ut ingredarentur in Gador usque ad orientem vallis, et ut quaerent pascuas gregibus suis, invenieruntque pascuas uberes et valde bonas, et terram latissimam et quie-

tam et fertilem, in qua ante habitaverant de stirpe Cham.

Ii ergo venerunt, quos supra descripsimus nominatim, in diebus Ezechiae regis Juda, et perussorunt tabernacula eorum, et habitatores qui inventi fuerant ibi, et delayerunt eos usque in presentem diem: habitaveruntque pro eis, quoniam uberrimas ibidem pascuas repererunt.

De filiis quoque Simeon abierunt in montem Seir viginti, habentes principes Phaltiam et Naariam et Haphaiam et Oziel filios Jesi: et percussissent reliquias, quae evadere poterant, Amaloeitarum, et habitaverunt ibi pro eis usque ad diem hanc.

Cap. V. — Filii quoque Ruben primogeniti Israel ipse quippe fuit primogenitus ejus: sed cum violasset iherum patris sui, data sunt primogeniti ejus filii Joseph filii Israel, et non est ille reputatus in primogenitum.

Porro Judas, qui erat fortissimus inter fratres suos, de stirpe ejus principes genuinali sunt: primogeniti autem reputati sunt Joseph.

Fili ergo Ruben primogeniti Israel: Henoch, et Phallu, Esrom, et Charim.

Fili Jaco Samia filius ejus, Gog filius ejus, Semei filius ejus, Micha filius ejus, Rezia filius ejus, Baal filius ejus, Boera filius ejus, quem captivum duxit Theglathphalasar² rex Assyriorum, et fuit princeps in tribu Ruben.

Fratres autem ejus, et universa cognatio ejus, quando numerabantur per familias suas, habuerunt principes, Jeiel et Zachariam.

Porro Bela filius Azaz, filii Samra, filii Joel, ipse habitavit in Aroer usque ad Nelo et Beelmon.

Contra orientalem quoque plagam habitavit usque ad introitum cretini, et humi, Euphratem. Nullum quippe jumentorum numerum possidebat in terra Galaad.

In diebus autem Saul praefati sunt contra Agareos³ [i. e. Agarenos], et interfecerunt illos, habitaveruntque pro eis in tabernaculis eorum, in omni plaga quae respicit ad orientem Galaad,

variosa in voluminibus Hebraeorum, nam libro secundo Malachim, qua nos IV Regum nuncupamus, cap. xv, vers. 29, et cap. xvi, vers. 7 et 10, scriptum invenimus מְנַחֵם בֶּן־נֶחֱמִי, Theglath-Phalasar; his autem, et ipsis in II Paralip. c. xxvii, vers. 26, מְנַחֵם בֶּן־נֶחֱמִי, Selyath-Phalassar, Maur.

Fili vero Gad e regione eorum habitaverunt in terra Basan usque Selcha:

Joel in capite, et Saphan secundus: Janai autem, et Saphat, in Basan.

Fratres vero eorum, secundum domos cognationum suarum, Michael, et Mosollam, et Sebe, et Jori, et Jaclau, et Zie, et Heber, septem.

Illi filii Abihail, filii Huri, filii Jero, filii Galaad, filii Michael, filii Jesi, filii Jeddo, filii Buz.

Fratres quoque filii Abdiel, filii Guni, princeps domus in familiis suis.

Et habitaverunt in Galaad, et in Basan, et in viculis ejus, et in cunctis suburbanis Saron usque ad terminos.

Omnes hi numerati sunt in diebus Joathan regis Juda, et in diebus Jeroboam regis Israel.

Fili Ruben, et Gad, et dimidia tribus Manasse, viri bellatores, scuta portantes et gladios; et ludentes arcum, erudillique ad praelia, quadraginta quatuor millia et septingenti sexaginta, praecedentes ad pugnam.

Dimoverunt contra Agareos⁴: Harai vero, et Naphai, et Nodab, praebuerunt eis auxilium.

Tradiditque sunt in manus eorum Agarei, et universi qui fuerunt cum eis, quia Deum invocaverunt cum praebarentur: et exaudivit eos, eo quod credidissent in eum.

Ceperuntque omnia quae possederant, camelorum quinquaginta millia, et ovium ducenta quinquaginta millia, asinos duo millia, et animas hominum centum millia.

Vulnerati autem multi corruerunt: fuit enim bellum domini.

Habitaveruntque pro eis usque ad transmirationem.

Fili quoque dimidia tribu Manasse, possederunt terram a finibus Basan usque Esal, Hermon, et Sanir, et montem Hermon, ingens quippe numerus erat.

Et hi fuerunt principes domus cognationis eorum, Ephraim, et Jesi, et Eliel, et Eziel, et Jeremia, et Odolai, et Jaddai, viri fortissimi et potentes, et nomina ducis in familiis suis.

Reliquerunt autem Deum patrum suorum, et fornicati sunt post deos populorum terre, quos abstulit coram eis.

Et suscitavit Deus Israel spiritum Phul regis Assyriorum, et spiritum Theglathphalasar regis

Assur: et transtulit Ruben, et Gad, et dimidiam tribum Manasse, et adduxit eos in Lule, et Abor, et Ara, et fluvium Gozan, usque ad diem hanc.

Cap. VI. — Filii Levi: Gerson, Caath, et Merari. Filii Caath: Amram, Isaar, Hebron, et Oziel.

Fili Amram: Aaron, Moses, et Maria: Filii Aaron: Nadab et Abiu, Eleazar et Phamar.

Eleazar genuit Phinees, et Phinees genuit Abisuo.

Abisuo vero genuit Bocci, et Bocci genuit Ozi. Ozi genuit Zaraiam, et Zaraias genuit Meraioth.

Porro Meraioth genuit Amariam, et Amarias genuit Ahitob.

Ahitob genuit Sadoc, Sadoc genuit Ahimans: Ahimans genuit Azariam, Azarias genuit Johanan.

Johanan genuit Azariam. Ipse est qui sacerdotio functus est in domo quam edificavit Salomon in Jerusalem.

Genuit autem Azarias Amariam, et Amarias genuit Ahitob.

Ahitob genuit Sadoc, et Sadoc genuit Sellum: Sellum genuit Helciam, Helcias genuit Azariam.

Azarias genuit Sarniam, et Sarnias genuit Josedeo.

Porro Josedeo egressus est, quando transtulit Dominius Iudam et Jerusalem per manus Nabuchodonosor.

Fili ergo Levi: Gerson, Caath, et Merari, et haec nomina illorum Gerson: Lobeni, et Semei.

Fili Caath: Amram, et Isaar, et Hebron, et Oziel.

Fili Merari: Mooli et Musi. Haec autem cognationes Levi secundum familias eorum.

Gerson, Lobeni filius ejus, Joath filius ejus, Zamna filius ejus, Jeon filius ejus, Ado filius ejus, Zoro filius ejus, Jethrai filius ejus.

Fili Caath, Ammadab filius ejus, Core filius ejus, Asir filius ejus, Eleana filius ejus, Abiasaph filius ejus, Asir filius ejus, Theat filius ejus, Urial filius ejus, Ozias filius ejus, Saul filius ejus.

Fili Eleana, Amasai et Ahimoth et Eleana:

1. Editiones pleraque omnes sepibus habent pro prosepiibus: Hoberus 7732, quod pro nomine proprio Tazepi Septuaginta ipsi interpretes accipiunt.

2. Aliquot mss. Selyath-Phalassar: alii, Theglath-Phalassar. Hoc mirum quod diversimode scribatur in Latinis codicibus, cum eadem reperitur

1. In mss. Agareos, juxta usum alibi receptum. Maur.

Filius Eleana : Sophai filius ejus, Naath filius ejus, Eliab filius ejus, Jeronm filius ejus, Eleana filius ejus.

Filius Samuel, primogenitus, Vassani, et Abia.

Filius autem Merari, Mooli : Lobeni filius ejus, Semei filius ejus, Oza filius ejus, Samma filius ejus, Baggia filius ejus, Asaia filius ejus.

Isti sunt quos constituit David super cantores domus Domini, ex quo collocata est arca : et ministrabant coram tabernaculo testimonii, carente donec edificaret Salomon domum Domini in Jerusalem.

Stabant autem juxta ordinem suum in ministerio.

Hi vero sunt, qui assistebant cum filiis suis, de filiis Caai, Emon cantor filius Joel, filii Samuel :

Filius Eleana, filii Jeronm, filii Eliel, filii Thou ; Filius Sophi, filii Eleana, filii Maath, filii Amasai ; Filius Eleana, filii Joel, filii Azaria, filii Sophonia :

Filius Thaath, filii Azir, filii Abiassaph, filii Core ;

Filius Iser, filii Caai, filii Levi, filii Israel.

Et frater ejus Asaph, qui stabat a dextris ejus, Asaph filius Barachie, filii Samaa ;

Filius Michael, filii Basin, filii Melchiae ;

Filius Athnai, filii Zara, filii Adafa ;

Filius Ethan, filii Zamma, filii Semei ;

Filius Jeth, filii Gerson, filii Levi.

Filius autem Merari fratres eorum, ad sinistram,

Ethan filius Cusi, filii Abdi, filii Malochi ;

Filius Asabie, filii Amaste, filii Helciae.

Filius Amasai, filii Bani, filii Somer ;

Filius Mooli, filii Mosi, filii Merari, filii Levi.

Fratres quoque eorum levitae, qui ordinati sunt in cunctum ministerium tabernaculi domus Domini.

Azaon vero, et filii ejus adolebant incensum super altare holocausti, et super altare thymiamatis, in omne opus Sancti sanctorum : et ut precarentur pro Israel, juxta omnia quae praeceperat Moses servus Dei.

Hi sunt autem filii Aaron : Eleazar filius ejus, Phinees filius ejus, Abisue filius ejus, Boec

filius ejus, Ozi filius ejus, Zarala filius ejus, Merajoth filius ejus, Anaris filius ejus, Ahitob filius ejus, Sadoe filius ejus, Ahimaas filius ejus.

Et haec habitacula eorum per vicus atque continua, filiorum scilicet Aaron, juxta cognationes Caathitarum : ipsis enim sorte contigerant.

Dederunt igitur eis Hebron in terra Juda, et suburbana ejus per circuitum ;

Agros autem civitatis, et villas, Caleb filio Jephone.

Porro filiis Aaron dederunt civitates ad confugiendum, Hebron et Lobna et suburbana ejus ; Jether quoque et Est homo * cum suburbanis suis, sed et Helon et Dabir cum suburbanis suis, Asan quoque, et Beth-Semes et suburbana eorum.

De tribu autem Benjamin, Gabee et suburbana ejus, et Almath cum suburbanis suis, Anathoth quoque cum suburbanis suis. Omnes civitates, tredecim, per cognationes suas.

Filiis autem Caai residuis de cognatione sua, dederunt ex dimidia tribu Manasse in possessionem urbes decem.

Porro filiis Gerson per cognationes suas, de tribu Issachar, et de tribu Aser, et de tribu Nephthali, et de tribu Manasse in Basan, urbes tredecim.

Filiis autem Merari per cognationes suas, de tribu Ruben, et de tribu Gad, et de tribu Zabulon, dederunt sorte civitates duodecim.

Dederunt quoque filii Israel levitis civitates et suburbana earum :

Dederuntque per sortem, ex tribu filiorum Juda, et ex tribu filiorum Simeon, et ex tribu filiorum Benjamin, urbes has, quas vocaverunt nominibus suis :

Et his qui erant de cognatione filiorum Caath, fueruntque civitates in terminis eorum de tribu Ephraim.

Dederunt ergo eis urbes ad confugiendum, Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim, et Gazer cum suburbanis suis, Jegmaan quoque cum suburbanis suis, et Bethoron similiter,

nominum Hebraicorum, *Asthenoe* dicitur. Notandum vero frequentes esse in codice Memmiano hujusmodi diversae lectiones nominum propriorum, ac septies duas vel tres simul afferri : verbi gratia, *filii Her, alibi Aser, alibi Aser; Aguy quoque, alibi Azae, alibi Achae, etc.* MARZ.

neron et Helon cum suburbanis suis, et Getheron in eundem modum.

Porro ex dimidia tribu Manasse, Aner et suburbana ejus, Baalam et suburbana ejus : hi videlicet, qui de cognatione filiorum Caath reliqui erant.

Filiis autem Gerson, de cognatione dimidia tribus Manasse, Ganlon in Basan et suburbana ejus, et Astaroth cum suburbanis suis.

De tribu Issachar, Cedee et suburbana ejus, et Dabereh cum suburbanis suis, Ramoth quoque et suburbana ejus, et Asem cum suburbanis suis.

De tribu vero Aser, Masal cum suburbanis suis, et Abdon similiter. Hucae quoque et suburbana ejus, et Roob cum suburbanis suis.

Porro de tribu Nephthali, Cedee in Galilea et suburbana ejus, Hamon cum suburbanis suis, et Cariathaim et suburbana ejus.

Filiis autem Merari residuis : de tribu Zabulon, Remmon et suburbana ejus, et Thabor cum suburbanis suis.

Trans Jordanem quoque ex adverso Jericho contra orientem Jordanis, de tribu Ruben, Bosor in solitudine cum suburbanis suis, et Jasa cum suburbanis suis, Cadmot quoque et suburbana ejus, et Miphaat cum suburbanis suis.

Necnon de tribu Gad, Ramoth in Galaad et suburbana ejus, et Manaim cum suburbanis suis ; sed et Esboon cum suburbanis suis, et Jozer cum suburbanis suis.

Cap. VII. — Porro filii Issachar : Thola, et Phua, Jasub, et Simeron, quatuor.

Filius Thola : Ozi et Raphaim, et Jeriel, et Jemai, et Jerseru, et Simeon, principes per domos cognationum suarum.

De stirpe Thola viri fortissimi numerati sunt in diebus David, viginti duo milia sexcenti.

Filius Ozi : Jezraia, de quo nati sunt Michael, et Obadia, et Joel, et Jesia, quinque omnes principes. Cumque eis per familias et populos suos, accincti ad praellium, viri fortissimi, triginta sex milia : multas enim habuerunt uxores, et filios.

Fratres quoque eorum per omnem cognationem Issachar, robustissimi ad pugnam, octoginta septem milia numerati sunt.

Filius Benjamin : Bale et Bochor, et Jadiel, tres.

Filius Bale : Esbon, et Ozi, et Oziel, et Jerimoth, et Grai, quinque principes familiarum, et ad pugnam robustissimi.

Numerus autem eorum, viginti duo milia et triginta quatuor.

Porro filii Bochor : Zamira, et Joas, et Eliezer, et Eligenai, et Amri, et Jerimoth, et Abiah, et Anathoth, et Almathan * : omnes hi filii Bochor.

Numerati sunt autem per familias suas principes cognationum suarum, ad bella fortissimi, viginti milia et ducenti.

Porro filii Jadiel, Balan :

Filius autem Balan, Jevs, et Benjamin, et Aod, et Chanana, et Zethan, et Tharsis et Abisalar.

Omnes hi filii Jadiel, principes cognationum suarum, viri fortissimi, decem et septem milia et ducenti, ad praellium procedentes.

Sephau quoque et Hapham filii Hir, et Hasim filii Aher.

Filius autem Nephthali : Jasiel, et Guni, et Jesser, et Sellum, filii Bala.

Porro filius Manasse, Esriel : concubinaque ejus Syra peperit Machir patrem Galaad.

Machir autem accepit uxores filios suos Apphaim et Sephan : et habuit sororem nomine Maacha :

Nomen autem secundum, Salphaad, natumque sunt Salphaad filium.

Et peperit Maacha uxorem Machir filium, vocavitque nomen ejus Phares :

Porro nomen fratris ejus, Sares : et filii ejus Ulam et Rezon.

Filius autem Ulam, Badaon.

Hi sunt filii Galaad, filii Machir, filii Manasse. Soror autem ejus Regina peperit virum decorum, et Abiezer, et Moala.

Erant autem filii Scanda, Ahin, et Sechem, et Leei, et Aniam.

Filius autem Ephraim : Sathula, Bared filius ejus, Thauti filius ejus, Elada filius ejus, Thanthi filius ejus, hujus filius Zabud, et hujus filius Sathula, et hujus filius Egor et Elad :

Occiderunt autem eos viri Geth indigones, quia descenderant, ut invaderant possessiones eorum.

1. Ita Maritan, e suis codicibus, et Franco Alexandrino rescripti : cumque in Hebraeo tantum sit מִלְּכָה suspicatur finalem] litteram exinde excidisse. Nihil

secius Graecis, quam ipse iudat, textus, non *Almathan*, sed *Esapha* legit. Vulgata quoque satis bene *Almath*.

Luxit igitur Ephraim pater eorum multis diebus et venerunt fratres ejus, et consolarentur eum.

Ingressusque est ad uxorem suam : que concepit, et peperit filium, et vocavit nomen ejus Beria, eo quod in malis domus ejus ortus esset :

Filia autem ejus Sara, qua edificavit Bethoron inferiorem et superiorem, et Ozensara.

Porro filius ejus Raphi, et Roseph, et Thale, de quo natus est Thau, qui genuit Landaa : hujus quoque filius Ammiad genuit Elizama, de quo ortus est Num, qui habuit filium Josue.

Possessio autem eorum et habitatio, Beth-El cum filiabus suis contra orientem Noran, ad occidentalem plagam Gazet et filia ejus, Sichem quoque cum filiabus suis, usque ad Aza cum filiabus ejus.

Juxta filios quoque Manasse, Baisan et filias ejus, Thanach et filias ejus, Mageddo et filias ejus, Dor et filias ejus :

In his habitaverunt filii Joseph, filii Israel, filii Aser : Jemna, et Josua, et Josui, et Baria, et Sara soror eorum.

Filii autem Baria : Heber, et Melethiel : ipse est pater Borsaiih.

Heber autem genuit Jephlat, et Somer, et Otham, et Sana sororem eorum.

Fili Jephlat : Phoset, et Chamaal, et Asolth : hi filii Jephlat.

Porro filii Somer : Ahi, et Roaga, et Jabu, et Aran.

Filii autem Helem fratris ejus : Supha et Jemna, et Selles, et Amal.

Filii Supha : Sue, Arnaphed¹, et Sunl, et Beri, et Jamra, Bosor, et Od, et Samma, et Salusa, et Jethran, et Bora.

Filii Jether : Jephone, et Phapha, et Ara.

Filii autem Olla : Arco, et Aniel, et Resia.

Omnes hi, filii Aser, principes cognationum, electi atque fortissimi duces ducum.

Numerus autem eorum relatis, que apia esset ad bellum, viginti sex milia.

Cap. VIII. — Benjamin autem genuit Bale primogenitum suum, Asbel secundum.

1. Pro *Arnaphed*, in Hebraeo *Arnapher* legitur cum *resch* in fine. Proclivi vero librorum lapsu scribitur loco *3*, id est, *resch* pro *daleth*, Marc.

Alara tertium, Nohaa quartum, et Rapa quintum.

Pueruntque filii Bale : Addar, et Gera, et Abiud, Abisue quoque et Naaman, et Aboc, sed et Gera, et Sephuphan, et Uram.

Hi sunt filii Aod, principes cognationem habitantem in Gabaa, qui translati sunt in Manath.

Naaman autem, et Achia, et Gera ipse translulit egs et genuit Oza, et Ahjud.

Porro Saaram genuit in regione Moab, postquam dimisit Usim et Bara uxores suas.

Genuit autem de Hodis uxore sua Jobab, et Sebia, et Mosa, et Melchom, Jous quoque, et Sechia, et Marma.

Hi sunt filii ejus, principes in familiis suis. Meusin vero genuit Ahitoh, et Elphaal.

Porro filii Elphaal : Heber, et Missam, et Samad :

Ilic edificavit Ono, et Lod et filias ejus :

Baria autem et Sama, principes cognationum habitantium in Aiaton : hi fugaverunt habitatores Geth.

Et Ahio, et Sesac, et Jerimoth, et Zabadia, et Arod, et Heber, Michael quoque, et Jespha, et Jaha filii Baria.

Et Zabadia, et Mosollam et Hezeai, et Heber, et Jesamari, et Jezia, et Jobab, filii Elphaal.

Et Jacim, et Zechri, et Zabdi, et Elhooni, et Seletiar, et Eliel, et Adaa, et Baraia, et Semarath filii Semei.

Et Jesham, et Heber, et Eljel, et Abdon, et Zechri, et Anan, et Anania, et Ahilam, et Anatholia, et Jephdaia, et Plannuel filii Sesac.

Et Samsari, et Sooria, et Othofia, et Jersia, et Ella, et Zechri, filii Jeroam.

Hi patriarchae, et cognationum principes, qui habitaverunt in Jerusalem.

In Gabaaon autem habitaverunt Abigalaco, et nomen uxoris ejus Maacha : filiusque ejus primogenitus Abdon, et Sur, et Cis, et Baal, et Nadab, Gedor quoque, et Ahio, et Zecher, et Maceloth qui genuit Samia :

Habitaveruntque ex adverso fratrum suorum in Jerusalem cum fratribus suis.

Ner autem genuit Cis, et Cis genuit Saul :

— Originales libri omnes, ne Graeco quidem, et Vulgato interprete exceptis, per *3* legunt *Arnapher*.

Porro Saul genuit Jonathan, et Melchisua, et Abinadab, et Ebaal.

Filius autem Jonathan, Meribbaal, et Meribbaal genuit Micha.

Filii Micha, Phithon, et Melech, et Tharaa, et Abaz.

Et Abaz genuit Joada, et Joada genuit Almoth [Al. Alamoth], et Azmoth¹, et Zamri :

Porro Zamri genuit Mosa, et Mosa genuit Banaa, cujus filius fuit Rapa, de quo ortus est Elasa, qui genuit Aseel.

Porro Aseel sex filii fuerunt his nominibus, Ezriham, Boera, Ismael, Saria, Obdia, et Anan. Omnes hi filii Aseel.

Filii autem Eseo fratris ejus, Ulam primogenitus, et Us secundus, et Eliphalet tertius.

Pueruntque filii Ulam viri robustissimi, et magno robore tendentes arcum, et malos habentes filios ac nepotes, usque ad centum quinquaginta².

Omnes hi, filii Benjamin.

Cap. IX. — Unversus ergo Israel dinumeratus est, et summa eorum scripta est in libro regum Israel, et Juds.

Translatique sunt in Babylonem propter delictum suum.

Qui autem habitaverunt primi in possessionibus et in urbibus suis : Israel, et sacerdotes, et levitae, et Nathinaei.

Commorati sunt in Jerusalem de filiis Juda, et de filiis Benjamin, de filiis quoque Ephraim, et Manasse.

Other filius Ammiad, filii Amri, filii Omrai, filii Bonni, de filiis Phares filii Juda.

Et de Siloni : Asaia primogenitus, et filii ejus, de filiis autem Zara : Jeuel, et fratres eorum, sacerdoti nomenclati.

Porro de filiis Benjamin : Solo filius Mosollam, filii Odvia, filii Asana :

Et Jobenia filius Jeroam, et Ela filius Orzi, filii Mochori, et Mosollam filius Saphatia, filii Rued, filii Jehangr :

Et fratres eorum per familias suas, non genit quinquaginta sex.

Omnes hi, principes cognationum per domos patrum suorum.

1. Exemplaria canonica haec posuerunt nomen *Almoth*, sic enim legunt : *Et Joada genuit Almoth, et Almoth genuit Zamri*; quod exscriptorem vitio profudit, Marc.

De sacerdotibus autem : Jedaia, Joarib, et Jachim :

Azarias quoque filius Helecia, filii Mosollam, filii Sadoe, filii Mursioli, filii Ahitoh, pontifex domus Dei.

Porro Adaias, filius Jeroam, filii Phassur, filii Melchia :

Et Masela filius Adiel, filii Jezza, filii Mosollam, filii Mosollamith, filii Eoi.

Fratres quoque eorum principes per familias suas, mille septingenti sexaginta, fortissimi robore ad faciendum opus ministerii in domo Dei.

De levitis autem : Semeia filius Assub, filii Ericram, filii Aschia, de filiis Merari.

Bebacar quoque carpentarius, et Galal, et Mathania filius Michu, filii Zechri, filii Asiph.

Et Obdia filius Semeia, filii Galal, filii Idithan.

Et Barachia filius Asa, filii Elcana, qui habitavit in atris Netophati.

Janitores autem : Sellum, et Aceub, et Telmon, et Ahiman, et frater eorum Sellum princeps :

Usque ad illud tempus : in porta regis ad orientem, observabant per vias suas de filiis Levi.

Sellum vero filius Core, filii Abiasaph, filii Core, cum fratribus suis, et domo patris sui, hi sunt Corithae super opera ministerii, custodes vestibulorum tabernaculi, et familiae eorum per vias castrorum Domini eustodientes introitum.

Phinees autem filius Eleazari, erat dux eorum eorum Domini.

Porro Zacharias filius Mosollamiae, janitor portae tabernaculi testimonium.

Omnes hi electi in ostiarios per portas, ducenti quoddecim, et descripti in villis propriis, quos constituerunt David, et Samuel videns, in fide sua, tam ipsos, quam filios eorum, in ostiis domus Domini, et in tabernaculo, vicibus suis.

Per quatuor ventos erant ostiarii, id est, ad orientem, et ad occidentem, et ad aquilonem, et ad austrum.

Fratres autem eorum in viculis morabantur, et veniebant in sabbatis suis de tempore usque ad tempus.

2. Item. Gleentium de verbo *millis* hic adhibito in Latinis collectibus : quia absurdum est et alienum a Scripturae sensu, dicere Ulam habuisse nepotes, usque ad centum quinquaginta milia, Marc.

His quatuor levitis creditus erat omnis numerus janitorum, et erant super exedras, et thesauros domus Domini.

Per gymum quoque templi Domini morabatur in custodiis suis, ut cum tempus fuisset, ipsi mane aperirent fores.

De horum genere erant et super vasa ministerii, ad pumarum enim inferebantur vase, et efferebantur.

De ipsis, et qui credita habebant utensilia sanctuarii, praeerat similia, et vino, et oleo, et thuri, et aromatis.

Filius autem sacerdotum unguenta ex aromatis conficiebant.

Et Mathathias levites primogenitus Sellum Coritae, praefectus erat eorum quae in sartagine frigebantur.

Porro de filiis Gaath fratribus eorum, super panes erant propositionis, ut semper novae per singula sabbata prepararentur.

Ii sunt principes cantorum per familias levitarum, qui in exedris morabantur, ut die ac nocte fugiter suo ministerio deservirent.

Capita levitarum, per familias suas principes, manserunt in Jerusalem.

In Galbaea autem commorati sunt, pater Gabaaon Jafel, et nomen uxoris ejus¹ Maacha.

Filius primogenitus ejus Abdon, et Sar, et Cis, et Raal, et Ner, et Nadab, Gedor quoque, et Ahio, et Zacharias, et Maelloth.

Porro Maelloth genuit Semmam.

Isti habitaverunt in regione fratrum suorum in Jerusalem, cum fratribus suis.

Ner autem genuit Cis: et Cis genuit Saul, et Saul genuit Jonathan, et Melchisue, et Abinadab, et Esbaal.

Filius autem Jonathan, Meribaal, et Meribaal genuit Miba.

Porro filii Miba, Phithon, et Molech, et Tharaa, et Ahaz.

Ahaz autem genuit Jara, et Jara genuit Almoth, et Azmoth, et Zamri, Zamri autem genuit Mosa.

Mosa vero genuit Banaa, cujus filius Raphaia, genuit Elasa, de quo ortus est Asel.

Porro Asel sex filios habuit his nominibus, Erricam, Boera, Ismael, Saria, Obdia, Auan. Ii sunt filii Asel.

Cap. X. — Philistini autem pugnabant contra Israel, fugeruntque viri Israel Palestinos, et ceciderunt vulnerati in monte Gelboe.

Cumque appropinquasset Philisthai persequentes Saul, et filios ejus, percusserunt Jonathan, et Abinadab, et Melchisua, filios Saul.

Et aggravatum est praefium contra Saul, inveneruntque eum sagittarii, et vulneraverunt jaculis.

Et dixit Saul ad armigerum suum: Evagina gladium tuum, et interfice me; ne forte veniant incircumcisi isti, et illudant mihi.

Nonuit autem armiger ejus hoc facere, timore perterritus.

Arripit ergo Saul ense, et irruit in eum.

Quod cum vidisset armiger ejus, videlicet mortuum esse Saul, irruit etiam ipse in gladium suum, et mortuus est.

Interiit ergo Saul, et tres filii ejus, et omnis domus illius pariter concidit.

Quod cum vidissent viri Israel, qui habitabant in campestribus, fugerunt: et Saul ac filii ejus mortui, dereliquerunt urbes suas, et huc illucque dispersi sunt.

Veneruntque Philistini, et habitaverunt in eis.

Die igitur altero detrahentes Philistini spolia caesorum, invenerunt Saul, et filios ejus jacentes in monte Gelboe.

Cumque spoliassent eum, et amputassent caput armisque nudassent, miserunt in terram suam, ut circumferretur, et ostenderetur idolorum templis, et populis.

Arma autem ejus consecraverunt in fano Dei sui, et caput allexerunt in templo Dagon.

Hoc cum audissent viri Jabes Galbaad, omnia scilicet quae Philistini fecerant super Saul, censurerunt singuli virorum fortium, et tulerunt cadavera Saul et filiorum ejus.

Alluleruntque ea in Jabes, et sepelierunt ossa eorum subter quercum, quae erat in Jabes, et jejunaverunt septem diebus.

Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas, eo quod praevicatus sit mandatum Domini quod praeceperat, et non custodierit illud: sed insuper etiam pythonissam consuluerit, nec speraverit in Domino: propter quod interfecit eum, et transtulit regnum ejus ad David filium Isai.

1. Minus igitur recte quidam Hebraei codices praefecerunt, *וְיָרַח אֵת הַבְּרִית* ejus, pro *וְיָרַח אֵת הַבְּרִית*, uxoris,

quemadmodum et Hieronymus legit, et plerique alii omnes interpretes reddunt.

Cap. XI. — Congregatus est igitur omnis Israel ad David in Hebron, dicens:

Quis tu sumus, et caro tua. Non quoque et nudustertius, cum adhuc regnaret Saul, tu eras qui educabas, et introducebas Israel:

Tibi enim dixit Dominus Deus tuus: Tu pasces populum suum Israel, et tu eris princeps super eum.

Venerunt, ergo omnes majores natu Israel ad regem in Hebron, et inivit David cum eis fœdus coram Domino:

Unxeruntque eum regem super Israel, juxta sermonem Domini, quem locutus est in manu Samuel.

Abiit quoque David, et omnis Israel, in Jerusalem. Hæc est Jebus, qui erant Jebasei habitatores terra.

Dixeruntque qui habitabant in Jebus ad David: Non ingredieris huc.

Porro David cepit arcem Sion, quae est civitas David, diciturque:

Omnis qui perenesit Jebuseum in primis, erit princeps et dux.

Ascendit igitur primus Joab filius Sarvia, et factus est princeps.

Habitavit autem David in arca, et idcirco appellata est civitas David.

Edificavitque urbem in circuitu a Mello usque ad gymum, Joab autem reliqua urbis extruxit.

Proficiebatque David vadens et crescens, et Dominus exercituum erat cum eo.

Ii principes virorum fortium David, qui adjuverunt eum ut rex fieret super omnem Israel, juxta verbum Domini quod locutus est ad Israel. Et iste numerus robustorum David:

Jeshaan filius Achamoni princeps inter tri-

giata: iste levavit hastam suam super trecentos vulneratos in una vice.

Et post eum Eleazar filius patris ejus Ahohites, qui erat inter tres potentes. Iste fuit cum David in Aphesdomini [A. Phesdomi], quando Philistini congregati sunt ad locum illum in praefium, et erat ager regionis illius plenus hordeo, fugeratque populus a facie Philistinorum.

Ii steterunt² in medio agri, et defenderunt eum.

Cumque percussissent Philisthas, dedit Dominus salutem magnam populo suo.

Descenderunt autem tres de triginta principibus ad petram in qua erat David, ad speluncam Odollam quando Philistini fuerant castramentati in valle Raphaim.

Porro David erat in presidio, et statio Philistinorum in Beth-Leem.

Desideravit igitur David, et dixit: O si quis daret mihi aquam de cisterna Beth-Leem, quae est in porta.

Tres ergo isti per media castra Philistinorum perreverunt, et hauserunt aquam de cisterna Beth-Leem, quae erat in porta, et attulerunt ad David ut biberet:

Qui noluit, sed magis libavit illam Domino, dicens:

Absit ut in conspectu Dei mei hoc faciam, et sanguinem virorum istorum bibam, quia in periculo animarum suarum attulerunt mihi aquam. Et ob hanc causam noluit bibere. Hæc fecerunt tres robustissimi.

Ahisai quoque frater Joab ipso erat princeps trium, et ipse levavit hastam suam contra trecentos vulneratos, et ipse erat inter tres nominatissimos, inter tres secundos inclutus³, et princeps eorum.

1. Sic legunt omnes miss. cum exemplaribus canonis Hebraeo veritatis. Edidit in Phesdomini juxta Hebraeam, *וְיָרַח אֵת הַבְּרִית דַּוִּד*, Marx.

2. Restitutum partium numerum, *hi steterunt, et defenderunt*, et mox percussissent ad Hebraei textus, et LXXorum: quot videmus codicum edam. Auctor quoque Hebraeorum *questionum* in hunc librum ad ipso laudatus Martiano in legit, causamque addit cur, in *regum libri singulariter ponitur, ut regis fortitudo monstretur*. Ad hanc probabilitatem longe est, superiori proximo versu nomen *Semmi*, scribarum incuria in ipso archetypo praetermissum. Martiano. tamen e suis aliquot miss. minori numero ponit, *hic stetit, defendit, etc.*

— In singulari legunt ista miss. codices, editi autem in plurali, *hi steterunt... defenderunt, etc.* Plura-

tem quoque in verbis numerum restituit Hebraeus hic loci, sed libro secundo Samuelis v. 12 eandem historiam, sive eandem sententiam legit in singulari. Unde auctor *quæst. Hebraeorum* in paratipomeneo ita docet: « Steterunt in medio agri, et eum defenderunt, David scilicet et Eleazar. Hoc in paratipomeneo: in regum vero singulariter ponitur, ut regis fortitudo monstretur ». Nos utrobique exemplaria miss. versionis Hieronymiana secuti sumus. Marx.

3. In ms. regio et duobus S. Germani a Pratis, ac in utroque canonis Hebraeo veritatis, casus est absolutus, *inter tres secundus inclutus*. Marx.

— Vocem *primus* Hebraeus textus non habet, sed tantum *וְיָרַח אֵת הַבְּרִית*, *veritatem* usque ad tres, sive *tertius*, non *percutit* (Graecus quoque, *καὶ τὰς τρεῖς πρώτους ἐκείνην*).

Verumtamen usque ad tres primos non venerat.

Banaas filius Joiada viri robustissimi, qui multa opera perpetravit, de Cabseel :

Ipsa percussit duos Ariel Moub, et ipse decemavit, et interfecit tenem in media cisterna tempore rivis.

Et ipse percussit virum Egyptium, cuius staturus erat quinque cubitorum, et habebat lanam ut hectorum terentium.

Descendit igitur ad eum cum virga, et rapuit hastam, quam tenebat manu, et interfecit eum hasta sua.

Hac fecit Banaas filius Joiada, qui erat inter tres robustos, nominatissimus, inter triginta primos, verumtamen ad tres usque non pervenerat.

Posuit autem cum David ad auriculam suam.

Porro fortissimi in exercitu, Assael frater Joab, et Eleam filius patris eius de Beth-Leem, Sommoth Aroclites, Hedes Phalontes, Ira filius Aces Theocites, Abizer Anatholites, Sobboch Anatholites, Hai Abolites, Maral Notoplasites, Helel filius Baana Notoplasites, Ethai filius Ribai de Gabath filiorum Benjamin, Banaa Pharonites, Uri de Torrente Gasa, Abiel Arabathites, Amotha Sauramites, Elaba Salabonites.

Etiam Azom Genosita, Jonathan filius Sega Ararites, Ahiam filius Sachar Ararites, Eliphai filius Ur, Ephrae Megharathites, Alia Phelocites, Asro Charmelites, Noora filius Azbi, Joel frater Nathan, Maber filius Agari, Selec Amgonites, Noora Berolithes armiger Joab filii Sarvia. Ira Jethraeus, Garub Jethraeus, Uria Hethama; Zabud filius Ooli, Adia filius Sega Rubenites princeps Rubenitarum, et cum eo triginta : Hannan filius Maacha, et Josephat Mathandus, Ozia Astarothites, Samna et Jalel filii Hotham Aroclites, Jediel filius Samri, et Jola frater eius Thosites, Eliel Maumites, et Jeribal, et Josafa filii Elnaem, et Jehims Moabites, Eliel, et Obab, et Jaziel de Masoba.

Cap. XII. — Hi quoque venerunt ad David in Siceleg cum adhuc fugeret Saul filium Cis, qui erat fortissimi et egregii pugnatore, tendentes arcum, et atraque manu fundis saxa et jacientes et dirigentes sagittas de fratribus Saul ex Benjamin.

Princeps Ahiezer, et Joas, filii Samas, Gabaa-

thites, et Jaziel et Phallet filii Armoth, et Baracha, et Jea Anatholites.

Samsias quoque Gabanites fortissimus inter triginta et super triginta.

Jeremias, et Jeziel, et Johanan, et Jezbad Gaderothites, Huzai et Jerimoth, et Baafia, et Samaria, et Saphalia Aruphites, Elcana, et Jesia, et Azrael, et Jozer, et Jeshaam de Carehim : Joela quoque, et Zabadia, filii Jeroam de Gador.

Sed et de Gad transigerunt ad David, cum lateret in deserto, viri robustissimi, et pugnatore optimi, tenentes clypeum et hastam : facies eorum quasi facies leonis, et veloces quasi capreae in montibus.

Ezer princeps, Obdias secundus, Eliab tertius, Masmana quartus, Jeremias quintus, Elisi sextus, Eliel septimus, Johanan octavus, Elzebad nonus, Jeremias decimus, Machbanai undecimus.

Ili de filiis Gad principes exercitus : novissimus oculum militibus praerat, et maximus, mille.

Isti sunt qui transierunt Jordanem mense primo, quando inundare consuevit super ripas suas : et omnes fugaverunt qui morabantur in vallibus ad orientalem plagam et occidentalem.

Venerunt autem et de Benjamin, et de Juda, ad praesidium in quo morabatur David.

Egressusque est David obviam eis, et ait :

Si pacifice venistis ad me, ut auxilium mihi, cor meum jungatur vobis : si autem insidiamini mihi pro adversariis meis, cum ego iniquitatem in manibus meis non habeam, videat Deus patrum nostrorum, et iudicet.

Spiritus vero induit Amassi principem inter triginta et ait :

Tui sumus, o David, et tecum, filii Isai : pax, pax tibi, et pax adiutoribus tuis. Te enim adjuvat Deus tuus.

Suscipit ergo eos David, et constituit principes turae.

Porro de Manasse transfugerunt ad David, quando veniebat cum Philistinum adversus Saul, ut pugnaret.

Et non dimicavit cum eis, quia, in illo consilio, remisserunt eum principes Philistinorum, dicentes :

Periculo capitis nostri revertetur ad dominum suum Saul.

Quando igitur reversus est in Siceleg, fugerunt ad eum de Manasse, Ednae et Jozabad, et

Jediel, et Michael¹, et Jozabad et Eflu, et Salathi, principes millium in Manasse.

Hi praebuerunt auxilium David adversus latrones : omnes enim erant viri fortissimi, et facti sunt principes in exercitu.

Sed et per singulos dies veniebant ad David ad auxiliandum ei, usque dum esset grandis numerus, quasi exercitus Dei.

Iste quoque est numerus principum exercitus, qui venerunt ad David, cum esset in Hebron, ut transferrerent regnum Saul ad eum, juxta verbum Domini.

Filii Juda portantes clypeum et hastam, sex millia octingenti expediti ad praedium.

De filiis Simson, virorum fortissimorum ad pugnandum, septem millia centum.

De filiis Levi, quatuor millia sexcenti.

Jolada quoque princeps de stirpe Aaron, et cum eo tria millia septingenti.

Sadee etiam puer egregie indolis, et domus patris ejus, principes viginti duo.

De filiis autem Benjamin fratribus Saul tria millia : magna enim pars eorum adhuc sequebatur domum Saul :

Porro de filiis Ephraim viginti millia octingenti, fortissimi robore, viri nominati in cognationibus suis.

Et ex dimidia tribu Manasse, decem et octo millia, singuli per nomina sua venerunt ut constituerent regem David.

De filiis quoque Issachar viri eruditi, qui noverant singula tempora ad praecipendum quid facere deberet Israel, principes ducenti :

Omnia autem reliqua tribus, eorum consilium sequebatur.

Porro de Zabulon qui egrediebantur ad praedium, et stabant in acie instructi armis bellicis, quinquaginta millia venerunt in auxilium², non in corde duplici.

Et de Nephthali, principes mille : et cum eis instructi clypeo et hasta, triginta et septem millia.

1. Addunt hoc loco edidit libri post verbum Michael, et Ednae. Colbertinus ms. Anticens, legit, et Michael, et Nas, et Jozabad. Hoc vero, id est, et Nas, sive et Ednae, abest in Hebraeo, in quo cetera ms. Latinae. MART.

— Quod hic intererunt Vulgati codices, sive respiciunt nomen et Ednae, negue Hobemus, neque

De Dan etiam preparati ad praedium, viginti octo millia sexcenti.

Et de Aser egredientes ad pugnam, et in acie provocantes, quadraginta millia.

Trans Jordanem autem de filiis Ruben, et de Gad, et dimidia parte tribus Manasse, instructi armis bellicis centum viginti millia.

Omnes isti viri bellatores expediti ad pugnandum, corde perfecto venerunt in Hebron, ut constituerent regem David super universum Israel :

Sed et omnes reliqui ex Israel, uno corde erant, ut rex fieret David.

Fueruntque ibi apud David tribus diebus comedentes et bibentes. Preparaverant enim eis fratres sui.

Sed et qui juxta eos erant, usque ad Issachar, et Zabulon, et Nephthali, afferebant panes in asinis, et camelis, et mulis et bobus, ad vescendum farinam, palathas, iram passam, vinum, oleum, boves, arietes ad omnem copiam. Gaudium quippe erat in Israel.

Cap. XIII. — Init autem consilium David cum tribuibus, et centurionibus, et universa principibus, et ait ad omnem eorum Israel :

Si placet vobis, et a Domino Deo nostro egrediar sermo, quem loquor, militemus ad fratres nostros reliquos in universas regiones Israel, et ad sacerdotes, et levitas, qui habitant in suburbanis urbium, et congregentur ad nos, et reducamus arcem Dei nostri ad nos : non enim requisivimus eam in diebus Saul.

Et respondit universa multitudo, ut ita fieret : plenebat enim sermo omni populo.

Congregavit ergo David cunctum Israel, a Sior Egypti, usque dum ingrederis Emath, ut adduceret arcem Dei de Cariath-larim.

Et ascendit David, et omnis vir Israel ad calem Cariath-larim, qui est in Juda, ut afforet inde arcem Domini Dei, sedentes super cherubim, ubi invocatum est nomen ejus.

Gravus textus, non denique vultores Hieronymiani et melioris notae mss. habent.

2. Hebraeus vero textus habet יצונו quod proprio significat, ad instruendam aciem. Videtur autem Hieronymus, et ante Hieronymum, Septuaginta in eo quod ob oculos habebant exemplari legisse יצונו, quod est in auxilium : altera littera, atque ea 7 perquam simili permixta.

Imposueruntque arcam Dei super plaustrum novum, de domo Abinadab :

Oza autem, et frater ejus, minabant plaustrum.

Porro David, et universus Israel, Iudebant coram Deo omni virtute in canticis, et in citharis, et psalteriis, et tympanis, et cymbalis, et tubis.

Cum autem pervenissent ad arcam Chidon, tetendit Oza manum suam, ut sustentaret arcam: hos quippe lascivius paululum inclinaverat eam.

Iratus est itaque Dominus contra Ozam, et percussit eum, eo quod tetigisset arcam: et mortuus est ibi coram Domino.

Contristatusque est David, eo quod divisisset Dominus Ozam :

Vocavitque locum illum : Divisio Oza, usque in presentem diem.

Et timuit Deum tunc temporis, dicens : Quomodo possum ad me introducere arcam Dei ?

Et ob hanc causam non eam adduxit ad se, hoc est in civitatem David, sed avertit in domum Obadedom Gethai.

Mansit ergo arca Dei in domo Obadedom tribus mensibus :

Et benedixit Dominus domui ejus, et omnibus que habebat.

Cap. XIV. — Misit quoque Hiram rex Tyri nuntios ad David, et ligna cedrina.

Et artifices parietum, lignorumque : ut adificarent et domum.

Cognovitque David quod confirmasset eum Dominus in regem super Israel, et sublevatum esset regnum suum super populum ejus Israel. Accipit quoque David alias uxores in Jerusalem : genuitque filios et filias.

Et hæc nomina eorum qui nati sunt ei in Jerusalem : Sama, et Sobab, Nathan, et Salomon, Jehar, et Elisua, et Eliphalel, Noga quoque, et Napheg, et Japhie, Elisama, et Balthada, et Eliphalel.

Audientes autem Philisthim eo quod unctus esset David in regem super universum Israel ascenderunt omnes ut quærerent eum :

Quod cum audisset David, egressus est obviam eis.

Porro Philisthim venientes, diffusi sunt in valle Raphaim.

Consultitque David Dominum, dicens :

Si ascendam ad Philistinos, et si trades eos in manu mea.

Et dixit ei Dominus : Ascende, et tradam eos in manu tua.

Cumque illi ascendissent in Beal-Pharasin, percussit eos Ibi David, et dixit :

Divisit Deus inimicos meos per manum meam, sicut dividuntur aquæ :

Ri idcirco vocatum est nomen illius loci Beal-Pharasin.

Dereliqueruntque ibi deos suos, quod David jussit exuri.

Alia etiam vice Philisthim irruerunt, et diffusi sunt in valle.

Consultitque rursum David Deum, et dixit ei Deus :

Non ascendas post eos, relictis ab eis, et venies contra illos ex adverso pyrorum.

Cumque audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc egredieris ad bellum.

Egressus est enim Deus ante te, ut percuciat castra Philisthim.

Fecit ergo David sicut præceperat ei Deus, et percussit castra Philistinorum, de Gabaa usque Gazera.

Divulgatumque est nomen David in universis regionibus, et Dominus dedit pavorem ejus super omnes gentes.

Cap. XV. — Fecit quoque sibi domos in civitate David; et edificavit locum arca Dei, tetenditque ei tabernaculum.

Tunc dixit David : Illicitum est ut a quocunque portetur arca Dei nisi a levitis, quos elegit Dominus ad portandum eam, et ad ministrandum sibi usque in æternum.

Congregavitque universum Israel in Jerusalem, ut afferretur arca Dei in locum suum, quem preparaverat ei.

Necnon et filios Aaron, et levitas.

De filiis Merari, Asaia princeps, et fratres ejus decem viginti.

De filiis Gerson, Joel princeps, et fratres ejus centum triginta.

De filiis Elisaphan, Semeias princeps, et fratres ejus ducenti.

De filiis Hebron, Eliel princeps, et fratres ejus octoginta.

De filiis Oziel, Aminadab princeps, et fratres ejus, centum duodecim.

Vocavitque David Sadoc et Abiathar sacer-

dotes et levitas, Uriel, Asaia, Joel, Semeiam, Eliel et Aminadab :

Et dixit ad eos : Vos qui estis principes familiarum levitarum, sanctificamini cum fratribus vestris, et afferite arcam Domini Dei Israel, ad locum qui ei preparatus est :

Ne ut a principio, quia non eratis presentes, percussit nos Dominus : sic et nunc fiat, illicitum quid nobis agentibus.

Sanctificati sunt ergo sacerdotes, et levite, ut portarent arcam Domini Dei Israel.

Et tulerunt filii Levi arcam Dei, sicut præceperat Moses juxta verbum Domini, humeris suis, in vectibus.

Dixitque David principibus levitarum, ut constituerent de fratribus suis cantores in organis musicorum, nablīs videlicet, et lyris, et cymbalis, ut resonaret in excelsis sonitus lætitiæ.

Constitueruntque levitas : Eman filium Joel, et de fratribus ejus, Asaph filium Barachia :

De filiis vero Merari fratribus eorum, Ethan filium Casaja.

Et cum eis fratres eorum in secundo ordine, Zachariam, et Ben, et Jaziel, et Semiramoth, et Jahiel, et Ani, Eliab, et Benaïam, et Masiam, et Mathathiam et Eliphahu, et Maceniam, et Obadedom, et Jeiel, janitores.

Porro cantores, Eman, Asaph, et Ethan, in cymbalis æneis conrepantes.

Zacharias autem, et Oziel, et Semiramoth, et Jahiel, et Ani, et Eliab, et Masias, et Banaïas, in nablīs arcana cantabant.

Porro Mathathias, et Eliphahu, et Macenias, et Obadedom, et Jeiel, et Ozaziu, in citharis pro octava caneant ².

Chonenias autem princeps levitarum, propheta: præerat, ad præcipientem melodiam : erat quippe valde sapiens.

Ei barachias, et Elcana, janitores arca.

Porro Sobenias, et Josaphat, et Nathanael, et Amasai, et Zacharias, et Banaïas, et Eliezer, sacerdotes, clangebant tubis coram arca Dei.

Ri Obadedom, et Jehias, erant janitores arca :

Igitur David, et omnes majores nata Israel, et

tribuai, serunt ad deportandam arcam foderis Domini de domo Obadedom, cum lætitia.

Cumque adjuvasset Deus levitas, qui portabant arcam foderis Domini, immolabantur septem tauri, et septem arietes.

Porro David erat indutus stola byssina, et universi levite, qui portabant arcam, cantoresque, et Chonenias princeps prophetia inter cantores.

David autem indutus erat etiam ephod lineo.

Universusque Israel deducebant arcam foderis Domini in jubbis, et sonitu buccina, et tubis, et cymbalis, et nablīs, et citharis conrepantes.

Cumque pervenisset arca foderis Domini usque ad civitatem David, Michol filia Saul prospiciens per fenestram, vidit regem David saltantem atque ludentem, et despexit eum in corde suo.

Cap. XVI. — Attulerunt igitur arcam Dei, et constituerunt eam in medio tabernaculi, quod tetenderat ei David : et obtulerunt holocausta, et pacifica coram Deo.

Cumque complexset David effluens holocausta, et pacifica, benedixit populo in nomine Domini.

Et divisit universis per singulos, a viro usque ad mulierem tortam panis, et partem assæ carnis bubulæ, et fritam oleo similam.

Constituitque coram arca Domini de levitis, qui ministrarent, et recordarentur operum ejus, et glorificarent, aliqui laudarent Dominum Deum Israel :

Asaph principem, et secundum ejus Zachariam :

Porro Jaziel, et Semiramoth, et Jahiel, et Mathathiam, et Eliab, et Banaïam, et Obadedom, et Jeiel super organa psalterii, et lyras :

Asaph autem, ut cymbalis personaret.

Banaïam vero et Jaziel sacerdotes, canere tuba jugiter coram arca foderis Domini.

In illo die fecit David principem ad confitentium Domino Asaph, et fratres ejus :

Confitemini Domino, et invocate nomen ejus : notas facite in populis adventiones ejus ².

1. Hebræus habet לַמְנַצֵּחַ *lammatschah*, quod Hieronymus legit *lamnasæ* pro nomine commentationum in Daniolum, ubi assentit hanc vocem Symmachum interpretari *ἑσθῆτος*, quod proprie triumphum, palmamque significat. Maar.

2. In psalmodum libro, quem supra excudimus, ubi psalmi ex locum hic tenet, aliter sæpe legitur : hic, notas facite populis cogitationes ejus : et tertio ab hoc versu, loquimini in universis mirabilibus ejus, etc. *Exultate in nomine sanctos ejus*, alioque his similia infra, que tunc conferendo animadvertias.

Cantate ei, et psallite ei :
 narrate omnia mirabilia ejus.
 Laudate nomen sanctum ejus :
 letetur cor querentium Dominum.
 Querite Dominum, et virtutem ejus :
 querite faciem ejus semper :
 Recordamini mirabillum ejus, quae fecit :
 signorum illius [At. hoc illius], et judiciorum
 oris ejus.
 Seman, Israel servi ejus :
 filii Jacob electi ejus,
 Ipse Dominus Deus noster :
 in universa terra iustitia ejus.
 Recordamini in sempiternum pacti ejus :
 sermonis, quem praecepit in mille genera-
 tionibus.
 Quom popigit cum Abraham :
 et juramenti illius cum Isaac.
 Et constituit illud Jacob in praeceptum :
 et Israel in pactum sempiternum.
 Dicens : Tibi dabo terram Chanaan,
 fusciculum hereditatis vestrae.
 Quom essent pauci numero,
 parvi et coloni ejus.
 Et transierant de gentio in gentem,
 et de regno ad populum alterum.
 Non dimisit quemquam calumniari eos,
 sed increpuit pro eis reges.
 Nullo tangere christos meos :
 et in prophetais meis nolite malignari.
 Cantate Domino omnis terra :
 annuntiate ex die in diem salutaria ejus.
 Narrate in gentibus gloriam ejus :
 in cunctis populis mirabilia ejus.
 Quia magnus Dominus, et laudabilis nimis :
 et horribilis super omnes deos.
 Omnes enim dii popularum idola,
 Dominus autem caelos fecit.
 Confessio et magnificentia coram eo :
 fortitudo et gaudium in loco ejus.
 Afferte Domino, familie populorum,
 afferte Domino gloriam et imperium.
 Date Domino gloriam nomini ejus,
 levate sacrificium, et venite in conspectu
 ejus :

1. Hic psalmus est xvi in psalterio juxta Hebraeos. Passim vero etiam ita ab superioribus excusa ejus interpretatio Hieronymiana discordat. Sed et Hebraeos utriusque libri textus variat, qui critici loca observant.

et adorato Dominum in decore sancto.
 Commovetur a facie ejus omnis terra :
 ipse enim fundavit orbem immobilem.
 Letetur caeli, et exsulet terra :
 et dicant in nationibus : Dominus regnavit.
 Tonet mare, et plenitudo ejus :
 exsulent agri, et omnia quae in eis sunt.
 Tunc laudabunt signa saltus coram Domino :
 quia venit judicare terram.
 Confitemini Domino, quoniam bonus :
 quoniam in aeternum misericordia ejus.
 Et dicite : Salva nos, Deus salvator noster,
 et congrega nos, et erue de gentibus :
 Ut confiteamur nomini sancto tuo,
 et exsultemus in carminibus tuis.
 Benedictus Dominus Deus Israel ab aeterno usque
 in aeternum :
 et dicet omnis populus :
 Amen, et hymnum [At. hymnus] Domino ?
 Dereliquit itaque tibi coram arca federis Domini,
 Asaph et fratres ejus, ut ministrarent in conspectu arcae jugiter, per singulos dies, et vices suas.
 Porro Obadedom, et fratres ejus sexaginta octo :
 Et Obadedom filium Isithan, et Asa constituit janitores.
 Saloo autem sacerdotam, et fratres ejus sacerdotes, coram tabernaculo Domini in excelso, quod erat in Gabaon :
 Ut offerrent holocausta Domino super altare holocaustalis jugiter, mane et vespere, juxta omnia quae scripta sunt in lege Domini, quam praecepit Israeli.
 Et post eum Eman, et Isithan, et reliquos alertos unumquemque vocabulo suo ad confitendum Domino : Quoniam in aeternum misericordia ejus.
 Eman quoque et Isithan canentes tuba, et quaticientes cymbala, et omnia musicorum organa, ad canendum Deo :
 Filios autem Isithan fecit esse portarios.
 Reversusque est omnis populus in domum

2. Manuscripti aliquot, amen et hymnus a Domino. Confirmit lector studiosus psalmum hujus loci cum eodem cantico, quod in psalterio numeratur ex, et delatelo cum xvi invenies profecto multa diversa tam in Hebraeis, quam in Latina exemplaribus. Mavr.

suam, et David, ut benediceret etiam domui suae.

Cap. XVII. — Cum autem habitaret David in domo sua, dixit ad Nathan prophetam :
 Ecce ego habitabo in domo cedrina : arca autem federis Domini sub pellibus est.
 Et ait Nathan ad David : Omnia quae in corde tuo sunt, fac : Deus enim tecum est.
 Igitur nocte illa factus est sermo Dei ad Nathan, dicens :
 Vado, et loquere David servo meo : Haec dicit Dominus :
 Non edificabis tui mihi domum ad habitandum.

Neque enim mansi in domo, ex eo tempore quo eduxi Israel, usque ad hanc diem : sed fui semper mutans loca tabernaculi, et in tentorio manens cum omni Israel.

Nunquid locutus sum saltem uni judicum Israel, quibus praeceperam ut pascerent populum meum, et dixi : Quare non edificastis mihi domum cedrinam ?

Nunc itaque sic loqueris ad servum meum David : Haec dicit Dominus exercituum : Ego tui te, cum in pascuis sequeris gregem, ut esses dux populi mei Israel :

Et fui locum quocumque peraxisti : et interfeci omnes inimicos tuos coram te, fecique tibi nomen quasi unius magnorum, qui celebrantur in terra.

Et dedi locum populo meo Israel : plantabitur, et habitabit in eo, et ultra non commovebitur :

Nec filii iniquitatis alterent eos, sicut a principio, ex diebus quibus dedi iudicem populo meo Israel, et humiliavi universos inimicos tuos.

Annuntio ergo tibi, quod edificaturus sis domum tui Domini :

Cumque impleveris dies tuos, ut vadas ad patres tuos, suscitabo semen tuum post te, quod erit de filiis tuis, et stabiliam regnum ejus.

Ipse edificabit mihi domum, et firmabo solium ejus usque in aeternum.

Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium, et misericordiam meam non auferam ab eo, sicut abstuli ab eo qui ante te fuit.

Et statuum eam in domo mea, et in regno meo, usque in sempiternum : et thronus ejus erit firmissimus in perpetuum.

Juxta omnia verba haec, et juxta universam visionem istam, sic locutus est Nathan ad David.

Cumque venisset rex David, et sedisset coram Domino, dixit :

Quis ego sum, Domine Deus, et quae domus mea, ut prestares mihi talia ?

Sed et hoc parum visum est in conspectu tuo, ideoque locutus es super domum servi tui etiam in futurum.

Et fecisti me specabilem super omnes homines, Domine Deus.

Quid ultra addere potest David, cum ita glorificaveris servum tuum, et cognoveris cum ?

Domine, propter sanctulum tuum juxta eorum tumul fecisti omnem magnificentiam hanc, et nota esse voluisti universa magna.

Domine, non est similis tui : et non est alius Deus absque te, ex omnibus quos audivimus auribus nostris.

Quis enim est alius, ut populus tuus Israel, gens una in terra, ad quam perrexit Deus, et liberaret, et faceret populum tibi, et magnitudines suas atque terroribus egeret nationes a facie ejus, quem de Aegypto liberavit ?

Et posuisti populum tuum Israel tibi in populum usque in aeternum, et tu, Domine, factus es Deus ejus.

Nunc igitur, Domine, sermo quem locutus es famulo tuo, et super domum ejus, confirmetur in perpetuum, et sic sicut locutus es.

Permaneatque et magnificentur nomen tuum usque in sempiternum, et dicatur : Dominus exercituum Deus Israel, et domus David servi ejus permanens coram eo.

Tu enim, Domine Deus meus, reverbasti auriculam servi tui, ut edificares ei domum, et ideoque invenit servus tuus fiduciam, et orat coram te.

Nunc ergo, Domine, tu es Deus, et locutus es ad servum tuum tanta beneficia. Et copisti benedictio domui servi tui, et sit semper coram te : te enim, Domine, benedictione, benedictio erit in perpetuum.

Cap. XVII. — Factum est autem post haec, ut percuteret David Philistinim, et humiliaret eos, et tolleret Geth, et filias ejus, de manu Philistinim, percuteretque Moab, et fieret Moabitae servi David, offerentes ei munera.

Et tempore percussit David etiam Adadezer regem Soba regionis Emath, quando perrexit ut dilataret imperium suum usque ad flumen Euphraten.

Cepit ergo David mille quadreges ejus, et septem millia equites, ac viginti millia virorum peditum, sublevavitque omnes equos currum, et excepit centum quadreges, quas reservavit sibi.

Supervenit autem et Syrus Damascenus, ut auxilium praeberet Adadezer regi Soba: sed et hujus percussit David viginti duo millia virorum.

Et posuit milites in Damasco, ut Syria quoque serviret sibi, et offerret munera. Adjavitque eum Dominus in cunctis, ad quae perrexerat.

Taliter quoque David pharetras aureas, quas habuerunt servi Adadezer, et attulit eas in Jerusalem.

Neonem de Thebath et Chun, urbibus Adadezer, eris plurimum, de quo fecit Salomon mare aereum, et columnas, et vasa aenea.

Quod cum audisset Thou rex Emath percussisse videlicet David omnem exercitum Adadezer regis Soba, misit Adurem filium suum ad regem David, ut postularet ab eo pacem, et congratularetur ei, eo quod expugnasset et percussisset Adadezer: adversarius quippe erat Thou Adadezer.

Sed et omnia vasa aurea, et argentea, et aenea consecravit David rex Domino, cum argento et auro quod tolerat ex universis gentibus, tam de Idumaea, et Moab, et filiis Ammon, quam de Philistinim et Amalec.

Abisai vero filius Sarviae percussit Edom in vallo Salinarum, decem et octo millia.

Et constituit in Edom praesidium, ut serviret Idumaea David:

Salvavitque Dominus David in cunctis ad quae perrexerat.

Regnavit ergo David super universum Israel, et faciebat iudicium atque justitiam cuncto populo suo.

Porro Joab filius Sarviae erat super exercitum, et Josaphat filius Ahitob a commentariis.

Sadoc autem filius Ahitob, et Abimelec filius Abiathar, sacerdotes: et Susa, scriba.

Banaias vero filius Joiads super legiones Cherethi, et Phelthi.

Porro filii David primi ad manum regis.

Cap. XIX. — Accessit autem, ut moreretur Naas rex filiorum Ammon, et regnaret filius ejus pro eo.

Dixitque David Faciam misericordiam cum Anon filio Naas: praestitit enim mihi pater ejus gratiam.

Misitque David: nuntios ad consolandum eum super morte patris sui.

Qui cum pervenissent in terram filiorum Ammon, ut consolarentur Anon, dixerunt principes filiorum Ammon ad Anon:

Tu forsitan putas, quod David honoris causa in patrem tuum miserit qui consolentur te: nec animadvertis, quod ut explorent, et investigent, et scrutentur terram tuam, venerint ad te servi ejus?

Igitur Anon pueros David decalavit, et rasit, et praecidit tunicas eorum a natibus usque ad pedes, et dimisit eos.

Qui cum abissent, et hoc mandassent David, misit in occursum eorum (grandem enim contumeliam sustinuerant) et praecipit ut manerent in Jericho, donec cresceret barba eorum, et tunc revertentur.

Videntes autem filii Ammon, quod injuriam fecisset David, tam Anon, quam reliquos populus, miserunt mille talenta argenti, ut conducerent sibi de Mesopotamia, et de Syria Maacha, et de Soba, currus et equites.

Conduxeruntque triginta duo millia currum, et regem Maacha cum populo ejus. Qui cum venissent, castrametati sunt e regione Medaba.

Filii quoque Ammon congregati de urbibus suis, venerunt ad bellum.

Quod cum audisset David, misit Joab, et omnem exercitum viroque fortium:

Egressi filii Ammon, direxerunt aciem juxta portam civitatis: reges autem, qui ad auxilium ejus venerant, separati in agro steterunt.

Igitur Joab intelligens bellum ex adverso et post tergum contra se fieri, elegit viros fortissimos de universo Israel, et perrexit contra Syrum.

legatur Adadezer cum *staleth*. Consulo annotationes nostras. MAUR.

Reliquam autem partem populi dedit sub manu Abisai fratris sui, et perrexerunt contra filios Ammon.

Dixitque: Si vicerit me Syrus, auxilio eris mihi: si autem superaverint te filii Ammon, ero tibi in praesidium.

Confortare, et agamus viriliter pro populo nostro, et pro urbibus Dei nostri, Dominus autem, quod in conspectu suo bonum est, faciet.

Perrexit ergo Joab, et populus qui cum eo erat, contra Syrum ad praedium: et fugavit eos.

Porro filii Ammon videntes quod fugisset Syrus, ipsi quoque fugerunt Abisai fratrem ejus, et ingressi suam civitatem:

Reversusque est etiam Joab in Jerusalem.

Videns autem Syrus quod cecidisset coram Israel, misit nuntios, et adduxit Syrum, qui erat trans fluvium:

Sophachi autem princeps militiae Adadezer, erat dux eorum.

Quod cum nuntiatum esset David, congregavit universum Israel, et transiit Jordanem, ieruntque in eos, et direxit ex adverso aciem, illis contra pugnantibus.

Fugit autem Syrus Israel:

Et interfecit David de Syris septem millia currum, et quadraginta millia peditum, et Sophach exercitus principem.

Videntes autem servi Adadezer, se ab Israel esse superatos, transfugerunt ad David, et servierunt ei: noluitque ultra Syria auxilium praebere filiis Ammon.

Cap. XX. — Factum est autem post anni circuitum, eo tempore quo solent reges ad bella procedere, congregavit Joab exercitum, et robur militiae, et vastavit terram filiorum Ammon, perrexitque, et obsedit Rabba:

Porro David manebat in Jerusalem, quando Joab percussit Rabba, et destruxit eam.

Tulit autem David coronam Melchom de capite ejus, et invenit in ea auri poede talentum,

et pretiosissimas gemmas, facitque sibi inde diadema: manibus quoque urbis plurimas tulit:

Populum autem, qui erat in ea, eduxit: et fecit super eos tribulas, et trahas, et ferrata carpenta transire, ita ut dissecarentur, et contererentur:

Sic fecit David cunctis urbibus filiorum Ammon, et reversus est cum omni populo suo in Jerusalem.

Post haec initum est bellum in Gazer adversum Philisthaeos: in quo percussit Sobbochaj Gathites, Saphai de genere Baphaim, et humiavit eos.

Aliud quoque bellum gestum est adversus Philisthaeos, in quo percussit Adeodatus filius Saitus Locinates fratrem Goliath Geththai, cujus hasta lignum erat quasi licitorium toxentium.

Sed et aliud bellum accidit in Geth, in quo fuit homo longissimus, senes habens digitos, id est, simul viginti quatuor: qui et ipse de Bapha fuerat stirpe generatus.

Illi blasphemavit Israel: et percussit eum Jonathan filius Samae frater David.

Hi sunt filii Bapha in Geth, qui ceciderunt in manu David et servorum ejus.

Cap. XXI. — Consurroxit autem Satan contra Israel: et incitavit David, ut numeraret Israel.

Dixitque David ad Joab, et ad principes populi: Ita, et numerate Israel a Bersabee usque Dan: et afferite mihi numerum ut sciam.

Responditque Joab: Angeat Dominus populum suum centuplum, quam sunt: noxae, domine mi rex, omnes servi tui sunt? Quare hoc quarit dominus meus, quod in peccatum reputetur Israel?

Sed sermo regis magis prevaluit: egressusque est Joab, et circumivit universum Israel: et reversus est Jerusalem:

Beditque David numerum eorum, quos circumiserat, et inventus est omnis Israel numerus: mille millia et centum millia virorum educendum gladium:

1. Canon Memmianus hoc modo legit in sacro contextu, habens in lateri marginali variantes istas lectiones, *alibi Bethlemites, alibi Hebrones*. Notat vero falsus Hieronymus in quest. Hebraeae hujus loci, quo modo comma pressens in Hebraeo legatur: s. In quo percussit Adeodatus. In Hebraeo, inquit, scribitur Eboan filius Jair Leemites frater, Jair,

viglians, in Regum scribitur Hur filius Jaro, quod interpretatur *saltus*: in Regum scribitur Bethlemites, in paralipomenon, *Leemites frater*, etc. Vide Samuelis II, cap. xxi, vers. 19. Advertat lector diversas esse lectiones *quasi*. *Hebraeorum* in mss. ac in editis libris, de quibus, si vita comes fuerit, propolis locis dicturi sumus. MAUR.

1. Ita mss. Latini codices. In Hebraeo legimus hic Adadezer cum res in medio, cum in libris Samuel

De Juda autem trecenta septuaginta millia bellatorum:

Nam Levi et Benjamin non numeravit: eo quod Iobab invidus excoqueretur regis imperium. Displevit autem Deo quod iussum erat: et percussit Israel.

Dixitque David ad Deum: Peccavi nimis ut hoc facerem: obsecro, aufer iniquitatem servitui, quia insipienter egi.

El locutus est Dominus ad Gad Videntem David, dicens: Vade, et loquere ad David, et dic ei:

Hec dicit Dominus: Trium tibi optionem do; unum quod volueris, elige, et feriam tibi.

Cumque venisset Gad ad David, dixit ei: Hec dicit Dominus: Elige quod volueris:

Aut tribus annis famem: aut tribus mensibus fugare te hostes tuos, et gladium eorum non posse evadere: aut tribus diebus gladium Domini, et mortem pestilentiam versari in terra, et Angelum Domini interficere in universis finibus Israel:

Nunc igitur vide quid respondeam ei, qui misit me.

El dixit David ad Gad: Ex omni parte me angustia premunt: sed melius mihi est, ut incidam in manus Domini, quia multe sunt miserationes eius, quam in manus hominum.

Misit ergo Dominus pestilentiam in Israel: et occiderunt de Israel septuaginta millia virorum.

Misit quoque Angelum in Jerusalem, ut percuteret eam.

Cumque percuteretur, vidit Dominus, et miseris est super magnitudine mali:

Et imperavit Angelo, qui percutiebat: Sufficit, jam cesset manus tua.

Torro Angelus Domini stabat juxta aream Ornan Jebusae.

Levansque David oculos suos, vidit Angelum Domini stantem inter terram et eolum, et evaginatum gladium in manu ejus, et versum contra Jerusalem:

1. Hunc numerum continent exemplaria canonis, ac nos. omnes Latini edicunt, quod sexagesim. Editi legunt juxta Hebraeos, *quidessaginta septuaginta millia*. Arabi vero interpretes antea non habent numerum, nemp, *quingenta septuaginta millia*. Dissonantiam hancmodi, qua occurrit in libris regum ac parallelomenis, conciliare nititur auctor *quest. Hebraeorum*, cujus jam saepe meminimus. *Marr.*

Et ceciderunt, tam ipso quam majores natu vestiti cilicis, prout in terram.

Dixitque David ad Deum: Nonne ego sum, qui jussi ut numeraretur populus? Ego, qui peccavi: ego, qui malum feci: iste grex quid commoverit? Domine Deus meus, vertatur, obsecro, manus tua in me et in domum patris mei: populus autem tuus non percutiatur.

Angelus autem Domini praecipit Gad, ut diceret David ut ascenderet, exstrueretque altare Domino Deo in area Ornan Jebusae.

Ascendit ergo David juxta sermonem Gad, quem locutus ei fuerat ex nomine Domini.

Porro Ornan cum suspexisset, et vidisset Angelum, quatuorque filii ejus cum eo, abscorderunt se: nam eo tempore terebat in area triticum.

Igitur cum veniret David ad Ornan, conspexit eum Ornan, et processit ei obviam de area, et adoravit illum prout in terram.

Dixitque ei David: Da mihi locum areae tuae ut aedificem in ea altare Domino: ita ut quantum valet argenti, accipias, et cesset plaga a populo.

Dixit autem Ornan ad David: Tolle, et facias dominus meus rex, quodcumque et placet: sed et hovec de in holocaustum, et tribulas in ligna, et triticum in sacrificium: omnia libens praebeto.

Dixitque ei rex David: Nequaquam ita fiet, sed argentum dabo quantum valet: neque enim tibi auferre debeo, et sic offerre Domino holocausta gratuita.

Dedit ergo David Ornan pro loco siclos auri justissimum ponderis sexcentos.

El aedificavit ibi altare Domino: obtulitque holocausta, et pacifica, et invocavit Dominum, et exaudivit eum in igne de caelo super altare holocausti.

Praecipitque Dominus Angelo: et convertit gladium suum in vaginam.

Profrons ergo David, videns quod exaudivisset

2. Editi legunt *pestilentiam*. Verbum Hebraicum *דבר* debet, sive dicitur a mortem, et *pestem* significat. *Marr.*

3. Meminimus canon scriptum bis habet in corpore *Areina*, in margine *Ornan*. *Marr.*

— Videns quo ad II Samuel, sub finem hoc de nomine, quod *II Areina* dicitur, adnotata sunt.

eum Dominus in area Ornan Jebusae, immolavit ibi victimas.

Tabernaculum autem Domini, quod fecerat Moses in deserto, et altare holocaustorum, ea tempestate erat in excelsis Gabaon.

El non prevaluit David ire ad altare, ut ibi obsecraret Deum: nimio enim fuerat timore perterritus, videns gladium Angeli Domini.

Cap. XXII. — Dixitque David: Haec est domus Dei, et hoc altare in holocaustum Israel.

El praecipit ut congregarentur omnes proselyti de terra Israel, et constituit ex eis latomos ad cadendos lapides et poliondos, ut aedificaretur domus Dei.

Ferrum quoque plurimum ad clavos januarum, et ad commissuras atque juncturas preparavit David: et aeris pondus innumerabile:

Ligna quoque cedrina non poterat estimari, quae Sidonii et Tyri deportaverant ad David.

El dixit David: Salomon filius meus puer parvulus est et delicatus: domus autem, quam aedificari volo Domino, talis esse debet, ut in cunctis regionibus nominetur: preparabo ergo ei, necessaria.

El ob hanc causam ante mortem suam omnes paravit impensas.

Vocavitque Salomonem filium suum, et praecipit ei ut aedificaret domum Domino Deo Israel.

Dixitque David ad Salomonem: Fili mi, voluntatis mese fuit ut aedificarem domum nomini Domini Dei mei, sed factus est sermo Domini ad me dicens: Multum sanguinem effudisti, et plurima bella bellasti: non poteris aedificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me.

Filius qui nascetur tibi erit vir quietissimus: faciam enim eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum: et ob hanc causam Pacificus vocabitur: et pacem et otium dabo in Israel cunctis diebus ejus.

Ipse aedificabit domum nomini meo, et ipse erit mihi in filium, et ego ero ei in patrem: firmaboque solum regni ejus super Israel in aeternum.

Nunc ergo, fili mi, sit Dominus tecum, et

1. Nonnulli nos, etiam Martiano inspecti, *viginti* habent pro *triginta*: sed et paulo inferius hoc ipso

prosperare, et aedifica domum Domino Deo tuo, sicut locutus est de te.

Del quoque tibi Dominus prudentiam et sensum, ut regere possis Israel, et custodire legem Domini Dei tui.

Tunc enim proficere poteris, si custodieris mandata et judicia quae praecipit Dominus Mosi, ut doceret Israel:

Confortare, et viriliter age, ne timeas, neque pavens.

Ecco ego in paupertate mea preparavi impensas domus Domini, auri talenta centum millia, et argenti mille millia talentorum: aeris vero et ferri non est pondus, vincitur enim numerus magnitudinis: ligna et lapides preparavi ad universa impendia.

Habes quoque plurimos artifices, latomos, et cementarios, artificesque lignorum, et omnium artium ad faciendum opus prudentissimos, in auro, et argento, et aro et ferro, cujus non est numerus.

Surge igitur, et fac, et erit Dominus tecum.

Praecipit quoque David cunctis principibus Israel, ut adjuvarent Salomonem filium suum.

Cernitis, inquiens, quod Dominus Deus vester vobiscum sit, et dederit vobis requiem per circuitum, et tradiderit omnes in manum vestram, et subjecta sit terra coram Domino et coram populo ejus.

Præbete igitur corda vestra et animas vestras, ut quæralis Dominum Deum vestrum:

Et consurgite, et aedificate sanctuarium Domino Deo, ut introducatur area sanctus Domini, et vasa Domino consecrata, in domum quae aedificatur nomini Domini.

Cap. XXIII. — Igitur David senex et plenus dierum regem consultit Salomonem filium suum super Israel.

El congregavit omnes principes Israel, et Sacerdotes atque levitas.

Numeratique sunt levites a triginta annis, et supra: et inventa sunt triginta octo millia virorum.

Ex his electi sunt, et distributi in ministerium domus Domini, viginti quatuor millia: praepositorum autem et judicum sex millia.

capitula, *suppatabatur numerus aliorum Levi a viginti annis et supra.*

Porro quatuor nullia janitores, et totidem psalter canentes Domino in organis, quae fuerat ad canendum.

Et distribuit eos David per vias filiorum Levi, Gerson videlicet, et Caath, et Merari.

Filii Gerson: Loedan, et Semei.

Filii Loedan: princeps Jahiel, et Zethan, et Joel, tres.

Filii Semei: Salomith, et Oziel, et Aran, tres: isti principes familiarum Loedan.

Porro filii Semei, Leeth, et Ziza, et Jaus, et Baria: isti filii Semei, quatuor.

Erat autem Leeth prior, Ziza secundus.

Porro Jaus et Baria non habuerunt filios plurimos, et ideoque in una familia, unaque demo computati sunt.

Filii Caath: Amram, et Issar, Hebron, et Oziel, quatuor.

Filii Amram: Aaron et Moses.

Separatusque est Aaron, ut ministraret in Sancto sanctorum, ipse et filii ejus in sempternum, et adoleret incensam Domino secundum ritum suum, ac benediceret nomini ejus in perpetuum.

Mosi quoque hominis Dei filii annumerati sunt in tribu Levi.

Filii Mosi: Gerson, et Eleazar.

Filii Gerson: Subael primus.

Fuerunt autem filii Eleazar: Roobia primus: et non erant Eleazar filii alii.

Porro filii Roobia multiplicati sunt nimis.

Filii Issar: Salomith primus.

Filii Hebron: Jeriau primus, Amarias secundus, Jaziel tertius, Jeemam quartus.

Filii Oziel: Micha primus, Jesia secundus.

Filii Merari: Mooli, et Musi.

Filii Mooli: Eleazar et Cis.

Mortuus est autem Eleazar, et non habuit filios, sed filias: acciperuntque eas filii Cis fratres eorum.

Filii Musi: Mooli, et Eder, et Jerimoth, tres.

Ii filii Levi in cognationibus et familiis suis principes per vias, et numerum capitum sin-

gularum qui faciebant opera ministerii domus Domini, a viginti annis et supra.

Dixit enim David: Requiem dedit Dominus Deus Israel populo suo, et habitationem Jerusalem usque in aeternum.

Nec erit officii levitarum ut ultra portent tabernaculum, et omnia vasa ejus ad ministrandum.

Juxta praecepta quoque David novissima, supputabitur numerus filiorum Levi a viginti annis et supra.

Et erant sub manu filiorum Aaron in cultum domus Domini, in vestibulis, et in exedris, et in loco purificationis, et in sanctuario, et in universis operibus ministerii templi Domini.

Sacerdotes autem, super panes propositionis, et ad simile sacrificium, et ad lagana azyma, et ad sargineum, et ad ferventem simillam¹, et super omne pondus atque mensuram.

Levite vero, ut sicut mane ad confitendum et canendum Domino: similiterque ad vesperam, ita in oblatione holocaustorum Domini, quam in sabbatis et calendis, et solemnitatibus reliquis, juxta numerum et caeremonias uniuscujusque rei, jugiter coram Domino.

Et custodiant observationes tabernaculi foederis, et ritum sanctuarii, et observationem filiorum Aaron fratrum suorum, ut ministrent in domo Domini.

Cap. XXIV. — Porro filii Aaron hae partitiones erant:

Filii Aaron: Nadab, et Abiu, et Eleazar, et Ithamar.

Mortui sunt autem Nadab et Abiu ante patrem suum absque liberis, sacralitioque functus est Eleazar et Ithamar.

Et divisit eos David, id est, Sadoe de filiis Eleazar, et Abimelec de filiis Ithamar, secundum vias suas et ministerium.

Inventique sunt multo plures filii Eleazar in principibus viris, quam filii Ithamar.

Divisit autem eis, hoc est, filiis Eleazar prin-

reliantur, torrebantur, et grana comodebantur. Quod genus cibi vulgo granae vocant. Subjungit quoque utrum: « In quibusdam codicibus habetur super omne pondus et mensuram: sed in Hebraeo in hoc loco pondus non habetur, sed mensura tantum nominata postea, etc. » Hoc quidem illi: nos vero idem omnium mss. exemplariorum sequi scripsisse duximus, quam huc scriptori adhaerere. Manr.

cipes per familias sexdecim: et filiis Ithamar per familias et domos suas octo.

Porro divisit utraque inter se familias sortibus: erant enim principes sanctuarii, et principes Dei, tam de filiis Eleazar, quam de filiis Ithamar.

Descripsitque eos Semelias filius Nathanael scriba levites, coram rege et principibus, et Sadoe sacerdote, et Abimelec filio Abiathar, principibus quoque familiarum sacerdotum et leviticorum: unam domum, quae ceteris praeerat, Eleazar: et alteram demum, quae sub se habebat ceteros, Ithamar.

Exiit autem sors prima Jojarib,

Secunda Jedoie,

Tertia Harim,

Quarta Seorim,

Quinta Melchia,

Sexta Maiman,

Septima Aecos,

Octava Abia,

Nona Jesue,

Decima Sechemia,

Undecima Ellasib,

Duodecima Jacin,

Tertia decima Hoppa,

Quarta decima Isbaab,

Quinta decima Belga,

Sexta decima Eumer,

Septima decima Ezir,

Octava decima Aphas,

Nona decima Phetheia,

Vigesima Jezeel,

Vigesima prima Jachin,

Vigesima secunda Gamul,

Vigesima tertia Balaiam,

Vigesima quarta Maaxiau,

Hae vias eorum secundum ministeria sua, ut ingrediantur domum Domini, et juxta ritum suum sub manu Aaron patris eorum: sicut praecepit Dominus Deus Israel.

Porro filiorum Levi, qui reliqui fuerant, de filiis Amram erat Subael, et de filiis Subael, Jedoie.

De filiis quoque Roobie princeps Jesias.

Issari vero filius Salomith, filiusque Salomith Jaath:

Filiusque ejus Jeriau, Amarias secundus, Jaziel tertius, Jeemam quartus.

Filii Oziel, Michia: filius Michia, Samir.

Frater Michia, Jesia: filiusque Jesia Zacharias.

Filii Merari, Mooli et Musi.

Filii Oziau, Bemo.

Filius quoque Merari, Oziau et Soem et Zachur et Hebr.

Porro Mooli filius Eleazar, qui non habebat liberos.

Filius vero Cis, Jerameel.

Filii Musi, Mooli, Eder et Jerimoth.

Isti filii Levi secundum domos familiarum suarum.

Miscruntque et ipsi sortes contra fratres suos filios Aaron, coram David rege, et Sadoe, et Abimelec, et principibus familiarum sacerdotum et leviticorum, tam majores, quam minores. Omnes sors aequaliter dividebat.

Cap. XXV. — Igitur David et magistratus exercitus segregaverunt in ministerium filios Asaph, et Eman, et Idithun: qui prophetarent in citharis, et psalteris, et cymbalis, secundum numerum suum dedicato sibi officio servientes:

De filiis Asaph: Zachur et Joseph, et Nathania, et Asarela, filii Asaph: sub manu Asaph prophetantis juxta regem.

Porro Idithun: filii Idithun, Godolia, Sori, Jeseias, et Anabias, et Mathathias, sex sub manu patris sui Idithun, qui in cithara prophetabat super confidentes et laudantes Dominum.

Eman quoque: filii Eman, Boccia, Mathacia, Oziel, Subuel, et Jerimoth, Ananias, Anani, Eliatha, Goddelthi, et Romenthieser, et Jesbaccassa, Melothii, Othir, Mazioth.

Omnes isti filii Eman videntes regis in sermonibus Dei, ut exaltaret cornu: deditque Deus Eman filios quatuordecim, et filias tres.

Universi sub manu patris sui ad cantandum in templo Domini distributi erant, in cymbalis, et psalteris, et citharis, in ministeria domus Domini juxta regem: Asaph videlicet, et Idithun, et Eman.

Fuit autem numerus eorum cum fratribus suis, qui erudiebant canticum Domini, cuncti doctores, ducenti octoginta octo.

Miscruntque sortes per vias suas, ex aequo tam major quam minor, doctus pariter, et indoctus.

Egressa est sors prima Joseph, qui erat de Asaph.

Secunda Godolie, ipsi et filii, et fratres ejus duodecim.

1. Hebraeus וְלִמְרִיבֵת *elammurbaketh*, quod ad torrentium interpretatur Jahn Hieronymus, dicens: « Quod in quibusdam codicibus habetur ad ferventem simillam, et in quibusdam ad ferventem tantummodo, error est. In Hebraeo non habetur in hoc loco similla, quia *similla* paulo jam superius nominata est: sed ad torrentium, in Hebraeo ponitur, ut subaudiatur spicas. Primitiae enim spicarum quando defici-

Tertia Zachar, filius et fratribus ejus duodecim.

Quarta Isari, filius et fratribus ejus duodecim. Quinta Nathanie, filius et fratribus ejus duodecim.

Sexta Hoccliar, filius et fratribus ejus duodecim.

Septima Israhel, filius et fratribus ejus duodecim.

Oitava Jesaie, filius et fratribus ejus duodecim.

Nona Mathanae, filius et fratribus ejus duodecim.

Decima Semeie, filius et fratribus ejus duodecim.

Undecima Azareel, filius et fratribus ejus duodecim.

Duodecima Asabie, filius et fratribus ejus duodecim.

Tertia decima Subael, filius et fratribus ejus duodecim.

Quarta decima Mathathie, filius et fratribus ejus duodecim.

Quinta decima Jerimoth, filius et fratribus ejus duodecim.

Sexta decima Ananie, filius et fratribus ejus duodecim.

Septima decima Jesbacassa, filius et fratribus ejus duodecim.

Oitava decima Anani, filius et fratribus ejus duodecim.

Nona decima Mellothi, filius et fratribus ejus duodecim.

Vigesima Eliath, filius et fratribus ejus duodecim.

Vigesima prima Othir, filius et fratribus ejus duodecim.

Vigesima secunda Geddethi, filius et fratribus ejus duodecim.

Vigesima tertia Mazioth, filius et fratribus ejus duodecim.

Vigesima quarta Romenothiez, filius et fratribus ejus duodecim.

Cap. XXVI. — Divisiones autem janitorum : de Corith Meselomia, filius Core, de filiis Asaph.

Fili Meselomia : Zacharias primogenitus, Jadiel secundus, Zabadias tertius, Jathanael quartus, Elem quintus, Johanan sextus, Elfoenai septimus.

Fili autem Obededom : Semelas primogenitus, Jorabad secundus, Josa tertius, Sachar quartus, Nathanael quintus, Ammiel sextus, Issachar septimus, Phollati octavus : quia benedixit illi Dominus.

Semei autem filio ejus nati sunt filii, praefecti familiarum suarum : erant enim viri fortissimi.

Filii ergo Semeie : Othni, et Raphael, et Obed, Elzabad, fratres ejus viri fortissimi : Elu quoque et Samachias.

Omnes hi de filiis Obededom : ipsi, et filii, et fratres eorum fortissimi ad ministrandum, sexaginta duo de Obededom.

Porro Moselemia filii, et fratres eorum robustissimi, decem et octo.

De flosa autem, id est, de filiis Merari, Semri princeps (non enim habuerat primogenitum, et ideoque posuerat eum pater ejus in principem) Helcias secundus, Tabelias tertius, Zacharias quartus. Omnes hi filii, et fratres Hosae, tresdecim.

Ii divisi sunt in janitores, ut semper principes custodiarum, sicut et fratres eorum, ministrarent in domo Domini.

Missa sunt autem sortes ex aequo, et parvis, et majoris, per familias suas, in unamquamque portarum.

Oecidit ergo sors orientalis, Selemia. Porro Zacharia filio ejus, viro prudentissimo, et erudito, sortito obtigit plaga septentrionalis.

Obededom vero et filius ejus ad austrum : in qua parte domus erat seniorum concilium.

Sephim et flosa ad occidentem, juxta portam qua ducit ad viam ascensionis : custodia contra custodiam.

Ad orientem vero levitae sex : et ad aquilonem quatuor per diem, atque ad meridiem similiter in die quatuor : et ubi erat concilium, bini et bini.

In cellulis quoque janitorum ad occidentem quatuor in via : binique per cellulas.

Haec sunt divisiones janitorum, filiorum Core et Merari :

Porro Alias erat super thesauros domus Dei, et vasa sanctorum.

Filii Ledan, filii Gersonni : de Ledan principes familiarum, Lechan, et Gersonni, Jeieli.

Filii Jeieli : Zathan, et Joel fratres ejus, super thesauros domus Domini.

Anramitis, et Issarithis, et Hebronitis, et Ozielitis.

Subael autem filius Gersam, filii Mosi praepositus thesauris.

Fratres quoque ejus Eliezer, cujus filius Bababab, et Iuquo filius Isaias, et Iujus filius Joram, hujus quoque filius Zeshri : sed et Iujus filius Selemith.

Ipsae Selemith, et fratres ejus, super thesauros sanctorum quae sanctificavit David rex, et principes familiarum, et tribuni, et centuriones, et duces exercitus, de bellis et manibus praeliorum, quae consecraverant ad instaurationem et suppellectilem templi Domini.

Haec autem universa sanctificavit Samuel Videns, et Saul filius Cis, et Abner filius Ner, et Joab filius Sarviae : omnes, qui sanctificaverant ea per manum Selemith, et fratrum ejus.

Issarithis vero praerat Chonenias, et filii ejus, ad opera fornicos super Israel, ad docendum et iudicandum eos.

Porro de Hebronitis Asabias, et fratres ejus viri fortissimi, mille septingenti, praerant Israeli trans Jordanem contra occidentem, in cunctis operibus Domini, et in ministerium regis.

Hebronitarum autem princeps fuit Jeria, secundum familias et cognationes eorum.

Quadragesimo anno regni David recessit sunt, et inventi viri fortissimi in Jazer Galaad, fratresque ejus robustioris aetatis, duo milia septingenti principes familiarum.

Proposuit autem eos David rex Rubenitis, et Gadditis, et dimidiae tribui Manasse, in omni ministerium Dei et regis.

Cap. XXVII. — Filii autem Israel secundum numerum suum, principes familiarum, tribuni, et centuriones, et praefecti qui ministrabant regi juxta turmas suas, ingredienti et egredientes per singulos menses in anno, viginti quatuor milibus singuli praerant.

Prima turma in primo mense Jesboam praerat filius Zabdiel, et sub eo viginti quatuor milia.

De filiis Phares, princeps eunctorum principum in exercitu mense primo.

Secundi mensis habebat turmam Dudi Abobites, et post se alterum nomine Maceloth, qui regabat partem exercitus viginti quatuor millium.

Dux quoque turmae tertio in mense tertio, erat Bamias filius Joiadae sacerdos : et in divisione sua viginti quatuor milia.

Ipsae est Bamias fortissimus inter triginta, et super triginta, praerat autem turma ipsius Amozabad filius ejus.

Quartus, mense quarto, Azael frater Joab, et Zabadias filius ejus post eum : et in turma ejus viginti quatuor milia.

Quintus, mense quinto, princeps Samaoth Jazaritis : et in turma ejus viginti quatuor milia.

Sextus, mense sexto, Hira filius Accos Thecutes : et in turma ejus viginti quatuor milia.

Septimus, mense septimo, Helles Phallomitis de filiis Ephraim : et in turma ejus viginti quatuor milia.

Octavus, mense octavo, Sobochai Usathibes de stirpe Zarahi : et in turma ejus viginti quatuor milia.

Nonus, mense nono, Abiezer Anathothites de filia Jemini : et in turma ejus viginti quatuor milia.

Decimus, mense decimo, Marai, et ipse Nophathites de stirpe Zarahi : et in turma ejus viginti quatuor milia.

Undecimus, mense undecimo, Banaias Pharaonites de filiis Ephraim : et in turma ejus viginti quatuor milia.

Duodecimus, mense duodecimo, Holdai Nophathites, de stirpe Goithoniel : et in turma ejus viginti quatuor milia.

Porro tribubus praerant Israel, Rubenitis, dux Eliezer filius Zeshri :

Simeonitis, dux Saphatias filius Maacha :

Levitis, Asabias filius Camuel :

Aaronitis, Sodoe :

Juda, Elu frater David :

Issachar, Amri filius Michael :

Zabulonitis, Jesmaias filius Abdia :

Nephtalilibus, Jerimoth filius Ozriel :

Filiis Ephraim, Osee filius Ozaziu :

Dimidiae tribui Manasse, Joel filius Phadaie : et dimidiae tribui Manasse in Galaad, Jaddo filius Zachariae :

Benjamin autem, Jasiel filius Abner :

Dan vero, Ezriel filius Jeroam :

Ii principes filiorum Israel.

Noluit autem David numerare eos a viginti annis inferius : quia dixerat Dominus, ut multiplicaret Israel quasi stellas caeli.

Joab filius Sarviae coepit numerare, nec complevit : quia super hoc ira irruerat in Israel : et ideoque numerus eorum qui fuerunt recensiti, non est relatus in fastos regis David.

Super thesauros autem regis fuit Armoth filius Adiel. His autem thesauris, qui erant in urbibus, et in vicis, et in turribus, presidebat Jonathan filius Ozai.

Operi autem rusticis, et agricolis qui exercebant terram, praerat Ezi filius Chelub :

Vinearumque cultoribus, Semoas Remathites : cellis autem vinearum Zabdia Saphonites :

Nam super oliveta et ficeta, quae erant in campis, Balanan Gaderites :

Super apothecas autem olei, Jeas.

Porro armentis, quae pascebantur in Saron, praepositus fuit Selrai Saronites :

Et super boves in vallibus, Saphat filius Adli : Super camelos vero Ubil Ismaelites :

Et super asinos, Jadiae Meronathites :

Super oves quoque Jaziz Agareus [A. Agareus].

Omnes hi. principes substantiae regis David. Jonathan autem, pater David, consiliarius, vir prudens et litteratus :

Ipsae et Jaiel filius Achamoni, erant cum filiis regis :

Achitophel etiam consiliarius regis, et Chosai Architectus amicus regis.

Post Achitophel fuit Joisada filius Banaia, et Abiathar.

Princeps autem exercitus regis erat Joab.

Cap. XVIII. — Convocavit igitur David omnes principes Israel, duces tribuum, et praepositos turmarum, qui ministrabant regi, tribunos quoque et centuriones, et qui praerant substantiae et possessionibus regis, filiosque suos cum cunctis, et potentes, et robustissimos quoque in exercitu Jerusalem.

Cumque surrexisset rex, et stetit, ait : Audite me, fratres mei, et populus meus. Cogitavi ut edificarem domum, in qua requiesceret arca foederis Domini, et scabellum pedum Dei nostri : et ad edificandum, omnia preparavi.

Deus autem dixit mihi : Non edificabis domum nomini meo, eo quod sis vir bellator et sanguinum factus.

Sed elegit Dominus Deus Israel me de universis domo patris mei, ut essem rex super

Israel in sempiternum : de Juda enim elegit principes :

Porro de domo Juda, domum patris mei : et de filiis patris mei, placuit ei ut me eligeret regem super cunctum Israel.

Sed et de filiis meis (filios enim mihi multos dedit Dominus) elegit Salomonem filium meum, ut sederet in throno regni Domini super Israel.

Dixitque mihi : Salomon filius tuus edificabit domum meam, et atria mea : ipsum enim elegi mihi in filium, et ego ero ei in patrem.

Et firmabo regnum ejus usque in aeternum, si perseveraverit facere praecepta mea, et judicia, sicut et hodie.

Nunc ergo coram universo cuncto Israel, audiente Domino Deo nostro, custodite et perquirite cuncta mandata Domini Dei nostri : ut possideatis terram bonam, et relinquatis eam filiis vestris post vos usque in sempiternum.

Tu autem, Salomon filii mei, scito Deum patris tui, et servito ei corde perfecto et anima voluntario.

Omnia enim corda scrutatur Dominus, et universis mentium cogitationes intelligit.

Si quaesieris eum, invenies : si autem dereliqueris eum, projiciet te in aeternum.

Nunc ergo quia elegit te Dominus ut edificares domum sanctuarii, confortare et perfice.

Dedit autem David Salomoni filio suo descriptionem porticus, et templi, et cellariorum et comaculi, et cubiculorum in adytis, et domus propitiacionis.

Neque enim et omnium quae cogitaverit atriorum, et exedrarum per circuitum in thesauro domus Domini, et in thesauro sancto.

Divisionumque sacerdotum, et levitarum, in omnia opera domus Domini, et in universa vasa ministerii templi Domini.

Aurum in pondere per singula vasa ministerii : Argentum quoque pondus pro vasorum et operum diversitate.

Sed et ad candelabra aurea, et ad lucernarum aurum pro mensura uniuscujusque candelabri et lucernarum.

Similiter et in candelabris argenteis, et in lucernis eorum, pro diversitate mensurae, pondus argenti tradit.

cupiario dababant. In Hebraeo hodierno scriptum est זבדי אסיפמי *Zabdi Assipami*, quibusdam litteris mutatis et permutis. *Marr.*

Aurum quoque dedit in mensas propositionis pro diversitate mensurarum : similiter et argentum in alias mensas argenteas.

Ad fuscinae quoque, et phialas, et thuribula ex auro purissimo, et leuculos aureos¹. pro qualitate mensurae pondus distribuit in leuculum et leuculum.

Similiter et in leones argenteos diversum argenti pondus separavit.

Altari autem, in quo adoletur incensum, aurum purissimum dedit : et ex ipso fieret similitudo quadrigae chorubim, extendentium alas, et velantium arcam foederis Domini.

Omnia, inquit, venerunt scripta manu Domini ad me, ut intelligerem universa opera exemplaris.

Dixit quoque David Salomoni filio suo : Viriliter aga, et confortare, et fac : ne timeas, et ne paveas :

Dominus enim Deus meus tecum erit, et non dimittet te, nec derelinquet, donec pericias omne opus ministerii domus Domini.

Ecoe divisiones sacerdotum et levitarum, in omne ministerium domus Domini assistunt tibi, et parati sunt, et noverunt iam principes quam populus faceret omnia praecepta tua.

Cap. XXII. — Locutusque est David rex ad omnem ecclesiam : Salomonem filium meum unum elegit Deus, adhuc puerum, et tenellum : opus autem grande est, neque enim homini preparatur habitatio, sed Deo.

Ego autem totis viribus meis preparavi impensas domus Dei mei. Aurum ad vasa aurea, et argentum in argentea, aes in aenea, ferrum in ferrea, ligna ad lignea : lapides onychinos, et quasi stibinos, et diversorum colorum, omnem pretiosum lapidem, et marmor Parium abundantissime.

Et super haec, quae obtuli in domum Dei mei de poculo meo aurum et argentum, do in templum Dei mei exceptis his, quae preparavi in aedem sanctam.

Tria millia talenta auri de auro Ophir, et septem millia talentorum argenti probatissimi, ad decorandos parietes templi.

Et ubicunque opus est aurum de auro, et ubicunque opus est argentum de argento, opera fiant per manus artificum :

Et si quis sponte offerit, impleat manum suam hodie, et offerat quod voluerit Domino.

Polliciti sunt itaque principes familiarum, et proceres tribuum Israel, tribuni quoque, et centuriones, et principes possessionum regis.

Dederuntque in opera domus Dei auri talenta quinque millia, et solidos decem millia, argenti talenta decem millia, et aeri talenta decem et octo millia : ferri quoque centum millia talentorum.

Et apud quemcumque inventi sunt lapides, dederunt in thesauro domus Domini, per manum Jeiel Gersonitis.

Letatusque est populus, cum vota sponte promitterent : quia corde toto offerebant ea Domino.

Sed et David rex letatus est gaudio magno, et benedixit Domino coram universa multitudine, et ait :

Benedictus es, Domine Deus Israel patris nostri ab aeterno in aeternum.

Tua est, Domine, magnificentia, et potentia, et gloria, atque victoria, et tibi laus.

Cuncta enim quae in caelo sunt, et in terra, tua sunt, tuum, Domine, regnum, et tu es super omnes principes.

Tuae divitiae, et tua est gloria, tu dominaris omnium, in manu tua virtus et potentia, in manu tua magnitudo et imperium omnium.

Nunc igitur, Deus noster, confitemur tibi, et laudamus nomen tuum in cunctis.

Quis ego, et quis populus meus, ut possiam haec tibi universa promittere ?

Tua sunt omnia, et quae de manu tua accepimus, dedimus tibi.

Peregrini enim sumus coram te, et advena, sicut omnes patres nostri.

Dies nostri quasi umbra super terram, et nulla est mora.

Domino Deus noster, omnis haec copia, quam paravimus ut edificaretur domus nomini sancto tuo, de manu tua est, et tua sunt omnia.

Scio, Deus meus, quod probes corda, et sim-

1. Sic regios atque Colberius Antiochenis prima manu : alii cum editis legunt *Zabdia Aphonites*, quod errore librariorum fluxisse videtur, qui s litteram ultimam *Zabdi* cum initio sequentis *Aphonites*

1. Legitur vero in Hebraeo exemplari זבדי, quod nomen Chaldaicum potius originis, quam Hebraeo, ubi apud Esdram bis occurrit c. 2 et 8 ab ipso vulgato interpretis in *craterem* vertitur. At enim Hierony-

mus levi unius litterulae י in ך quae sola magnitudine differunt, mutationis, legit זבדי, et *leuculos* interpretatur.

placitatem diligas, unde et ego in simplicitate cordis mei iustus obtuli universa hæc.

Et populum tuum, qui hic repertus est, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria.

Domine Deus Abraham, et Isaac, et Israel, patrum nostrorum, custodi in æternam hanc voluntatem cordis eorum, et semper in venerationem tui mens ista permaneat.

Salomoni quoque filio meo da cor perfectum, ut custodiat mandata tua, testimonia tua, et caeremonias tuas, et faciat universa, et ædificet ædam, cujus impensas paravi.

Præcipit autem David universæ ecclesie: Benedicite Domino Deo nostro.

Et benedixit omnis ecclesia Domino Deo patrum suorum, et inclinaverunt se, et adoraverunt Deum, et deinde regem.

Immolaveruntque victimas Domino, et obtulerunt holocausta die sequenti, tauros mille, arietes mille, agnos mille cum libaminibus suis, et universo ritu abundantissime in omnem Israel:

Et comederunt, et biberunt coram Domino in die illo cum grandi letitia.

Et unxerunt secundo Salomonem filium David.

Unxerunt autem Domino in principem, et Sadoe in pontificem.

Seditque Salomon super solium Domini in regem pro David patre suo, et cunctis placuit, et paruit illi omnis Israel.

Sed et universi principes, et potentiores, et cuncti filii regis David dederunt manum, et subjecti fuerunt Salomoni regi.

Magnificavit ergo Dominus Salomonem super omnem Israel, et dedit illi gloriam regni, quoniam nullus habuit ante eum rex Israel.

Igitur David filius Isai regnavit super universum Israel. Et dies, quibus regnavit super Israel, fuerunt quadraginta anni:

In Hebræo regnavit septem annis, et in Jerusalem annis triginta tribus.

Et mortuus est in senectute bona, plenus diebus, et divitiis, et gloria. Regnavitque Salomon filius ejus pro eo.

Gesta autem David regis priora, et novissima, scripta sunt in libro Samuel Videntis, et in libro Nathan prophete, atque in volumine Gad Videntis, universique regni ejus, et fortitudinis,

et temporum, quæ transierunt sub eo, sive in Israel, sive in cunctis regnis terrarum.

Liv. II. — Cap. I. — Confortatus est ergo Salomon filius David in regno suo, et Dominus Deus ejus¹ erat cum eo, et magnificavit eum in excelsum.

Præcipitque Salomon universo Israeli, tribunis, et centurionibus, et duobus, et iudicibus omnis Israel, et principibus familiarum.

Et abiit cum universa multitudine in excelsum Gabaon, ubi erat tabernaculum fœderis Dei, quod fecit Moses famulus Dei in solitudine.

Arcam autem Dei adduxerat David de Cariatharim, in locum quem paraverat ei, et ubi fixerat illi tabernaculum, hoc est in Jerusalem.

Altare quoque æneum, quod fabricatum fuerat Beseleel filius Uri filii Ur, ibi erat coram tabernaculo Domini, quod et requisivit Salomon, et omnis ecclesia.

Ascenditque Salomon ad altare æneum, coram tabernaculo fœderis Domini, et obtulit in eo mille hostias.

Ecce autem in ipsa nocte apparuit ei Deus dicens: Postula quod vis, ut dem tibi.

Dixitque Salomon Deo: Tu fecisti cum David patre meo misericordiam magnam, et constituisti me regem pro eo.

Nunc igitur, Domine Deus, impleatur sermo tuus quem pollicitus es David patri meo:

Tu enim me fecisti regem super populum tuum multum, qui tam innumerabilis est, quam pulvis terre.

Da mihi sapientiam et intelligentiam, ut egrediar coram populo tuo, et ingrediar in eum.

Quis enim potest hunc populum tuum dignum, qui tam grandis est, iudicare?

Dixit autem Deus ad Salomonem: Quia hoc magis placuit cordi tuo, et non postulasti divitias, et substantiam, et gloriam, neque animas eorum qui te oderant, sed nec dies vitæ plurimos, petisti autem sapientiam et scientiam, ut iudicare possis populum tuum, super quem constituit te regem, sapientia et scientia data sunt tibi:

Divitias autem, et substantiam, et gloriam dabo tibi;

ita ut nullus in regibus, nec ante te, nec post te fuerit similis tui.

Venit ergo Salomon ab Excelso Gabaon in Jerusalem coram tabernaculo fœderis, et regnavit super Israel.

Coegregavitque sibi currus et equites, et facti sunt ei mille quadringenti currus, et duodecim millia equitum; et fecit eos esse in urbibus quadrigarum, et cum rege in Jerusalem.

Præbuitque rex argentum et aurum in Jerusalem quasi lapides, et cedros quasi sycomoros, qui nascuntur in campestribus multitudine magna.

Adducebantur autem et equi de Ægypto et de Coa, a negotiatoribus regis, qui ibant, et coebant pretio, quadrigam equorum sexcentis argenteis, et equum centum quinquaginta.

Similiter de universis regnis Hethæorum, et a regibus Syriæ, emptio celebrabatur.

Cap. II. — Decrevit autem Salomon ædificare domum nomini Domini, et palatium sibi.

Et numeravit septuaginta millia virorum portantium humeris, et octoginta millia qui cederent lapides in montibus, præpositosque eorum tria millia sexcentos.

Misit quoque ad Hiram regem Tyri, dicens: Sicut egisti cum David patre meo, et misisti ei ligna cedrina ut ædificaret sibi domum, in qua et habitavit: sic fac mecum, ut ædificem domum nomini Domini Dei mei, et consecrem eam ad adolendum incensum coram illo, et fumi-ganda aromata, et ad propositionem panum sempiternam, et ad holocaustomata mane et vespere, sabbatis quoque, et neomeniis et sollemnitatibus Domini Dei nostri in sempiternum, quæ mandata sunt Israeli.

Domus autem, quam ædificare cupio, magna est, magnus est enim Deus noster super omnes deos.

Quis ergo poterit prevalere, ut ædificet ei dignam domum?

Si eorum et oculi eorum capere eum non queant, quantus ego sum, ut possim ædificare ei domum?

Sed ad hoc tantum, ut adoleatur incensum coram illo.

Mitte igitur mihi virum eruditum, qui noverit

operari in auro, et argento, ære, ferro, purpura, coccolino, et hyacintho, et qui sciat sculpere calaturas¹, cum his artificibus, quos mecum habeo in Judæa et Jerusalem, quos preparavit David pater meus.

Sed et ligna cedrina mitte mihi, et arceuthina, et pinea, de Libano: scio enim quod servi tui noverint cadere ligna de Libano.

Et erunt servi mei cum servis tuis, ut parentur mihi ligna plurima.

Domus enim, quam cupio ædificare, magna est nimis, et incola.

Præterea operariis, qui cæsuri sunt ligna servis tuis dabo in cibaria tritici coros viginti millia, et hordei coros totidem, et vini viginti millia metretas, olei quoque sata viginti millia. Dixit autem Hiram rex Tyri per litteras, quas miserat Salomoni:

Quia dilexit Dominus populum suum, ideo te regnare fecit super eum.

Et addidit dicens: Benedictus Dominus Deus Israel, qui fecit caelum et terram, qui dedit David regi filium sapientem et eruditum et sensatum atque prudentem, ut ædificaret domum Domino, et palatium sibi.

Misi ergo tibi virum prudentem et scientissimum Hiram, patrem meum, filium mulieris de filiabus Dan, cujus pater Tyrius fuit, qui novit operari in auro, et argento, ære, et ferro, et marmore, et lignis, in purpura quoque, et hyacintho, et bysso, et coccolino, et qui scit cætere omnem sculpturam, et adinventire prudenter quodcumque in opere necessarium est, cum artificibus tuis et cum artificibus domini mei David patris tui.

Triticem ergo, et hordeum, et oleum, et vinum, quæ pollicitus es, domino mi, mitte servis tuis.

Nos autem cædomus ligna de Libano, quod necessaria habueris, et applicabimus ea ratibus per mare in Joppe; tuum erit transire eis in Jerusalem.

Numeravit igitur Salomon omnes viros proscelytos, qui erant in terra Israel, post dinumerationem, quam dinumeravit David pater ejus, et inventi sunt centum quinquaginta millia, et tria millia sexcenti.

Fecitque ex eis septuaginta millia, qui hume-

1. In mss. codicibus ommissa sunt hæc verba *Deus ejus*, quæ tamen leguntur in Hebræorum voluminibus. MANR.

1. Canon Mesmanus cum aliquot mss. *sculpere calata*. De canone Carcassonenai nihil deinceps di-

cetur, quia non perfectimus ejusdem collationem nisi ad secundum librum parahomeron. MANR.

ris onera portare, et octoginta millia, qui lapides in montibus caederent, tria millia autem et sexcentos prepositos operum populi.

Cap. III. — Et cepit Salomon edificare domum Domini in Jerusalem in monte Moria, qui demonstratus fuerat David patri ejus, in loco quem paraverat David in arca Ornan Jebusoi.

Cepit autem edificare mense secundo, anno quarto regni sui.

Et haec sunt fundamenta, quae jecit Salomon, ut edificaret domum Dei longitudinis cubitos in mensura prima sexaginta, latitudinis cubitos viginti.

Porticum vero ante frontem, quae tendebatur in longum juxta mensuram latitudinis domus, cubitorum viginti, porro altitudo centum viginti cubitorum erat, et decoravit eam intrinsecus auro mundissimo.

Domum quoque majorem texit tabulis ligneis abiegnis, et laminae auri obryzi affixit per totum: semperque in ea palmas, et quasi calcenulas se invicem complectentes.

Stravit quoque pavimentum templi preciosissimo marmore, decore nullo.

Porro arcum erat probatissimum, de cujus laminae texit domum, et trabes ejus, et postes, et parietes, et ostia, et celavit cherubim in parietibus.

Fecit quoque domum Sancti sanctorum; longitudinem juxta latitudinem domus, cubitorum viginti, et latitudinem similiter viginti cubitorum, et laminae aureis texit eam, quasi talentis sexcentis.

Sed et clavos fecit aureos, ita ut singuli clavos quinqueagena appenderent: ocellula quoque texit auro.

Fecit etiam in domo Sancti sanctorum cherubim duos, opere statuario: et texit eos auro.

Abie cherubim viginti cubitis extendebantur: ita ut una ala haberet cubitos quinque, et tangeret parietem domus: et altera quinque cubitos habens, aliam tangeret alterius cherubi.

Similiter cherub alterius ala quinque habebat cubitos, et tangebatur parietem: et ala ejus altera quinque cubitorum aliam cherub alterius contingebat.

Igitur abie utriusque cherubim expansae erant, ut extendebantur per cubitos viginti, ipsi autem stabant erectis pedibus, et facies eorum versabantur ad anteriorem domum.

Fecit quoque velum ex hyacintho, purpura, cocco, et bysso: et intexit ei cherubim.

Ante fores etiam templi duas columnas, quae triginta et quinque cubitos habebant altitudinis:

Porro capita earum quinque cubitorum. Necnon et quasi calcenulas in oraculo, et superpositas eas capitibus columnarum: malgranata etiam centum, quae calcenulis interpositae sunt.

Ipsas quoque columnas posuit in vestibulo templi, unam a dextris, et alteram a sinistris: eam quae a dextris erat, vocavit Jahin, et quae ad laevam, Booz.

Cap. IV. — Fecit quoque altare aeneum viginti cubitorum longitudinis, et viginti cubitorum latitudinis, et decem cubitorum altitudinis.

Mare etiam fusille decem cubitis a labio usque ad labium, rotundum, per circuitum: quinque cubitos habebat altitudinis, et funiculus triginta cubitorum ambebat gyrum ejus.

Similitudo quoque hominum circum illud, et decem cubitis quaedam extrinsecus celature, quasi duobus versibus alvum maris circumdabant. Boves autem erant fusiles:

Et ipsum mare super duodecim boves positum erat, quorum tres respiciebant et aquilonem, et alii tres ad occidentem: porro tres alii meridiem, et tres qui reliqui erant, orientem, mare habentes superpositum: posteriora autem hominum erant intrinsecus sub mari.

Porro vastitas ejus habebat mensuram palmi, et erat labium illius quasi labium calicis, vel replendi illi: capiebatur mensura tria millia metretas.

Fecit quoque conchas decem: et posuit quinque a dextris, et quinque a sinistris, ut lavarent in eis omnia quae in holocaustum oblaturi erant:

Porro in mari sacerdotes lavabantur.

Fecit autem et candelabra aurea decem, secundum speciem quae jussa erant fieri: et posuit eas in templo, quinque a dextris, et quinque a sinistris:

Necnon et mensas decem: posuitque eas in templo, quinque a dextris, et quinque a sinistris:

Phialas quoque aureas centum.

Fecit etiam atrium sacerdotum, et basilicam grandem: et ostia in basilica, quae texit aro.

Porro mare posuit in latere dextro contra orientem ad meridicum.

Fecit autem Hiram lebetes, et creagrae, et phialas: et complevit omne opus regis in domo Dei:

Hoc est, columnas duas, et epistylia, et capita, et quasi quaedam retiacula, quae capita tegerent super epistylia.

Malgranata quoque quadringenta, et retiacula duo, ita ut bini ordines malgranatorum singulis retiaculis jungeretur, quae protegerent epistylia et capita columnarum.

Bases etiam fecit, et conchas, quas superposuit basibus.

Mare unum, boves quoque duodecim sub mari.

Et lebetes, et creagrae, et phialas. Omnia vasa fecit Salomoni Hiram pater ejus in domo Domini ex aro mundissimo.

In regione Jordanis fudit ea rex in argillosa terra, inter Sochoth et Saredatha.

Erat autem multitudo vasorum innumerabilis, ita ut ignoraretur pondus aeris.

Fecitque Salomon omnia vasa domus Dei, et altare aureum, et mensas, et super eas panes propositionis:

Candelabra quoque cum lucernis suis, ut lucerent ante oraculum juxta ritum, ex auro purissimo:

Et florentia quaedam, et lucernas, et forcipes aureos: omnia de auro mundissimo facta sunt.

Thymiateria quoque, et thuribula, et phialas, et mortaria, ex auro purissimo.

Et ostia celavit templi interioris, id est, in Sancto sanctorum: et ostia templi forinsecus aurea.

Siquae completum est omne opus, quod fecit Salomon in domo Domini.

Cap. V. — Intulit igitur Salomon omnia quae voverat David pater suus, argentum, et aurum, et universa vasa posuit in thesauris domus Dei.

Post quae congregavit majores natu Israel, et cunctos principes tribuum, et capita familiarum de filiis Israel in Jerusalem, ut adducerent arcam foederis Domini de civitate David, quae est Sion.

Venerant igitur ad remem omnes viri Israel in die solempni mensis septimi.

Cumque venissent cuncti seniorum Israel, portaverunt levitas arcam, et intulerunt eam, et omnem paratum tabernaculi.

Porro vasa sanctuarii, quae erant in tabernaculo, portaverunt sacerdotes cum levitis.

Rex autem Salomon, et universus cunctus Israel, et omnes qui fuerant congregati ante arcam, immolabant arietes, et boves absque ullo numero: tanta enim erat multitudo victimarum.

Et intulerunt sacerdotes arcam foederis Domini in locum suum, id est, ad oraculum templi, in Sancta sanctorum subter alas cherubim: ita ut cherubim expandere alae suas super locum in quo posita erat arca, et ipsam arcam tegerent cum pedibus ejus.

Vectum autem, quibus portabatur arca, quia paululum longiores erant, capita parabant ante oraculum: si vero quis paululum fuisset extrinsecus, eos videre non poterat.

Fuit itaque arca ibi usque in praesentem diem:

Nihilque erat aliud in arca, nisi duae tabulae, quas posuerat Moses in Horeb, quando legem dedit Dominus filiis Israel egredientibus ex Aegypto.

Egressis autem sacerdotibus de sanctuario: omnes enim sacerdotes, qui ibi poterant inveniri, sanctificati sunt:

Nec adhuc in illo tempore vices, et ministeriorum ordo inter eos divisus erat.

Tam levitae quam cantores, id est, et qui sub Asaph erant, et qui sub Emano, et qui sub Iddithum, filii, et fratres eorum, vastiti byssinis, cymbalis, et psalteriis, et citharis concrepabant, stantes ad orientalem plagam altaris, et cum eis sacerdotes centum viginti canentes tubis.

Igitur cunctis pariter, et tubis, et voce, et cymbalis, et organis, et diversis generis musicorum concinentibus, et vocant in sublimis tollentibus, longe sonitus audiebatur:

Ita ut cum Dominum laudare coepissent, et dicere: Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in ceteris misericordia ejus, impleteret domus Dei nube, nec possent sacerdotes stare, et ministrare propter caliginem.

Compleverat enim gloria Domini domum Dei.

Cap. VI. — Tunc Salomon ait: Dominus pollicitus est ut habitaret in caligine: ego autem edificavi domum nomini ejus, ut habitaret ibi in perpetuum.

Et convertit rex faciem suam, et benedixit universæ multitudini Israël, nam omnis turba stabat intenta, et ait :

Benedictus Dominus Deus Israël, qui quod locutus est David patri meo, opere complevit, dicens :

A die, qua eduxi populum meum de terra Ægypti, non elegi civitatem de cunctis tribubus Israël, ut edificaretur in ea domus nominis mei : Neque elegi quemquam alium virum, ut esset dux in populo meo Israël :

Sed elegi Jerusalem, ut sit nomen meum in ea, et elegi David, ut constituerem eum super populum meum Israël :

Cumque fuisset voluntatis David patris mei, ut edificaret domum nomini Domini Dei Israël, dixit Dominus ad eum : Quia hæc fuit voluntas tua, ut edificares domum nomini meo, bene quidem fecisti voluntatem habere huiusmodi : sed non tu edificabis domum : verum filius tuus qui egredietur de lumbis tuis, ipse edificabit domum nomini meo.

Complevit ergo Dominus sermonem suum, quem locutus fuerat : et ego surrexi pro David patre meo, et sedi super thronum Israel, sicut locutus est Dominus : et edificavi domum nomini Domini Dei Israël.

Et posui in ea arcam, in qua est pactum Domini, quod pepigit cum filiis Israël.

Stetit ergo coram altari Domini ex adverso universæ multitudinis Israël, et extendit manus suas.

Siquidem fecerat Salomon basim aeneam, et posuerat eam in medio basilicæ, habentem quinque cubitos longitudinis, et quinque cubitos latitudinis, et tres cubitos altitudinis.

Stetitque super eam : et deinceps flexis genibus contra universam multitudinem Israël, et palmis in cæsum levatis, ait :

Domine Deus Israël, non est similis tui Deus in cælo et in terra : qui custodis pactum et misericordiam cum servis tuis, qui ambulat coram te in toto corde suo.

Qui præstitisti servo tuo David patri meo quemcumque locutus fuisses ei : et que ore promiseras, opere complesti, sicut et præsens tempus probat.

Nunc ergo, Domine Deus Israël, imple servo tuo patri meo David quemcumque locutus es, dicens : Non deficiet ex te vir coram me, qui sedeat super thronum Israël : ita tamen si cus-

todierint filii tui vias suas, et ambulaverint in lege mea, sicut et tu ambulasti coram me.

Et nunc, Domine Deus Israël, firmetur sermo tuus, quem locutus es servo tuo David.

Ergone credibile est ut habitet Deus cum hominibus super terram ? Si cælum et colli cælorum non te capiunt, quanto magis domus ista, quam edificavi ?

Sed ad hoc tantum facta est, ut respicias orationem servi tui, et obsecrationem ejus, Domine Deus meus : et audias preces quas fundit famulus tuus coram te, ut aperias oculos tuos super domum istam diebus et noctibus, super locum in quo pollicitus es ut invocaretur nomen tuum, et exaudires orationem, quam servus tuus orat in eo : et exaudias preces famuli tui et populi tui Israël.

Quicumque oraverit in loco isto, exaudi de habitaculo tuo, id est, de cælis, et propitiare.

Si peccaverit quispiam in proximum suum, et jurare contra eum paratus venerit, neque maledictio constrinxerit coram altari in domo ista : tu audies de cælo, et facies iudicium servorum tuorum : ita ut reddas laqueo viam suam in caput proprium, et ulciscaris justum, retribuens ei secundum justitiam suam.

Si superatus fuerit populus tuus Israël ab inimicis (peccabunt enim tibi) et conversi egerint penitentiam, et obsecraverint nomen tuum, et fuerint deprecati in loco isto, tu exaudi de cælo, et propitiare peccato populi tui Israël, et reduce eos in terram quam dedisti eis et patribus eorum.

Si, clauso cælo, pluvia non fluxerit propter peccata populi, et deprecati te fuerint in loco isto, et confessi nomini tuo, et conversi a peccatis suis, cum eos afflixeris, exaudi de cælo, Domine, et dimitte peccata servis tuis et populi tui Israël, et doce eos viam bonam, per quam ingredientur : et da pluviam terræ, quam dedisti populo tuo ad possidendum.

Fames si orta fuerit in terra, et pestilentia, ærugo, et arugo, et locustæ, et bruchus, et hestæ, vastatis regionibus, portas obsederint civitatis, omisque plaga et infirmitas presserit : si quis de populo tuo Israël fuerit deprecatus, cognoscens plagam et infirmitatem suam, et expanderit manus suas in domo hac, tu exaudi de cælo, de sublimi scilicet habitaculo tuo, et propitiare, et redde unicuique secundum vias suas, quas nosti eum habere in corde suo :

Tu enim solus nosti corda filiorum hominum.

Ut timeant te, et ambulent in viis tuis cunctis diebus quibus vivunt super faciem terræ, quam dedisti patribus nostris.

Eternam quoque, qui non est de populo tuo Israël, si venerit de terra longinqua, propter nomen tuum magnum, et propter manum tuam robustam, et brachium tuum extentum, et oraverit in loco isto, tu exaudies de cælo firmissimo habitaculo tuo, et facies cuncta, pro quibus invocaverit is ille peregrinus : ut sciant omnes populi terræ nomen tuum, et timeant te sicut populus tuus Israël, et cognoscant quia nomen tuum invocatum est super domum hanc, quam edificavi.

Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra adversarios suos per viam in qua miseris eos, adorabant te contra viam, in qua civitas hæc est, quam elegisti, et domus, quam edificavi nomini tuo : ut exaudies de cælo preces eorum, et obsecrationem, et ulciscaris.

Si autem peccaverint tibi (neque enim est homo qui non peccet) et iratus fueris eis, et tradideris hostibus, et captivos eos duxerint in terram longinquam, vel certe que juxta est, et conversi in corde suo, in terra, ad quam captivi ducti fuerant, egerint penitentiam, et deprecati te fuerint in terra captivitatis suæ, dicentes : Peccavimus, inique egimus, injuste gessimus : et reversi fuerint ad te in toto corde suo, et in tota anima sua, in terra captivitatis suæ, ad quam ducti sunt, adorabunt te contra viam terræ suæ, quam dedisti patribus eorum et urbi, quam elegisti, et domus quam edificavi nomini tuo :

Tu exaudies de cælo, hoc est de firmo habitaculo tuo, preces eorum, et facies iudicium, et dimittas populo tuo, quamvis peccatori :

Tu es enim Deus meus : aperiantur, quæso, oculi tui, et aures tuæ intentæ sint ad orationem que fit in loco isto.

Nunc igitur consurge, Domine Deus, in requiem tuam, tu et arca fortitudinis tuæ :

Sacerdotes tui, Domine Deus, induantur salutem, et sancti tui lætentur in bonis.

Domine Deus, ne avertis faciem christi tui : memento misericordiarum David servi tui.

Cap. VII. — Cumque complexisset Salomon fundens preces, ignis descendit de cælo, et de-

voravit holocausta et victimas : et majestas Domini implevit domum.

Nec poterant sacerdotes ingredi templum Domini, eo quod impleisset majestas Domini templum Domini.

Sed et omnes filii Israël videbant descendentem igoem, et gloriam Domini super domum : Et corruentes proni in terram super pavementum stratum lapide, adoraverunt et laudaverunt Dominum : Quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus.

Rex autem, et omnis populus, immolabant victimas coram Domino.

Mactavit igitur rex Salomon hostias, boum viginti duo millia, arietum centum viginti millia : et dedicavit domum Dei rex, et universus populus.

Sacerdotes autem stabant in officiis suis : et levitæ in organis carminum Domini, quas fecit David rex ad laudandum Dominum : Quoniam in æternum misericordia ejus, hymnos David canentes per manus suas.

Porro sacerdotes caneant tubis ante eos, cunctusque Israel stabat.

Sanctificavit quoque Salomon medium atriæ ante templum Domini : obtulerat enim ibi holocausta et adipem pacificorum : quia altare aeneum, quod fecerat, non poterat sustinere holocausta et sacrificia et adipem.

Fecit ergo Salomon solemnitatem in tempore illo septem diebus, et omnis Israël cum eo, ecclesia magna valida, ab introitu Emath usque ad torrentem Ægypti.

Fecitque die octavo collectam, eo quod dedicasset altare septem diebus, et solemnitatem celebrasset diebus septem.

Igitur in die vicesimo tertio mensis septimi dimisit populus ad tabernacula sua, betantes atque gaudentes super bono quod fecerat Dominus David, et Salomoni, et Israël populo suo.

Completivique Salomon domum Domini, et domum regis, et omnia que disposuerat in corde suo, ut faceret in domo Domini, et in domo sua, et prosperatus est.

Apparuit autem ei Dominus nocte, et ait : Audivi orationem tuam, et elegi locum istum mihi in domum sacrificii.

Si clausero cælum, et pluvia non fluxerit, et mandavero et præcepero locuste, ut desoret terram, et misero pestilentiam in populum meum :

Conversus autem populus meus, super quos invocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, et exquisierit faciem meam, et egerit penitentiam a vitis suis pessimis:

Et ego exaudiam de celo, et propitius ero peccatis eorum, et sanabo terram eorum.

Oculi quoque mei erunt aperti, et aures meae erectae ad orationem ejus, qui in loco isto oraverit.

Elegi enim, et sanctificavi locum istam ut sit nomen meum ibi in sempiternum, et permaneat oculi mei, et cor meum ibi cunctis diebus.

Tu quoque si ambulaveris coram me, sicut ambulavit David pater tuus, et feceris juxta omnia quae praecepi tibi, et justitias meas judicium servaveris:

Suscipito thronum regni tui, sicut pollicitus sum David patri tuo, dicens: Non auferetur de stirpe tua vir, qui sit princeps in Israel.

Si autem aversi fueritis, et dereliqueritis justitias meas, et juraecepta mea, quae proposui vobis, et abeuntes servieritis diis alienis, et adoraveritis eos, ovellam vos de terra mea, quam dedi vobis:

Et domum hanc, quam sanctificavi nomini meo, projiciam a facie mea, et tradam eam in parabolam, et in exemplum cunctis populis.

Et domus ista erit in proverbium universis transiitibus, et dicent stupentes: Quare fecit Dominus sic terrae huic, et domui huic?

Respondebuntque: Quia dereliquerunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxit eos de terra Aegypti, et apprehenderunt deos alienos, et adoraverunt eos, atque coluerunt:

Idcirco venerunt super eos universa haec mala.

Cap. VIII. — Expletis autem viginti annis, postquam edificavit Salomon domum Domini et domum suam: civitates, quas dederat Hiram Salomoni, edificavit, et habitare ibi fecit filios Israel.

Abiit quoque in Emat Suba, et obtinuit eam.

Et edificavit Palmiram in deserto, et alias civitates munitissimas edificavit in Emath.

Exstruxitque Bethoron superiorem, et Bethoron inferiorem, civitates muratas habentes portas, et vedes et soras.

Balath etiam et omnes urbes firmissimas, quas fuerunt Salomoni, cunctasque urbes qua-

drigarum, et urbes equitum: omnia quae voluit Salomon atque disposuit, edificavit in Jerusalem, et in Libano, et in universa terra potestatis suae.

Omnem populum, qui derelictus fuerat de Hethaeis, Amorrhaeis, et Pherezis, et Eweis, et Jebusaeis, qui non erant de stirpe Israel: de filiis eorum, et de posteris, quos non interfecerant filii Israel, subjugavit Salomon in tributarios, usque in diem hanc.

Porro de filiis Israel non posuit, ut servirent operibus regis: ipsi enim erant viri bellatores, et duces primi, et principes quadrigarum et equitum ejus.

Omnes autem principes exercitus regis Salomonis fuerunt ducenti quinquaginta, qui erant diebant populum.

Filiam vero Pharaonis transtulit de civitate David, in domum quam edificaverat ei. Dixit enim:

Non habitabit uxor mea in domo David regis Israel eo quod sanctificata sit: quia ingressa est eam arca Domini.

Tunc obtulit Salomon holocausta Domini super altare Domini, quod extruxerat ante porticum, ut per singulos dies offerretur in eo juxta praeceptum Moysi in sabbatis et in calendis, et in festis diebus, ter per annum, id est, in solemnitate azymorum, et in solemnitate hebdomadarum, et in solemnitate tabernaculorum.

Et constituit juxta dispositionem David patris sui officia sacerdotum in ministeriis suis:

Et levitas in ordine suo, ut laudarent et ministrarent coram sacerdotibus, juxta ritum uniuscujusque diei:

Et janitores in divisionibus suis per portam et portam: sic enim praeceperat David homo Dei.

Nec praetergressi sunt de mandatis regis, tam sacerdotes quam levitae, ex omnibus quae praeceperat, et in custodiis thesaurorum.

Omnes impensas preparatas habuit Salomon, ex eo die quo fundavit domum Domini, usque in diem quo perfecit eam.

Tunc abiit Salomon in Asiongaber, et in Allath ad oram maris Rubri, quae est in terra Edom.

Misit autem ei Hiram per manus servorum suorum naves, et nautas gnatos maris, et abierunt cum servis Salomonis in Ophir, tulerunt

que inde quadringenta quinquaginta talenta auri, et attulerunt ad regem Salomonem.

Cap. IX. — Regina quoque Saba, cum audisset famam Salomonis, venit, ut tentaret eum in enigmatibus, in Jerusalem, cum magnis opibus, et camelis qui portabant aromata, et auri plurimum, gemmasque pretiosas.

Cumque venisset ad Salomonem, locuta est ei quaecumque erant in corde suo:

Et exposuit ei Salomon omnia quae proposuerat: nec quidquam fuit, quod ei non perspicuum fecerit.

Quod postquam vidit, sapientiam scilicet Salomonis, et domum quam edificaverat, nec non et cibaria mensae ejus, et habitacula servorum, et officia ministrorum ejus, et vestimenta eorum, pincernas quoque et vestes eorum, et victimas quam immolabat in domo Domini: non erat praestopore ultra in ea spiritus.

Dixitque ad regem: Verus sermo quem audiveram in terra mea de virtutibus et sapientia tua.

Non credebam narrantibus, donec ipsa venissem, et vidissem oculi mei, et probassem, via medicamentum sapientiae tuae mihi fuisse narratum: viciisti famam virtutibus tuis.

Beati viri tui, et beati servi tui: hi qui assistunt coram te in omni tempore, et audiunt sapientiam tuam.

Sit Dominus Deus tuus benedictus, qui voluit te ordinare super thronum suum, regem Domini Dei tui.

Quia diligit Deus Israel, et vult servare eum in aeternum, idcirco posuit te super eum regem, et facias judicia atque justitiam.

Dedit autem regi centum viginti talenta auri, et aromata multa nimis, et gemmas pretiosissimas:

Non fuerunt aromata talia ut haec quae dedit regina Saba regi Salomoni.

Sed et servi Hiram cum servis Salomonis attulerunt aurum de Ophir, et ligna thuyina, et gemmas pretiosissimas: de quibus fecit rex, de lignis scilicet thuyinis, gradus in domo Domini, et in domo regiae, citharas quoque, et psalteria cantoribus:

Nunquam visa sunt in terra Juda ligna talia.

Rex autem Salomon dedit reginae Saba cuncta quae voluit et quae postulavit, multo plura quam attulerat ad eum:

Quae reversa, abiit in terram suam cum servis suis.

Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per annos singulos, sexcenta sexaginta sex talenta auri: excepta ea summa quam legati diversarum gentium, et negotiatores afferre consueverant, omnesque reges Arabiae, et satrapae terrarum, qui comperiebant aurum et argentum Salomoni.

Fecit igitur rex Salomon ducentas hastas aureas de summa sexcentorum aureorum, qui in hastis singulis expendebantur.

Trecenta quoque scuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur scuta singula:

Posuitque ea rex in armentario quod erat consitium nemore.

Fecit quoque rex solium eburneum grande, et vestivit illud auro mundissimo. Sexque gradus, quibus ascendebatur ad solium, et scabellum aureum, et brachiola duo altrinsceus, et duos leones stantes juxta brachiola: sed et alios duodecim leonculos stantes super sex gradus ex utraque parte:

Non fuit tale solium in universis regnis.

Omnia quoque vasa convivii regis erant aurea, et vasa domus saltus Libani ex auro purissimo.

Argentum enim in diebus illis pro nihilo reputabatur.

Siquidem naves regis ibant in Tharsis cum servis Hiram, semel in annis tribus, et deferebant inde aurum et argentum, et ebur, et simias, et pavos.

Magnificatus est igitur Salomon super omnes reges terre divitiis et gloria.

Omnesque reges terrarum desiderabant videre faciem Salomonis ut audirent sapientiam quam dederat Deus in corde ejus.

Et deferebant ei munera, vasa argentea, et aurea, et vestes, et arma, et aromata, equos, et mulos, per singulos annos.

Habuit quoque Salomon quadraginta millia equorum in stabulis, et currum equitatumque duodecim millia, constituitque eos in urbibus quadrigarum, et ubi erat rex in Jerusalem.

Exercuit etiam potestatem super cunctos reges, a flumine Euphrate usque ad terram Philistinorum, et usque ad terminos Aegypti.

Tantumque copiam prebuit argenti in Jerusalem quasi lapidum: et cedrorum tantam multitudinem velut sycamororum, quae gignuntur in campestribus.

Adducebantur autem et equi de Aegypto, cunctisque regionibus.

Reliqua autem operum Salomonis priorum et novissimorum, scripta sunt in verbis Nathan prophetae, et in libris Aliae Silonitis, in visione quoque Jaddo Videntis, contra Roboam filium Nabat.

Regnavit autem Salomon in Jerusalem super omnem Israel quadraginta annis.

Dormivitque cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate David: regnavitque pro eo Roboam filius ejus.

Cap. X. — Profectus est autem Roboam in Sichem: illuc enim cunctus Israel convenerat, ut constituerent eum regem.

Quod cum audisset Jeroboam filius Nabat, qui erat in Aegypto (fugerat quippe ille ante Salomonem), statim reversus est.

Vocaveruntque eum, et venit cum universo Israel, et locuti sunt ad Roboam, dicentes:

Pater tuus durissimum iugo nos pressit, tu leviora impera patre tuo, qui nobis gravem imposuit servitutem, et paululum de onere subleva, ut serviamus tibi.

Qui ait: Post tres dies revertimini ad me. Cumque abisset populus, in fili consilium cum senibus, qui steterant coram patre ejus Salomone dum adhuc viveret, dicens: Quid datis consilii, ut respondeam populo?

Qui dixerunt ei: Si placueris populo huic, et lenieris eos verbis clementibus, servient tibi omni tempore.

At ille reliquit consilium senum, et cum juvenibus tractare cepit, qui cum eo nutriti fuerant, et erant in comitatu illius.

Dixitque ad eos: Quid vobis videtur? Vel respondere quid debeo populo huic, qui dixit mihi: Subleva iugum quod imposuit nobis pater tuus?

At illi responderunt ut juvenes, et nutriti cum eo in deliciis, atque dixerunt:

Sic loqueris populo, qui dixit tibi: Pater tuus aggravavit iugum nostrum, tu subleva, et sic respondebis ei.

Minimus digitus meus grossior est lumbis patris mei. Pater meus imposuit vobis iugum grave, et ego majus pondus apponiam: pater meus cecidit vos flagellis, ego vero cedam vos scorpionibus.

Venit ergo Jeroboam, et universus populus ad Roboam die tertio, sicut praeceperat eis.

Responditque rex dura, darelieto consilio seniorum: locutusque est juxta juvenum voluntatem: Pater meus grave vobis imposuit iugum, quod ego gravius faciam: pater meus cecidit vos flagellis, ego vero cedam vos scorpionibus.

Et non acquievit populi precibus: erat enim voluntatis Dei, ut completeret sermo ejus, quem locutus fuerat per manum Aliae Silonitis ad Jeroboam filium Nabat.

Populus autem universus, rege duriora dicente, sic locutus est ad eum:

Non est nobis pars in David, neque hereditas in filio Isai. Revertere in tabernacula tua Israel, tu autem pascere domum tuam David.

Et abiit Israel in tabernacula sua. Super filios autem Israel, qui habitabant in civitatibus Juda, regnavit Roboam.

Misitque rex Roboam Aduram, qui praeerat tributis, et lapidaverunt eam filii Israel, et mortuus est.

Porro rex Roboam curram festinavit ascendere, et fugit in Jerusalem.

Necessitque Israel a domo David, usque ad diem hanc.

Cap. XI. — Venit autem Roboam in Jerusalem, et convocavit universam domum Juda et Benjamin, centum octoginta milia electorum atque bellantium, ut dimicaret contra Israel, et converteret ad se regnum suum.

Factusque est sermo Domini ad Semeiam hominem Dei, dicens: Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Juda, et ad universum Israel qui est in Juda et Benjamin:

Haec dicit Dominus: Non ascendetis, neque pugnabitis contra fratres vestros: revertatur unusquisque in domum suam, quia mea hoc gestum est voluntate.

esse Jeroboam, miserant et vocaverunt eum, congregato cunctis, et constituerunt eum regem super omnem Israel, nec secutus est quisquam domum David, praeter domum Juda solum. Quo et Lyranus in suo legit exemplari & tametsi originales textus ea plane ignorent.

Qui cum audissent sermonem Domini, reversi sunt, nec perrexerunt contra Jeroboam.

Habitavit autem Roboam in Jerusalem, et edificavit civitates muratas in Juda. Aestruavitque Beth-Leem, et Ham, et Thecoa, Bethsur quoque, et Socho, et Odollam, necnon et Geth, et Maresa, et Ziph, sed et Aduraim, et Lachis, et Azeta, Saraa quoque, et Ajalon, et Hebron, quae erant in Juda et Benjamin, civitates munitissimas.

Cumque clausisset eas muris, posuit in eis principes, ciborumque horrea, hoc est olei et vini.

Sed et in singulis urbibus fecit armamentaria scutorum et hastarum, firmavitque eas multa diligentia, et imperavit super Judam et Benjamin.

Sacerdotes autem et levitae, qui erant in universo Israel, venerunt ad eum de cunctis sedibus suis, relinquentes suburbana et possessiones suas, et transeuntis ad Judam et Jerusalem: eo quod adiecisset eos Jeroboam, et posteris ejus, ne sacerdotio Domini fangerentur.

Qui constituit sibi sacerdotes excelsorum, et daemoniorum, vitulorumque quos fecerat.

Sed et de cunctis tribubus Israel, quicunque dederant cor suum ut quaerere Dominum Deum Israel tenerent Jerusalem ad immolandum victimas suas coram Domino Deo patrum suorum.

Et roboraverunt regnum Juda, et confirmaverunt Roboam filium Salomonis per tres annos: ambulaverunt enim in viis David et Salomonis, annis tantum tribus.

Duxit autem Roboam uxorem Maalath, filiam Jerimoth, filii David: Abiad quoque filiam Eliab filii Isai: quae peperit ei filios, Jous, et Somariam, et Zoom.

Post hanc quoque accepit Maacha filiam Absalom, quae peperit et Abia, et Ethai, et Ziza, et Salomith.

Amavit autem Roboam Maacha, filiam Absalom, super omnes uxores suas, et concubinas.

Nam uxores decem et octo duxerat, concubinas autem sexaginta: et genuit viginti octo filios, et sexaginta filias.

Constituit vero in capite Abiam filium Maacha, ducentis super fratres suos: ipsum enim regem facere cogitabat, quia sapientior fuit, et potentior super omnes filios ejus;

Et in cunctis finibus Juda, et Benjamin, et in

universis civitatibus muratis: praebuitque eis escas plurimas et multas petivit uxores.

Cap. XII. — Cumque roboratum fuisset regnum Roboam et confortatum, dareliquit legem Domini, et omnis Israel cum eo.

Anno autem quinto regni Roboam, ascendit Sessach rex Aegypti in Jerusalem (quia peccaverant Domino) cum mille ducentis curribus, et sexaginta milibus equitum: nec erat numerus vulgi quod venerat cum eo ex Aegypto, Libyis scilicet, et Troglodytae, et Aethiopes. Caplitque civitates munitissimas in Juda, et venit usque ad Jerusalem.

Semeias autem propheta ingressus est ad Roboam, et principes Juda, qui congregati fuerant in Jerusalem, fugientes Sessach, dixitque ad eos: Haec dicit Dominus: Vos reliquistis me, et ego reliqui vos in manu Sessach:

Constatnatioque principes Israel et rex dixerunt: Justus est Dominus.

Cumque vidisset Dominus quod humiliati essent, factus est sermo Domini ad Semeiam, dicens:

Quia humiliati sunt, non disperdam eos, daboque eis paucillum auxilii, et non stillabit furor meus super Jerusalem per manum Sessach.

Verumtamen servient ei, ut sciant distantiam servitutis mese et servitutis regni terrarum.

Recessit itaque Sessach rex Aegypti ab Jerusalem, sublati thesauris domus Domini et domus regis omniaque secum tulit, et clypeos aureos, quos fecerat Salomon.

Pro quibus fecit rex aeneos, et tradidit illos principibus sententiarum, qui custodiebant vestibulum palatii.

Cumque introiret rex domum Domini, veniebant sentarii, et tollebant eos, iterumque referebant ad armamentarium suum.

Verumtamen quia humiliati sunt, aversa est ab eis ira Domini, nec delati sunt penitus; siquidem in Juda inventa sunt opera bona.

Confortatus est igitur rex Roboam in Jerusalem, atque regnavit: quadraginta autem et unius anni erat cum regnare coepisset, et decem et septem annis regnavit in Jerusalem, urbe quam elegit Dominus ut confirmaret nomen suum ibi, de cunctis tribubus Israel;

Nomen autem matris ejus Naama Ammanitis. Fecit autem malum et non praeparavit cor suum ut quaereret Dominum.

1. Biblia quaedam impressa annis 1478, 1489 et 1521, tum alla saeculis temporibus, et praesertim Nivelliana Parisiis 1373, denique et mas, quidam codices, teste P. Calaneo, subjungunt hic pericopem e III Regum cap. xii, 29, derivatam: Factum est autem cum audisset omnis Israel quod reversus

Opera vero Roboam prima et novissima scripta sunt in libris Semele prophetae, et Addo Videntis, et diligenter exposita :

Pugnaueruntque adversum se Roboam et Jeroboam annatis diebus.

Et dormiit Roboam cum patribus suis, sepultusque est in civitate David. Et regnavit Abia filius ejus pro eo.

Cap. XIII. — Anno octavo decimo regis Jeroboam, regnavit Abia super Judam. Tribus annis regnavit in Jerusalem, nomenque matris ejus Michais, filia Uriel de Gabaa :

Et erat bellum inter Abia et Jeroboam :

Cumque inisset Abia certamen, et haberet bellicosissimos viros, et electorum quadringenta millia, Jeroboam instruxit et contra aciem octingenta millia virorum, qui et ipsi electi erant, et ad bella fortissimi.

Stetit ergo Abia super montem Someron, qui erat in Ephraim, et ait :

Audi, Jeroboam, et omnis Israel : Num ignoratis quod Dominus Deus Israel dederit regnum David super Israel in sempiternum, ipsi et filii ejus in pactum salis ?

Et surrexit Jeroboam filius Nabat, servus Salomonis filii David : et rebellevit contra Dominum suum.

Congregavitque se ad eum viri vanissimi, et filii Bohai : et prevulnerunt contra Roboam filium Salomonis :

Porro Roboam erat rudis, et corde pavido, nec potuit resistere eis.

Nunc ergo vos dicitis quod resistere possitis regno Domini, quod possidet per filios David, habetisque gratiam populi multitudinem, atque vitulos aureos, quos fecit vobis Jeroboam in deos.

Et ejecistis sacerdotes Domini, filios Aaron, atque levitas : et fecistis vobis sacerdotes sicut omnes populi terrarum : quicumque venerit, et intulerit manum suam in tauro, in bobus, et in arietibus septem. At sacerdotes eorum qui non sunt dii.

Noster autem Dominus Deus est quem non relinquimus :

Sacerdotesque ministrant Domino de filiis Aaron, et levite sunt in ordine suo :

Holocausta quoque offerunt Domino per singulos dies mane et vespere, et thymiana juxta legis precepta confectum, et proponuntur panes in mensa mundissima :

Estque apud nos candelabrum aureum, et lucerna ejus, ut accendantur semper ad vesperam :

Nos quippe custodimus precepta Domini Dei nostri, quem vos reliquistis.

Ergo in exercitu nostro dux Deus est, et sacerdotes ejus, qui clangunt tubis, et resonant contra vos :

Filii Israel, nolite pugnare contra Dominum Deum patrum vestrorum, quia non vobis expedit.

Itac illo loquente, Jeroboam retro moliebatur insidias.

Cumque ex adverso hostium staret, ignorans Iudam suo ambiebat exerebit.

Respiciensque Judas vidit instare bellum et ex adverso et post tergum, et clamavit ad Dominum : ac sacerdotes tubis canere ceperunt.

Omnesque viri Juda vociferati sunt : et ecce illis clamantibus, perterritus Deus Jeroboam, et omnem Israel, qui stabat ex adverso Abia et Juda.

Fugeruntque filii Israel Judam, et tradidit eos Deus in manu eorum.

Percussit ergo eos Abia, et populus ejus, plaga magna : et ceciderunt vulnerati ex Israel quingenta millia virorum fortium.

Humiliatique sunt filii Israel in tempore illo, et vehementissimis confortati filii Juda, eo quod sperasset in Domino Dea patrum suorum.

Persecutus est autem Abia fugientem Jeroboam, et cepit civitates ejus, Beth-El, et filias ejus, et Jesana cum filiabus suis, Ephron quoque et filias ejus :

Nec valuit ultra resistere Jeroboam in diebus Abia : quem percussit Dominus, et mortuus est.

et alijs plures. Verum Hebraeus textus, Septuaginta, Josephus, atque emendatioris alia Latina editione pari consensu *quadringenta millia Abia, et octingenta millia Jeroboamo* tribuunt. Quod et inferiori contextui consenti, nisi *quingenta millia virorum fortium, ex Jeroboam exercitu* dionitur cecidisse.

Igitur Abia, confortato imperio suo, accepit uxores quatuordecim : procreavitque viginti duos filios, et sexdecim filias.

Reliqua autem sermonum Abia, viarumque et operum ejus, scripta sunt diligentissime in libro prophetae Addo.

Cap. XIV. — Dormiit autem Abia cum patribus suis, et sepelietur eum in civitate David.

Regnavitque Asa filius ejus pro eo, in cuius diebus quiescit terra annis deçem.

Fecit autem Asa quod bonum et placitum erat in conspectu Dei sui, et subvertit altaria peregrini cultus, et excelsa, et confregit statuas, lucosque succidit.

Ac precepit Judæ ut quæreret Dominum Deum patrum suorum, et faceret legam, et universa mandata :

Et abstulit de cunctis urbibus Juda aras, et fana, et regnavit in pace.

Edificavit quoque urbes munitas in Juda, quia quietus erat, et nulla temporibus ejus bella surrexerant, pacem Domino largiente.

Dixit autem Juda : Edificemus civitates istas, et vallemus muris, et roboremus turribus, et portis, et seris, donec a bellis quiesca sunt omnia, eo quod quæserimus Dominum Deum patrum nostrorum, et dederit nobis pacem per gyrum.

Edificaverunt igitur, et nullum in extruendo impedimentum fuit.

Habuit autem Asa in exercitu suo portantium scuta et hastas de Juda trecenta millia, de Benjamin vero scutiariorum et sagittariorum ducenta octoginta millia, omnes isti viri fortissimi.

Egressus est autem contra eos Zara-Ethiops cum exercitu suo, decies centena millia, et curribus trecentis : et venit usque Maresa.

Porro Asa perrexit obviam ei, et instravit aciem ad bellum in valle Sepheia, quæ est juxta Maresa, et invocavit Dominum Deum, et ait :

Domine, non est apud te ulla distantia, utrum in paucis auxiliis, an in pluribus : adjuva nos, Domine Deus noster : in te enim, et in tuo nomine habentes fiduciam, venimus contra hanc multitudinem, Domine, Deus noster tu es, non prevalent contra te homo.

Exterruit itaque Dominus Ethiopes coram Asa et Juda : fugeruntque Ethiopes. Et perso-

cutus est ens Asa, et populus qui cum eo erat, usque Gerara, et ruerunt Ethiopes usque ad internecionem, quia, Domino cedente, contriti sunt, et exercitu filius preliante.

Tulerunt ergo spolia multa, et percusserunt civitates omnes per circuitum Geraræ : grandis quippe cunctos terror invaserat : et diriperunt urbes, et multam prædam asportaverunt.

Sed et caulas ovium dostruentes, tulerunt pecorum infinitam multitudinem, et camelorum : reversique sunt Jerusalem.

Cap. XV. — Azarias autem filius Obed, factus in se spiritu Dei, egressus est in occursum Asa, et dixit ei : Audite me Asa, et omnis Juda, et Benjamin : Dominus vobiscum, quia fuisistis cum eo. Si quæseritis eum, invenietis : si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos.

Transibunt autem multi dies in Israel absque Deo vero, et absque sacerdote doctore, et absque lege.

Cumque reversi fuerint in angustia sua ad Dominum Deum Israel, et quæserint eum, reperient eum.

In tempore illo non erit pax egredienti et ingredienti, sed terrores audique in cunctis habitatoribus terrarum : pugnabit enim gens contra gentem, et civitas contra civitatem, quia Dominus conturbabit eos in omni angustia.

Vos ergo confortamini, et non dissolvantur manus vestrae : erit enim merces operi vestro. Quod cum audisset Asa, verba scilicet et prophetiam Obed prophetae, confortatus est, et abstulit idola de omni terra Juda, et de Benjamin, et ex urbibus, quas ceperat, montis Ephraim, et dedicavit altari Domini quod erat ante porticum Domini.

Congregavitque universum Judam et Benjamin, et advenas cum eis de Ephraim, et de Manasse, et de Simeon : plures enim ad eum confugerant ex Israel, videntes quod Dominus Deus illius esset cum eo.

Cumque venissent in Jerusalem mense tertio, et anno quinto decimo regni Asa, immolaverunt Domino in die illa, de manibus et præda quam adduxerant, boves septingentos et arietes septem milia.

Et intravit ex more ad corroborandum foedus, ut quærerent Dominum Deum patrum suorum in toto corde et in tota anima sua.

Si quis autem, inquit, non quæserit Domi-

1. Laudat Martinianus tres mss. codices, in quibus *quadraginta millia pro quadringenta millia* leguntur, et subsequenti veram *octoginta pro octingenta*. Ita vero et vetustiores editiones præferunt, ut est Veneta an. 1478, et alia an. 1489, tum altera Norimbergensis 1521, Basil. Froben. 1538, Paris. Rob. Steph. 1546,

nom Deum Israel, moriatur a minimo usque ad maximum, a viro usque ad mulierem.

Juraveruntque Domino voce magna in jubilo, et in clangore tubæ, et in sonitu buccinarum, omnes qui erant in Jude cum execratione: in omni enim corde suo juraverunt, et in tota voluntate quesierunt eum, et invenerunt: prestiti quoque eis hominum requiem per circuitum.

Sed et Maacha matrem Asa regis ex Augusto deposuit imperio, eo quod fecisset in loco simulacrum Priapi: quod omne contrivit, et in frusta comminans combussit in torrente Cedron.

Excelsa autem derelicta sunt in Israel: altarium cor Asa erat perfectum cunctis diebus ejus.

Eaque que voverat pater suus, et ipse, intulit in domum Domini, argentum et aurum, vasorumque diversam suppellectilem.

Bellum vero non fuit usque ad tricesimum quintum annum regni Asa.

Cap. XVI. — Anno autem tricesimo sexto regni ejus, ascendit Baasa rex Israel in Judam, et muro circumdabat Rama, ut nullus possent late egredi et ingredi de regno Asa.

Protulit ergo Asa argentum et aurum de thesauris domus Domini, et de thesauris regis, misitque ad Benadab regem Syriæ, qui habitabat in Damasco, dicens:

Fœdus inter me et te est, pater quoque meus et pater tuus habere concordiam: quem ob rem misi tibi argentum et aurum, ut rupto fœdere, quod habes cum, Baasa rego Israel, facias eum a me recedere.

Quo comperto, Benadab misit principes exercituum suorum ad urbes Israel: qui percusserunt Alia et Dan, et Abelmaim, et universas urbes Nephthali muratas.

Quod cum audisset Baasa, desit edificare Rama, et intermisit opus suum.

Porro Asa rex assumpsit universum Judam, et tulernit lapides de Rama, et ligna que adificationi preparaverat Baasi, edificavitque ex eis Gabaa et Maspha.

In tempore illo venit Anani propheta ad Asa regem Juda, et dixit ei: Quia habuisti fiduciam in rege Syriæ, et non in Domino Deo tuo, idcirco evasit Syriæ regis exercitus de manu tua.

Nonne Æthiopes et Libyæ multe plures erant quadrigis et equibus, et multitudine nimia: quos, cum Domino credidisses, tradidit in manu tua?

Oculi enim Domini contemplantur universam terram, et præbent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum.

Stulte igitur egisti, et propter hoc ex præsentî tempore contra te bella consurgunt.

Iratque Asa adversus Videntem, jussit eum mitti in nervum:

Valde quippe super hoc fuerat indignatus: Et interfecit de populo in tempore illo plurimos.

Opera autem Asa prima et novissima scripta sunt in libro regum Juda et Israel.

Ægrotavit etiam Asa anno tricesimo nono regni sui, dolore pedum vehementissimo, et nec in infirmitate sua quesivit Dominum, sed magis in medicorum arte confisus est.

Dormivitque cum patribus suis: et mortuus est anno quadregesimo primo regni sui.

Et sepelierunt eum in sepulchro suo, quod fecerat sibi in civitate David: posueruntque eum super lectulum suum, plenum aromatibus et unguentis meretriciis, que erant pigmentariorum arte confecta, et combusserunt super eo ambrosione nimia.

Cap. XVII. — Regnavit autem Josaphat filius ejus pro eo, et invaluit contra Israel.

Constituitque militum numeros in cunctis urbibus Juda, que erant vallate muris. Præsidiaque disposuit in terra Juda, et in civitatibus Ephraim, quas ceperat Asa pater ejus.

Et fuit Dominus cum Josaphat, quia ambulavit in viis David patris sui primis: et non speravit in Baalim, sed in deo patris sui, et perrexit in præceptis illius, et non juxta peccata Israel.

Confirmavitque Dominus regnum in manu ejus, et dedit omnis Juda munera Josaphat: factique sunt ei infinita divitiæ, et multa gloria.

Cumque sumpisset cor ejus audaciam propter vias Domini, etiam excelsa et lucos de Juda abstulit.

Tertio autem anno regni sui, misit de principi-

bus suis Benai, et Obdian, et Zachariam, et Nathanael, et Michasam, ut docerent in civitatibus Juda:

Et cum eis levitas, Semeiam, et Nathaniam, et Zabadiam, Azael quoque et Semiramoth, et Jonathan, Adoniam, et Thobiam, et Thobadoniam, levitas, et cum eis Elisama et Joram sacerdotes.

Docerantque in Juda, habentes librum legis Domini, et circumibant cunctas urbes Juda, atque erudiebant populum.

Itaque factus est pavor Domini super omnia regna terrarum, que erant per gyrum Juda, nec audebant bellare contra Josaphat.

Sed et Philisthæi Josaphat munera deferebant, et veltigal argenti, Arabes quoque adducebant pecora, arietum septem millia septingentos, et hircorum totidem.

Crevit ergo Josaphat, et magnificatus est usque in sublime: atque edificavit in Juda domos ad instar turrium, urbesque muratas. Et multa opera paravit in urbibus Juda.

Viri quoque bellatores, et robusti erant in Jerusalem, quorum iste est numerus per domos atque familias singulorum.

In Juda principes exercitus, Ednas dux, et cum eo robustissimorum trecenta millia.

Post hunc Johanan princeps, et cum eo ducenta octoginta millia.

Post istum quoque Amasias filius Zechri, consecratus Domino, et cum eo ducenta millia virorum fortium.

Hunc sequabatur robustus ad prælis Eliada, et cum eo lanceitium arcum et elypeum ducenta millia:

Post istum etiam Jozabad, et cum eo centum octoginta millia expeditum militum.

Hi omnes erant ad manum regis, exceptis aliis, quos posuerat in urbibus muratis et in universo Juda.

Cap. XVIII. — Fuit ergo Josaphat dives et inclutus militum, et affinitate conjunctus est Achab.

Descenditque post annos ad eum in Samariam. Ad cujus adventum mactavit Achab arietes et boves plurimos, et populo qui venerat cum eo: persuasitque illi, ut ascenderet in Ramoth Galaad.

Dixique Achab rex Israel ad Josaphat regem Juda: Veni mecum in Ramoth Galaad.

Cui ille respondit: Ut ego, et tu: sicut populus tuus, sic et populus meus: tecumque erimus in bello.

Dixitque Josaphat ad regem Israel: Consule, obsecro, impræsentiurum sermonem Domini.

Congregavitque rex Israel prophetarum quadringentos viros, et dixit ad eos: In Ramoth Galaad ad bellandum ire debemus, an quiescere?

At illi: Ascende, inquit, et tradet Deus in manu regis.

Dixitque Josaphat: Nunquid non est hic propheta Domini, ut ab illo etiam requiramus?

Et ait rex Israel ad Josaphat: Es vir unus a quo possumus querere Domini voluntatem, sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum omni tempore:

Est autem Michasas filius Jemla.

Dixitque Josaphat: Ne loquaris, rex, hoc modo.

Vocavit ergo rex Israel unum de cunuchis, et dixit ei: Voca mihi cito Michasam filium Jemla.

Porro rex Israel, et Josaphat rex Juda, uterque sedebat in solio suo, vestiti cultu regio:

Sedebant autem in area juxta portam Samariæ, omnesque prophete vaticinabantur coram eis.

Sedecias vero filius Chanaana fecit sibi cornua ferrea, et ait: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec conteras eam.

Omnesque prophete similiter prophetabant, atque dicebant: Ascende in Ramoth Galaad, et prosperaberis, et tradet eos Dominus in manu regis.

Nuntius autem, qui ferat ad vocandum Michasam, ait illi:

En verba omnium prophetarum una ore bona regi annuntiant: queso ergo te ut et sermo tuus ab eis non dissentiat, loquarisque prospera. Cui respondit Michasas: Vivit Dominus, quia quodcumque dixerit Deus meus, hoc loquar.

Venit ergo ad regem. Cui rex ait: Michasas, ire debemus in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere?

Cui ille respondit: Ascendite, cuncta enim prospero venient, et tradentur hostes in manus vestras.

Dixitque rex: Iterum atque iterum te adjuvo, ut non mihi loquaris, nisi quod verum est, in nomine Domini.

At ille ait: Vidi universum Israel dispersum

1. Dicuntur veteres quidam Latini codices addere et *novissimis*, qui videtur tamen scribarum error, ob subsequendum vocem et *non*, occursum.

in montibus, sicut oves absque pastore, et dicit Dominus: Non habent isti domos: revertatur unusquisque in domum suam in pace.

Et ait rex Israel ad Josaphat: Nonne dixi tibi, quod non prophetaret isto mihi quidquam boni, sed ea que mala sunt?

At ille: Idcirco, ait, audite verbum Domini: Vidi Dominum sedentem in solio suo, et omnem exercitum coel assistantem ei a dextris et sinistris.

Et dixit Dominus: Quis decipiet Achab regem Israel, ut ascendat et corruat in Ramoth Galaad? Curaque diceret unus hoc modo, et alter alio, processit spiritus, et stetit coram Domino, et ait: Ego decipiam eum. Cui Dominus: In quo, inquit, decipies?

At ille respondit: Egrediar: et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus.

Dixitque Dominus: Decipies, et prevalebis, egredere, et fac ita.

Nunc igitur, ecce Dominus dedit spiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum, et Dominus locutus est de te mala.

Accessit autem Sedecias filius Chanaana, et percussit Micheam maxillam, et ait:

Per quam viam transivit Spiritus Domini a me, ut loqueretur tibi?

Dixitque Micheas: Tu ipse videbis in die illo, quando ingressus fueris cubiculum de cubiculo, ut abscondaris.

Præcepit autem rex Israel, dicens: Tollite Micheam, et ducite eum ad Amon principem civitatis, et ad Joss filium Amelech.

Et dicitis: Hæc dicit rex, mittite hunc in carcerem, et date ei panis medicum, et aqua paulillum, donec revertar in pace.

Dixitque Micheas: Si reversus fueris in pace, non est locutus Dominus in me. Et ait: Audite, populi omnes.

Igitur ascenderunt rex Israel et Josaphat rex Juda in Ramoth Galaad.

Dixitque rex Israel ad Josaphat: Mutabo habitum, et sic ad pugnandum vadam, tu autem induere vestibus tuis.

Mutatoque rex Israel habitu, venit ad bellum.

Rex autem Syriæ præparat ducibus equitatus sui, dicens: Ne pugnatis contra minimum,

aut contra maximum, nisi contra solum regem Israel.

Itaque cum vidissent principes equitatus Josaphat, dixerunt: Rex Israel iste est.

Et circumdederunt eum dimicantes:

At ille clamavit ad Dominum, et auxiliatus est ei, atque averit eos ab illo.

Cum enim vidissent duces equitatus, quod non esset rex Israel, reliquerunt eum.

Accidit autem ut unus e populo sagittam in incertum jaceret, et percuteret regem Israel inter cervicem et scapulas.

At ille aurigæ suo ait: Convertite manum tuam, et educe me de acie, quia vulneratus sum.

Et finis est pugna in die illo.

Porro rex Israel stabat in curru suo contra Syros usque ad vesperam, et mortuus est, occidente sole.

Cap. XIX. — Reversus est autem Josaphat rex Juda in domum suam pacifice in Jerusalem.

Cui occurrit Ieu filius Anani Videns, et ait ad eum: Impio præbes auxilium, et his qui oderunt Dominum, amicitia jungeris, et idcirco iram quidem Domini mereberis; sed bona opera inventa sunt in te, eo quod abstuleris lucos de terra Juda, et preparaveris cor tuum, ut requires Deum.

Habitavit ergo Josaphat in Jerusalem.

Rursumque egressus est ad populum de Bersabee usque ad montem Ephraim, et revocavit eos ad Dominum Deum patrum suorum.

Constituitque iudices terre in cunctis civitatibus Juda munitis per singula loca.

Et præcipiens iudicibus: Videte, ait, quid faciatis: non enim hominis exercetis iudicium, sed Domini, et quodcumque iudicaveritis, in vos redundabit.

Sit timor Domini vobiscum, et cum diligentia cuncta facite: non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido numerum.

In Jerusalem quoque constituit Josaphat levitas, et sacerdotes, et principes familiarum ex Israel, ut iudicium et causam Domini iudicarent habitatoribus ejus.

1. Pro habitatoribus ejus. prætori Hebræum exemplar ירושלים ירושלים, quod est, et reversi sunt (sive habitaverunt Jerusalem). Quod vero Hieronymus post Septuaginta eo veritatis sensu, una causa

est, quod pro ירושלים perquam simili scriptura legitur ירושלים, sive totum ultimum pro eorum, que sola magnitudine distant, acceperit; hoc nome habitatores nomen significat, Græc. κατοικοὶ τῆς πόλεως.

Præcepitque eis, dicens: Sic agatis in timore Domini fideliter et corde perfecto.

Omnem causam, que venerit ad vos, fratrum vestrorum, qui habitant in arribus suis inter cognationem et cognationem, ubicunque questio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de justificationibus: ostendite eis, ut non peccent in Dominum, et ne veniat ira super vos et super fratres vestros:

Sic ergo agatis, et non peccabitis.

Amarias autem sacerdos et pontifex vester, in his, que ad Dominum pertinent, præsidebit.

Porro Zabodias filius Ismael, qui est dux in domo Juda, super ea opera erit, que ad regis officium pertinent: habebitisque magistros levitas coram vobis:

Confortamini, et agite diligenter, et erit Dominus vobiscum in bonis.

Cap. XX. — Post hæc congregati sunt filii Moab, et filii Ammon, et cum eis de Ammonitis, ad Josaphat, ut pugnarent contra eum.

Veneruntque muniti, et indicaverunt Josaphat, dicientes: Venit contra te multitudo magna, de his locis que trans mare sunt, et de Syria, et ecce consistunt in Assosonthannar, que est Engaddi.

Josaphat autem timore perterritus, totum se contulit ad rogandum Dominum, et predicavit jejunium universo Juda.

Congregatusque est Juda ad deprecandum Dominum: sed et omnes de tribubus suis venerunt ad obsecrandum eum.

Cumque stetit Josaphat in medio cœtu Juda, et Jerusalem, in domo Domini ante atrium novum, ait: Domine Deus patrum nostrorum, tu es Deus in caelo, et dominaris cunctis regnis gentium.

In manu tua est fortitudo et potentia, nec quisquam tibi potest resistere.

Nonne tu, Deus noster, interfecisti omnes habitatores terre hujus coram populo tuo Israel, et dedisti eam semini Abraham amici tui in sempiternum?

Habitaveruntque in ea et extruxerunt in illa sanctuarium nomini tuo, dicientes:

Si irroerint super nos mala, gladius iudicii, pestilentia, et fames, stabimus coram domo hæc in conspectu tuo, in qua invocatum est nomen tuum, et clamabimus ad te in tribulationibus nostris, et exaudies, salvosque facies.

Nunc igitur ecce filii Ammon, et Moab, et mons Seir, per quos non concessisti Israeli, ut transiret quando egrediebatur de Egypto, sed declinaverunt ab eis, et non interfecerunt illos.

E contrario agunt et nituntur egerere nos de possessione, quam tradidisti nobis, Deus noster, ergo non iudicabis eos?

In nobis quidem non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, que irruit super nos. Sed cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.

Omnis vero Juda stabat coram Domino, cum parvulis, et uxoribus et liberis suis:

Erat autem Jaziel filius Zachariae, filii Banaie, filii Jelei, filii Mathanaie, levites de filiis Asaph, super quem factus est Spiritus Domini in medio turbe, et ait:

Attendite, omnis Juda, et qui habitatis in Jerusalem, et tu, rex Josaphat: Hæc dicit Dominus vobis: Nolite timere, nec paveatis hanc multitudinem: non est enim vestra pugna, sed Dei.

Gras descenditis contra eos: ascensuri enim sunt per clivum nomine Sis, et invenietis illos in summitate torrentis, qui est contra solitudinem Jeruel.

Non eritis vos qui dimicabitis, sed tantummodo confidenter state, et videbitis auxilium Domini super vos.

Juda et Jerusalem, nolite timere, nec paveatis: gras egredientium contra eos, et Dominus erit vobiscum.

Josaphat ergo et Juda, et omnes habitatores Jerusalem, ceciderunt proni in terram coram Domino, et adoraverunt eum.

Porro levita de filiis Caath, et de filiis Core, laudabant Dominum Deum Israel voce magna, in excelsum.

Cumque mane surrexissent, egressi sunt per

1. Ms. plerique omnes, Ammonitis, quod et Martiianus notat. Sed alii multo aliter, præcipue editi, et quos magno numero laudat Menochius, libri, pro eo præferunt Idumæi. Quam tamen lectionem in his,

desertum Thores : protectisque eis, sicut Josaphat in medio eorum, dixit :

Audite me, Juda, et omnes habitatores Jerusalem : credite in Domino Deo vestro, et securi eritis : credite prophetis ejus, et cuncta evenient prospera.

Deditque consilium populo, et statuit cantores Domini, ut laudarent eum in turris suis, et antecederent exercitum, ac voce consona dicerent :

Confitemini Domino, quoniam in aeternum misericordia ejus.

Cumque copissent laudes canere, vertit Dominus insidias eorum in semetipsos, filiorum scilicet Ammon, et Moab, et montis Seir, qui aggressi fuerant, ut pugnarent contra Judam, et percussit sunt.

Namque filii Ammon, et Moab consurrexerunt adversum habitatores montis Seir, ut interficerent, et delerent eos : cumque hoc opere perpetrassent, etiam in semetipsos versi, mutuis conciderunt vulneribus.

Porro Juda cum venisset ad speculam, quae respicit ad solitudinem, vidit procul omnem late regionem plenam cadaveribus, nec supersse ququam, qui necem potuisset evadere. Venit ergo Josaphat, et omnis populus cum eo, ad detrahenda spolia mortuorum : invenieruntque inter cadavera variam suppellectilem, vestes quoque, et vasa pretiosissima, et diripiuerunt, ita ut omnia portare non possent, nec per tres dies spolia auferre pro praedae magnitudine.

Hic autem quarto congregati sunt in valle Benedictionis : etenim quoniam ibi benedixerant Domino, vocaverunt locum illum vallis Benedictionis usque in presentem diem.

Reversusquo est omnis vir Juda, et habitatores Jerusalem, et Josaphat ante eos, in Jerusalem cum helicia magna, eo quod dedisset eis Dominus gaudium de inimicis suis.

Ingressique sunt Jerusalem cum psalteriis, et citharis, et tubis, in domum Domini.

Ierunt autem pavore Domini super universa regna terrarum, cum audissent quod pugnasset Dominus contra inimicos Israel.

Quicunque regnum Josaphat, et praebuit ei Deus pacem per circuitum.

Regnavit igitur Josaphat super Judam, et erat triginta quatuor annorum cum regnare coepisset :

Viginti autem et quinque annis regnavit in Jerusalem.

Nomen matris ejus Azuba, filia Selahi.

Et ambulavit in via patris sui Asa, nec declinavit ab ea, faciens quae placita erant coram Domino.

Verumtamen excelsa non abstulit, et adhuc populus non direxerat eorum ad Dominum Deum patrum suorum.

Reliqua autem gestorum Josaphat priorum et novissimorum, scripta sunt in verbis Jea filii Anani, quae digessit in libro regum Israel.

Post haec inivit amicitias Josaphat rex Juda cum Ochozia rege Israel, cujus opera fuerunt impiissima.

Et particeps fuit, ut facerent naves, quae iront in Tharsis : feceruntque classem in Astongaber.

Prophetavit autem Eliezer filius Dodai de Marsa ad Josaphat, dicens : Quia habuisti foedus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contriboque sunt naves, nec poterunt ire in Tharsis.

Cap. XVI. — Dormivit autem Josaphat cum patribus suis, et sepultus est cum eis in civitate David.

Regnavitque Joram filius ejus pro eo, qui habuit fratres, filios Josaphat, Azariam, et Jaiel, et Zachariam, et Azariam, et Saphatiam, omnes hi, filii Josaphat regis Israel.

Deditque eis pater suus multa munera argenti, et auri, et pensionationes, cum civitatibus montissimis in Juda : regnum autem tradidit Joram, eo quod esset primogenitus.

Surrexit ergo Joram super regnum patris sui : cumque se confirmasset, occidit omnes fratres suos gladio, et quosdam de principibus Israel.

Tristula duorum annorum erat Joram cum regnare coepisset, et octo annis regnavit in Jerusalem.

Israel, tam in exeusis quam in *mess.* *לך ישראל* *velc Israel.* In hac difficultate consulat qui voluerit volumina criticorum sacrorum. *Marr.*

Ambulavitque in viis regum Israel, sicut egerrat domus Achab : filia quippe Achab erat uxor ejus, et fecit malum in conspectu Domini.

Noluit autem Dominus disperdere domum David, propter pactum quod iuraverat cum eo, et quia promiserat ut daret ei luocram, et filiis ejus omni tempore.

In diebus illis rebellavit Edom, ne esset subditus Jude, et constituit sibi regem.

Cumque transisset Joram cum principibus suis, et cincto equitatu qui erat secum, surrexit nocte, et percussit Edom, qui se circumdederat, et omnes duces equitatus ejus.

Attamen rebellavit Edom, ne esset subditiōne Juda, usque ad hanc diem.

Et tempore et Lobna recessit, ne esset sub manu illius.

Dereliquerat enim Dominum Deum patrum suorum : insuper et excelsa fabricatus est in uribus Juda, et fornicari fecit habitatores Jerusalem, et pravariari Judam.

Allate sunt autem ei littere ab Elia propheta, in quibus scriptum erat :

Hec dicit Dominus Deus David patris tui : Quoniam non ambulasti in viis Josaphat patris tui, et in viis Asa regis Juda, sed incessisti per iter regum Israel, et fornicari fecisti Judam, et habitatores Jerusalem, imitatus fornicationem domus Achab, insuper et fratres tuos, domum patris tui, meliores te, occidisti, ecce Dominus percussit te plaga magna, cum populo tuo, et filiis, et uxoribus tuis, universaque substantia tua.

Tu autem aegrotabis pessimo languore ateri, donec egrediantur vitalia tua paulatim per dies singulos.

Suscitavit ergo Dominus contra Joram spiritum Philistinorum, et Arabum, qui confines sunt Aethiopiis. Et ascenderunt in terram Juda, et vastaverunt eam, diripiueruntque cunctam substantiam, quae inventa est in domo regis. Insuper et filios ejus, et uxores : nec remansit ei filius, nisi Joachaz, qui minutus natus erat.

Et super haec omnia percussit eum Dominus alii languore insanibili.

Cumque dies succederet dies, et temporum spatia volverentur, duorum annorum expletus est circulus : et sic longa consumptus tabe, ita ut egroveret etiam viscera sua, languore pariter et vita caruit.

Mortuusque est in infirmitate pessima, et non fecit ei populus secundum morem combustionis, exsequias, sicut fecerat majoribus ejus.

Triginta duorum annorum fuit, cum regnare coepisset, et octo annis regnavit in Jerusalem.

Ambulavitque non recte, et sepelierunt eum in civitate David : verumtamen non in sepulchro regum.

Cap. XVII. — Constituerunt autem habitatores Jerusalem Ochoziam filium ejus minimum, regi pro eo :

Omnes enim majores natu, qui ante eum fuerant, interfecerant latrones Arabum, qui irruerant in castra.

Regnavitque Ochozias filius Joram regis Juda. Quadraginta duorum annorum erat Ochozias cum regnare coepisset, et uno anno regnavit in Jerusalem, et nomen matris ejus Athalia filia Amri.

Sed et ipse ingressus est per vias domus Achab : mater enim ejus impulit eum, ut imple ageret.

Fecit igitur malum in conspectu Domini, sicut domus Achab : ipsi enim fuerunt ei consilarii post mortem patris sui, in interitum ejus.

Ambulavitque in consiliis eorum. Et peroxit cum Joram filio Achab rege Israel, in bellum contra Azael regem Syriae in Ramoth Galaad : Vulneraveruntque Syri Joram. Qui reversus est, ut curaretur in Jezrael : mallas enim plagas acceperat in supra dicto certamine.

Igitur Ochozias filius Joram rex Juda, descendit ut inviseret Joram filium Achab in Jezrael aegrotantem.

Voluntatis quippe fuit Dei adversus Ochoziam, ut respirat ad Joram :

Et cum venisset, et egrediretur cum eo adversum Jea filium Naami, quem auxit Dominus, ut deleret domum Achab.

Cum ergo subverteret Jea domum Achab, invenit principes Juda, et filios fratrum Ochoziaz, qui ministrabant ei, et interfecit illos.

Ipsumque perquirens Ochoziam, comprehendit latitantem in Samaria : adductumque ad se, occidit, et sepellerunt eum : eo quod esset filius Josaphat, qui quaesierat Dominum in toto corde suo. Nec erat ultra spes aliqua, ut de stirpe quis regnaret Ochozia.

Siquidem Athalia mater ejus, videns quod mortuus esset filius suus, surrexit, et interfecit omnem stirpem regiam domus Joram.

1. Editi libri cum alijque *mess.* *regis Juda.* Canon Membranus legit in contextu *regis Juda*, in margine vero *Israel.* Plures antiquioresque Latini *mess.* consonant Hebraeorum codicibus, ubi legitur nomen

Porro Josabeth filia regis tulit Joas filium Ochozia, et furata est eum de medio filiorum regis, cum interficerentur: absconditque eum cum nutrice sua in cubiculo lectulorum:

Josabeth autem, que absconderat eum, erat filia regis Joram uxor Jofabe pontificis, soror Ochozia, et Ideobad Athalia non interfecit eum. Fuit ergo cum eis in domo Dei absconditus sexannis, quibus regnavit Athalia, super terram.

Cap. XXIII. — Anno autem septimo confortatus Joiada, assumpsit centuriones, Azariam videlicet filium Jerobam, et Ismael filium Johanan, Azariam quoque filium Obed, et Massian filium Adasia, et Elisabab filium Zochri: et inivit cum eis fœdus.

Qui circumventes Judam, congregaverunt villas de cunctis urbibus Juda, et principes familiarum Israël, veneruntque in Jerusalem.

Iniit ergo omnis multitudo pactum in domo Dei cum rege, dixitque ad eos Joiada:

Ecco filius regis regnabit, sicut locutus est Dominus super filios David.

Iste est ergo sermo quem facietis:

Tertia pars vestrum, qui veniunt ad sabbatum, sacerdotum et levitarum et janitorum, erit in portis.

Tertia vero pars ad domum regis:

Et tertia ad portam, que appellatur fundamenti:

Omne vero reliquum vulgus sit in atris domus Domini.

Nec quisquam alius ingreditur domum Domini, nisi sacerdotes, et qui ministrant de levitis: ipsi tantummodo ingrediantur, quia sanctificati sunt: et omne reliquum vulgus observet custodias Domini.

Levitas autem circumdant regem, habentes singuli arma sua (et si quis alius ingressus fuerit templum, interficiatur) sintque cum rege et intrante et egrediente.

1. In laetum reliquimus nomen istud *Obed*, quod ita scriptum reperitur in edis libris, in ms. Colbertino Amiciensi ac in textu Hebraico. *Ceteri* mss. codices legunt *Obed* eum duplici et juxta primum versiculum superioris capitis decimi quinti, in quo nomen *וּבֵד* *Obed* occurrit; et Azarias filius etiam *Obed* dicitur. *Marr.*

2. Verba isthæc *dederuntque in manu ejus tenendam legem*, neque Hebraeus textus, neque Graecus,

fecerunt ergo levites, et universus Juda, juxta omnia que preceperat Joiada pontifex, et assumpserunt singuli viros qui sub se erant, et veniebant per ordinem sabbati, cum his qui impleverant sabbatum, et aggressuri erant.

Siquidem Joiada pontifex non dimiserat ahire turmas, que sibi per singulas hebdomadas succedere consueverant.

Deditque Joiada sacerdos centurionibus lanceas, clypeosque et peltas regis David, quas consecraverat in domo Domini.

Constituitque omnem populum tentantium pugiones, a parte templi dextra, usque ad partem templi sinistra, coram altari et templo, per circuitum regis.

Et eduxerunt filium regis, et imposuerunt ei thiasma, et testimonium, dederuntque in manu ejus tenendam legem, et constituerunt eum regem:

Ciuit quoque illum Joiada pontifex, et filii ejus: imprecatique sunt, atque dixerunt: Vivat rex.

Quod cum audisset Athalia, vocem scilicet curriculum atque laudantium regem, ingressa est ad populum in templum Domini.

Cumque vidisset regem stantem super gradam in introitu et principes turmasque circa eum, omnemque populum terre gaudentem, atque clangentem tubis, et diversi generis organis concinentem, vocemque laudantium, scidit vestimenta sua, et ait: Insidia, insidia.

Egressus autem Joiada pontifex ad centuriones et principes exercitus, dixit eis: Educite illam extra septa templi, et interficiatur foris gladio.

Præcepitque sacerdos, ne occideretur in domo Domini.

Et imposuerunt cervicibus ejus manus:

Cumque intrasset portam equorum domus regis, interfecerunt eam ibi.

Pepigit autem Joiada fœdus inter se, univer-

sus, neque deum veteres alia versiones habent. Ac licet fortasse suspicari (siquidem *testimonium* nomine significari hic vulgo potant legis precepta, ut Hebraei autem nuntiant phylacteria, parva ex membranis volumina ab oculis secunda) totam hæc locutionem esse nominis glossæma ab studioso aliquo assumptum: sunt enim et mss. nonnulli codices Latini, Galicæ testis, qui eam plane omittant.

samque populum, et regem, ut esset populus Domini.

Itaque ingressus est omnis populus domum Baal, et destruxerunt eam: et altaria ac simulacra illius confregerunt:

Mathan quoque sacerdotem Baal interfecerunt ante aras.

Constituit autem Joiada præpositos in domo Domini sub manibus sacerdotum et levitarum, quos distribuit David in domo Domini, ut offerrent holocausta Domino, sicut scriptum est in lege Mosi, in gaudio et canticis, juxta dispositionem David.

Constituit quoque janitores in portis domus Domini, ut non ingrederetur eam immundus in omni re.

Assumpsitque centuriones, et fortissimos viros ac principes populi, et omnia vulgus terre, et fecerunt descendere regem de domo Domini, et introire per medium porte superioris in domum regis, et collocaverunt eum in solo regali.

Latatusque est omnis populus terre, et urbs quievit: porro Athalia interfecta est gladio.

Cap. XXIV. — Septem annorum erat Joas cum regnare cepisset, et quadraginta annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Sebia de Bersabea.

Fecitque quoddam bonum est coram Domino cunctis diebus Joiadae sacerdotis.

Accepit autem ei Joiada uxores suas, e quibus genuit filios et filias.

Post que placuit Joas, ut instauraret domum Domini. Congregavitque sacerdotes, et levitas, et dixit eis:

Egredimini ad civitates Juda, et colligite de universo Israel pecuniam ad sarta lecta templi Dei vestri, per singulos annos, festinatoque hoc facite.

Porro levitæ egere negligentius.

Vocavitque rex Joiadam principem, et dixit ei: Quare tibi non fuit cura, ut cogeret levitas inferre de Juda et de Jerusalem pecuniam, que constituta est a Mose servo Domini, ut inferret eam omnis multitudo Israel in tabernaculum testimonii?

Athalia enim impiissima, et filii ejus, destruxerant domum Dei, et de universis, que sanctificata fuerant templo Domini, ornaverant fanum Baalim.

Præcepit ergo rex, et fecerunt arcam: posue-

runoque eam juxta portam domus Domini forissecus.

Et prædicatum est in Juda et Jerusalem, ut deferrent singuli pretium Domino, quod constituit Moses servus Dei super omnem Israel in deserto.

Latatusque sunt cuncti principes, et omnis populus: et ingressi contulerunt in arcam Domini, atque miserunt illa ut impleteret.

Cumque tempus esset ut deferrent arcam coram rege per manus levitarum (videbant enim multam pecuniam), ingrediebatur scriba regis, et quem primus sacerdos constituerat: effundebantque pecuniam que erat in arca: porro arcam reportabant ad locum suum, siquo faciabant per singulos dies, et congregata est infinita pecunia.

Quam dederunt rex et Joiada his qui præerant operibus domus Domini.

At illi conducabant ex ea caesores lapidum, et artifices operum singulorum, ut instaurarent domum Domini: fabros quoque ferri et æris, ut quod cadere cæperat, fulcitur.

Egeruntque hi qui operabantur industrie, et abducebant parietum cæteris per manus eorum, ac suscitaverunt domum Domini in statum pristinum, et firmiter eam stare fecerunt.

Cumque compleissent omnia opera, detulerunt coram rege et Joiada reliquam partem pecunie: de qua facta sunt vasa templi in ministerium, et ad holocausta, phialas quoque, et cætera vasa aurea et argentea:

Et offerrebantur holocausta in domo Domini juxta cunctis diebus Joiadae.

Seniit autem Joiada plenus dierum, et mortuus est, cum centum triginta esset annorum.

Sepelieruntque eum in civitate David cum regibus, eo quod fecisset bonum cum Israel et cum domo ejus.

Postquam autem obiit Joiada, ingressi sunt principes Juda, et adoraverunt regem, qui delinquit obsequiis eorum, acquivit eis.

Et dereliquerunt templum Domini Dei patrum suorum, scriberuntque lucis et sculptilibus, et facta est ira contra Judam et Jerusalem propter hoc peccatum.

Mittebatque eis prophetas, ut reverterentur ad Dominum, quoque protestantes illi audire volebant. Spiritus itaque Dei induit Zachariam filium Joiadae sacerdotem, et stetit in conspectu populi, et dixit eis:

Hæc dicit Dominus Deus: Quare transgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit, et dereliquistis Dominum, ut derelinqueret vos?

Qui congregati adversus eum, miserunt lapides juxta regis imperium in atrio domus Domini.

Et non est recordatus Joas rex misericordia, quam fecerat Jojada pater illius secum, sed interfecit filium ejus.

Qui cum moreretur, ait: Videat Dominus, et requirat.

Cumque evolutus esset annus, ascendit contra eum exercitus Syria: venitque in Judam et Jerusalem, et interfecit cunctos principes populi, atque universam prædam miserunt regi Damascus.

Et certe cum permodicus venisset numerus Syrorum, tradidit Dominus manibus eorum infinitam multitudinem, eo quod dereliquissent Dominum Deum patrum suorum:

In Joas quoque ignominiosa exercebat iudicia.

Et abentres dimiserunt eum in languoribus magis.

Surrexerunt autem contra eum servi sui, in glione sanguinis filii Jojada sacerdotis, et occiderunt eum in lectulo suo, et mortuus est.

Sepelieruntque eum in civitate David, sed non in sepulchris regum.

Insidiati vero sunt ei Zabab filius Semnaath Ammonitidis, et Joabab filius Semarith Moabitidis.

Porro filii ejus, ac summa pecunia que adnata fuerat sub eo, et instauratio domus Dei scripta sunt diligentius in libro regum.

Regnavit autem Amasias filius ejus pro eo.

Cap. XXV. — Viginii quinque annorum erat Amasias cum regnare coepisset, et viginti novem annis regnavit in Jerusalem, nomen matris Joadam de Jerusalem.

Fecitque bonum in conspectu Domini: verumtamen non in corde perfecto.

Cumque roboratum sibi videret imperium, jugulavit servos, qui occiderant regem patrem suum, sed filios eorum non interfecit, sicut scriptum est in libro legis Mosi, ubi præcepit Dominus, dicens:

Non occidentur patres pro filiis, neque filii

pro patribus suis, sed unusquisque in suo peccato morietur.

Congregavit igitur Amasias Judam, et constituit eos per familias, tribunosque et centuriones in universo Juda et Benjamin:

Et recensuit a viginti annis et sursum, invenitque trecenta milia juvenum, qui egredierentur ad pugnam, et tenerent hastam et clypeum.

Mercede quoque conduxit de Israel centum milia robustorum, centum talentis argenti.

Venit autem homo Dei ad illum, et ait: O rex, ne egrediatur tecum exercitus Israel: non est enim Dominus cum Israel et cunctis filiis Ephraim:

Quod si putas in robore exercitus bella consistere, superari te faciet Deus ab hostibus: Dei quippe est et adjuvare, et in fugam convertere.

Dixitque Amasias ad hominem Dei: Quid ergo fiat de centum talentis que dedi militibus Israel? Et respondit ei homo Dei: Habet Dominus unde tibi dare possit multo his plura.

Separavit itaque Amasias exercitum, qui venerat ad eum ex Ephraim, ut reverteret in locum suum.

At illi contra Judam vehementer irati, reversi sunt in regionem suam.

Porro Amasias confidenter eduxit populum suum, et abiit in vallum Salinarum, percussitque filios Seir decem milia.

Et alia decem milia ceperunt filii Juda, et adduxerunt ad præruptum cujusdam petre præcipitaveruntque eos de summo in præceps, qui universi creperunt.

At ille exercitus, quem remisit Amasias, ne secum iret ad prælium, diffusus est in civitatibus Juda, a Samaria usque ad Bethoron, et interfecit tribus milibus, diripuit prædam magnam.

Amasias vero post eisdem Edumorum, et alios deos filiorum Seir, statuit filios in deos sibi, et adorabat eos, et illis adolebat incensum.

Quamobrem iratus Dominus contra Amasiam, misit ad illum prophetam, qui diceret ei: Cur adorasti deos, qui non liberaverunt populum tuum de manu hæ?

Cumque hæc ille loqueretur, respondit ei: Num consiliarius regis es? Quiesce, ne interficiam te.

Discedensque propheta: Scio, inquit, quod cogitaverit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, et insuper non acquievisisti consilio meo.

Igitur Amasias rex Juda, inito pessimo consilio, misit ad Joas filium Joachaz filii Jea, regem Israel, dicens: Veni, videamus nos mutuo.

At ille remisit nuntium, dicens: Carduus, qui est in Libano, misit ad cedrum Libani, dicens: Da filium tuam filio meo uxorem: et ecce bestia, que erant in silva Libani, transierunt, et conculeverunt carduum.

Dixisti: Percussit Edom, et idecirco erigitur cor tuum in superbiam: sede in domo tua, cur malum adversum te provocas, ut cadas et tu, et Juda tecum?

Noluit audire Amasias, eo quod Domini esset voluntas, ut traderetur in manibus hostium propter deos Edom.

Ascendit igitur Joas rex Israel, et mutuos sibi præbuere consuetus:

Amasias autem rex Juda erat in Beth-Sames Juda:

Corruitque Juda coram Israel, et fugit in tabernacula sua.

Porro Amasian rex Juda, filium Joas filii Joachaz, cepit Joas rex Israel in Beth-Sames, et adduxit in Jerusalem, destruxitque murum ejus a porta Ephraim usque ad portam Anguli, quadringentis cubitis.

Omne quoque aurum, et argentum, et universa vasa, que repererat in domo Dei, et apud Obeddom. In thesauris etiam domus regie, et filios obsidum reduxit Samaritanam.

Vixit autem Amasias filius Joas rex Juda, postquam mortuus est Joas filius Joachaz rex Israel, quindecim annis.

Reliquæ autem sermonum Amasie priorum et novissimorum scripta sunt in libro regum Juda et Israel.

Qui postquam recessit a Domino, tetenderunt ei insidias in Jerusalem.

Cumque fugisset Laelis, miserunt, et interfecerunt eum ibi.

Reportantesque super equos sepelierunt eum cum patribus suis in civitate David.

Cap. XXVI. — Omnis autem populus Juda filium ejus Oziam annorum sexdecim constituit regem pro patre suo Amasia.

Ipse edificavit Aitath, et restituit eam ditioni Juda, postquam dormivit rex cum patribus suis.

Sexdecim annorum erat Ozias cum regnare coepisset, et quinquaginta duobus annis regnavit in Jerusalem:

Nomen matris ejus Jechella de Jerusalem.

Fecitque quod erat rectum in oculis Domini, juxta omnia que fecerat Amasias pater ejus. Et exquisivit Deum in diebus Zacharie intelligentis et videntis Deum: cumque requireret Dominum, direxit eum in omnibus.

Denique ogressus est, et pugnavit contra Philistinum, et dextravit murum Geth, et murum Jabnia, murumque Azoti:

Edificavit quoque oppida in Azoto, et in Philistinum.

Et advixit eum Deus contra Philistinum, et contra Arabes, qui habitabant in Gurban, et contra Ammonitas.

Appendebatque Ammonite munera Ozie: et divulgatum est nomen ejus usque ad introitum Egypti propter crebras victorias.

Edificavitque Ozias turres in Jerusalem super portam Anguli et super portam Vallis, et reliquas in eodem muri latere, firmavitque eas.

Exstruxit etiam turres in solitudine, et fodit cisternas plurimas, eo quod laderet multa pecora, tam in campestribus quam in eremi vastitate:

Vineas quoque habuit, et vitiferos in montibus, et in Carmelo: erat quippe homo agriculture deditus.

Fuit autem exercitus bellatorum ejus, qui procedebat ad prælia, sub manu Jeiel scribae, Masieque doctoris, et sub manu Ananie, qui erat de duobus regis.

Omnisque numerus principum per familias virorum fortium duorum milium sexcentorum.

Et sub eis universus exercitus, trecentorum et septem milium quingentorum: qui erant

1. Hebræus non דוד David hic habet, sed ירושלם Jerusalem. Nihilominus, valores alii plerique omnes interpretes, ac vulgari Latini libri David pari consensu præferunt.

2. Sic legit canon Memmianus in corpora: pro trecentis vero in margine excentis notat, et pro septem milibus vii milia. Que variantes lectiones, errores sunt antiquiorum seu veterum scripturarum Latinarum. Mab.

apti ad bella, et pro regē contra adversarios dimicabant.

Præparavit quoque eis Ozias, id est, cuncto exercitui, clypeos, et hastas, et galeas, et loricas, arcusque et fundas ad faciendos lapides.

Et fecit in Jerusalem diversis generis machinas, quas in turribus collocavit, et in angulis murorum, ut mitterent sagittas et saxa grandia: egressumque est nomen ejus procul, eo quod auxiliaretur ei Dominus, et corroborasset illum.

Sed cum roboratus esset, elevatum est cor ejus in interitum eum, et neglexit Dominum Deum suum:

Ingressusque templum Domini, adolere voluit incensum super altare Ithymagatis.

Statimque ingressus post eum Azarias sacerdos, et cum eo sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi, resisterunt regi, atque dixerunt:

Non est tui officii, Ozia, ut adolias incensum Domino, sed sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad hujusmodi ministerium: egredere de sanctuario, ne contempseris: quia non reputabitur tibi in gloriam hoc a Domino Deo.

Iratusque est Ozias, et tenens in manu thuribulum ut adoleret incensum, mimabatur sacerdotibus.

Statimque orta est lepra in fronte ejus coram sacerdotibus in domo Domini super altare Ithymagatis.

Cumque respexisset eum Azarias pontifex, et omnes reliqui sacerdotes, viderunt lepram in fronte ejus, et festinato expulerunt eum.

Sed et ipse perterritus, acceleravit egredi, eo quod sensit illico plagam Domini.

Fuit igitur Ozias rex leprosus usque ad diem mortis sue, et habitavit in domo separata plebs lepra, ob quam ejectus fuerat de domo Domini.

Porro Joatham filius ejus rexit domum regis, et iudicabat populum terre.

Reliqua autem sermonum Ozie priorum et novissimorum scripsit Isaias filius Amos, propheta.

Dormivitque Ozias cum patribus suis, et sepelierunt eum in agro regum sepulcrorum, quod esset leprosus: regnavitque Joatham filius ejus pro eo.

Cap. XXVII. — Viginti quinque annorum erat Joatham cum regnare coepisset, et sexdecim annis regnavit in Jerusalem:

Nomen matris ejus Jerusa filia Sadoc.

Fecitque quod rectum erat coram Domino, juxta omnia quæ fecerat Ozias pater suus, excepto quod non est ingressus templum Domini, et adhuc populus delinquebat.

Ipse edificavit portam domus Domini excelsum, et in muro Ophel multa construxit.

Urbes quoque edificavit in montibus Juda, et in saltibus castella et turres.

Ipse pugnavit contra regem filiorum Ammon, et vicit eos, dederuntque et filii Ammon in tempore illo centum talenta argenti, et decem millia eoros tritici, et totidem eoros hordei: hæc ei præbuerunt filii Ammon, in anno secundo et tertio.

Corroborataque est Joatham, eo quod direxisset vias suas coram Domino Deo suo.

Reliqua autem sermonum Joatham et omnes pagine ejus, et opera, scripta sunt in libro regum Israel et Juda.

Viginti quinque annorum erat cum regnare coepisset, et sexdecim annis regnavit in Jerusalem.

Dormivitque Joatham cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate David, et regnavit Achaz filius ejus pro eo.

Cap. XXVIII. — Viginti annorum erat Achaz cum regnare coepisset, et sexdecim annis regnavit in Jerusalem.

Non fecit rectum in conspectu Domini sicut David pater ejus: sed ambulavit in viis regum Israel, insuper et statuas fudit Basalm.

Ipse est, qui adolevit incensum in valle Benenon, et lustravit filios suos in igne, juxta ritum gentium quas interfecit Dominus in adventu filiorum Israel.

Sacrificabat quoque, et Ithymiana succendebat in excelsis, et in collibus, et sub omni ligno frondoso.

Tradiditque eum Dominus Deus ejus in manum regis Syria, qui percussit eum, magnoaque prædam cepit de ejus imperio, et adduxit in Damascum:

Manibus quoque regis Israel traditus est, et percussus plaga grandi.

Occiditque Phacee, filius Romelie, de Juda centum viginti millia in die uno, omnes viros

bellatores: eo quod reliquissent Dominum Deum patrum suorum.

Eodem tempore occidit Zachri, vir potens ex Ephraim, Maasiam filium regis, et Exrisam ducem domus ejus, Eleenam quoque secundum a rege.

Ceperuntque filii Israel de fratribus suis ducenta millia mulierum, puerorum, et puellarum, et infinitam prædam: pertuleruntque eam in Samariam.

Ea tempestate erat ibi propheta Domini, nomine Oded, qui egressus obviam exercitui venienti in Samariam, dixit eis:

Ecce iratus Dominus Deus patrum vestrorum contra Juda tradidit eos in manibus vestris, et occidit eos atrociter, ita ut ad cæcum pertingeret vestra crudelitas.

Insuper filios Juda et Jerusalem vultis vobis subijcere in servos et ancillas: quod nequam facto opus est: peccastis enim super hoc Domino Deo vestro.

Sed audite consilium meum, et reducite captivos, quos adduxistis de fratribus vestris, qui magnus furor Domini imminet vobis.

Steterunt itaque viri de principibus filiorum Ephraim, Azarias filius Johanan, Barachias filius Mosollamo, Ezechias filius Sellum, et Amasa filius Adai, contra eos qui veniebant de prælio, et dixerunt eis:

Non introductis huc captivos, ne peccemus Domino. Quare vultis adjicere super peccata nostra, et veteri cumulare delicta? Grande quippe peccatum est, et ira furoris Domini imminet super Israel.

Dimiseruntque viri bellatores prædam, et universa quæ eperant, coram principibus et omni multitudo.

Steterantque viri quæ supra memoravimus, et apprehendentes captivos, omnesque qui nudi erant, vestierunt de spoliis.

Cumque vestissent eos, et cæcassent, et refecissent illo ac potu, unxissentque propter laborem, et adhibuissent eis curam, quicunque ambulare non poterant, et erant imbecillo corpore, imposuerunt eos jumentis, et adduxerunt

Jericho civitatem palmarum ad fratres eorum, ipsique reversi sunt Samariam.

Tempore illo misit rex Achaz ad regem Assyriorum, auxilium postulans.

Veneruntque Idumæi, et percusserunt multos ex Juda, et ceperunt prædam magnam.

Philistinim quoque diffusi sunt per urbes campestres, et ad meridiem Juda: ceperuntque Beth-Sames, et Aialon, et Gaderoth, Socho quoque, et Thamma, et Gamzo, cum viculis suis, et habitaverunt in eis.

Humiliaverat enim Dominus Judam propter Achaz regem Juda, eo quod non dasset eum auxilio, et contemptum habuisset Dominum.

Adduxitque contra eum Thelgath Phalnasar, regem Assyriorum, qui ei afflixit eum, et, nullo resistente, vastavit.

Igitur Achaz, spoliata domo Domini, et domo regum ac principum, dedit regi Assyriorum munera, et tamen nihil ei præstitit.

Insuper et in tempore angustie sue auxit contemptum in Dominum, ipse per se rex Achaz immolavit diis Damasci victimas percussibus suis, et dixit:

Dii regum Syria auxiliantur eis, quos ego placabo hostilis, et aderunt mihi: cum e contrario ipsi fuerint ruina ei et universo Israel.

Diruptis itaque Achaz omnibus vasis domus Dei, atque contractis, clausit januas templi Dei, et fecit sibi altaria in universis angulis Jerusalem.

In omnibus quoque urbibus Juda extruxit aras ad cremandum thus, atque ad iracundiam provocavit dominum Deum patrum suorum.

Reliqua autem sermonum ejus et omnium operum priorum, et novissimorum scripta sunt in libro regum Juda et Israel.

Dormivitque Achaz cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate Jerusalem, neque enim receperunt eum in sepulchra regum Israel. Regnavitque Ezechias filius ejus pro eo.

Cap. XXIX. — Igitur Ezechias regnare coepit, cum viginti quinque esset annorum, et viginti novem annis regnavit in Jerusalem.

1. Mss. Latini constant legunt hic supra *Theogath Phalasar*, de quo dictus est suffolenter. Marc.

2. Latini alii libri addunt *suorum*.

3. Monumentum canon rethnet hoc locum variationem unctionem: nam in contractu sua habet in civitate

David: sed pro *David* notat in margine *Hierusalem*. LXX legunt in *civitate David*, quod verum comprobatur e. vers. 26, cap. xxi, lib. IV Regum. Hebraeus sepelierunt eum in civitate, in *Jerusalem*. Marc.

Nomen matris ejus Abia, filia Zachariae.

Fecitque quod erat placitum in conspectu Domini, juxta omnia quae fecerat David pater ejus.

Ipsae [At. ipso] anno et mense primo regni sui aperuit valvas domus Domini, et instauravit eas.

Adfuitque sacerdotes atque levitas, et congregavit eos in plateam orientalem.

Dixitque ad eos: Audite me, levitae, et sanctificamini, mandate domum Domini Dei patrum vestrorum, et auferite omnem immunditiam de sanctuario.

Peccaverunt patres nostri, et fecerunt malum in conspectu Domini Dei nostri, derelinquentes eum: evertunt facies suas a tabernaculo Domini et praebuerunt dorsum.

Clauserunt ostia, quae erant in porticu, et extinguunt lucernas, incensumque non adoleverunt, et holocausta non obtulerunt in sanctuario Deo Israel.

Conditatus est itaque furor Domini super Judam et Jerusalem, tradiditque eos in commotionem, et in interitum, et in sibilum, sicut ipsi cernitis oculis vestris.

En, corruerunt patres nostri gladiis, filii nostri, et filiae nostrae, et conjugae captivae ductae sunt, propter hoc scelus.

Nunc ergo placet nativitas, ut loquamur foedus cum Domino Deo Israel, et avertat a nobis furorrem irae suae.

Filii mei, nolite negligere: vos elegit Dominus, ut stetis coram eo, et ministretis illi, colatibus eam, et cremetis incensum.

Surrexerunt ergo levitae: Naath filius Amasai [At. Amasiae], et Joel filius Azariae, de filiis Canth.

Porro de filiis Merari, Cis filius Abdi [At. Abdai], et Azarias filius Jaalelel [At. Jalaleel].

De filiis autem Gerson, Joas filius Zemina, et Eden filius Joas.

At vero de filiis Elisaphan, Samri, et Jaiel.

De filiis quoque Asaph, Zacharias et Mathanias;

Necnon de filiis Eiman, Jaiel, et Semei:

Sed et de filiis Ithihun, Semeias et Oziel.

Congregaveruntque fratres suos, et sanctifi-

cati sunt, et ingressi sunt juxta mandatum regis et imperium Domini, ut explerent domum Dei.

Sacerdotes quoque ingressi templum Domini ut sanctificarent illud, extulerunt omnem immunditiam, quam intro repererant in vestibulo domus Domini, quam tulerunt levitae, et aspiraverunt ad torrentem Cedron foras.

Coperunt autem prima die mensis primi mundare et in die octavo ejusdem mensis ingressi sunt porticum templi Domini, expiaveruntque templum diebus octo, et in die sexta decima mensis ejusdem quod ceperant, impleverunt.

Ingressi quoque sunt ad Ezechiam regem, et dixerunt ei:

Sanctificavimus omnem domum Domini, et altare holocausti, vasque ejus, necnon et mensam propositionis cum omnibus vasis suis, cunctaque templi suppellectilem, quam polluerat rex Achaz in regno suo, postquam praevicatus est, et ecce exposita sunt omnia coram altare Domini.

Consurgensque diluculo, Ezechias rex, adnavit omnes principes civitatis, et ascendit in domum Domini:

Obtuleruntque simul tauros septem, arietes septem, agnos septem, et hircos septem pro peccato, pro regno, pro sanctuario, pro Juda.

Dixitque sacerdotibus filiis Aaron ut offerrent super altare Domini.

Maclaverunt igitur tauros et susceperunt sacerdotes sanguinem, et fuderunt illum super altare:

Maclaverunt etiam arietes, et illorum sanguinem super altare fuderunt;

Immolaveruntque agnos, et fuderunt super altare sanguinem.

Applicaveruntque hircos pro peccato, coram rege et universa multitudine, imposueruntque manus suas super eos: et immolaverunt illos sacerdotes, et asperserunt sanguinem eorum coram altare pro piaculo universi Israelis:

Pro omni quippe Israel praeeperat rex ut holocaustum fieret, et pro peccato.

Constituit quoque levitas in domo Domini, cum cymbalis, et psalteriis, et citharis, secundum dispositionem David, et Gad Videntis regis, et Nathan prophetae:

Siquidem Domini praecipuum fuit per manum prophetarum ejus.

Steteruntque levitae tenentes organa David, et sacrodotibus tabas.

Et jussit Ezechias ut offerrent holocausta super altare:

Cumque offerantur holocausta, coperunt laudes canere Domino, et clangere tabis, atque in diversis organis, quae David rex Israel preparaverat, concinere.

Omni autem turba adorante, cantores et ii qui tenebant tabas, erant in officio suo, donec compleretur holocaustum.

Cumque finita esset oblatio, incurvatos est rex, et omnes qui erant cum eo, et adoraverunt.

Praecepitque Ezechias et principes levitis, ut laudarent Dominum sermonibus David, et Asaph Videntis: qui laudaverunt eum magna laetitia, et curvato genu adoraverunt.

Ezechias autem etiam haec addidit: Impletis manus vestras Domino, accedite, et offerte victimas, et laudes in domo Domini.

Obtulit ergo universa multitudo hostias, et laudes, et holocausta, mente devota.

Porro numerus holocaustorum, quae obtulit multitudo, hic fuit, tauros septuaginta, arietes centum, agnos ducentos.

Sanctificaveruntque Domino boves sexcentos, et oves tria millia.

Sacerdotes vero pauci erant nec poterant sufficere ut pelles holocaustorum detraherent: unde et levitae fratres eorum adjuverunt eos, donec impleteret opus, et sanctificarentur antistites:

Levitae quoque facilliori ritu sanctificaverunt quam sacerdotes.

Fuerunt ergo holocausta plurima, adipis pacificorum et libamina holocaustorum: et completus est cultus domus Domini.

Latitatus est Ezechias, et omnis populus, eo quod ministerium Domini esset expletum. De repente quippe hoc fieri placuerat.

Cap. XXX. — Misit quoque Ezechias ad omnem Israel et Judam: scripsitque epistolas ad Ephraim et Manassen, ut venirent ad domum

Domini in Jerusalem, et facerent phase Domino Deo Israel.

Misit ergo consilio regis et principum, et universi cuncti Jerusalem, decreverunt ut facerent phase mense secundo.

Non enim poterant facere in tempore suo, quia sacerdotes, qui possent succedere, sanctificati non fuerant, et populus nondum congregatus fuerat in Jerusalem.

Placuitque sermo regi et omni multitudi.

Et decreverunt ut mitterent nuntios in universum Israel, de Bersabee usque Dan, ut venirent, et facerent phase Domino Deo Israel in Jerusalem: multi enim non fecerant sicut leges praescriptum est,

Perrexeruntque cursores cum epistolis ex regis imperio, et principum ejus, in universum Israel et Judam, juxta id quod rex jussisset predicantes:

Filii Israel, revertimini ad Dominum Deum Abraham, et Isaac, et Israel: et revertetur ad reliquias, quae effugerunt manum regis Assiriorum.

Nolite fieri sicut patres vestri et fratres, qui recesserunt a Domino Deo patrum suorum, qui tradidit eos in interitum, ut ipsi cernitis.

Nolite indurare cervices vestras, sicut patres vestri: tradite manus Domino, et venite ad sanctuarium ejus, quod sanctificavit in aeternum:

Servite Domino Deo patrum vestrorum, et avertetur a vobis ira furoris ejus.

Si enim vos reversi fueritis ad Dominum, fratres vestri et filii habebunt misericordiam coram dominis suis, qui illos duxerunt captivos, et revertentur in terram hanc:

Pius enim et clemens est Dominus Deus vester, et non avertet faciem suam a vobis, si reversi fueritis ad eum.

Igitur cursores pergebant velociter de civitate in civitatem, per terram Ephraim et Manasse usque ad Zabulon, illis irrideantibus et subsannantibus eos.

Atamen quidam viri ex Aser, et Manasse, et Zabulon, aquiescentes consilio venerunt Jerusalem.

1. In mss. codicibus filii mei. Consequenter etiam leguntur eadem mss. filius Amasiae, et filius Abdai, non filius Amasai, aut filius Abdi, Manr.

2. Idem hic et pronomen interserunt.

1. Holocausta atque ipsae Graecae textus tantum habent organa David regis Israelis, verbis quoque subsequuntur preparaverat concinere, praeter-

missis. In pluribus autem mss. Marianneus repererat legit pro preparaverat.

In Juda vero facta est manus Domini, ut daret eis cor unum: ut facerent, juxta præceptum regis et principum, verbum Domini.

Congregatique sunt in Jerusalem populi multi, ut facerent solemnitatem azymorum, mense secundo;

Et surgentes destruxerunt altaria que erant in Jerusalem, atque universa, in quibus idolis adolebatur incensum, subvertentes, proiecerunt in torrentem Cedron.

Immolaverunt autem phase quarta decima die mensis secundi.

Sacerdotes quoque atque levite tandem sanctificati obtulerunt holocausta in domo Domini:

Steteruntque in ordine suo, juxta dispositionem et legem Mosi hominis Dei: sacerdotes vero suscipiebant effundendum sanguinem de manibus levitarum, eo quod multa turba sanctificata non esset: et idcirco levite immolarent phase his qui non occurrerant sanctificari Domino.

Magna etiam pars populi de Ephraim, et Manasse, et Issachar, et Zabulon, quo sanctificata non fuerat, comedit phase, non juxta quod scriptum est:

Et oravit pro eis Ezechias, dicens: Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum suorum: et non imputabit eis quod minus sanctificati sunt.

Quem exaudivit Dominus, et placatus est populo.

Feceruntque filii Israel, qui inventi sunt in Jerusalem, solemnitatem azymorum septem diebus in lætitia magna, laudantes Dominum per singulos dies:

Levite quoque et sacerdotes, per organa¹, que suo officio congruebant.

Et locutus est Ezechias ad cor omnium levitarum, qui habebant intelligentiam bonam super Domino:

Et comederunt septem diebus solemnitatis, immolantes victimas pacificorum, et laudantes Dominum Deum patrum suorum.

Placuitque universæ multitudini, ut celebrarent etiam alios dies septem: quod et fecerunt cum ingenti gaudio.

Ezechias enim rex Juda præbuerat multitudini mille tauros, et septem millia ovium:

Principes vero dederunt populo tauros mille, et ovis decem millia: sanctificata ergo est sacerdotum plurima multitudo.

Et hilaritate perfusa omnis turba Juda, tam sacerdotum et levitarum quam univiersæ frequentiæ, que venerat ex Israel: proselytorum quoque de terra Israel, et habitantium in Juda.

Factaque est grandis celebritas in Jerusalem, qualis a diebus Salomonis filii David regis Israel in eâ urbe non fuerat.

Surrexerunt autem sacerdotes atque levite benedicentes populo: et exaudita est vox eorum: perveniitque oratio in habitaculum sanctum caeli.

Cap. XXXI. — Cumque hæc fuissent rite celebrata, egressus est omnis Israel, qui inventus fuerat in urbibus Juda, et fregerunt simulacra, succideruntque lucos, demoliti sunt excelsa, et altaria destruxerunt non solum de universo Juda et Benjamin, sed et de Ephraim quoque et Manasse, donec penitus evertentur:

Reversique sunt omnes filii Israel in possessiones et civitates suas.

Ezechias autem constituit turmas sacerdotales et leviticas per divisiones suas, unumquemque in officio proprio, tam sacerdotum videlicet quam levitarum, ad holocausta et pacifica, ut ministrarent et confiterentur, canerentque in portis castrorum Domini.

Pars autem regis erat, ut de propria ejus substantia offerretur holocaustum, mane semper et vespere, sabbatis quoque et calendis, et solemnitatibus cæteris, sicut scriptum est in lege Mosi.

Præcepit etiam populo habitantium in Jerusalem, ut darent partes sacerdotibus et levitis, ut possent vacare legi Domini.

Quod cum percebuisset in auribus multitudinis, plurimas obtulero primitias filii Israel frumenti, vini, et olei, mellis quoque, et omnium, que gignit humus, decimas obtulerunt.

Sed et filii Israel et Juda, qui habitabant in urbibus Juda, obtulerunt decimas bonum et ovium, decimasque sanctorum quas voverant

Domino Deo suo: atque universa portantes, fecerunt acervos plurimos.

Mense tertio coeperunt acervorum jacere fundamenta, et mense septimo compleverunt eos. Cumque ingressi fuissent Ezechias et principes ejus, viderunt acervos, et benedixerunt Domino ac populo Israel.

Interrogavitque Ezechias sacerdotes et levitas, cur ita jacerent acervi.

Respondit illi Azarias sacerdos primus de stirpe Sadoc, dicens:

Et quo coeperunt offerri primitiæ in domo Domini, comedimus, et saturati sumus, remanseruntque plurima, eo quod benedixerit Dominus populo suo; reliquiarum autem copia est ista, quam cernis.

Præcepit igitur Ezechias, ut prepararent horrea in domo Domini.

Quod cum fecissent, intulerunt tam primitias, quam decimas, et quæcumque voverant, fideliter: Fuit autem prefectus eorum Chonenias levita, et Semei frater ejus, secundus.

Post quem Jadel, et Azarias, et Naath, et Asael, et Jerimoth:

Jazabad quoque, et Eliel, et Jesmachias, et Manth, et Banaias, prepositi sub manibus Chonenias, et Semei fratris ejus, ex imperio Ezechias regis et Azarie pontificis domus Dei ad quas omnia pertinebant.

Core vero filius Jemna levites et janitor orientalis porte, prepositus erat iis que sponte offerebantur Domino, primitiisque et consecratis in Sancta sanctorum.

Et sub cura ejus Eden, et Benjamin, Jesue, et Semeias, Amarias quoque et Sechenias, in civitatibus sacerdotum, ut fideliter distribuèrent fratribus suis partes, minoribus atque majoribus: exceptis maribus ab annis tribus et supra, cunctisque qui ingrediebantur templum Domini, et quicquid per singulos dies conducebat in ministerio, atque observationibus juxta divisiones suas, sacerdotibus per familias, et levitis a vicissimo anno et supra, per ordines et turmas suas, univiersaque multitudini, tam uxoribus quam liberis eorum utriusque sexus, fideliter eibi, de his que sanctificata fuerant, præbebantur.

Sed et filiorum Aaron per agros et suburbana

urbium singularum dispositi erant viri, qui partes distribuèrent universò sexui masculino de sacerdotibus et levitis.

Fecit ergo Ezechias universa que diximus, in omni Juda: operatusque est bonum et rectum: et verum, coram Domino Deo suo, in universa cultura ministerii domus Domini, juxta legem et ceremonias, volens requirere Deum suum in toto corde suo: fecitque, et prosperatus est.

Cap. XXXII. — Post que et hujusmodi veritatem, venit Sennacherib rex Assyriorum, et ingressus Judam, obsedit civitates innumeras, volens eas capere.

Quod cum vidisset Ezechias, venisse scilicet Sennacherib, et totum belli impetum verti contra Jerusalem, inito cum principibus consilio virisque fortissimis, ut obtulerent capita fontium, qui erant extra urbem:

Et hoc omnium decreverunt sententia, congregavit plurimam multitudinem, et obtulerunt cunctos fontes, et rivum qui fluebat in medio terre, fontes:

Ne veniant reges Assyriorum, et inveniant aquarum abundantiam.

Edificavit quoque, agens industrie, omnem murum, qui fuerat dissipatus, et extruxit turres desuper, et fornicem alterum murum: instauravitque Mollo in civitate David, et fecit universi generis armaturam et clypeos:

Constituitque principes bellatorum in exercitu, et convocavit universos in platos portas civitatis, ac locutus est ad cor eorum dicens:

Viriliter agite, et confortamini: nolite timere, nec paveatis regni Assyriorum, et universam multitudinem, que est cum eo.

Multo enim plures nobiscum sunt, quam cum illo.

Cum illo est brachium carneum, nobiscum Dominus Deus noster, qui auxiliator est noster, pugnatque pro nobis.

Confortatusque est populus hujusmodi verbis Ezechias regis Juda.

Quæ postquam gesta sunt, misit Sennacherib rex Assyriorum servos suos Jerusalem (ipse enim cum universo exercitu obsidebat Lachis) ad Ezechiam regem Juda, et ad omnem populum qui erat in urbe, dicens:

1. In Hebræo est in organa, seu vasis multitudinis Domini: בכלי צו ליהוה: strictus adhuc in

Græco ἐκ ἑστρωσῶν τῶν κωλύων. Videtur autem aliter in suo legisse exemplari Hieronymus.

1. Vitiosè Latine quidam impressi libri obumbrerunt.

Hæc dicit Sennacherib rex Assyriorum : In quo habentis fiduciam sceleris obseci in Jerusalem?

Num Ezechias decepti vos, ut tradat morti in fumo et in siti, affirmans quod Dominus Deus vester liberet vos de manu regis Assyriorum?

Nunquid non late est Ezechias qui destruxit excelsa filius et altaria, et precepit Juda et Jerusalem, dicens : Coram altari uno adorabitis, et in ipso comburetis incensum?

An ignoratis que ego fecerim, et patres mei cunctis terrarum populis?

Nunquid prevaluerunt dii gentium, omniumque terrarum, liberare regionem suam de manu mea?

Quis est de universis diis gentium quas vastaverunt patres mei, qui poterit erucere populum suum de manu mea, ut possit etiam Deus vester erucere vos de hac manu?

Non vos ergo decipit Ezechias, nec vana persuasione deludat, neque credatis ei. Si enim nullus potuit deus cunctarum gentium atque regnorum liberare populum suum de manu mea, et de manu patrum moorum, consequenter nec Deus vester poterit erucere vos de manu mea.

Sed et alia multa locuti sunt servi ejus, contra Dominum Deum, et contra Ezechiam servum ejus. Epistolas quoque scripsit plenas blasphemie in Dominum Deum Israel, et locutus est adversus eum :

Sicut dii gentium ceterarum non poterunt liberare populum suum de manu mea : sic et Deus Ezechiae erucere non poterit populum suum de manu ista.

Insuper et clamore magno, lingua Judaica, contra populum qui sedebat in muris Jerusalem, personabat, ut terreret eos, et caperet civitatem.

Locutusque est contra Deum Jerusalem, sicut adversum deos populorum terræ, opera manuum hominum.

Oraverunt igitur, Ezechias rex, et Isaias filius Amos propheta, adversum hæc blasphemiam, ac vociferati sunt usque in celum.

Et misit Dominus Angelum, qui percussit omnem virum robustum, et bellatorem, et principem exercitus regis Assyriorum : reversusque est cum ignominia in terram suam.

Cumque ingressus esset domum dei sui, filii qui egressi fuerant de utero ejus, interfecerunt eum gladio.

Servavitque Dominus Ezechiam et habitatores Jerusalem de manu Sennacherib regis Assyriorum, et de manu omnium, et prestavit eis quietem per circuitum.

Multi etiam deferabant hostias et sacrificia Domino in Jerusalem, et ratiorem Ezechio regi Juda : qui exaltatus est post hæc coram cunctis gentibus.

In diebus illis egrotavit Ezechias usque ad mortem, et oravit Dominum : exaudivitque eum, et dedit ei signum.

Sed non juxta beneficia, que acceperat, retribuisti, quia elevatum est cor ejus : et facta est contra eum ira et contra Judam et Jerusalem.

Humiliatusque est postea, eo quod exaltatum fuisset cor ejus, tam ipse, quam habitatores Jerusalem : et Idcirco non venit super eos ira Domini in diebus Ezechiae.

Fuit autem Ezechias dives et laetulus valde, et thesaurus sibi plurimos congregavit argenti et auri et lapidis pretiosi, aromatum, et armorum universi generis, et vasorum magni pretii.

Apothecas quoque frumenti, vini et olei, et presepia omnium jumentorum, caulasque pecorum :

Et urbes edificavit sibi : habebat quippe greges ovium et armentorum innumerabiles, eo quod deditisset ei Dominus substantiam multam nimis.

Ipsæ est Ezechias, qui obtulit superiorem fontem aquarum Gion, et avertit eas subter ad occidentem urbis David : in omnibus operibus suis fecit prospere que voluit.

Attamen in legatione principum Babylonis, qui missi fuerant ad eum, ut interrogarent de portento quod acciderat super terram, dereliquit eum Deus, ut tentaretur et nota fierent omnia que erant in corde ejus.

Reliqua autem sermonum Ezechiae, et misericordiarum ejus, scripta sunt in visione Isaiæ filii Amos propheta, et in libro regum Juda et Israel.

Dormivitque Ezechias cum patribus suis, et sepelitur eum super sepulcra filiorum David, et celebravit ejus exsequias universus Juda, et omnes habitatores Jerusalem : regnavitque Manasses filius ejus pro eo.

Cap. XXXIII. — Duodecim annorum erat Manasses cum regnare coepisset, et quinquaginta quinque annis regnavit in Jerusalem.

Fecit autem malum coram Domino, juxta abominaciones gentium, quas subvertit Dominus coram filiis Israel :

Et conversus instauravit excelsa, que demolitus fuerat Ezechias pater ejus.

Construxitque aras Baalim, et fecit lucos, et adoravit omnem militiam caeli, et coluit eam.

Edificavit quoque altaria in domo Domini, de qua dixerat Dominus : in Jerusalem erit nomen meum in æternum.

Edificavit autem ea cuncto exercitui caeli, in duobus atris domus Domini.

Transireque fecit filios suos per ignem in valle Benenom :

Observabat somnia, seclabatur auguria, maleficis artibus inserviebat, habebat secum magos et incantatores :

Multaque mala operatus est coram Domino, ut irretiret eum.

Sculptile quoque et conflatile signum posuit in domo Dei, de qua locutus est Deus ad David, et ad Salomonem filium ejus, dicens :

In domo hæc et [et] in Jerusalem, quoniam elegi de cunctis tribubus Israel, ponam nomen meum in sculpternum.

Et moveri non faciam pedem Israel de terra quam tradidi patribus eorum : hæc duntaxat si custodierint facere que precepi eis, cunctamque legem et caeremonias atque judicia per manum Mosi.

Igitur Manasses seduxit Judam, et habitatores Jerusalem, ut facerent malum super omnes gentes quas subvertierat Dominus a facie filiorum Israel.

Locutusque est Dominus ad eum, et ad populum filium, et attendere noluerunt.

Idcirco superinduxit eis principes exercitus regis Assyriorum : ceperuntque Manassen, et vincuntur catenis atque compedibus duxerunt in Babylonem.

Qui postquam conatus est, oravit Dominum Deum suum : et egit penitentiam valde coram Deo patrum suorum.

Deprecatusque est eum, et obsecravit intente, et exaudivit orationem ejus.

Rediitque eum Jerusalem in regnum suum, et cognovit Manasses quod Dominus ipse est [et] esset] Deus.

Post hæc edificavit murum extra civitatem David, ad occidentem Gion in convallis ab in-

troitu porte piscium per circuitum usque ad Ophel, et exaltavit illum vehementer.

Constituitque principes exercitus in cunctis civitatibus Juda manita :

Et abstulit deos alienos, et simulacrum de domo Domini :

Aras quoque, quas fecerat in monte domus Domini, et in Jerusalem, et projecit omnia extra urbem.

Porro instauravit altare Domini, et immolavit super illud victimas, et pacifica, et laudem.

Præcepitque Juda, ut serviret Domino Deo Israel.

Attamen adhuc populus immolabat in excelsis Domino Deo suo.

Reliqua autem gestorum Manasses, et obsecratio ejus ad Deum suum : verba quoque Videntium, qui loquebantur ad eum in nomine Domini Dei Israel, continentur in sermonibus regum Israel.

Oratio quoque ejus et exauditio, et cuncta peccata atque contemptus, loca etiam in quibus edificavit excelsa, et fecit lucos et statuas, antequam ageret penitentiam, scripta sunt in sermonibus Ozai.

Dormivi ergo Manasses cum patribus suis, et sepelitur eum in domo sua : regnavitque pro eo filius ejus Amon.

Viginti duorum annorum erat Amon cum regnare coepisset, et duobus annis regnavit in Jerusalem.

Fecitque malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses pater ejus :

Et cunctis idolis, que Manasses fuerat fabricatus, immolavit atque servivit.

Et non est revertitur faciem Domini, sicut revertitur est Manasses pater ejus : et multo majora deliquit.

Cumque conjurasset adversus eum servi sui, interfecerunt eum in domo sua.

Porro reliqua populis multitudo, cæcis iis, qui Amon percusserant, constituit regem Josiam filium ejus pro eo.

Cap. XXXIV. — Octo annorum erat Josias cum regnare coepisset, et triginta et uno anno regnavit in Jerusalem.

Fecitque quod erat rectum in conspectu Domini, et ambulavit in viis David patris sui : non declinavit neque ad dextram, neque ad sinistram.

Octavo autem anno regni sui, cum adhuc esset puer, cepit querere Deum patris sui David.

Et duodecimo anno, postquam coepit, mundavit Judam et Jerusalem ab excelsis, et lucis, simulacrisque et sculptilibus.

Destrueruntque coram eo aras Baalim: et simulachra, quae superposita fuerant, demoliti sunt.

Lucos etiam, et sculptilia succidit atque comminuit.

Et super tumulos eorum, qui eis immolare consueverant, fragmenta dispersit.

Ossa praeterea sacerdotum combussit in altibus idolorum, mundavitque Judam et Jerusalem. Sed et in urbibus Manasse, et Ephraim, et Simeon usque Nephthali, cuncta subvertit.

Cumque altaria dissipasset, et lucos, et sculptilia contrivisset in frusta, cunctaque detabra demolitus esset de universa terra Israel, reversus est Jerusalem.

Igitur anno octavo decimo regni sui, mundata iam terra, et templo Domini, misit Saphan filium Eselae, et Masiam principem civitatis, et Joa filium Joabaz a commentariis, ut instaurarent domum Domini Dei sui.

Qui venerunt ad Helciam sacerdotem magnum.

Acceptamque ab eo pecuniam, quae illata fuerat in domum Domini, et quam congregaverant levitae, et janitores de Manassa, et Ephraim, et universis reliquis Israel, ab omni quoque Juda, et Benjamin, et habitatoribus Jerusalem, tradiderunt in manibus eorum qui praerant operariis in domo Domini, ut instaurarent templum, et infirma quaeque sarcirent.

At illi dederunt eam artificibus et camentariis, ut emerant lapides de lapideis, et ligna ad commissuras aedificii, et ad configurationem domorum, quae destruxerant reges Juda. Qui fideliter cuncta faciebant.

Erant autem praepositi operantium, Jaath et Abdias de filiis Merari, Zacharias et Mosollam de filiis Caath, qui urgebant opus: omnes levitae scientes organum canere.

1. Vulgati interserunt, quod et subaudiendum est, verbum *regnare*. Ad veterum tamen ms. et Hebr. contextus fidem illud Mariannus expunxit. Verum Hebraeus non illud modo verbum retinet, sed et praecedens *postquam*, atque alio fore sensu habet *duodecimo anno cepit mundare Judam, etc.* Videtur

Super eos vero, qui ad varios usus onera portabant, erant scribae, et magistri de levitis janitores.

Cumque efferrent pecuniam, quae illata fuerat in templum Domini, reperit Helcias sacerdos librum legis Domini per manum Mosi.

Et ait ad Saphan scribam: Librum legis inventi in domo Domini: et tradidit ei.

At ille intulit volumen ad regem, et nuntiavit et dicens: Omnia quae dedisti in manu servorum tuorum, ecce complentur.

Argentum quod repertum est in domo Domini, conflaverunt: datumque est prefectis artificum, et diversa opera fabricantium.

Praeterea tradidit mihi Helcias sacerdos hunc librum.

Quem cum, rege praesente, recitasset, audissetque ille verba legis, scidit vestimenta sua: et praecipit Helciae, et Ahicam filio Saphan, et Abdon filio Micha, Saphan quoque scribae, et Asiae servo regis, dicens:

Ile, et orate Dominum pro me, et pro reliquis Israel et Juda, super universis servionibus libri istius, qui repertus est:

Magnus enim furor Domini stillavit super nos, eo quod non custodierint patres nostri verba Domini, ut facerent omnia quae scripta sunt in isto volumine.

Abiit ergo Helcias, et hi qui simul a rege missi fuerant, ad Oldam prophetidem [41. propheten], uxorem Sellum filii Thecuat, filii Haara custodis vestium: quae habitabat in Jerusalem in Secunda: et locuti sunt ei verba, quae supra narravimus.

At illa respondit eis: Haec dicit Dominus Deus Israel: Dicite viro qui misit vos ad me:

Haec dicit Dominus: Ecce ego inducam mala super locum istum, et super habitatores ejus, cunctaque maledicta quae scripta sunt in libro hoc, quem legorunt coram rege Juda. Quia dereliquerunt me, et sacrificaverunt diis alienis, ut me ad iracundiam provocarent in cunctis operibus manuum suarum.

adeo, ut recte constet et in Latino, aut illud quoque verbum retinendum cum Vulgatis et Graeco, aut neutrum cum Hebraeo.

2. Ille constanter legitur in mss. exemplaribus *lapideis*: et postea vers. 22, *ad Oldam prophetem*. Manr.

Meicro stillabit furor meus super locum istum, et non exstinguetur.

Ad regem autem Juda, qui misit vos pro Domino deprecando, sic loquimini:

Haec dicit Dominus Deus Israel: Quoniam audisti verba voluminis, atque emollium est cor tuum, et humiliatus est in conspectu Dei, super his quae dicta sunt contra locum hunc, et habitatores Jerusalem, reveritusque faciem meam, scidisti vestimenta tua, et levisti coram me: ego quoque exaudivi te, dicit Dominus.

Jam enim colligam te ad patres tuos, et infereris in sepulcrum tuum in pace: nec videbunt oculi tui omne malum quod ego inducturus sum super locum istum et super habitatores ejus.

Retulerunt itaque regi cuncta quae dixerat.

At ille, convocatis universis majoribus natu Juda et Jerusalem, ascendit in domum Domini, unaque omnes viri Juda et habitatores Jerusalem, sacerdotes et levitae, et cunctus populus a minimo usque ad maximum.

Quibus audientibus in domo Domini, legit rex omnia verba voluminis:

Et stans in tribunalis suo, percussit fœdus coram Domino, ut ambularet post eum, et custodiret praecepta, et testimonia, et justificationes ejus, in toto corde suo, et in tota anima sua, faceretque quae scripta sunt in volumine illo, quod legerat.

Adjuravit quoque super hoc omnes, qui reperti fuerant in Jerusalem et Benjamin: et fecerunt habitatores Jerusalem juxta pactum Domini Dei patrum suorum.

Abstulit ergo Josias cunctas abominaciones de universis regionibus filiorum Israel: et fecit omnes, qui residui erant in Israel, servire Domino Deo suo.

Cunctis diebus ejus non recesserunt a Domino Deo patrum suorum.

Cap. XXXV. — Fecit autem Josias in Jerusalem phase Domino, quod immolatum est quarta decima die mensis primi:

Et constituit sacerdotes in officiis suis, hortatusque est eos ut ministrarent in domo Domini.

Levitae quoque, ad quorum eruditionem omnis Israel sanctificabatur Domino, locutus est:

Ponite arcam in sanctuario templi, quod edificavit Salomon filius David rex Israel, nequam enim eam ultra portabitis:

Nunc autem ministrato Domino Deo vestro, et populo ejus Israel. Et preparate vos per domos et cognationes vestras, in divisionibus singulorum, sicut praecipit David rex Israel et descripsit Salomon filius ejus.

Et ministrare in sanctuario per familias turmasque levitae, et sacrificati immolate phase: Fratres etiam vestros, ut possint juxta verba quae locutus est Dominus in manu Mosi facere, preparate.

Dedit praeterea Josias omni populo, qui fuerat inventus in solemnitate phase, agnos et hœdos de gregibus, et reliqui pecoris triginta millia, boumque tria millia. Haec de regis universa substantia.

Duces quoque ejus, sponte quod voverant, obtulerunt, iam populo, quam sacerdotibus et levitis.

Porro Helcias, et Zacharias, et Jaiei, principes domus Domini, dederunt sacerdotibus ad faciendum phase pecora commixta duo millia sexcenta, et boves trecentos.

Chonenias autem, et Someias, etiam et Nathanael, et fratres ejus, necnon Absabias, et Jeiel, et Johabab, principes levitarum, dederunt ceteris levitis ad celebrandum phase: quinque millia pecorum, et boves quingentos.

Præparatumque est ministerium, et steterunt sacerdotes in officio suo:

Levitae quoque in turmis, juxta regis imperium.

Et immolatum est phase, asperseruntque sacerdotes manu sua sanguinem, et levitae detraherunt pelles hœdocastorum: et separaverunt ea, ut darent per domos et familias singulorum, et offerrentur Domino, sicut scriptum est in libro Mosi:

De bobus quoque fecerunt similiter. Et assaverunt phase super ignem, juxta quod lege praecipit est:

Pacificas vero hostias coxerunt in lebetibus, et cacabis, et ollis, et festinato distribuerunt universae plebi:

Sibi autem et sacerdotibus postea paraverunt: Nam in oblatione hœdocastorum et adipum usque ad noctem sacerdotes fuerunt occupati. Unde levitae sibi et sacerdotibus filiis Aaron paraverunt novissimis.

Porro cantores filii Asaph stabant in ordine suo, juxta praecipitum David, et Asaph, et Emsan, et Idithun, prophetarum regis:

Janitores vero per portas singulas observabant, ita ut nec panco quidem discederent a ministerio :

Quam ob rem et fratres eorum levitae paraverunt eis cibos.

Omnis igitur cultura Domini rite completa est in die illa, ut facerent phase, et offerrent holocausta super altare Domini, juxta praeceptum regis Josias.

Feceruntque filii Israel, qui reperti fuerant ibi, phase in tempore illo, et solemnalem axymorum septem diebus.

Non fuit phase simile huic in Israel a diebus Samuelis prophetae.

Sed nec quisquam de cunctis regibus Israel fecit phase sicut Josias, sacerdotibus, et levitis, et omni Juda, et Israel qui repertus fuerat, et habitantibus in Jerusalem.

Octavo decimo anno regni Josias hoc phase celebratum est.

Postquam instauraverat Josias templum, ascendit Necho¹ rex Aegypti ad pugnam in Charonanis juxta Euphratem : et processit in occursum ejus Josias.

At ille, missis ad eum nuntiis, ait :

Quid mihi et tibi est, rex Juda? Non adversum te hodie venio, sed contra aliam pugno domum, ad quam me Deus festinato ire praecepit : desine adversum Deum facere, qui mecum est, ne interfoiat te.

Noluit Josias reverti, sed praeparavit contra eum bellum, nec acquievit sermonibus Necho² ex ore Dei, verum perrexit ut dimicaret in campo Magaddo.

Ibi que vulneratus a sagittariis, dixit pueris suis : Educite me de praelio, quia oppido vulneratus sum.

Qui transtulerunt eum de curru in alterum currum qui sequebatur eum mora regio, et asportaverunt eum in Jerusalem, mortuusque est, et sepultus in mausoleo patrum suorum :

Et universus Juda et Jerusalem luxerunt eum :

Jeremias maxime : cujus omnes cantores atque cantatrices, usque in praesentem diem, la-

mentationes super Josia replicant : et quasi lex obtinuit in Israel :

Ece scriptam scribitur in lamentationibus. Reliqua autem sermonum Josiae et misericordiarum ejus, quae lege praecepta sunt Domini, opera quoque illius prima et novissima scripta sunt in libro regum Israel et Juda.

Cap. XXXVI. — Tulit ergo populus terrae Joachaz filium Josiae, et constituit regem pro patre suo in Jerusalem.

Viginti triannorum erat Joachaz cum regnare coepisset, et tribus mensibus regnavit in Jerusalem.

Annovit autem eum rex Aegypti cum venisset Jerusalem, et condemnavit terram tantum talentis argenti, et talento auri.

Constituitque regem pro eo Eliacin fratrem ejus, super Judam et Jerusalem, et vertit nomen ejus Joiacin.

Ipsam vero Joachaz tulit secum, et abduxit in Aegyptum.

Viginti quinque annorum erat Joiacin cum regnare coepisset, et undecim annis regnavit in Jerusalem: fecitque malum coram Domino Deo suo.

Contra hunc ascendit Nabuchodonosor rex Chaldaeorum, et victum calenis duxit in Babylonem.

Ad quam et vasa Domini transtulit, et posuit ea in templo suo.

Reliqua autem verborum Joiacin, et abominationum ejus, quas operatus est, et quae inventa sunt in eo, continentur in libro regum Israel et Juda.

Regnavitque Joiacin filius ejus pro eo.

Octo annorum erat Joiacin cum regnare coepisset, et tribus mensibus ac decem diebus regnavit in Jerusalem, fecitque malum in conspectu Domini.

Cumque anni circulus volveretur, misit Nabuchodonosor rex, qui abduxerunt eum in Babylonem, asportatis simul pretiosissimis vasibus domus Domini.

Regem constituit Sedeciam fratrem ejus³ super Judam et Jerusalem.

Viginti et unius annis Sedecias cum regnare coepisset, et undecim annis regnavit in Jerusalem.

Fecitque malum in oculis Domini Dei sui, nec erubuit faciem Jeremiae prophetae, loquentis ad se ex ore Domini.

A rego quoque Nabuchodonosor recessit, qui adjuraverat eum per Deum.

Et induravit cervicem suam et cor, ut non reverteretur ad Dominum Deum Israel.

Sed et universi principes sacerdotum, et populus, pravaricati sunt inique juxta universas abominaciones gentium, et polluerunt domum Domini, quam sanctificaverat sibi in Jerusalem.

Mittebat autem Dominus Deus patrum suorum ad illos per manum nuntiorum suorum, de nocte consurgens, et quotidie commoneus, eo quod parceret populo et habitaculo suo.

At illi subsannabant nuntios Dei, et parripiebant sermones ejus, illudebantque prophetis, donec ascenderet furor Domini in populum ejus, et esset nulla curatio.

Adiuxit enim super eos regem Chaldaeorum, et interfecit juvenes eorum gladio in domo sanctuarii sui.

Non est misertus adolescentis, et virginis, et senis, nec decrepiti quidem, sed omnes tradidit in manibus ejus.

Ischia, ut Abraham frater Aran patris Lot. Frater igitur hoc loco idem est quod avunculus, seu consanguineus. Manr.

— Velgata patrum, quemadmodum et Syrus praefert, et luculentissimus Graecus, Ζωολα, Ζωολογός πατρός αβραά, ut cum salis abunde constat Sedeciam Joachoniae patrum exstisise, non propria fra-

Universaque vasa domus Domini, tam majora quam minora, et thesauros templi, et regis, et principum, transtulit in Babylonem.

Incenderunt hostes domum Dei, destruxeruntque murum Jerusalem, universas turres combusserunt, et quidquid pretiosum fuerat, demoliti sunt.

Si quis evaserat gladium, ductus in Babylonem servivit regi et illis ejus, donec imperaret rex Persarum, ut completeretur sermo Domini ex ore Jeremiae, et celebraret terra sabbata sua :

Cunctis enim diebus desolationis egit sabbatum, usque dum completerent septuaginta anni.

Anno autem primo Cyri regis Persarum ad explendum sermonem Domini, quem locutus fuerat per os Jeremiae, suscitavit dominus spiritum Cyri regis Persarum, qui jussit praedicari in universo regno suo, etiam per scripturam, dicens :

Hae diebus Cyrus rex Persarum : Omnia regna terrae dedit mihi Dominus Deus caeli, et ipse praecepit mihi, ut edificarem ei domum in Jerusalem, quae est in Judea.

Quis ex vobis est in omni populo ejus? Sit Dominus Deus suus cum eo, et ascendat.

fratrum, suspicari liceat, in Hebraeo quoque archetypo scriptum olim יצחק אבן אבן pro quo nunc obtinet uno verbo יצחק. Calosum et Maritaneum, qui impressam lectionem ad plurimum mis. fidem restituit, Hebraismum hunc esse notat Abrahā exemplo, qui Lothum, filium fratris sui, fratrum appellavit.

1. In Memmiano canonē legitur varians ischae lectio Necho et Necho, Manr.

2. In Hebraeo scriptum legitur יצחק אבן, quod significat fratrem ejus. Hanc lectionem Latini miss. antiquiores retinent, regis scilicet, Memmian.

Colbert. Antiochensis, San-German. num. 15, Caroloensis. num. 14, et alius num. 1 prima manu.

Solendum tamen hic esse Hebraismum, quo patrum dicitur frater, sicut in Genesi Abraham et Lot fratres appellantur, Sedecias enim frater fuit patris Jo-

PRÆFATIO HIERONYMI IN EZRAM¹.

Utrum difficilius sit, facere quod possitis, an negare, necdum statui. Nam neque vobis aliquid imperantibus abuere, sententiæ est: et magnitudo oneris impositi ita cervicem premit, ut ante sub fasce ruendum sit, quam levandum. Accedunt ad hoc, invidiorum studia, qui omnino quod scribitur, reprehendendum putant: et interdum contra se conscientia repugante, publice lacerant que occulte legunt, in tantum ut clamare compellat, et dicere: *Domine, libera animam meam a labiis iniquis et a lingua dolosa* (Psal. cxix, 2). Tertius annus est quod semper scribitis atque rescribitis, ut Ezræ librum² vobis de Hebræo transferam: quasi non habeatis Græca et Latina volumina, aut quidquid illud est quod a nobis restitit, non statim ab omnibus [id. hominibus] conspuendum sit. Frustra autem, ut ait quidam³, nili, neque aliud fatigando nisi odium querere, extreme dementia

1. Exegimus cum hanc præfationem, tum vero ipsum Ezræ librum ad Vaticanam mss. olim regium Sacerdotum num. 7, prænotatum, remotissimum illum antiquitatis, ac proheo cumprimis note.

2. Addunt editi libri cum aliquot recentioribus mss. et *Esther*: quasi non solum pro Ezræ volumine Latino reddendo, sed etiam pro libro *Esther* scriberent atque rescriberent Domnion et Rogatianus. Quod tamen falsum esse deprehenditur, tum ex tempore quo liber *Estheris*, longe post Ezram, in Latinum sermonem ab Hieronymo translatus est, tum ex personis ad quas infra præfatio in librum *Esther* perhibetur scripta: Paulus namque juniori ac Rustico virgini dedicatum esse constat, non Domnioni et Rogatiano. Mart.

— Domnion et Rogatianus, quibus inscribitur. Paulo ante, verba atque rescribitis regina mss. præterminati, qui et *Ezram* pro *Ezram* constanter legit.

est. Itaque obsecro vos, mi Domnion et Rogatiane clarissimi, ut privata lectione contenti, librum non offeratis in publicum, nec fastidiosè ingeratis cithos, viletsque eorum supercilium, qui iudicare tantum de aliis, et ipsi facere nihil inveniunt. Si qui autem fratrum sunt, quibus nostra non displicent, his tribuatis exemplar, adnotantes ut Hebræa nomina, quorum grandis in hoc volumine copia est, distincte et per intervalla transcribant. Nihil enim proderit emendasse librum, nisi emendatio libroriorum diligentia conservetur. Nec quemquam moveat quod unus a nobis editus liber est: nec apocryphorum tertii et quarti⁴ somniis delectetur, quia et apud Hebræos Ezræ Neemiæque sermones in unum volumen coarctantur: et que non habentur apud illos, nec de viginti quatuor senibus sunt⁵, procul abijcenda. Si quis autem Septuaginta vobis opposerit interpretes, quo-

3. Crispus Scallianus hic est, qui cum promissi sententiam in Jugurtha cap. 3: « Frustra autem nili, neque aliud fatigando, nisi odium querere, extreme dementia est ».

4. Addit regina mss. cum veterioribus editis libri.

5. Libros canones Hebræice veritatis comprehensos intelligit, uti fidem licet principium Scripturarum galactum libris Samuelis ac Malachim præfixum. Mart.

— Mavult Victorius verbum *habentur* hic repelli hoc modo: « Quæ non habentur apud illos, nec de viginti quatuor senibus habentur, sunt procul abijcenda ». An. regina senioribus. Vide prologum galactum, ubi ex aliorum sententia, non sua, XXIV senibus Apocal. librorum Scripturæ numerum comparat.

rum exemplaria varietas ipsa, lacerata et eversa demonstrat (nec potest utique verum asseri quod diversum est), mitte eum ad evangelia, in quibus multa ponantur quasi de veteri testamento, que apud Septuaginta interpretes non habentur, velut illud: *Quantum Nazaranus vocabitur*: et: *Ex Agypto vocavi filium meum*: et: *Videbant in quem computaverunt*; nullaque alia, que histori operi⁶ reservamus: et que sit ab eo ubi scripta sint. Cumque proferre non poterit, vos legite de his exemplaribus que nuper a nobis edita⁷, maledicorum quotidie linguis confodiantur. Sed ut ad compendium veniam, certe quod illatus sum, æquissimum est. Edidi aliquid quod non habetur in Græco, vel aliter habetur quam a me versum est: Quid interpretem laiant? Interrogat⁸ Hebræos: et ipsis auctoribus, translationi mox vel arrogat vel derogat fidem, porro aliud est, si clausis, quod dicitur, oculis mihi voluit maledicere⁹,

1. Multa equidem *inversa* legi, siquidem compertum est, exemplaria Græca, et que ex his sunt omnium antiquissima ac præstantissima, Alexandrinum, quod dicimus, et Romanum, notum in canonice libraria seriem tertium quibus *Estro* recigere, sed ut cæteris præponere, inverso ordine, ut qui ab Ecclesiis Latina inter apocryphos rejicitur, ita Græcis probatur, ut in eorum codicibus priorem locum obtineat. Hoc verò est quod maxime causatur a patris, qui geminos *Estre* libros ad Hebræam canonem exigens, prius, ut videtur, omnium etiam apud Latinos, tertium librum qui *Hebræis* & Græce inscribitur, utpote Hebræis repudiatum, nec eorum lingua conscriptum, sed Græca, deicit cum apocryphis esse abijcendum. Nihil jam dicimus de quarto, quem acciri adhuc censura s. palæ perstringit cum hic atque alibi, tum præcipue libro contra Vigilantium. Fallitur enim qui cum patris auctoritatis aliquid et libro tribuisse, cum scribas contra Hestidium, et Sive, inquit, Mosca volueris austerior pentateuchi, sive *Estram* quædam instauratorem, non recuso. Nam est illa de sacris codicibus instauratis mentio, an his *Estre* libro repelli videatur, vulgaris tamquam tales erat ne tradita omnium sermone fabula, at malè ab eo repelli auctore optis esse. Cum vero Hieronymianæ sententiæ accesserint universæ Ecclesiæ decreta, duque tantum priores *Estre* libri in canonem recepti sint, projecta ad omne mendacium audacia est, quod clericus ad hunc Hieronymi locum, Brasidiam cumulam instaurans contra catholicos blaterat, citra discrimen ubum tertium et quartum *Estre* librum a nobis nunc legi.

2. Opus illud laudis libere est de *optimo genere*

et non imitantur Græcorum studium ac benevolentiam, qui post Septuaginta translatores, jam Christi evangelio coruscante, Judæos et Ebionitas legis veteris interpretes, Aquilam videlicet, et Symmachum, et Theodotionem, et curiose legunt, et per Origenis laborem in *Hexaëcis*, Ecclesiis dedicarunt. Quanto magis Latini grati esse deberent, quod exultantem conerent Græciam a se aliquid mutuari¹⁰? Primum enim magnorum sumptuum est et infinita difficultatis, exemplaria posse habere omnia: deinde etiam qui habuerint, et Hebræi sermonis ignari sunt, magis errabunt, ignorantes quis a multis verus dixerit. Quod etiam sapientissimo quidam nuper apud Græcos accidit¹¹, ut interdum Scripturæ sensum relinquens, uniusmodique interpretis¹² sequeretur errorem. Nos autem qui Hebrææ linguæ saltim parvam habemus scientiam, et Latinus nobis utcumque sermo non deest, et de aliis magis possumus iudicare, et

interpretandi, de quo superius præfationis in paraphrasem sermonum habuit, ubi eandem Scripturæ sententiam replicat, dicens: « Scripsi nuper librum de *optimo genere interpretandi*, ostendens illa de evangelio: *Ex Agypto vocavi filium meum*, etc. » Mart.

— Hæc est quam exaravit haud multo post ad Panmachium epistolæ in nostra recensione 57, de *optimo genere interpretandi*. Vide qua de ea diximus paulo superius ad præf. in paraphrasem.

3. De prophetarum, opinio, versione loquitur a se nuper adnotata. Vels præfationem quam hinc tomo præfiximus.

4. De hoc sensu in regina mss. qui *interpretant laiant interrogant*, etc.

5. De hoc proverbio vide *chilidax* Erasmi in voce *Andabata*. Hæc enim amant ipsi lectorum. Mart.

6. Hic autem puto sanui psalterium et prophetas, qui ex Hebræo fuerat interpretatus, et Sophocles in Græcum ex Latino relictus. Vide cap. 133 libri de *viris illustribus*.

7. Hic Apollinaris Laodicenus est, quem de nomine appellat libro secundo *apologia contra Rufinum*, num. 34: « Præterito, inquit, Apollinarium, qui boni quidem studii, sed non secundum scientiam, de omnium translationibus in nam vestimentum panem assuro conatus est, et consequentiam Scripturæ non ex regula veritatis, sed ex suo iudicio relaxare, etc. »

8. Plures mss. *uniuscujuslibet interpretis*.

ca quae ipsi intelligimus, in nostra lingua promerere. Itaque licet et excetra sibilis¹, victorque Simon² incendia faceret (Eneid. lib. II): nunquam meum, iuvante Christo, sibilis eloquium; etiam praecisa lingua balbutiet. Legant qui volunt:

1. Exemplaria canonis legunt hic excetra, siquo scriptum habent quatuordecim mss., alii codices. Unus Vaticanus, et aliter domus Carthusianorum sacus Avinionensis ita retinent, et *hydra sibilis*. Eodem sensu biblia sacra mss. collegii Avinionensis et societatis Jesu legunt *licet serpens sibilis*. In uno e manus-

qui nolunt abjiciant. Evitentur apices, litteras calumniantur: magis vestra charitate provocare ad studium, quam illorum detractioe et odio deterebor.

scriptis Silvae Majoris ridentiam ponit exscriptor. Injunctum locutionem: *Licet extra cillara sibilis*. Max.

2. Hænestichium istud est Virgilianum, quo Ruracum carpere videtur Hieronymus. De Simone proditoris insigni vide III lib. *Eneid.* Max.

INCIPIT

LIBER EZRÆ.

Cap. I. — In anno primo Cyri regis Persarum, ut completeretur verbum Domini ex ore Jeremie suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum: et transduxit vocem in universo regno suo, etiam per scripturam, dicens:

Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terre dedit mihi Dominus Deus cæli, et ipse præcepit mihi ut edificarem ei domum in Jerusalem, quæ est in Judea. Quis est in vobis de universo populo ejus? Sit Deus illius cum ipso. Ascendat Jerusalem, quæ est in Juda, et edificet domum Domini Dei Israel, ipse est Deus qui est in Jerusalem. Et omnes reliqui in cunctis locis ubique habitant, adjuvent cum viri de loco suo, argento et auro, et substantia, et pecoribus, excepto quod voluntarie offerunt templo Dei, quod est in Jerusalem.

Et surrexerunt principes patrum de Juda, et Benjamin, et sacerdotes, et levitæ, et omnis cujus Deus suscitavit spiritum, ut ascenderent ad edificandum templum Domini, quod erat in Jerusalem. Universique qui erant in circuitu, adjuverunt manus eorum in vasibus argenteis et aureis, in substantia, in jumentis, in suppellectilibus, exceptis his quæ sponte obtulerant. Rex quoque Cyrus protulit vasa templi Domini, quæ tulerat Nabuchodonosor de Jerusalem, et posuerat ea in templo dei sui.

Protulit autem ea Cyrus rex Persarum per ma-

num Mithridatis filii Gazabar, et annumeravit ea Sassabasar principi Jude. Et hic est numerus eorum: phiala aurea triginta, phiala argentea mille, cultri viginti novem, scyphi aurei triginta, scyphi argentei secundi quadringenti decem et vasa alia mille. Omnia vasa aurea et argentea quinque mille quadringenta: universa tulit Sassabasar cum his qui ascendebant de transmigratione Babylonis in Jerusalem.

Cap. II. — Hi sunt autem filii provinciarum qui ascenderunt de captivitate, quam transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis in Babylonem, et reversi sunt in Jerusalem et Judam, unusquisque in civitatem suam. Qui venerunt cum Zorobabel, Jesua, Neemia, Sarai, Baelis, Mardochai, Belsan, Mesphar, Begnai, Houm, Banna. Numerus virorum populi Israel:

Filii Phares, duo milia centum septuaginta duo; filii Sephetia, trecenti septuaginta duo; filii Ara, septingenti septuaginta quinque; filii Phath Moab, filiorum Josue Joab, duo milia octingenti duodecim; filii Elam, mille ducenti quinquaginta quatuor; filii Zethua, nonaginta quadraginta quinque; filii Zachai septingenti sexaginta; filii Bani, sexcenti quadraginta duo; filii Belai, sexcenti viginti tres; filii Azgad, mille ducenti viginti duo; filii Adoniam, sexcenti sexaginta sex; filii Beguai, duo milia quinquaginta

1. Regius codex: *Et præcepit per totum regnum suum, ex scripto dicens*, etc. Max.

2. Plus habet regius ms. *Spiritum sanctum*: paulo post adjuverunt pro adjuverunt legi.

3. Regius ms. *Belran* et *Beguiat*, minus tamen recte.

4. Item ms. *Phares* pro *Phares*, tum *Thesestetia* pro *Sephetia*, denique *Fet Moab* pro *Phat Moab*, atque alia ejusmodi scripturae vitia quo sigillatim adnotare vix operæ pretium est.

ginta sex; filii Adin, quadringenti quinquaginta quatuor; filii Ather qui erant ex Ezechia; novaginta octo; filii Bozai, trecenti viginti tres; filii Jora, centum duodecim; filii Ason, ducenti viginti tres; filii Gobbar, novaginta quinque; filii Beth-Leem, centum viginti tres viri; Netupha, quinquaginta sex; viri Anathothi, centum viginti octo; filii Azmayeth, quadraginta duo; filii Gariath-Arim, Cephira, et Berodh, septingenti quadraginta tres; filii Arama et Gaba, sexcenti viginti unus; viri Machmas, centum viginti duo viri; Beth-El et Af² ducenti viginti tres; filii Nebo, quinquaginta duo; filii Megbis, centum quinquaginta sex; filii Elam alterius, mille ducenti quinquaginta quatuor; filii Arim, trecenti viginti; filii Lsd, Adid, et Ono, septingenti viginti quinque; filii Jeribo, trecenti quadraginta quinque; filii Senaa, tria millia sexcenti triginta.

Sacerdotes: filii Jdata¹ in domo Jesue, nonagenti septuaginta tres; filii Emmer, mille quinquaginta duo; filii Phesur⁴ mille ducenti quadraginta septem; filii Arim, mille decem et septem.

Levite: filii Jesue, et Cedmiel filiorum Odevia, septuaginta quatuor. Cantores: filii Asaph, centum viginti octo. Filii janitorum: filii Sellum, filii Ater, filii Telmon, filii Accub, filii Hetha, filii Sobai; universi centum triginta novem. Nathinai: filii Sila, filii Asupha, filii Tebaoth, filii Ceros, filii Sias, filii Phadon, filii Lebana, filii Agaba, filii Accub, filii Agab, filii Semla, filii Anan, filii Gaddel, filii Caer, filii Baaja, filii Rusin, filii Necoda, filii Gazan, filii Aza, filii Phasos, filii Besoe, filii Asenaa, filii Munia, filii Nephustin, filii Bechoc, filii Acupha, filii Arar, filii Bestuth, filii Nauda, filii Arsa, filii

1. Hic paulo pressius ad Hebraeorum legit regnum ms. *Jezechia*; et mox *Gubbar* pro *Gebbar*, et *Nepte* pro *Netupha*, *Cephiana* pro *Cephira*, denique *Gubases* pro *Gubaa*, quae videntur scribarum menda.

2. Cum sint et nostri, et quos Martinius laudat, mas. libri qui profertur *Gai* pro *Af*, non scribarum casu esse culpam, sed doctam ipsius fortasse interpretum curam putandum est, cum et in Hebraeo per *Y* efflatur *Y*q, quam lituram per *y* vetustiores interpretes passim reddunt.

3. Vulgati *Iadola*; regin. ms. *Adola*; pigrit vero longius hoc perssequi.

4. Item videntur hic vel *Phesur* vel *Phesur sine h*, hoc est sine *h*eth Hebraeo, quod tamen legitur *Phesur*, MARR.

Bereos, filii Sisara, filii Thema, filii Nasai, filii Alupha.

Filii servorum Solomonis, filii Sotei, filii Sopheret, filii Pharada, filii Iala, filii Dereon, filii Gaddel, filii Saphath, filii Atil, filii Phochereth, qui erant de Asebain, filii Ammi: omnes Nathinai, et filii servorum Salomonis, trecenti novaginta duo.

Et hi qui ascenderunt de Thelmeaa [*Thelmeaa*], Thelarsa, Cherub, Eddon, Enmer¹, et non potuerunt indicare domum patrum suorum et seminem suum, utrum ex Israel essent. Filii Dalaja, filii Tobia, filii Necoda, sexcenti quinquaginta duo.

Et de filiis sacerdotum: Filii Hobia, filii Accos, filii Bezzeilai, qui accepit de filiabus Bezzeilai Galaaditis uxorem, et vocatus est nomine eorum: hi quiesierunt scripturam genealogiae suae, et non invenerunt, et ejacti sunt de sacerdotio.

Et dixit Athersathia eis ut non comederent de Sancto sanctorum, donec surgeret sacerdos doctus atque perfectus. Omnis multitudo quasi unus, quadraginta duo millia trecenti sexaginta, exceptis servis eorum et ancillis, qui erant septem millia trecenti triginta septem: et in ipsis cantores atque cantatrices ducenti. Equi eorum septingenti triginta sex; muli eorum, ducenti quadraginta quinque; camelii eorum, quadringenti triginta quinque; asini eorum, sex millia septingenti viginti.

Et de principibus patrum, cum ingrederentur templum Domini, quod est in Jerusalem, sponte obtulerunt in domum Dei ad extruendam eam in loco suo. Secundum viros suos debuerunt impensas operis, auri solidos sexaginta² millia et mille, argenti minas quinque millia, et vestes

5. Scripturam vitio confusa sunt isthaec nomina, sic enim habent mss. codices *Arocherub* et *Don* et *Mer*: proclivi quidem lapsu scribunt et *Don* pro *Eddon* pro *et*, *Mer* pro *Enmer*, MARR.

6. Hic quoque error est in numero: nam pro *sexaginta*, posterunt *quadraginta*, numeris autem hoc modo transpositis, *xx* millia, pro *lx* millia, Canon Martinianus habet in contextu, *solidos octo millia et mille*, in margine vero *xx* notat pro *cccc*, MARR.

— Regin. ms. porcipam, *solidos quadraginta et mille*: Martinianus in suis videtur offendisse, *quadraginta mille et mille*: quo tamén falsa ipsa quaeque est lectio.

sacerdotales centum. Habitarunt ergo sacerdotes et levite, et de populo, et cantores, et janitores, et Nathinai, in urbibus suis, universosque Israel in civitatibus suis.

Cap. III. — Jamque venerat mensis septimus, et erant filii Israel in civitatibus suis: congregatus est ergo populus quasi viri unus in Jerusalem, et surrexit Josue filius Josedece, et fratres ejus sacerdotes, et Zorobabel filius Salathiel, et fratres ejus, et edificaverunt altare Dei Israel, ut offerrent in eo holocaustata, sicut scriptum est in lege Moysi viri Dei. Collocaverunt autem¹ altare Dei² super bases suas, deterrentibus eos per circuitum populis terrarum, et obtulerunt super illud holocaustum Domino mane et vespere: feceruntque solemnitatem tabernaculorum³, sicut scriptum est, et holocaustum diebus singulis per ordinem secundum praeceptum opus diei in die suo. Et post hoc holocaustum iuge, tam in calendis quam in universis solemnitatibus Domini, quae erant consecratae, et in omnibus in quibus ultro offerretur munus Domino. A primo die mensis septimi coeperunt offerre holocaustum Domino: porro templum Dei fundatum noctum oral. Deiderunt autem pecunias latomis et cementariis: cibum quoque et potum, et oleum, Sidonius Tyrisque, ut deferrent ligna cedrina de Libano ad mare Joppe, juxta quod praeceperat Cyrus rex Persarum eis.

Anno autem secundo adventus eorum ad templum Dei in Jerusalem, mense secundo, coeperunt Zorobabel filius Salathiel, et Josue filius Josedece, et reliqui de fratribus eorum sacerdotales, et levitae, et omnes qui venerant de captivitate in Jerusalem, et constituerunt levitas a viginti annis et supra, ut argerent opus Domini. Stetitque Josue et filii ejus, et fratres ejus: Cedmiel et filii ejus, et filii Juda, quasi vir

unus, ut instarent super eos qui faciebant opus in templo Dei: filii Enadad, et filii eorum, et fratres eorum levitae.

Fundato igitur a cementariis templo Domini, steterunt sacerdotes in ornato suo cum tubis et levitae filii Asaph in cymbalis, ut laudarent Domum per manus David regis Israel. Et concinabant in hymnis et confessione Domino: Quoniam bonus, quoniam in aeternum misericordia ejus super Israel. Omnis quoque populus vociferabatur clamore magno in laudando Dominum, eo quod fundatum esset templum Domini: plurimi etiam de sacerdotibus et levitis, et principes patrum, seniores⁴, qui viderant templum prius, cum fundatum esset hoc templum: in oculis eorum, flebant voce magna: et multi vociferantes in laetitia, elevabant vocem. Nec poterat quisquam agnoscere vocem clamoris laetantium, et vocem flatus populi: commixtum enim populus vociferabatur clamore magno, et vox audiebatur procul.

Cap. IV. — Audierunt autem hostes Jude et Benjamin quia filii captivitalis edificaverunt templum Domini Deo Israel: et accedentes ad Zorobabel et ad principes patrum, dixerunt eis: Edificemus vobiscum, quia in vos, quærimus Deum vestrum: ecce nos immolamus victimas a diebus Azor Addan regis Assur, qui adduxit nos huc. Et dixit eis Zorobabel, et Josue, et reliqui principes patrum Israel: Non est vobis et nobis ut edificemus domum Deo nostro, sed nos ipsi soli edificabimus Domino Deo nostro, sicut praecepit nobis Cyrus rex Persarum.

Factum est igitur ut populus terrae impediret manus populi Jude, et turbaret eos in edificando. Conduxerunt quoque [*Et autem*] adversus eos consiliarios, ut destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarum.

4. Hoc modo legit praeclarissimum exemplar ms. San-Germanus, num. 15. Alii mss. colles alius bene legunt, et hoc templum, etc. MARR.

5. Vulgati et hoc templum, etc. refragantibus nostris aliorumque mss.

1. Collocaverunt autem, etc. Regis collex: Et collocaverunt altare Dei Israel super bases suas: deterrentibus autem eos per circuitum populis terrarum. MARR.

2. Nominum Dei hic relicto cum regino ms. ipsæ etiam Hebraea textus et Graecus.

3. Alter idem regino ms. Et filii Juda unanimiter, ut instarent super eos qui faciebant opera in domo Dei... et fratres eorum levitae fundaverunt edificantes templum Domini, et steterunt sa-

cerdotes, etc. Divino v. 11: Et responderunt in laude et in confessione Domini, quoniam bonus est. Haec omnes variantes lectiones radice supra dictus codex num. 3564 in bibliotheca christianissimi regis. MARR.

rum, et usque ad regnum Darii regis Persarum.

In regno autem Assueri, in principio regni ejus, scripserunt accusationem adversus habitatores Judee et Jerusalem. Et in diebus Artaxerxis scripsit Belsam Mithridates, et Thabeel, et reliqui qui erant in consilio eorum, ad Artaxerxem regem Persarum: epistola autem accusationis scripta erat Syrlace, et legebatur sermone Syro. Neom Beeltem, et Samsai scriba scripserunt epistolam unam de Jerusalem Artaxerxi regi, Hujuscemodi: Reum Beeltem, et Samsai scriba, et reliqui consiliatores eorum, Dinai, et Apharsachai, Terphabei, Apharsai, Erchuai, Babylonii, Susanechai, Desai, Elamita, et ceteri de gentibus quas transtulit Assuaphar magnus et gloriosus: et habitare eas fecit in civitatibus Samariae, et in reliquis regionibus trans flumen in pace.

Hoc est exemplar epistolae quam miserunt ad eum:

ARTAXERXI REGI, SERVITI TUI, VIRI QUI SUNT TRANS FLUVIUM, SALUTEM DICENT.

Notum sit regi, quia Judaei, qui ascenderunt a te ad nos, venerunt in Jerusalem civitatem rebellem et pessimam, quam aedificant, exstruunt muros ejus, et parietes componentes. Nunc igitur notum sit regi, quia si civitas illa aedificata fuerit, et muri ejus instaurati, tributum, et vectigal, et annuos redditus non dabant, et usque ad reges haec noxa pervenit. Nos autem misericordes salis, quod in palatio comedimus, et quia lasiones regis videre nefas duclimus, idcirco misimus et nuntiavimus regi, ut recensens in libris historicarum patrum tuorum, et invenies scriptum in commentariis: et scies quoniam urbs illa urbs rebellis est, et nocens regibus et principibus, et bella concitantur in ea ex diebus antiquis: quamobrem et civitas ipsa destructa est. Nuntiavimus nos regi, quoniam si civitas illa aedificata fuerit, et muri ipsius instaurati, possessionem trans fluvium non habebis.

Verbum misi rex ad Reum Beeltem, et Samsai scribam, et ad reliquos qui erant in consilio

eorum habitatores Samariae, et ceteris trans fluvium, salutem dicens et pacem.

Accusatio, quam misistis ad nos, manifesto lecta est coram me. Et a me praecipuum est: et recensuerunt, invenieruntque quoniam civitas illa a diebus antiquis adversum reges rebellat, et seditiones et praefia concitantur in ea: nam et reges fortissimi fuerunt in Jerusalem, qui et dominati sunt omni regioni quae trans fluvium est: tributum quoque et vectigal, et redditus accipiebant. Nunc ergo audite sententiam: ut prohibeatis viros illos, et urbs illa non aedificetur, donec si forte a me jussum fuerit. Videte ne negligenter haec impleatis, et paulatim creseat malum contra reges.

Haec exemplum aedificandi regis locum est coram flumine, et Samsai scriba, et consiliariis eorum: et abierunt festini in Jerusalem ad Judeos et prostraverunt eos in brachio et robore. Tunc intermissum est opus domus Domini in Jerusalem, et non fiebat usque ad annum secundum regni Darii regis Persarum.

Cap. V. — Prophetaverunt autem Aggeus propheta et Zacharias filius Addo, prophetantes ad Judeos, qui erant in Judea et Jerusalem, in nomine Dei Israel. Tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, et Josue filius Josedece, et ceperunt aedificare templum Dei in Jerusalem, et cum eis prophetae Dei adjuvantes eos.

In ipso tempore venit ad eos Thathannai, qui erat dux trans flumen, et Stharbazanai, et consilarii eorum: sicque dixerunt eis. Quis dedit vobis consilium, ut domum hanc aedificaretis, et muros hos instauraretis? Ad quod respondimus eis, quae essent nomina hominum auctorum illius aedificationis. Oculis autem Dei eorum factus est super senes [id est, seniores] Judaeorum, et non potuerunt inhibere eos. Placuitque ut res ad Darium referretur, et tunc satisfacerent adversus accusationem illam.

Exemplar epistolae, quam misit Thathannai dux regionis trans flumen, et Stharbazanai, et consiliatores ejus Apharsachai, qui erant trans

infra autem capitulo v, vers. 6, absque illo *thau*, Apharsachai. MARX.

3. Constantior absque aspiratione *Tathannai* fieri regis. ms.

1. Regino ms. *Dinai* et *Pharsachai*, et mox *Susanechamai*.

2. Mss. habent *Apharsachai* sine 2 *cap* in fine vocis. Hebraeus non sibi constat in hoc scribendo nomine, nam sic scribitur cum *thau* in medio,

flumen, ad Darium regem. Sermo quem miserunt ei, sic scriptus erat.

DARIO REGI PAX OMNIS.

Notum sit regi, isse nos ad Judaeam provinciam, ad domum Dei magni, quam aedificatur lapide impolito, et ligna ponuntur in parietibus, opusque illud diligenter exstruitur, et crescit in manibus eorum. Interrogavimus ergo senes illos, et ita diximus eis: Quis dedit vobis potestatem ut domum hanc aedificaretis, et muros hos instauraretis? Sed et nomina eorum quaesivimus ab eis, ut nuntiarem tibi, quae scriptis nomina virorum, qui sunt principes in eis. Hujuscemodi autem sermonem responderunt nobis, dicentes: Nos sumus servi Dei celi et terrae, et aedificamus templum, quod erat exstructum ante hos annos multos, quodque rex Israel magnus aedificaverat, et exstruxerat. Postquam autem ad iracundiam provocaverant patres nostri Deum celi, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis Chaldei, domum quoque hanc destruxit, et populum ejus transtulit Babylonem.

Anno autem primo Cyri regis Babylonis, Cyrus rex proposuit aedictum, ut domus Dei haec aedificaretur. Nam et vasa templi Dei aurea et argentea, quae Nabuchodonosor tulerat de templo, quod erat in Jerusalem, et asportaverat ea in templum Babylonis, protulit Cyrus rex de templo Babylonis, et dala sunt Salsabasar vocabulo, quem et principem constituit, dixitque ei: Haec vasa tolle, et vade, et pone ea in templo, quod est in Jerusalem, et domus Dei aedificetur in loco suo. Tunc itaque Salsabasar ille venit et posuit fundamenta templi Dei in Jerusalem, et ex eo tempore usque nunc aedificatur, et aedam completum est.

Nunc ergo, si videtur regi bonum, recensent in bibliotheca regis, quae est in Babylone, utrumnam a Cyro rege jussum sit ut aedificaretur domus Dei in Jerusalem, et voluntatem regis super hac remittat ad nos.

Cap. VI. — Tunc Darius rex praecipit: et recensuerunt in bibliotheca librorum, qui erant repositi in Babylone, et inventum est in Ecbatania, quod est castrum in Medana provincia, volumen unum, talisque scriptus erat in eo commentarius:

Anno primo Cyri regis, Cyrus rex decrevit ut domus Dei, quae est in Jerusalem, aedificaretur in loco ubi immolant hostias, et ut ponant fundamenta supportantia altitudinem cubitorum sexaginta, et latitudinem cubitorum sexaginta, ordines de lapidibus impolitis tres, et sic ordines de lignis novis: sumptus autem de domo regis dabuntur. Sed et vasa templi Dei aurea et argentea, quae Nabuchodonosor tulerat de templo Jerusalem, et attulerat ea in Babylone, reddantur et referantur in templum Jerusalem in locum suum: quae et posita sunt in templo Dei.

Nunc ergo Thathannai [id est, Thannai] dux regionis, quae est trans flumen Stharbazanai, et consilarii vestri Apharsachai, qui estis trans flumen, procal recedite ab illis, et dimittite fieri templum Dei illud a duce Judaeorum et senioribus eorum, domum Dei illam aedificent in loco suo. Sed et a me praecipuum est, quid oporteat fieri a presbyteris Iudeorum illis, ut aedificent domus Dei, scilicet, ut de arca regis, id est, de tributis, quae dantur de regione trans flumen, studiosae sumptus dentur viris illis, ne impediatur opus. Quod si necesse fuerit, et vitulos, et agnos, et hircos in holocaustum Deo celi, frumentum, silivium, et oleum, secundum ritum sacerdotum, qui sunt in Jerusalem, detur eis per singulos dies, ne sit in aliquo querimoniam. Et offerant oblationes Deo celi, quotique pro vita regis et filiorum ejus. A me ergo positum est decretum, ut omnis homo qui hanc mutaverit iussionem, tollatur lignum de domo ipsius, et erigatur, et configatur in eo: domus autem ejus publicetur. Deus autem, qui habitare fecit nomen suum ibi, dissipet omnia regni, et populum qui extenderit manum suam

1. Tunc regis ms. *Israel*, quod est tamen in Hebraeo textu novum.

2. Hic vero *Dei* nomen, quod Martinianus protormiserat, rescimus ex regno ms. contentante Hebr. textu, ceterisque Vulgatis libris.

3. In regio codice legitur in *Medana* provincia. Canon Memmianus in textu habet *Medana*, in margine vero, *alibi Medana*, *alibi Madana*. Quae pro-

fecto sunt levissimi momenti, nec tamen omnino praetermittenda propter eos, qui laboribus anteauctum insidiantur. MARX.

4. Altitudinis cubites *septuaginta*, et latitudinis *triginta* regni. ms. supputat.

5. Illud *Dei*, quod tamen et in Hebr. resonat, regni. ms. omittit.

ut repugnet, et dissipet domum Dei illam, quae est in Jerusalem. Ego Darius statui decretum quod studioso impleri volo.

Igitur Thathannai, dux regionis trans flumen, et Sibarhuzanaï, et consiliarii ejus, secundum quod praeceperat Darius rex, sic diligenter executi sunt. Seniores autem Judaeorum edificabant et prosperabantur juxta prophetiam Aggei prophetae, et Zachariae filii Addo: et edificaverunt et construxerunt, jubente Deo Israel, et jubente Cyro et Dario, et Artaxerxe, regibus Persarum: et compleverunt domum Dei istam usque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus sextus regni Darii regis.

Fecerunt autem filii Israel, sacerdotes et levites, et reliqui filiorum transmigrationis, dedicationem domus Dei in gaudio. Et obtulerunt in dedicationem domus Dei vitulos centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, hircos captivum pro peccato totius Israel, duodecim, juxta numerum tribuum Israel. Et statuerunt sacerdotes in ordinibus suis, et levitas in viis suis, super opera Dei in Jerusalem, sicut scriptum est in libro Mosi. Fecerunt autem filii Israel transmigrationis pascha, quarta decima die mensis primi. Purificati enim fuerant sacerdotes et levites quasi unus: omnes mundi ad mandatum pascha universis filii transmigrationis, et fratribus suis sacerdotibus, et sibi. Et comederunt filii Israel, qui reversi fuerant de transmigratione, et omnes qui se separaverant a conquisitione gentium terrae ad eos, ut quaererent Dominum Deum Israel. Et fecerunt solemnitatem azymorum septem diebus in festis, quoniam sanctificaverat eos Dominus, et converterat cor regis Assur ad eos, ut adjuvaret manus eorum in opere domus Domini Dei Israel.

Cap. VII. — Post haec autem verba, in regno Artaxerxis regis Persarum, Erzas filius Saratae, filii Azariae, filii Helctae, filii Seltum, filii Sadoe, filii Abihob, filii Amario, filii Azariae, filii Maraioth, filii Zariae, filii Ovi, filii Bocci, filii Abisue, filii Phineas, filii Eleazar, filii Aaron sacerdotis ab initio. Ipse Erzas ascendit de Babylone, et ipse scriba veiox in lege Mosi, quam dedit Dominus Deus Israel: et dedit ei rex secundum

1. In regin, ma. filii Achitob, filii Amraias: tua filii Maraioth filii Azariae, etc.

manum Domini Dei ejus super eum, omnem petitionem ejus. Et ascenderunt de filiis Israel, et de filiis sacerdotum, et de filiis levitarum, et de cantoribus, et de janitoribus, et de Nathinaeis, in Jerusalem, anno septimo Artaxerxis regis. Et venerunt in Jerusalem mense quinto, ipse est annus septimus regis. Quia in primo die mensis primi coepit ascendere de Babylone, et in primo die mensis quinti venit in Jerusalem, juxta manum Dei sui bonam super se. Erzas enim paravit cor suum, ut investigaret legem Domini, et faceret et doceret in Israel preceptum et iudicium.

Hoc est autem exemplar epistolae editi, quod dedit rex Artaxerxes Ezrae sacerdoti, scribente credito in sermonibus et preceptis Domini, et ceremoniis ejus in Israel.

ARTAXERXES REX REGUM EZRAE SACERDOTI, SCRIBAE LEGIS DEI CAELI DOCTISSIMO, SALUTEM.

A me decretum est, ut cuiuscumque placuerit in regno meo de populo Israel, et de sacerdotibus ejus, et de levitis, ire in Jerusalem, tecum vadat. A facie enim regis, et septem consiliatorum ejus, missus es, ut visites Iudaeam et Jerusalem in lege Dei tui, quae est in manu tua, et ut feras argentum et aurum, quod rex et consiliatores ejus sponte obtulerunt Deo Israel, cujus in Jerusalem tabernaculum est. Et omnino argentum et aurum quodcumque inveneris in universa provincia Babyloniae, et populus offerre voluerit, et de sacerdotibus quae sponte obtulerint domui Dei tui, quae est in Jerusalem, libere accipere, et studiose omne de hac pecunia vitulos arietes, agnos et sacrificia et libamina eorum, et offer ea super altare templi Dei vestri, quod est in Jerusalem. Sed et si quid tibi et fratribus tuis placuerit, de reliquo argento et auro ut facias, juxta voluntatem Dei vestri facite. Vasa quoque, quae dantur tibi in ministerium domus Dei tui, trade in conspectu Dei in Jerusalem. Sed et cetera, quibus opus fuerit in domo Dei tui, quantumcumque necesse est ut expendas, dabitur de thesauro, et de usco regis, et a me. Ego Artaxerxes rex, statui atque decrevi omnibus custodibus arcae publicae, qui sunt trans flumen, ut quodcumque petierit a vobis Erzas sacerdos, scriba legis Dei caeli, absque mora detis, usque

2. Prima manu in reginae codice scriptum fuit dabis.

ad argenti latentem centum, et usque ad frumenti coros centum, et usque ad vini batos centum, et usque ad batos olei centum, sal vero absque mensura. Omne, quod ad ritum Dei caeli pertinet, tribuntur diligenter in domo Dei caeli, ne forte irascatur contra regnum regis et filiarum ejus. Vobisque notum facimus de universis sacerdotibus, et levitis, et cantoribus, et janitoribus, Nathinaeis, et ministris domus Dei hujus, ut vectigal, et tributum, et annonam non habeatis potestatem imponendi super eos. Tu autem, Ezra secundum sapientiam Dei tui, quae est in manu tua, constitui iudices et presides, ut iudicent omni populo qui est trans flumen, his videlicet qui noverunt legem Dei tui, sed et imperitis doceto libere. Et omnis qui non fecerit legem Dei tui, et legem regis diligenter, iudicium erit de eo, sive in mortem, sive in exilium, sive in condemnationem substantiae ejus, vel certe in carcerem.

Benedictus Dominus Deus patrum nostrorum, qui dedit hoc in corde regis, ut glorificaret dominum Dominum, qui est in Jerusalem, et in me inclinavit misericordiam suam coram rege et consiliatoribus ejus, et universis principibus regis potentibus.

Et ego confortatus manu Domini Dei mei, quae erat in me, congregavi de Israel principes qui ascenderent mecum.

Cap. VIII. — Hi sunt ergo principes familiarum, et genealogia eorum qui ascenderunt mecum in regno Artaxerxis regis de Babylone. De filiis Phineas, Gerson. De filiis Ithamar, Daniel. De filiis David, Attus. De filiis Sechenie, filii Pharos, Zacharias: et cum eo numerati sunt viri centum quinquaginta. De filiis Phaet-Moab, Elioenai filius Zare, et cum eo ducenti viri. De filiis Sechenie, filius Ezechiel, et cum eo trecenti viri. De filiis Addon, Abed, filius Jona-

than, et cum eo quinquaginta viri. De filiis Flam, Isaias filius Athaliae, et cum eo septuaginta viri. De filiis Saphath, Zebedia, filius Michael, et cum eo octoginta viri. De filiis Joab, Obedia filius Jehiel, et cum eo ducenti septem et octo viri. De filiis Selomith, filius Josphiae, et cum eo centum sexaginta viri. De filiis Bebai, Zacharias filius Bebai, et cum eo viginti octo viri. De filiis Egad, Jehanan filius Eceotan, et cum eo centum et decem viri. De filiis Adoniam, qui erant novissimi: et haec nomina eorum: Elipheleth, et Jeiel, et Samaias, et cum eis sexaginta viri. De filiis Begui, Uthai et Zachur, et cum eis sexaginta viri.

Congregavi autem eos ad fluvium qui decurrit ad Aava, et mansimus ibi tribus diebus: quasi virique in populo et in sacerdotibus de filiis Levi, et non inveni ibi. Haec misi Eliezar, et Ariel, et Semsian, et Elnathan, et Jarib, et alterum Elnathan, et Naban, et Zachariam, et Mossalam principes: et Jojarib, et Elnathan sapientes. Et misi eos ad Eddo, qui est primus in Chasphe loen, et posui in ore eorum verba quae loquerentur ad Eddo, et fratres ejus Nathinaeos, in loco Chasphe, ut adducerent nobis ministros domus Dei nostri. Et adduxerunt nobis per manum Dei nostri bonam super nos, virum doctissimum de filiis Moel, filii Levi, filii Israel, et Sarabham, et filios ejus et fratres ejus decem et octo et Asabiam, et cum eo Isaiam de filiis Merari, fratresque ejus et filios ejus viginti: et de Nathinaeis, quos desiderat David et principes ad ministeria levitarum, Nathinaeos ducentos viginti: omnes hi suis nominibus vocabantur.

Et praedixi ibi jejunium juxta fluvium Aava, ut affligeremur coram Domino Deo nostro, et petremus ab eo viam rectam nobis et filiis nostris, universaque substantiae nostrae. Erubui enim petere a rege auxilium et equites, qui de-

Et praedixi ibi jejunium juxta fluvium Aava, ut affligeremur coram Domino Deo nostro, et petremus ab eo viam rectam nobis et filiis nostris, universaque substantiae nostrae. Erubui enim petere a rege auxilium et equites, qui de-

3. In Hebraeo hodie 7121 Zabud legitur, quod Septuaginta interpretis oliam legebant 23692. Hieronymus e contra pro 2 beth, in suis exemplaribus Hebraeis legebat 2 ephi, et 7 res, pro 7 daleth, 7121 Raehur, non Zabud, Max.

4. Ille atque intra Hupus pro Aava, et Meolam pro Mossalam in reginae ms. legitur.

5. Idem ms. Sabiam pro Asabiam, et Saian pro Isaiam praefert.

1. Idem ms. Pheth Moab, et Azaria pro Zora: tum praepositi versiculum de filiis Addon Ahd, et qui subsiquitur de filiis Sechenia, etc. qui amanuensis est lapsus. Hiesochiel quoque pro Ezechiel max legit, et paulo post Abedia filius Jeziel, denique Egad pro Espad, et Seclan pro Beclan.

2. Reginae ms. Hehikel, ubi et notat de subequenti nomine Samaias, quod alibi Samaias dicitur. Praeterea Zachur cum gemino e legit i in Hebr. et Graeco Zabud scriptum est. Hieronymus quod et Marianeus observat, 2 pro 2, et 7 pro 7 accipit.

lenderent nos ab inimico in via : quia dixeramus regi : Manus Dei nostri est super omnes qui querunt eum in bonitate : et imperium ejus est fortitudo ejus, et furor super omnes, qui derelinquunt eum. Jejuavimus autem, et rogavimus Deum nostrum pro hoc : et venit nobis prospere. Et separavi de principibus sacerdotum duodecim, Sarabiam, Asbbiam, et cum eis de fratribus eorum decem. Appendique eis argentum et aurum, et vasa consecrata domus Dei nostri, quae obtulerat rex et consiliores ejus, et principes ejus, universusque israel eorum, qui inventi fuerunt : et appendi in manibus eorum argenti talenta sexcenta quinquaginta, et vasa argentea centum, auri centum talenta : et crateres aureos viginti, qui habebant solidos milenos, et vasa creta fulgentis opifera duo, pulchra et aurum. Et dixi eis : Vos sancti Domini, et vasa sancta, et argentum et aurum quod sponte oblatum est Domino Deo patrum nostrorum : vigilate et custodite donec appendatis eorum principibus sacerdotum, et levitarum, et doctibus familiarum israel in Jerusalem, in thesaurum domus Domini. Susceperunt autem sacerdotes et levite pondus argenti, et auri, et vasorum, ut deferrent Jerusalem in domum Dei nostri.

Promovimus ergo¹ a flumine Aava duodecimo die mensis primi, ut pergeremus Jerusalem : et manus Dei nostri fuit super nos, et liberavit nos de manu inimici et insidiatoris in via. Et venimus Jerusalem et mansimus ibi diebus tribus. Die autem quarta appensus est argentum, et aurum, et vasa² in domo Dei nostri per manum Meremoth filii Urie sacerdotis, et cum eo Eleazar filius Phineas, cumque eis Jozabed filius Josue, et Nodab filius Benoi levite, juxta numerum et pondus omnium, descriplimusque est omne pondus in tempore illo.

Sed et qui venerunt de captivitate filii transmigrationis, obtulerunt holocaustomata Deo israel, vitulos duodecim pro omni populo israel, arietes nonaginta sex, agnos septuaginta septem, hircos pro peccato duodecim : omnia in holocaustum Domino. Dederunt autem edicta

regis satrapis, qui erant de conspectu regis, et ductibus trans flumen, et elevaverunt populum et domum Dei.

Cap. IX. — Postquam autem haec completa sunt, accesserunt ad me principes, dicentes : Non est separatus populus israel, sacerdotes et levite, a populis terrarum, et de abominationibus eorum, Chananei videlicet, et Hethaei, et Pherezai, et Jebusei, et Ammonitarum, et Moabitaram, et Egyptianorum, et Amorrhoeorum : tulerunt enim de filiabus eorum sibi et filiis suis, et commiserunt semen sanctum cum populis terrarum : manus etiam principum et magistratum fuit in transgressione hac prima. Cumque audissem sermonem istum, sedi pulchrum meum et tunicam, et evelli capillos capitis mei et barbae, et sedi mœrens. Convenierunt autem ad me omnes qui timebant verbum Dei israel, pro transgressione eorum qui de captivitate venerant, et ego sedebam tristis usque ad sacrificium vespertinum : et in sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea, et scisso pallio et tunica, curvavi genia mea, et expandi manus meas ad Dominum Deum meum, et dixi : Deus meus, confundor et erubescor levare faciem meam ad te : quoniam iniquitates nostrae multiplicatae sunt super caput, et delicta nostra creverunt usque ad caelum, a diebus patrum nostrorum : sed et nos ipsi peccavimus graviter usque ad diem hanc, et in iniquitatibus nostris traditi sumus ipsi, et reges nostri, et sacerdotes nostri, in manum regum terrarum, in gladium, in captivitatem, in rapinam, et in confusionem vultus, sicut et die hac. Et nunc quasi parum et ad momentum facta est deprecatio nostra apud Dominum Deum nostrum, et dimitterentur nobis reliquia, et daretur nobis paxillus³ in loco sancto ejus, et illuminaret oculos nostros Deus noster, et daret nobis vitam medicam in servitute nostra, quia servi sumus, et in servitute nostra non dereliquit nos Deus noster, sed inclinavit super nos misericordiam coram rege Persarum, ut daret nobis vitam, et sublimaret domum Dei nostri, et exstrueret solitudines

1. Priora haec verba, promovimus ergo, in regimine ms. desiderantur.

2. Ille iterum vocis et vasa, quae in Hebr. tamen sunt, regimine ms. omittit. Mox Remoth pro Meremoth legit.

3. Regimine ms. paxillus habet duobus verbis pro paxillus, quem crearem alii quoque Latini codices errant.

ejus, et daret nobis septem¹ in Juda et Jerusalem. Et nunc quid dicemus, Deus noster, post haec? Quia dereliquimus mandata tua, quae praecepisti in manu servorum tuorum prophetarum, dicens : Terra ad quam vos ingredimini ut possidetis eam, terra immunda est, juxta immunditiam populorum caeterarumque terrarum, abominationibus eorum qui repleverunt eam ab ore usque ad eos coinquinatione sua. Nunc ergo filias vestras ne detis filiis eorum, et filias eorum ne accipiat filii vestri, et non queratis pacem eorum, et prosperitatem eorum, usque in aeternum : ut confortemini, et comodatis quae bona sunt terrae, et haeredes habeatis filios vestros usque in saeculum. Et post omnia quae venerunt super nos in operibus nostris pessimis, et in delicto nostro magno, quia in Deus nos liberasti nos de iniquitate nostra, et dedisti nobis salutem sicut est hodie, et non converteremur et irrita faceremus mandata tua, neque matrimonia iungeremus cum populis abominationum istarum. Nunquid iratus es nobis usque ad consumptionem, ne dimitteres nobis reliquia ad salutem? Domino Deus israel, justus es tu : quoniam derelicti sumus, qui salvareremur sicut die hac. Ecce, coram te sumus in delicto nostro. Non enim stari potest coram te super hoc.

Cap. X. — Sic ergo orante Ezra, et implorante eo, et fletu, et lacente ante templum Dei, collectus est ad eum de israel cœtus grandis nimis virorum et mulierum et puerorum, et flevit populus multo fletu. Et respondit Sechenias filius Jeiel² de filiis Elam, et dixit Ezra : Nos pravariati sumus in Deum nostrum, et duximus uxores alienigenas de populis terrae, et nunc, si est poenitentia in israel super hoc, percutiamus fœdus cum Domino Deo nostro, et projiciamus universas uxores, et eos qui de his nati sunt, juxta voluntatem Domini et eorum qui timeant praeceptum Domini Dei nostri : secundum legem istam. Surge, tuum est decernere, nosque erimus tecum : confortare, et fac.

Surrexit ergo Ezras, et adjuravit principes sacerdotum et levitarum, et omnem israel, ut facerent secundum verbum hoc, et juraverunt.

Et surrexit Ezras ante domum Dei, et abiit ad cubiculum Iohannam filii Eliasib, et ingressus est illic, panem non comedit, et aquam non bibit : lugubat enim in transgressione eorum qui de captivitate venerant. Et missa est vox in Juda et in Jerusalem omnibus filiis transmigrationis, ut congregarentur in Jerusalem : et omnis qui non venerit in tribus diebus juxta concilium principum et seniorum, auferetur universa substantia ejus, et ipso abjicietur de cœtu transmigrationis.

Convenerunt igitur omnes viri Juda et Benjamin in Jerusalem tribus diebus, ipse est mensis nonus, vicesimo die mensis : et sedit omnis populus in platea domus Dei, tramentis pro peccato et pluvii. Et surrexit Ezras sacerdos, et dixit ad eos : Vos transgressi estis, et duxistis uxores alienigenas, ut adderetis super delictum israel. Et nunc dato confessionem Domino Deo patrum vestrorum, et facite placitum ejus, et separamini a populis terrae, et ab uxoribus alienigenis. Et respondit universa multitudo, dixitque voce magna : Juxta verbum tuum ad nos, sic fiat.

Verumtamen quia populus multus est, et tempus pluviae, et non sustinemus stare foras, et opus non est diei unius vel duorum (vehementer quippe peccavimus in sermone isto), constituamur principes in universa multitudine : et omnes in civitatibus nostris qui duxerunt uxores alienigenas, veniant in temporibus statutis, et cum his senioribus per civitatem et civitatem, et iudices ejus, donec aueratur ira Dei nostri a nobis super peccato hoc.

Igitur Jonathan filius Azael, et Jassia filius Thobus, steterunt super hoc, et Mesollam et Sobethai levites adjuverunt eos : foveruntque sic filii transmigrationis. Et abierunt, Ezras sacerdos, viri et principes familiarum, in domum patrum suorum, et omnes per nomina sua, et sederunt in die primo mensis decimi ut querebant rem. Et consummati sunt omnes viri qui duxerant uxores alienigenas, usque ad diem primum mensis primi.

Et inventi sunt de filiis sacerdotum, qui duxerant uxores alienigenas. De filiis Josue filii Josedec, et fratres ejus, Maasia, et Elhoer, et Ja-

1. Itarum speciem pro septem haud recte cum quibusdam aliis Latinis codicibus, Lyrano atque Bæto, regimine ms. praefert.

2. Continuo regimine ms. aspirat Jehiel.

rib, et Godolis. Et dederunt manus suas ut ejicerent uxores suas, et pro delicto suo arietem de ovibus offerrent. Et de filiis Arim, Maasia, et Elia¹, et Semeia, et Jehiel, et Ozias. Et de filiis Phiebur, Elionnai, Maasia, Ismael, Nathanael, Jozabed, et Elasa. Et de filiis levitarum, Jozabed, et Senael, et Celsai, ipse est Galila, Phintaia, Juda, et Eliezer. Et de cantoribus, Eliasib. Et de janitoribus, Sellum, et Telem, et Uri. Et ex Israel, de filiis Phiaros, Romela, et Jezia, et Melchia, et Miamin, et Eliezer, et Melchia, et Banea. Et de filiis filiarum, Maflucia, Zacharias, et Jehiel, et Abdi, et Jerimoth, et Elia. Et de filiis Zethua, Elieonai, Eliasib, Mathania, et Jerimoth, et Zabed, et Aziza. Et de filiis Belai, Johanan, Anania, Zablai, Athalai. Et de filiis Bani, Mosolam, ut Melluch, et Adala, Japh, et Saal et Ra-

moth. Et de filiis Phaeth² Moab, Edna, et Chaili, Banaias, Mansias, Mathanias, Besoeel, et Benui, et Manasse. Et de filiis Erem, Eliezer, Josue, Melchias, Semeias, Simeon, Benjamin, Maloch, Samarías. De filiis Asom, Mathanai, Matthatha, Zabed, Eliphelet. Jermal, Manasse, Semei. De filiis Bani, Maadi, Amram, et Uel, Baneas, et Badaias, Gheliau, Vania, Marimuth, et Eliasib, Mathonias, Mathanaí, et Jasi, et Bani, et Benui, Semei, et Salmias, et Nathan, et Adaias, Meclnesabai [At. Mechnedol]. Sisi, Sarai, Ezer, et Solomon, Someria, Sellum, Amaria, Joseph. De filiis Noho, Jesei, Mathathias, Zabeil, Zabai, Joddu³, et Joel, et Banaia. Omnes hic acciperunt uxores alienigenas, et fuerunt ex eis mulieres quae pepererant filios.

VERBA NEEMIAE FILII HECHIAE.

LIT. II. — Cap. I. — Et factum est in mense casleu, anno vicesimo, et ego eram in Susis castro. Et venit Anani unus de fratribus meis, ipse et viri ex Juda: et interrogavi eos de Judaeis qui remanserant et supererant de captivitate, et de Jerusalem. Et dixerunt mihi: Qui remanserunt, et relicti sunt de captivitate filii in provincia, in afflictione magna sunt, et in opprobrio: et murus Jerusalem dissipatus est et portae ejus combustae sunt igni. Conque audissem verba hujuscemodi, sedi, et diei, et luxi diebus nullis: et jejunabam, et orabam ante faciem Dei caeli. Et dixi: Quos, Domine Deus caeli fortis, magne atque terribilis, qui custodis pactum et misericordiam cum his qui te diligunt, et custodiunt mandata tua: fiat auris tua auscultans [At. fiant aures tuae auscultantes], et oculi tui aperti, ut audias orationem servi tui, quam ego oro coram te hodie, nocte et die, pro filiis Israel servis tuis, et confiteor pro peccatis filiorum Israel, quibus peccaverunt tibi: et ego et domus patris mei peccavimus, vanitate se-

ducti sumus, et non custodivimus mandatum tuum, et caeremonias, et judicia, quae praecepisti Mosi servo tuo. Memento verbi, quod mandasti Mosi famulo tuo, dicens: Cum transgressi fueritis, ego dispergam vos in populos: et si revertamini ad me, et custodieritis mandata mea, et faciatem, etiamsi abducti fueritis ad extrema caeli, inde congregabo vos, et inducam [At. reducam] in locum quem elegi ut habitaret nomen meum tibi. Et ipsi servi tui, et populus tuus, quos redemisti in fortitudine tua magna, et in manu tua valida. Obsecro, Domine, sit auris tua attendens ad orationem servi tui, et ad orationem servorum tuorum, qui volunt timere nomen tuum: et dirige servum tuum hodie, et da ei misericordiam ante virum hunc. Ego enim eram pincerna regis.

Cap. II. — Factum est autem in mense nisan, anno vicesimo Artaxerxis regis: et vinum erat ante eum, et levavi vinum, et dedi regi: et eram quasi languidus ante faciem ejus. Dixitque

1. Ita legitur mss. San-Germanensis num. 13 et canon Mammianus prima manu, in quo corrupta emendator posuit *Hechia* pro *Echia*, sive *Hechli*. In Hebraeo scriptum legitur חכיה *Hakia*, id est, 2 capit. ante 7 *luned. Mar.*

— Ita verius ad Hebraeam תיקרה reginae quoque mss. profert. Alii *Habela*: vetustissimum e Graecis Alexandrinum exemplar: *'Ayaia*.

mili rex: Quare vultus tuus tristis est, cum te agrotum non videam? Non est hoc frustra, sed malum nescio quod in corde tuo est. Et timui valde, ac timis, et dixi regi: Rex in aeternum vive: quare non morreat vultus meus, quia civitas domus sepulcrorum patris mei deserta est, et portae ejus combustae sunt igni? Et ait mihi rex: Pro qua re postulas? Et oravi Deum caeli, et dixi ad regem: Si videtur regi bonum, et si placeat servus tuus ante faciem tuam, ut mittas me in Judaeam, ad civitatem sepulcri patris mei, et aedificabo eam. Dixitque mihi rex, et regina, quo sedebat juxta eum: Usque ad quod tempus erit iter tuum, et quando revertaris? Et placuit ante vultum regis, et misit me: et constitui ei tempus. Et dixi regi: Si regi videtur bonum, epistolae det mihi ad duces regionis trans flumen, ut transducant me, donec veniam in Judaeam: et epistolam ad Asaph custodem saltus regis, ut det mihi ligna, ut tegere possim portas turris domus, et muros civitatis, et domum quam ingressus fuero. Et dedit mihi rex juxta manum Dei mei bonam mecum. Et veni ad duces regionis trans flumen, et dedi eis epistolae regis. Miserat autem rex mecum principes militum, et equites. Et audierunt, Sanaballat Horonites, et Tobias servus Ammanites: et contristati sunt afflictione magna, quod venisset homo qui quaereret prosperitatem filiorum Israel. Et veni Jerusalem, et eram ibi tribus diebus, et surrexi nocte ego, et viri pauci mecum, et non indicavi cuiquam quid Deus dedisset in corde meo, ut facerem in Jerusalem, et jumentum non erat mecum, nisi animal, cui sedebam. Et egressus sum per portam vallis nocte, et ante fontem draconis, et ad portam stercoris, et considerabam murum Jerusalem dissipatum, et portas ejus consumptas igni. Et transivi ad portas fontis, et ad aqueductum regis, et non erat locus jumento, cui sedebam, ut transiret. Et ascendi per torrentem nocte, et considerabam murum, et reversus veni ad portam vallis, et redii. Magistratus autem nascebant quo abissem, aut quid ego facerem: sed et Judaeis, et sacerdotibus, et optimatibus, et magistratibus, et reliquis qui faciebant opus,

usque ad id loci nihil indicaveram. Et dixi eis: Vos nostis afflictionem in qua sumus, quia Jerusalem deserta est, et portae ejus consumptae sunt igni: venite et aedificemus muros Jerusalem, et non simus ultra opprobrium. Et indicavi eis manum Dei mei, quod esset bona mecum, et verba regis quae locutus esset mihi, et aio: Surgamus, et aedificemus. Et confortate sunt manus eorum in bono. Audierunt autem Sanaballat Horonites, et Tobias servus Ammanites, et Gosem Arabs, et subsannaverunt nos, et deseperarunt, dixeruntque: Quae est haec res quam facitis? Nunquid contra regem vos rebelatis? Et reddidi eis sermonem, dixique ad eos: Deus caeli ipso nos juvat [At. juvat], et nos servi ejus sumus: surgamus et aedificemus; vobis autem non est pars, et justitia, et memoria in Jerusalem.

Cap. III. — Et surrexit Eliasib sacerdos magnus, et fratres ejus sacerdotes, et aedificaverunt portam gregis: ipsi sanctificaverunt eam: et staterunt valvas ejus, et usque ad turrim centum cubitorum sanctificaverunt eam usque ad turrim Ananael. Et juxta eum aedificaverunt viri Jericho: et juxta eum aedificavit Zachur filius Amri. Portam autem piscium aedificaverunt filii Asnae: ipsi texerunt eam, et staterunt valvas ejus, et seras, et veles. Et juxta eos aedificavit Marimuth filius Uriae, filii Accus. Et juxta eos aedificavit Mosollam filius Barachie, filii Mesezebel¹. Et juxta eos aedificavit Sadoe filius Baana. Et juxta eos aedificaverunt Thocmeni: optimatus autem eorum non supposuerunt colla sua in opere Domini sui. Et portam veterem aedificaverunt, Joiada filius Phasaee, et Mosollam filius Besodia: ipsi texerunt eam, et staterunt valvas ejus, et seras, et veles. Et juxta eos aedificaverunt, Meletias [At. Melthias] Galgonites, et Jaden Meronathites, viri de Gabon et Maspha, pro duce qui erat in regione trans flumen. Et juxta eum aedificavit Eziel filius Araia auri-fex. Et juxta eum aedificavit Ananias filius pigmenarii: et dimiserunt Jerusalem usque ad murum plateae lateris. Et juxta eum aedificavit Raphaia filius Ahur², princeps vicii Jerusalem.

1. In regin. mss. *Mesezabal*.

2. Ita mss. cum a ab initio, quasi in Hebraeo olim esset ה he ante ה heth. בן אהור *ben Akhur* alii legunt. Mar.

— In reg. mss. *filius Bahur* dicitur: Vulgati *Hur*

legunt. Mox pro *Jediaia filius Aromaph*, profert idem mss. *Jediaia filius Aromath*: deinde *Asebonia*, cum Vulgatis, pro *Asebonia*, et continuo *Phet Moab* pro *Phaeth*, etc. quod et infra constanter retinet.

Et iuxta eum edificavit Jedaia filius Aromaph contra domum suam. Et iuxta eum edificavit Attus filius Asebenia. Mediam partem vico edificavit Melchias filius Erem, et Asub filius Phaoth Moab, et turrim turrorum. Et iuxta eum edificavit Sellum filius Alloes princeps media partis vici Jerusalem, et ipse et filii ejus. Et portam vallis edificavit Anur et habitatoras Zanoë: ipsi edificaverunt eam, et statuerunt valvas ejus, et seras, et rotas, et millia dubitos in muro usque ad portam sterquilini. Et portam sterquilini edificavit Melchias filius Bechab, princeps vici Betocbarem: ipse edificavit eam, et statuit valvas ejus, et seras, et rotas. Et portam fontis edificavit Sellan filius Cholozai¹, princeps pagi Maspha ipse edificavit eam, et texit, et statuit valvas ejus, et seras, et rotas, et muros piscinæ Siloë in hortum regis, et usque ad gradus qui descendunt de civitate David. Post eum edificavit Neemias filius Azboc, princeps dimidie partis vici Beltsur, usque contra sepulchra [A. sepulchrorum] David, et usque ad piscinam quæ grandi opere constructa est, et usque ad domum fortium. Post eum edificaverunt levite, Reum filius Benni. Post eum edificavit Asebias princeps dimidie partis vici Coibe in vico suo. Post eum edificaverunt fratres eorum, Bava² filius Enadad, princeps dimidie partis Coibe. Et edificavit iuxta eum Azer filius Josue, princeps Maspha, mensuram secundam, contra ascensum firmitissimi anguli. Post eum in monte edificavit³ Btrach filius Zachai mensuram secundam, ab angulo usque ad portam domus Eliasib sacerdotis magni. Post eum edificavit Merimoth filius Urie filii Accus, mensuram secundam, a porta domus Eliasib, donec extenderetur domus Eliasib. Et post eum edificaverunt sacerdotes, viri de campestribus Jordanæ. Post eum edificavit Benjamin et Asub contra domum suam; et post eum edificavit Azarias filius Maasia filii Ananie contra domum suam. Post eum edificavit Benni filius Enadad

1. Sic aut. omnes constanter retinent Colhozai, cum Hebraeus bethierus legat absque tod in fine Colhoza. Marc.

2. Pro Bavaei in regina ms. est Behai: Hobraice 7D.

3. Praefert vero Hebraeus textus, הורק, quod est accendit sepe, animos sumpsit, sive indignatus est, LXX verbo, non sensu, abdidit, expreter, tenuit, quod et aliis placet. Apparet autem Hieronymum,

mensuram secundam, a domo Azarie usque ad flexuram, et usque ad angulum. Phalel filius Ozi contra flexuram et turrim, quæ cunctis de domo regis excelsa, id est, in atrio carceris: post eum Phadaia filius Pharos. Nathinai autem habitabant in Ophel usque contra portam aquarum ad orientem, et turrim, quæ proeminēbat. Post eum edificaverunt Theveni mensuram secundam e regione, a turre magna et eminentiusque ad murum templi. Sursum autem a porta eorum edificaverunt sacerdotes, unusquisque contra domum suam. Post eos edificavit Sadoch filius Emmer contra domum suam. Et post eum edificavit Semaria filius Sechemia, custos portæ orientalis. Post eum edificavit Anania filius Selomia, et Anum filius Seleph⁴ sextus mensuram secundam: post eum edificavit Mosollam filius Barchis, contra gazophylacium suum. Post eum edificavit Melchias filius artificis usque ad domum Nathinæorum, et scruta venduntium contra portam iudicalem, et usque ad cœnaculum anguli. Et inter cœnaculum anguli in porta gregris⁵ edificaverunt aurifices et negotiatores.

Cap. IV. — Factum est autem, cum audisset Sanaballat quod edificarem murum, iratus est valde; et motus nimis subannavit Judæos, et dixit coram fratribus suis et frequentia Samaritanorum: Quid Judei faciunt imbeciles? Nam dimittent eos gentes? Num sacrificabunt, et complebunt in una die? Nancup edificare poterunt lapides de acervis pulveris, qui combusti sunt? Sed et Tobias Ammanites proximus ejus, ait: Edificent: si ascenderit vulpes, transiliet murum eorum lapideum. Audi, Deus noster, quia facti sumus despectio [A. despectui]: converte opprobrium super caput eorum, et da eos in despectionem in terra captivitatis. Non operas iniquitatem eorum, et peccatum eorum coram facie tua non deleatur, quia irriserunt

qui vult in monte, si literam pro ה accipisse, ac legisse הרהר כון הרהר.

4. Ms. regina, Anon filius Selo. Max Mesollam pro Mosollam. Denique paulo post aurifices, quod et Vulgati Latini proferunt, pro artificis, idque rectius ad Hebraicum verbum הורק, sapius enim confessorum auri, sive aurifabrum, נמנא בורק sonat.

5. Idem ms. angulis ad portam gregis.

edificantes. Haque edificamus murum, et conjunctionis totum usque ad partem dimidiam: et provocatum est cor populi ad operandum.

Factum est autem, cum audisset Sanaballat, et Tobias, et Arabes, et Ammanite, et Azotii, quod obducta esset cicalrix muri Jerusalem, et quod capissent interrupta concludi, irati sunt nimis. Et congregati sunt omnes pariter, ut venirent, et pugnarent contra Jerusalem, et molirentur insidias. Et oravimus Deum nostram, et posuimus custodes super murum die ac nocte contra eos. Disit autem Judas: Debilitata est fortitudo portantis, et humus nimia est, et nos non poterimus edificare murum. Et dixerunt hostes nostri: Ne sciant, et ignorent, donec veniamus in medium eorum, et interficiamus eos, et cesare faciamus opus.

Factum est autem, venientibus Judæis, qui habitabant iuxta eos, et dicentibus nobis per decem vices, ex omnibus locis quibus venerant ad nos, statui in loco post murum per circuitum populum in ordinem cum gladis suis, et lanceis, et arcibus. Et perspexi atque surrexi: et alto ad optimates et magistratus, et ad reliquam partem vulgi: Nolite timere a facie eorum. Domini magis et terribilis mementote, et pugate pro fratribus vestris, filiis vestris, et filiabus vestris, et uxoris vestris, et domibus vestris.

Factum est autem, cum audissent infatigi nostri tantummodo esse nobis, dissipavit Deus consilium eorum. Et reversi sumus omnes ad muros, unusquisque ad opus suum. Et factum est die illa, media pars juvenum eorum faciebat opus, et media parata erat ad bellum, et lancea, et scuta, et arcus¹, et lorice, et principes post eos in omni domo Judæ, edificatum in muro, et polantrum onera, et imponentium; una manu sun faciebat opus, et altera tenebat gladium: edificatum enim unusquisque gladio erat accinotus renes. Et edificabant, et clangebant buccina iuxta me. Et dixi ad optimates, et ad magistratus, et ad reliquam partem vulgi: Opus grande est et latum, et nos separati sumus in muro procul alter ab altero: in loco

quocumque audieritis clangorem tubæ, illuc concurreto ad nos: Deus noster pugnat pro nobis. Et nos ipsi faciamus opus: et media pars nostrum teneat lanceas, ab ascensu auroræ donec egrediantur intra. In tempore quoque illo dixi populo: Unusquisque cum puero suo maneat in medio Jerusalem, et sint nobis vicos per noctem, et diem ad operandum. Ego autem et fratres mei, et pueri mei, et custodes qui erant post me, non deponebamus vestimenta nostra: unusquisque tantum nudabatur ab baptismum.

Cap. V. — Et factus est clamor populi et uxorum ejus magnus, adversus fratres suos Judæos. Et erant qui dicebant: Filii nostri et filie nostræ multe sunt nimis: accipiamus pro pretio eorum frumentum, et comedamus, et vivamus. Et erant qui dicebant: Agros nostros, et vineas, et domos nostras opponamus: et accipiamus frumentum in fame. Et alii dicebant: Mutuo sumamus pecunias in tributa regis, demusque agros nostros et vineas: et nunc sicut carnes fratrum nostrorum, sic carnos nostras sumi: sicut filii eorum, ita et filii nostri. Egoque nos subjungamus filios nostros et filias nostras in servitulum, et de filiabus nostris: sunt famule, nec habemus unde possint redimi, et agros nostros, et vineas nostras alii possident. Et iratus sum nimis cum audissem clamorem eorum secundum verba hæc: cogitavitque cor meum mecum: et ineroqui optimates et magistratus, et dixi² eis: Uxorane singuli a fratribus vestris exigitis? Et congregavi adversum eos concionem magnam, et dixi eis:

Nos, ut scitis, redemimus fratres nostros Judæos, qui venditi fuerant gentibus, secundum possibilitatem nostram: et vos igitur venditis fratres vestros, et redimemus eos? Et siluerunt nec invenerunt quid responderent: dixique ad eos: Non est bona res quam facitis, quare non in timore Dei nostri ambulatis, ne exprobretur nobis a gentibus inimicis nostris? Et ego, et fratres mei, et pueri mei, commoda vimus plurimis

1. Voces et arcus, que tamen et in Hebr. sunt, regina ms. tacet.

2. Viliose autem scriptum erat et dixit.

3. Varium in hoc versiculo retinet locutionem ms. collicis: plures ita legunt: Et vos igitur ven-

dite fratres nostros, et ememus eos. Canon Monimianus in textu habet: Et vos igitur venditis fratres nostros, redimemus eos. In margine, alibi, vendite fratres vestros, et ememus eos. Marc.

— Regina ms. cum aliis ponit Marian. venditis fratres nostros, et ememus eos.

pecuniam et frumentum: non repellantur in commune istud, ac alienum concedamus, quod debetur nobis. reddidit eis hodie agros suos, et vineas suas, et oliiveta sua, et domos suas: quin potius et centesimam pecuniam, frumenti, vini, et olei, quam exigere soletis ab eis nihil quaerimus: sique faciemus ut loqueris, Et vocavi sacerdotes, et adjuravi eos ut facerent juxta quod dixeram. Insuper excussi sinum meum, et dixi: Sic exultat deus omnem virum qui non impleverit verbum istud, de domo suo, et de laboribus suis: eis exultiat, et vacuus fiat, Et dixit universa multitudo: Amen. Et laudaverunt Deum. Fecit ergo populus sicut erat dictum.

A die autem illa, qua praeparat rex mihi ut essem dux in terra Juda, ab anno vicesimo usque ad annum tricesimum secundum Artaxerxis regis, per annos duodecim, ego et fratres mei annonas, quae ducibus debebantur, non comedimus. Duces autem primi, qui fuerant ante me, gravaverunt populum, et acceperunt ab eis, in pane, et vino, et pecunia, quotidie siclos quadraginta: sed et ministri eorum depreesserunt populum. Ego autem non feci ita propter timorem Dei: quin potius in opere meo aedificavi, et agrum non emi, et omnes pueri mei congregati ad opus erant. Judaei quoque et magistratus, centum quinquaginta viri, et qui veniebant ad nos de gentibus quae in circulo nostro sunt [At. erant], in mensa mea erant. Parabat autem mihi per dies singulos bos unus, arietes sex electi, exceptis volatilibus, et inter dies decem vina diversa, et alia multa tribuebam: in super et annonas ducatus mei non quesivi: valde enim attenuatus erat populus. Memento mei, Deus meus, in bonum, secundum omnia quae feci populo huic.

Cap. VI. — Factum est autem, cum adisset Sanaballat, et Tobias, et Gosem Arabs, et exteri inimici nostri, quod aedificassem ego murum, et non esset in ipso residua interruptio (usque ad tempus autem illud valvas non posueram in

1. Interserit hic idem ms. nomen *Maratis*, quod quidem haud scio unde excederit.

2. Regine ms. aliquo apud Marian. in *vitalis*: alii codices et Vulgati plerique omnes ante Sicut V editionem regno malo in *ciniculis* praeferebant. Taceo quod uno, pro *Ono*, in nonnullis legitur.

portis) miserunt Sanaballat et Gosem ad me, dicentes: Veni, et percutiamus fasces pariter in viculis in campo Ono. Ipsi autem cogitabant ut facerent mihi malum. Misi ergo ad eos nuntios dicens: Opus grande ego facio, et non possum descendere ad vos. Miserunt autem ad me descendere, ne forte negligatur cum venaro et secundum verbum hoc per quatuor vices; et respondi eis juxta sermonem priorem. Et misit ad me Sanaballat juxta verbum prius quinta vice paerum suum, et epistolam habebat in manu scriptam haec modo:

In gentibus auditum est, et Gosem dixit, quod tu et Judaei cogitatis rebellare, et propterea aedifices murum et levare te velis super eos regem, propter quam causam et prophetas posueris, qui praedicent de te Jerusalem, dicentes: Rex in Judea est, Auditorus est rex verba haec, ideoque nunc veni, et invocamus consilium pariter. Et misit ad eos, dicens: Non est factum secundum verba haec, quae tu loqueris; de corde enim tuo tu componis haec. Omnes autem [At. enim] hi terrebant nos, cogitantes quod cessarent manus nostrae ab opere, et quiesceremus. Quam ob causam magis confortavi manus meas et ingressus sum domum Semaele filii Dalaise filii Metabeel secreto. Qui ait: Tractemus nobiscum in domo Dei in medio templi, et claudamus portas aedis: quia venturi sunt ut interficiant te, et nocte venturi sunt ad occidendum te. Et dixi: Num quisquam similis mei fugit? Et quis ut ego ingredietur templum, et vivet? Non ingrediar. Et intellexi quod Deus non misisset eum, sed quasi vaticinans locutus esset ad me, et Tobias, et Sanaballat conduxissent eum; acceperat enim pretium ut territus facerem et peccarem, et haberent malum, quod exprobrarent mihi. Memento mei, Domine, pro Tobia, et Sanaballat, juxta opera eorum talia: sed et Noadiah propheta, et caeterorum prophetarum, qui terrebant me. Completus est autem murus vicesimo quinto die mensis elul, quinquaginta duobus diebus.

Factum est ergo cum adisset omnes inimici

3. Vitiose in eodem ms. *fuit*, pro *fugit*.

4. Idem ms. vitiose iterum, et non *Adia*. Praestat vero admonere, in Heb. אֲדִיָּא esse sequiori genere, sive prophetissam Noadiah diei, non prophetam.

nostri, ut timerent universae gentes quae erant in circulo nostro, et considerent intra semetipsos, et sciant quod a Deo factum esset opus hoc. Sed et in diebus illis, multis optimatum Judaeorum epistola mittebantur ad Tobiam, et a Tobia veniebant ad eos. Multi enim erant in Judea habentes juramentum ejus, quia gener erat Secheania filii Jorei, et Johanan filius ejus acceperat filiam Mosollam filii Barachiae: sed et laudabant eum coram me, et verba mea nuntiabant ei: et Tobias mittebat epistolas, ut teneret me.

Cap. VII. — Postquam autem aedificatus est murus, et posui valvas, et recensui janitores, et cantores, et levitas: praecipi Anani fratri meo, et Ananiae principi domus de Jerusalem (ipse enim quasi vir verax et timeus Deum plus ceteris videbatur), et dixi eis: Non aperiuntur portae Jerusalem usque ad calorem solis. Cumque adhuc assisterent, clausae portae sunt, et oppilate: et posui custodes de habitatoribus Jerusalem, singulos per vices suas, et unumquemque contra domum suam. Civitas autem erat lata nimis et grandis, et populus parvus in medio ejus, et non erant domus aedificate. Dedit Deus autem in corde meo, et congregavi optimates, et magistratus, et vulgus, ut recesserem eos, et inveniri librum census eorum, qui ascenderant primum, et inventum est scriptum in eo: Isti filii provinciae, qui ascenderunt de captivitate migravitum, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis, et reversi sunt in Jerusalem, et in Judaeam unusquisque in civitatem suam. Qui venerunt cum Zerobabel, Josue, Neemias, Azarias, Baamias, Naamani [At. Naamanin], Mardocheus, Belsai, Mespharai, Beggai, Naham, Baana. Numerus virorum populi Israel. Filii Pharos, duo millia centum septuaginta duo. Filii Sephtiae, trecenti septuaginta duo.

1. In canon Montianana ac caeteri omnes mss. codices, Edii legunt: *filii Area* juxta Hebraeos, ubi nullum apparuit in initio Lulias nominis. MARR.

2. Reg. ms. *septuaginta septem*: mox quoque *Boggaui* pro *Boggoi*: Vulg. *Begoi*, MARR.

3. Cum Vulgatis et Graeco, regine ms. *filii* hic praestat pro *viri*: Hebraeus autem אֲדִיָּא.

4. Uno augei numerum regine ms. qui et *Goba* pro *seba*, et mox *Agri* pro *At* legit. De Nebo, quae altera nominatur, uctatum doctis viris, priorem Nebo

Filii Area, sexcenti quinquaginta duo. Filii Phaethi Moab, filiorum Josue et Joab, duo millia octingenti decem et octo. Filii Elam, mille ducenti quinquaginta quatuor [At. octoginta]. Filii Zethua, octingenti quadraginta quinque. Filii Zachai, septingenti sexaginta. Filii Bannui, sexcenti quadraginta octo. Filii Debai, sexcenti viginti octo. Filii Azgad, duo millia trecenti viginti duo. Filii Adoniam, sexcenti sexaginta septem. Filii Baggai, duo millia sexaginta septem. Filii Adin, sexcenti quinquaginta quinque. Filii Ater, filii Ezechia, nonaginta octo. Filii Asem, trecenti viginti octo. Filii Besai, trecenti viginti quatuor. Filii Areph, centum duodecim. Filii Gaboon, nonaginta quinque. Viri Beth-Leem et Natupha, centum octoginta octo. Viri Anathoth, centum viginti octo. Viri Beth-Azmoth quadraginta duo. Viri Cariath-tarim, Cephira, et Beroth, septingenti quadraginta tres. Viri Rama et Geba, sexcenti viginti unus. Viri Machmas, centum viginti duo. Viri Beth-El, et Ai, centum viginti tres. Viri Nebo alterius, quinquaginta duo. Viri Elam alterius, mille ducenti quinquaginta quatuor. Filii Arem, trecenti viginti. Filii Jeriho, trecenti quadraginta quinque. Filii Lod Radid et Ono, septingenti viginti unus. Filii Sonaa, tria millia nonaginta triginta.

Sacerdotes: Filii Idai in domo Josua, nonaginta septuaginta tres. Filii Immer, mille quinquaginta duo. Filii Phasbar, mille ducenti quadraginta septem. Filii Arem, mille decem et septem. Levitae: Filii Josue et Cadmiel [At. Cadmiel], filiorum Odviae, septuaginta quatuor. Cantores: Filii Asaph, centum quadraginta octo. Janitores: Filii Sellam, filii Ater, filii Telmon, filii Aegub, filii Alira, filii Sobai, centum triginta octo. Nathinai: filii Soa, filii Aspha, [At. Hasupha], filii Tobbaith, filii Geros, filii Siaz, filii Phadon, filii Lebana, filii Agaba, filii Sel-

in vetustis editionibus Latinis olim existisse. Vide supra Esdras cap. xi, 32.

5. Regine ms. haud tamen recte, praetermissa voce *filii*, *Sioafado* serie continua praestat. Pro *Selmon*, quod sequitur, atque ita in nostris quoque legitur mss. propius ad Hebraeos textum Vulgati habent *Selaati*. Paulo post pro *Gezen* idem habet ms. *Gesfa*, et *Uasa* pro *Manin*, et *Neptusim* pro *Nephussim*, denique inferius *Guchubada*, pro *Jahala*, etc.

mon', filii Anan, filii Geddel, filii Gaer, filii Rala, filii Basin, filii Neeoda, filii Gezem, filii Aza, filii Phasa, filii Besai, filii Munim, filii Nophussim, filii Boebae [A. Baebae], filii Acupha, filii Arur, filii Besloth, filii Meida [A. Maid], filii Arsa, filii Bereos, filii Sisara, filii Thema, filii Nasia, filii Alpha, filii servorum Salomonis, filii Sorhai, filii Sophereth, filii Ple, rida, filii Jahala, filii Darcon, filii Jeddell, filii Saphatia, filii Afli, filii Phochereth, qui erat ortus ex Sabaim, filio Amon, Omnes Nathinai, et filii servorum Solomonis, trecenti nonaginta duo. Hi sunt autem, qui ascenderunt de Thel-mela, Thelarsa, Cherrab, Adton, et Ermer; et non potuerunt indicare domum patrum suorum, et solum suum, utrum ex Israel essent. Filii Dalala, filii Tobia, filii Neeoda, sexcenti quadraginta duo.

Et de sacerdotibus, filii Abia, filii Aeos, filii Bezellai, qui accepit de filiabus Bezellai Galaditis uxorem et vocatus est nomine eorum. Hi quaesierunt scripturam suam in censu, et non invenerunt, et ejecti sunt de sacerdotio. Dixitque Athersatha eis, ut non manducarent de Sanctis sanctorum, donec staret sacerdos doctus

1. In editis libris legitur *Selmoi* ex hodierno Hebraeo שלומי ; canon tamen Memmianus cum aliis omnibus mss. Latinis *Selmoi* habet, ut nos odidimus. Unde necesse est scriptum fuisse שלומי in exemplaribus Hebraeis S. Hieronymi, non scilicet quale pro dicitur, quod plane idem est cum parte non superiori, in mss. maxime; ubi etiam omitti potuit a librariis ductus inferior littera. *Marr.*

2. In rog. ms. *Gaboditidis*.

3. Numerat col. regim, sexcentos sexaginta, etc.

4. Post ista, in editis addita legitur integer versiculo 88: *Equi eorum septingenti triginta sex, muli eorum ducenti quadraginta quinque*. At de equis ac mulis aliam silentium in mss. Latinis, nec non apud Syrum et Arabem interpretes, qui supradictum omittunt versiculum. Massoretharum exemplaria, Alexandrinumque ms. Graecum adhuc retinent quod in Volg. Latina legitur. Hinc non fortis exoritur suspicio nonnulla exadagio in aliquot exemplaribus Hebraeis, Graecis atque Latinis. Eadem laudantur cap. II, lib. I. Eodem, sed in multis valde ad-versa. *Vid. crit. sacros. Marr.*

5. Advertit lector annotationem hoc loco positam in Vulgata, inque pluribus mss. libris abesse progre-ssu in optimo ac perantiquo ms. Colbertino Aniciensi. In San-Germanensi autem nostro num. 15 scriptum

et eruditus. Omnis multitudo quasi vir unus, quadraginta duo millia, trecenti sexaginta, absque servis et ancillis eorum, qui erant septem millia trecenti triginta quinque, et inter eos cantores et cantatrices, ducenti quadraginta quinque. Cameli eorum, quadringenti triginta quinque; asini sex millia septingenti viginti.

Nonnulli autem de principibus familiarum dederunt in opus. Athersatha dedit in thesaurum auri drachmas mille, phialas quinquaginta, tunicas sacerdotales quingentas triginta. Et de principibus familiarum dederunt in thesaurum operis, auri drachmas viginti millia, et argenti minas duo millia ducentas. Et quod dedit reliquus populus, auri drachmas viginti millia, et argenti minas duo millia, et tunicas sacerdotales sexaginta septem. Habitaverunt autem sacerdotes, et levites, et janitores, et cantores, et reliquum vulgus, et Nathinai, et omnis Israel, in civitatibus suis.

Cap. VIII. — Et venerat mensis septimus: filii autem Israel erant in civitatibus suis. Congregatusque est omnis populus quasi vir unus, ad plateam quae est ante portam aquarum: et

esse in margini, nec tamen eodem loco; sed infra cap. VII et regione horum verborum: *Attulit ergo Ezdras, etc.* Quibus, si fallor, satis probatum exstat huiusmodi annotationem, nullatenus ab Hieronymo, sed ab alio auctore nescio quo, fuisse derivatam. Sic autem scriptum est in ea: *Huc usque refertur quid in commentario scriptum fuerit, exis Nemio historia tenitur. Marr.*

— Regim mss. nonagentos viginti numerat. Statim vero subiungunt Vulgati codices glossena illud: *Hucusque refertur, quid in commentario scriptum fuerit, exis Nemio historia tenitur*; quod ex Hieronymi calamo profectum non esse, tum originalium textuum silentium, tum Latini ipsi mss. nobis et Martiano inspecti, indicio sunt. Praeterea non hic loci, sed paulo superius post versic. 64, sed verba diciturque *Athersatha, etc.* rectius videbatur praepo-nendum.

6. Nodum Vulgata, sed et ipsam Hebraeam exemplar supputant triginta quinque, וְשֵׁשׁ־וָאֵשֶׁת . Nostri autem mss. non addunt illud quinque, neque in suis illud invenisse Martianum, videtur, tamen locum huc de re non admovent.

7. Alterum hic de suo adsum glossena regim mss. his verbis *Schenephegiz Saul, Esdra et Neemia*: quod facile fuit antea scholion ad libri album annotationum delin temere intrusum in textum.

dixerunt Ezras scriba' ut afferret librum legis Mosi, quam praecepit Dominus Israeli.

Attulit ergo Ezras sacerdos legem coram multitudine virorum et mulierum, cunctisque qui poterant intelligere, in die prima, mensis septimi. Et legit in eo aperte in platea quae erat ante portam Aquarum, de mane usque ad mediam diem, in conspectu virorum et mulierum et sapientium; et aures omnis populi erant erectae ad librum.

Stetit autem Ezras scriba super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum, et steterunt iuxta eum, Malthai, et Sema', et Ania, et Uria, et Helcia, et Maasia, ad dexteram ejus: et ad sinistram, Phadaia, Misael, et Melchias, et Asum, et Asobdana, Zacharia, et Mosollam. Et aperuit Ezras librum coram omni populo: super universum quippe populum eminebat: et cum aperisset eum, stetit omnis populus. Et benedixit Ezras Domino Deo magno: et respondit omnis populus: Amen, amen: elevans manus suas, et incurvavit sunt, et adoraverunt Deum prout in terram. Porro Josus, et Bani, et Serubias, Janin, Accub, Sebtai, Oda, Maasia, Celi-tha, Azarias, Jozabed, Anan, Phalata, levites, silentium faciebant, in populo ad audiendam legem; populus autem stabat in gradu suo. Et legerunt in libro legis Dei distincte, et apposite [A. aperte] et intelligendum, et intellexerunt cum legere.

Dixit autem Neemias (ipse est Athersatha) et Ezras sacerdos et scriba, et levites interpretantes universi populo: Dies sanctificatus est Domino Deo nostro, nolite lugere, et nolite flere. Flebat enim omnis populus, cum audiret verba legis. Et dixit eis: Ne, comedite pinguis et bibite mulsum, et mittite partes ei qui non preparavit sibi: quia sanctus dies Domini est, et nolite contristari, gaudium enim Domini est fortitudo nostra. Levites autem silentium faciebant in omni populo, dicentes: Tacete, quia dies sanctus est, et nolite dolere. Abili itaque omnis populus ut diceret et biberet, et mit-

teret partes, et faceret letitiam magnam: quia intellexerant verba quae docuerat eos. Et in die secundo congregati sunt principes familiarum universi populi, sacerdotes et levites, ad Ezram scribam, ut interpretaretur eis verba legis. Et invenerunt scriptum in lege, praecipiens Dominum in manu Mosi, ut habitent filii Israel in tabernaculis, in die solenni, mense septimo: et ut praedicent, et divulgent vocem in universis urbibus suis, et in Jerusalem, dicentes: Egredimini in montem, et afferte frondes olivae, et frondes ligni pulcherrimi, frondes myrti, et ramos palmarum, et frondes ligni nemorosi, ut fiant tabernacula, sicut scriptum est. Et agrosus est populus, et attulerunt. Feceruntque sibi tabernacula, unusquisque in domo suo, et in atris suis, et in atris domus Dei, et in platea portae Aquarum, et in platea Ephraim.

Fecit ergo universa ecclesia eorum qui redierant de captivitate, tabernacula, et habitaverunt in tabernaculis: non enim fecerant a diebus Josue filii Nun altari filii Israel osque ad diem illum. Et fuit letitia magna nimis. Legit autem in libro legis Dei per dies singulos, a die primo usque ad diem novissimum. Et teparunt solemnitatem septem diebus, et in die octavo collectam juxta ritum.

Cap. IX. — In die autem vicesimo quarto mensis hujus, convenerunt filii Israel in Jojania et in saccis, et humus super eos. Et separatim est solum filiorum Israel ab omni filio alienigena: et steterunt, et conluebantur peccata sua, et iniquitates patrum suorum. Et consurrexerunt ad standum: et legerunt in volumine legis Domini Dei sui, quater in die, et quater conluebantur, et adorabant Dominum Deum suum.

Surrexit autem super gradum levitarum, Josue, et Bani, Codmiel, Sebnia [A. Sabania], Bonni, Serebias, Bani, Chanani: et inclamaverunt voce magna ad Dominum Deum suum. Et dixerunt levites, Josue, et Codmiel, Bonni, Asob-dana, Serchia', Oda, Sebnia, Phalata: Surgite,

וְשֵׁשׁ־וָאֵשֶׁת legitur, quod dulcis et suavis gustu sanat.

4. Regim codex ms. pro in domate suo, scriptum habet in angulo suo. *Marr.*

5. Quatuor haec nomina ita regim. mss. offert: *Achia, Serechia, Oda, Sebnia*, minus certo bene.

1. Nomen scribae in regim mss. doest.

2. In regim mss. *Senola* et *Ahanis*, quorum prius cum Vulgata lectione consonat, alterum rectius ad Hebraeam legitur *Hanabim*. *Mox Phadia, pro Phadaia, et Misael* aspiratur.

3. *Pro mulem* in eodem ms. est *mustum*, quod non nemo magis probavit. *Atamen* in Hebraeo

benedicite Domino Deo vestro ab aeterno usque in aeternum : et benedicant nomini gloriae tuae excelsae in omni benedictione et laude.

Tu ipsa, Domine, solus tu fecisti caelum, et caelum caelorum : et omnem exercitum eorum : terram, et universa quae in ea sunt : maria, et omnia quae in eis sunt : et tu vivificas omnia haec, et exercitus caeli te adorant. Tu ipse, Domine Deus, qui elegisti Abraham, et eduxisti eum de igne Chaldaeorum, et posuisti nomen eius Abraham, et invenisti cor ejus fidele coram te : percussisti eum deo fedus, ut daret ei terram Chanaan, Hethlaei, et Amorritaei, et Pherezai, et Jebusaei, et Gergesaei, ut daret seminibus ejus : et impleret verba tua, quoniam justus es. Et vidisti afflictionem patrum nostrorum in Aegypto : clamoremque eorum audisti super mare Rubrum. Et dedisti signa et portenta in Pharaon, et in universis servis ejus, et in aetate populo terre illius : cognovisti enim quia superbe egerunt contra eos : et fecisti tibi nomen, sicut et in hac die. Et mare divisisti ante eos, et transierunt per medium maris in sicco : persecutores autem eorum projecisti in profundum, quasi lapidem in aquas validas [A. aquis validis]. Et in columna nubis ductor eorum fuisti per diem, et in columna ignis per noctem, ut appareret eis via per quam ingrediebantur. Ad montem quoque Sinai descendisti, et locutus est cum eis de caelo, et dedisti eis judicia recta, et legem veritatis, caeremonias et praecepta bona : et sabbatum sanctificationum tuum ostendisti eis, et mandata, et caeremonias, et legem praeceptali eis, in manu Moysi servi tui. Panem quoque de caelo dedisti eis in fame eorum, et aquam de petra eduxisti eis sibilantibus, et dixisti eis, ut ingredierentur et possiderent terram, super quam levasti manum tuam, ut traderes eis. Ipsi vero et patres nostri superbe egerunt, et induraverunt cervicibus suis, et non audierunt mandata tua. Et noluerunt audire, et non sunt recordati mirabilia tuorum quae feceras eis. Et indura-

verunt cervicibus suis, et dederunt caput, ut converterentur ad servitutem suam, quasi per contentionem. Tu autem Deus propitius, clemens et misericors, longanimis et multa miserationis, non dereliquisti eos, et quidem cum fecissent tibi vitulum confallilem, et dixerant : Ista est Deus tuus, qui eduxit te de Aegypto : feceruntque blasphemias magnas. Tu autem in misericordiis tuis multis non dimisisti eos in deserto : columna nubis non recessit ab eis per diem, ut duceret eos in viam, et columna ignis per noctem, ut ostenderet eis iter per quod ingredierentur. Et spiritum tuum bonum dedisti, qui doceret eos, et manna tuum non prohibuisti ab ore eorum, et aquam dedisti eis in siti. Quadraginta annis pavisti eos in deserto, nihilque eis defuit : vestimenta eorum non inverteraverunt, et pedes eorum non sunt attriti. Et dedisti eis cognam, et populos, et partibus es eis sortes : et possederunt terram Seon, et terram regis Esobon, et terram Og regis Basan, et filios eorum multiplicasti sicut stellas caeli, et adduxisti eos ad terram de qua dixerat patribus eorum ut ingredierentur et possiderent. Et venerunt filii, et possederunt terram, et humiliasti coram eis habitatores terrae Chanaan, et dedisti eos in manu eorum, et reges eorum et populos terrae, ut facerent eis sicut placebat illis. Ceperunt itaque urbes munitas, et humum pinguem, et possederunt domos plenas cunctis bonis : cisternas ab aliis fabricatas, vineas, et olivea, et ligna pomifera multa : et comederunt et saturati sunt, et impinguati sunt, abundaverunt delictis in bonitate tua magna. Proceperunt autem te ad irascendam, et recesserunt a te, et projecerunt legem tuam post terga sua : et prophetas tuos occiderunt, qui contestabantur eos ut reverterentur ad te, feceruntque blasphemias grandes. Et dedisti eos in manu hostium suorum, et affligerunt eos. Et in tempore tribulationis suae clamaverunt ad te, et tu de caelo audisti, et secundum miserationes tuas nullas

dedisti eis salvatores, qui salvarent eos de manu hostium suorum. Cumque requieverissent, reversi sunt ut facerent malum in conspectu tuo : et dereliquisti eos in manu inimicorum suorum : et possederunt eos. Conversique sunt, et clamaverunt ad te : tu autem de caelo exaudisti, et liberaisti eos in misericordiis tuis, multis temporibus. Et contestatus es eos, ut reverterentur ad legem tuam. Ipsi vero superbe egerunt et non audierunt mandata tua, et in judiciis tuis peccaverunt, quae faciet homo, et vivet in eis : et dederunt humerum recedentem, et cervicem suam induraverunt, nec audierunt. Et protulisti super eos annos multos, et contestatus es eos in spiritu tuo per manum prophetarum tuorum, et non audierunt, et tradidisti eos in manu populorum terrarum. In misericordia autem tua plurimis non fecisti eos in consumptionem, nec dereliquisti eos : quoniam Deus miserationum, et clemens es tu. Nunc itaque, Deus pater magne, fortis, et terribilis, custodiens pactum et misericordiam, ne avertas a facie tua omnem laborem qui invenit nos, reges nostros, principes nostros, et sacerdotes nostros, et prophetas nostros, et patres nostros, et omnem populum tuum, a diebus regis Assur usque in diem hanc. Et tu justus es in omnibus quae viderunt super nos, quia veritatem fecisti, nos autem impie egimus. Reges nostri, principes nostri, sacerdotes nostri, et patres nostri non fecerunt legem tuam, et non attenderunt mandata tua, et testimonia tua quae testificatus es in eis. Et ipsi in regnis suis, et in bonitate tua multa, quem dederas eis, et in terra latissima et pingui, quam tradideras in conspectu eorum, non servierunt tibi, nec reversi sunt a studiis pessimis. Eo nos ipsi hodie servi sumus : et terra quam dedisti patribus nostris, ut comederent panem ejus et quae bona sunt ejus, et nos ipsi servi sumus in ea. Et fruges ejus multiplicaverunt regibus quos posuisti super nos propter peccata nostra, et corporibus nostris dominan-

tur, et jumentis nostris secundum voluntatem suam, et in tribulatione magna sumus. Super omnibus ergo his nos ipsi paravitimus fedus, et scribimus, et signant principes nostri, levitae nostri, et sacerdotes nostri.

Cap. X. — Signatores autem fuerunt, Neemias, Athersatha filius Achelai, et Sedecias, Saraias, Azarias, Jeremias, Phesahir [A. Phassaur], Amarias, Melchia, Attus, Sebenia, Meluch, Arom, Merimuth, Obdias, Daniel, Genthon, Baruch, Mosollam, Abia, Miamin, Maazia, Zachur, Semela : hi sacerdotes.

Porro levitae, Josue filius Azanin, Benui de filiis Enaddan, Cedmiel, et fratres eorum, Schemia [A. Sehenia], Odevia, Celita, Phalaia, Anan, Micha, Roob, Asebia, Zachur, Seberia, Sabania, Oda [A. Odaia], Bani, Baninu.

Capita populi, Pharos, Phaoth-Moab, Elam, Zethu, Bani, Bonni, Arzgal, Bebai, Adonia, Bogaai, Adin, Ater, Ezechias, Azur, Odevia [A. Odaia], Asum, Besai, Areph, Anathoth, Nebai, Megphas, Mosollam, Azir, Mesizabel, Sadoc, Jeddua, Pheltia, Anan, Ania [A. Anai], Osse, Anania, Asub, Alocs, Phalea, Sobet, Reum, Asebea, Msaasia, et Haia [A. Hchiaia], Hanan, Anan, Melluch, Arom, Baana : et reliqui de populo, sacerdotes, levitae, janitores, et cantores, Nathinai, et omnes qui se separaverunt de populis terrarum ad legem Dei, uxores eorum, filii eorum, et filiae eorum, omnes qui poterat sapere sponte pro fratribus suis, optimates eorum, et qui veniebant ad pollicendum et jurandum, ut ambularent in lege Dei, quam dederat in manu Moysi servi Dei, ut facerent et custodirent universa mandata Domini Dei nostri, et judicia ejus et caeremonias ejus, et ut non daretis filias nostras populo terrae, et filias eorum non acciperemus filiis nostris. Populi quoque terrae, qui important venalia, et omnia ad usum per diem sabbati ut vendant, non accipiemus ab eis in sabbato et in die sacrificatio.

1. Idem ms. tu vivificasti, neque hoc satis recte.

2. San-Germanensis ms. num. 15 hanc in margine retinet variantem lectionem *Hur*. Significat autem quod Deus eduxerit Abraham de Ur Chaldaeorum. Porro Ur Latine interpretatur ignis dicitur. Vido Gen. xii, 31, ac *quaestiones Hebraicas* Hieronymi in hunc locum. Max.

3. Non addit regin. mss. *tuum*, quod tamen in Hebraeo textu resonat.

4. Hoc vero eius pronomen sufficit idem ms. quod Hebraeus tacet.

5. Vacat in regimine ms. vox *regis*, quae est tamen in Hebraeo archetypo.

6. Regime ms. de caelo exaudisti eos, et secundum, etc.

1. Quod olim apponerit nonnemo studiosus ad marginem libri scholion regis Babylonis Chaldaei, porroam reginam ms. in textu hinc sufficit.

2. Neque hic satis bene idem ms. *testificatus es nobis. Et ipsi in regnis suis bonis, et in, etc.*

3. Omnes mss. sic legunt, editi vero *Henadad*, et consequenter *Sebenia, Odaia* pro *Sechenia et Odevia*, Max.

— Reg. ms. *Asaria* : quod sequitur *Enaddan*, rectius ad Hebraeum 717. Vulgati efferunt *Henadad*.

4. Constantin regin. ms. *Phet Moab*, et paulo post *Iezehia* pro *Ezechia*. Alias variantes lectione s a regione adnotata.

5. A scholiaste quopiam margini appositum lomma talismodi, *federis verba narrantur*, timere reginam ms. hinc adnoti contextu.

Et dimittimus annum septimum, et exactionem universam manus. Et statuemus super nos precepta, ut domus tertiam partem sicii per annum ad opus domus Dei nostri, ad panes propositio- nis, et ad sacrificium sempiternum, et in holocaustum sempiternum, in sabbatis, in calendis, in solemnitatibus, et in sanctificatis, et pro peccato: ut exoretur pro Israel, et in omnem usum domus Dei nostri.

Sortes ergo misimus super oblationem lignorum, inter sacerdotes, et levitas, et populum, ut inferrentur in domum Dei nostri per domos patrum nostrorum, per tempora, a temporibus anni usque ad annum, ut arderent super altare Domini Dei nostri, sicut scriptum est in lego Mosi: et ut afferremus primogenita terrae nostrae, et primitiva universi fructus omnis ligni, ab anno in annum, in domo Domini. Et primitiva filiorum nostrorum, et pecorum nostrorum, sicut scriptum est in lege, et primitiva bovum nostrorum et ovium nostrorum, ut offerrentur in domo Dei nostri, sacerdotibus qui ministrant in domo Dei nostri: et primitivas ciborum nostrorum et libaminum nostrorum, et poena omnis ligni, videlicet quoque et olei, afferremus sacerdotibus ad gazophylacium Dei nostri, et decimam partem terrae nostrae levitis. Ipsi levitae decimas accipiant ex omnibus civitatibus operum nostrorum. Erunt autem sacerdotes filius Aaron cum levitis in decimis levitarum, et levitae offerent decimam partem decimae suae in domum Dei nostri, ad gazophylacium in domum thesauri. Ad gazophylacium enim deportabunt filii Israel, et filii Levi, primitivas frumenti, vini et olei: et ibi erunt vasa sanctificata, et sacerdotes, et cantores, et janitores, et ministri, et non dimittentur domum Dei nostri.

Cap. XI. — Habitaverunt autem principes populi in Jerusalem: reliquis vero plebs misit

1. Regulae ms. ut arderent semper ante altare, etc. cum impressa autem lectione Hebraeus textus 72: qui et subsequens Mosi nomen tacet.

2. Idem ms. levitae offerunt in decimam partem decimae, quas in domum, etc. lapsu, ut videtur, scribitur.

3. Ms. reginae, filius Asaia, et post eum Gabbas pro Isaia et Gebnai: paulo etiam superius Malahel, pro Malahel praeferebat.

sortem ut tolleret unam partem de decem qui habitaturi essent in Jerusalem civitate sancta, novem vero partes in civitatibus. Benedixit autem populus omnibus viris qui se sponte obtulerant ut habitarent in Jerusalem. Ibi sunt itaque principes provinciarum, qui habitaverunt in Jerusalem, et in civitatibus Juda. Habitavit [At. *add.* autem] unusquisque in possessione sua, in urbibus suis, Israel, sacerdotes, levitae, Nathanael, et filii servorum Salomonis.

Et in Jerusalem habitaverunt de filiis Juda et de filiis Benjamin: de filiis Juda, Athaia filius Aziam, filii Zachariae, filii Amariae, filii Sapha-lias, filii Malahel: de filiis Phares, Maasia filius Baruchi, filius Colhoza, filius Azia, filius Adaia, filius Joarib, filius Zachariae, filius Silonitis: omnes hi filii Phares, qui habitaverunt in Jerusalem, quadringenti sexaginta octo viri fortes. Hi sunt autem filii Benjamin: Sellai filius Mosollam, filius Joed, filius Phadaia, filius Colasia, filius Mastai, filius Etheel, filius Isaia, et post eum Gebnai, Sellai², nonnisi viginti octo, et Joel filius Zechari propositus eorum, et Juda filius Senai super civitatem secundam.

Et de sacerdotibus, Idai filius Joarib, Jachin, Saria filius Heleciae, filius Mosollam, filius Sadoc, filius Morsaieth, filius Ahitub [At. Achitob] princeps domus Dei, et fratres eorum facientes opera templi, octingenti viginti duo.

Et Adaia filius Jerom, filius Phadela, filius Amis, filius Zachariae, filius Phasar, filius Melchiae, et fratres ejus principes patrum, ducenti quadraginta duo, Et Amasai filius Azrael, filius Ahazi⁴, filius Mosollamoith, filius Eumer, et fratres eorum potentes nimis, centum viginti octo, et praepositi eorum Zabdiel filius potentium.

Et de levitis Sebenia⁵, filius Asub, filius Azaricam, filius Asabia, filius Boni, et Sabthai et Josabod, super [At. *add.* omnia] opera quae erant forinsecus in domo Dei, a principibus levitarum.

4. Verum hic, Ezriol, et Saazi, pro Azrael, et Ahazi, legit.

5. Rectius ad Hebraeam scripturam וְשֵׁבַיָּא Vulgati offerunt Sencia. Ms. vero cum nostri, tum quoque Martiannus consulit, impressam lectionem pari consensu retinuit. Paulo post Zehedi, pro Zehedi regius legit.

Et Mathania filius Michae, filius Zebedei, filius Asaph, princeps ad laudandum et ad confitendum in oratione¹, et Bebecca secundus de fratribus ejus, et Abda filius Samua, filius Galal, filius Idithun, omnes levitae in civitate sancta ducenti octoginta quatuor.

Et janitores, Azeab, Temon, et fratres eorum qui custodiebant ostia, centum septuaginta duo. Et reliqui ex Israel sacerdotes et levitae in universis civitatibus Juda, unusquisque in possessione sua².

Et Nathinael, qui habitabant in Ophel, et Siaba, et Gaspha de Nathinaeis. Et episcopus levitarum in Jerusalem, Azzi filius Bani, filius Assbia; filius Mathaniae, filius Michae. De filiis Asaph, cantores in ministerio domus Dei. Praeceptum quippe regis super eos erat, et ordo in cantoribus per dies singulos: et Phalthaia filius Mesobet, de filiis Zera filii Juda in manu regis, iuxta omne verbum populi, et in domibus per omnes regiones eorum.

De filiis Juda habitaverunt in Cariath-Arbo et in filiabus ejus: et in Dibon, et in filiabus ejus et in Gabsael, et in viculis ejus, et in Jesue, et in Molada, et in Bethphaleth, et in Asersual, et in Bersabee, et in filiabus ejus, et in Siceleg, et in Mochoza³, et in filiabus ejus, et in Remmon, et in Saraa, et in Jerimuth, Zanco, Odollam, et in villis eorum, Laelis et regionibus ejus, et in Azeca, et filiabus ejus. Et manserunt in Bersabee usque ad valem Ennom.

Filii autem Benjamin, a Geba, Mechmas et Aia⁴, et Beth-El, et filiabus ejus: Anathoth, Nob, Anania, Azor, Rama, Gethaim, Adid, Sobaim, et Neballat, Lod, et Ono valle artificum. Et de levitis portiones Judae et Benjamin.

Cap. XII. — Hi sunt autem sacerdotes et levitae, et qui ascenderunt cum Zorababel filio

Solathiel⁵, et Josue: Sara, Jeremias, Ezra [At. Esdras], Amaria, Melluch, Altus, Sechonias, Reum, Merimuth, Addo, Genthon, Abia, Miamin, Madia, Belgai, Sencia, et Joarib, Idai, Sellum, Amoc, Helecia, Idai. Isti principes sacerdotum, et fratres eorum, in diebus Josue.

Parro levitae, Jesua, Beanni, Cedmiel, Saria, Juda, Mathanias, super hymnos ipsi et fratres eorum, et Bebecca atque Anni, et fratres eorum, unusquisque in officio suo. Josue [At. Josue] autem genuit Joacim, et Joacim genuit Eliasib, et Eliasib genuit Joiada, et Joiada genuit Jonathan⁶, et Jonathan genuit Jeddo.

In diebus autem Joacim erant sacerdotes et principes familiarum, Sariae, Amariae: Jeremiae, Ananiae: Ezer, Mosollam: Amariae, Johanan: Mitho, Jonathan: Sebenia, Joseph: Arem, Edna: Maraioth, Eli: Adaia, Zacharia: Genthon, Mosollam: Abia; Zecri: Miamin, et Moudia, Phelti: Belgai, Samua: Sencia, Jonathan: Joarib, Mathanae: Joiada [At. Joiadae], Azzi: Sellai, Belai, Amoc, Eber: Helecia, Aschia: Idai, Nathanael.

Levitae in diebus Eliasib, et Joiada, et Johanan, et Jeddo, scripti principes familiarum, et sacerdotes in regno Darii Persae.

Filii Levi principes familiarum, scripti in libro verborum dierum, et usque ad dies Jonathan, filii Eliasib. Et principes levitarum, Aschia, Sechia, et Jesue [At. Josue] filius Cedmiel: et fratres eorum per vias suas, ut laudarent et confiterentur juxta praecceptum David viri Dei, et observarent aequo per ordinem⁷. Mathania, et Bebecca, Obedia, Mosollam, Temon, Azeab, custodes portarum et vestibulorum ante portas.

Hi in diebus Joacim [At. Joacim] filii Josue, filii Josedece, et in diebus Neumias ducis, et Ezer sacerdotis scribaeque.

1. Hebraeus habet ראש החרה, quod est princeps exoratorum, pro quo Hieronymus videtur legisse הַחֲרָה, ה' scilicet pro ה' medio. Neque porro lectionem mutuasus est ex LXX, qui totum fore hunc versiculum pretermissum.

2. Regium ms. in civitate sua. Mox Ofel, et Siaba, pro Ophel et Siaba.

3. Legit idem ms. Siceley et Monochona: mox Adollam, pro Odollam, et Esaa et filia ejus, et remanserunt, etc. pro Azeca et filiabus ejus, etc.

4. Idem ms. Achia, Vulgat. Hai, et paulo post Onaa, pro Ono.

5. Voces filio Solathiel in regina ms. desiderantur, infra legi Sencia et Joarib, pro Sencia et Joarib, etc.

6. Alibi Johannanum pro Jonathano, post Josephum atque Eusebium ipse legit s. pater in commentariis in Danielum.

7. Ita quidem et nostri habent nase verus autem, juxta Hebraeam saltem textum, Vulgati praefertur Maracia.

8. Reginae ms. observarent ea quae per ordinem, etc.

In dedicatione autem muri Jerusalem, requisierunt levitas de omnibus locis suis, ut adducerent eos in Jerusalem, et facerent dedicationem et letitiam in actione gratiarum, et cantico, et in cybalis, psalteriis et citharis.

Congregati sunt ergo filii cantorum de campestribus circa Jerusalem, et de villis Bethphathi, et de domo Galgal, et de regionibus Gebba et Azmaveth¹, quoniam villas edificaverunt sibi cantores in circuitu Jerusalem. Et mandati sunt sacerdotes et levitae, et mundaverunt populum, et portas et murum. Ascendere autem feci principes Juda super murum, et statui duos choros² laudantium magnos. Et ierant ad dexteram super murum ad portam sterquilini. Et ivit post eos Ossia, et media pars principum Juda, et Azarias, Bara, et Mozollam, Juda, et Benjamin, et Semeia. Et de filiis sacerdotum in tubis, Zacharias filius Jonathum, filius Semeia, filius Mathaniae, filius Michae, filius Zachur, filius Asaph, et fratres ejus, Semeia, et Azareel, Malalai, Galalai³, Maai, Nathanael, et Judas et Anani, in vasis cantici David viri Dei: et Ezra scriba ante eos in porta Fontis. Et contra eos ascenderunt in gradibus civitatis David, in ascensu muri super domum David, et usque ad portam Aquarum ad orientem. Et chorus secundus gratias referentium ibat ex adverso, et ego post eum, et media pars populi super murum et super turrim turriorum, et usque ad murum latissimum, et super portam Ephraim, et super portam antiquam, et super portam Piscium et turrim Ananeel, et turrim Emath: et usque ad portam Gregis: et steterunt in porta Custodie, steteruntque duo chori laudantium in domo Dei, et ego, et dimidia pars magistratum mecum. Et sacerdotes, Eliahim, Maasia, Miamin, Michea, Eliaeni, Zacharia, Anania in tubis, et Maasia, et Semeia, et Eleazar, et Azzi, et Joannan, et Melchia, et Elam, et Ezer. Et clare cecinerunt cantores, et Jezraia praepositus, et immolaverunt in die illa victi-

1. Regina ms. Gabu. et Azmaveth.

2. In eodem ms. Ascenderunt autem principes Juda super murum, et statuit duos choros, etc.

3. Nomen Galalai dicit in eodem ms. qui et Maai pro Maai legit.

4. Asia est in Hebraeo, prout nunc certe habetur, sententia, haec nimirum, ut cogerentur per eos ex agris civitatum partes sacerdotum. Illic qui prin-

mas magnas, et letati sunt: Deus enim letificaverat eos letitia magna: sed et uxorum eorum et liberi gavisi sunt, et audita est letitia Jerusalem procul.

Reversuerunt quoque in die illa viros super gazophylacia thesauri ad libamina, et ad primitias, et ad decimas, ut introferrent⁴ per eos principes civitatis in decore gratiarum actionis, sacerdotes et levitae: quia letificatus est Juda in saevitibus et levitis adstantibus. Et custodierunt observationem Dei sui, et observationem expiationis, et cantores, et janitores juxta praecipuum David et Salomonis filii ejus, quia in diebus David et Asaph ab exordio erant principes constituti cantorum, in carmine laudantium, et confitentium Deo. Et omnis Israel, in diebus Zorobabel, et in diebus Nehemia, dabant partes cantoribus et janitoribus per dies singulos, et sanctificabant levitae, et levitae sanctificabant filios Aaron.

Cap. XIII. — In die autem illo lectum est in volumine Moysi, audiente populo: et inventum est scriptum in eo, quod non debeant introire Ammonites et Moabites in ecclesiam Dei usque in aeternum: eo quod non occurrerint filiis Israel eum pane et aqua, et conduxerint adversus eum [AI. eos] Balaam, ad maledicendum eis, et convertit Deus nositer maledictionem in benedictionem.

Factum est autem, cum audissent legem, separaverunt omnem alienigenam ab Israel. Et super hoc erat Eliasib sacerdos, qui fuerat praepositus in gazophylacio domus Dei nostri, et proximus Tobiae.

Fecit ergo sibi gazophylacium grande, et ibi erant ante eum repentes manera, et thus, et vasa, et decimam frumenti, vini, et olei, partes levitarum, et cantorum, et janitorum, et primitias sacerdotales.

In omnibus autem his non fuit in Jerusalem, quia anno tricesimo secundo Artaxerxis regis

cipis civitatis vertit, facile legisti שרי sacri pro שרי sadai, sivo 7 pro 1. Concitant tamen Hieronymo Syriaca verba, praefectorum civitatis, et LXX. Rursum vero s. pater, qui vertit in decore gratiarum actionis, pro quo Syrus, quemadmodum scriptum est in libro legis, videtur legisse מור theta, pro מורה thora, verum nomen daleth pro res.

Babylonis veni ad regem, et in fine dierum rogavi regem⁵.

Veni in Jerusalem, et intellexi malum quod fecerat Eliasib Tobiae, ut faceret ei thesaurum in vestibulis domus Dei. Et malum mihi visum est valde. Et projecit vasa domus Tobiae foras de gazophylacio: praecipique, et emundaverunt gazophylacia: et retuli ibi vasa domus Dei, sacrificium, et thus. Et cognovi quoniam partes levitarum non fuissent date: et fugisset unusquisque in regionem suam de levitis, et cantoribus et de his qui ministrabant: et egi causam adversus magistratus, et dixi: Quare dereliquimus domum Dei? Et congregavi eos, et feci stare in stationibus suis. Et omnis Juda apportabat decimam frumenti, vini, et olei, in horrea. Et constitimus super horrea Seleniam sacerdotem, et Sadoc scribam, et Phadaiam de levitis, et juxta eos Anan filium Zachur, filium Mathaniae: quoniam fideles comprobati sunt, et ipsis credite sunt partes fratrum suorum.

Memento mei, Deus meus, pro hoc⁶, et memento orationes meas, quas feci in domo Dei mei, et in caeremoniis ejus.

In diebus illis vidi in Juda calcantes torcularia in sabbato⁷, portantes acervos, et onerantes super asinos vitum, et uvas, et ficus, et omne onus, et inferentes in Jerusalem die sabbati. Et contestatus sum, ut in die quo vaudere liceret, venderent. Et Tyrii habitaverunt in ea, inferentes pisces, et omnia venalia: et vendebant in sabbatis filii Juda in Jerusalem: et objurgavi optimales Juda, et dixi eis: Quae est haec res mala quam vos facitis, et profanatis diem sabbati? Nunquid non haec fecerunt patres nostri, et adduxit Deus super nos omne malum hoc, et super civitatem hanc? Et vos additis iracundiam super Israel violando sabbatum.

Factum est itaque, cum quiescerent porte Jerusalem in die sabbati, dixi, et clausurunt januae, et praecipi ut non aperiret usque usque

post sabbatum: et de pueris meis constitui super portas, ut nullus inferret opus in die sabbati. Et manserunt negotiatores, et vendentes universa venalia, foris Jerusalem semel et bis. Et contestatus sum eos, et dixi eis: Quare manetis ex adverso muri? Si secundo hoc feceritis, manum mittam in vos. Itaque ex tempore illo non venerunt in sabbato. Dixi quoque levitis, ut mundarentur, et venirent ad custodiendas portas, et sanctificandum diem sabbati: et pro hoc ergo momento mei, Deus meus, et pareo mihi secundum multitudinem miserationum tuarum.

Sed et in diebus illis vidi Judaeos ducentes uxores Azotidas, Ammonitidas, et Moabitidas. Et filii eorum ex media parte loquebantur Azotico, et nesciebant loqui Judaico et loquebantur juxta linguam populi et populi. Et objurgavi eos, et maledixi. Et cecidi ex eis viros, et declaravi eos, et adjuravi in Deo ut non darent filias suas filiis eorum, et non acciperent de filiabus eorum filios suos, et sibimetipsis, dicens: Nunquid non in hujuscemodi rei peccavit Salomon rex Israel? Et certe in gentibus multis non erat rex similis ei, et dilectus Deo suo erat, et possuit eum Deus regem super omnem Israel: et ipsum ergo ad peccatum ducebunt mulieres alienigenae. Nunquid et nos inobedientes facimus omne malum grande hoc, ut praeviamur in Deo nostro, et ducamus uxores peregrinas?

De filiis autem Joiada filii Eliasib sacerdotis magni, gener erat Sanaballat⁸ Oronites, quem fugavi a me. Recordare, Domine Deus meus, adversum eos qui polluant sacerdotium, jusque sacerdotale et leviticum, igitur mundavi eos ab omnibus alienigenis, et constitui ordines sacerdotum et levitarum, unanimumque in ministerio suo: et in oblatione lignorum in temporibus constitutis, et in primitiis⁹: memento mei, Deus meus, in bonum. Amen.

1. Ms. regina rogavi eum, et veni, etc.

2. Interserit regina: ms. hic voces in bono, quod pridem studiosus nonnomo glossama posuerit ad libri oram.

3. Hic voces in sabbato, quo tamen et in Hebr. resonant, regina ms. facit.

4. Mandocae habet regina us. generat Sanaballat Toronitis.

5. Idem ms. primitiis, qui est postremum verbum amen, quod neque in Hebraeo est, veritas tacet.

PRÆFATIO HIERONYMI

IN

LIBRUM ESTHER.

Librum Esther variis translatoribus constat esse vitiatum, quem ego de archivio Hebraeorum relevans, verbum e verbo pressus translati. Quem librum editio Vulgata laciniosis hinc inde verborum sialibus trahit²; addens ea quæ

1. Hunc librum cum prologo ad duos Vaticana bibliotheca vetustissimos codices suos, excoctus: alterum quæ olim regine Suecorum numero 7 promissam dicitur, alterum Vaticano Palatinam numero prescriptum 24, quem optulo emendatam rem illo perscrutatus.

2. Phires mss. codices verborum sialibus trahit: namulli verborum sialibus pro sialibus. Perro quam laciniosis sialibus trahetur liber Esther in exemplaribus veteris Vulgatæ Latinæ, testis est ms. noster num. 7, qui editionem Vulgatam usæ receptam ante Hieronymum complectitur. Tot enim tanquam illi addita leguntur, quæ ex tempore dici poterunt et audiri: ut vix ea cõsuetudinibus assoqui poterimus, nisi adhuc scripta nobis supersessent in predicto antiquo monumento San-Germanensi. Quis namque credidisset pro unico versiculo quinto capituli decimi quartæ, ista ab auctore ejus editionis veteris Latine fuisse subjecta? Ego audivi in libris paternis meis, Domino, quoniam Nos in aquis divi-ly conservasti: ego audivi in libris paternis meis, Domino, quoniam tu Abraham in trocantis et decem octo variis morem regis tradidisti: ego audivi in libris paternis meis, Domino, quoniam tu Joannem de ventre cordi liberasti: ego audivi in libris paternis meis, Domino, quoniam tu Ananiam, Azariam, Misael de camino ignis liberasti: ego audivi in libris paternis meis, Domino, quoniam tu Daniel de lazo leonum cruxisti: ego audivi in libris paternis meis, Domino, quoniam tu Eschiae regi Judæorum morte damnato, et oranti pro vite, miseratus es,

ex tempore dici poterant, et audiri, sicut solitum est scholaribus disciplinis sumpto themate, excogitare quibus verbis uti potuit qui injuriam passus est, vel illo qui injuriam fecit. Vos autem, o Paula et Eustochium³, quoniam

et donasti illi vito annos quindecim: ego audivi in libris paternis meis, Domino, quoniam tu Anno petenti in desiderio anima filii generationem donasti: ego audivi in libris paternis meis, Domino, quoniam tu complacentes tibi liberas, Domine, usque in finem, etc. Multa alla occurrunt in hac editione Vulgatæ, quæ fidem faciunt Hieronymi verbis: quod quidem fiabuntur studiosi quique viri si eam perlegerint in appendice nostra veteris instrumenti. MARC.

3. Ms. San-Germanensis num. 4 ac Memmianus canon hæc modo legunt, sicut solitum est, secularibus disciplinis. Item tamen codex Memmianus notat in margine aliam lectionem namque scholaribus. MARC.

4. Junorem Paulam intelligo quia Paula Eustochii mater defuncta erat ante Lasilam istam translationem ex Hebræo, uti plane liquet ex his quæ de libro Esther Hieronymus scripsit præfatione in Joannem, quam consuli omnino volumus. Nec quomquam movet quod nomen Junioris virginis postum legatur ante nomen Eustochii, cuius ex fratre nepos fuit Paula illa Læta: sic enim frater amat apud exscriptores, qui in libris Hieronymianis quotidie scriptabant, o Paula et Eustochium. Noscebant alteram Paulam, noscebant tempus scripturionum Hieronymi: quid igitur mirum, si ordinem pervertent in hac vocandi formula? MARC.

— Sunt qui pro Paula et Eustochium, substitui vellent Domitiam et Royalianæ, quibus hæc fuisse inscriptum abs Hieronymo librum genitro ex capite

et bibliothecas Hebr. studuisti intrare, et interpretum certamina comprobasti, tenentes Esther Hebræicum librum, per singula verba nostram translationem aspice, ut possis agnoscere me nihil etiam augmentasse addendo², sed fidei testimonio simpliciter sicut in Hebræo habetur, historiam Hebræicam Latine

lingue tradidisse. Nec affectamus laudes hominum, nec vituperationes expavescimus. Deo enim placere curantes, minus hominum penitus non timemus: quia Deus dissipat ossa eorum qui hominibus placere desiderant (Psal. 11. 6), et secundum Apostolum, qui ejusmodi sunt, servi Christi esse non possunt (Galat. 3. 40)².

argumentantur. Primum, quod in prologo ad Esdram, ut simul Esther ex Hebræo transferret, rogari se ab his, dixit s. pater. Alterum, quod Paula mater Eustochii antea edidisset quam hæc interpretacionem Hieronymus adornaret. Ac prius quidem argumentum, quod falsæ lectionis prejudicio nititur, nullo negotio exsufflamus: ac dudum nos juxta Martianum ab eo loco prologi in Esdram, ad mss. fore omnium fidem, Esther nomen amovimus, ac satis manifesto ostendimus, fuisse hæc temere liberacionis culpa importatum. Alteri autem arguminto repositum a Mariano cum eruditorem vulgo, non hic Paulam Eustochii matrem, sed junorem debere intelligi, Læta illam, ex fratre nepotem Eustochii: illudque scribarum cecitantia, ac recepta in his ponendis nominibus consuetudini imputandum, quod amice neptis, seniori junior proponitur. Nobis quid hæc super re videtur, quandoquidem hæc nos longius a notrum proposito abduperent, in præfata hinc tunc præfatione discutimus est.

1. Apud veteres biblia sacra appellabatur bibliotheca: quare intrare Hebræorum bibliothecam nihil aliud id significat, quam esse sufficientem legendis ac intelligendis voluminibus Hebræis Scripturæ sacre: in quo religiosa fœmine, Christiane spensæ virginis multos superarunt hujus viti scilicet, qui si viderint studiosos nonnullos lingue Hebræicæ homines, attollunt statim eschinum, Judæos ac Babylinos eos cum risu circumstantes: quasi pudeset iugentes viros, sanctam prophetiarum linguam addiscere, Ecclesiam dicarum vestigia terere, nobilissimumque virginum Eustochii ac Paulæ exemplum imitari. MARC.

2. Regios biblicorum codex noster ac San-Germanensis noster numer. 4 pro etiam habent unquam, id est, me nihil unquam augmentasse addendo. MARC. — Quidam mss. unquam pro etiam legunt. Videtur autem alterum huic oppositum comma excidisse, quod ab eodem voce nihil inciperet: puta nihil silendo transisse, aut quid simile.

3. Post ista in cœnolis editionibus præfationis 8. Hieronymi in librum Esther, asutum legitur sequens additamentum: « Rursus, in libro Esther alphabetum ex mino usque ad theta litterarum fecimus diversis in locis, volentes scilicet Septuaginta interpretum ordinem per hæc insinuare studioso lectori. Nos enim juxta nomen Hebræicam, ordinem

prosequi etiam in Septuaginta editionibus malimus ». Prologi vero pare isthæc spuria ac supposititia, nemini unquam, quod sciamus, suspecta habita est: ideo ab aliquo eruditissimis hominibus, velut genitum Hieronymi lotus, scholis illustrata reperitur. Verum enim vero imposturam scire jurat, quam nos subditio mss. codicum perspectam primum habuimus, sed adhuc manifestiorem attempta ac frequentè meditatione eorundem verborum: nullus siquidem sensus ex his elici potest, qui Hieronymo dissertum conveniat. Primum hæc præfationis argumentum capiamus ex mutata priori dictione ejusdem additamenti, non enim legunt mss. antiquiores ac meliores nota, Vaticanus dies, regios, ac San-Germanensis, rursus in libro Esther, sed, Rufini in libro Esther, etc. Unde certum existit artificem istiusmodi suppositis annotationis, Rufini exemplum fuisse imitatum in alphabeto litteris Græcis apponendo ad designandum ordinem translationis LXX, cum ipse tamen interpres aut scriptor seriem Hebræorum voluminum persequeretur. Jam quæ neciat Hieronymum in sacris Scripturis vertendis, emendandis, illustrandis superiorem semper existisse tutelam, a quo neque origines non contextum versiones LXX neque elementa alphabeti Græci vel Hebræici mutari unquam indiguit. Posteriori ergo ac plane diversis sensendum est ab Hieronymo quicquid a Rufino nonnulli habet emendatum in divinis Scripturis adornandis, sive dirigendis. Rursus adnotatunculo 8. Hieronymi diversis locis posita ad ultimas capitula libri Esther nullatenus conveniunt cum additamento præfationis: sed neque ejusdem libri contextus, nam auctor additamenti lectorum monuit, juxta morem Hebræicum ordinem se esse scitum etiam in Septuaginta interpretum editione. Et contra Hieronymus asserti editionis istam libri Esther pura esse Hebræicam, quæ nunquam in Hebræicæ contextu edita perhibetur? Præfatio istiusmodi videtur ultimam prologi partem adscribandam esse incognito cuidam scriptori, qui in sua editione Latine ad codices Græcos LXX interpretum elaborata ordinem historie Hebræicæ superaretur. Quod ita prædum nobis persuasum erat ex sensu verborum hujus additamenti: nunc autem evidentissimum atque indubitatum sit ab eo quam diximus, ms. codice Latino Vulgatam veterem, seu Italiam libri Esther editionem complexo. Cariosissima enim ejusdem exemplaribus contentione facta cum Græcis pluribus translationibus, deprehendi in illa editione Latina LXX interpretum ordi-

non ac morem historio Hebraice. Exempli causa, duorum eunuchorum flabato et Tharra machinatio paricidalis in regem Artaxorxam, qua apud LXX interpretis narratur in libro Esther, legitur in nostro ms. codice iuxta morem Hebraicam post celebratas nuptias Estheris cum rege Artaxorxe. Item quo Mardochai captivitate et translatione in Babilonem legitur capite primo editionis Septuaginta, ea refert Latine ms. capite secundo iuxta morem Hebraicam codicem. Quibus profecto vera esse ac explorata comprobantur quaecumque praesens de ultima parte suppositiva praefationis in libro Esther. Accedunt ad haec tres perantiqui mss. codices ac optimus noto, in quibus nihil additum reperitur. Illi sunt Mammianus, codex Ecclesiae Narbonneensis, et aliarum Cisterciensis monasterii Pontis Frigidii, qui finem faciunt praefationis in his Apostoli verbis: *Servi Christi esse non possunt, addentes immediate, extulerat raperatio, etc.* Non omissus est Colbertinus Aulicensis, ubi in latera marginalium dictorum veterum Apostoli, exscriptor posuit, extulerat raperatio, qua manifestissime finem praefationis indicat in hoc scripturo sententia, cetera vero qua sequuntur, aliena esse et adsciticia: ideoque tanquam spuria expuncta sunt tandem ab aliquo emendatore, qui integrum non timuit obiter additamentum hujus loci. Ceterum in aliquot aliis mss. Vaticanis, regia, ac San-Germanuensis,

ultima pars praefationis supposita non eundem habet contextum cum superioribus, sed separatim et a capite describitur minuscule colore, litterisque marginalibus in hunc modum: RUPINI IN LIBRO ESTHER ALPHABETUM, etc. Quod satis esse ad probandam suspectam hujus partis novitatem et imposturam: et de his haec tenent.

Ne quid vero praetermittamus ex quo utilitatis nonnulli possit hauriri, locutiones etiam variantes in supposito additamento praefationis hic subjicimus. Ms. biblicorum codex emmentisimae cardinalis a Bouzio sic legit: *Alphabetum ex Graeco scilicet littera nimio usque ad thetam litterarum fecimus in diversis locis, etc.* Aliud exemplar ms. monasterii nostri Narbonneensis, pro *fecimus* habet tertiam personam *fecerunt*: quasi istud alphabetum non auctori protulit sed additamenti tribueretur, sed ab aliis diceretur appositum. His verbis referuntur qui putarunt tale alphabetum notatum fuisse ab Hieronymo, et litteris quidam Hebraicis usque ad *teth*, quod utrumque falsum esse manifestum est, tam ex istis variantibus locutionibus, quam ex his quas a nobis paulo superioris dicta leguntur. Videant nunc malevoli illi, qui fidem mss. codicum magis interdum clamoribus elevare conantur, quanto locis emulamento careant invidiorum mentis: quantum e contrario luce et scientia accrescat studiosis omnibus, venerandisque antiquitatis assertoribus. MAR.

INCIPIT

LIBER ESTHER.

Cap. I. — In diebus Assueri, qui regnavit ab Indis usque Aethiopiis, super centum viginti septem provincias, quando sedit in solio regni sui, Susa¹ civitas regni ejus exordium fuit.

Tertio igitur anno imperii sui, fecit grande convivium cunctis principibus et pueris suis, fortissimis Persarum, et Medorum inelytis, et praefectis provinciarum coram se, ut ostenderet divitias glorie regni sui, ac magnitudinem, atque jactantiam potentie suae, multo tempore, centum videlicet et octoginta diebus.

Cumque impleveretur dies convivii, invitavit omnem populum qui inventus est Susis², a maximo usque ad minimum: et jussit septem diebus convivium preparari in vestibulo horti, et nemoris, quod regio cultu et manu consitum erat. Et pendebant ex omni parte tentoria aëri coloris, et carbasi ac hyacinthini, sustentata funibus byssinis atque purpureis, qui eburneis circulis inserti erant, et columnis marmoreis fulciebantur. Lectuli quoque aurei et argentei, super pavimentum smaragdino et pario stratum lapide dispositi erant: quod mira varietate pictura decorabat. Bibeant autem qui invitati erant, aureis poculis, et aliis atque aliis vasis cibi inferebantur. Vinum quoque, ut magnificentia regia dignum erat, abundans, et preci-

pium ponebatur. Nec erat qui nolentes cogere ad bibendum, sed sicut rex staterat, praeponebat mensis³ singulos de principibus suis, ut sumeret unusquisque quod vallet.

Vasthi quoque regina fecit convivium feminarum in palatio, ubi rex Assuerus matero convoverat.

Inaque die septimo, cum rex esset hilarior, et post nimiam potationem [A. potionem] incautus mere, praecipit Maumai, et Bazatha⁴, Arhona, et Bagatha, et Abgatha, et Zarath⁵, et Charhas, septem eunuchis, qui in conspectu ejus ministrabant, ut introducerent Vasthi reginam coram rege,posito super caput ejus diademate, ut ostenderet cunctis populis et principibus pulchritudinem illius: erat enim pulchra valde. Quae renuit, et ad regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, venire contempsit.

Unde iratus rex, et nimio furore succensus, interrogavit sapientes, qui ex mora regio semper ei aderant, et illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges ac jura majorum (erant autem primi et proximi, Charsena, et Sethar, et Admatha, et Tharsis, et Mares, et Marsana, et Mamuchan, septem duces Persarum⁶ atque Medorum, qui videbant faciem regis, et primi post

1. In Vaticano Palatino ms. Susa continuo dicitur.

2. Illi legunt in Susan: at mss. omnes Latini constantiter retinent quod nos edidimus Susis nempe: ut impressi etiam habent Nehemia cap. 1, vers. 1. MAR.

3. Pro mensis, in Palatino ms. est eis.

4. Idem ms. Balatha, Pro Zarath, quod sequitur, rectius, saltem ad Hebraicum textum, Vulgatil habent Zesthar.

eum residere soliti erant) cui sententiae Vasthi regina subiaceret, quo Assueri regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, facere voluisset.

Responditque Mamuchan, audiente rege, atque principibus: Non solum regem insit regina Vasthi, sed et omnes populos, et principes, qui sunt in cunctis provinciis regis Assueri. Egre dietur enim sermo regine ad omnes mulieres, ut contemnant viros suos, et dicant: Rex Assuerus iussit ut regina Vasthi intraret ad eum, et illa noluit. Atque hoc exemplo omnes principum conjugos Persarum atque Medorum, parvipendunt imperia maritorum: unde regis iusta est indignatio. Si [At. add. ergo] tibi placet, egrediar edictum a facie tua; et scribatur iuxta legem Persarum atque Medorum, quam pretirri illicitum est, ut nequaquam ultra Vasthi ingrediatur ad regem, sed regnum illius altera, que melior illa est, accipiat. Et hoc in omne (quod latissimum est) provinciarum tuarum divulgatur imperium, et cuncta uxores tam majorum quam minorum, deferant maritis suis honorem.

Placuit consilium ejus regi, et principibus: fecitque rex iuxta consilium Mamuchan, et misit epistolas ad universas provincias regni sui, ut quaque gens audita et legere poterat, diversis linguis et litteris, esse viros principes ac majores in domibus suis: et hoc per cunctos populos divulgari.

Cap. II. — His ita gestis, postquam regis Assueri deferbuerat indignatio, recordatus est Vasthi, et quo fecisset, vel que passa esset: dixeruntque pueri regis, ac ministri ejus: Querantur regi puella virgines ac speciosae, et mittantur qui considerent per universas provincias puellas speciosas et virgines: et adducant eas ad civitatem Susam, et tradant [At. add. eas] in domum feminarum sub manu Egel eunuchi; qui est prepositus et custos mulierum regina-

rum: et accipiant mundum muliebrem, et cetera ad usus necessaria. Et quaecumque inter omnes oculos regis placuerit, ipsa regnet pro Vasthi. Placuit sermo regi: et ita, ut suggererant, jussit fieri.

Erat vir Judeus in Susis civitate, vocabulo Mardocheus, filius Jair, filii Semei, filii Cis, de stirpe Lemini, qui translatus fuerat de Jerusalem eo tempore, quo Jechoniam regem Juda Nabuchodonosor rex Babylonis transtulerat, qui fuit nutritius filie fratris sui Edissa, que altero nomine vocabatur Esther, et utrumque parentem auiserat: pulchra nimis, et decora facie. Mortuusque patre ejus ac matre, Mardocheus sibi eam adoptavit in filiam.

Cumque percrebuisse regis imperium, et iuxta mandatum illius multe virgines pulchre adducerentur Susam, et Ego tradere eunuchis, Esther quoque inter ceteras puellas ei tradita est, et servaretur in numero feminarum. Que placuit ei, et invenit gratiam in conspectu illius. Et precepit eunuchis, ut acceleraret mandatum muliebrem, et traderet ei partes suas, et septem puellas speciosissimas de domo regis; et tam ipsam quam pedisequas ejus ornaret atque excoleret. Que noluit indicare ei populum et patriam suam: Mardocheus enim preceperat ei ut de hac re omnino reticere: qui deambulabat quotidie ante vestibulum domus, in qua electa virgines servabantur, curam agens salutis Esther, et scire volens quid ei accideret.

Cum autem venisset tempus singularum per ordinem puellarum, et intrarent ad regem, expletis omnibus que ad cultum muliebrem pertinebant, mensis duodecimis vertebatur: ita distulaxit, ut sex mensibus oleo ungerentur myrrino*, et aliis sex quibusdam pinguis et aromatibus uterentur. Inredientesque ad regem, quidquid postulasset ad ornatum pertinens, accipiebant, et ut eis placuerat, compositae de triclinio feminarum ad regis cubiculum transi-

* Concinat et Hebr. textus חֲשֵׁן הַזָּהָב, tametsi Chaldaeus *omphacium*, חֲשֵׁן הַזָּהָב, vertat. Ut ut vero se res habeat, cum nostri, tum quos presto habuit Martian. mis. pari omnes consensu, *myrrino*, ut etidimus, legunt.

nant. Et quo intraverat vespere, egrediebatur mane, atque inde in secundas aedes deducebatur que sub manu Susagazi eunuchi erant, qui concubinis regis presidebat: nec habebat potestatem ad regem ultra redeundi, nisi voluisset rex, et eam venire jussisset ex nomine.

Evoluto autem tempore per ordinem, instabat dies quo Esther filia Abihail fratris Mardochei, quam sibi adoptaverat in filiam, intrare deberet ad regem. Que non quassivit muliebrem cultum sed quaecumque voluit Egens eunuchus custos virginum, hanc ei ad ornatum dedit. Erat enim formosa valde, et incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa et amabilis videbatur. Dueta est itaque ad cubiculum regis Assueri mense decimo, qui vocatur *chislev*, septimo anno regni ejus. Et amavit [At. adamiavit] eam rex plus quam omnes mulieres, habuitque gratiam et misericordiam coram eo super omnes mulieres, et posuit diademata regni in capite ejus, fecitque eam regnare in loco Vasthi. Et jussit convivium preparari permagnificum cunctis principibus, et servis suis, pro conjunctione et nuptiis Esther. Et dedit requiem universis provinciis, ac dona largitus est iuxta magnificentiam principalem.

Cumquesecondo quaererentur virgines et congregarentur, Mardocheus manebat ad regis januam: necdum prodiderat Esther patriam et populum suum, iuxta mandatum ejus. Quidquid enim ille precipiebat, observabat Esther: et ita cuncta faciebat, ut eo tempore solita erat quo eam servulam nutriticam.

Eo igitur tempore, que Mardocheus ad regis januam morabatur, irati sunt Bagathan et Thares, duo eunuchi regis, qui janitores erant, et in primo palatii limine presidebant: volueruntque insurgere in regem, et occidere eum. Quod Mardocheum non latuit, statimque nuntiavit reginae Esther: et illa regi, ex nomine Mardochei quid ad se rem detulerat. Quasitam est, et inventum: et appensus uterque eorum est in patibulo. Mandatumque est historiis, et annalibus traditum coram rege.

Cap. III. — Post haec rex Assuerus exaltavit Aman filium Amadathi, qui erat de stirpe Agag: et posuit solium ejus super omnes principes quos habebat. Cunctique servi regis, qui in foribus palatii versabantur, flectebant genua, et adorabant Aman: sic enim eis preceperat im-

perator. Solus Mardocheus non flectebat genua neque adorabat eum. Qui dixerunt pueri regis, qui ad fores palatii presidebant: Cur praeter ceteros non observas mandatum regis?

Cumque hoc crebrius diocrent, et ille nollet audire, nuntiaverunt Aman, scire cupientes utrum perseveraret in sententia: dixerat enim eis se esse Judeum. Quod cum audisset Aman, et experimento probasset quod Mardocheus non sibi flecteret genua, nec se adoraret, iratus est valde, et pro nihilo duxit in unum Mardocheum mittere manus suas: audierat enim quod esset gentis Judaeae. Magisque voluit omnem Judaeorum, qui erant in regno Assueri, perdere nationem.

Mense primo (cujus vocabulum est *nisax*) anno duodecimo regni Assueri, missa est sors in ursum, que Hebraice dicitur *rata*, coram Aman quo die et quo mense gens Judaeorum deberet interire: et exivit mensis duodecimus, qui vocatur *abab*.

Dixitque Aman regi Assuero: Est populus per omnes provincias regni tui dispersus, et a se mutuo separatus, novis utens legibus, et caeremoniis insuper et regis scita contemnens. Et optime nosse quod non expediat regno tuo ut insolensat per licentiam. Si tibi placet, decerne ut pereat: et decem millia talentorum appendam aereis gazae tuae.

Tulit ergo rex annulum quo utebatur, de manu sua, et dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hosti Judaeorum, dixitque ad eum: Argentum quod tu polliceris, tum sis, de populo age quod tibi placet.

Vocatique sunt scribae regis mense primo *nisax*, tertia decima die ejusdem mensis, et scriptum est, ut jussisset Aman, ad omnes satrapas regis, et iudices provinciarum, diversarumque gentium, ut quaque gens legere poterat, et audire pro varietate linguarum, ex nomine regis Assueri: et litterae signatae ipsius annulo, missae sunt per cursores regis ad universas provincias, ut occiderent atque decerent omnes Judaeos, a puero usque ad senem, parvulos et mulieres, uno die, hoc est tertio decimo mensis duodecimi qui vocatur *abab*, et bona eorum diriperent.

Summa autem epistolarum haec fuit, ut omnes provinciae scirent, et praearent se ad predictam diem. Festinabant cursores, qui missi erant, regis imperium explere. Statimque in Susis po-

1. Regnum us, postquam hanc vocem, *honorem*, tacuit, Mox addit ejus praeponem vel *principibus*; utrumque minus bene.

2. Vulgati *myrrino*, quemadmodum et Graci oleum hoc vocant. Ac sano myrrham unguendis capilli matronae ac virginis usurpavisse, compertam est: ex quo illud Propertii:

Orculae crines perfundere myrrha.

pendit edictum, rego et Aman celebrante convivium, et cunctis¹, qui in urbe erant, fleantibus.

Cap. IV. — Que cum audisset Mardocheus, scidit vestimenta sua, et indutus est sacco, spargens cinerem capiti: et in platea media civitatis voce magna clamabat, ostendens amaritudinem animi sui, et hoc quârat usque ad fores palatii gradîens. Non omnia erat scitum indutum sacco aulam regis intrare.

In omnibus quoniam provinciis, oppidis, ac locis, ad que crudelis regis dogma pervenerat, plancus ingens erat apud Judæos, jejunium, ululatus, et fletus, sacco et cinere nullis prostrato tentibus.

Ingresso autem sunt puella Esther et eunuchus, nuntiaveruntque ei. Quod audiens consternatus est: et misit vestem, ut, ablato sacco, intraret eum, quam accipere voluit. Accitque Athach eunuchus², quem rex ministrum ei dederat, præcepit et ut iret ad Mardocheum, et disceret ab eo ear hoc faceret. Egressusque Athach, ivit ad Mardocheum stantem in platea civitatis, ante ostium palatii: qui indicavit ei omnia que acciderant, quomodo Aman promississet ut in thesauros [lat. thesauro] regis pro Judeorum necem inferret argentum. Exemplar quoque edicti, quod pendebat in Sosis, dedit ei ut regina ostenderet, et moneret eam ut intraret ad regem, et deprecaretur eum pro populo suo. Ingressus Athach, nuntiavit Esther omnia que Mardocheus dixerat. Que respondit ei, et jussit ut diceret Mardocheus: Omnes servi regis, et cuncta, que sub ditione ejus sunt, norunt provincia, quod sive vir, sive mulier, non vocatus³, interioris atrium regis intraverit, absque ulla cunctatione statim interficiatur: nisi forte rex auream virgam ad eum tulerit pro signo clementie, atque ita possit vivere. Ego igitur quomodo ad regem intrare potero, que triginta jam diebus non sum vocata ad eum? Quod cum audisset Mardocheus, rursum mandavit Esther, dicens: Ne putes quod animam tuam tantum

liberes, quia in domo regis es præ cunctis Judæis: si enim nunc silueris, per aliam occasionem liberabuntur Judæi: et tu, et domus patris tui peribitis. Et quis novit utrum idcirco ad regnum veneris, ut in tali tempore parareris?

Rursumque Esther hæc Mardocheo verba mandavit: Vade et congrega omnes Judæos, quos in Sosis repereris, et orate pro me. Non comedatis, et non bibatis tribus diebus et tribus noctibus: et ego cum ancillis meis similiter jejunabo, et tunc ingrediar ad regem, contra legem faciens, non vocata, tradensque me morti et periculo. Ivit itaque Mardocheus, et fecit omnia que ei Esther præceperat.

Cap. V. — Die autem tertio induta est Esther regalibus vestimentis, et stetit in atrio domus regie, quod erat interior, contra basilicam regis: at ille sedebat super solium⁴ in consistorio palatii contra ostium domus. Cumque vidisset Esther reginam stantem, placuit oculis ejus, et extendit contra eam virgam auream quam tenebat manu. Que accedens osculata est summitatem virgæ ejus.

Dixitque ad eam rex: Quid vis, Esther regina? Que est petitio tua? Etiam si dimidiam regni partem petieris, dabitur tibi. At illa respondit: Si regi placet, obsecro, ut venias ad me hodie, et Aman tecum, ad convivium quod paravi. Stetitque rex: Vocate, inquit, cito Aman, ut Esther obediat voluntati. Venerunt itaque rex et Aman ad convivium, quod eis regina paraverat.

Dixitque ei rex, postquam vitium liberat abundanter: Quid petis ut detur tibi? Et pro qua re postulas? Etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. Cui respondit Esther: Petitio mea, et preces istæ sunt: Si inveni in conspectu regis gratiam, et si regi placet ut det mihi quod postulo, et meam impleat petitionem, veniat rex et Aman ad convivium quod paravi eis, et cras regi aperiam voluntatem meam.

Egressus est itaque illo die Aman lectus et alacer. Cumque vidisset Mardocheum sedentem ante fores palatii et non solum non assurrexisse sibi, sed nec motum quidem de loco sessionis sue, indignatus est valde: et dissimulata ira, reversus in domum suam, convocavit ad se amicos suos, et Zares uxorem suam: et exposuit illis magnitudinem divitiarum suarum, filiorumque turban, et quanta eum gloria super omnes principes et servos suos rex elevasset. Et post hæc ait: Regina quoque Esther nullum alium vocavit cum rege ad convivium, præter me? Apud quam etiam cras cum rege pransurus sum. Et cum hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quando videro Mardocheum Judæum sedentem ante fores regias, responderuntque ei Zares uxor ejus, et ceteri amici: Tabe parari excelsam trabem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos, et die mane regi, ut appendatur super eam Mardocheus, et sic ibis cum rege lectus ad convivium. Placuit ei consilium, et jussit excelsam parari cruceam.

Cap. VI. — Noctem illam duxit rex insomnem jussitque afferri sibi historias, et annales priorum temporum. Que cum, illo præsentate, legerentur, videntur est ad illum locum, ubi scriptum erat, quomodo nuntiasset Mardocheus insidias Bagathan et Thares eunuchorum, regem Assuerum jugulare cupientium. Quod cum audisset rex, ait: Quid pro hac fide honoris ac præmii Mardocheus consecutus est? Dixerunt ei servi illius ac ministri: Nihil omnino mercedis accepit.

Stetitque rex: Que est, inquit, in atrio? Aman quippe interioris atrium domus regie intraverat, ut suggereret regi, et juberet Mardocheum attingi palibulo, quod in fuerat parparatum, responderunt pueri: Aman stat in atrio. Dixitque rex: Ingradiar. Cumque esset ingressus, ait illi: Quid debet fieri viro quem rex honorare desiderat? Cogitans Aman in corde suo, et reputans quod nullum alium rex, nisi se, vellet honorare, respondit: Homo, quem rex honorare cupit, debet indui vestibus regis, et imponi super equum, qui de sella regis est, et accipere regium diademata super caput suum, et primus de regis principibus ac tyrannis teneat equum ejus, et per plateam civitatis incedens clamet, et dicat: Sic honorabitur, quemcumque rex voluerit honorare.

Dixitque ei rex: Festina, et sumpta stola et equo, fac ut locutus es Mardocheo Judæo qui sedet ante fores palatii. Cave nea quidquam de his, que locutus es, prætermittas. Tollit itaque Aman stolam et equum, indutumque Mardocheum in platea civitatis, et impositum equo præcedebat, atque clamabat: Hoc honore condignus est, quemcumque rex voluerit honorare.

Reversusque est Mardocheus ad januam palatii, et Aman festinavit ire in domum suam, lugens et aperto capite: narravitque Zares uxori suæ, et amicis suis [lat. tæc. suis] omnia que evenissent sibi. Cui responderunt sapientes quos habebat in consilio, et uxor ejus: Si de semine Judeorum est Mardocheus, ante quem cadere cupisti, non poteris ei resistere, sed eades in conspectu ejus. Adhuc illis loquentibus, venerunt eunuchi regis, et cito eum ad convivium, quod regina paraverat, pergere compulerunt.

Cap. VII. — Intravit itaque rex et Aman, ut liberent cum regina. Dixitque ei rex etiam in secundo die, postquam vinum inalerat: Quis est petitio tua, Esther, ut detur tibi? Et quid vis fieri? Etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis.

Ad quem illa respondit: Si inveni gratiam in oculis tuis, o rex, et si tibi placet, dona mihi animam, pro qua rogo, et populum meum, pro quo obsecro. Traditi enim sumus ego et populus meus, ut conteramur, jugulemur, et perreamus. Atque utiam in servos et in famulas venderemur, esset tolerabile malum, si gemens facerem: nunc autem hostis nosler est, cæcus crudelitas redundat in regem.

Respondensque rex Assuerus ait: Quis est iste et cujus potentia, ut hæc audent facere? Dixit Esther: Hostis et inimicus nosler pessimus iste est Aman. Quod ille audiens, illico obstupuit, vultum regis ac reginae ferre non sustinens.

Rex autem iratus surrexit, et de loco convivii intravit in hortum arboribus consilium. Aman quoque surrexit, ut rogaret Esther reginam pro anima sua: intellexit enim a rege sibi paratum malum. Qui cum reversus esset de horto nemo-ribus consilio, et intrasset convivium locum, reperit Aman super lectulum corruisse⁵, in quo jacebat Esther, et ait: Etiam reginam vult opprimere, me præsentate, in domo mea. Necdum

1. Scholion marginale, quod visitur e latera in can. Memmiano, translatum est in contextum librorum editorum, verbum videlicet istud *Judeis*. Ita ut sit sensus *cunctis Judæis in urbe flentibus*: cum in Hebræo æque ac in miss. Latinis legamus absolute, absque Judæorum vocabulo *cunctis qui in urbe erant flentibus*. M. A. N.

2. In regina ms. arreptoque Athach eunuchus, etc.

3. Uno verbo Palatin. ms. invocatus. Sicque paulo infra invocata pro non vocata.

4. Cum Vulgatis addit reginæ mss. pronomen suum.

5. Palatinus super lectulum suum corruisse, etc.

verbum de ore regis exierat, et statim operauerunt faciem ejus.

Dixitque Arborea, unus de eunuchis, qui stabant in ministerio regis: En lignum, quod paraverat Mardocheo, qui locutus est pro rege, stat in domo Aman, habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex: Appendite eum in eo. Suspensus est itaque Aman in patibulo quod paraverat Mardocheo, et regis ira quiescit.

Cap. VIII. — Die illo dedit rex Assuerus Esther reginae domum Aman adversarii Judaeorum et Mardocheus ingressus est ante faciem regis. Confessa est enim et Esther, quod esset potrans suus.

Tullique rex annulum, quem ab Aman recipi jusserat, et tradidit Mardocheo. Esther autem constituit Mardocheum super domum suam. Nec his contenta, procedit ad pedes regis, flovilque, et locuta ad eum oravit, ut malitiam Aman Agagite, et machinationes ejus pessimas, quas exogitaverat contra Judaeos, juberet irritas fieri. At ille ex more septimum aureum protulit manu, quo signum clementiae monstrabatur, illaque consurgens stetit ante eum, et ait: Si placet regi, et si inveni gratiam in oculis ejus, et deprecatio mea non ei videtur esse contraria, obsecro, ut novis epistolis, veteres Aman littere, insidiatoris et hostis Judaeorum, quibus eos in cunctis regis provinciis perire praeparat corriganter. Quomodo enim potero sustinere necem, et interfecionem populi mei? Responditque rex Assuerus Esther reginae, et Mardocheo Judaeo: Domum Aman concessi Esther, et ipsum jussi affigi cruci, quia ausus est manum mittere in Judaeos. Scribite ergo Judaeis, sicut vobis placet, regis nomine, signantes litteras annulo meo. Haec enim consuetudo erat, ut epistolis quae ex regis [At. regio] nomine mittebantur, et illius annulo signatae erant, nemo auderet contradicere.

Acquisque scribis et librariis regis (orat autem tempus tertii mensis, qui appellatur suar) vicesima et tertia illis die scriptae sunt epistolae ad Mardocheum voluerat, ad Judaeos, et ad principes, procuratoresque et iudices, qui centum viginti septem provinciis ab India usque Aethiopiā praesidebant, provinciae atque pro-

1. Vitiose lectum antea est *Martiano procedit*.

vinciae, populo et populo, juxta linguas et litteras suas, et Judaeis ut [At. prout] legere poterant, et audire. Ipsaque epistolae, quae regis nomine mittebantur, annulo ipsius obsignatae sunt, et misse per veredarios: qui per omnes provincias discurrerent, veteres litteras novis nuntiis prevenirent. Quibus imperavit rex, ut convenirent Judaeos per singulas civitates, et in unum praecipere congregari, ut starent pro animalibus suis, et omnes inimicos suos, cum conjugibus ac liberis et universis domibus, et interficerent atque delerent, et spolia eorum diriperent. Et constituta est per omnes provincias una ultionis dies, id est, tertia decima mensis duodecimi ANAN. Summaque epistola haec fuit, ut in omnibus terris ac populis, qui regis Assueri imperio subiacebant, notum fieret paratos esse Judaeos ad capiendam vindictam de hostibus suis. Egressisque sunt veredarii celeres nuntios perferentes, et edictum regis pependit in Susis.

Mardocheus autem, de palatio et de conspectu regis egrediens, fulgebat vestibus regis, hyacinthis videlicet et aereis, coronam auream portans in capite, et amictus serico pallio atque purpureo. Omnisque civitas exsultavit, atque letata est. Judaeis autem nova lux oriri visa est, gaudium, honor, et tripodium. Apud omnes populos, urbes atque provincias, quocumque regis jussa veniebant, mira exsultatio, epulae atque convivia, et festus dies: in tantum ut plures aliteris gentis et sectae, eorum religioni et caeremoniis jungerentur. Grandis enim cunctos Judaici nominis terror invaserat.

Cap. IX. — Igitur duodecimi mensis, quem ANAN vocari ante jam diximus, tertia decima die quando cunctis Judaeis interfectio parabatur, et hostes eorum inhiabant sanguini, versa vice Judaei superiores esse coperunt, et se de adversariis vindicare. Congregatique sunt per singulas civitates, oppida, et loca, ut extenderent manum contra inimicos et persecutores suos. Nullusque ausus est resistere, eo quod omnes populos magnitudinis eorum formido penetraret. Nam et provinciarum iudices, et duces, et procuratores, omnisque dignitas quae singulis locis ac operibus praerat, extollebant Ju-

2. Istam pericopen et spolia eorum diriperent, nostri mss. non agnoscent.

daeos timore Mardochei. Quem principem esse palatii, plurimum posse cognoverant: fama quoque nominis ejus crescebat quotidie, et per cunctorum ora volitabat.

Itaque percusserunt Judaei inimicos suos plaga magna, et occiderunt eos, reddentes eis, quod sibi paraverant facere: in tantum ut etiam in Susan quingentos viros interficerent, extra decem filios Aman Agagite hostis Judaeorum: quorum ista sunt nomina: Pharsandatha et Delphon, et Esphatha, et Phoratha, et Adalia, et Aridatha, et Phormesta, et Arisai, et Aridai [At. Arisai], et Vaizatha [At. Jezatha]. Quos cum occidissent, praedas de substantiis eorum langere voluerunt.

Statimque numerus eorum, qui occisi erant in Susan, ad regem relatus est. Qui dixit reginae: In urbe Susan interfecerunt Judaei quingentos viros, et alios decem filios Aman; quantum putas eos exorere eadem in universis provinciis? Quid ultra postulas, et quid vis ut fieri jubeam? Cui illa respondit: Si regi placet, datur potestas Judaeis, ut sicut fecerunt hodie in Susan, sic et cras faciant, et decem filii Aman in patibulis suspendantur. Praecipitque rex, ut ita fieret. Statimque in Susan pependit edictum, et decem filii Aman suspensi sunt.

Congregatis Judaeis quarta decima die mensis ANAN, interfecti sunt in Susan trecenti viri; nec eorum ab illis direpta substantia est. Sed et per omnes provincias, quae ditioni regis subiacebant, pro animalibus suis steterunt Judaei, interfectis hostibus ac persecutoribus suis: in tantum ut septuaginta quinque milia occisorum impleverunt, et nullus de substantiis eorum quidquam contingeret.

Dies autem tertius decimus mensis ANAN, unus [At. primus] apud omnes interfectionis fuit, et quarta decima die cadere desierunt. Quem constituerunt esse solemnem, ut in eo omni tempore deinceps vacarent epulis, gaudio atque conviviis. At hi qui in urbe Susan eadem exorauerunt tertio decimo, et quarto decimo die ejusdem mensis in caede versati sunt: quinto decimo autem die percuteri desierunt. Et idcirco eundem diem constituerunt solemnem epularum atque letitiae. Hi vero Judaei, qui in

oppidis non muratis ac villis morabantur, quantum decimum diem mensis ANAN conviviorum et gaudii decreverunt, ita ut exsultent in eo, et militant sibi mutuo partes epularum et ciborum.

Scripsit itaque Mardocheus omnia haec, et litteris comprehensa misit ad Judaeos, qui in omnibus regis provinciis morabantur, tam in vicino positus [At. tac. positus], quam procul, ut quartam decimam et quintam decimam diem mensis ANAN pro festis susciperent, et reverente semper anno solemni honore celebrarent quia in ipsis diebus se ulsi sunt Judaei de inimiciis suis et luctus atque tristitia in hilaritatem gaudiumque conversa sunt, essentque dies leti epularum atque letitiae, et mitterent sibi invicem ciborum partes, et pauperibus munuscula largirentur.

Susciperantque Judaei in solemnem ritum cuncta quae eo tempore facere ceperant, et quae Mardocheus litteris facienda mandaverat. Aman enim filius Adaoathi stirpis Agag, hostis et adversarius Judaeorum, cogitavit contra eos malum, ut occideret illos, atque deleret: et misit ANAN, quod nostra lingua vertitur in sortem. Et postea ingressa est Esther ad regem, obsecrans ut conatus ejus hincis regis irriti fierent, et malum, quod contra Judaeos cogitaverat, reverteretur in caput ejus. Denique et ipsum et filios ejus affixerunt cruci, atque ex illo tempore dies isti appellati sunt *PARAN*, id est, Sortium, eo quod *PARA*, id est, sors, in urnam missa fuerit. Et cuncta quae gesta sunt, epistolae, id est, libri hujus volumine continetur; quasque sustinuerunt, et quae deinceps immutatae sunt, susceperunt Judaei super et semen suum: et super cunctos, qui religioni eorum voluerunt [At. volerunt] copulari, ut nulli liceat duos hos dies absque solemnitate transigere: quod scriptura testatur, et certa expellunt tempora, annis sibi jugiter succedentibus. Isti sunt dies, quos nulla unquam debilit oblivio, et per singulas generationes cuncta in toto orbe provincia celebrabunt: nec est ulla civitas, in qua dies *PARAN*, id est, sortium, non observentur a Judaeis, et ab eorum progenie, quae his caeremoniis obligata est.

1. Nostri mss. hic atque infra in *Susis*: tum valde diverso sensu, quingentos viros interficerent et decem, extra filios Aman: minus tamen recte.

2. Reginis ms. *facere poterant, pro ceperant*.

Scripteruntque Esther regina filia Abihail et Mardocheus Judæus, etiam secundam epistolam ut omni studio dies ista solemniter sanctretur in posterum. Et miserunt ad omnes Judæos, qui in centum viginti septem regis Assuero provinciis versabantur, ut haberent pacem et susciperent veritatem, observantes dies Sortium, et suo tempore cum gaudia celebrarent, sicut constituerunt Mardocheus et Esther, et illi observanda susceperunt a se, et a semine suo, jejunia et clamores, et Sortium dies, et omnia, quæ libri hujus, qui vocatur Esther, historia continentur.

Cap. X. — Rex vero Assuero, omnem terram et cunctas maris insulas fecit tributarias: cujus fortitudo et imperium, et dignitas atque sublimitas, quia exaltavit Mardocheum, scripta sunt in libris Medorum, atque Persarum, et quomodo Mardocheus Judaici generis secundus a rege Assuero fuerit, et magnus apud Judæos, et acceptabilis plebi fratrum suorum, quærens bona populo suo, et loquens ea quæ ad pacem seminis sui pertinerunt.

Quæ habentur in Hebræo, plena fide expressi. Hæc autem, quæ sequuntur, scripta reperi in editione Vulgata, quæ Græcorum lingua et illis continetur, et interea post finem libri hoc capitulum ferebatur: quod juxta consuetudinem nostram obelo, ut ait, verum prænotatumus.

+ Dixitque Mardocheus: A Deo facta sunt + ista, recordatus sum somni, quod videram, + hæc eisdem significantis; nec eorum quidquam irritum fuit. Parvus fons, qui crevit in + fluvium, et in lucem solemque conversus est + et in aquas plurimas redundavit: Esther est + quæ rex accepit uxorem, et voluit esse reginam. Duo autem dracones: ego sum, et + Aman. Gentes, quæ convenerant, hi sunt, qui + conati sunt delere nomen Judæorum. Gens + autem mea: Israel est, quæ clamavit ad Deum + minum, et salvum fecit Dominus populum

1. Palatin. ms. *Abigail*: haud tamen recte Hebræo habet אביגיל.

2. Idem ms. *magnus inter Judæos*.

3. Obelorum signa isibi abjecerat plures mss. codices: quæ tamen Mommius canon cum antiquioribus duobus mss. exemplaribus nostris S. Germani a Pratis, notatis 4 et 15, exactissime representant ex hoc loco usque ad finem libri. Mart.

+ sum: liberavitque nos de omnibus malis, + et fecit signa magna atque portentosa inter + gentes: et duas sortes esse precepit, unam + populi Dei, et alteram cunclarum gentium. + Venitque utraque sors in statutum ex illo + jam tempore diem* coram Deo universis + gentibus: et recordatus est Dominus populi + sui, ac misertus est hereditatis suæ. Et ob + servabuntur dies isti in mense ADAR, quarta + decima et quinta decima die ejusdem mensis + cum omni studio et gaudio in unum coetum + populi congregati, in cunctis deinceps generat + rationis populi Israel.

+ Cap. XI. — Anno quarto regnantibus Ptolemæo* et Cleopatra, attulerunt Dositheus, qui + se sacerdotem et Levitici generis ferebat, et + Ptolemæus filius ejus, hanc epistolam eorum + quam dixerunt interpretatum esse Lysimachum + etiam Ptolemæi filium in Jerusalem. *Hæc quoque principium erat in editione Vulgata, quod nec in Hebræo, nec apud ulium fertur interpretatum.*

+ Anno secundo, regnante Artaxerxe Maximo, + prima die mensis xasan, vidit somnium Mardocheus filius Jaira, filii Semet, filii Gies, de + tribu Benjamin: homo Judæus, qui habitabat + in urbe Sosis, vir magnus, et inter primos + aule regie. Erat autem de eo numero captivorum, quos traustulerat Nabuchodonosor + rex Babilonis de Jerusalem cum Jechonia + rege Juda, et hoc ejus somnium fuit: Appa + ruerunt voces, et tumultus, et tonitrua, et + terre motus, et conturbatio super terram, et + ecce duo dracones magni, paratique contra + se in prælium. Ad quorum clamorem cunctæ + concitæ sunt nationes, ut pugnarent contra + gentem justorum. Fortique dies illa tenebrarum et discriminis, tribulationis et angustie, + et ingens formido super terram. Conturbata + que est gens justorum timentium mala sua,

4. Addit idem ms. *ad eos*. Quæ subsequuntur, veteris sunt editionis Vulgatae fragmenta, singulis versibus etiam in Palatino codice obelo prænotata, nec Hieronymum tamen habere interpretem.

5. Vocem *diem regis*. ms. prætermittit.

6. Constantior idem ms. *Tholomæum per th offert*.

+ et præparata ad mortem. Clamaveruntque ad + Deum: et illis vociferantibus, fons parvus + crevit in fluvium maximum, et in aquas + plurimas redundavit. Lux et sol ortus est, et + humiles exaltati sunt, et devoraverunt inclutos. Quod cum vidisset Mardocheus, et sur + rexisset de strato, cogitabat quid Deus facere + vellet, et fixum habebat in animo scire cu + piens quid significaret somnium.

+ Cap. XII. — Morabatur autem eo tempore + in aula regis, cum Bagatha et Thara, eunuchis regis qui negotiosæ erant palatii. Cumque + intellexisset cogitationes eorum, et curas diligentius perdidisset, didicit quod conarentur + in regem Artaxerxem manus mittere, nuntia + vit super eo regi. Qui de utroque habita + questione, confessos duos jussit ad mortem. + Rex autem quod gestum erat, scripsit id + commentariis: sed et Mardocheus rei memoriam litteris tradidit. Præcepitque ei rex, + ut in aula palatii moraretur, datis ei pro + delatione muneribus. Aman vero filius Amadathi fugatus, erat gloriosissimus coram + rege, et voluit nocere Mardocheo et populo + ejus, pro duobus regis eunuchis qui fuerant + interfecti.

Hucusque protentum.

Quæ sequuntur, in eo loco posita erant, ubi scriptum est in columnæ.

Et diriperunt bona, vel substantias eorum.

Quæ in sola Vulgata editione reperimus.

Epistole autem hoc exemplar fuit.

+ Cap. XIII. — Rex maxims Artaxerxes ab + India usque Ethiopiana, centum viginti septem + tem provinciarum principibus et ducibus, + qui ejus imperio subjecti sunt, salutem. + Cum plurimis gentibus imperarem, et universum orbem meæ ditioni subjungassem, + volui nequam abuti potentia magnitudinis, sed elementia, et lenitate gubernare + subjects, ut absque ullo terrore vitam sileat + tio transigentes, optata cunctis mortalibus + pace fruerentur. Quærente autem me a con + silariis meis, quomodo hoc posset impleri, + unus qui sapientia et fide ceteros præcelleret

+ Bal, et erat post regem secundus, Aman nomine, indicavit mihi in toto orbe terrarum + populum esse dispersum, qui novis uretetur + legibus, et contra omnium gentium consuetudinem faciens, regum jussa contemneret, + et universarum concordiam nationum sua + dissensione violaret. Quod cum didicissemus, + videntes unam gentem rebellem adversus + omne hominum genus perversis uti legibus, + nostrisque jussionibus contrarie, et turbare + subjectarum nobis provinciarum pacem atque + concordiam jussimus, ut quoscunque Aman, + qui omnibus provinciis præpositus est, et + secundus a rege, et quem patris loco colimus, monstraverit, cum conjugibus ac liberis + deleantur ab inimicis suis: nullusque eorum + misereatur, quarta decima die duodecim + mensis ADAR anni presentis: ut nefarii homines una die ad inferos descendentes, red + dant imperio nostro pacem, quam turbaverant.

Hucusque exemplar epistolæ.

Quæ sequuntur, post eum locum scripta reperi, ubi legitur.

Pergensque Mardocheus, fecit omnia quæ ei mandaverat Esther.

Nec tamen habentur in Hebræo, et apud nullam gentem feruntur interpretum.

+ Mardocheus autem deprecatus est Dominum, memor omnium operum ejus, et dixit: + Domine, Domine, Rex omnipotens, in ditione + enim tua cuncta sunt posita, et non est qui + possit tui resistere voluntati, si decreveris + salvare Israel. Tu fecisti cælum et terram, et + quidquid cæli ambitu continetur, Dominus + omnium est, nec est qui resistat majestati + tue. Cuncta nosti, et scis, quia non pro superbia et contumelia, et aliqua glorie cupi + ditate fecerim hoc ut non adorarem Aman + superbissimum (libenter enim pro salute + Israel etiam vestigia pedum ejus deo seculari + paratus essem), sed timui ne honorem Dei + mei transferrem ad hominem, et ne quemquam adorarem excepto Deo meo. Et nunc, + Domine rex Deus Abraham, miserere populi + tui, quia voluit nos infamiter perdere, et hereditatem tuam delere. Ne despicias partem

1. Addit regius ms. verbum *dicit*.

+ tuam, quam redemisti tibi de Aegypto.
+ Exaudi deprecationem meam, et propitius
+ esto sortii et funiculo tuo; et converte luctum
+ nostrum in gaudium, ut viventes laudemus
+ nomen tuum, Domine, et ne claudas
+ ora te canentium. Omnis quoque Israel pari
+ mente et observatione clamavit ad Dominum
+ eo quod eis certa mors impederet.

+ *Cap. XIV.* — Esther quoque regina confu-
+ git ad Dominum, pavens periculum, quod
+ imminebat. Cumque deposisset vestes regias,
+ stetit in lacrimis et luctu apta indumenta suscepit,
+ et pro unguentis variis, cinere et stercore
+ eors implavit caput, et corpus suum humiliter
+ lavit jejuniis, omniaque loca, in quibus
+ laetari ante consueverat, crinibus laceratione
+ complevit. Et deprecabatur Dominum Deum
+ Israel, dicens: Domine nū, qui rex noster es
+ solus, adjuva me solitariam, et cujus praeter
+ te nullus auxiliator est alius. Periculum
+ meum in manibus meis est. Audivi a patre
+ meo, quod tu, Domine, tulisses Israel de
+ cunctis gentibus, et patres nostros ex omnibus
+ retro majoribus suis, ut possideros hereditatem
+ sempiternam, fecistisque eis sicut locutus es.
+ Peccavimus in conspectu tuo, et idcirco tradidisti
+ nos in manus inimicorum nostrorum: colimus enim
+ deos eorum. Justus es, Domine: et nunc eis sufficit,
+ quod durissimas nos opprimunt servitute; sed ro-
+ bur manuum suarum, idolorum potentiae
+ deputantes, volunt tua mutare promissa, et
+ delere hereditatem tuam, et claudere ora
+ te laudantium, atque exstinguere gloriam
+ templi et altaris tui, ut aperiant ora gentium,
+ et cadant idolorum fortitudinem, et praedice-
+ rent carnalem regem in sempiternum. Ne
+ tradas Dominus, sceptrum tuum his, qui non
+ sunt, ne rideant ad rīnam nostram: sed
+ converto consilium eorum super eos, et eum
+ qui in nos cepit sarrere, disperde. Memento,
+ Domine, et ostende te nobis in tempore tri-
+ bulationis nostrae, et da mihi fiduciam, Do-
+ mine rex deorum, et universe potestatis:
+ tribue sermonem compositum in ore meo in
+ conspectu leonis, et transfer cor illius in
+ edium hostis nostri, ut et ipse pereat, et ca-
+ teri qui ei consentiunt. Nos autem libera

+ manu tua, et adjuva me, nullum aliud auxi-
+ lium habentem, nisi te, Domine, qui habes
+ omnium scientiam, et nosti quia oderim
+ gloriam iniquorum, et detester cubile ineci-
+ cumisorum, et omnis alienigenae. Tu scis
+ necessitatem meam, quod abominer signum
+ superbiae et gloriae meae, quod est super ca-
+ put meum in diebus ostentationis meae, et
+ detester illud quasi pannum menstruatum, et
+ non portem in diebus silentii mei, et quod
+ non comederim in mensa Aman, nec mihi
+ placeat convivium regis, et non biberim
+ vinum libaninum: et nunquam lotata sit
+ ancilla tua, ex quo haec translata sum usque
+ in presentem diem, nisi in te, Domine Deus
+ Abraham. Deus fortis super omnes, exaudi
+ vocem eorum qui nullam aliam spem ha-
+ bent, et libera nos de manu iniquorum, et
+ crue me a timore meo.

Haec quoque addita reperi in editione Vulgata.

+ *Cap. XV.* — Et mandavit ei *(sicut dicitur in*
+ *quibusdam editionibus)* ut ingrederetur ad
+ regem, et rogaret pro populo suo et pro pa-
+ tria sua. Memorare, inquit, diem humilitatis
+ tuae, quomodo nutrita sis in manu mea,
+ quia Aman secundus a rege locutus es contra
+ nos in mortem: et tu invoca Dominum, et
+ loquere regi pro nobis, et libera nos de
+ morte.

Non enim et ista qua sublata sunt,

+ Die autem tertio deposuit vestimenta or-
+ natu sui, et circumdata est gloria sua. Cum
+ que regio fulgeret habitu, et invocasset
+ omnium rectorem et salvatorem suum, as-
+ sumpsit duas tunicas, et super unam qui-
+ dem innitebatur, quasi praedelicis et nimia
+ teneritudine corpus suum ferro non susti-
+ nens: altera autem famularum sequelatur
+ dominam defluentia in humum indumenta
+ sustentans. Ipsa autem rosso vultum colore
+ perfusa, et gratis ac nitentibus oculis, tris-
+ tem velabat animum, et nimio timore con-
+ tractum. Ingressa igitur cuncta per ordinem
+ ostia, stetit contra regem, ubi ille residebat
+ super solum regni sui indutus vestibus re-
+ giis, utroque fulgens, et pretiosis lapidibus,

+ eratque terribilis aspectu. Cumque elevasset
+ faciem, et ardentibus oculis furoram pectoris
+ indicasset, regina corruit, et in pallorum co-
+ lore mutata, lassum super ancillulam reci-
+ navit caput. Convertitque Deus spiritum
+ regis in mansuetudinem, et festinus ac me-
+ tuens exsilivit de solio, et sustentans eam
+ ulnis suis, donec rediret ad se, his verbis
+ blandiebatur: Quid habes, Esther? Ego sum
+ frater tuus, noli metuere. Non morieris:
+ non enim pro te, sed pro omnibus haec lex
+ consultata est. Accede igitur, et tange scap-
+ trum. Cumque illa reticeret, tulit auream
+ virgam, et posuit super collum ejus, et os-
+ culatus est eam, et ait: Cur mihi non loque-
+ ris? Quae respondit: Vidi te, domine, quasi
+ Angelum Dei, et conturbatum est cor meum
+ praetimore gloriae tuae. Valde enim mirabi-
+ lis es, domine, et facies tua plena est gratia:
+ rum. Cumque loqueretur, rursus corruit, et
+ peme examinata est. Rex autem turbabatur,
+ et omnes ministri ejus consolabantur eam.

Exemplar epistolae regis Artaxerxis, quam pro
+ *Judaea ad totos regni sui provincios misit:*
+ *quod et ipsam in Hebraeo volumine non habet.*

+ *Cap. XVI.* — Rex magnus Artaxerxes ab
+ India usque Aethiopia, centum viginti sep-
+ tem provinciarum ducibus ac principibus,
+ qui nostrae obediunt jussioni, salutem dicit.
+ Multi bonitate principum, et honore qui in
+ eos collatus est abusi sunt in superbia: et
+ non solum subjectos regibus nituntur oppri-
+ mere, sed datam sibi gloriam non ferentes,
+ in ipsos, qui dederunt, moluntur insidias.
+ Nec contenti sunt gratias non agere benefi-
+ cis, et humanitatis in se jura violare: sed
+ Dei quoque cuncta carnis arbitrantur se
+ fugere posse sententiam. Et in tantum vesu-
+ nia proruperunt, ut eos, qui credita sibi
+ officia diligenter observant, et ita cuncta
+ agunt ut omnium laude digni sint, menda-
+ ciorum cuniculis conentur subvertere, dum
+ aures principum simplices, et ex sua natura

+ alios aestimantes, callida fraude decipiunt.
+ Quae res et ex veteribus probatur historiis,
+ et ex his quae geruntur, quotidie, quomodo
+ malis quorundam suggestionibus regum
+ studia depraventur. Unde providendum est
+ paci omnium provinciarum. Nec putare de-
+ betis, si diversa jubeamus, ex animi nostri
+ venire levitate, sed pro qualitate et neces-
+ sitate temporum, ut republicae possit utili-
+ litas, ferre sententiam. Et ut manifestius,
+ quod dicimus, intelligatis, Aman filius Ama-
+ dathi, et animo et gentis Macedo, alienusque
+ a Persarum sanguine, et pietatem nostram
+ sua crudelitate commaculans, peregrinus
+ susceptus est a nobis, et tantam in se expe-
+ rit humanitatem, ut patier noster vocaretur,
+ et aliorum ab omnibus post regem secun-
+ dus: qui in tantum arrogantiae tumorem
+ sublatus est, ut regno privato nos niteretur
+ et spiritu. Nam Mardocheum, ejus fide et
+ beneficiis vivimus, et consortem regni nostri
+ Esther, cum omni gente sua, novis quibus-
+ dam atque inauditis machinis expetivit in
+ mortem: hoc cogitans, ut, illis interfectis,
+ insidiaretur nostrae solitudini, et regnum
+ Persarum transferret in Macedonas. Nos au-
+ tem, a pessimo mortalium Iudeos nec desi-
+ tinatos, in nulla peccatis culpa reperimos,
+ sed e contrario justis utentes legibus, et filios
+ Altissimi et maximi, sempiterni viventis Dei,
+ ejus beneficio et patribus nostris et nobis
+ regnum est traditum, et usque hodie custo-
+ ditur. Unde eas litteras, quas sub nomine
+ nostro ille direxerat, sciat esse irritas. Pro
+ quo scelere ante portas hujus urbis, id est,
+ Susis, et ipse qui machinatus est, et omnis
+ cognatio ejus pendet in patibulis: non noc-
+ tibus, sed Deo ei reddente quod meruit. Hoc
+ autem edictum, quod nunc mittimus, in
+ cunctis urbibus proponatur, ut liceat Iudeis
+ uti legibus suis. Quibus debetis esse admi-
+ niculo, ut eos, qui se ad necem eorum para-
+ verant, possint interficere tertia decima die
+ mensis duodecimi qui vocatur ASAK. Itunc
+ enim diem, omnipotens Deus, memoris est
+ luctus, eis vertit in gaudium. Unde et vos,

1. Regine ms. da mihi fiduciam, rex deorum et universa Domine potestatis.

1. Idem ms. super ancillam.

2. Postrema ista sententia: Rex autem turba-
+ tur, et omnes, etc., in regine ms. desideratur.

3. Idem ms. gloriam non inferentes.

4. Idem ms. in tantum arrogantiae et honore
+ sublatus est.

+ Inter ceteros festos dies hanc habetote diem,
 + et celebrato eam cum omni letitia, ut et in
 + posterum cognoscatur, omnes qui fideliter
 + Persis obediunt, dignam pro fide recipero
 + mercedem: qui autem insidiantur regno
 + coram, perire pro scelere. Omnis autem

+ provincia et civitas que noluerit, solemniter
 + talis hujus esse particeps, gladio et igne
 + pereat, et sic deleatur, ut non solum homi-
 + nibus, sed etiam bestiis in via sit in sempi-
 + ternum; pro exemplo contemptus, et inobe-
 + dientis.

1. Finito Esther libro ad canonem Hebraice
 veritatis conclusionem istam subjungit Mamianum
 exemplar: **EXPLICIT TERTIUS ORDO MACHABEORUM.**
 INCIPIT QUARTUS ORDO ROMANORUM QUI IN HEBRÆO-
 RUM CANONE NON HABENTUR. Quam litteris aureis
 descripta leguntur in medio figuræ orbiculatæ coro-
 nam civicam exprimentis veterum summorum. Eodem
 habet ms. bibliothecæ Ecclesie Narionensis,
 sed stylo simpliciori in hunc modum: **EXPLICIT LIBER**
ESTER V. SEC. **EXPLICIT TERTIUS ORDO MACHABEO-**
RUM, ETC. Notat igitur vetus esse septuaginta in
 libro Esther, in quo volumine explicit ultimus ordo
 librorum canonis. Hæc etiam leguntur partim mi-
 nis, partim atramento: litteris autem uncialibus seu
 majusculis scripta in ms. San-Germanensium, 15:
 « Finita Esther, Deo gratias, Amen. Hujusque
 completum est vetus testamentum, illi est, omnes
 canonicæ scripturæ (lege, omnes canonicæ Scripturæ,

que sunt) quod sunt libri viginti quatuor: quas
 translulit Hieronymus presbyter, de Hebraica veri-
 tate in Latinam veritatem sermonem. Summo studio
 summæque cura per diversos codices oberrans
 editiones perquisivi; in unum collegi corpus, et
 scribens transfodi, fecique pandectem... Cæteræ
 vero scripturæ, quæ non sunt canonicæ, sed dicun-
 tur *ecclesiasticæ*, istæ sunt, id est, liber *Judith*,
Tobias, libri *Maccabæorum* duo, *Sapientia*, que
 dicitur *Salomonis*, et liber Jesu filii Sirac, et liber
Pastoris. Explicit in nomine Patris, et Filii, et Spi-
 ritus sancti. Amen ».

Hic subjungit idem excerptor librum *Judith*
 secundum antiquam translationem Latinam usu
 receptam in Ecclesia ante Hieronymum: de qua
 veteri Vulgata dicturi sumus in appendice veteris
 Testamenti. De canone vero hæctenus dicta sufficiant.
 Marc.

EXPLICIT LIBER ESTER.

EXPLICIT CANON HEBRAICÆ VERITATIS.

SANCTI EUSEBII HIERONYMI,

STRIDONENSIS PRÆSBYTERI

DIVINÆ BIBLIOTHECÆ

PARS SECUNDA.

*Complectens aliquot libros qui in Hebræorum canone non habentur,
 vel qui in Hebræo canone quidem habiti, iterum tamen e textu
 Græco Septuaginta versi sunt.*

POSTREMUS ORDO

VETERIS TESTAMENTI.

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

→ Inter ceteros festos dies hanc habetote diem,
→ et celebrato eam cum omni letitia, ut et in
→ posterum cognoscatur, omnes qui fideliter
→ Persis obediunt, dignam pro fide recipero
→ mercedem: qui autem insidiantur regno
→ coram, perire pro scelere. Omnis autem

→ provincia et civitas que noluerit, solemniter
→ talis hujus esse particeps, gladio et igne
→ pereat, et sic deleatur, ut non solum hominibus,
→ sed etiam bestiis in via sit in semper
→ terrarum, pro exemplo contemptus, et inobedi-
→ dentis.

1. Finito Esther libro ad canonicam Hebraicam
veritatis conclusionem istam subiungit Mammiannum
exemplar: **EXPLICIT TERTIUS ORDO MACHABAEORUM.**
INCIPIT QUARTUS ORDO ROMANORUM QUI IN HEBRAICIS
NON HABENTUR. Qui Hebrais auris
descripta leguntur in medio figurae orbiculae coro-
nam civicam exprimentis veterum summorum. Eodem
habet nos. Bibliothecae Codex Ecclesiae Narionensis,
sed stylo simpliciori in hunc modum: **EXPLICIT LIBER**
ESTER. V. REC. EXPLICIT TERTIUS ORDO MACHABAEORUM,
etc. Notat igitur vetus esse septuaginta in
libro Esther, in quo volumine explicit ultimus ordo
librorum canonicus. Haec etiam leguntur partim mi-
nis, partim atramento: litteris autem uncialibus seu
majusculis scripta in ms. Sain-Germainensi, 15:
« Finita Esther, Deo gratias, Amen. Huiusque
completum est vetus testamentum, illi est, omnes
canonice scripturas (lege, omnes canonice Scripturas,

que sunt) quod sunt libri viginti quatuor: quas
transulit Hieronymus presbyter, de Hebraica veri-
tate in Latinam veritatem sermonem. Summo studio
summarum cura per diversos codices oberrans
editiones perquisivi; in unum collegi corpus, et
scribens transfodi, fecique pandectem. . . . Ceterae
vero scripturae, quae non sunt canonice, sed dicun-
tur ecclesiasticae, istae sunt, id est, liber *Judith*,
Tobias, libri *Maccabaeorum* duo, *Sapientia*, que
dicitur *Salomonis*, et liber Jesu filii Sirac, et liber
Pastoris. Explicit in nomine Patris, et Filii, et Spi-
ritus sancti. Amen ».

His subiungit idem excerptor librum *Judith*
secundum antiquam translationem Latinam usu
receptam in Ecclesia ante Hieronymum: de qua
veteri Vulgata dicturi sumus in appendice veteris
Testamenti. De canone vero hactenus dicta sufficiant.
Mant.

EXPLICIT LIBER ESTER.

EXPLICIT CANON HEBRAICÆ VERITATIS.

SANCTI EUSEBII HIERONYMI,

STRIDONENSIS PRESBYTERI

DIVINÆ BIBLIOTHECÆ

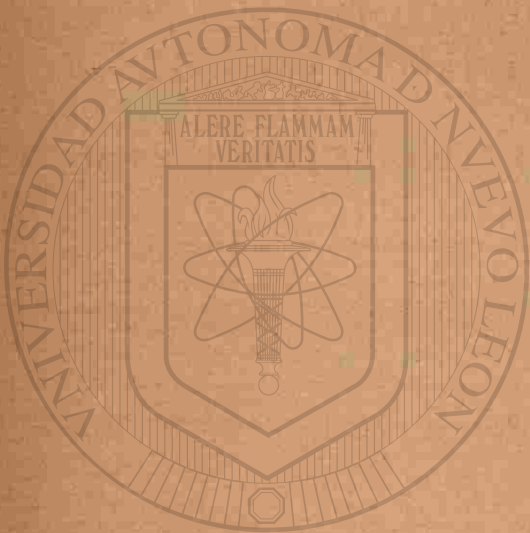
PARS SECUNDA.

*Complectens aliquot libros qui in Hebræorum canone non habentur,
vel qui in Hebræo canone quidem habiti, iterum tamen e textu
Græco Septuaginta versi sunt.*

POSTREMUS ORDO

VETERIS TESTAMENTI.

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA
DIRECCIÓN GENERAL DE

PRÆFATIO HIERONYMI

IN

LIBRUM TOBIÆ.

CHROMATIO ET HELIODORO EPISCOPIS HIERONYMUS PRESBYTER IN DOMINO SALUTEM.

Mirar inon desino extractionis vestre instantiam, exigitis enim, ut librum Chaldeo sermone conscriptum, ad Latinum stylum traham, librum

utique Tobie, quem Hebræi de catalogo divinarum Scripturarum seculis, his, quæ apocrypha memorant, manciparunt. Feci satis desi-

1. Chromatio scilicet Aquilæ, Heliodoro autem Altini episcopo.

2. Ita legit nûs, codex habitorum maximus Carthusiæ Villæ-Novæ secus Avenionem: et ita legendum consentiunt viri litterati, Lauder à Sancto Martino et ceteri omnes, quibus exploratum est Judæos, non alios Hagiographos libros agnoscere: proter eos qui tertium ordinem canonis Hebræi constituent. Eilid corrupte legunt cum mss. quàm plurimis, *Hagiographa*: non enim potuit Tobie liber de canone seu catalogo divinarum Scripturarum sociari, ut verbis utar sancti doctoris, quin ab ordine hagiographorum simul seccaretur; et inter apocrypha apud Hebræos reponebatur. Ne quis vero hic nobis obestret invidia livor, vel inimicus homo; meminere omnes ad singulos libros hagiographos Hebræorum fuisse memoratos, numeratosque ab Hieronymo præfatione in libros Regum; intra quos nec Tobiam, nec Judith nullatenus recensere voluit. Tertius, inquit, ordo *apocrypha* possidet; et primus liber incipit a *Job*, secundus a *David*. . . Tertius est Salomon tres libros habens: *Proverbia*. . . *Ecclesiastes*. . . *Canticum Canticorum*. . . Quartus est Daniel. . . *Septimus Dabrenjami*. . . qui liber apud nos *Hesperio* primus et secundus inscribitur. Octavus *Esras*, qui et ipse similiter apud Græcos et Latinos in duos libros divisus est. Nonus *Esther*. Atque ita sunt pariter veteris legis libri viginti duo, id est, Mosis quinque: prophetarum octo: hagiographorum novem. Quoniam nonnulli Ruth et *moth* Cister *apocrypha* scriptitent, et libros hos in suo putent numero supputandos: eo per hoc

esse præco legis libros viginti quatuor. . . *Hic prologus Scripturarum, quasi galatum principium omnibus libris, quos de Hebræo verbum in Latinum, convertere potest: ut scire valeamus quidquid extra hos est, inter apocrypha esse ponendum. Igitur sapientia. . . et Jesu filii Sirac liber, et Judith, et Tobie, et Pastor, non sunt in canone. Quam parum sibi constaret Hieronymus, si Tobie librum, quem hoc loco inter apocrypha esse ponendum deseruit, postea dixerit præfatione in eundem Tobiam, apud Hebræos inter hagiographa fuisse mancipatum. Haque ne contraria sibi et invicem pugnantia docuisse credatur sanctus doctor, error veterum librorum castigandus est ad fidem mss. exemplaris supra laudati: summa namque diligentia primus descriptus, secundis etiam curis emendator factus est, ac melioris notæ. At de his iterum præfatione in Judith, ubi ad nostram lectionem, apocrypha, confirmandam accedit alter mss. biblicorum codex bibliothecæ Avenionensis collegii e sociate Jesu. MARC.*

— Plurique alii libri cum veteres tum recentiores legunt *hagiographa*, hæcque lectionum sunt critica cetera docti, qui ea maxime de causa præferant, quod liber iste, tametsi in priorem Hebr. canonem, libros tantummodo Hebræice scriptos complectentem, receptus non sit, divinam tamen auctoritatem tum apud ipsos, tum apud Ecclesie patres continue obtinuerit, ut ex utriusque partis testimoniis, et Grotii præterea, ac Sædi Sennænsis argumentis comparatum est. Niliosædas impressa lectio, *apocrypha*, quam et Martinus pridem ex mss. restituit,

derio vestro, non tamen meo studio. Arguunt enim nos Hebræorum studia, et imputant nobis, contra suum canonem Latinis auribus ista transferro. Sed melius esse iudicans Pharisæorum displicere iudicio, et episcoporum iussionibus deservire, insisti ut potui. Et quia vicina est Chaldaeorum lingua sermoni Hebræico: utrius-

que et argumentis manavit, unice vera est, eamque antec probat et res ipsa, et Hieronymianus contextus uetus huius loci, sed et in prologo galato multo laudatius, demum et prologo ad libros Salomonis, atque alio in Jenam. Major quoque ab ea stat numerus codicum miss. atque eorum auctoritas, qui ita omnia in suis exemplaribus scriptum invenerunt, ut est auctor glossæ ordinalis, Comestor, Hugo card. liber Marmotrecus, Abulensis, auctor præstationis bibliorum una cum glossæ ordinalis et Lyranæ editorum, astipulantibus etiam, Drisdone, Catharino, Garcia Galarza, ac dudum Simoni, atque aliis. Quin etiam ex his mss. qui *hagiographa* præferunt, aut hic aut inferius ad prologum Judithæ, qui genericus huius locus est, nonnulli annotant ad libri oram, *apocrypha*. Sic habet glossa interlinearis ad hunc locum, atque haberi testatur Humfredus Hodys in

quodam ms. Lambethano ad prolog. Judithæ, ubi notatum in marginis manu supra an. 260 venista: *Apocrypha est verior lectio*. Idem ait: In alio Bodlejano (NE. A. 24) annotatur ad prolog. Tobias manus antiquæ, *imo verius inter apocrypha*. Sic *apocrypha* legitur in prolog. Judith. in alio libro Lambethano optimæ notæ 2 vol. prægrand. et in libro Bodlejano (NE. F. 3 25) legitur *apocrypha* in utroque prologo. Inter antiquiores quotquot lectionem *hagiographa* veram esse crediderunt, largiori sensu sumendam esse statunt. Sic Dionysius Carthus. et in tertio quodam bibliogr. ms. Bodlejano (F. 107) ad vocem *hagiographa* in prolog. Tobie notatum, *id est, apocrypha: scilicet hagiographa dicuntur large*. Et in prolog. Iudith. ad eandem vocem apponitur nota interlinearis, *large*.

quodam ms. Lambethano ad prolog. Judithæ, ubi notatum in marginis manu supra an. 260 venista: *Apocrypha est verior lectio*. Idem ait: In alio Bodlejano (NE. A. 24) annotatur ad prolog. Tobias manus antiquæ, *imo verius inter apocrypha*. Sic *apocrypha* legitur in prolog. Judith. in alio libro Lambethano optimæ notæ 2 vol. prægrand. et in libro Bodlejano (NE. F. 3 25) legitur *apocrypha* in utroque prologo. Inter antiquiores quotquot lectionem *hagiographa* veram esse crediderunt, largiori sensu sumendam esse statunt. Sic Dionysius Carthus. et in tertio quodam bibliogr. ms. Bodlejano (F. 107) ad vocem *hagiographa* in prolog. Tobie notatum, *id est, apocrypha: scilicet hagiographa dicuntur large*. Et in prolog. Iudith. ad eandem vocem apponitur nota interlinearis, *large*.

INCIPIT

LIBER¹ TOBIE.

Cap. I. — Tobias ex tribu et civitate Nephthali (que est in superioribus Galilee supra Naasson, post viam que ducit ad occidentem, in sinistro habens civitatem Sephet), cum captus esset in diebus Salmanasar regis Assyriorum, in captivitate tamen positus, viam veritatis non deseruit. Ita ut omnia, que habere poterat, quotidie concupivis fratribus, qui erant ex eius genere, impertiret. Cumque esset junior omnibus in tribu Nephthali, nihil tamen puerile gessit in opere. Denique cum irent omnes ad vitulos aureos, quos Jeroboam fecerat rex Israel, hic solus fugiebat consortia omnium, sed pergebat in Jerusalem ad templum Domini, et ibi adorabat Dominum Deum Israel, omnia primitiva sua et decimas suas fideliter offerens, ita ut in tertio anno proselytiss, et advenis ministraret omnem decimationem. Hæc et his similia secundum legem Dei puerulus observabat. Cum vero factus esset vir, accepit uxorem Ananiam de tribu sua, genuitque ex ea filium, nomen suum imponens ei, quem ab infantia timere Deum docuit, et abstinere ab omni peccato.

Igitur, cum per captivitatem devenisset cum uxore sua, et filio in civitatem Ninivem cum omni tribu sua, cum omnes ederent ex cibus gentiliam, iste custodivit animam suam et nun-

quam contaminatus est in ovis eorum. Et quoniam memorem fuit Domini in toto corde suo, dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis, et dedit illi potestatem quocumque vellet ire, habens libertatem quæcumque facere voluisset. Pergebat ergo ad omnes, qui erant in captivitate, et monita salutis dabat eis.

Cum autem venisset in Ragos civitatem Medorum, et ex his, quibus honoratus fuerat a rege, habuisset decem talenta argenti: et cum in multa turba generis sui Gabelum egentem videret, qui erat ex tribu ejus, sub chirographo dedit illi memoratum pondus argenti.

Post multum vero temporis, mortuo Salmanasar rege, cum regnaret Sennacherib filius ejus pro eo, et filius Israel exosos haberet in conspectu suo, Tobias quotidie pergebat per omnem cognationem suam, et consolabatur eos, dividebatque unicuique, prout poterat, de facultatibus suis: esurientes alebat, nudisque vestimenta præbebat, et mortuis atque occisis sepulcrorum sollicitus exhibebat.

Denique cum reversus esset rex Sennacherib, fugiens a Jaddæa plagam, quam circa eum fecerat Deus propter blasphemiam suam, et iratus multos occideret ex filiis Israel, Tobias sepeliebat corpora eorum. At ubi nuntiatio est regi,

1. Hunc librum, quem satis habuit Marianus ex Vaticana edit. Edidit expressissime, nos ad antiquissimum ejusdem Vaticanae bibliothecæ Palatinum ms. codicem n. 24 prænotatum contingenter eiegimus. Sed et alium consulimus hîdem Vaticanum, olim regium Sacerdotum ms. sub n. 7, quem et in superioris tem. libris recognoscendis bonæ frugis experti sumus. Dicitur porro quidam alius S. Germani Pra-

tensis ms. hinc præferre interscriptionem: *Liber octorum Tobie filii Ananias, filii Gabrielis de tribu Nephthaliim*. Sed Chaldaicus textus unice verissimam hanc suam expressit, paucis, nullam Tobie genealogiam videtur exhibuisse; tametsi alii textus, et Græcæ edit. quarum ille ms. sequitur normam, adhuc fusiores genealogias, easque inter se varias nectant.

jussit eum occidi, et tulit omnem substantiam ejus. Tobias vero cum filio suo et cum uxore fugiens, nudus latuit, quia multi diligebant eum. Post dies vero quadraginta quinq; occiderunt regem filii ipsius, et reversus est Tobias in domum suam, omnisque facultas ejus restituta est ei.

Cap. II. — Posthinc vero, cum esset dies festus Domini, et factum esset prandium bonum in domo Tobiae, dixit filio suo: Vade, et adhuc aliquos de tribu nostrae, fumantes Deum, ut epulentur nobiscum. Cumque abisset reversus nuntiavit ei, cum ex filiis Israel jugulatum jacere in platea. Statimque exsilens de aedulo suo, relinquens prandium, jejunos pervenit ad corpus: tollensque illud portavit ad domum suam occulte, ut, dum sol occubisset, caute sepeliret eum. Cumque occultasset corpus, manducavit panem cum lacte et tremore, memorans illum sermonem, quem dixit Dominus per Amos prophetam: Dies festi vestri convertentur in lamentationem et fluctum. Cum vero sol occubisset, abiit, et sepelivit eum. Arguebant autem eum omnes proximi ejus, dicentes: Jam hujus rei causa inferni iussus es, et vix effugisti mortis imperium, et Heram sepelis mortuos? Sed Tobias plus timens Deum quam regem, rapiebat corpora occisorum, et occultabat in domo sua, et medicis noctibus sepeliebat ea.

Contigit autem ut quadam die fatigatus a sepultura, veniens in domum suam, factasset se iuxta parietem, et obdormisset, et ex nido hircinidum dormienti illi calida stercorea inciderent super oculos ejus, heretque caecus. Hanc autem tentationem ideo permisit Dominus evenire illi, ut posteris daretur exemplum patientiae ejus, sicut et sancti Job. Nam cum ab infantia sua semper Deum timeret, et mandata ejus custodierit, non est contristatus contra Deum, quod plaga caecitatis eveniret ei, sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vitae suae. Nam sicut et cognati ejus iridebant vitam ejus, dicentes: Ubi est spes tua, pro qua elemosynas et sepulturas faciebas? Tobias vero increpabat eos, dicens: Nolite ita

loqui: quoniam filii sanctorum sumus, et vitam illam expectamus quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquam mutant ad se.

Anna vero uxor ejus ibat ad opus textrinum quotidie, et de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferrebat. Unde factum est, ut haec dum caprarum accipiens detulisset domi: cujus cum vocem balantis vir ejus audisset, dixit: Videte, ne forte furtivus sit, reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut colligere. Ad haec uxor ejus irata respondit: Manifeste vana facta est spes tua, et elemosynae tuae modo apparuerunt [At. parcerunt]. Atque his et aliis hujusmodi verbis exprobrabat ei.

Cap. III. — Tunc Tobias ingemuit, et cepit orare eum lacrymis, dicens: Justus es, Domine, et omnia judicia tua iusta sunt, et omnes viae tuae, misericordia, et veritas, et iudicium. Et nunc, Domine, memor esto mei, et ne vindictam superas de peccatis meis, neque reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum. Quoniam non observimus praeceptis tuis, ideo traditi sumus in direptionem, et captivitatem, et mortem, et in fabulam, et in improperium omnibus nationibus, in quibus dispersisti nos. Et nunc, Domine, magna judicia tua, quia [At. qui] non egimus secundum praecepta tua, et non ambulavimus sinceriter coram te. Et nunc, Domine, secundum voluntatem tuam fac mecum, et precipe in pace recipi spiritum meum: expedit enim mihi mori magis quam vivere.

Eadem itaque die contigit, ut Sara filia¹ Raguelis in Bages civitate Medorum, et ipsa audiret improperium ab una ex ancillis patris sui, quoniam tradita fuerat septem viris, et demonium nominis Asmodeus occiderat eos, mox ut ingressi fuissent ad eam. Ergo cum pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens: Amplius ex te non² videamus filium aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum. Nunquid et occidero me vis sicut jam occidisti septem viros? Ad hanc vocem porrexit in superius cubiculum [At. superiori cubiculo] domus suae: et tribus diebus, et tribus noctibus non manducavit, neque bibit: sed in oratione per-

sistens, cum lacrymis deprecabatur Deum, ut ab isto improperio liberaret eam. Factum est autem die tertia, dum compleret orationem honorificans Dominum, dixit: Benedictum est nomen tuum, Deus patrum nostrorum: qui cum iratus fueris, misericordiam facies, et in tempore tribulationis peccata dimittis his qui invocant te. Ad te, Domine, faciem meam convertito, ad te oculos meos³ dirigo. Peto, Domine, ut de vinculo improperii hujus absolvas me, aut certe desuper terram eripias me. Tu sets, Domine, quia nunquam concupivi virum, et mundam servavi animam meam ab omni concupiscentia. Nunquam cum ladentibus misui me: neque cum his, qui in levitate ambulant, participem me praebui. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea consensui suscipere. Et, aut ego indigna fui illis, aut illi⁴ forsitan me non fuerunt digni: quia forsitan viro alii conservasti me. Non est enim in hominis potestate consilium tuum. Hoc autem pro certo habet omnis qui te colit: quod vita ejus, si in probatione fuerit, coronabitur: si autem in tribulatione fuerit, liberabitur, et si in correctione fuerit, ad misericordiam tuam venire [At. pervenire] licet. Non enim delectaris in perditionibus nostris: quia post tempestatem, tranquillum facis: et post lacrymationem et fletum, exultationem infundis. Sit nomen tuum, Deus Israel, benedictum in saecula.

In illo tempore exaudite sunt preces amborum in conspectu gloriae summi Dei, et missus est Angelus Domini Sanctus Raphael, ut curaret⁵ eos ambos, quorum uno tempore sunt oratione in conspectu Domini recitata.

Cap. IV. — Igitur cum Tobias pulsaret orationem suam exaudiri, ut mori potuisset, vocavit ad se Tobiam filium suum, dialtque ei: Audi, fili mi, verba oris mei, et ea in corde tuo, quasi fundamentum construe. Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli: et honorem habebis matri tuae omnibus diebus vitae ejus: memor enim esse debes, quae et quanta pericula passa sis propter te in utero suo. Cum autem et ipsa compleverit tempus vitae suae, se-

pelias [At. sepelias] eam circa me. Omnibus autem diebus vitae tuae in meitate habeto Deum: et cave, ne aliquando peccato consentias, et pretermissas praecepta Domini dei nostri. Ex substantia tua fac elemosynam, et noli avertere faciem tuam ab illo paupere, ita enim fiet, et nec a te avertatur facies Domini. Quomodo poteris, ista esse misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Praemium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis. Quoniam elemosyna ab omni peccato et a morte liberat, et non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo elemosyna omnibus facientibus [At. qui faciunt] eam. Attende tibi, fili mi, ac omni fornicatione, et praeter uxorem tuam, nunquam patiaris crimine scire. Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas: in ipsa enim initium summi patris perditio. Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue, et merces mercenarii tui apud te omnino non remaneat. Quod ab alio odoris fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias, panem tuum cum esurientibus et egenis comede, et de vestimentis tuis nudos tege. Panem tuum et vinum tuum super sepulchrum iusti constitue, et noli ex eo manducare et bibere cum peccatoribus. Consilium semper a sapiente perquire. Omni tempore benedic Deum: et pete ab eo, ut vias tuas dirigat, et omnia consilia tua in ipso permanent.

Indico etiam tibi, fili mi, dedisse me decem talenta argenti, dum adhuc infansulus esses, Gabelo, in Bages civitate Medorum, et chirographum ejus apud me habeo: et ideo parquise quomodo ad eum pervenias, et recipias ab eo supra memoratum pondus argenti, et restituas ei chirographum suum. Noli timere, fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timerimus Deum, et recesserimus ab omni peccato, et feberimus bone.

Cap. V. — Tunc respondit Tobias patri suo, et dixit: Omnia quaecumque praecipisti mihi,

1. In Palatino ms. *judicia tua vera sunt.*

2. Idem ms. et *traditi sumus*. Graeco vero *Uoxae* *habez*, etc.

3. Cum Palatino reginae ms. *filia Raguel in civitate*, absque intermedio nomine *Rages*.

4. Idem ms. non *videbitur*.

1. *Virum convertito pro dirigo*, nostri mss. *procurant*.

2. Palatino ms. *illi mihi forsitan non fuerunt*, etc.

3. Pronomen *eor*, tacet idem ms. tum legit, *quorum uno tempore fuerat oratio in conspectu recitata*.

4. Illo quoque nomine *Domini* idem ms. tacet.

faciam, pater. Quomodo autem pecuniam hanc requiram, ignoro. Ille me nescit, et ego eum ignoro: quod aliquid dabo ei? Sed usque viam, per quam pergatur illuc, aliquando cognovi. Tunc pater suus respondit illi, et dixit: Chirographum quidem istius penes me habeo, quod dum illi ostenderis, statim restituet. Sed perge nunc, et inquirere tibi aliquem fidelem virum, qui est tecum salva mercede sua: ut, dum adhuc vivo, recipias eam.

Tunc egressus Tobias, invenit juvenem splendidum, statim percinctum, et quasi paratum ad ambulandum. Et ignorans quod Angelus Dei esset, salutavit eum, et dixit: Unde es habemus, bone juvenis? At ille respondit: Ex filiis Israeli. Et Tobias dixit ei: Nosti viam, qua duca in regionem Medorum? Cui respondit: Novi: et omnia itinera ejus frequenter ambulavi, et mansi apud Gabelum fratrem nostrum: qui moratur in Bages civitate Medorum, qua posita est in monte Ebalanis. Cui Tobias ait: Sustine me, obsecro, donec haec ipsa muniam patri meo.

Tunc ingressus Tobias, indicavit universa haec patri suo. Super qua admiratus pater, rogavit, ut introiret ad eum.

Ingressus itaque salutavit eum, et dixit: Gaudium tibi sit semper. Et ait Tobias: Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sodeo, et lumen coeli non video? Cui ait juvenis: Forti animo esto, in proximo est ut a Deo cureris. Dixit itaque illi Tobias: Numquid poteris perducere filium meum ad Gabelum in Bages civitatem Medorum? Et cum redieris, restituiam tibi mercedem tuam. Et dixit ei Angelus: Ego ducam et reducam eum ad te. Cui Tobias respondit: Rogo te, indica mihi, de qua domo, aut de qua tribu es tu? Cui Raphael Angelus dixit: Genus quavis mercenarii, an ipsum mercenarium, qui cum filio tuo est? Sed ne forte sollicitum te reddam, ego sum Azarias Ananiae magni filius. Et Tobias respondit: Ex magno genere es tu. Sed peto ne irascaris quod voluerim cognoscere genus tuum. Dixit autem illi Angelus: Ego sanum ducam, et sanum tibi reducam filium tuum. Respondens autem Tobias, ait: Bene ambuletis, et sit Deus in itinere vestro, et Angelus ejus comitetur vobiscum.

1. Tota isthuc pericopa: Et fel valet ad unguendo oculos in quibus fuerit albugo, et sanabuntur, in Palatino ms. desideratur.

Tunc paratis omnibus, quae erant in via portanda, fecit Tobias vale patri tuo et matri suae, et ambulaverunt ambo simul.

Cumque profecti essent, coepit mater ejus flere, et dicere: Baculum senectutis nostrae fuisti, et transmisisti a nobis. Numquam tuisset ipsa pecunia, pro qua misisti eum. Sufficiebat enim nobis paupertas nostra, ut divitias computaremus hoc, quod videbamus filium nostrum. Dixitque ei Tobias: Noli flere, salvis perveniet filius noster, et salvis revertetur ad nos, et oculi tui videbunt illum. Credo enim quod Angelus Dei bonus comitetur ei, et bene disponat omnia, quae circa eum geruntur, ita ut eam gaudio revertatur ad nos. Ad hanc vocem cessavit mater ejus flere, et lacuit.

Cap. VI. — Profectus est autem Tobias, et canis secutus est eum, et mansit prima mansione juxta fluvium Tigris. Et exivit ut lavaret pedes suos, et ecce piscis immanis exivit ad devorandum eum. Quem expavescens Tobias clamavit voce magna, dicens: Domine, invadit me. Et dixit ei Angelus: Apprehende branchiam ejus, et trado eum ad te. Quod cum fecisset, attraxit eum in siccum, et palpitate cepit ante pedes ejus. Tunc dixit ei Angelus: Etenim hunc piscem, et cor ejus, et fel, et jecur repona tibi: sunt enim haec necessaria ad medicamenta utiliter. Quod cum fecisset assavit carnes ejus, et secum tulerunt in via: caetera salierunt, quae sufficerent eis, quousque pervenirent in Bages civitatem Medorum. Tunc interrogavit Tobias Angelum, et dixit ei: Obsecro te, Azarias frater, ut dicas mihi, quod remedium habebunt ista, quae de pisce servare jussisti? Et respondens Angelus, dixit ei: Cordis ejus particulam si super carbones ponas, fumus ejus extrahet omne genus demoniorum, sive a viro, sive a muliere, ita ut ultra non accedat ad eos¹. Et fel valet ad unguendo oculos in quibus fuerit albugo, et sanabuntur.

Et dixit ei Tobias: Ubi vis ut maneam? Respondensque Angelus, ait: Est hic Bagei nominis, vir propinquus de tribu tua, et hic habet filiam nomine Saram, sed neque masculum, neque feminam ullam habet aliam praeter eam. Tibi debetur omnis substantia ejus, et

oportet eam te accipere conjugem. Pete ergo eam a patre ejus, et dabit tibi eam in uxorem. Tunc respondit Tobias, et dixit: Audio quia traditus est septem viris, et mortui sunt, sed et hoc audivi, quia demonium occidit illos. Timeo ergo, ne forte et mihi haec eveniant: et cum sim unicuique parentibus meis, deponam senectutem illorum cum tristitia ad inferos. Tunc Angelus Raphael dixit ei: Audi me, et ostendam tibi qui sunt, quibus prevalere potest demonium. Hi namque qui conjugium ita suscipiunt ut Deum a se et a sua mente excludant, et suae libidini ita vacent, sicut equus et mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem demonium super eos. Tu autem cum acceperis eam ingressus cubiculum, per tres dies continens esto ad ea, et nihil aliud, nisi orationibus vacabis cum ea. Ipsa autem nocte, incenso jecore piscis, fugabitur demonium. Secunda vero nocte in copulatione sanctorum patriarcharum admitteris. Tertia autem nocte, benedictionem consequeris, ut filii ex vobis procedant incolumes. Transacta autem tertio nocte, accipies virginem cum timore Domini amore filiorum magis quam libidine ductus, ut in semine Abrahae benedictionem in filiis consequaris.

Cap. VII. — Ingressi sunt autem ad Bagelem, et suscepit eos Bagelem cum gaudio. Intuensque Tobiam Bagelem, dixit Anne uxori suae: Quam similis est juvenis iste consobrinus meo! Et cum haec dixisset, ait: Unde estis, juvenes fratres nostri? At illi dixerunt: Ex tribu Nephthali sumus ex captivitate Ninive. Dixitque illis Bagelem: Nostis Tobiam fratrem meum? Qui dixerunt: Novimus. Curum nulla bona loqueretur de eo, dixit Angelus ad Bagelem: Tobias, de quo interrogas, pater istius est. Et misit se Bagelem, et cum lacrymis osculatus est eum, et plorans supra oculos ejus, dixit: Benedictio sit tibi, fili mi, quia boni et optimi viri filius es. Et Anna uxor ejus, et Sara ipsorum filia, lacrymante sunt.

Postquam autem locuti sunt, praecipit Bagelem ambo simul, ut sanitas daretur eis. Dixitque Tobias: Domine Deus patrum nostrorum, benedicant te caeli et terrae, mareque et fontes, et flumina et omnes creaturae tuae, quae in eis sunt. Tu fecisti Adam de limo terrae, dedisti ei adjutorium terram. Et nunc, Domine, tu scis,

audito verbo, Bagelem exparit, sciens quid eveniret illis septem viris, qui ingressi sunt ad eam: et timere coepit ne forte et hinc similiter contingeret. Et cum notaret, et non daret peccati ullum responsum, dixit ei Angelus: Noli timere dare eam isti, quoniam huic timenti Deum debetur conjux filia tua: propterea alius non potuit habere illam. Tunc dixit Bagelem: Non dubito quod Deus precet, et lacrymas meas in conspectu suo admiserit. Et credo quoniam ideo fecit vos venire ad me, ut ista conjungeretur cognationi suae secundum legem Moysi: et nunc non dubium dextero modo tibi eam tradam. Et apprehendens gerentem filiam suam, dextra Tobiae tradidit, dicens: Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob vobiscum sit, et ipso conjungat vos, impletque benedictionem suam in vobis. Et accepta charta, fecerunt conscriptionem conjugii. Et post haec epulati sunt, benedicientes Deum.

Vocavitque Bagelem ad se Annam uxorem suam, et praecipit ei ut prepararet alterum cubiculum. Et introduxit² illuc Saram filiam suam, et lacrymata est.

Dixitque ei: Forti animo esto, filia mea: Dominus coeli dedit tibi gaudium pro luctu quod perpassa es.

Cap. VIII. — Postquam vero comaverunt, introduxerunt juvenem ad eum. Recordatus itaque Tobias sermonum Angelici, protulit de cassidii suo partem jecoris, posuitque eam super carbones vivos. Tunc Raphael Angelus apprehendit demonium, et rogavit illud in deserto superioris Aegypti. Tunc hortatus est virginem Tobias, dixitque ei: Sara, exurge, et deprecetur Deum hostis, et eras, et secundum eras: quia his tribus noctibus Deo jungimur: tertia autem transacta nocte, in nostro erimus conjugio. Filii quippe sanctorum sumus, non possumus ita conjugii, sicut gentes quae ignorant Deum.

Surgentes autem pariter, instanter orabant ambo simul, ut sanitas daretur eis. Dixitque Tobias: Domine Deus patrum nostrorum, benedicant te caeli et terrae, mareque et fontes, et flumina et omnes creaturae tuae, quae in eis sunt. Tu fecisti Adam de limo terrae, dedisti ei adjutorium terram. Et nunc, Domine, tu scis,

2. In Palatino, ms. introduxit in eum Saram, etc. et vox, filia mi, pro mea.

quia non luxuria causa accipio sororem meam conjugum, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedictur nomen tuum in secula seculorum. Dixit¹ quoque Sara : Miserece nobis, Domine, miserere nobis, et consenscamus ambo pariter sani.

Et factum est circa pullarum caelum, accesserunt fessis Raguel servos suos, et abierunt cum eo pariter, ut forent sepulchrum. Dicebat enim : No² forte simili modo venerit ei, quo et ceteris illis septem viris qui sunt ingressi ad eam. Cumque parassent fossam, reversus Raguel ad uxorem suam, dixit ei : Mitte unam ex ancillis tuis, et videat si mortuus est, ut sepeliam eum antequam illucescat dies. At illa misit unam ex ancillis suis. Que ingressa cubiculum, reperit eos salvos et incolumes, secum pariter dormientes. Et reversa, nuntiavit bonum mulieri : et benedixerunt Dominum, Raguel fideliter et Anna usor ejus, et dixerunt : Benedicimus te, Domine Deus Israel, quia non contigit³, quomodoam putabamus. Pocius enim nobiscum misericordiam tuam, et exclusisti a nobis inimicum persequentem nos : Misertus es autem duobus unicis. Pac eos, Domine⁴, plenius benedicere te : et sacrificium tibi lamis tue et sane sanitatis offerre, ut cognoscat universus gentium, quia tu es Deus solus in universa terra. Statimque praecepit servis suis Raguel, ut replerent fossam, quam fecerant, priusquam albesceret. Uxor autem sua dixit, ut instrueret convivium, et prepararet omnia quae in cibos erant fieri agentibus necessaria. Duas quoque pingues vacas, et quatuor arietes nocidi fecit, et parari epulas omnibus vicinis suis, cupetisque amicis. Et adjuravit Raguel Tobiam, ut duas habundas moraretur apud se. De omnibus autem, quae possidebat Raguel, dimidiam partem dedit Tobia : et fecit *[At. add. hanc] scripluram, ut pars dimidia, quae supererat post obitum eorum, Tobiae dominio deveniret.*

1. Palatin. ms. cum Valgalis dicitur itaque Sara, etc.

2. Illud forte Palatin. ms. tacet.

3. Adit idem ms. hic nobis.

4. Ms. Palatinus in plenius. Paulo post pro universitas, quod nostri aliqui omnes libri restitunt, vitioso lectum a Mariano universitatis.

5. Nostri ms. obsecro ut sumat, sine te, etc.

6. Tunc Palatin. ms. quomodo Raguel conjuraverit me.

Cap. IX. — Tunc vocavit Tobias Angelum ad se, quem quidem hominem existimabat, dixitque ei : Azaria frater, peto ut auscultes verba mea.

Si me ipsam tradam tibi servum, non ero condignus providentiae tuae. Tamen obsecro⁷ te, ut assumas tibi animalia sive servilia, et vadas ad Gabelum in Rages civitatem Medorum, reddamque ei chirographum suum, et recipias ab eo pecuniam, et roges eum venire ad nuptias meas. Scis enim ipse quoniam numerat pater meus dies : si tardavero una die plus, contristatur anima ejus. Et certe vides quomodo⁸ adjuravit me Raguel, ejus adjuramentum sperare non possum.

Tunc Raphael assumens quatuor ex servis Raguelis, et duos camelos, in Rages⁹ civitatem Medorum perrexit : et inveniens Gabelum, reddidit ei chirographum suum, et recepit ab eo omnem pecuniam, indicavitque ei de Tobia filio Tobiae, omnia¹⁰ quae gesta sunt : facitque eum secum venire ad nuptias.

Cumque ingressus esset domum Raguelis, invenit Tobiam discumbentem : et exsilens, osculati sunt se invicem : et¹¹ flevit Gabelus, benedixitque Deum, et dixit : Benedicite deus Israel, quia filius es optimi viri, et justus, et timens Deum, et elemosynas faciens : et dicatur benedictio super uxorem tuam, et super parentes vestros, et videatis filios vestros, et filios filiorum vestrorum usque in tertiam et quartam generationem : et sit¹² semen vestrum benedictum a Deo Israel, qui regnat in saecula seculorum. Cumque omnes dixissent : Amen, accesserunt ad convivium : sed et cum timore Domini iupharum convivium exercebant.

Cap. X. — Cum vero moris faceret Tobias, causa nuptiarum, sollicitus erat pater ejus Tobias, dicens : Putas quare moratur filius meus, aut quare detentus est ibi ? Putasne Gabelos

7. Tacet idem ms. hic vocem civitatem, mosque habet, et dicens ad Gabelum dedit ei chirographum, pro et inveniens Gabelum, etc.

8. Idem ms. quo ei gesta sunt.

9. Plus iterum habet idem ms. flevit itaque Gabelus, tum, benedixit te Dominus Deus, etc.

10. Pro semen in Palatino ms. est nomen.

mortuus est, et nemo reddet illi pecuniam ? Cepit autem contristari nimis ipse, et Anna uxor ejus cum eo : et coeperunt ambo simul flere : eo quod die statuto minime reverteretur filius eorum ad eos. Flebat igitur mater ejus¹ irremediabilibus lacrymis, atque dicebat : Heu ! heu ! Me, fili mi, ut quid te misimus peregrinari, lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis nostrae, solatium vitae nostrae, spem posteritatis nostrae ! Omnia simul in te uno habentes, te non debuimus dimittere a nobis. Cui dicebat Tobias : Tace, et noli turbari, sanus est filius noster : satis fidelis est vir ille, cum quo misimus eum. Illa autem nullo modo consolari poterat, sed quotidie exsilens circumspiciebat, et circuebat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem.

At vero itaque dicebat ad generum suum : Mansi hic, et ego mittam nuntium salutis de te ad Tobiam patrem tuum. Cui Tobias ait : Ego novi, quia pater meus et mater mea modo dies compulant, et cruciatur spiritus eorum in ipsis. Cumque verbis nullis rogaret Raguel Tobiam, et ille eum nulla ratione vellet audire, tradidit ei Saram, et dimidiam partem omnis substantiae suae in pueris, in puellis, in pecudibus, in camelis, et in vacis, et in pecunia nulla, et salvum atque gaudentem dimisit eum a se, dicens : Angelus Domini sanctus sit in itinere vestro, periculatque vos incolumes, et inveniat omnia recte circa parentes vestros, et videant oculi mei filios vestros priusquam moriar. Et apprehendentes parentes filium suam, osculati sunt eum, et dimiserunt ire : momentes cum honorare soceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, et se ipsum irreprensibilem exhibere.

Cap. XI. — Cumque reverterentur, pervenerunt ad Charan, quae est in medio itinere contra Niniven, undecimo die. Dixitque Angelus : Tobia frater, sis quemadmodum reliquisti patrem tuum. Si placet itaque tibi, praecedamus, et lento gradu sequantur fieri nostrum familiam, simul cum conjuge tua, et cum animalibus. Cumque hoc placuisset ut irent, dixit Raphael ad Tobiam : Tolle tecum ex felle piscis : erit enim necessa-

riam. Tulit itaque Tobias ex felle illo, et abierunt.

Anna autem sedebat secus viam, quotidie in supercilio montis, unde respicere poterat de longinquo. Et dum ex eodem loco specularetur adventum ejus, vidit a longe, et illico agnovit venientem filium suum : currensque nuntiavit viro suo, dicens : Ecce venit filius tuus. Dixitque Raphael ad Tobiam : At ubi introieris domum tuam, statim adora Dominum Deum tuum : et gratias agens ei, accede ad patrem tuum, et osculare eum. Statimque lini super oculos ejus ex tolle isto piscis, quod portas tecum. Scias enim quoniam mox aperientur oculi ejus, et videbit patrem tuum lumen caeli, et in aspectu tuo gaudebit.

Tunc praecurrat canis, qui simul fuerat in via : et quasi nuntius adveniens, blandimento sua cauda gaudeat. Et consurgens cecus pater ejus, cepit offendens pedibus currere, et data manu puero, occurrit obviam filio suo. Et suscipiens osculatus est eum cum uxore sua, et coeperunt ambo flere pro gaudio. Cumque adorassent Deum, et gratias egissent, considerant.

Tunc saniens Tobias de felle piscis, linxit oculos² patris sui. Et sustinuit quasi dimidiam fore horam : et cepit albo ex oculis ejus, quasi membrana ovi, egredi. Quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus, statimque visum recepit. Et glorificabant Deum, ipse videlicet, et uxor ejus, et omnes qui sciebant eum. Dicebatque Tobias : Benedicite, Domine Deus Israel, quia tu castigasti me, et tu salvasti me : et ecce ego video Tobiam filium meum.

Ingressa est etiam post septem dies Sara uxor filii ejus, et omnis familia sana, et pœora, et camelis, et pecunia multa uxoris : sed et illa pecunia, quam receperat a Gabelo : et narravit parentibus suis omnia beneficia Dei, quae facisset circa eum per hominem qui eum duxerat. Veneruntque Achior et Nabath consobrini Tobiae, gaudentes ad Tobiam, et congratulantes ei de omnibus bonis, quae circa illum ostenderat Deus. Et per septem dies epulantes, omnes cum gaudio magno gavisi sunt.

Cap. XII. — Tunc vocavit ad se Tobias filium suum, dixitque ei : Quid possumus daro viro

1. In eodem incomparabilibus legitur pro irremediabilibus.

2. Duo mss. linxit oculos patri suo.

isti sancto, qui venit tecum? Respondens Tobias, dixit patri suo: Pater, quam mercedem dabis mihi ei? Aut quid dignum poterit esse beneficiis ejus? Me duxit et reduxit sanum, pecuniam a Gabelo ipse recepit, uxorem ipse me habere fecit, et demonium ab eo ipse compescuit, gaudium parentibus ejus fecit, me ipsum a devotionalione piscis eripuit, te quoque videns fecit lumen caeli, et bonis omnibus per eum repleti sumus. Quid illi ad haec poterimus dignum dare? Sed peccato te, pater mi, ut roges eum, si forte dignabitur mediocriter de omnibus, quae allata sunt, sibi assumere.

Et vocantes eum, pater scilicet et filius, tulērunt eum in partem: et rogare coeperunt, ut dignaretur dimidium partem omnium, quae attulerant, acceptam habere. Tunc dixit eis occulte: Benedicite Deum caeli, et coram omnibus viventibus confitemini ei, quia fecit vobiscum misericordiam suam. Etenim sacramentum regis abscondere bonum est: opera autem Dei revelare et confiteri honorificum est. Bona est oratio cum jejuniis, et elemosyna magis quam thesaurus auri recondere: quoniam elemosyna a morte liberat, et ipsa est, quae purgat peccata, et facit invenire misericordiam et vitam aeternam. Qui autem facit peccatum, et iniquitatem, hostes sunt animae suae. Manifesto ergo vobis veritatem, et non abscondam a vobis occultum sermonem. Quando orabas cum lacrymis, et sepeliebas mortuos, et derelinquebas prandiam tuam, et mortuos abscondebas per diem in domo tua, et nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino. Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te. Et nunc misit me Dominus, ut curarem te, et Saram uxorem filii tui a demonio liberarem. Ego enim sum Raphael Angelus, unus ex septem, qui adstant ante Dominum. Cuiusque haec audissent, turbati sunt, et trementes ceciderunt super terram in faciem suam. Dixitque eis Angelus: Pax vobis, nolite timere. Etenim cum essem vobiscum, per voluntatem Dei eram: ipsum benedicite, et cantate illi. Videbar quidem vobiscum manducare, et bibere: sed ego cibo invisibilis, et potu, qui ab hominibus videri non potest, utor. Tempus est ergo ut revertar ad

eum, qui me misit: vos autem benedicite Deum, et narrate omnia mirabilia ejus. Et cum haec dixisset, ab aspectu eorum ablatu est, et ultra eum videre non poterunt. Tunc praeterti per horas tres in faciem, benedixerunt Deum, et exurgentes narraverunt omnia mirabilia ejus.

Cap. XIII. — Aperiens autem Tobias senior os suum benedixit Dominum, et dixit: Magnus es, Domine, in aeternum, et in omnia secula regnum tuum, quoniam tu flagellas et salvas: deducis ad inferos, et reducis: et non est qui effugiat manum tuam. Confitemini Domino, fili Israel, et in conspectu gentium laudate eum: quoniam ideo dispersit vos inter gentes, quae ignorant eum, ut vos enarretis mirabilia ejus, et faciatis scire eos, quia non est alius Deus omnipotens praeter eum. Ipse castigavit nos propter iniquitates nostras: et ipse salvabit nos propter misericordiam suam. Aspice ergo quae locuti nobiscum, et cum timore et tremore confitemini illi: regemque saeculorum exaltate in operibus vestris. Ego autem in terra captivitatis meae confitebor illi: quoniam ostendi maiestatem suam in gentem peccatricem. Convertimini itaque, peccatores, et facite iustitiam coram Deo, credentes quod faciat vobiscum misericordiam suam. Ego autem, et anima mea in coetabimur.

Benedicite Dominum omnes electi ejus: agile dies laticiae, et confitemini illi. Jerusalem civitas Dei, castigavit te Dominus in operibus manuum tuarum. Confite Deo in bonis tuis, et benedic Deum saeculorum, ut reddat in te tabernaculum suum, et revocet ad te omnes captivos, et gaudeas in omnia secula saeculorum. Lucet splendida fulgibus: et omnes fines terrae adorabunt te. Nationes ex longinquo ad te venient: et munera deferentes, adorabunt in te Dominum, et terram tuam in sanctificationem habebunt. Nomen enim magnum invocabunt in te. Maledicti erunt qui contempserint te: et condemnati erunt omnes qui blasphemaverint te: benedictique erunt qui edificaverint te. Tu autem letaberis in filiis tuis, quoniam omnes benedicentur, et congregabuntur ad Dominum.

1. Addit Palatina, ms. hic tribus, sive habet, parentibus ejus tribus fecit.

2. Ille vero vocem omnia, idem ms. praetermittit.

3. Idem ms. in Deo letabimur.

4. Plus habet idem ms. civitas Dei magni castigavit, etc.

beati omnes qui diligunt te, et qui gaudent super pace tua. Anima mea, benedic Dominum, quoniam liberavit Jerusalem civitatem suam: a cunctis tribulationibus ejus. Dominus Deus noster. Beatus ero, si fuerint reliquiae seminis mei ad videndam claritatem Jerusalem. Porte Jerusalem ex sapphiro et smaragdo edificabuntur: et ex lapide pretioso omnis circuitus murorum ejus. Ex lapide candido et mundo omnes plateae ejus sternentur: et per vias ejus alleluia cantabitur. Benedictus Dominus, qui exaltavit eam, et sit regnum ejus in saecula saeculorum super eam. Amen.

Cap. XIV. — Et consummati sunt sermones Tobiae. Et postquam illuminatus est Tobias, vixit annis quadraginta duobus, et vidit filios nepotum suorum. Completis itaque annis centum duobus, sepultus est honorifice in Ninive. Quinquaginta namque sex annorum lumen oculorum amisit, sexagenarius vero recepit. Reliquum vero vite suae in gaudio fuit, et cura bono profectu timoris Dei perrexit in pace.

In hora autem mortis suae vocavit ad se Tobiam filium suum, et septem juvenes filios ejus nepotes suos, dixitque eis: Prope erit interitus Ninive: non enim excidit verbum Domini: et fratres nostri, qui dispersi sunt a terra Israel, revertentur ad eam. Omnis autem deserta terra ejus replebitur, et domus Dei, quae in ea incensa

est, iterum reedificabitur: ibique revertentur omnes timentes Deum, et relinquent gentes idola sua. et venient in Jerusalem, et inhabitabunt in ea, et gaudebunt in ea omnes reges terrae, adorantes regem Israel. Audite ergo, filii mei, patrum vestrorum: Servite Domino in veritate, et inquirete ut faciatis quae placita sunt illi: et filiis vestris mandate ut faciant iustitias et elemosynas, ut sint memores Dei et benedicant eum in omni tempore in veritate, et in tota virtute sua. Nunc ergo, filii, audite me, et nolite manere hic: sed quacunque die sepelietis matrem vestram circa me in uno sepulchro, ex eo dirigite gressus vestros ut exeatis hinc: video enim quia iniquitas ejus finem dabit ei.

Factum est autem post obitum matris suae, Tobias accessit ex Ninive cum uxore sua, et filiis et filiorum filis, et reversus est ad soceros suos, invenitque eos incolentes in senectute bona: et curam eorum gessit, et ipse clausit oculos eorum: et omnem hereditatem domus Raguelis ipse percipit: viditque quintam generationem, filios filiorum suorum. Et completis annis nonaginta novem in timore Domini, cum gaudio, sepelierunt eum.

Omnis autem cognatio ejus, et omnis generatio ejus in bona vita, et in sancta conversatione permansit, ita ut accepti essent iam Deo, quam hominibus, et cunctis habitantibus in terra.

1. Solida haec verba, a cunctis tribulationibus ejus Dominus Deus noster, non vltam abscissa nisi recti sensus dispendio possunt. Palat. ms. praetermissit: multo autem plura in Hebr. et Graeco textibus hic loci dissimulantur.

2. Idem ms. ut sit regnum ejus, tum verba, in saecula saeculorum, non agnoscit.

3. In eodem ms. centum duodecim, pro centum duobus legitur: etenim nihil de sepultura Tobiae tradunt sive Hebraeus, sive Graecus textus, quin potius isto tantum nonaginta sex annos vite Tobiae videtur terminari.

PRÆFATIO HIERONYMI

IN

LIBRUM JUDITH.

Apud Hebræos liber Judith inter apocrypha legitur; cujus auctoritas ad roboranda illa quæ in contentiorem vocantur, minus idonea judica-

1. Hunc quoque librum cum prologo ad eandem recognovimus codices mss. Valicane bibliotheca, alterum Palatinum num. 24, alterum regium Siscorum, num. 7, quos in superioris Tobie libri recensione laudavimus. Marianna oculis, utâ illo excerpando fecerat, mss. est una.

2. Item nisi libellum codex Carthusie Ville-Novyæ sive Avenionum, supra jam laudatus præfationis in libro Tobie, constanter legit apocrypha, non hagiographa, ut habent ceteri libri, ab iuss. fere omnes. Exemplar vero mss. sacrorum librorum collecti Avenionensis e societate Jesu, qui in prologo superiori depravatam lectionem hagiographa retinebat, puram hoc loco ad genuinam representat, eam scilicet, quam nos restituimus ad fidem duorum istorum mss. codicum: fulti præsertim auctoritate S. Hieronymi, qui dum annum librorum hagiographorum et apud Hebræos exemplarum circumferri, ac definit præfationibus suis in Regum, Danielis, Paralipomenon quo volumina, nullam mentionem facit Tobie vel Judith, nisi cum his libris e numero viginti quatuor sive viginti duorum segregatos, inter apocrypha scripta esse ponendos docuit. Id quoque docuit ante Hieronymum Origenes in epistola ad Africanum, ubi testatur Judæos non nisi libris Tobie et Judith: nec apud eos haberi nisi in apocryphis. De quo nos oportet scire, inquit, quod Hebræi Tobiam non utuntur, neque Judith. Non enim ea habent nisi in apocryphis Hebræice, ut ab his discentes cognovimus. Plures præsertim conjecturas, quia manifesta propensissimis testimonia et argumenta ad rem presentem, seu editionem nostram plane confirmant. MARI.

— Diximus fortasse plus ætis de hujus varietate lectionis supra ad geminum istum locum prologi in

tur. Chaldeo tamen sermone conscriptus, inter historias computatur. Sed quia hunc librum Synodus Nicæna in numero sanctarum Scriptu-

Tobiam. Mite adeo nostris quoque mss. alter regina cum prædixit editis legit hagiographa. Videtur et Origenem, epistola ad Africanum.

3. Hic refer illud in prologo ad libros Salmonis: Legit Hebræis ad edificationem plebis, non ad antiquitatem ecclesiasticarum dogmatum confirmandam. Alibi etiam paulo duriorem adhibet, ut in epist. 54, ad Furium, num. 16: Si cui tamen placeat hunc librum recipere. Et in cap. 1 Aggæi: Si quis tamen vult librum accipere mulieris. Laudat tamen impense alibi, ut in epist. ad Praxianam, Ruth, Esther, et Judith, tanto gloriæ sunt, ut sacris voluminibus nomina dederint.

4. Exiit temporum injuria Chaldeum istud exemplar, quod Hieronymus laudat; nos quoque omnium antiquissima superest versio Græca, ab eo videtur exemplari expressa.

5. Non editi quidem canonæ novo Scripturarum, aut peculiari in hujus libri gratia decreto; sed, ut vulgo autumant docti viri, ideo cum dicitur recepisse Nicæna synodus, quod ejus patres ex eo etiam libro sumserint testimonia atque exempla. Qui in hanc concessero sententiam, longam instruat parum etiam Antientiorum seriem, quibus illa interdum laudatur Judithis historia. Et magno quidem numero, atque ex omni pene Ecclesie seculo, proferri in hanc rem posse, non inficit: verum non eam fuisse opinor Hieronymi mentem; sed certam, et scriptis traditam synodi definitionem appellasse, tamen ætariam et falsa Nicenæ patribus attribuit. Restabant necesse olim Hieronymianis temporibus iudicari sacrorum librorum sub Nicenæ Concilii atque etiam Chalcedonensis nomine, qui in ipsa fraude constarent, vulgo tamen circumferrebantur, atque auctoritatem

rarum legitur computasse, ac quævis postulationi vestre, imo exactioni: et sopolis occupationibus, quibus vehementer aretabar, huic unam luebratinnulam dedi, magis sensum e sensu quam ex verbo verbum transfrens. Multorum codicum varietatem viliosissimam amputavi: sola ea, quæ intelligentia integra in verbis Chal-

deis invenire potui, Latinis expressi. Accipite Judith viduam, castitatis exemplum, et triumphali laude, perpetuis eam præconis declarete. Hanc enim non solum feminis, sed et viris imitabilem dedit, qui castitatis ejus romeneralor, virtutem ei talem tribuit, ut invictum omnibus hominibus vinceret, et insuperabilem superaret.

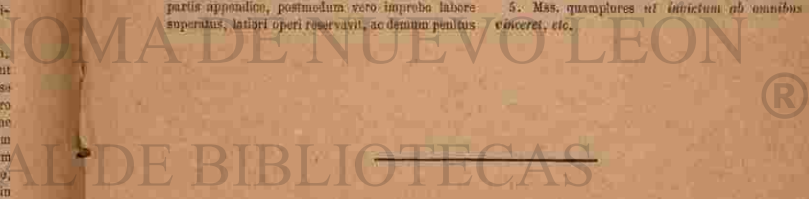
obtinebant. Colligimus id manifeste ex Cassiodoro Instit. divinæ literar. cap. 14, ubi cum dixisset de Hieronymiana interpretatione Scripture, de quo ejus divisione, ac librorum numero, subdit: Unde licet multi patres, id est, S. Hilarius, et Rufinus, et Epiphanius, et synodus success, et Chalcedonensis non contra dixerint, sed diversa: omnes tamen per dictiones suas libros divinos sacramentis competentibus agnoverunt. Erant igitur jamdu antea adscripta Nicenæ synodi, ut et Chalcedonensis monumenta, quæ aliter Scripturarum ordinem texerent, ac libros suppulerent.

prætermisit. Exemplar tamen vult Corbeïense P. Calmero communicavit, qui sub nomine veteris Vulgate illud passim laudat in suis commentariis. Nobis etiam unum atque alterum hujusmodi exemplarium videre contigit, quæ in præfatione nominamus, atque ita ad Græcum propius accedere animadvertimus, ut tamen alibi cum Vulgata magis consentiant.

3. Regime mss. solaque ea, quæ, est. Hinc videtur s. Interpres eam historiam interdum in compendium redigisse.

4. Ex hoc loco videtur nobis satis recto colligere, viris, non feminis fuisse hanc præfationem, ipsaque adeo versionem Judithæ ab Hieronymo nuncupatam. Nemo cum nullis personarum, quibus inscribitur, mentio sit in editis aut mss. libris, Fillemontius, alique post eum conjiciunt, ex ipsius, ut aiunt, convenientia operis, edomaverunt: Paulus, filiusque ejus Eustochii dari. Nobis propius videtur ad fidem, geminos episcopos, Chromatium atque Heliodorum, quorum nominibus et superiorem proxime Tobie librum dedicerat, hic istorum compellari, unamque esse diuers tantæ feminæ virtutem in causa, cur ejus historiam viris nuncupat, quæ se non solum feminis, sed et viris imitabilem dedit, id si verum sit, ratio quoque temporis, quo librum hunc exantlavit s. pater, verosimilius constat. Haud autem intelligo quid sibi voluerit qui reginam codicum descripsi amavens, cum subdit in suo Girardo fratri suo.

5. Mss. quamplures ut invictum ab omnibus vinceret, etc.

INCIPIT

LIBER JUDITH.

ALERE FLAMMAM
VERITATIS

Cap. I. — Arphaxad itaque rex Medorum subjugaverat multas gentes imperio suo, et ipse edificavit civitatem potentissimam, quam appellavit Ecbatanis, ex lapidibus quadratis et sectis: fecit muros ejus in altitudinem cubitorum septuaginta, et in altitudinem cubitorum triginta, terras vero ejus posuit in altitudinem cubitorum centum. Per quadrum vero eorum, latus utramque vicinorum pedum spatio tendebatur [At. tenebatur], posuitque portas ejus in altitudinem turrium: et gloriabatur quasi potens in potentia exercitus sui, et in gloria quadrigarum suarum.

Anno igitur duodecimo regni sui, Nabuchodonosor rex Assyriorum, qui regnabat in Ninive civitate magna, pugnavit contra Arphaxad, et obtinuit eum in campo magno, qui appellatur Bagau, circa Euphratem, et Tigrin, et Jadason, in campo Eriochi regis Eliecorum. Tunc exaltatum est regnum Nabuchodonosor, et cor ejus elevatum est, et misit ad omnes qui habitabant in Cilicia, et Damasco, et Libano, ad gentes, que sunt in Carmelo, et Cedar, et inhabitantes Galileam in campo magno Esdreion, et ad omnes qui erant in Sumaria, et trans Jordanem usque ad Jerusalem, et omnem terram Jesse, quousque perveniat ad terminos Ethiopia.

Ad hos omnes misit nuntios Nabuchodonosor rex Assyriorum: qui omnes uno animo contraxerunt, et remiserunt eos vacuos, et sine honore abiecerunt. Tunc indignatus Nabuchodonosor rex adversus omnem terram illam, juravit per thronum et regnum suum, quod defenderet se de omnibus regionibus his.

Cap. II. — Anno tertio decimo Nabuchodonosor regis, vicesima et secunda die mensis primi, factum est verbum in domo Nabuchodonosor regis Assyriorum ut defenderet se. Vocavitque omnes majores natu, omnesque duces et bellatores suos, et habuit cum eis mysterium consilii sui. Dixitque cogitationem suam in eo esse, ut omnem terram suo subjigaret imperio. Quod dictum cum placuisset omnibus, vocavit Nabuchodonosor rex Holofernem principem militie sue, et dixit ei: Egredere adversus omne regnum occidentis, et contra eos præcipue, qui contempserunt imperium meum. Non parcat oculis tuis illi regno, omnemque urbem unitam subjugabis mihi.

Tunc Holofernes vocavit duces, et magistratus virtutis Assyriorum: et dinumeravit viros in expeditionem, sicut præcepit ei rex, centum viginti milia peditum pugnatorum, et equitum

1. Hic altitudinem pro latitudine, et mox vicissim latitudinem pro altitudine regine ms. præfert. Paulo post villose legabatur vicinorum, pro vicinorum.

2. Pro Jadason legit regina: ms. Jadasan.

3. Palatinus ms. ad montes, pro ad terminos.

4. Nostris mss. pari consensu, de omnibus tantum, nec addunt voces regionibus his, Paulo superius unius regionis pro adversus omnem terram, legit ad omnem terram.

5. Cod. Palatin. et equites sagittarios, qui et paulo post voce innumerabilium prætermissa, in multitudine camelorum legit.

sagittariorum duodecim milia. Omnesque expeditionem suam fecit præire in multitudine innumerabilium camelorum cum his qui [At. que] exercitiis sufficerent copiose, bovum quoque armenta gregesque ovium, quorum non erat numerus. Frumentum ex omni Syria in transitu suo parari constituit. Aurum vero et argentum, de domo regis assumpsit multum nimis. Et profectus est ipse, et omnis exercitus cum quadrigis, et equilibus, et sagittariis qui cooperuerunt faciem terre, sicut locustæ. Cumque pertransisset fines Assyriorum, venit ad magnos montes Ange, qui sunt a sinistro Cilicia, ascenditque omnia castella eorum et obtinuit omnem inuentionem. Effregit autem civitatem opinatissimam Melothi, prædavitque omnes filios Tharsis, et filios Ismael [At. Israel] qui erant contra faciem deserti, et ad austrum terre Cellon. Et transivit Euphratem, et venit in Mesopotamiam: et fregit omnes civitates excelas que erant illi, a torrente Mambre usqueque perveniat ad mare: et occupavit terminos ejus, a Cilicia usque ad fines Japheth, qui sunt ad austrum. Abduxitque omnes filios Madian, et prædavit omnem locupletationem eorum, omnesque resistentes sibi occidit in ere gladii. Et post hæc descendit in campos Damasci in diebus messis, et succedit omnia sata, omnesque arbores et vineas fecit incidere: et cecidit timor illius super omnes inhabitantes terram.

Cap. III. — Tunc miserunt legatos suos, universarum urbium ac provinciarum reges ac principes, Syria scilicet Mesopotamiam, et Syria Sobal [At. Syriis Sobal], et Libya atque Cilicia, qui venientes ad Holofernem, dixerunt: Desinat indignatio tua circa nos: melius est enim ut viventes serviamus Nabuchodonosor regi magno et subditi simus tibi, quam morientes cum interitu nostro ipsi servilitatis nostre damna patiamur. Omnis civitas nostra, omnisque possessio, omnes montes, et colles, et campi, et armenta bovum, gregesque ovium, et caprarum, equorumque et camelorum et universe facultates nostræ, atque familie, in conspectu tuo sunt: sint omnia nostra sub lege tua. Nos et filii nostri, servi tui sumus. Veni nobis pacificus

dominus, et utro servilio nostro, sicut placuerit tibi.

Tunc descendit de montibus cum equitibus in virtute magna, et obtinuit omnem civitatem, et omnem inhabitantem terram. De universis autem urbibus assumpsit sibi auxilios viros fortes, et electos ad bellum. Tantisque metus provinciarum illis inenbuit, ut universarum urbium habitatores principes, et honorati simul cum populis exirent obviam venienti, excipientes eum cum coronis et lampadibus, ducentes choros in tympanis et libris. Nec ista tamen facientes, ferocitatem ejus pectoris mitigare potuerunt: nam et civitates eorum destruxit, et lucos eorum excidit. Præceperat enim illi Nabuchodonosor rex, ut omnes deos terre exterminaret, videlicet ut ipse solus diceretur Deus ab his nationibus, que potuissent Holofernis potentia subjugari. Pertransiens autem Syria in Sobal, et omnem Apameam, omnemque Mesopotamiam, venit ad Idumeos in terram Gaba, acceptipue civitates, et sedt ibi per triginta dies, in quibus diebus adunari præcepit universum exercitum virtutis sue.

Cap. IV. — Tunc audientes hæc filii Israel, qui habitabant in terra Juda, limmerunt valde a facie ejus. Tremor et horror invasit sensus eorum, na hoc faceret Jerusalem et templo Domini quod fecerat cæteris civitatibus et templis earum. Et miserunt in omnem Samariam per circuitum usque Jericho et præcepaverunt omnes vertices montium: et muris circumdederunt vicos suos, et congregaverunt frumenta in preparationem pugne.

Sacerdos etiam Eliacim scripsit ad universos qui erant contra Esdreion, que est contra faciem campi magni juxta Dohaiin, et universos, per quos via transitus esse poterat ad Jerusalem, et illic custodiret ubi angustum iter esse poterat inter montes.

Et fecerunt filii Israel, secundum quod constituerat eis sacerdos Domini Eliacim. Et clamavit omnis populus ad Dominum instantia magna, et humiliaverunt animas suas in jejunio, et orationibus, ipsi et mulieres eorum. Et induerunt se sacerdotes cilicis, et infantes prostraverunt

1. Ms. regine, ad austrum terram et Cellon: Palatinus et austrum terram et Cellon.

2. In Palatinus ms. fecit incendi, pro incidi.

3. Item ms. tacet pronomen nostra: tum legit nos jam et filii, etc.

4. Voculas et libris idem ms. omittit.

5. Itursum tacet idem ms. voces et orationibus.

contra faciem templi Domini, et altare Domini operuerunt cilio, et clamaverunt ad Dominum Deum Israel unanimiter, ne darentur in preda manibus inimicorum eorum, et uxores eorum in divisionem, et civitates eorum in exterminium, et sancta eorum in pollutionem, et fierent opprobrium gentibus.

Tunc Eliachim, sacerdos Domini magnus, circumivit omnem Israel, allocutusque est eos, dicens: Scitote quoniam exaudivit Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in jejuniis et orationibus in conspectu Domini. Memores estote Moysi servi Domini, qui Amalei confidentem in virtute sua, et in potentia sua, et in exercitu suo, et in clypeis suis, et in curribus suis, et in equibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando, dejecit: sic erunt universi hostes Israel, si perseveraveritis in hoc opere, quod copistis.

Ad hanc igitur exhortationem ejus deprecantes Dominum, permanserunt in conspectu Domini, ita ut etiam hi, qui offerunt Domino holocausta, praecincti ciliis offerant sacrificia Domino, et erant cinis super capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orant Deum, ut visitaret populum suum Israel.

Cap. V. — Nuntiatumque est Holoferni principi militiae Assyriorum, quod filii Israel prepararent se ad resistendum: ac montium itinera conclusissent, et furoris nimio exarsit in Iracundia magna, vocavitque omnes principes Moab et duces Ammon, et dixit eis: Dicite mihi, quis sit populus iste, qui montana obsidet: aut quae, et quales, et quante sint civitates eorum: quae etiam sit virtus eorum, aut quae sit multitudo eorum: vel quis rex militiae illorum: et quare pro omnibus, qui habitant in oriente, isti contempserunt nos, et non exierunt obviam nobis, ut susceperant nos cum pace.

Tunc Achior dux omnium filiorum Ammon respondens, ait: Si digneris audire, domine mihi, dicam veritatem in conspectu tuo, de populo isto qui in montanis habitat, et non egredietur

verbum falsum ex ore meo. Populus iste ex progenie Chaldaeorum est: hic primum in Mesopotamia habitavit, quoniam noluerunt sequi deos patrum suorum, qui erant in terra Chaldaeorum. Deserentes itaque caeremonias patrum suorum, quae in multitudine deorum erant, unum Deum caeli coluerunt, qui et precepit eis ut exirent inde, et habitarent in Charan. Cumque operuisset omnem terram fames, descenderunt in Egyptum, illicque per quadringentos annos sic multiplicati sunt, ut dimmerant eorum non posset exercitus. Cumque gravaret eos rex Egypti, atque in edificationibus urbium suarum in luto et latere subjugasset eos, clamaverunt ad Dominum suum, et percussit totam terram Egypti plagis variis. Cumque eiecissent eos Egypti a se, et cessasset plaga ab eis, eliterunt eos vellent capere, et ad suum servitium revocare, fugantibus his Deus caeli mare aperuit, ita ut hinc inde aquae quasi murus solidarentur et isti pede sicco fundum maris perambulando transirent, in quo loco dum innumeralibus exercitus Egyptiorum eos persequeretur, ita aquis cooperatis est, ut non remaneret vel unus, qui factum posteris nuntiaret. Egressi vero mare Rubrum, deserta Sinae montis occupaverunt, in quibus nunquam homo habitare potuit, vel filius hominis requievit. Illic fontes amari obdulgati sunt eis ad bibendum, et per annos quadraginta annorum de caelo consecuti sunt. Ubi cumque ingressi sunt sibi arcu et sagitta, et absque scuto et gladio, Deus eorum pugnavit pro eis et vicit. Et non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit cultu Domini Dei sui. Quotiescumque autem praeter ipsum Deum suum, alterum coluerunt, dati sunt in preda manibus inimicorum eorum, et in opprobrium. Quotiescumque autem penituerunt se recessisse a cultu Dei sui, dedit eis Deus caeli virtutem resistendi. Denique Chananeum regem, et Jebusaeum, et Pherezaeum, et Hethaeum, et Hevaeum, et Amorrhaeum, et omnes potentes in Esobon prostraverunt, et terras eorum, et civitates eorum ipsi possederunt: et usque dum non peccarent in

conspectu Dei sui, erant cum illis bona: Deus enim illorum odit iniquitatem. Nam et auto hos annos, cum recessissent a via, quam dederat illis Deus, ut ambularent in ea, exterminati sunt proclis a multis nationibus, et plurimi eorum captivi abducti sunt in terram non suam. Super autem reversi ad Dominum Deum suum, ex dispersione, qua dispersi fuerant, adunati sunt, et ascenderunt montana haec omnia, et iterum possident Jerusalem, ubi sunt sancta eorum. Nunc ergo, mi domine, perquire si est aliqua iniquitas eorum in conspectu Dei eorum: ascendamus ad illos, quoniam tradens tradit illos Deus eorum tibi, et subjugati erunt sub iugo potentiae tuae. Si vero non est offensio populi huius eorum Deo suo, non poterimus resistere illis: quoniam Deus eorum defendet illos: et erimus in opprobrium universae terrae.

Et factum est, cum cessasset loqui Achior verba haec, irati sunt omnes magnates Holofernis et cogitabant interficere eum, dicentes ad alterutrum: Quis est iste, qui filios Israel posse dicit resistere regi Nabuchodonosor, et exercitibus ejus, homines inermes, et sine virtute, et sine periculo artis pugnae? Ut ergo agnoscat Achior quoniam fallit nos, ascendamus in montana: et cum capti fuerint potentes eorum cum eisdem gladio transverberabuntur: ut sciat omnis gens [At. sciant omnes gentes], quoniam Nabuchodonosor deus terrae est, et praeter ipsum alius non est.

Cap. VI. — Factum est autem cum cessasset loqui, indignatus Holofernes vehementer, dixit ad Achior: Quoniam prophetasti nobis dicens, quod genus Israel defendatur a Deo suo, ut ostendamus tibi quoniam non est Deus, nisi Nabuchodonosor, cum percusserimus eos omnes, sicut hominem unum, tunc et ipse cum illis Assyriorum gladio interibit, et omnis Israel locum perditionis disperiet: et probabis quoniam Nabuchodonosor dominus sit universae terrae: tuncque gladius militiae meae transiet per latera tua, et confusus cales inter vulneratos Israel, et non respirabis ultra, donec extermineris cum illis. Porro autem si prophetiam tuam

veram existimas, non concedat vultus tuus, et pallor, qui faciem tuam obtinet [At. obtinuit], abscedat a te, si verba mea haec putas impleri non posse. Ut autem noveris quia simul cum illis haec experieris, ecce ex hac hora illorum populo sociaberis, ut, dum dignas me gladii penas exceperint, ipse simul ultionem subiaceas.

Tunc Holofernes praecipit servis suis ut comprehenderent Achior, et perducerent eum in Bethsaiam, et traderent eum in manus filiorum Israel. Et accipientes eum servi Holofernis, profecti sunt per campestria: sed cum appropinquasset ad montana, exierunt contra eos fundibularii. Illi autem divergentes a latere montis ligaverunt Achior ad arborem manibus et pedibus, et sic vincatum restibus dimiserunt eum, et reversi sunt ad dominum suum.

Porro filii Israel descendentes de Bethulia, venerunt ad eum: quoque solventes duxerunt ad Bethuliam, atque in medium populi illum stantes, percontati sunt quid rerum esset, quod illum vincatum Assyrii reliquissent. In diebus illis erant illic principes, Ozias filius Michae de tribu Simeon, et Charni, qui et Gethouel. In medio itaque seniorum, et in conspectu omnium Achior dixit omnia quae locutus ipse fuerat ab Holoferne interrogatus: qualiter populus Holofernis voluisset propter hoc verbum interficere eum, et quemadmodum ipse Holofernes iratus jussisset eum Israelitis hac de causa tradi: ut, dum videret filios Israel, tunc et ipsum Achior diversis jubat interire supplicis, propter hoc quod dixisset: Deus caeli defensor eorum est. Cumque Achior universa haec exposuisset, omnis populus cecidit in faciem, adorantes Dominum, et communi lamentatione et fletu unanimes preces suas Domino effuderunt, dicentes: Domine Deus caeli et terrae, et infuere superbiam eorum, et respice ad nostram humilitatem, et faciem sanctorum tuorum attende, et ostende quoniam non derelinquis presumentes de te, et proclis. Finito itaque fletu, et per totam diem oratione populorum completa, consolati sunt Achior, dicentes: Deus patrum nostrorum, cujus tu virtutem predicasti, ipse tibi hanc dabit vicissitudinem, et eorum magis tu interitum

1. Hic quoque verba Deum Israel, idem ms. non agnoscit.

2. Istud isocoleon et ferent opprobrium gentibus, in nullo e nostris mss. invenitur. Palatinus tantum habet plurium numero in pollutionibus.

3. Regimo ms. locut hoc alterum comma et in exercitu suo.

4. In Palatino ms. egressus etiam mare: et mox occurserunt, pro occupaverunt.

5. Pro cultu, praefertur duo nostri mss. cultura: Palatin. praeter subseqvens Domini nomen tacet.

1. Codex regimo dicens alter ad alterum, quis, etc.

2. Intererit Palatin. in vinctam, prophetasti in nobis.

3. Uterque nostror mss. vincatum de restibus dimiserunt, vel dimiserunt.

videns. Cum vero Dominus Deus noster dederit hanc libertatem servis suis, sit et tecum Deus in medio nostri¹: ut sicut placuerit tibi, ita cum tuis omnibus converteris nobiscum. Tunc Ozias finito consilio, suscepit eum in domum suam, et fecit ei cenam magnam. Et vocatis omnibus presbyteris, simul expleto jejunio recesserunt. Postea vero convocatus est omnis populus, et per totam noctem intra ecclesiam oraverunt, petentes auxilium a Deo Israel.

Cap. VII. — Holofernes autem altera die precepit exercitibus suis, ut ascenderent contra Bethuliam. Erant autem pedites bellatorum centum viginti millia, et equites viginti duo millia, praeter preparationes virorum illorum, quos occupaverat captivitas, et abduci fuerant de provinciis et urbibus universae iuventutis. Omnes paraverunt se pariter ad pugnam contra filios Israel, et venerunt per crepidinem montis usque ad apicem, qui respicit super Bethain, a loco qui dicitur² Dolus, usque ad Chelmon qui est contra Esdreion.

Filii autem Israel ut viderunt multitudinem illorum, prostraverunt se super terram, nitentes cinerum super capita sua, unanimes orantes, ut Deus Israel misericordiam suam ostenderet super populum suum. Et assumens arma sua bellica, sederunt per loca, quae ad angustiam itineris transiunt dirigunt inter montosa [id est, montuosa], et erant custodientes ea lata die ac nocte.

Porro Holofernes, dum circum per gyrum, reperit quod fons, qui influebat aquae ductum illorum a parte australi extra civitatem dirigeret, et incidit praecipit aquae ductum illorum. Erant tamen non longe a muris fontes, ex quibus furem videbantur haurire aquam, ad refocilandum potibus quam ad potandum.

Sed illi Ammon et Moab accesserunt ad Holofernem, dicentes: Filii Israel, non in lancea nec in sagitta confident, sed montes defendunt illos, et³ muniant illos colles in praecipitio consituti. Il ergo sine compressione pugna possis superare eos, pone custodes fontium, ut non hauriant⁴ aquam

1. Hic Palaia. ms. ut voculam, mox et cobiscum praetermittit.

2. In nostris mss. et Vulgatis libris *Bethma* dicitur.

ex eis, et sine gladio interheis eos, vel certe fatigati tradent civitatem suam, quam putant in montibus positam superari non posse. Et placuerunt verba haec coram Holoferne, et coram satellitibus ejus, et constituit per gyrum centenarios per singulos fontes. Cumque ista custodia per dies viginti fuisset expleta, defecerunt cisternae, et collectiones aquarum, omnibus habitantibus Bethuliam [id est, inhabitantibus in Bethulia], ita ut non essent intra civitatem unde satiarentur vel una die, quoniam ad mensuram dabatur populi aqua quotidie.

Tunc ad Oziam congregati omnes viri, feminaeque, juvenes et parvuli, omnes simul una voce dixerunt: Judicet Deus inter nos et te, quoniam fecisti in nos mala, nolens loqui pacifice cum Assyriis, et propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum. Et ideo non est qui adjuvet, cum prosternamur ante oculos eorum in siti et perditione magna. Et nunc congregati universos qui in civitate sunt, ut sponte tradamus nos cum populo Holofernis. Melius est enim ut captivi benedicamus Dominum viventes, quam moriamur, et simul opprobrium omni carni, cum viderimus uxores nostras, et infantes nostros, mori ante oculos nostros. Contestamur hodie caelum et terram, et Deum patrum nostrorum, qui oleiscit nos secundum peccata nostra, ut jam tradatis civitatem in manu militum Holofernis, et sit finis noster brevis in ore gladii, qui longior efficitur in ariditate sitis. Et cum haec dixissent, factus est fletus et ululatus magnus in ecclesia ab omnibus, et per multas horas una voce clamaverunt ad Deum, dicentes: Peccavimus cum patribus nostris, injuste egimus, iniustitiam fecimus. Tu, quia pius es, miserere nostri, aut in tuo flagello vindicet iniquitates nostras, et non tradere⁵ confidentes te, populo qui ignorat te, ut non dicant inter gentes: Ubi est Deus eorum? Et cum fatigati his clamoribus, et his bellibus lassati siluissent, exurgens Ozias infusus lacrymis dixit: Aequo animo estote, fratres, et hoc quinque dies expectemus a Domino misericordiam. Forsitan enim indignationem suam abscondit, et

3. Reperiit Palaia. ms. defendunt illos et colles, pro muniant, etc.

4. Idem ms. hauriant ex eis, sine intermedio aquam.

5. Rursum idem ms. confidentes in te.

dabit gloriam homini suo. Si autem transactis quinque diebus non venerit adiutorium, faciemus haec verba, quae locuti estis.

Cap. VIII. — Et factum est, cum audisset haec verba Judith viduae, quae erat filia Merari, filii Idox, filii Joseph, filii Ozia, filii Elai, filii Jannor, filii Gedeon, filii Baphtaim, filii Achitob, filii Melchior, filii Enan, filii Nathanias, filii Sathiel, filii Simeon, filii Ruben: et vir ejus Manasses, qui mortuus est in diebus messis hordeae: instabat enim super alligantes manipulos in campo, et venit caesus super caput ejus, et mortuus est in Bethulia civitate sua, et sepultus est illic cum patribus suis. Erat autem Judith relicta ejus vidua jam annis tribus, et mensibus sex. Et in superioribus domus suae fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur, et habens super lumbos suos cilicium, jejunabat omnibus diebus vite suae, praeter sabbata, et neomenias et festa domus Israel. Erat autem elegantissimi aspectu nimis cui vir suus reliquerat divitias multas, et familiam copiosam, ac possessiones armenti hominum et gregibus ovium plenas. Et erat haec in¹ omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat qui loqueretur de illa verbum malum.

Hinc itaque cum audisset, quoniam Ozias promississet quod transacto quinto die traderet civitatem, misit ad presbyteros Chabri et Charmi. Et venerunt ad illam, et dixit illis: Quod est hoc verbum, in quo censent Ozias, ut tradat civitatem Assyriis, si intra quinque dies non venerit vobis adiutorium? Et qui estis vos, qui tentatis Dominum? Non est iste sermo, qui misericordiam² provocet, sed potius qui iram excitet, et furorem accendat. Posuistis vos tempus miserationis Domini, et in arbitrium vestrum, diem constituistis ei. Sed quia patiens Dominus est, in hoc ipso poeniteamus, et indulgentiam ejus tuis lacrymis postulemus: non enim quasi homo, sic Deus comminabitur, neque sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur. Et ideo humilitemus illi animas nostras, et in spiritu constituti humiliato, servientes illi, dicamus fientes Domino, ut secundum voluntatem suam sic faciat nobiscum misericordiam suam: ut sicut conturbatum est cor nostrum in superbia eorum, ita etiam de nostro humilitate glorietur: quoniam non sumus secuti peccata patrum nostrorum, qui dereliquerunt Deum suum, et adoraverunt deos alienos, pro quo scelere dati sunt in gladium, et in rapinam, et in confusionem inimicis suis: nos autem alterum Deum nescimus praeter ipsam: expectemus humiles consolationem ejus, et exquiret sanguinem nostrum de afflictionibus inimicorum nostrorum, et humiliabit omnes gentes, quaecumque insurgunt contra nos, et faciet illas sine honore Dominus Deus noster. Et nunc, fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, et ex vobis pendet anima illorum, ad eloquium vestrum corda eorum erigite, ut memores sint, quia tentati sunt patres nostri, ut probarentur, si vere colerent Deum suum. Memores esse debent, quomodo pater noster Abraham tentatus est, et per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. Sic Isaac, sic Jacob, sic Moses, et omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles. Illi autem, qui tentationes non susceperunt cum timore Domini, et impatientiam suam et improperium murrurationis suae contra Dominum protulerunt, exterminati sunt ab exterminatore, et a serpentibus perierunt. Et nos ergo non ulciscamur nos pro his quae palimur, sed repulantes peccatis nostris haec ipsa supplicia minora esse, flagella Domini, quibus nos servi corripiamur, ad emendationem, et non ad perditionem nostram evenisse credamus.

Et dixerunt illi Ozias, et presbyteri: Omnia quae locuti es, vera sunt, et non est in sermone tuo ulla reprehensio. Nunc ergo ora pro nobis, quoniam mulier sancta es, et linens Deum. Et dixit illis Judith: Sicut quod potui loqui, Dei esse cognoscitis: ita quod facere disposui, probate si ex Deo est et orate, ut firmum faciat Deus consilium meum. Stabitis vos ad portam nocte ista, et ego exeam cum abra mea: et orate, ut sicut dixistis, in diebus quinque respiciat Dominus populum suum Israel. Vos autem nolo ut scrutemini actum meum, et usque dum renuntiet vobis, nihil aliud fiat, nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum. Et dixit ad eam Ozias princeps³ Juda: Vado in

1. Dos ms. in eo omnibus famosissima, quoniam, etc. quae continentia ipsa quoque lectio non est.

1. Palaia. ms. qui misericordiam producet.

2. In eodem principi Juda, hic dicitur.

pace, et Dominus sit tecum in ultionem inimicorum nostrorum. Et revertentes abierunt.

Cap. IX. — Quibus¹ abscondentibus, Judith ingressa est oratorium suum: et induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum: et prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens: Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores existiterunt in coinquinacione sua, et denudaverunt femur virginis in confusionem: et dedisti mulieres illorum in praedam, et filias illorum in captivitatem: et omnem praedam in divisionem servis tuis, qui zelaverunt zelum tuum: subveni, queso te, Domino Deus meus, mihi viduae. Tu enim fecisti priora, et illa post illa cogitasti: et hoc factum est quod ipse voluisti. Omnes enim viae tuae parvae sunt, et in sagittis suis, et in lanceis gloriantur, et noscunt, quia in ipso es Deus noster, qui conferis bella ab initio, et Dominus nomen est tibi. Erige brachium tuum sicut ab initio, et allide virtutem illorum in virtute tua: cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promittunt se violare sancta tua, et polluere tabernaculum nominis tui, et dejicere

1. Duo ms. quibus abscondentibus, etc.

2. Verba et in sculis, in nullo e nostris msa. sunt.

3. Palat. ms. tabernaculum honoris tui, pro nominis.

4. Unum hoc est in verbis, quae cum Graeco originis sint, doctos homines in eam suspensionem adduxerunt, ut putarent versionem istam Latinam, non ex Chaldaeo archetypo, sed ex Graeco translatione derivatam. Eiusmodi est quod subsequitur *inter nomen*, et alia inferior, quibus non videtur usum fuisse interpretem, nisi Graeci exemplaris propositi phrasim suggestissent. Hinc porro Hieronymi, hanc non esse arguunt, quippe quae non ex Chaldaeo desumpta sit, sed ex Graeco. Verum quis negat, hanc

gladio suo cornu altaris tui. Fac, Domine, ut gladio proprio ejus superbia amputetur: capitur laqueo oculorum suorum in me, et percuties eam ex labiis charitatis mese. Da mihi in animo constantiam, ut contemnam illum: et virtutem, ut evertam illum. Erit enim hoc memoriale nominis tui, cum manus feminae dejecerit eum. Non enim in multitudine est virtus tua, Domine, neque in eorum viribus voluntas tua est, nec superbi ab initio placuerunt tibi: sed humilium et mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Deus colorum, creator aquarum, et Dominus totius creaturae, exaudi me miseram deprecantem, et de tua misericordia praesumentem. Memento, Domine, testamenti tui, et da verbum in ore meo, et in corde meo consilium corrobora, ut domus tua in sanctificatione tua permaneat: et omnes gentes agnoscant, quia tu es Deus, et non est alius praeter te.

Cap. X. — Factum est autem, cum cessasset clamare ad Dominum, surrexit de loco in quo jacebat prostrata ad Dominum. Vocavitque abeam suam, et descendens in domum suam, abstulit a se cilicium, et exiit se vestimentis viduitatis suae, et lavit corpus suum, et unxit se myro optimo, et discriminavit crinem capitis sui, et imposuit mitram super caput suum et induit se vestimentis jucunditatis suae, induitque sandalia pedibus suis, assumpsitque dextraliola, et illa, et innares, et annulos, et omnibus ornamentis suis ornavit se. Cui etiam Dominus contulit splendorem, quoniam omnis ista compositio, non ex libidine, sed ex virtute pendebat: et ideo Dominus hanc in illam pulchritudi-

ipsa verba veteris interpretationis, utique quae satis perspicua et vulgo recepta, potuissent Hieronymum retinere ea ipsa de causa, quam legimus in prologo saepe ingerit, ut scilicet videretur a recepta bona lectione longius abluere. Ad haec cum suo ipso sensu, non ex alio transferebat, scripsit, hanc ipsa verba, eodemque plano intellectu usurpavit. Sic in prologo galatensis: *Vos quae Domini discumbentis pretiosissimo fidei myro ungitis caput.* Et capit. 38, ad Marcellum: *Crines ancillulae disponebant, et mitellis crispantibus vertex arcubatur innoxius.*

5. Vnum est doctis criticis, mendium hoc esse pro voce *paellia*, quod vocabulum, quod Graecis textus est, *ψαλλια*, id est, *armillas*, ita facile usurpavit ab Hieronymo potuit vel retineri ex antiqua versione Latina litteris, *paellia*, ut ab antiquario, qui exoticos voci-

nem ampliat¹, ut incomparabili decore omnium oculis appareret. Impositus itaque abrae suae ascooperam vini et vas olei, et polentam, et palathas, et panes, et caseum, et profecta est.

Cumque venissent ad portam civitatis, invenerunt expectantem Oziam et presbyteros civitatis. Qui eum vidissent eam, stupentes mirati sunt nimis pulchritudinem ejus. Nilul tamen interrogantes eam, dimiserunt transire, dicentes: Deus patrum nostrorum det tibi gratiam, et omne consilium tui cordis sua virtute corroboret, ut glorietur super te Jerusalem, et sil nomen tuum in numero sanctorum et justorum. Et dixerunt hi qui illie, erant omnes una voce: Fiat fiat. Judith vero orans Dominum, transiit per portas et ipsa et abra ejus.

Factum est autem, cum descenderet montem, circa ortum diei, occurrerunt ei exploratores Assyriorum, et tenuerunt eam, dicentes: Unde venis? Aut quo vadis? Quae respondit: Filia sum Hebraeorum, ileo ego fugi a facie eorum, quoniam futurum agnovi, quod dentur vobis in depraedationem, pro eo quod contempnentes vos, noluerunt ultro tradere seipsos, et inveniret misericordiam in conspectu vestro. Hac de causa cogitavi mecum dicens: Vadam ad faciem principis Holofernis, ut indicem illi secreta illorum et ostendam illi quo aditu possit obtinere eos, ita ut non cadat vir unus de exercitu ejus.

Et cum audissent viri illi verba ejus, considerabant faciem ejus, et erat in oculis eorum stupor, quoniam pulchritudinem ejus mirabantur nimis. Et dixerunt ad eam: Conservasti animam tuam, eo quod tale reperisti consilium, ut descenderes ad dominum nostrum. Hoc autem scias, quoniam cum steteris in conspectu ejus, bene tibi faciet, et eris gratissima in corde ejus. Duxeruntque illam ad tabernaculum Holofernis, annuntiantes eam.

Cumque intrasset ante faciem ejus, statim captus est in suis oculis Holofernes. Fixeruntque ad eum satellites ejus: Quis contemnat populum Hebraeorum, qui tam decoras mulieres habet, ut non pro his merito pugnare contra eos debeamus?

sensum non sit assensum, in istud notissimum ac fere simile mutari *lilia*. Chaldaeo autem archetypo deficiente, neque istud certo potest constari.

1. Palatia. ms. *hac illam pulchritudine ampliat*. Tum alter reginae, *ut in corporali decore*, pro incomparabili. Denique omnes *ascooperam*, pro *asco-*

Videns itaque Judith Holofernem sedentem in comopo, quod erat ex purpura, et auro, et smaragdo, et lapidibus pretiosis intertextum: et cum in faciem ejus intendisset, adoravit eum, prosternens se super terram. Et elevaverunt eam servi Holofernis, jubente domino suo.

Cap. XI. — Tunc Holofernes dixit ei: *Ex quo animo esto, et noli pavere in corde tuo, quoniam ego nunquam nocui viro, qui vobis servire Nabuchodonosor regi, Populus autem tuus, si non contempnisset me, non levassem lanceam meam super eum. Nunc autem dis mihi, qua ex causa recessisti ab illis, et placuit tibi ut venires ad nos?*

Et dixit illi Judith: *Sume verba ancillae tuae, perfectam rem faciet Dominus tecum. Vivit enim Nabuchodonosor rex terre, et vivit virtus ejus, quae est in te ad correptionem omnium animarum errantium: quoniam non solum homines servantur illi per te, sed et bestiae agri obtemperant illi. Nuntiatur enim animi tui industria universis gentibus, et indicatum est omni saeculo, quoniam tu solus bonus et potens es in omni regno ejus, et disciplina tua omnibus provinciis praedicator. Nec hoc latet, quod locutus est Aclior, nec illud ignoratur, quod ei jusservis evincere. Constat enim, Deum nostrum sic peccatis offensum, ut mandaverit per prophetas suos ad populum, quod trahat eum pro peccatis suis. Et quoniam scimus se offendisse Deum suum filii Israel, tremor tuus super ipsos est. Insuper etiam fames invasit eos, et ab ariditate aquae jam inter mortuos computantur. Denique hoc ordiant, ut interficiant pecora sua, et bibant sanguinem eorum: et sancta Domini Dei sui, quae praecipit Deus non contingi, in frumento, vino, et oleo, hanc cogitaverunt impendere, et volunt consumere quae nec manibus deberent contingere: ergo quoniam haec faciunt, certum est quod in perditionem dabuntur. Quod ego ancilla tua cognoscens, fugi ab illis, et misit me Dominus haec ipsa nuntiare tibi. Ego enim ancilla tua Deum colō, etiam*

peram: et pro palathas, quae sunt caricarum aut ficum masse, pari consensu lapates legunt, quod metallicosos in pronuntiando vitium videtur.

2. In Palat. ms. *transiit portas*, absque *per*.

3. Palatinus ms. *nunquam nocui virum, qui, etc.*

munc apud te: et exiet ancilla tua, et orabo Deum, et dicet mihi quando eis reddat peccatum suum, et veniens nuntiabo tibi, ita ut ego adducam te per mediam Jerusalem, et habebis omnem populum Israel, sicut oves, quibus non est pastor, et non latrabit vel urus omnia contra te: quoniam hæc mihi dicta sunt per prophetam Dei. Et quoniam iratus est illis Deus, hæc ipsa missa sunt nuntiare tibi.

Placerunt autem omnia verba hæc coram Holoferne et coram pueris ejus, et mirabantur sapientiam ejus, et dicebant alter ad alterum: Non est talis mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, et in sensu verborum. Et dixit ad illam Holofernes: Benefecit Deus, qui misit te ante populum, ut des illam tu in manibus nostris: et quoniam bona est promissio tua, si fecerit mihi hoc Deus, et tu in domo Nabuchodonosor magna eris, et nomen tuum nominabitur in universa terra.

Cap. XII. — Tunc jussit eam introire ubi repositi erant thesauri ejus, et jussit illi manere eam, et constituit quid daretur illi de convivio suo. Cui respondit Judith, et dixit: Nunc non potero manducare ex his quæ mihi præcipis tribui, ne veniat super me offensio: ex his autem, quæ mihi detuli, manducabo. Cui Holofernes ait: Si defecerint tibi ista, quæ tecum detulisti, quid faciemus tibi? Et dixit Judith: Vivit anima tua, domine meus, quoniam non expendet omnia hæc ancilla tua, donec faciat Deus in manu mea hæc quæ cogitavi.

Et induxerunt illam servi ejus in tabernaculum, quod præceperat. Et petiit dum introiret, ut daretur ei copia nocte et ante lucem egrediendi foras ad orationem, et deprecandi Dominum. Et præcepit cubicularis ejus, ut sicut placeret illi, exiret et introiret ad adorandum Deum suum, per friduum: et exibat noctibus in vallem Bethulia, et baptizabat se in fonte aque. Et ut ascendebat, orabat Dominum Deum Israel, ut dirigeret viam ejus ad liberationem populi sui. Et introiens, munda manebat in tabernaculo, usque dum acciperet escam suam in vespere.

Et factum est, in quarto die Holofernes fecit

convivium servis suis, et dixit ad Vagao eunuchum suum: Vade, et suade Hebraeam illam, ut sponte consentiat habitare mecum. Fecum est enim apud Assyrios, si femina irrideat virum, agendo ut immunis ab eo transeat.

Tunc introivit Vagao ad Judith, et dixit: Non vereatur bona puella introire ad dominum meum, ut honorificetur ante faciem ejus, ut manducet cum eo, et bibat vinum in jucunditate. Cui Judith respondit: Quæ ego sum, ut contradicam domino meo? Omnia quod erit ante oculos ejus bonum et optimum, faciam. Quidquid autem illi placerit, hoc mihi erit optimum omnibus diebus vite mee.

Et surrexit, et oravit se vestimento suo, et ingressa stetit ante faciem ejus. Cor autem Holofernis concussum est: erat enim ardens in concupiscentia ejus. Et dixit ad eam Holofernes: Bibe nunc, et accumbe in jucunditate, quoniam invenisti gratiam coram me. Et dixit Judith: Bibam, domine, quoniam magnificata est anima mea hodie pro omnibus diebus meis. Et accepit, et manducavit, et bibit coram ipso, ea quæ paraverat illi ancilla ejus. Et jucundus factus est Holofernes ad eam, bibitque vinum multum nimis, quantum nunquam biberat in vita sua.

Cap. XIII. — Ut autem sero factum est festinaverunt servi illius ad hospitia sua, et conclusit Vagao ostia cubiculi, et abiit. Erant autem omnes fatigati a vino: eratque Judith sola in cubiculo. Porro Holofernes jacebat in lecto, nimia ebrietate sopitus. Dixitque Judith puella sua: ut staret foris ante cubiculum, et observaret.

Stetitque Judith ante lectum, orans cum lacrymis, et laborum motu in silentio, dicens: Confirma me, Domine Deus Israel, et respice in hac hora ad opera manuum mearum, ut, sicut promisisti, Jerusalem civitatem tuam erigas: et hoc, quod credens per te posse fieri cogitavi, perticam. Et cum hæc dixisset, accessit ad cotinam, quæ erat ad caput lectuli ejus, et pugionem ejus, qui in ea ligatus pendebat, exsolvit. Comque evaginasset illum, apprehendit comam capitis ejus, et ait: Confirma me, Domine Deus in hac hora. Et percussit bis in cer-

1. Iterum ibidem ms. et introduxerunt illam, etc.
2. Rectius idipso constanter nostri mss. Bagoan vocant.

3. Plus habet regiam ms. ut cogitavi, etc.

vicem ejus, et abscedit caput ejus, et abstulit conopeum ejus a columnis, et evolvit corpus ejus truncum. Et post pusillum exiit, et tradidit caput Holofernis ancilla suæ, et jussit ut mitteret illud in peram suam.

Et exierunt duæ, secundum consuetudinem suam, quasi ad orationem, et transierunt castra, et gyrantes vallem, venerunt ad portam civitatis. Et dixit Judith a longo custodibus muros: Aperite portas, quoniam nobiscum est Deus, qui fecit virtutem in Israel.

Et factum est, cum audissent viri vocem ejus, vocaverunt presbyteros civitatis. Et concurrerunt ad eam omnes, a minimo usque ad maximum: quoniam sperabant [Ad sperantem] eam jam non esse venturam. Et accedentes luminaria, congravarunt circa eam universi: illa autem ascendens in eminentiorem locum, jussit fieri silentium. Cumque omnes tacuissent, dixit Judith: Laudate Dominum Deum nostrum, qui non deseruit sperantes in se: et in me ancilla sua adimplevit misericordiam suam, quam promisit domui Israel: et interfecit in manu mea hostem populi sui hac nocte. Et profertens de pera caput Holofernis, ostendit illa, dicens: Ecce caput Holofernis, principis militiæ Assyriorum, et ecce conopeum illius, in quo recumbabat in ebrietate sua, ubi per manum femine percussit illum Dominus Deus noster. Vivit autem ipse Dominus, quoniam custodivit me Angelus ejus, et hinc euntem, et ibi commorantem, et inde huc revertentem, et non permisit me Dominus ancillam suam coinquinari, sed sine pollutione peccati revocavit me vobis gaudentem in victoria sua, in evasione mea, et in liberatione vestra. Confitemini illi omnes, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus.

Universi autem adorantes Dominum, dixerunt ad eam: Benedixit te Dominus in virtute sua, quia per te ad nihilum rediit inimicos nostros. Porro Ozias, princeps populi Israel, dixit ad eam: Benedicte es tu filia a Domino Deo excelsio, pro omnibus mulieribus super terram. Benedicte Dominus, qui creavit cælum et terram, qui te direxit in vulnera capitis principis inimicorum nostrorum: quia hodie nomen tuum ita magnificavit, ut non recedat laus tua de ore

hominum, qui memores fuerint virtutis Domini in æternum, pro quibus non pepercisti animam tuam, propter angustias et tribulationem generis tui, sed subversisti ruinam ante conspectum Dei nostri. Et dixit omnis populus: Fiat, fiat.

Porro Achior vocatus venit, et dixit ei Judith: Deus Israel, cui tu testimonium dedisti quod ulciscatur de inimicis suis, ipse caput omnium incredulorum incidit hac nocte in manu mea. Et ut probes quia ita est, ecce caput Holofernis, qui in contemptu superbia sua Deum Israel contempsit, et tibi intorium minabatur, dicens: Cum captus fuerit populus Israel, gladio perforari præcipiam latera tua. Videns autem Achior caput Holofernis, angustatus præ pavore, cecidit in faciem suam super terram, et astuavit anima ejus: postea vero quam, resumpto spiritali, recreatus est, prociidit ad pedes ejus, et adoravit eam, et dixit: Benedicta tu a Deo tuo in omni tabernaculo Jacob, quoniam in omnigeno, quæ audivit nomen tuum, magnificabitur super te Deus Israel.

Cap. XIV. — Dixit autem Judith ad omnem populum: Audite me, fratres, suspendite caput hoc super muros nostros: et erit, cum exierit sol accipiat unusquisque arma sua, et exiit cum impetu, non ut descendatis dorsum, sed quasi impetum facientes. Tunc exploratores necesse erit ut fugiant ad principem suum excitandum ad pugnam. Cumque duces eorum encurrerint ad tabernaculum Holofernis, et invenerint eum truncum in suo sanguine volutatum, decidet super eos timor [Ad tremor]. Cumque cognoveritis fugere eos, ite post illos securi, quoniam Dominus conteret eos sub pedibus vestris.

Tunc Achior videns virtutem, quam fecit Deus Israel [Ad in Israel], relicto gentilium ritu, credidit Deo, et circumcidit carnem præputii sui, et appositus est ad populum Israel, et omnis successio generis ejus usque in hodiernum diem.

Mox autem ut ortus est dies, suspenderunt super muros caput Holofernis, accipiensque unusquisque vir arma sua, et egressi sunt cum grandi strepitu et ululatu. Quod videntes exploratores, ad tabernaculum Holofernis cucurrerunt. Porro hi qui in tabernaculo orant, venientes, et ante ingressum cubicali perstrepentes, exolant gra-

1. Palatin. ms. fecit solum magnam in Israel.
2. In eodem ms. confiteamur illi omnes, etc.

3. Duo mss. ad excitandum eum ad pugnam
4. Interserit Psalim. ms. hic nomen Dei.

tia, inquietudinem arte moliebantur, ut non ab excitantibus, sed a sonantibus Holofernes erigiret. Nullus enim audebat cubiculum virtutis Assyriorum pulsando aut intrando aperire. Sed cum venissent ejus duces ac tribuni, et universi majores exercitus regis Assyriorum, dixerunt cubiculariis: Intrate, et excitate illum, quoniam egressi mures de cavernis suis, ausi sunt provocare nos ad pradium.

Tunc ingressa Yago, cubitulum ejus, stetit ante cortinam, et phasum fecit manibus suis: suspiciabatur enim illum, cum Judith dormire. Sed cum nullam motum facientis sensu aurium caperet, accessit proximans ad cortinam, et elevans eam, vidensque cadaver absque capite Holofernis in suo sanguine tabebetum jacere super terram, exclamavit voce magna cum fletu, et solvit vestimenta sua. Et ingressus tabernaculum Judith, non invenit eam, et exiit foras ad populum, et dixit: Una mulier Hebraea fecit confusionem in domo regis Nabuchodonosor: ecce enim Holofernes jacet in terra, et caput ejus non est in illo.

Quod cum audissent principes virtutis Assyriorum, acciderunt omnes vestimenta sua, et intolerabilis timor et tremor egit super eos, et turbati sunt animi eorum valde. Et factus est clamor incomparabilis in medio castrorum eorum.

Cap. XI. — Cumque omnis exercitus decollatum Holofernem audisset, fugit mens et consilium ab eis, et solo tremore et metu agitati, fugae praesidium sumunt: ita ut nullus loqueretur cum proximo suo, sed inclinato capite, relictis omnibus, evadere festinabant Hebraeos, quos armatos super se venire audiebant, fugientes per vias camporum et semitas collium.

1. Hic vero nomen regis idem ms. Isael.

2. Palatin. ms. in medio castra eorum.

3. Ailler Graecus habet, sed effusi unanimitas, ἡδὲ ἰσχυρῶς ἀπεβόηθη. Quamobrem Hieronymum, qui vult, sed inclinato capite, non ex Chaldaeo textu, sed ex Graeco perquam simili verbo putavit Grotius legasse, ἰσχυρῶς. Ego ut ejus conjecturam admittam, non tamen Hieronymum credam Graeculationis doctum similitudine, eum Graecum exemplar in hac adoranda versione omnino non attigerit, sed vetustiorum fortasse Latini, interpretum, ita ut Grotio libet, legere potuisse autumno: cujus inter-

Videntes itaque filii Israel fugientes, secuti sunt illos. Descenderuntque clangentes tubis, et tubantes post ipsos. Et quoniam Assyrii non adunati, in fugam ibant precipites: filii autem Israel uno agmine persequentes, debilitabant omnes, quos invenire potuissent.

Misit itaque Ozias nuntios per omnes civitates et regiones Israel. Omnis itaque regio, omnique urbs, electam juventutem armatam misit post eos, et persecuti sunt eos in ora gladii quoniamque venirent ad extremitatem finium suorum. Reliqui autem qui erant in Bethulia, ingressi sunt castra Assyriorum, et praedam, quam fugientes Assyrii reliquerant, abstulerunt, et quasiati sunt valde. Hi vero, qui victores reversi sunt ad Bethuliam, omnia quae erant eorum, attulerunt secum, ita ut non esset numerus in pecoribus, et juvenentis, et universis mobilibus eorum, ut a minimo usque ad maximum omnes divites fierent de pradationibus eorum.

Jocim autem, summus pontifex, de Jerusalem venit in Bethuliam cum universis presbyteris suis, ut videret Judith. Quae cum exisset ad illum, benedixerunt eam omnes una voce, dicentes: Tu gloria Jerusalem, tu laetitia Israel, tu honorificentia populi nostri: quia fecisti viriliter, et confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaveris, et post virum tuum, alterum nescieris: ideo et manus Domini confortavit te, et filio eris benedicta in aeternum. Et dixit omnis populus: Fiat, fiat.

Per dies autem triginta, vix collecta sunt spolia Assyriorum a populo Israel. Porro autem universa, quae Holofernis pecunia fuisse probata sunt, dederunt Judith in auro, et argento, et vestibus, et gemmis, et omni sepellectili, et tradita sunt omnia illi a populo. Et omnes populi gaudebant cum mulieribus, et virginibus, et juvenibus, in organis, et citharis.

praestationem absque illo Chaldaico veritatis et recti sensus dispendio Hieron. retinuerit.

4. Regime ms. armatos venire super se videbant, fugientes, etc.

5. Codex Palatinus, omnesque urbes selectam juvenentum, etc.

6. Idem ms. honestati sunt, pro quasiati: tam paulo post, abstulerunt secum, pro attulerunt, etc. denique infra, a minimo usque ad maximum, pro ad maximum.

7. Regime ms. confirmatum est cor tuum, etc.

8. Palatinus ms. et a Deo eris benedicta, etc.

Tunc cantavit canticum hoc Domino Judith, dicens:

Cap. XVI. — Incipite Domino in tympanis, cantate Domino in cymbalis, modulamini illi psalmum novum, exallate et invocate nomen ejus.

Dominus conterens bella, Dominus nomen est illi.

Qui posuit castra sua in medio populi sui, ut eriperet nos de manu omnium inimicorum nostrorum.

Veni Assur ex montibus ab aquilone in multitudinem fortitudinis suae: cujus multitudo obturavit torceles, et equi eorum cooperuerunt valles.

Dixit se incensuram fines meas, et juvenes meos occisurum gladio, infantes meos dare in praedam, et virgines in captivitate.

Domina autem omnipotens nocuit eam, et tradidit eam in manus [41. manibus] feminas, et confudit eam.

Non enim cecidit potens eorum a juvenibus, nec filii Titan percuesserunt eum, nec excelsi gigantes opposuerunt se illi, sed Judith filia Merari in specie faciei suae dissolvit eum.

Exiit enim se vestimento viduitatis, et induit se vestimento laetitiae in exaltatione filiorum Israel:

Unxit faciem suam unguento, et colligavit cincinnos suos mitra, accepit stolam novam ad decipiendum illum.

Sandalia ejus rapuerunt oculos ejus, pulchritudo ejus captivam fecit antum ejus, amputavit pugione cervicem ejus.

Horruerunt Persae constantiam ejus, et Medii audaciam ejus.

Tunc ululaverunt castra Assyriorum, quando apparuerunt humiles mei, ardescens in siti.

Filii puellarum componerunt eos, et sicut pueros fugientes occiderunt eos: perierunt in praelio a facie Domini Dei mei.

1. Pari consensu nostri mss. inposuerunt se, pro opposuerunt, etc.

2. Fortasse quemadmodum habet et Graecus, sic 340c, scripti quosque a pater in exaltationem, pro exultationem.

3. Comma istud accepit stolam novam, nostri omnes mss. nesciunt.

4. Non addit Palatin. ms. hic nomen Dei.

Hymnum cantemus Domino, hymnum novum cantemus Deo nostro.

Adonai, Domine magnus es tu, et praeclarus in virtute tua, et quem superare nemo potest.

Tibi serviet [41. serviat] omnis creatura tua: quia divisti, et facta sunt: misisti spiritum tuum, et creata sunt, et non est qui resistat voci tuae.

Montes a fundamentis movebuntur cum aquis: petra, sicut cera, liquescente faciem tuam.

Qui autem timentis, magni erunt apud te per omnia.

Ne genti insurgenti super genus meum: Dominus enim omnipotens vindicabit in eis, in die iudicii visitabit illos.

Dabit enim [41. dicit, enim] ignem, et vermes in carnes eorum, ut urantur, et sentiant usque in sempiternum.

Et factum est posthaec, omnis populus post victoriam venit in Jerusalem adorare Dominum et mox ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, et vota, et repositiones suas. Porro Judith, universa vasti bellis Holofernis, quae dedit illi populus, et conopeum, et quae ipsa sustulerat de cubili ipsius, obtulit in anathema oblivionis. Erat autem populus jucundus secundum faciem sanctorum, et per tres menses gaudium in hoc victoriae celebrationem est cum Judith.

Post dies autem illos unusquisque rediit in domum suam, et Judith magna facta est in Bethulia, et praeclarior erat universa terra Israel.

Erat etiam virtuti castitas adjuncta, ita ut non cognosceret virum omnibus diebus vite suae, ex quo defunctus est Manasses vir ejus. Erat autem diebus festis procedens cum magna gloria. Mansit autem in domo viri sui annos centum quinque, et dimisit abram suam Hebraeam, et defuncta est ac sepulta cum viro suo in

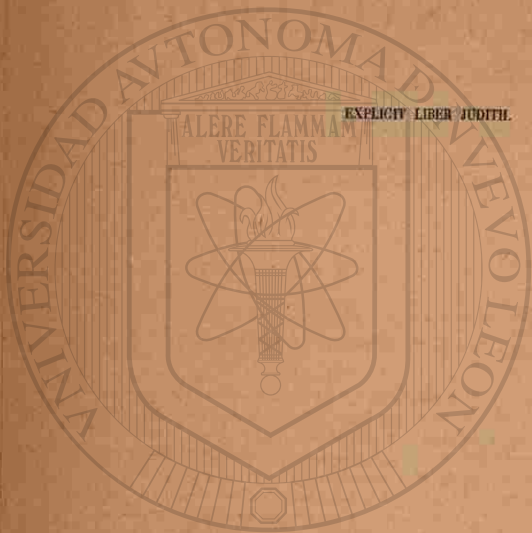
5. Pronomen tuo hic et subsequenti statim versu Palatin. ms. laesit.

6. Idem ms. universa bellica, absque vasto: et paulo post sustulerat in anathema, pro obtulit, etc.

7. Cum regnavit, tum Palatin. ms. unusquisque rediit in eam, et Judith, etc. Graecus habet ἕκαστος ἐκ τῶν ἀποκριθῶν ἰσχυρῶς: unusquisque in possessionem suam, etc.

Bethulia. Luxitque illam omnis populus diebus septem. In omni autem spatio vite ejus non fuit qui perturbaret israel, et post mortem ejus annis multis.

Dies autem victorie hujus festivitatis, ab hebraeis in numero sanctorum dierum accipitur, et colitur a Judæis ex illo tempore usque in presentem diem.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA
DIRECCIÓN GENERAL DE

VETERIS TESTAMENTI VOLUMINA DUO

JOB ET PSALTERIUM

EX GRÆCIS EXEMPLARIBUS SIVE EX ORIGENIS EXAPLARI EDITIONE

A S. HIERONYMO IN LATINUM CONVERSA,

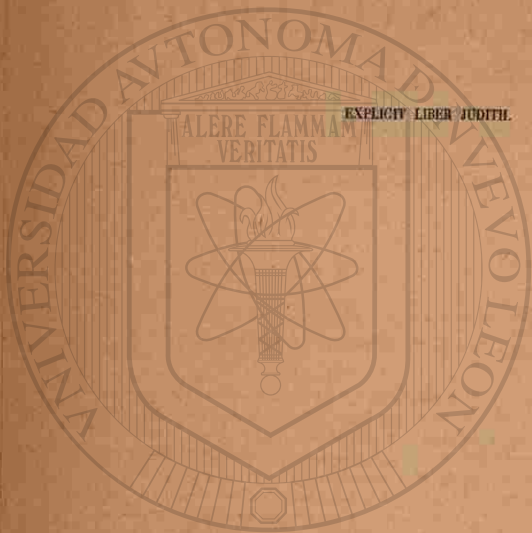
cum asteriscorum atque obelorum notis.

J. MARTIANEI ADMONITIO IN OPUS SUBSEQUENS.

Librum Job quem olim juxta Septuaginta, additis obelis et asteriscis, in Latinum vertent Hieronymus, multis retro secularum spatii jucentem in pulcre, de bibliotheca Majoris-Monasterii tandem relinatum, ad nos minime evectubundus transmisit R. P. Dominus Claudius Martinus: cujus sane officii ac benevolentia editionem novam S. Hieronymi plurimum debere profitemur. Ut vero ad nos perveniat pretiosissimum illud antiquitatis sacre monumentum maxima statim assiditate integrum revolimus: curiosisque oculis cuncta perlustrantes, ipsissimum hunc esse librum comperimus, quem suo tempore tanti fecit Augustinus, ut admirabilem predicavit interpretis Hieronymi diligentiam ac fidem. Quantum autem incurrit et cladis volumen Jobi inciderit, priusquam apud Græcos Origenes, apud Latinos vero Hieronymus, ipsum sartum tectum effecissent, non solum ejusdem Hieronymi prefatiuncula, sed Origenis etiam Adamaniti ac quorundam aliorum antiquorum scriptorum attestantur verba. Ideo aliquod opera pretium fuerit hujusmodi auctorum de libro Job testimonia proposuisse in fronte voluminis: his namque precavis veterum patrum documentis facilius nobis concitent avari rerum estimatores, manifesta descriptorum vitia radargere omissaque nonnulla reserere, obelorum dico necnon asteriscorum signa, quæ notatorum incogitantia prætermissa sunt vel perturbata in manuscripto codice. Ceterum puncta duo crassiora nonnunquam supplere curavimus, ac definienda quæ sub asteriscis et obelis posita sunt: quia subtractis hiis terminis obeli vel asterisci, majori patent omnia confusione quam si nulla apparerent id genus signa. Quomodo enim lector deprehendet continentiam eorum quæ sub asteriscis notantur, nisi terminos viderit suis locis præfinitos? Itaque ne casu labore egregium adeo opus a nobis ederetur, necessitate compulsis omnia puncta aliquot in locis apponere non timemus; certis aliunde eodem duo puncta eodemque consilio ab Hieronymo fuisse impressa in sua posteriori psalteriorum emendatione. Hæc in genere præmonuisse sit satis: cætera suis locis infra dicentur.

Bethulia. Luxitque illam omnis populus diebus septem. In omni autem spatio vite ejus non fuit qui perturbaret israel, et post mortem ejus annis multis.

Dies autem victorie hujus festivitatis, ab hebraeis in numero sanctorum dierum accipitur, et colitur a Judæis ex illo tempore usque in presentem diem.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA
DIRECCIÓN GENERAL DE

VETERIS TESTAMENTI VOLUMINA DUO

JOB ET PSALTERIUM

EX GRÆCIS EXEMPLARIBUS SIVE EX ORIGENIS EXAPLARI EDITIONE

A S. HIERONYMO IN LATINUM CONVERSA,

cum asteriscorum atque obelorum notis.

J. MARTIANEI ADMONITIO IN OPUS SUBSEQUENS.

Librum Job quem olim juxta Septuaginta, additis obelis et asteriscis, in Latinum vertent Hieronymus, multis retro secularum spatii jucentem in pulchre, de bibliotheca Majoris-Monasterii tandem relinatum, ad nos minime evectubundus transmisit R. P. Dominus Claudius Martin: cujus sane officio ac benevolentia editionem novam S. Hieronymi plurimum debere profitemur. Ut vero ad nos perveniat pretiosissimum illud antiquitatis sacre monumentum maxima statim assiditate integrum revolimus: curiosisque oculis cuncta perlustrantes, ipsissimum hunc esse librum comperimus, quem suo tempore tanti fecit Augustinus, ut admirabilem predicavit interpretis Hieronymi diligentiam ac fidem. Quantum autem incuria et cladis volumen Jobi inaccessit, priusquam apud Græcos Origenes, apud Latinos vero Hieronymus, ipsum sartum tectum effecissent, non solum ejusdem Hieronymi prefatiuncula, sed Origenis etiam Adamaniti ac quorundam aliorum antiquorum scriptorum attestantur verba. Ideo aliquod opera pretium fuerit hujusmodi auctorum de libro Job testimonia proposuisse in fronte voluminis: his namque precavis veterum patrum documentis facilius nobis concitent avari rerum estimatores, manifesta descriptorum vitia radargere omissaque nonnulla reserere, obelorum dico necnon asteriscorum signa, quæ notatiorum incogitantia prætermissa sunt vel perturbata in manuscripto codice. Cæterum puncta duo crassiora nonnunquam supplere curavimus, ac definienda quæ sub asteriscis et obelis posita sunt: quia subtractis hiis terminis obeli vel asterisci, majori patent omnia confusio quam si nulla apparerent id genus signa. Quomodo enim lector deprehendet continentiam eorum quæ sub asteriscis notantur, nisi terminos viderit suis locis præfinitos? Itaque ne casu labore egregium adeo opus a nobis ederetur, necessitate compulsis omnia puncta aliquot in locis apponere non timemus; certè aliunde eadem duo puncta eodemque consilio ab Hieronymo fuisse impressa in sua posteriori psalteriorum emendatione. Hæc in genere præmonuisse sit satis: cætera suis locis infra dicentur.

PATRUM VETERUM TESTIMONIA DE LIBRO JOB.

Ex epistola Origenis ad Africanum.

Sed et in Job, ab illo loco: *Scriptum est autem illum resurrectionem cum is quos suscitavit Dominus, ad finem usque quoscunque sequuntur desunt apud Hebraeos: quamobrem nec apud Aquilam exstant; apud Septuaginta autem et Theodotionem ea sunt quo tantumdem valent inter se. Nullo quoque alia invenimus in Job in nostris exemplaribus quo et minus et plus habent quam apud Judaeos: misas quidem, cum surgens mane obditi pro eis sacrificia secundum numerum ipsorum [scilicet unum pro peccato pro annis coram]; Et cum accederent Angeli Dei, ut starent coram Deo, venit quoque diabolus cum illis; hoc: *Circumbens terram et perambulans eam. Prater ea post haec verba: Dominus dedit, Dominus abstulit, apud Hebraeos non erat illud: Sicut Dominus placuit, sic factum est. Plura sunt autem in nostris quam in Hebraeis: quando dixit Job uxor ejus, ab illo loco: Quousque perseverabis dicendo: Ecce, mango adhuc parum respicias spem salutaris mee, usque ad haec verba: Et requiescam ob operum et doleribus meis, qui me ante constrinxerunt]. Nam haec tantum verba mulieris [scilicet in Hebraeis] scripta sunt: *Dio verbum contra Dominum, et morte. Rursum plurima per medium totum Jobum apud Hebraeos posita reperiuntur, non item apud nos. Et saepe quidem quatuor vel tres versus interdum et quatuordecim, et sexdecim, et novemdecim. Et quid me oportet haec enumerare? Quae multo labore collegimus, ne nos lateret discrimen Iudaeorum nostrorumque exemplarium.***

Ex Hesychio apud Usserium Armachanum epist. ad Ludovic. Capellum.

Hesychius vel quicumque ineditaram in libros sacros hypothesis auctor fuit, distinctione

adhibita, librum Job sine asteriscis quidem 1690 *et* habuisse notat; cum asteriscis vero 2210.

Ex epistola 71, alias 40, S. Augustini ad Hieronymum.

In hac autem epistola hoc addo, quod postea didicimus, ex Hebraeo Job a te interpretationem tuam ejusdem prophetae ex Graeco eloquio versam in Latinum: ubi tamen asteriscis notasti quae in Hebraeo sunt, et in Graeco desunt, obelis autem in Graeco inveniuntur, et in Hebraeo non sunt: tam mirabili diligentia, ut quibusdam in locis ad verba singula, singulas stellas videamus, significantes eadem verba esse in Hebraeo, in Graeco autem non esse, *Advertit lector, hac Hieronymi ratione usum fuisse Augustinum libro annotatum in Job: praetermissa tamen hujusce tenoris signis asteriscarum et obelorum.*

Ex praefatione Hieronymi in suam translationem libri Job ex Hebraeo.

Discant igitur obtrectatores mei recipere in toto, quod in partibus susceperunt: aut interpretationem meam cum asteriscis suis radere. Neque enim fieri potest, ut quos plura infermisse perspexerint, non eosdem etiam in quibusdam errasse fateantur: praecipue in Job, cui si ea quae sub asteriscis addita sunt, subtraxeris pars maxima voluminis detruncabitur: et hoc duntaxat apud Graecos. Ceterum apud Latinos ante eam translationem quam sub asteriscis et obelis nuper edidimus, septingenti ferme aut octingenti versus desunt: ut decurtatus et laevratus corrosusque liber, facilitatem sui publico legentibus praebet.

PRAEFATIO HIERONYMI

IN LIBRUM JOB.

Si aut fascellam junco texerem, aut palmarum folia complicarem, ut in sudore vultus mei comederem panem, et ventris opus sollicita mente tractarem, nullos morderet, nemo reprehenderet. Nunc autem quia juxta sententiam Salvatoris volo operari cibum, qui non perit, et antiquam divinatorum voluminum viam, sensibus virgultisque purgare, mihi genuinus infigitur: corrector vitiorum falsarius vocor, et errores non aufero, sed serere. Tanta est enim vetustatis consuetudo, ut etiam confessa plerisque vitia placeant, dum magis pulchros habere volunt codices, quam emendatos. Quapropter, o Paula et Eustochium, unicam nobilitatis et hu-

militatis exemplar, pro flabello, calathis, sportellisque, munuscula monachorum, spiritualia haec et mansura dona suscipite: ac beatum Job qui adhuc apud Latinos jacabat in stercore, et veribus scatebat errorum, integrum, immaculatamque gaudete. Quomodo enim probatione atque victoria dupliciter universa ei sunt redita: ita ego in lingua nostra (audacter loquor) feci eum habere quae amiserat. Igitur et vos, et unumquemque lectorem solita praefatione commoueo, et in principis librorum eadem semper annexens, rogo, ut ubicunque praecedentes virgulae + videritis, sciatis ea quae subjecta sunt in Hebraeis voluminibus non haberi. Porro

1. Errore librariorum septem mss. vel amplius legunt hoc modo, *mihi genuinus infigitur*. In canone S. Germani a Pratis, additum est verbum *error*, id est, *error mihi genuinus infigitur*: edili restitit omnium mss. depravationes, in his enim ita legunt Erasmus ad Mariannum, *error mihi genuinus infigitur*. Phrasis vero ista, *genuinum infigere*, familiaris erat Hieronymo, ut liquet ex hoc loco libri primi Apologiae adversus Rufinum: *Me hominem maledicum, omnium detractorem (esse dicit), in provocatores meos genuinum semper infigere*, ex satyr. 1. Persii, et 5 Juvonalis similes locutiones depropterea nobis videntur. Mart.

— Male quidam mss. *geminus*. Passim, quod et Marianus notat, hac utitur phrasi Hieronymus. Alicubi addit et *identem*, ut in praef. ad chronicum: *Nec ignoro multos fore, qui huic volumini genuinum dentem infigant*.

2. Stipenda hic occurrit veterum librariorum

temperitas, qua ausi sunt in mss. codicibus fere omnibus tollere de medio verba haec, *o Paula et Eustochium*: ac eorum loco ista substituere, *o fratres charissimi*: quae indigne fecerunt quod Hieronymus lucubraciones suas multibus deditisset. Idem invidiosus apparere in praefatione ad libros Salomonis, quae typis melioribus in finem bibliothecae edendam pollicitis sumas supra, cum de hisce voluminibus disputatio instituta est. Ceterum flabellum de quo hic loquitur Hieronymus, inter monachorum munuscula ipsam computans, erat instrumentum praecipue ad excitandum ignem, vel ad abigendas muscas: atque id genus flabelli tenebat manu sua Eustochium, dum Paula matri in lectulo decumbenti, jam jamque obituro assisteret. Videlicet epistaphianum Paulo apud Hieronymum. Mart.

3. Quamplures mss. cum edila, ut *audacter loquar*. Mart.

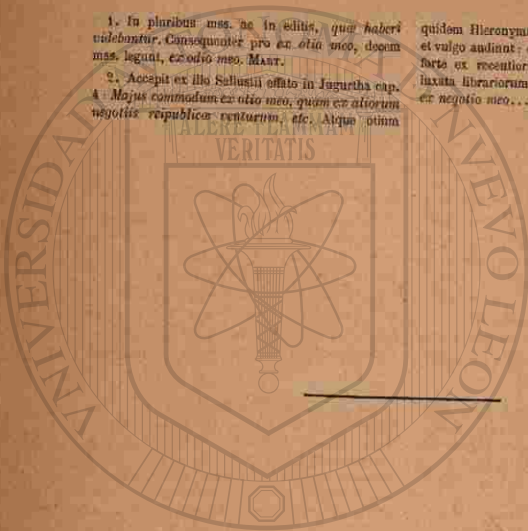
uldi stella imago fulserit & ex Hebraeo in nostro sermone addita. Nec non et illa quae habere videbamur, et ita corrupta erant, ut sensum legentibus tollerent, orantibus vobis magno la-

hore correxi?; magis utile quid ex otio meo Christi Ecclesiae venturum ratus, quam ex aliorum negotio.

1. In pluribus mss. ne in editis, quae haberi videntur. Consequenter pro ex otio meo, docem mss. legunt, ex otio meo. Manr.

2. Accipit ex illo Salustii effato in Jugurtha cap. 4. Majus commodum ex otio meo, quam ex aliorum negotiis republicae venturum, etc. Alique omnia

quidem Hieronymus studia litterarum vocat, quae ita et vulgo audiunt: quod ego ex deo causa moneo, ne forte ex recentioris critici sententia existimes, hic laxata librorum vitio esse nomina, legendumque, ex negotio meo... quam ex aliorum otio, etc.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

INCIPIT

LIBER JOB.

Cap. I. — Homo quidam erat in regione Aushide, nomine Job. Erat homo ille verax, sine crimine, justus Dei cultor, abstinens se ab omni re mala. Habuit autem septem filios et tres filias. Et erant pecora ejus (multa nimis): oves, septem millia; cameli, tria millia; juga boum, quinquaginta; et asinae gregales quingentae, -i et ministerium copiosum nimis, et opera magna erant et super terram. Et erat homo ille nobilis

de filiis orientis. Convenientes autem filii ejus ad invicem, faciebant convivium quotidie, convocatis secum sororibus suis, ut secum vescerentur et biberent; et cum finis esset dies convivii, mittebat Job, et purificabat eos con surgens mane, et offerebat pro eis victimas secundum numerum eorum, - et et vitulum unum pro peccato animarum ipsorum; Dicebat enim Job: Ne forte peccaverint filii mei, et maledi-

1. Quae uncinis inclusimus post Marianæum verba multa nimis, neque in Hebr. sunt, neque in Greco, nec tamen obelo in Latino ms. praenotantur ut facili videri possint studiosi allejus glossæ in textum temere intrusam. Ejusmodi interpolationes, quas nectum ab Hebr. sed et ab Origenis hexaplati editione abfuisse, hinc argumentis colligimus, isdem infra notis designabimus, Marianæus minori asterisco denotavit.

2. Chrysostomus hunc locum otiosissimus in catena Gregoriorum patrum in Job, ita monet: Quoniam vero obelisco notatur illud, ministerium multum valde, sciendum est, quod obelisco signantur in Hebraico non haberi, sed in Greco adducto, ex eo Ἐργασίῳ ὁ ἄνθρωπος, verum perspicuitatis causa a Septuaginta posita esse. Necesso est hic errorem alicujus scriptoris secutum fuisse Chrysostomum; nam illud ministerium multum valde, postum legitur in fons Hebraico, אֲרָבָה רֶבֶה עֲבֹדָה, convulsa rabba meod, id est, ac familia multa nimis, sive familiarium multum valde. Eadem quoque Aquila interpretatus est, attonante Olympodoro in jam dicta catena. Ministerium dicit, quod praestabatur a servis. Aquila, servitium multum valde; Symmachus vero, familiarum, dilucidius interpretatus est. Ita Olympodorus: unde exploratum habemus hallucinatum fuisse Chrysostomum imperitia librarii, qui male obelum apposerat jam dictis Scripturae verbis. Manr.

— Praefiximus his verbis et ministerium copio-

sum nimis, obelum ad codicis Graeci fidem, ipse insuper rei veritate cogente. Quasi neque unica in Hebr. est hanc sententia, אֲרָבָה רֶבֶה עֲבֹדָה, et familia multa nimis, gemina hic ex Greco labor-pretatione exponitur, ea scilicet quam jugulamus, tum hac altera, et opera magna erant et super terram, quarum alteram redundare, perspicuum est. Quod vero hac retenta, priorum, que tamum Hebr. pressius hæret, obelo transfodimus, in causa est veterum scriptorum auctoritas, et cum primis Chrys. in catena Grece. patrum in Job admonentis, ἐν ἁβραῖα τὸ καὶ ἔργασίῳ πολλῷ ἐργάζομαι, quoniam obelo denotatur illud: Et ministerium multum valde. Marianæus qui geminam hanc, quam diximus, unius sententiæ expositionem esse, non animadvertit, utramque una probavit, quin etiam Chrys. erroris dicam impingere audeat, quem, inquit, exploratum habemus, hallucinatum fuisse imperitia librarii, qui male obelum apposerat jam dictis Scripturae verbis. Imo vero ipse fallitur splendide, qui s. doctorem non intellexit.

3. Signum istud ad exscriptorem prætermissum supplivimus mox ab Origine in epist. ad Africanum. Vide supra Origenis testimonium. Manr.

— Obelum hic præponit et Origenes, qui tamen integris habet ἁβραῖα καὶ ἐπὶ ἁβραῖα; ἄλλο τὸ ἔργον, etc. Origenes epist. ad African. n. 3, altero etiam loco, ἐπὶ legit pro ἁβραῖα. Quoquo autem modo velis, vertendum Latine videtur, vitulum unum pro peccato pro animabus eorum.

xerint Domino in cordibus suis. Sic faciebat Job omnibus diebus. Factum est, in his diebus: et ecce venerunt Angeli, ut astarent coram Domino. Et venit et egredietur: et dicit ei Dominus: Et dixit Dominus diabolo: Unde ades? Et respondens diabolus Domino dixit: Circumiecimus terram, et peragravi quae sub caelo sunt, adsum. Et dixit ei Dominus: Animadvertisti in pecuniam meam Job, quia non est quisquam similis illi super terram? Homo sine crimine, verax Dei cultor, abstinens se ab omni malo. Respondens diabolus Domino dixit: Nunquid gratis colit Job Dominum? Non tu circumsepisti quae sunt extra domum ejus, et intra domum ejus, et quae foris sunt omnia in circuitu ejus? Operibus manuum ejus benedixisti, et pecora ejus multa fecisti super terram. Sed mitte manum tuam, et tangere omnia quae habet, nisi in facie tua benedixerit tibi. Tunc dixit Dominus diabolo: Ecce omnia quaecumque habet, do in manu tua; sed ipsum noli tangere. Et discessit diabolus a facie Domini. In eo die filii Job, et filiae ejus comedebant, et bibebant vinum in domo fratris sui senioris. Et ecce nuntius venit ad Job et dixit ei: Juga boum arabant, et asinae pascebantur juxta eos, et venerunt hostes, et ceperunt eas, et servos occiderunt gladiis, et liberatus ego solus veni, et requiescere tibi. Adhuc ea loquente, venit et alius nuntius, et dixit ad Job: Ignis de caelo descendit, et concrenavit oves, et pastores consumpsit similiter, et liberatus sum

1. Puto supplendum hic Dei nomen esse, nam et Graecus habet, et Syriacus το θεου, et Hebr. יי דנין. Quin potius quod praecedit coae adverbium, omitti poterat aut obelo notari.

2. Ovisceris est iste locus apud Origenem. Consultat qui voluerit, notas Rodolphi Westermi in epistolam ad Africanum. Nos fidem hinc, codicis aeceni, qui asteriscum notat hoc loco? duo puncta post verbum opium, Impressimus: certi ex Augustino, Hieronymum saepe ad singula verba, singulas apposuisse stellas. Manr.

3. Non aliam videtur Origenes ad hunc locum in laudata modo epist. ad Africanum verborum pericoronem videtur, quam qui in Graecis exemplaribus perperam hic addidit, παραθεω τον γαρ και λεξικηματα του εν ορισμο, quae ad sequentem unice veram spectant, et in nuperi codicis Alexandrini editione jugulantur. Non, ut Martianus putat, ea voluit Adamantius verba, ubi recte infra sua loco habentur, expungi.

4. Ista leguntur in Hebraeo praeter illud adsum:

ego solus, et venit, ut nuntiarem tibi. Adhuc eo loquente, venit alius nuntius, et dicit ad Job: Equites fecerunt nobis tres ordines, et cinerunt camelos, et ceperunt eos, et servos occiderunt gladiis: et liberatus ego solus et veni; et nuntiarem tibi. Adhuc eo loquente, alius nuntius venit, dicens: (Job) filii tui et filiae tuae, tum comedunt et bibunt vinum apud fratrem suum seniores, subito spiritus malignus irruit a deserto, et tetigit quatuor angulos domus, et ruit, et liberatus sum ego solus, et veni, ut nuntiarem tibi. Tunc surrexit Job, et consedit vestimenta sua, et lotondit comam capitis sui: et procidens in terram oravit, et dixit: Nudus exii de utero matris meae, et nudus vadam illic: Dominus dedit, Dominus abstulit: et sicut Domino placuit ita factum est: et nomen Domini benedictum. In omnibus his, quae contingunt ei; non peccavit Job: et coram Domino; et non dedit insipientiam Deo.

Cap. II. — Et factum est in illis diebus venerunt filii Dei, ut astarent ante Dominum, et venit diabolus in medio eorum et staret coram Domino: et dixit Dominus diabolo: Unde tu venis? Et respondit diabolus Domino et dixit: Circuitus quae sub caelo sunt; et peragrato toto orbe, adsum. Et dixit Dominus ad diabolum: Animadvertisti ergo famulum meum Job, quia non est quisquam similis illi super terram,

quae corruptus videtur textus epistolae Origenis: ubi dicitur, circumiecimus terram et peragravi eam, abasario apud Septuaginta. Manr.

5. Bene monet Chrysostomus ad hunc locum ignis descendi de caelo, apud Apollinam et Theodoretum adlitum fuisse nomen Dei, id est, ignis Dei descendit de caelo. Manr.

6. Positum hic loci ad exscriptore obelum sustulimus: non enim ante vocem hanc alius; sed ante verbum Job, apponendus erat, quia Job non legitur in Hebraeo. Manr.

— Scripsit Origenes ἔγραψα + εταρ τῶν + ἡρω, etc. ad quos videtur normam locus iste referendus, venit +; dicens, etc. Certe in Hebr. Jobi nomen, quod ad hoc uncinis includimus, licet.

7. Desunt in ms. quae sequuntur: occiditque super pueros, et mortui sunt. Manr.

— Sapphe ex Graeco isthuc domus super pueros tuos, et mortui sunt; quae librariis occitantia in Latino ms. excidit, nihil est dubium.

homo innocens, verax Dei cultor, abstinens se ab omni malo, et adhuc perseverat in innocetia: tu vero dixisti, ut substantiam ejus frustra perderem. Respondens autem diabolus Domino, dixit: Corium pro corio, et omnia quaeunque habuerit homo dabit pro anima sua. Sed extende manum tuam, et tangere ossa et carnes ejus, nisi in facie tua benedixerit tibi. Dixit autem Dominus diabolo: Ecce trado illum tibi: tantum animam ejus custodi. Et egressus diabolus a facie Domini: percussit Job vulnere pessimo, a pedibus us-

1. Quae intra uncinis comprehensa sunt, non sunt notata obelisco in ms. codice; etsi minime legantur, apud Hebraeos, redundantque in Graecis exemplaribus LXX. Quid vero dicat nos immediea sequens asteriscus, scire non possum. Ideo tanquam inutilis et errore libratorum positus habendus esse videtur. Manr.

— Totidem sunt et in Graeco verba, nec tamen ἀσπερις, quae nos uncinis circumscriptis, quod in Hebr. desiderantur: ἢ τοῦ ἀσπερι. Χρῆμα δὲ ἀσπερι ἀσπερις. Qui subsequitur asteriscus, unam illucesse facit. Et, voculam, quam nos o textibus Hebr. et Graeco sufficimus, ut ipsa asterisci, quem inutilis, ac positum libratorum errore Martianeus putavit, ratio constaret.

2. Manifesto exscriptoris errore hic notatus erat asteriscus pro signo obeli, et quidem post verbum dicens, quod non legitur in Hebraeo. Nos Origenis auctoritate fulti, suis locis ac signis omnia restitimus. Manr.

— Martianeus hic duo crassiora puncta apposuerat, ad finem ἀσπερις vocis denotandum, perinde ac si quo sequuntur, ecce expecto parvo, de Hebr. essent textu, cum minime sint, et jugulari pariter obelo debeant. Id ex ipso, quam Mart. innotuit, Origenis epist. ad Africanum constat, cujus opere prolium est verba describere: αἰσῶνα δὲ τοῦ ἀσπερις κατὰ τὴν ἑσπερίαν, ἢ αἰσῶνα τοῦ ἡσπεριος ἀπὸ τοῦ αἰσῶ + ἡσπεριος: ἀσπερις δὲ ἀσπερις ἡσπεριος ἢ ἀσπερις ἀσπεριος τοῦ ἡσπεριος τοῦ ἀσπεριος. + ἡσπεριος, ἢ ἢ αἰσῶνα τοῦ ἡσπεριος ἀπὸ τοῦ αἰσῶ + ἡσπεριος. Multa in nostris exemplaribus ultra Hebr. redundant, quae his ueroris Job verbis: quousque perseverabis? obdulant, dicendo: Manobo adhuc parvo tempore expectans spem salutis meae, usque ad illud, ut requiescam ab arumnis meis, et a doloribus qui me nunc detinent: nam haec tantum ueroris verba scripta sunt: sed duo verbum contra Dominum, et morere. Nihil hoc lascivius testimonio.

3. Ex distinctione versuolorum, quam retinet ms. Alexandrinus in catena Graecorum patrum, hunc obelum supplivimus: tot namque Scriptura pars

que ad caput. Et tulit et sibi: testam, ut redderet sanium. Et ipse; sodebat in stercore (extra et vilitem. Tempore vero multo interjecto.) Et dixit illi axor sua: Quousque sustinebis + dicens?; Ecce expecto parvo + sustinens spem salutis? + Ecce enim exterminata est memoria tua a terra, + filii et filiae, mei ventris, dolores et gemitus + quos frustra portavi cum labore. + Tuque in putredine vermium sedes: pernoctans sub divo +: et ego oberrans, et deprecans de loco in locum, et de domo in do-

isthuc obelos debet habere, quot habet versiculos: alioquin minime pericoronem foret finem, quanta verbum copia redundat apud LXX interpretes, cujus nullum extitit vestigium in Hebraeorum voluminibus. Perro vice versa nonnulli jurant obeli hic notati ad restituendam perfectam versuum distinctionem in ms. Alexandrino, quia nonnullam duo versus sub una divisione libi leguntur. Manr.

4. Neque plura Graecis habet textus: Martianeus tamen in addendis alteram hunc versum suppleri hic jubet atque insereri: Et ero vana, et habitus ancilla ambulans, quod hinc verba loqui oim sint in alio exemplari Job iuxta LXX a Joan. Camerario Dalmurgio episcopo Vauglimum. Constabit vero al lujusmodi episcopi max recitanda testimonio, minime supplendam eam simul esse pericoronem, sed stare pro hic impressa: Et ego oberrans, et deprecans: et quod illo inveni in Bulgogoni monasterio exemplar non Hieron. Versionis, sed alius fortasse antiquioris esse. Sic autem verba ejus habent: Saepo questus sum, Scripturam sacra pluribus in locis a vera interpretatione esse depravata, non Hieron. viri doctissimi et sanctissimi culpa, sed vitio librariorum. In qua re nonnulli nebulones incole cellarum urbanarum mihi adversari sunt, ex spiculis viam sententia suas: proferentes: quorum ut insidiam luculentam arguamus, mitto quae nuper in Bulgogoni monasterio in veteri biblia reperi verbo acrius Job, in omnidatis bibliae nostris deficientia: Dixit autem illi axor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Uousque tu nunc sustines, et dices: Ecce expecto parvum tempus, adhuc sperans spem salutis? Ecce exterminata est, et perit memoria tua a terra, Filii tui et filiae tuae, contris mei gemitus et dolores, quos in vacuum portavi cum labore: tu autem ipse ecce sedes in putredine vermium, pernoctans et vigilans sub divo: et ego vana et habitus ancilla ambulans de loco in locum, et de domo in domum operis cauta, expectans quando sol occidat, ut requiescam a gemitibus meis et laboribus, qui me nunc temporibus meae comprehendentur, sed die aliquod verbum, benedic in Domino, et morere. Nos unam sufficimus voculam ego, quae dicitur, atque nam quidam tum Graecis codicis ope, tum recto cogente sensu.

mum, + expectans quando sol occidat, + et requiem agam laborum: + et gemitum, qui me nunc agunt; sed die aliquid verbum in dominum, et morere. At ille + intuens: dixit ad eam: Tanquam una de stolis mulieribus locuta es. Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non sustinemus? In omnibus his + que acciderunt illi: nihil peccavit Job la-tilis + suis + ante Dominum.

Ut audierunt tres amici eius omnia mala haec que acciderunt illi, convenerunt unusquisque de regione sua ad eum, Eliphaz Themanites (rex) Baldad Sauchites (tyrannus) et Sophor + Namathites + Mineorum rex: Et voverunt ad eum simul ut visitarent, et consolarentur. Videntes autem eum procul, non agnoverunt. Et exclamantes voce magna foverent, scindentes singuli vestimenta sua; spargentes singuli pulverem super caput suum in eorum; sederunt cum eo in terra; septem diebus, et septem noctibus; et nunc eorum locutus est + ad eum verbum: Videbant enim vulnera eius atrocita, et magnum dolorem valde.

Cap. III. — Post haec Job aperuit os suum, et maledixit diei suae. Et respondens Job: dixit:

1. De his adhibitionibus ita monet S. Chrysostomus: *Ὁ Ἑβραῖος οὐκ οἶδε ἕνα, ἀποδίδωκε τὴν ἑβραϊκὴν ἀποκρίσιν. Hebraeus codex hoc non habet, copulantes sensum explicitissime. Sic autem Chrysostomum intel- ligo, quod Hebraeus non habet ea, quae obeliscis notata ac jugulata sunt. Marr.*

2. Quod falso Martianus proposuerat his ver- bis que acciderunt illi, obelum sustulimus, cum et luculentissime in Hebr. hic loci sint, וְלֹא חָנַפְתָּ, que evenerunt super eum, et deceptus videtur loci similitudine suppositi proxime verba Latini ama- nentis, ut eundem huiusmodi verbis praedictam putari obeli notat.

3. Verba uncinis terminata abant in Hebraeo; hanc tamen errore vel incuria librorum non sunt obeliscis notata in ms. codice. Marr.

4. Rotundant, si Hebraeo componantur, haec prope verba, vulnera eius atrocita, quae malum adeo veru praesidio denotant. In Graeco etiam cod. Alexand. Ἐβραῖος γὰρ οὐκ οἶδε ἕνα (ὡς οὐκ οἶδε καὶ) παραδίδωκε ἀποκρίσιν. Verba que intertextu clausimus, obelo confoliantur. Adeo quam plane contrariam s. interpretia menti asteriscis notam Martianus praeposuit verbis et magnum dolorem valde, mendum Latini ama- nentis aperiissimum inde amovere non dubitavimus.

5. Legi S. Augustinus in annotationum libro, in qua dixerunt: Graecus quoque ἕνα ἑνα.

Pereat dies ille in quo natus sum in eo; et nox in qua dietum est, conceptus est homo. Nox illa sit [At. an] tenebrae: nec requirat Dominus eam desuper, nec inveniat eam lumen; sed excipiant eam tenebrae et umbra mortis. Veniat super illum caligo, et conturbet eam quasi amaritudines diei; et noctem illam suscipiant tenebrae. Non sit in diebus anni, neque numere- ritur in diebus mensium; sed non illa sit do- lor, nec veniat iocunditas + neque gaudium: in ea; sed maledictas illi maledictis diei (ill) qui magnam caelum capturasset. Tenebrescant sidera noctis illius; permaneat, et in lucem non veniat neque videat Luciferum orientem, quia non conclusit portas ventris matris meae, abscondisset enim laborem ab oculis meis. Quare enim in ventre non obii, ex utero exiens, et non + profuius; perii? Et ut quid considerant mihi genia? Quare opera sua? Nunc utique dormiens quiescerem, et somni securitate fruerer cum regibus honoratis terra, qui gloriabantur in gladiis; aut cum principibus quibus (multum) fuit aurum qui compleverunt domos suas argento; aut tanquam abortivum prolapsum + de vulva matris; aut tanquam infantem qui non viderant lucem. Ibi impii deposuerunt furorem

6. Denus S. Augustinus, nec tenia in eam lumen, praesens Graeco, οὐκ οἶδε ἕνα ἑνα ἑνα.

7. Taxotia nihil immuto, et inclusam uncinis vocem ratines, ac scio ita ferio lectum etiam ab Augustino, malim tamen pro illi, quod ut vides, in Hebraeo pronomen non est, legi illo, ac iungi subsequenti sententia, ille qui magnum caelum, etc. Graeco, ὁ ἄριστος πᾶσι ἄριστος ὑπεράσπασται. Lottora quaedam infra taciti emendamus.

8. Ante verbum hoc meis appositus est obeliscus in ms. codice: nos vero illum expuravimus, quia in Hebraeo voluminibus legitimus eum pronominis, ab oculis meis. Marr.

9. Vitiosus lectum a Martiano itaque pro utique: tum alterum additum nunc adverbium: Nunc itaque nunc dormiens, etc. Nos locum ex S. Augustini testimonio et Graeci codicis auctoritate emendamus: ἄν ἂν κοιμηθῆς κ. τ. λ.

10. Iurum ex vitioso codice proferam lectum a Martiano in malis, pro in gladiis, quod substituere non dubitavimus post Hebraeum textum חַיִּים, Graeco ipso et ἕνα ἑνα praesentem. Sed et S. Augustinus, qui gloriabantur in gladiis. Utle est, inquit, et gladium spiritus; quod est verbum Dei.

sum. Ibi requieverunt fatigati corpore, simul- que in aeternum abundaverunt: nec audierunt vocem exactoris. Passillus et magnus ibi est, et servus non timeas dominum suum. Ut quid enim datur eis qui in amaritudine sunt lux et vita, animabusque sunt in doloribus, quae de- siderant mortem, et non contingit illis, queren- tes eam tanquam thesaurum, et gaudii afflicti- turus. Mors viro requies, cuius via abscondita est. Concluserunt enim Deus adversus eum. Ante escas quippe meas gemitus + ad Dominum: et fleo coarctatus timore. Timor enim quem ver- bar, venit mihi, et quem timebam, compre- hendit me: neque in pace fui, neque in silentio, neque in requie: venit autem [At. enim] mihi ira.

RESPONDENS AUTEM ELIPHAZ THEMANTIS, DIXIT:

Cap. IV. — Ne forte loquamur tibi in mole- stia. Pondus autem verborum tuorum quis sus- tinebit? Quod si tu monuisti multos, et manus infirmum consolatus es, et egros corroborasti sermonibus, genibusque infirmum valetudi- nem praestitisti, et nunc venit in te dolor, et pe- netravit te, tu autem conturbatus es: nonne timor tuus stultus est, et spes tua, et simplici- citas + vita tuae? Recordare itaque quis mundus perierit, vel quando veraces radicibus interio- riter. Quomodo autem vidi arantes pessima, et qui serunt ea, dolores metuit sibi. Praecepto

1. Tertio vitiosus et falso lectum a Martiano servus metuentis, pro servus non timeas, quomodo- dum emendatum a nobis est, tum ad recti sensus; cum etiam ad normam codicis Graeci ἄν ἂν οὐκ οἶδε ἕνα ἑνα. Quam lecturam luculentissimo testimonio firmavit S. Augustinus. Et servus non timeas domi- num suum. Sive secundum illud: Vis non timere potestatem, bonum fac. Sive secundum illud: Consummata dilectio foras mittit timorem.

2. Omittuntur haec in ms. cum invenierint sepulcrum, vel si fuerint consecuti. Consulendus est textus Hebraeus, ac ms. Alexandrinus ad intel- ligentiam huius loci. Marr.

— Subiungit Graeco Alexandrini codicis textus: ἰσχυρὰ ἔσται, id est, si fuerint consecuti: in illis addit praeterea, θάνατος, id est, mortem. Paria habet Hebraeus quoque textus.

3. Facile pro ad Dominum, quae voculas uncinis inclusimus, legendum uno est verbo adest: facile enim librarius scriptiois nescio qua similitu-

domini peribunt, et spiritu ire ejus demollen- tur. Premittit leonis, et vox leonae, et gaudium draconum extinctum est. Myrnicoleon pericit, eo quod non haberet escam: et catuli leonum divisi sunt ab invicem. Quod si aliquid vobum verum fuisse in sermonibus tuis + nihil horum tibi accidisset. Nuncquid non caput auris mea magnifica ab eo, somnum et timorem nocturnum? Decidente timore in homines, horror mihi accidit et tremor: et valide ossa mea com- movit, et spiritus in faciem mihi occurrit. Horruerunt capilli mei et carnes. Exsurrexi, et non cognovi. Inspexi, et non erat figura ante faciem meam: sed auram tantum et vocem audiebam. Quid enim? Nuncquid homo coram Domino mundus erit, aut ab operibus suis sine macula vir? Si contra servos suos non credis, et adver- sus Angelos suos pravum quid reperit. Habitan- tes autem domos luteas, de quibus et nos ex eodem luto sumus, percussit illos tanquam fines, et a mane usque ad vespertam ultra non sunt, et quod non possent sibi + ipsis subvenire perierunt. Afflavit enim eos, et aruerunt, inter- ierunt, quis non habebant sapientiam.

Cap. V. — Invoca autem si quis tibi respon- deat: aut si quem sanctorum Angelorum videas. Etenim quoniam interimit [At. perimit] ira: errantem autem occidit zelus. Ego autem vidi stultos radicem mittentes; sed prolius co- mesta est eorum conversatio. Longe fiant filii

dine deceptus est. Sic certe ipse olim Augustinus legit: genitus adest: et fleo, etc. Illud vero ad Dominum, neque Graeco codex, ut de Hebraeo interim loco, agnoscat.

4. Cum sit in Graeco ἕνα ἑνα, id est, tunc: in Latino autem vox isthucae perquam similis sit cetera, optari licet, confatum olim a libris nomen, hocque illi tenere substitutum.

5. Hic vero manifeste mendosa vix est Mar- tiano lectio gladius extinctus, pro qua rescriptimus gaudium extinctum. De hoc primum rectus nos sensus movit, nam gaudium quidem extinctum, non gladium intelligimus; deinde Graeci ipsius textus vocabulum γαστήρα, quod gaudii confusionem, seu fluctuationem insolentem significat: denique et S. Augustinus eadem locutione perussit. Pro habere, quod sequitur, antea erat habere.

6. Erat minus recto ipsi: Graecus, γὰρ τὸ μὴ δύνανται ἀδελφοὶ ταυτοὶ ποθεῖν. Augustiniani quo- que libri, quod non possent sibi ipsis subvenire.

eorum a salute, et conferantur a*nt*o [A*l*, super] januis [infirmorum], et non sit qui eruat. Quas enim illi congregaverunt, iusti comedent, ipsi vero de malis non liberalantur. Exhaustiatur fortitudo eorum. Non enim prodiet de terra labor nec de montibus germinabit dolor: sed homo in labore nascitur: pulli autem vulturis altissime volant. Unde et ego deprecabor Dominum, et Dominum omnium dominatorem invocabo, qui facit magna et investigabilia: glorifica et et iugentia: quorum non est numerus. Qui dat pluviam super faciem: terrae, et mittit aquam sub pedibus. Qui facit infirmos in exalto, et qui impeditos excitat in saluta. Qui mutat consilia astutorum, ut non fiant [A*l*, faciat] manus eorum veritatem: Qui comprehendit sapientes in praeceps, et consilium versutorum extirpat, in die occurrent illis tentare: et [A*l*, aut] tanquam nocte palpabunt in meridie. Et percutat in bello, et egredietur de manu potentis infirmus. Si autem infirmo spes: et iniquus obstruatur. Beatus autem vir, quem arguit Dominus. Correctionem ergo omnipotentis ne abnueris. Ipso enim dolorem facit, et rursus medetur. Percutit, et manus eius sanat.

1. Martianeus legit *impiorum*, qui votaris amantibus error est. Nos accepimus ex Augustino *infirmorum*, quos etiam in hanc partem interpretatur, id est *humiles*, et qui recepti fuerint in cubiculum a sponsa: tantum abest, ut pro impiis habuerit. Coincidit vero et Graeca vox *ἐπιμας*, minorum: qui tamen in Hebraeo vacat, atque hic adeo uncinis includitur. *Leviore* infra emendamus.

2. S. Augustinus *voluit*, quod verbum et in subiecta illi expositione servat.

3. Obelus hic positus erat post *invenit*, quem suo loco restituerit aliquam hinc, ne aliqua sententia subreperet ex notiorum errore. *Marr*.

— Finalia puncta quae et vopo alibi Martianeus premissit, hic et subsequenti loco suffocimus, ut quotiesque preloret lectio obelo confablanda, seu asterisco illustranda, constet.

4. Praeponebatur in Martiano editione asteriscus procedenti verbo super, nullis rursus additis terminalibus punctis. Liquet vero ex Alexandrini codicis supra rationatione, uni voci *ἐπιμας*, id est, *faciem*, asteriscum in hexaplis fuisse praesum, quemadmodum restitimus.

5. Villosus in suo legit Martianeus codice *inferni* pro *ferri*, nam et Graeco textus habet *ἐκ χειρὸς αὐτοῦ, ἢ manu ferri*, seu *ferreae*: et S. quoque

Sextus de necessitatibus liberabit in, et in septimo non te tanget malum. In fame liberabit te a morte, in praedio vero de manu ferri solvet te. A flagello lingua abscondet te: neque timebis, neque superveniet tibi mala. Injustos et iniquos deridebis, et ferocientes bestias non timebis. Quia cum lapidibus agri habebis fructus. Bestiae enim ferae pacatae erunt tibi. Deinde scies quod in pace erit domus tua: et tabernaculi tui conversatio non peccabit. Et scies quod multum erit semen tuum: et filii tui erunt tanquam herba omnis in campo. Et venies in sepulcrum tanquam frumentum maturum [quod in tempore suo metetur] aut tanquam acervus areae in tempore suo congregatus. Ecce haec ita exquisivimus. Haec sunt quae audivimus, tu vero scito temetipsum [quid operis].

RESPONDENS AUTEM JOB, DIXIT:

Cap. VII. — Si quis appendens ponderet itam meam, et sermones meos ponat in statera simul aera librorum inveniet graviore. Sed ut

Augustinus ita praefat quod etiam interpretatur, *de potestate vinculorum*. Non horum ope textum verum lectionem restitimus.

6. Supplet hic Graeci codicis Alexandrini editio, *καὶ οὐ φοβήσῃσθε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ἐπιμας ἐπιμας ἐπιμας. Et non timebis a miseria, quoniam veniet miseria.*

7. Quam hic Martianeus proposuerat, deletimus asterisci notam, quam etiam Alexandrini codicis editio caret. Pro *ferocientes* legit S. Augustinus *feroces*: sed ob longius Graeco ipse contextus abhinc: *καὶ ἐκ χειρὸς ἐπιμας ἐκ χειρὸς ἐπιμας*. Tum addit: *ἐπιμας γὰρ ἐπιμας ἐπιμας ἐπιμας*. Quae autem *feroces*, *pacatae erunt tibi*: quae tamen verba ad subsequentem versum unice spectant, et male in eo codice Graeco repeti, ex Hebraeo archetypo liquet.

8. Iterum plus habet codex Alexandrinus, quae sub asterisco continetur: *καὶ γινώσκῃσθε ἐν ἡμέρῃ τῆς οὐρανοῦ σου, καὶ ἐπιμας ἐκ χειρὸς ἐπιμας*, quae ad Hebraeam comparata textum, mira videntur subsequentis sententiae glossastema.

9. Nempe simul est in Hebraeo *וַיִּשְׂרַח*, quod ad acervum areae refert. Vide quo ad hanc locum versionis Hieronymianae ex Hebraeo dixerimus.

10. Legendum *dolores*, ipso Martianeus monuit: et est quidem in Graeco *δύσκολα*.

videtur, verba mea sunt mala. Sagitte enim Dei [A*l*, Domini] in corpore meo sunt: quarum furor bibit sanguinem meum. Cum enim incipio loqui, stimulant me. Quid enim? Nunquid frustra onger clamabit nisi escam querens [A*l*, requirens]? Aut bos mugiet cum habeat in praesepe cibos? Nunquid potest sine sale oli panis: aut est sapor in sermonibus vanis? Sic nec anima mea potest cessare. Felidae enim video escas meas, sicut est odor leonis. Quod si dol et veniat postulatio mea, et spes meam det Dominus: incipiens Dominus vulneret me, sed non in perpetuum me interficiat. Sit mihi civitas sepulcrum, super ejus muros saliebam. Non parcam. Non enim mentitus sum verba sancti Dei mei. Quae est enim virtus mea, ut sanctus? Aut quod tempus meum, ut sustineat anima mea? Nunquid virtus lapidum, virtus mea, aut carnes meae sunt areae? Aut non in ipso confidebam? Sed adiutorium a me recessit. Aversa est a me misericordia, et visitatio Domini me desepit. Propinqui mei non respexerunt me tanquam torrens deficiens, aut sicut fluctus transierunt me. Qui me motabant, nunc irruerunt super me. Sicut nix aut glacies constricta cum tabuerit in calore, non apparet quid fuerit: sic et ego derelictus sum ab omnibus. Perii, et exsul de domo mea factus sum. Videte vias Themanorum, semitas Sabaeorum. Intuemini, quia confusionem consequentur

qui in civitatibus, et in divitiis confidunt. Nunc autem et vos insurrexistis in me sine misericordia: sed videntes vulnus meum, timebitis. Quid enim? Nunquid aliquid vos petii, aut fortitudine vestra indigno, ut me salvetis ab inimicis, aut de manu potentium eripiatis me? Doceat me, et ego obmutescam. Si quid erravi, dicite mihi. Sed ut video, prava veri hominis esse dicitis. Non enim a vobis auxilium peto, neque increpatio vestra silentium imponit mihi. Neque enim elocutionem sermonis vestri sustinebo. Verumiamen super pupillum [A*l*, pusillum] irruistis, et insillistis in amicum vestrum. Nunc autem sapientes vocato mihi. In facie vestra non mentiar. Sedetis, et non sit iniquitas: et rursus iustitia adestote. Non est enim in ore meo iniquitas.

Cap. VII. — Et fauces meae nonne sapientiam meditantur [A*l*, meditantur]? Nunquid non tentatio est vita humana super terram, et sicut quotidiani mercenarii vita ejus? Aut tanquam servus meluens dominum suum, et consentiens umbram: aut tanquam mercenarius qui expectat mercedem operis sui? Sic et ego exspectavi menses vanos, et noctes dolorum data sunt mihi. Si dormiero, dico: Quando dies? Et si surrexero, rursus: Quando vespere [A*l*, vesper]? Neque enim doloribus a vespere usque ad mane: et concrevit corpus meum putro-

1. Tacet in Augustiniano libris pronomem *mea*.

2. Apud S. Augustinum: *Non enim mentitus sum: verba sunt sancta Dei mei*. Graeco impressio: *lectio nostra haeret propius*.

3. Addit praeterea Augustinus, *cum mihi bene esset*: quae tanquam sacri textus germana verba interpretatur, *id est, cum essem immortalis ad imaginem Dei*, in Hebraeo autem aut Graeco textibus non sunt.

4. Aliter haec idem necit, *semitas Sabaeorum intuemini*: sed et Graeco textus abhinc, et plus habet.

5. Solidum hunc versiculum *Et*: *Nunc autem et vos insurrexistis in me sine misericordia: sed videntes vulnus meum timebitis*, qui in Martianeae editione veteris descriptoris incuria duera, nos ex S. Augustino totidem verbis suffocimus. Neque vero ex his erat haec verborum pericope, quae aut obelo jugulanda sunt, aut sub asterisco supplenda, ut causari exemplarium varietatem, aut notaram possit: sed quo continenter cum in Hebraeo, tum in Graeco,

maximo tacta obtinuerit: *καὶ ἐκ χειρὸς ἐπιμας ἐπιμας ἐπιμας, ὅτι ἐπιμας ἐπιμας ἐπιμας*. Quibus de verbo ad verbum Latina, quam restitimus, interpretatio respondet. Vide, si libet, ipsiusmet S. Augustini annotationem.

6. August. *parca* pro *parca* nedom legit, sed etiam in subjuncta annotatione exponit: *Eum dicit verum hominem, qui personam significat agentis penitentiam conversione ad Deum, cuius parca verba dicebant*. Attamen *parca*, quod est in Graeco, vocabulum, proprio deteriora, mala, nunquam, et vero homine indigna verba significat.

7. Graecus habet *καὶ ἐκ χειρὸς ἐπιμας ἐπιμας, ὅτι ἐπιμας ἐπιμας*. Nunc autem insipientes in facie vestra, non mentiar. Facit vero cum impressio lectionis Hebraeae, atque ipso Augustinus, qui uno verbo insipientes, pro aspicientes abhinc.

8. Minus bene in Martiano editione *replebor*. S. August. in instanti *repletor*, et Graeco quoque *καὶ ἐκ χειρὸς ἐπιμας*, legunt: quorum et nos lectionem praeferebimus.

dine vermium. Infundo glebas terra, radens sanionem, et vita mea exillor est, quam loquela, et perijt in vacuum spes. Recordare itaque [Al. ergo] quia spiritus est vita mea, et non amplius revertatur oculus meus videre bona. Non enim me cognoscet oculus visentis. Oculi tui in me, et non subsisto; tanquam nubes expurgata [de caelo]. Si enim homo descenderit ad inferos, ultra non ascendet, et non reverletur amplius domum suam, neque cognoscet illum ultra locus suus. Propterea itaque et ego non parcam ori meo: loquar in angustia positus spiritus mei, aperiam amaritudinem animae meae et concredulas; utrumne mare sum ego, aut draco, quia statuisti super me custodiam? Quia dixi: Consolabitur me lectulus meus, et referam ad meipsum consolationem in toro meo: exteres me per somnia et per visionem obstupescis: absolves a spiritu meo animam meam: et a mortis ossa mea. Repuli. Non enim in sempiterna vivam et ut patienter feram.

Discede a me. Vana est enim vita mea. Quid est enim homo quod exaltasti eum? Aut quia sensu tuo intendisti ad [Al. in] eum? Ut visitationem ejus facies in mane, et in requie iudicabis eum. Usquequo me non dimittis, neque deseris donec glubum [Al. deglutiam] salvam

1. Pronomen tuum, quod deest, ex Augustino et Graeco sublevis.

2. Pro hisce verbis, et non amplius revertetur oculus meus videre bona, quae videtur et in Graeco sunt, S. August. tantum habet et non revertar ad visibilia.

3. Whose legit Martianus uno verbo non me, quod restituitur ex Augustino, et Graeco quoque textu. Eiam pro cognoscet, ante legitur in instanti minus bene cognoscit.

4. Deest terminalis punctorum nota, quam supplimus.

5. Graeco plus habet ἀνοίξω τὸ στόμα μου ἵνα ἀνοίξω, s. c. d. aperiam os meum in amaritudine, etc. Hebraeus haud item. Pro eo qui subsequebat obolo, antea erat asteriscus, quem tamen ipsemet Martianus improbat.

6. Emendavimus statuisti, juxta Graecam correctam et Augustini lectionem; antea haud bene legatur in prima persona statui.

7. Iterum emendavimus absolves, juxta Augustinum, Graecumque verbum ἀραδύσεις: pro quo legatur Martianus absolvens.

meam [in dolore]? Si ego peccavi, quid possum tibi facere? Tu qui scis sensum humanum. Quare posuisti me, ut loquar adversum te, et sum tibi oneri? Et quare non es oblitus iniquitatis meae, et purgasti peccatum meum? Nunc autem in terram ibo. Mane vigilabo, et ultra non ero.

AD HAEC BALDAN SAUCHITES, DIXIT:

Cap. VIII. — Quosque loqueris haec? Spiritus multi loquax est ori tuo. Nunquid Dominus injuste agit cum iudicat, aut qui fecit omnia turbabit quod justum est? Si filii tui peccaverunt coram eo, misit in manu iniquitates eorum. Tu autem consurge diluculo ad Dominum omnipotentem, et precare. Stimulus et verax es tu; precem exaudiet tuam, et restituet tibi vitam justitiae, et erunt priora tua minima, novissima autem tua infinita. Interroga enim generationem priorem, et exquire genus parvulum. Et hesterni sumus, et nescimus, et umbra est vita nostra super terram. Aut nunquid non hic docebant te, et referret tibi: et ex corde suo proferent sermones? Nunquid virescit [Al. viret] scirpus sine aqua, aut crescit juncus nisi irrigetur? Adhuc in sua radice consistit, et non metetur. Antequam dicitur omnis

8. Aliter nocit S. Angelinus, a morte ossa meae repuli. In Graeco autem codice postquam hoc verbum, neque sub asterisco invenitur.

9. Suffocimus conditionalium si voculam, quam deest ope Graeci exemplaris, et ἐπεὶ ἔπαρον, tam Augustiniana lectionis, quam et propria annotatio confirmat. Si peccavi, nihil possum tibi facere, tum paucis interjectis: Si autem peccatum hominis nec factu, nec dicto tibi nocet, etc.

10. Legit S. Augustinus in tertia persona oblitus est: et Graeco ἔβλητο τρέψω.

11. Pro mane vigilabo, quod et Graeco textus sonat, ἐπιβλέπω, vitiose praefertur Augustiniani libri, nam vigilabo. Leviora infra emendamus.

12. In us. codice error hic est exscriptoris, qui legit, et externi sumus, id est, externi pro hesterni. Mart.

13. Sapio errore, qui tamen in antiquis mss. fere obvis est, lectum a Martiano dicitur pro bibat, quod nos, Graeco suffragante textu, ἔπε τοῦ στόματος, restitimus. Elegantissime autem Augustinus, nisi, inquit, bibat: non enim aliquando viret iuncus.

herba, nonne crescit? Sic igitur erunt novissima hominum, qui obliviscuntur Dominum. Spes enim impij peribit, et non habitabilis erit domus ejus, atque araneis complebitur tabernaculum ejus. Quod et si suffulserit domum suam, non stabit, et cum coeperit, non permanebit. Humidus est enim ante solem, et de putredine ejus germen ejus ascendit. In congregationibus lapidum dormit, et in medio lapillorum vivit. Si degluerit, locus mentietur eum. Non enim advertisti haec, quia eversio imputabilis est. De terra autem alterum germinabit, Dominus enim non reprobat innocentem, nec ullum manus impij accipit. Veracium autem os replebit risa, et labia eorum confessione. Inimici autem eorum induentur confusione, et tabernaculum impij non manebit [Al. permanebit].

ET RESPONDENS JOB, DIXIT:

Cap. IX. — Vere scio quia ita est. Quomodo

1. Pronomen ejus, quod hic legit et Augustinus, et in Graeco ipso textu resonat, ἐξέω, nos supplimus.

2. Antea erat si degluerit, pro quo nos Augustiniana lectionem secuti, rescriptimus degluerit, et Graeco, ἐξέω ἀνατί.

3. Ille quoque rescriptimus germinabit, juxta Graecum ἀνατισσειται, et Augustini testimonium; male antea, solenni antiquariorum lapsa, legebatur germinabit.

4. Ita et Graeco habet ἐκονομεῖται legit tamen Augustinus probabit: adit vero an, non reprobat? Vel illud: Impium probabit innocentem.

5. Plurimum numero Augustinus non respondebat.

6. Martianens in vetustate perhibet: minus bene Graeco ἔσται.

7. Aliter haec alterum isocolum legit Augustinus. Si aliter me fuerit (aut celeritate perstrinxerit me), non eum agnoscam. Haud scio tamen num quo parathesi inclusimus, tanquam ipsius textus verba recitat. Ut ut sit, noster talis bene cum Graeco quadrat.

8. Quamquam et Augustinus ita legit, et qui eum hoc proprie loco exponant, Benedictini editores nihil de Latina ista lectione dubitant, sed Graecam modo satagant emendare, mihi eo magis Latina ipsa de mendo suspecta est, quo certius liquet, ex corrupto, ut voluit, Graeco exemplari, esse derivatam. Pro caetera penes LXX est ἔσται, id est, ἔσται τὰ ἔσται, cele que sub celo sunt: atque ut

enim poterit, quis justus esse ante Dominum? Si enim velit iudicio contendere cum eo, non respondebit aliquid ei. Sapiens enim non sentit, et fortis et magnus. Quis durus fuit coram eo, et mansit? Qui in vetustate parcedit mentes, et nesciunt: qui vertit eos in ira, qui commovet orbem a fundamentis, et columnas ejus movelantur. Qui praecipit soli et non oritur, et caetera sidera signat. Qui extendit caelum solus, et ambulat tanquam super terram, super mare. Qui facit arcum, et vespertinum, et pleiadas, et interiora austr. Qui facit magna atque investigabilia: glorifica et ingenia quorum non est numerus. Si transgressus me fuerit, non video: et si transierit me, nec sic sciam. Si enim morti tradiderit, quis avertet, aut quis dicat illi, quid fecisti? Ipsius enim inavertibilis ira. Ab ipso subdita sunt caetera sub caelo. Quod si audiat me, et discernat sermones meos, et secum: quod si etiam justus fuero, non exaudiet me. Iudicium ejus

desunt alio, quod putant, labori allatum Graeco versio, quae olim legere fortassis debuisset, ἔσται ἐξέω ἀνατισσειται, id est, adjutores superbia, quod Hebraeo textu consonaret: latendum est tamen, quam dicunt labem longa antiquissimam, et multo ante Hieronymum, quem ἔσται legissis, non ἔσται, tum reliqua hujusmodi commatis interpretatio verborum, quae sub celo sunt, manifesto vincit, cum ipsa vox caetera, quae noque Hebraeo quidquam lectioni, nec Graeco restituta ἔσται convenit, sed sumpsit se indicio prodit, scribarum vitio depravatam ob eam quam cum cele habet similitudinem. Aio itaque non caetera scriptum fuisse ab Hieronymo hic loci, sed celo: siquidem ex nullo unquam exemplari illam potuit interpretationem excudere; hanc vero propositum hexaplara, sive etiam commune non LXX aperte testantur litteris sufflebat, ἔσται, cele. Optime autem habet et sensus, nam et Virgilius in Aenid. innumera cele dixit, ubi videndus est Servius Graecam declinationem probrens, et accipit cele Status et Achill, ut alios nunc tabeam. E contrario qui caetera possunt, omnino non potuit interpret esse, sed vetus amanuensis, qui duas temere litteras pro suo capto atque arbitrato supplivit, et cum bene quodam sensum esset ex ea etiam ferende, vel, ut tibi fortasse videbatur, critica emendatione, facile lectoribus suis omnibus ad hunc usque diem impendit. Impositi vero jam inde ab ipsius vero interpretis, nam ipse Augustinus, quem scimus hac usum Hieronymiana interpretatione in annotationum libro, jam tum depravato hujusmodi codice est usus, quod cum ex ejus lectione, tum praesertim ex adjuncta ibi annotatione, constat.

rogabo. Si vero invocavero, et exaudierit, non credam, quod [A]. quoniam] exaudivit vocem meam. Ne forte in turbine me conuertat. Multas enim tribulationes meas fecit sine causa. Non enim sinit me respirare; sed implevit me amaritudine. Hinc quia potest oblinet. Nam iudicio ejus quis adversabitur? Quod et si fuero justus, os meum imple loquatur. Quod et si fuero sine crimine, pravus inveniar. Si enim et imple egi in animam meam, nescio. Verumtamen auferat vita mea. Unam eam propter quod et dixi: Magnam et potentem disperdit [A]. disperdit] ira, quia nequam homines in magna morte erant; sed justi hi deridentur. Terra fructu est in manus impij. Facies iudicium ejus operit. Quod si non est, quis ergo est? Vila autem mea levior est cursore. Fugerunt, et non viderunt bonitatem. Abiecit quasi vestigium navis, aut quasi aquile volantis, et querentis escam. Quod si et locutus fuero, obliviscor dum loquor. Declinans in facie [A]. faciem], et ingemiscam. Commoveor omnibus membris. Scio enim quia impunitum me non dimittis. Et quia sum impius, quare non sum mortuus, sed laboro? Quod si purificatus fuero in nive, et mundatus fuero mundis manibus, salis in sorde me tinxisti, et exsecratam

Ab ipso subdita sunt cetera sub solo. Exceptio, inquit, ipso solo, ut est, rationali creatura, quia si ipse sibi cetera subdidisset, nunquam per ea qua subdidisset, puniretur. Vide quam cito, et quam lato frons invaluerit. Nosmet veneranda antiquitatis tantum tribuimus, ut quam falsam ostendimus, mutare lectionem non ausulam.

4. Contrario sensu legit atque interpretatur S. Augustinus et non exaudierit: Græco tamen ipso textu contrarietate, qui tam negandi particula non agnoscit.

2. Illud meam, asterisco prænotandum est, in Græco. Pro quod sequitur adverbio verumtamen, rursus lectum a Marianno verum autem. Denique iterum prænotandum asteriscus sequentibus non est, etc. Porro Augustinus etiam legit, quod dicitur: non, propter quod dicit, tametsi istud Græco magis consonat.

3. Satis vitiose, nullo autem sermo tenet, Mariannus legitur neque homines, pro nequam homines, quod nos emendamus.

4. Mendose, ut alibi ostendimus, hic quoque usus est codex S. Augustinus, qui legit, atque interpretatur, faciente iudicium, pro facies iudicium.

me est vestimentum meum. Non est enim homo sicut ego, cui contradicam: ut veniamus pariter ad iudicium. Utinam esset nobis arbiter, et qui argueret. et qui audiret inter utrumque [A]. utrumque]! Avertat a me virgini suam; et timor ejus non me turreat. Loquar, et non timeam eam. Non enim nunc sum mecum.

Cap. X. — Defecit anima mea in vita mea. Proferam contra me sermones meos, loquar in amaritudine animæ + coarctatus, et dicam ad Dominum: Noli me docere impium esse. Quare me taliter iudicasti? Aut bonum est tibi, si inique opero? quia despicias opus quod manus tue fecerunt, et ad consilium impiorum animadvertisti? Aut sicut homo perspexit, perspicis, aut sicut videt homo videbis: aut humana est vita tua, aut anni tui sunt? Languiam dies; hominibus? Quia perquisisti iniquitatem meam, et peccata mea investigasti. Scis enim me nihil impli [A]. impie] fecisse. Sed quis est qui de manibus tuis eripiat [A]. eripiantur]? Manus tue fecerunt me, et fixerunt me, postea vero mutatas percussisti me. Memor esto quod de lato fixisti me, et in terram conversas. Nonne tanquam lac mulisti me, et coagulasti me ut essem? Et pelle et carne me in-

5. Asteriscum, quem postrema tantum voci bonitatem, præmissis etiam finalibus punctis, Mariannus proposuerat, nos ad Græci codicis normam hic sensum revocandum in libro versiculi. Quod sequitur verbum abierant, in Hebræo quidem, non autem in Græco resonat.

6. Mariannus minus bene in recto legitur aquile volantes et querentes, quod veteris prænotationis est vitium.

7. Iterum vitiose item legitur fixari pro tinxisti, et paulo post non est enim homo, pro non est enim, etc. quo adeo post S. Augustini suffragium, ex Græco βάλες et οὐ γὰρ ἐστις ἄνθρωπος, nos restitimus. Lævia inferius emendamus.

8. Voculam nunc, Hebræus, Græcus, ipsique Augustiniani libri tacent.

9. Deerat obelus, quem voce coarctatus in Hebræo tacente, necessarium ad Græcum quoque codicis normam suffocimus.

10. Præpositum voci tanquam, asteriscum, quem male Mariannus proposuerat: addidimus et finalis puncta.

11. Pro iterum, mendose legit Mariannus tantum. In Græco est ἄλλοτε. Lævia infra emendamus.

duisti: ossibus et nervis me inseruisti. Vitam, et misericordiam mihi dedisti, et inspectio tua custodivit spiritum meum. Hæc ergo cum in te sint, scio quia omnia potes, nec est tibi impossibile quidquam. Quod si et peccavero, custodies me: ab iniquitate autem non impunitum fecisti me. Quod si et impie fecero, vae mihi: et si justus fuero, non possum respirare. Plenus enim sum reprobro: et capior sicut leo ad occisionem. Iterum autem commutatus savissimo crucias me. Restaura [A]. instaura] in me tormenta mea. Ira magna usus es in me, et importasti mihi tentationes. Quare ergo de ventre eduxisti me et non sum mortuus, ut nullius oculi me viderent? Et essem tanquam non fuisset. Quare autem a ventre non sum sepultus profusus? Aut nunquid non est parum tempus vite mea? Patere me, ut requiescam pusillum: au loquam eam unde non revertar: in terram tenebrosam, et caliginosam, in terram noctis æternæ: ubi non est lux, nec est videns vitam hominum.

RESPONDENS SOPAR MINUS, DIXIT:

Cap. XI. — Qui multa dicit et audire debet. Aut nunquid eloquentis, videbatur justus esse? Hæc homo natus: homo brevis vite. Noli multas esse in verbis, cum nemo sit qui contradicat tibi. Neque dicas. Justus sum operibus, et sine crimine fui ante eum. Sed quomodo Dominus loquatur ad te, et aperiat labia sua tecum, et doceat te virtutem sapientiæ, quia duplex erit super te: et tunc scies, quia digna reddita sunt tibi a Deo, pro his que peccasti. At vestigium Domini invenies, vel ad ultima venisti eorum que fecit omnipotens? Sublimior est celo, et quid facies? Profundior vero inferis quid seis? Aut longior a spatio vel altitudine maris. Quod si evenerit omnia, aut congrega-

verit, quis dicit illi: Quid fecisti? Ipse enim novit opera iniquorum, et videns injusta, non negliget. Homo aliter mutat sermone, et vir natus mulieris tanquam onager erit in deserto. Si enim tu mundum posuisti cor tuum, et extendas [A]. extendens] ad eum manus tuas. Si iniquum quid est in manu tua, longe facito illud a te, et iniquitas in domo tua non maneat. Sic enim fulgebit facies tua, tanquam aqua pura, et expoliabis [Forte expoliaberis] sorde, et non timebis: et laboris oblivisceris, tanquam fluctus qui præterit, et non terreberis: et oratio tua tanquam Lucifer erit: et a meridiano orientur tibi vita, et confidas quia est tibi spes. Et pro sollicitudinibus et curis apparebit tibi pax. Requiesces enim et non erit qui te expugnet, et rogant faciem tuam nulli. Oculi autem impiorum tabescent: et caris autem relinquet eos: spes enim eorum perditio est anime.

RESPONDENS AUTEM JOB, DIXIT:

Cap. XII. — Ergo vos estis soli homines? Vobiscum morietur sapientia? Et mihi quoque est cor, sicut et vobis; sed justus vir et sine crimine venit in derisum. In tempore enim certum preparatus erat, ut vocem beret alius, et domus ejus ut devastaretur ab iniquis. Imo vero nullus confidat, cum sit nequam, se impunitum futurum, quod in iracundiam provocat Deum, tanquam inquisitio in eos non sit futura. Sed tamen interroga quadrupedia, si tibi responderint [A]. respondent], aut volatilia celi, si respondentaverint tibi, et narra terra, si loquatur ad te. Et referant tibi pisces maris. Quis nescit in his omnibus quia manus Domini fecit hæc? Si non in manu ejus est aperta omnium viventium, et spiritus omnis carnis? hominis.

1. Suptio erroris, contrario autem sensu, lectum a Marianno altera pro patere. Græcus τάρω μὲ. Sed et Augustinus sic legit, exponitque, patere ergo me, ut respiciam in te. His vero præterea habet longe pro ut, quoque et arguatur sua ipsi sensu videtur, non ipsa textus verba laudare, ubi addit antequam eam in panes, unde recepti non licet.

2. Abundat altera hæc vox homo, quam nequa S. Augustinus, neque Græcus repugnat.

3. S. Augustinus, reddita sunt tibi a Domino que peccasti.

4. Propius ad Græcum τάρω, postivo idem legit nullum.

5. Idem plus in illa, opera hominum iniquorum: et non rectus: homo vero aliter mutat.

6. Hic autem e mendose, ut videtur, codice legit cum ingandi particula, fluctum, qui non præterit: tam terreberis pro terreberis.

7. Minus recte Mariannus, venit ad rixam.

8. Idem iterum male in notans pro manu. Græc. τὸ χεῖρ.

Auris enim sermones diduciat, fauces autem gustans ecas \aleph sibi: in multo tempore sapientia est: et in longa vita est scientia. Apud eum est sapientia et virtus, ipsius est consilium et intellectus. Si destruxerit, quis \aleph edificabit? Si eluserit \aleph circum hominem \aleph , quis aperit? Si prohibuerit aquam, siccat \aleph terram. Quod si emisit \aleph , perdet everiens terram. Apud ipsum impurum et fortitudo, et disciplina, et intelligentia. Qui ducit consiliarios [41. consultatores] captivos, iudices autem terras in pavorem misit [41. mittit]. Qui collocat reges super sedes \aleph et circumdedit balteo rases [41. lumbos] eorum. Qui emittit sacerdotes captivos, et potentes terrae everit. Qui permutat labia fidelium, et intelligentiam senum cognovit: effundens ignobilitatem super principes, et humiles sanans. Qui revelat profunda de tenebris: et \aleph produxit in lucem umbram mortis, \aleph decipiens gaudes, et perdens eas. Sternens gentes et in via deducens [41. in viam ducens] eas. Reconcilians corda principum \aleph populi: terrae: seduxit autem illos in via [41. viam] quam non noverant. Tracitabit tenebras et non lucem, et errabunt sicut ebrius.

Cap. XIII. — Ecce haec omnia vidit oculus meus, et audivit auris mea, et novi qui et vos nostis. Et \aleph quidem: ego non sub vobis insipientior: imo vero et ego ad Dominum loquar, et arguam in conspectu ejus, si voluerit. Vos autem estis medicus iniqui, et curatores malorum omnes vos. Utinam contingat vobis obmutescere! Et reputabitur vobis in sapientiam. Audite ergo oburgationem oris mei: Judicio autem labio-

1. Hoc quoque juxta Græc. et S. Augustinum egimus adificabit: Martiam adificat. Obelus præterea, quem verbis quis aperit, ex corrupto suo cadice ipsamet invitus præposuerat, sustulimus.

2. Frustra anteposito vero jagulatur quis aperit? Quia hæc duo verba repetuntur in Hebræo, et manca uno membro remaneret oratio absque illis. Mart.

3. Intererit S. Augustinus et particulam: Si et emisit. Tum nos perdet, ex ejus testimonio et Græco \aleph seu emendavimus, pro quo viliosè lectum a Martian. prodicit.

4. Martian. perduxit, minus bene: qui et paulo post, quemadmodum sæpius alibi, finalis puncta, quo asterisci continitiam terminant, prætermisit.

rum meorum intendite. Nonne ante conspectum Domini loquimini, et ante conspectum ejus profertis dolorem? An subtrahitis vos ipsos iudices fieri? Optimum erit, si discusserit vos. Si enim omnia facientes adiecimus ei, hic nihilominus \aleph arguet vos. Quod si et occulte personas mirati fueritis, nonne censura ejus terrebis vos, et timor ejus decidet in vos? Et erit gaudium vestrum in cinere: corpus autem lateum. Obmutescite, et loquar \aleph ego: et requiescam ab ira; apprehendens carnes meas dentibus meis, et animam meam ponam in manu. Lieet occidat me ille, qui potens est, quia [41. qui] et cepit, (amen loquar, et coram eo arguam), et hoc mihi eveniet in salutem. Non enim ante conspectum ejus dolus introibit. Audite, audite sermones meos, quos referam vobis audientibus. Ecce ego appropinquo iudicio meo. Scio ego quia justus inveniar. Quis est qui diducet mecum \aleph et nunc obmutescam et desinam. Duo concedo mihi, \aleph tunc a facie tua non abscondar: manum aufer a me, et timor tuus non me terreat. Deinde vocabis, et ego audiam: loqueris, et ego respondebo tibi. Quot sunt iniquitates meae, et peccata mea que sunt, doce me. Quare a me abscondis? Aut putas me esse contrarium tibi, et quasi folium quod a vento movetur, vereris? An tanquam feno quod rapitur, contrarius es? Quia conscripsisti adversum me mala, et imposuisti mihi peccata juvenutatis, et imposuisti in compeo [41. compedes] pedem meum, et observasti omnia opera mea. Radices pedum meorum contemplantus es, qui veterasco sicut uter, aut velut vestimentum, quod a tineis comestum est.

5. Superfluum hoc loco ponitur asteriscus cum sequenti dictione. Sensus enim, remoto quia, perfectus est; nec illud scriptum legitur in volumine Hebræo. Mart.

— Præterea asterisco addit Martian. quia, quam ipsamet notam, ac vocem adscititiam, ac temere intrusus in suo ms. fatur. Foris via, legendam erat pro quia, etque varians locutio erat margini apposita via ejus pro ei, ut Alexandrinum exemplar Gr. \aleph \aleph \aleph pro \aleph .

6. Supplendum videtur pronomen meae, quod in Hebr. et Gr. ipso textu resonat.

7. S. Augustinus ab illi nos, Gr. \aleph , nos, Heb. neutrum habet. Veriora quædam infra emendamus.

Cap. XIV. — Homo enim natus de muliere brevis vite, et plenus iracundiæ: et sicut flos cum floruerit, decidit, fugitque ut umbra, et non permanet. Nonne etiam hujus curam habuisti, et hunc veniro fecisti in iudicium coram te? Quis enim erit mundus absque sorte? Nec unquam quidem, etiam si unius diei fuerit vita \aleph ejus \aleph super terram. Dimunerati enim sunt menses ejus \aleph apud te. Tempus definit, et non transit. Discede ab eo: sine requiescat, et placeat ei tanquam mercenario dies sua. Est enim arbori [41. arboris] spes. Quia si excidatur, iterum floret, et germen ejus non deficiet. Nam si genuerit radix ejus in terra, atque in petra fuerit mortuus truncus ejus, ab odore aque florebit, et faciet fructum sicut novella. Vir vero cum mortuus fuerit, albit; et cum ceciderit homo, jam non erit: tempore enim minuetur mare, et flumen desiccat, et siccatur. Homo autem cum dormiar, non exurgel. Usquequo cælum est, non consistat, \aleph et non suscitabitur de somno suo. Atque utinam apud inferos me custodisses, et abscondisses me, donec requiesceret ira tua, et statuissem mihi tempus in quo memoriam mei faceres? Si enim mortuus fuerit homo vivet consummatis diebus vite sue? Sustinebo usquequo denuo faciam: deinde vocabis, et ego respondebo tibi. Opera autem manuum tuarum ne improbes. Cogitationes meas dinumerasti, et

nihil te latuit peccatorum meorum. Signasti in sacculo iniquitates meas: amolasti si quid invitus erravi. Et quidem [41. Equidem] meus cadens defuit \aleph et petra veterascit in loco suo. Lapidus consumuntur aquis, \aleph et alluvione frequentium gurgitum minuitur arena terræ, \aleph spem vero hominis perdidisti. Impletus enim in fine, et abili: mutasti faciem ejus, dimisisti eum, et cum multi fuerint [41. fuerant], filii ejus, nescit: si autem et panis, ignorat \aleph de eis. sed carnes \aleph ejus \aleph super eum \aleph doluerunt: et anima ejus super eum luit.

RESPONDENS AUTEM ELIPHAZ THEMANTIS, DIXIT:

Cap. XV. — Nunquid sapiens respondebit in spiritu seculari, et implebit [41. implevit] dolore ventrum, arguens in verbis quibus non oportet, in sermonibus quibus nihil proderit \aleph in eis? Nonne tu repulisti timorem, et locutus es tales sermones ante conspectum Domini? Quia reus es sermonibus oris tui, et elegisti linguam malorum, arguit te os tuum et non ego, et labia tua contradicunt tibi. Quid enim? Nunquid primus homo natus es, aut \aleph ante colles concretus es: aut arcana Domini audisti, aut in te solo est sapientia? Quid enim nosti quod non novimus, aut quid intelligis quod non nobiscum est? Sed et senex et decrepitu in nobis est: \aleph anti-

Græcus, facit messum, a fine, dicit: Hebræus autem rem ipsam respiciens, fructum facit. Utrique vero idem sensus servatur. Ms. codex concordat cum Hebræo in ultima voce fructum faciet. Mart.

5. Asteriscorum et punctorum finalium notas, ut sæpe alibi, hic quoque non semel existimamus.

6. Hic pro asterisco \aleph posuerat exscriptor \aleph obelum, sed manifesto errore, quod emendavimus ad fidem Hebræi codicis. Notandum vero in sequenti super eum, nullum esse appositum signum in ms. Alexandrino ad finem hujus capituli: nisi minime reperiantur hæc in LXX Romane editionis. Mart.

7. Aliter Martian. hæc junxerat interjecto puncto, super eum, Diluerunt, etc. haud bene.

8. Olymp. et Polych. in catena Græcorum patrum: Neque ante colles concretus es, vel [ut Hebræus habet] conceptus es... Neque constitutionem Domini audisti, pro quo Aquila arcana, Theodotus mysterium, Symmachus vero colloquium, reddidit: Hieronymus cum Aquila consentit, dum Latino interpretatur, aut arcana Domini audisti, etc. Mart.

1. Asteriscum hic loci, pro \aleph obelo, imperitia scriptoris invenimus appositum. Quis enim nesciat obelum, non asteriscum fuisse, notata ab Hieronymo quo in LXX leguntur, et in Hebræorum voluminibus non erant? Itaque similes emendationes ac mutationes facile nobis permittimus: ubi exploratum habemus, quid ab Hieronymo, quid a libris deminutibus derivatum fuerit in ms. codicibus Latinis. Mart.

2. Septuaginta, apud eum, sive ab eo, \aleph \aleph . ut in ms. apud te, juxta Hebræum \aleph \aleph \aleph , id est, tecum, vel apud te. Mart.

3. Nota Olympiodorus in multisdam exemplaribus sic legi: *Abcede a me, ut requiescam, et victu suo mercede contentus sim, sicut mercenarius.* Mart.

4. Sciendum est, inquit Polychronius, quod Hebræus pro illo in petra, habet in cinere, prioris versus consequentia, et rei ipsius natura ita postulante. Aquila autem in pavore, et Theodotus in humo, cum Hebræo fonte consentientes, reddiderunt: quædam pro voce, \aleph , interpretati sunt, vocari, id est, truncum pro surculo. Barus

quior patris tui diebus. Nunquid parum peccasti, et vulneratus es graviter? Nimis sceleratus es. Quid ausum fuit cor tuum, et quid sustinuerunt oculi tui: quia in furore erupisti contra Dominum: et protulisti ex ore tuo sermones tales? Quid enim est homo, ut sit sine crimine? Aut sit natus justus, ex matre? Si in sanctis est ejus: non est fides, et colui non est mundum ante eum, quanto magis abominabilis vir, bibens iniquitates, ut potum? Narrabo tibi, audi me, et que vidi, annuntiabo tibi, que sapientes dixerunt, et non colaverunt parentes suos. Ipsis solis data est terra, nec supererunt illis quisquam extraneos. Omnis via impii in solitudine est: et numerati anni dati sunt potenti, et timor in auribus ejus. Cum putaverit se esse jam in pace tunc eversio venit ei. Non credit [At. credet] converti a tenebris. Jam enim traditus est in manibus ferri, et decretus est in escam [At. escam] vulturum, et nocet in semetipso quod servatur ad rutinam. Dies enim tenebrarum terribit eum. Necessitas et tribulatio tenent eum. Sicut dux in prima acie decedit, qui elevavit manus contra Dominum [At. Deum], et contra Dominum omnipotentem contumax fuit, et caecurrit contra eum contumeliose in crassa cervice scuti sui, quia operuit faciem ejus in adipe suo, et fecit capistrum super tempora. Habitet civitates desertas, intret in domos que non habitantur, que enim ille paravit, alii auferent, et non ditabitur, nec permanebit substantia ejus.

1. Angustinus qui; neutrum Græcus prolat, sed quæ 5a.

2. Hominis habet cor: ac si dicitur, *facultas animæ visibilis hanc et delicias oblectata est*; pro illo vero peristomium (ms. *expistomium*), habet *peristomium et diplidum, etc.* Hæc Olympiodorus in catena Gr. PP. Mart.

3. Idem plurim numero, que enim illi paraverunt, alii auferunt.

4. Omnia enim in hæc ms. codice, ubi excerptio spiritum sufficientis vacuum reliquit ad ea describenda minuscule colari, ac litteris impunctis. Quod in aliis mss. factum conspicimus; nam in, multis demum scriptura tituli et litteræ initialis. Mart.

5. Restitimus ad Græcum exemplar, et Augustini lecturam, *consolatore malorum omnes*, pro quibus erat, *consolatore mali eos omnes*.

— Pro quo Aquila, inquit Olympiodorus *consolatore laborum*, Theodotus *consolatore molestarum*;

Non mittet [At. immittet] super terram umbram, nec effugiet tenebras; sed stirpem ejus ardelet ventus, et decidet ejus flos. Non speret se permanero: vana enim aventent ei. Precisio ejus ante horam corrumpetur, et germen ejus non videbitur. Videmietur tanquam ova acerba ante tempus. Decidat tanquam flos olivæ. Testimonium enim impii mors, et ignis comburet domos eorum qui munera accipiunt. Concipiet in ventre gemitus, et eveniet ei vana, et venter ejus portabit dolium.

RESPONDENS AUTEM JOB, AIT:

Cap. XVII. — Audiri Italia multa. Consolatore^s malorum omnes. Quid enim? Nunquid ordo es in sermonibus spiritus? Aut in quo molestum tibi erit, quia respondebis. Et ego secundum vos loquar [At. loquor]. Si subjecta esset anima vestra pro mea, loquerer vobis sermonibus, et moverem super vos caput meum. Esset virtus in ore meo, et labia moverem; et non parcerem. Si enim loquar, non dolebo vulnere, quod si laceam, nihilominus terabrabor. Nunc autem lassavit me^s dolor; et fecit stultum, et patrem apprehendisti me, et in testimonium factus sum, et et introxit super me mendacium meum, et contra faciem meam^s respondebit. Iracundia enim usus deiecit me, fremuit super me dentibus. Sagitta piratarum ejus super me decidit, acie oculorum irruit. Acerior percussit me in genibus, et simul concurrem in me. Tra-

Symmachus autem diligenter reddidit *consolatore omnes odiosi estis*, Mart.

6. Falso legitur Martianeus, *non dolebo vulnere*, pro non dolebo vulnere juxta Græcum, *oia dæmonia et spæcia mea, quemadmodum S.* quique Augustinus legit.

7. Nonsum dolor, qual proprie in Græco non est, no ipse quidem Augustinus novit.

8. Apud S. Augustinum respondit, qui mox enim adverbium certius præcipit: tum vero omnium optime deiecit me, loqui juxta Græcum præcedat *me*, quemadmodum et nos restitimus. Satis actum vitiose ac male ferre sonat Martianeus ac corrupto suo ms. exciderat, *deiecit me*.

9. Malum equidem in *genus* legi, quod et Hebræus præferit *genus*, ac facile existimaria Origenianum quoque exemplar *et exprobat* olim prætulisse. Verum cum etiam Augustinus in Latino suo codice invenit *in genibus*, et Græcus habet *et et exprobat*, propius ad hanc est opinari, jam inde ab Hieronymo

dedit enim me Dominus in manus iniqui, et inter impios projecit me. In pace cum essem, discepit me, et tenens conam meam divulsit [At. devellit]. Statuit me sicut signum. Circumdedant me lanceis mittentes in renes meos, et [At. tunc et] non pepererunt. Effuderunt in terra fel meum, deiecerunt me prostratione magna. Currerunt ad me potentes, cilicium assurrunt corio meo, virtus enim mea in terra extincta est, venter meus combustus est a fletu, et super palpebras meas umbra^s mortis. Iniquitas nulla erat in manibus meis, sed oratio mea munda. Terra ne operiat super sanguinem carnis mee, nec sit locus clamori meo. Et nunc ecco in coelis est testis meus, et conscius meus in excelis. Ascendat deprecatio mea ad Dominum, et ante conspectum ejus distillat oculus meus. Djudicetur vir cum Domino sicut filius hominis ad proximum suum; anni enim dimmerati venerunt mihi, et viam qua [At. per quam] non revertar, ingrobar.

Cap. XVII. — Defecti, agitatus spiritu. Oro ut sepiatur, et non contingit mihi. Precos adhibeo cum labore. Et quid feci? Furati sunt externi bona mea. Quis est iste? Ad manum meam ligetur. Quia cor eorum abscondisti a prudentia, propter hoc non exaltabis eos. Partem annuntiant mala, et oculi super filios eorum tabuerunt. Posuisti autem me in loquelam nationibus, et in risum illis devent. Obscurati sunt ab ira [At. ab ira] oculi mei, et expugnatus

sum valde ab omnibus, et mirati sunt super hæc [At. hæc] veraces. Justus autem super inimicum consurgat, et obnoct fidelis viam suam et purus manibus sumat audaciam. Quapropter omnes convertimini, et venite. Non enim invenio in vobis veritatem. Dies mei transierunt in calamitatibus: et concussa sunt compages cordis mei. Noctem in diem posuerunt. Lux prope faciem tenebrarum. Si sustinuerit, inferi erunt domus mea. In tenebris stratus est lectus meus. Interitum appellavi patrem meum, matrem meam, et sororem labem. Que est enim mihi jam spes? Aut bona mea video: aut mecum ad inferos descendat? Aut pariter in cinerem descendemus.

RESPONDENS AUTEM BALDAD SAUCHITIS, DIXIT:

Cap. XVIII. — Quosque non es taciturus? Colube te, et et nos loquamur. Cor ut quadripedis inanimus eram te? Abutitur te iracundia. Quid enim? Si tu mortuus fueris, sub colo non habitabit: aut subvertentur montes a fundamentis, et lumen impiorum extinguetur, nec splendebit flamma coram? Lux ejus erit [At. fuerunt] tenebre in domo, et lucerna super eum extinguetur. Capiant^s infirmi substantiam ejus, et erret concellum ejus. Immissus est enim pes ejus in laqueum [At. laqueum], et in rete impliabitur. Veniant super eum liquores^s confortabilis [At. confortabilis] super eum silientes; absconditus est super terram funiculus ejus, et capto

vero falso Græcus vocos, *et exprobat*, ab litterarum similitudinem a litteris depravatas in has *et et exprobat*; sique exemplari exemplari s. quoque usum esse interpretatur, cum nullum verbum esse boni sensus dispendium. Hinc certo, cum prius in *genus* reciperet statuissemus, probavimus demum Augustinianum lectorem hanc magis: quam enim e suo ms. exciderat Martianeus uno verbo *ingens*, sive pro in *genibus*, sive pro in *genibus*, depravatum volis scribarum obstaculo, manifesto invidiosam ac falsam partem potuimus.

1. Iterum manifesto errore laborabat Martianeus lectio *circumdedant lanceas*, quam ex S. Augustini testimonio, Græco jugiter textu, *ἐκδασσέντα καὶ ἄρματα*, suffragante, emendavimus.

2. Falso Martianeus versiculum istum *virtus enim mea in terra extincta est*, præfixo obelo jugulaverat, petende ac si esset Græcum assummentum quod in Hebræo archetypo non haberetur. Verum

est illa omnium fore luculentissima in Hebræo nomenclatura, *וְכֹחִי נִשְׁחָתָה בְּאֶרֶץ* quod, *est ad verbum, et infirmus in pulvere coram meum*, quod demum dicitur Græci interpretantur. *Et de hoc ms. et in Hebræo, Robor autem meum in terra extinctum est. Ad finem itaque Hebræi textus obelum sustulimus.*

3. Videtur vox *mortis*, ad Alexandrini codicis normam asterisco insignientia.

4. Martianeus *annuntiantur*, minus bene, ut et illud, quod postquam asteriscum omiserat, quem nos sustulimus.

5. Minus hic bene Augustini codex, invenit in *ms. veritatem*. Paulo autem post, *omnes pro concussis*.

6. S. Augustinus, *accipiant*, quod idem est. Verum quod infirmi legimus, pro quo vitiose Martianeus *infirmi*, illius testimonio debarcat, et Græco textu, *καὶ ἄρματα*, ad cuius fidem leviora quædam infra emigantur.

ejus in semina [AL. semitis]. Per circuitum ; perdat eum dolores, et multi circa pedes ejus veniant in angustia famis. Ruina enim ei preparata est magna. Comediuntur rami pedum ejus, et devertit deora ejus ✱ matura ; mors. Rumpatur de habitaculo ejus saxis, et teneat eum necessitas cause regis. ✱ Habitabit in tabernaculo ejus ; in nocte ejus. ✱ Aspergentur speciosa ejus sulphure. ✱ Subter radices ejus siccabuntur, ✱ et de sursum irruet messor ejus. ✱ Memoria ejus perat de terra. ✱ et non sit nomen ejus in facie platarum ; et pellatur de luminis in tenebras ; et non sit cognoscibilis in populo suo, nec resalvetur sub celo domus ejus ; sed in populo ejus vivat altari. Super eum genuerunt infimi, et proceres laudat miraculum. Haec sunt domus impiorum, et hic est locus ignorantium Deum.

RESPONDENS ARTEM JOE, DIXIT :

Cap. XIX. — Quousque fatigatis animam meam, et destratis me verbis ? Scilote tantum, quia Dominus [AL. Deus] fecit mihi sic. ✱ Detrahitis me, et non erobescitis incambræ mihi. Sed est, vere ego erravi, et apud me habitat error ; et loquerer verbum, quod non oportebat, et sermones mei erant, et non sunt in tempore. ✱ Cur autem vos in me exaltamini, et exprobratis mihi opprobrium ? Scilote ergo quia Dominus est qui me turbavit ; et vallum

suum circa me circumdedit. Ecce ✱ video opprobria, et non loquar : clamabo, et nusquam est iudicium. ✱ Circumseptus sum, nec vado. In vultu meo tenebras posuit, et gloria me exiit, et abstulit coronam de capite meo, et dirupit me undique, et ✱ abiit. Excidit tanquam arborem spem meam. Savissime abusus es me in iracundia : et arbitratus es me tanquam inimicum. Simul venerunt tentationes ejus, ✱ et fecerunt per me viam suam. ✱ et circumdederunt tabernaculum meum. ✱ Fratres mei recesserunt. Cognoverunt alienos magis quam me, et amici mei in misericordiam facti sunt. Non caraverunt me proximi mei, et scientes nona meum memini oblitii sunt me. Vicini domus, atque ancilla mea ✱ quasi alienum reputaverunt me : extraneus eram coram eis. Servum meum vocavi, et non respondit. Os meum deprecabatur : et rogabam uxorem meam. Invocabam [AL. invocavi] : et blandiens ; filios ✱ filii mei ; et illi in perpetuum desperaverunt me. Cum surrexero loqueretur ad me. Abominati sunt me, qui noverant me, et quos dilexeram consurrexerunt in me. In cute computraverunt carnes meae, et ossa mea in dentibus meis sunt. Misereferimini mihi, miseremini mei, o amici ! Mans enim Domini est, qui tetigit me. Quare me persequimini sicut et Dominus ? De carnibus meis non satiamini. Quis mihi tribuat et scribantur sermones mei, et ponantur in libro in perpetuum ✱ in stylo ferreo ; et plumbo ; aut

✱ in testimonium [AL. testimonii] : in petris sculptantur ? Scio enim quia aeternus est qui me resoluturus est. Super terram resurgat cillus meo qui haec patitur. A Domino enim mihi haec contigerunt, quorum ego mihi conscius sum, que oculus meus vidit et non alius, et omnia mihi consummata sunt in sinu. Quod et si dixeritis, quid dicemus contra eum, et radicem sermonis inveniemus in eo ? Timeat et vos ✱ a gladio. Ira enim super iniquos veniet, et tunc cognoscetis ✱ quia est iudicium.

RESPONDENS AUTEM SOPHIA MINEUS, AIT :

Cap. XX. — Non sic sperabam contradicendum te haec. Nec [AL. non] enim ✱ intelligitis magis quam ego. ✱ Ereptionem confusionis meae audivi, ✱ et spiritus sapientiae respondebit mihi. ✱ Numquid haec nosti ✱ a sacralis ex quo positus est homo super terram ? Incommoditas impiorum ruina magna est ; et gaudium iniquorum perditio est. Si ascenderent in colum muneris ejus, et victima ejus nubes fatigerit ; et cum putaverit se jam stabilem esse ; in fine peribit ; et qui noverunt eum, dicent : Ubi est ? Tanquam sonus avolans, nusquam comparet ; et volavit velut phantasma nocturnum. ✱ Oculos videbit, et non adjiciet ✱ et ultra non cernet eum locus ejus. ✱ Filios ejus disperdat impius, ✱ et manus ejus succendantur [AL. succendantur] doloribus. ✱ Ossa ejus repleta sunt ✱ juventute ejus, ✱ et cum illo in cinere dormient. ✱ Si dul-

eis fuerit in ore ejus malitia, ✱ abscondet eam, sub lingua sua. Parol ei, et non relinquet eam, et tenebit eam in medio gutturo suo, et non poterit subvenire sibi. Fel aspidis in ventre ejus. Divitiae inique congregatae evomerunt. De ✱ domo ejus profrahet eum Angelus. ✱ Furor enim draconum mulgebit. Interficiat illum lingua colubri, et non videat mulctram pecorum, neque pabula mellis et butyri. In vanum et frustra laboravit divitias, de quibus non est gustaturus : que egerentur, et darum quid quod mandi non potest, nec glituri. Multorum enim validorum domos confregit : et habitacula diruit, nec instauravit. ✱ Non est salus substantiae ejus. ✱ In desiderio suo non salvabitur. ✱ Non erunt reliquiae de cibis ejus : ideo non floribunt bona ejus. ✱ Cum putaverit se repletum esse, coarctabitur, et omnis necessitas super eum veniet. Si quomodo implet ventrem suum, emittit super eum furor iracundiae. Placet super eum dolorem, et non liberabitur de manu gladii. Vulneret eum sagitta aerea, pertransiet corpus ejus ✱ ; et jaculum. ✱ Fulgura in habitaculis [AL. tabernaculis] ejus, ✱ discurrant super eum terribiliter ; et omnes tenebrae in eo manent. Comedit eum ignis inextinguibilis, incendit advena domum ejus, et delegat eum in iniquitates ejus, terra adversetur ei : trahat domum ejus perditio in finem. Dies ire superveniat illi. Haec pars hominis impii a Domino, et possessio bonorum ejus ab episcopo.

1. Idem Olympiodorus non otiose in hunc locum ista annotavit : *Alia autem exemplaria pro eo, in nocte ejus, habent, in corpore ejus. . . Theodotus : habitabit in tabernaculo ejus rerum omnium egestas. Hebraeus autem amplius quiddam dicens, habet, habitabit in tabernaculo non suis, id est, vagabundus in aliorum castris commorabitur. Quorum qui interpretantur, in nocte ejus, abjecto ✱ memi ex hodierno Hebraeo מלילי מלילי millei-lo, legebant מלילי מלילי ballolejo ; hoc enim significat, in nocte ejus. MARR.*

2. Superiorem proxima tres asteriscos, addita in hunc crassiorum punctorum nota, ad codicem Alexandrinum regulam restitimus, ubi iste asteriscus sibi praefigitur negandi particula non, idque, ut videtur, verius, quod tantum monere volumus. Post vocem platarum August. addit ubi erat, quo tamen verba in nullo originali textu invenimus.

3. Pro *detrahitis*, invenit in suo ms. Martianus deices *trahitis*, quod ipsemet improbat.

4. Primum haec verba *video opprobria*, et non loquar, obelo librarius, quo plura immorto a Martino confusiebantur, cum manifeste sint in Hebraeo, quem consulere debuisse, מן דבר רצון רצון : ad verbum, *exciterabor opprobria*, et non audiat : quo Graeci paulo liberiori sensu converserunt, *velo* (vel *velo*) *velo*, *velo* *velo* *velo* *velo* (vel *dicam*) *opprobria*, et non loquar. Deinde ipsam Martiani lectionem emendavimus, nam *videor* legerat pro *video*, quod ferme contrarium sensum reddidit : tum *opprobria* pro *opprobria*, tametsi in idem utrumque recidit, et Graeca quaedam exemplaria ipsa *velo*, pro *velo* legit. Sed haec magis probatur August. qui etiam loquitur in instanti habet pro loquar.

5. Hoc loco positus erat obelus ; et, pro asterisco ✱. Hunc pro falso codicis obelo asteriscum de suo Martianus substituit. Nobis ad Alexandrini ms. fidem utramque notam exulare satius videtur.

6. Falso legerat Martian. *abit*. Libri omnes in prima persona, ut nos restitimus, proferunt.

1. Haec omnia in ms. incuria librarii, supplementis ex interpretatione LXX, qui pro *Nuamathite*, Sophia Mineus dicitur. MARR.

2. Minori numero ponit Martianum intelligit : Graeco et Augustinus, quos sequimur, in pluri legitur.

3. Non quod nihil his veris in Hebraeo respondeat, obelo prenotantur ; sed quod alia ibi, unoque comprehensa sit verba sententia, מלילי, id est, quasi *stercus* ejus. Hieronymus verit, quasi *sterquilium* ejus, Graeci autem aliter eam videntur legisse, neque adeo in Alexandrino codice locum hunc jugulant.

4. Expunximus juxta Augustini lectionem et Graecam in propositionem, quam Martianeus inseruerat ; asteriscos autem duos aut tres, qui decerant, eorumque initia proximus. At qui duo subsequantur post verbum *dormient*, in supra Alexandrini cod. editio non sunt.

5. Isthuc Graecorum prope modum omnium, ipsorumque hexaplarum codicum, o quibus Hieronymus transulit, lectio est *obelo*, de dono, librarium corrupta est, sive incuria, sive potius cura pro *is* *adloc*, de ventre, juxta Hebraeam מלילי, quam ipsam Hieronymus in sua ex Hebraeo versione novit. Olympiodorus quoque in hunc locum anelox est, reliquos interpretes verissimè ex *vaeplo*.

6. Minus bene in eo, quo usus est Augustinus, exemplari, *furor draconum fulgebit* ; sed neque satis bene hic erat *mulcebit*, quod nos, recte cogente sensu, in *mulgebit* converterimus : Graeco est *thalamo*. Mox pro *mulcturam* ex Augustino rescripsimus *mulctram*.

7. Nuper a codicis Alexandrini obelo ex hoc loco asteriscos exortum, quos per quinque indices, usque ad finalis, quo nos invenimus, puncta continuit.

8. Mutatum est hoc loci asteriscus in obelum ; quia imperitia exscriptoris, vel incuria signus isthuc ✱ in ms. positum erat pro ✱, quod substituitur. MARR.

RESPONDENS AUTEM JOB, AIT :

Cap. XXI. — Audite, audite sermones meos, et non sit mihi a vobis haec consolatio. Sufferte me, ego autem loquar, et ita domum redebitis me. Quid enim? Nunquid humana est castigatio mea? Aut quare non frascar? Respicite ad me, et administrami, et ponite manum sub mento. Si enim recorder, perturbor, et lenentur carnes meae doloribus. Quare impii vivunt, et senescunt in divitiis? Semen eorum secundum et desiderium et anima; et nepotes eorum ante oculos. Domus eorum abundantes, et timor nequam, nec flagellum Domini est super eos. Vaccae eorum concipientes non abortiant, et facta eorum salvavit, et peperit. Et mittunt sicut et infantes suos; et permanent sicut vestrae oves eorum. Et parvuli eorum ludo se provocant. Timent psalterium et citharam, et lesantur ad vocem organi. Et facti sunt in bonis vitam suam, atque in requie inter dormierunt. Dicunt autem Domino: Bisecudo a nobis. Nosse vias tuas nolimus. Quid est Dominus quia servimus ei? Aut quo utilitas, quia obediemus ei? Erant autem in manibus eorum bona. Sed facta impiorum non respicit. Imo vero lucerna impiorum extinguetur, et superveniet eis eversio. Dolores autem tenebunt eos ab ira, et erunt sicut palea in vento, et sicut pulvis quem abtulit turbo. Deus, deficient filii eius; bona

ejus. Reddo ei, et sciet. Videant oculi eius necem suam, et a Domino non salvetur. Quia nulla voluntas eius in domo sua post eum, licet numerus mensium ejus dimidiatus sit. Nunquid non Dominus qui docet sensum et scientiam, ipse etiam misericordias iudicat? Hic morietur in robore simplicitatis suae, totus in abundantia et felicitate. Inestina ejus plena sunt adipse, et medulla eorum diffunditur. Alius vero moritur ab amaritudine animae suae, non comedens quidquam boni. Et simul in terra dormient, et potredo operiet eos. Itaque scio, vos audacter [At. audacter] mihi insistere et quia dicitis: Ubi est domus principis, et ubi est velamen in tabernaculis impiorum? Interrogato eos qui transeunt per viam, et signa eorum non ignorabitis. Quia in die perditionis salvator malus, in diem frae deducetur. Quis annuntiabit coram eo viam ejus, et quae ipse fecit, qui reddet ei? Et ipse in sepulera [At. sepulcrum] deducetur, et super acervum vigilavit. Dulces ei fuerunt lapilli [At. lapides] torrentis, et post eum omnis homo sequitur, et ante eum innumerabiles. Quomodo ergo consolamini me inaniter? Requies enim mihi a vobis nulla est.

RESPONDIT AUTEM ELIPHAZ THEMANITES, ET DIXIT :

Cap. XXII. — Nonne Dominus est qui docet sensum et scientiam, et habitare facit super

eiam potuisse unico asterisco sententiam hanc ex Hebraeo, sive Theodotione Septuaginta-virali editioni additam illustrari. Tum pro eo quod est, *revertate* oves, Augustinus ex inemendato, ut videtur, codice legit, *revertate oves*.

4. Coniunctio ex Graeco verbo *ἀναρρογοίον*, invid obediens, Latiorum esse ammentium errorem pro obediens, cuius est fere similis scriptura. Augustinus hunc locum praefert.

5. Vitiose asterisco illustrandum: nomen *Deus*, quod etiam in Graeco desideratur. Lavia quaedam alia infra emendamus.

6. Minus bene ponit August. *ipse enim homicidia iudicat*. Qui subsequitur asteriscus, non, ut Martianeus posuerat, totum versiculum, sed unicum nomen hic illucere facit, quod adeo finalibus punctis conclusimus.

7. Longius hic locus ab Hebraeo abluat: Graecus autem, quae subsequuntur sub asterisco, verba non retinet. Confer utrumque textum: nos finalia puncta statim sufficimus.

nos intelligentiam? Quis enim pertinet ad Dominum, si tu sis in operibus et absque crimine? Aut quid ei protest, quia simplex es via tua? Aut timens te arguet te, et veniet tecum in iudicium? Nonne malitia tua et est multa; et innumerabilia peccata tua? Quia pignus tulisti fratrum tuorum sine causa; et vestimentum pauperum abstulisti: aquam sicientibus non dedisti, et esurientes privasti pane. Habitare fecisti quemquam super terram, aut miratus es personam aliquorum? Viduas dimisiati vacuas, et pupillos adixisti. Igitur circumvenerunt te laquei, et contrivit te bellum magnum. Lumen tuum in tenebras conversum est; et dormientem te aqua operuit. Nonne qui in excedo manet respicit, et injuriam facientes humiliat? Et dixisti: Quid novit Deus? An per nebulam iudicat. [At. dijudicat]? Nubes latibulum ejus, et non videbitur. Et ambitum caeli percurrit. Ergone semitam saeculi custodis quae calcaverunt viri iniqui qui capiti sunt immaturi? Fluminis decurrentis fundamenta eorum. Qui dicunt: Dominus quid faciet nobis, vel quid nobis importabit omnipotens? Et ipse implevit domos eorum bonis. Et cogitatio impii longe est ab eo. Videntes iustitiam, et inculpabilis subsannabit eos. Nunquid non demolita est substantia eorum, et reliquias eorum comedit ipsis? Esto

durus: si ausieris, deinde fructus tuus erit in bonis. Accipe magis ex ora ejus edictum, et accipe verba ejus in corde tuo. Quod si reverteris fueris, et humiliaveris te coram Domino, procul facies iniquitatem a tabernaculo tuo. Et ponet illud super aggorum in petram, et in saxa torrentis Ophir. Erit omnipotens adiutor tuus contra inimicos, et quasi argentum mundum igni probatum, faciet te. Tunc coram Domino habebis fiduciam, suscipiens eorum cum hilaritate. Et cum oraveris ad eum, exaudiet te, votaque tua reddes. Et restituet tibi conversationem iustitiae, et in viis tuis erit lumen. Quia humiliavit semetipsum, et dicens: clatus est in superbiam. Et inclinatam oculis Salvabit. Erus innocentem, et salvaberis in munditia manuum tuarum.

RESPONDENS AUTEM JOB, DIXIT :

Cap. XXIII. — Et quidem scio quia de manu mea est inceptio, et manus ejus gravis facta est super genitum meum. Quis dabit sciro me et invenire eum, et venire usque ad solium ejus, ut dicam coram eo causam meam, et os meum impleam in repetitionibus, et cognoscam causas quas loquetur mihi, et sententiam quam annuntiat mihi? An in multa virtute dijudicabitur mecum? Nequaquam. Tantum [At. Tamen]

1. Quae sub asterisco notantur leguntur in Hebraeo: male igitur positus fuit in ms. codice et obelus pro asterisco. Mar.

— Obelus quam hic restitimus, restituit et Martianeus ms. ac jure, unum verbum est, jugulat. Quod illa minime animadvertens, obelo expraeset, contra se interpretis mentem de suo asteriscum sufficit. Paulo post asterisco, qui unice adverbium quae respicit, finalia puncta subiungimus.

2. Iterum versuum ordo invarus est apud Septuaginta. Mar.

3. Vitiose ponit Martianeus, in tenebris. Infra *lavora* alia ex Augustino emendamus.

4. Satis mendose apud August. *videntes iustitias erunt*, contra Graeci textum fidem *lavora* *lavora* *lavora*.

5. Durum hoc in loco, id est, firmus et patiens, non molis et effeminatus.

6. Addit S. Augustinus *patiens*, quod nec habetur in Graeco, sed unde fluxerit intelligere est ex vetore hic ad libri oram apposito scholio.

7. Nullo hic asterisco locata Alexandrini codicis editio praedigit. Minus prope bene ponens, pro ponens legit Augustinus: denique pro et in saxa, Graecus habet et ut saxa, sive petra, sed sic saxa.

8. Quae obelus hic notata sunt, reperuntur in Hebraeo: frustra igitur appositus exscriptor huiusmodi signa obolorum, quorum usus nullus est cum substantia existant in fonte Hebraeo. Asterisco forte erant apud Hieronymum, non obeli et Mar.

— Praefixos isti et subsecquenti obelo obelo manifeste falsos, atque ipsi improbatos Martianeus, ad aliorum librorum fidem susulimus. Tum ex Augustini testimonio rescriptum, *clatus est in superbiam*, pro quo Martianeus *elevatus es superbiam*. Nuper codicis Alexandrini editio emendata *exsuperavit*; quae subsecuens comma et *inclinatam oculis salvabit*, asterisco illustrat.

9. Haud recte ponit Augustinus, *manus mea*, pro *ejus*.

in terrore non abutatur me. Veritas enim, et increpatio ab eo est. Educit ¹ in finem iudicium meum. Nam et si primus ambulavero, ultra non ero. Et in novissimis quomodo sciam ² cum? ³ A. Ieva quid ager? Non apprehendam. ⁴ Convertatur ad dexteram, et non videbo; sed scit ipse viam meam, et ⁵ probavit me sicut aurum. Egrediar in preceptis ejus. ⁶ Tenuit pes meus ⁷ vias ejus. Custodiri, non declinabo. A preceptis ejus non discedam. In sinu autem meo abscondi verba ejus. Si autem ipse iudicavit sic, quis est qui contradicat ei? Quod enim ipse voluit, et fecit ⁸. Propterea ad eum festinavi, et communiter sollicitus fui de eo ⁹. ¹⁰ Ideo a facie ejus turbabor. Considerabo, et timebo ab eo; ¹¹ El Dominus molliavit cor meum, et omnipotens conturbavit me. Nec enim sciebam quod superveniret mihi tenebra, et ante faciem meam tegeret caligo.

Cap. XXV. — Quare Dominum non latuerunt horae, impij autem ¹ nescierunt dies ejus? Finem transgressi sunt. Gregem cum pastore rapientes ² paraverunt. Jumentum pupillarum abegerunt, et bovem viduae pignora verunt. Et inclinaverunt pauperes a via ³ iusta, simul absconditi sunt mites terrae. Et irruerunt ⁴ sicut

1. Martiianus, cluclit in fine. Tom Augustinus, nam si, intermedia et particula praetermissa: denique postea non ero, pro ultra, etc.

2. Ita ex Augustini testimonio reposuimus, a lesea quid ager, condoniori sensu, maxime vero Graeco suffragante textu, ἀποστήκ ποιοῦσθε αὐτῶν. Martiianus in prima persona sub interrogandi etiam nota, legerat, ad leeam quid agem?

3. Corrupte Martiianus in futuro, prohibet, quod, Augustino consentiente, in probavit emendavimus ex Graeco ἐπέστη. Leviora supra, atque infra tueli castigamus.

4. Videtur ad Graecam redigendus locus, sub-juncta hic finalibus punctis, ac novo exinde εὐρησθε incepto: vias ejus custodiri; non declinabo, etc. ὁδοὺς τῶν πόδῶν ἐπιτάξω. καὶ οὐ πρὸς κλίνασθαι.

5. Solidus decimus quartus versus, quem ita ex Hebraeo interpretatus est S. pater, cum exhiberit in me colubatus suam, et alia multa similia praesto sunt et, hic cum la Graeco exemplari, tum in Latina ista versione desiderantur.

6. Hinc vero quod asteriscus illustratur, pericope, alia est ejusdem proxime superioris versus decimi quanti, eaque gemina interpretatio, ut ex Hebraeo

asini ¹ feri; in agro super me, excentes ad opus suum. ² Saavis factus est eis pavis in adolescentes. ³ Agrum ante tempus non suum demessuerunt. Infirmi vinea impiorum absque mercede, et cibo coluerunt. Nudos multos fecerunt dormire sine vestimentis, et legumen in frigore abstulerunt. ⁴ De stillifeldis montium madescent; qui cum legumen non haberent, petra aperti sunt. Rapuerunt ab ubere papillum, et eum qui ceciderat, humiliaverunt. Nudos fecerunt dormire iniquo, et esurientium abstulerunt panem. In angustiis inique insidiati sunt, viam autem justitiae ignoraverunt. De civitate et de domibus ⁵ vi eiciebantur. Anima vero parvulorum in gemitu valde. Ipse autem Deus eorum curam non habuit? Cum esset super terram, et ignorarent viam justitiae, non ambulaverunt in sentis ejus; et seions eorum opera tradidit eos in tenebras. ⁶ Et nocte erit sicut fur. ⁷ Oculis adalteri observat tenebras ⁸ dicens: Non videbit me oculus, ⁹ et latibulum faciei posuit. ¹⁰ Suffudit in tenebris domos. Per diem obseignaverunt semetipsos. ¹¹ Non cognoverunt locum, ¹² quia simul eis ¹³ mane umbra erunt? ¹⁴ ¹⁵ levis est super faciem aquae. Male dicitur pars eorum super terram. Apparent plantationes eorum super terram aride. De sinu

archetypi collatione perspicue. Pulchri adeo jure obeli confudentia esset, nisi et in Graeco asteriscus gauderet.

7. Augustinus, ad cujus lectionem levit quaedam modo emendavimus, hic sicut adverbium tacet.

8. Istud comma, agrum ante tempus, etc. in Graeco Alexandrino codice non habetur, atque adeo videtur asterisco designandum. Quod subsequitur, infirmi vineas, etc. ab Hebraeo longius adducta; sed haec persequi haud vacat.

9. Vocalem ei, quam proprio nec Graecus habet, Augustinus quoque tacet.

10. Menulose penes Augustinum manet, pro mane legitur.

11. Supplendum alterum hemistichium videtur, quod facile obstrudendum vocum, umbra mortis, recursum a Latino codice exciderit. Est autem luculentissime notum in Graeco, ἦν ἠμπεδωτα τραπεζὰς αὐτῶν θανάτου. Sed et in Hebraeo יָרִיב מְרוֹתָיו כְּלִי הַמָּוֶת. Ex Graeco autem sic fore transferas ad verbum, et suppleas, asterisco preposito, qui cognoscat sollicitudines umbrae mortis. Pro levis vocabulo, quod statim subsequitur, minus recte Martiianus legerat alio significato levis.

ejus pupillarum rapuerunt. Deinde rememoratum est peccatum ejus. Sicut nebula roris nunquam comparat. Retribuatur illi sicut egit. Considerat sicut lignum in sabulo omnis iniquus. Sterili enim non fecit bono, et mulieris non est misericors. In ira evertit infirmos. Conspiciens ergo non credit contra vitam suam. Cum infirmo experit, non sperat sanitatem, sed cadet [At, cadit] in languore. Multos enim afflixit afflictio ejus. Emereit sicut malva in aestu, aut sicut de stipula spica ¹ sponte; decidens ² alioquin quis est qui loquatur mendacium me dicere, ³ et ponet in nihilum verba mea?

RESPONDENS AEREM CALIDAD SANCITATES, DIXIT:

Cap. XXV. — Quid enim exordium quam timor ab eo qui fecit universa in excelsis? Nemo enim potest esse moram piralis. In quem enim non venient insidia: ab eo? Aut quomodo erit homo justus coram Domino, vel quomodo se mundabit natus ex muliere, si luna precipit, et non luceat, nec stella sunt mundo ante [At, apud] eum? Quanto magis homo putredo, aut filius hominis vermice!

RESPONDENS ALIAM JOB, DIXIT:

Cap. XXVI. — Qui ades, vel quem adjuturus es? Nonne eum cui multa virtus est et brachium forte? Cui la das consilium? Nonne cui omnis est sapientia? Vel quem sequeris? Nonne eum cui magna est fortitudo? Cui annuntiasti sermones, aut spiramen ejus est quod exit a te? ¹ Nonquid gigantes redigentur in nihilum ² subter aquam, et proximi eorum? ³ Nudos infernus coram eo, ⁴ et non est velamen perfiditio. ⁵ Extendens aquilonem super nihilum, ⁶ et suspendens terram super nihilum (in aere)

1. Fortasse varius legit Augustinus sponte ejus, Graeco ἀόρατος. Postrohem asteriscum ex codice Alexandrini supra collatione sufficimus.

2. Martiianus ab eo: tum male ponos Augustinum faciem solis, pro solis, Graeco ἡλιου.

3. Expunctum hic vocem lucis, quam nec Augustinus, nec libri alii originales agnoscent, ac temere intrusum glossena ex margine in textum se praedit. Ceterum et singula hemistichis hystoricos sufficimus, additis demum in fine crassioribus punctis, quae decant.

⁷ ligans quam in nubibus suis, ⁸ et non est scissa nubes ⁹ sub eo. ¹⁰ Qui tenet fidem solis ¹¹ et extendens [At, extendit] super eum nubem suam, ¹² praecipit circumdedit super faciem aquae ¹³ usque ad consummationem lucis. ¹⁴ Columbo ¹⁵ caeli intraverunt [At, contremuerunt] ¹⁶ et obstupuerunt ab increpatione ejus. ¹⁷ Virtute sua solavit mare. Prudentia ejus vulneratus est cetus, et claustra caeli inebant eum. Precepto autem peremit draconem desertorem. Ecce haec partes ¹⁸ viae ejus. Et adhuc stiliam sermonis audivimus de eo. Virtutem autem tenuit ei quis sciet quando faciet?

ET ADIECIT JOB AD PROCEM SUUM, ET DIXIT:

Cap. XXVII. — Vivit Dominus, qui sic me iudicavit, et omnipotens qui amaricavit animam meam; quia donec spiratio mea est in me, et spiritus divinus in naribus meis, non loquentur labia mea injusta, nec anima mea mendabiliter iniqua. Absit a me justos vos dicere, donec moriar. Nec enim separabo innocentiam ¹ meam a me. Justitiam meam tenebo, et non dimittam. Nec enim conscius sum mihi iniquum quid commisisse, itaque sunt inimici mei scilicet ovario impiorum, et qui in me insurgunt sicut pardillo iniquorum. Quis enim spes est impio, quia exspectat, et confidit in Domino si forte solvatur, aut proces ejus exaudiat Dominus? Aut si venerit [At, evenierit] ei necessitas, nunquid habet aliquam fiduciam in conspectu ejus aut cum invocaverit eum, ² exaudiet illum? Quapropter annuntiabo vobis quid sit in manu Domini. Quae sunt ab Omnipotente, non mentiar. Ecce omnes nostis quia vano ³ vano equimini. Haec est pars hominis impij a Domino. Possessio vero potentium venit ab Omnipotente super eos. Quod si multi fuerint filii ejus, in occisionem erunt. Si autem et juvenes facti fue-

1. Hic rorsum pronomen ejus, falso repetitum, et quod in ceteris libris omnibus vacat, expunctum.

2. Augustinus, separabo innocentem a me. Et in Graeco quidem ipse, tamen non innocentiam, sive ἀνεπίστα προσηύρα, non addit tamen meam.

3. Item, habuit fiduciam, absque aliquo: et mox, si in eo ceciderit, exaudiet, absque eum.

4. Addidimus ex Augustino comit, iuxta Graecam, qui, licet paulo diverso sensu, cum vocem repolis, vocis vocis: ἐπιπέσει. Semel autem erat vane loquuntur. Leviora infra emendantur.

runt, indigebunt. Et qui circa eum sunt, morbo morientur, et viduis eorum nemo [A. non] miserabitur. Quod si et collegit et terram argenteam, et voluit lutum paraverit auream, haec omnia iusti consequentur, et substantiam ejus et veraces possidebant. Erunt enim eorum domus sicut tinea [A. linea], et aranea [A. aranea] quae servavit, dives dormit, et non adhaeret. Oculos suos aperuit, et non est. Occurrunt et quasi aquae dolores, necis auferet eum caligo. Tollit enim astus, et abilit; et venditabit eum de loco suo; et projiciet super eum, et non parcat. De manu enim ejus fuga fugiet. Plaudet super eum manibus suis, et trahet eum de loco suo.

Cap. XXVIII. — Est enim argentea [A. argenti] locus unde sit; locus autem auro ubi purgatur: foram enim de terra sit, res autem similiter ut lapis exciditur. Ordinem posuit tenebris, et omnem finem ipse invenit lapis tenebrae et umbrae mortis, et discissio torrens a cinere. Qui vero abhysicunt viam justitiae, infirmati sunt ab hominibus, et commoti sunt. Terra de qua egressus est panis, et subter eum versus est quasi ignis. Locus sapphiri lapides ejus, et aurum ejus aggor est, semitam

quam non cognovit avis, nec vidit eam oculus vultoria, nec [A. non] eleverunt eam illi arrogantium. Nec transit super eam leo. In durissimo lapide extendit manum suam, et venit eum ab aspidibus montes, et ripas fluctuum dirupit. Omne vero pretiosum vidit oculos ejus, alludines fluminum revelavit, ostenditque virtutem suam in lumine. Sapia vero unde inventa est, vel quis sit locus scientiae ignorat mortalis viam ejus, nec invenietur in hominibus. Abyssus dixit: Non est in me. Et mare dixit: Non est mecum, et non dabitur aurum. Et cunctisiam; pro eo, et non appendet argentum in commutatione ejus. Non erit defecior auro Ophir, et onycho pretioso, et sapphiro. Non separabitur et aurum et vitrum, et et commutatio ejus vasa aurea, et in Excelsa et Gabis nec erunt in memoria. Et trahes sapientiam de occultis. Non componitur et topazium Ethiopiae. Auro mundo non comparabitur. Sapia unde inventa est? Quis autem locus est intellectus? Latet ab oculis omnium hominum, et a volaturo coeli abscondita est. Perditio et mors dixerunt: Audivimus ejus gloriam, Dominus commendavit viam ejus, et ipse novit locum ejus. Ipse enim omne quod est sub caelo, perspicit, et novit quae sunt in

terra, qui omnia fecit: ventorum libramenta, aquae mensuras. Quando haec fecit, sicut vidit, emiseravit et viam tempestalis [A. tempestatis] volubus, et tunc vidit eum et exposuit eam, paravit, et investigavit. Dixit autem homini: Ecce pietas est, sapientia, abstinere vero a malis, scientia.

ET ADIECIT JOB AD FRATRATIONEM, Dicens:

Cap. XXIX. — Quisquam me restituit in mensas priorum dierum in quibus Dominus custodiebat me? Cum legebat lacerna ejus super meum caput; cum in lumine ejus ambulabam in tenebris; cum eram florens in vis; cum Dominus inspiceret dominum meam, et essent in abundantia magna, et circum me pucri mei. Cum fluere per vias meas butyrum; cum montes mei abundarent lacte. Cum extrema matutinus in civitate, et in plateis ponebatur mihi sella. Videntes me adolescentes abscondebantur, senes autem omnes [A. tace] omnes assurgunt, et politos creverunt loqui, digitum ponentes ad os suum. Et audientes me fidei dixerunt, et lingua eorum gutturi eorum adhesit: quia auris audivit, et beatificavit me; et oculus videns me declinavit. Liberavi enim pauperem

de manu potentis, et pupillo, cui non erat adiutorium, auxilium detulit. Benedictio periturus super me veniebat; et os viduae benedixit me. Justitiae indutus eram, et vestiabar iudicio sicut chlamyde. Oculis eram caecorum, et pes claudorum. Ego eram pater invalidorum. Iudicium, quod non averram, exquisivi. Confregi molas iniquorum, et de medio dentium eorum rapinas extorsi. Dixi enim: Filii mea supesceat, sicut arbor palmae multo vivam tempore. Radix mea patet ad aquas, et ros morabitur in messe mea. Gloria mea nova moenium, et arcus meus in manu mea gradietur. Me audientes intui sunt, et tacerunt in meo consilio, et in sermone meo non adfuerunt; sed gavisus sunt cum loquerer eis. Sicut terra sitiens expectat pluviam, sic isti meum sermonem. Quod si et redirem ad eos, non crederent; et lux vultus mei non concedebat. Elegi viam eorum, et sedi princeps, et habitabam sicut rex circum fortibus quasi tres consolanus.

Cap. XXX. — Nunc autem derident me infirmi: nunc momentis me minores tempore, quorum spernebam parentes; et virtus manuum eorum quasi nihilum mihi erat. In eis peri-

1. Obelus, ut alibi saepissime, notatus erat pro asterisco, quoniam vultus ad litteram Hebraicam, ubi legitur nomen veracis, sine innocentiis. Manr.

2. Apud Augustinum, et lapides, excludit: in Graeco lex dicitur dicitur.

3. Verus in recto umbra, quoniam quoniam et cum Graeco erat Augustinus legit non item quod subiungit et facta est discissio, etc.

4. Perperam et contrario sensu ante erat formata sunt pro infirmis sunt, quod ex Graeco interpretari non debet. Quod sequitur ab hominibus, Augustinus ad subsequentes comam, commoti sunt, projectis ad Graecum referat.

5. Octo versus sequentes asteriscis omnes notati leguntur apud S. August. libro annotationum in Job: unde certum exstat hanc Hieronymi versionem usum fuisse Augustinum, non veteri alia et Volgenta in qua deestant septingenti vel octingenti versus praeterquam Hieronymiana manus eisdem succurrerunt. Manr.

6. Benedicimus subter ex Graeco ἔδοξα, pro mentoso loco a Martino super. Aliter S. Augustinus, et cum incurrens est.

7. Nobis Augustini lectio, si egressus aurum sit, prohibet eo magis, qui magis Graeco adhibet exemplari, sed ἔξω ἄβυσσος ἕως. Dicit vero reperire, quod cum hic, tum alibi fore tempore asteriscos, et versu nota puncta suis quoque locis restituit.

8. S. Augustinus oculus meus legit, Gr. tamen tenente textu, pro oculo, aurum.

9. In Hebraeo legitur וַיִּבֶן סֹגָר, quod Hieron. verit aurum conyctum, id est purissimum. LXX. ὀφθαλμοῖς, conclusura interpretati sunt. Quare conclusum, quod non est in Hebr. obelo notatum est in ms. Manr.

10. Est contrario sensu, nec commutatio, etc. quod restituitur in et commutatio, etc. juxta Gr. et Augustinum. Asteriscos quoque plures et unius, qui deestant, puncta nullatenus.

11. Ms. coelat, gravis, corrupte pro Gabis, voce Hebraica, nam Hebraice scriptum est, גָּבִיִּים מַנְיָה רַמְסֹה, vegabis, id est, corallia et unio, uti quibusdam placet. Manr.

12. Mala restituit Martini, ex vulgato codice perferit, contra Gr. textum, ἴσχυς, ad Augustini lectionem, perspicit, quam restituitur.

1. Legerat idem Martini, quoniam hoc fecit, sicut vidit, et fecit, quae cum a Gr. textu longius abularent, et glossatoria olerent ingenium, placuit Augustiniam hanc lectionem, quando fecit, sicut fecit enumeravit, substituere, quae et satis recte habet, et ad verbum respondit satis bene his Gr. textus, ἔτε ἡμετέρας, ὅπως ἴδω ἑσπέρας.

2. Duobus verbis, manifeste autem mendo, antea erat, sic per, pro super, quod non ex Gr. textu, alitque liberis originibus.

3. Apud August. cura verbum Domini inspiceret, etc. sequitur tamen Floriacensis. ma. qui legit juxta sequentem editionem, cura Dominus inspicere, etc.

4. Sic multis alii scripturam S. Augustini locis emendanda sui restituitur inserere potest. Bibliotheca divina S. Hieronymi. Manr.

4. Corrupte erat, matutinus in civitate.

5. Martini. solida veritas, de manu potentis, obelo transduxor, cum tamen sola vox manu in Hebr. abundat, ceteris respondet ἰσχυς. Ac licet aliud quam quod Septuaginta interpretati sunt, vocabulum hoc sonet: illud tamen est ipsum, quod verterunt, ἰσχυρός, atque, ut opinor, pro ἰσχυς acceperunt, decepti vocum similitudine, quae potest a littera

ula et hinc, pro res, inter se differunt. Nos adeo eum duntaxat vocem manu confidimus. Inferius quoque passim simili puncta suis, quod saepe monemus, ad satisfacienda fines internoscedos, locis addidimus.

6. Martini. spernos parentes, qui tamen non inperditio auctoritate, subsequi hic aliorum hemistichium debere, ad hunc fore modum: Quos non putavi dignos esse cum caribus meorum gregum, ut in Gr. est, ὅς ἐστι γρηγοῦν ἑσπέρας ἡμῶν οἱ ἴδιοι ψαλάροι: illudque videtur a Latino ma. excludere.

7. Desunt in ms. nonnulla, videlicet, non pulchri dignos caribus meorum gregum, vel, non dignabar ponere eos cum caribus gregum mei: quae tamen non leguntur in libro annotationum S. Augustini: nec eum ex legitur in eorum exemplari conjicere possumus ex ejus expositione ad hunc locum. Manr.

8. August. in eo: tum recte peribat, pro quo corruptus Mart. peribit. Qui subsequitur asteriscos, ut et paulo post alter in codicibus Alexandrini impera roentianos, non sunt, nec sane alia nobis videntur, nisi eas, quas proximo procedunt, in et qui voculas illustrare. Inferius leviam quosdam alii castigant, et cum primis crassiora puncta suis quoque locis adscribuntur.

ET RESPONDENS ELIUS FILIUS BARACHIEL DIXIT,
DIXIT:

Juvenes quidem sum aetate, vos autem estis seniores; propterea tacui, timeans referre vobis eruditissimam meam. Dixit autem quia non est aetas quae loquatur, neque in multis annis noverrant sapientiam: sed spiritus est in hominibus, et inspiratio Omnipotentis, qui docet eos. Nam enim longaevis sunt sapientes, neque senes noverrant iudicium. Propter quod dico: Audite me, ut referam vobis quam novi. Ecce pariter sum in verba vestra, et audiivi vestram prudentiam, usquequo discutieretis sermones, et donec investigarem vos; et ecce non est qui arguat Job, et respondet sermonibus eius ex vobis. Ne dicatis: Invenimus sapientiam. Dominus abiecit eum, et non vir. Nequid ad me locutus est, et [11. fac. 10] in sermonibus vestris non respondebo ei. Obsuperant, non responderunt ultra. Defecerunt ab eis sermones. Quia ergo expectavi, et non sum locuti, et steterunt et non responderunt ultra: respondebo et ego partem meam, et annuntiabo scientiam meam. Homini vero permisissis loqui talia verba.

ET AMBICENS ELIUS AIT: ITERUM LOQUAR:

Plenus enim sum verborum, et angit me spiritus ventris mei. Venter enim [11. fac. enim] meus sicut ater musto plenus, fervens et ligatus, et valenti follis ararum diruptus. Loquar et nequeissem, aperiens habita respondebo. Neque enim erubescam faciem viri, nec mortale confundar. Non enim scio mirari faciem: alioquin et me timeo edunt [11. edent].

Cap. XXXIII. — Nunc ergo, Job, audi verba mea, et loquelam meam auribus percipe. Ecce

1. Expansimus quam hic Martianus adhibet Domini, vocem, quod neque in originali vult esse Hebraeo, nec Graecum contextus apte sententiae simul servat: propterea ob subsequens immediate recursum, qui eadem est, errare veteris amanuensis facile videtur. Porro sententiam in Hebraeo, qua hinc subsequuntur ad finem usque sectionis, postrema excepta sententia; in Graeco autem nonnulla ex his omnia desiderantur, alia brevioribus ac firma diversis consuevit continetur.

2. Pro ego, quod Marianus. Isegerat, restitimus juxta Augustini lectionem ergo.

3. Ino vero jugulanda obelo est, non asterisco

aperui os meum, et locuta est lingua mea in gutturo meo. Mundum est cor meum in verbis, et sensus labiorum mearum pura intelligit. Spiritus divinus qui fecit me, et inspiratio Omnipotentis qui docet me. Si potes, da mihi responsum ad haec. Sustine ista contra me, et ego contra te. De luto factus esto, sicut et ego. Ex eodem facti sumus. Nec timor meus torrebis me, nec manus mea erit gravis super te. Verumtamen dicenti: In auribus meis; vocem verborum tuorum audiivi, qua dicis: Mundus sum a peccato, et sine crimine. Non enim deliqui, ecce querelam contra me reperit, et putat me quasi contrarium sibi. Possit enim in ligno pedem meum, et gustavit omnes vias meas. Quomodo ergo dicis: Justus sum, et non exaudivit me? Aeternus enim est qui est super homines. Dices autem: Quare iudicium non audivit, et omnem sermonem? Sicut enim loquitur Dominus, et in secundo non considerabit illud. Per somnium, aut in visitatione postquam; aut sicut incidit servus timor in homines, cum dormiunt in cubili [11. cubilibus]: tunc aperit aures hominum, in figuratilibus horrorem illos perterrens. ut avariat hominem ab iniquitate, et corpus ejus a ruina eruat, et peperit animas ejus a morte. Et iterum arguet eum in infirmitate in cubili; et multitudo ossium ejus emarebit; omneque escam non poterit sumere. Et anima ejus desiderabit cibum; donec carnes ejus tabescent, et ostendantur ossa ejus inania. Accessitque ad mortem anima ejus, et vita ejus ad inferos. Quod si fuerint Angeli mortiferi non respondebit ei. Unus ex eis non vulnerabit eum, si intellexerit corde converti ad hominum, et nuntiaverit homini viam suam — stultitiam suam ostenderit, — subveniet sibi ut non cadat in mortem, et renovabit corpus suum sicut filura in pariete

illustranda postrema isthuc sententia, quam Hebraeus textus noscit. Luxata propterea est, et non suo loco posita, si ad Graecum componatur, ubi ante tres versus habetur, utemque rectius, *et sic est in Hebraeo textu*.

4. Quod hic dicitur verbum, dicit, ad Graecum textum fidem et Augustini lectionem sustulimus.

5. Supplementum ex Graeco textu, *et sic est in Hebraeo textu*, ut non cadat ille in bello. Aliter S. Augustinus legit, *quia venturam est bellum*.

6. Obelus isto amovenda hinc atque expungendus videtur; est enim illa, tamenestis paulo diversis verbis, in Hebraeo sententia, aut certe supra Hebraei

et ossa sua implebit medulla, et molliet carnes suas sicut parvuli, et restituet se factum in hominibus. Gratulor ad Dominum, et in acceptum referat ei et iutebit [11. iustavit] facie hilari cum professione, et reddet hominibus iustitiam, et tunc inreprobabit homo semetipsum, dicens: Quis faciebam? Et non meo digne castigavi, et peccavi. Salva anima meam, ne veniam in corruptionem, et vita mea lucem videbit. Ecce haec omnia faciet Deus vobis tres cum viro. Sed eruit animam meam de morte, ut anima me in lumine collaudet eum. Auribus percipe, Job, et audi me. Tace, et ego loquar. Si est tibi sermo, responde mihi, loquere: volo enim justificari te. Alioquin audi me, tace, et docebo te sapientiam.

RESPONDENS AUTEM ELIUS, DIXIT:

Cap. XXXIV. — Audite, sapientes, verba mea; et qui habetis sapientiam [11. scientiam], auribus percipite. Quia auri verba [11. sermones] probat, et guttur gustabit cibum. Iudicium eligamus vobis, et sententiam inter nosmetipsos, quid est bonum. Quia dixit Job: Justus sum, et Dominus abstulit iudicium meum, et in iudicio meo mesillus est. Violentum factum meum absque iniquitate. Quis est vir ut Job, et habens subsumationem quasi aquam? Non peccans, neque impie agens, neque omnino parens eorum qui faciebant iniquitatem, et fecit eum viris; impiis. Dixit enim: Non visitabitur vir, qui ambulaverit cum Deo. Ideo prudentes corde, audite me. Abiit a Domino impetator, et ab Omnipotente turbare quod iustum est. Quia reddidit homini

contingentiam hoc non abundat. Qui subsequitur, vitam renovabit, postquam dicitur, nos cum Graeco videlicet praeposuit.

1. Denotat Martianus: Sed et eruit; videtur enim.

2. Aliter vulgo restituitur, *et sic est in Hebraeo textu*; cum et Graeco textu habet, et in Hebraeo videlicet, *et sic est in Hebraeo textu*. Interdum Hieronymus interpretatus est: denique et veritas composita, ordo meo ponitur. Graecum adhaerens et puncta Latina pignora, quam super Gallicanis, respicit.

3. In Graeco est, *et sic est in Hebraeo textu*, et sic est in Graeco, quod omnino iurens, etc. de mundo suspirat nihil sunt. Inno vero legit *et sic est in Hebraeo*, et sic est in Graeco.

opus suum, et iuxta viam suam unusquisque reperit. Putas Dominum iniqua facturum, et Omnipotentem turbatum iudicium, qui fecit terram? Quis est qui reficit orbem sub caelo, et quae sunt in eo omnia? Si enim voluerit imbibere, et spiritum eius apud se tenere, mariscus omnis caro simul, et omnis homo ibit in terram — Funde formatus est. Quod si non es commotus, audi haec, percipe vocem verborum meorum. Videto odientem iniqua, et interfectentem malos, qui est aeternus et justus. Impios est qui dicit regi: inique [11. injuste] agis; impissime principibus; qui non erubuit faciem iniquitatis; nequam hominem deferre principibus, et admirari facies eorum. Vana eis evenient, ut elament, et rogent vicium. Abusi sunt enim inique, cum excluderent infirmi. Ipse enim perspexit opera hominum, nec litem eum quidquam eorum qua faciunt. Neque litem locus; et non est umbra mortis; ut latitent qui faciunt iniqua, et quis non in homine positum est ultra. Dominus enim omnes respicit, qui comprehendit investigabilia, gloriosa, et admiranda, quorum non est numerus. Qui cognoscit opera eorum, et evortit noctem, et humiliabuntur. Et extinxit impiis, et gloriosos eorum inimicis suis, et quis declinaverunt a lege Dei, et iustitias ejus non cognoverunt. Ut perferatur ad eum clamor pauperis, et clamorem pauperum exaudiet. Ipse quietem dabit, et quis poterit confundere? Abscedit faciem, et quis videbit eum? Et contra gentem, et contra hominem simul. Qui regnare fecit hominem hypochondriam propter perveritatem populi. Quia ad Dominum loqui coepi, non cessabo. At quod minus video, in

participio, pro parca; ut enim in textu lectionem illam inflexam, librorum originalium defectus volat.

4. Vultum eius S. Augustinus tacet.

5. Pro hoc incipio Augustinus, *inter sibi videbantur*. Graeco quoque inter se sibi dicuntur.

6. *Et extinxit impiis, facere sibi videbantur*. Ita S. Augustinus libro sermone innotuit innotuit in Job. Vulgata juxta Hebr. Quasi impios perussit eos loco videbantur. Ma. autem notat Galanus exemplar Graecum Alexandrinum LXX. sententia videtur; nam in eo scriptum est *et opera eorum evortit id est*, et conspexit eorum iniquitas. Man.

7. Rectius ad Graecum notum exemplar, *et sic est in Graeco*, Augustinus legit *et sic est in Graeco*.

ostende mihi. Si iniquitatem operatus sum, non adjiciam. Non quaeris te exire [AL. exigit] eam, quia [AL. quam] respicisti? Tu enim elegisti, et non ego. Et si quid scis, loquere. Propterea prudentes corde dicant haec: Et vir sapiens audiat. Verbum meum: Job autem non in sapientia locutus est, et verba ejus non sunt scilicet. Imo vero disce, Job, et non sibi respondere sicut stulti, ne augemus super peccata nostra, et injustitia super nos reputetur, multa loquentibus verba coram Domino.

RESPONDENS AUTEM ELIAS, AIT:

Cop. XXXV. — Quare hoc existimasti in iudicio? Tu qui es quia [AL. qui] dixisti: Justus sum ante conspectum Dei? Aut dicis: Quid prodest tibi: aut quid faciam, si peccavi? Itaque ego dabo tibi responsum, et tribus amicis tuis. Aspice in caelum, et vide. Respice in nubes, quam altae sunt a te. Si peccasti, quid ages [AL. agis]; aut si multa iniqua fecisti, quid dabis ei? Aut quid de manu tua accipiet? Viro * simili tui, impietas tua, et illo hominum justitia tua, et a multitudinis calumniantium clamabant, et vociferabantur a brachio

1. Hanc quoque participum Marciannus sub asterisco continuabat, quos superiori hamistichio post verbum loquere, non cessantibus appositis punctis finivimus. Hic pro contraria nota, sive obelus videtur praeposendus et verbum, quod in Hebraeo tacet, ubi **וַיִּדְעַי**, *videt me*, tantum legitur.

2. Totum istud capitulum abfuisse videtur in LXX interpretatione, quo loco, id est, Vulgata disjunctur et vultus. Nec obstat quod verus singuli non sunt et asterisco praenotati. Quia exemplares multa omittunt signa in medio paginarum, contenti ad annotasse ab initio et in fine. Hoc modo quatuor vel quinque obelii invenimus praenotata in regie librorum msi. codices n. 3564, quae quadragesima et amplius hujusmodi signa exigunt in singulis paginae prophetae Daniels, ubi Hieronymus trium parvorum descriptus est. Consulat codicem jam dictum, comparate qui voluerit cum nostra editione Daniels, ubi verum experientia praesens, nihil praeter verum a nobis dictum fateatur. Marz.

— Admittit Marciannus, totum istud capitulum a Graeca editione Vulgata abfuisse, atque adeo debere hic amponere verum, sive hamistichium praenotare asterisco. Nullam tamen addit probationem conjecturae suae causam, ac ne tenere fidam verbo tantum id asserenti adhibeamus, vari omnis species rotat;

mulorum, * et non dixit: Ubi est Deus qui fecit me? Qui distribuit custodias nocturnas, qui separavit me a quadrupedibus terrae, et a volatilibus caeli. Sapienter me fecit. Ubi clamabam, et non audierit [AL. audies]; ab injuriis malorum. Vana enim non vult Dominus videre. Ipse enim Omnipotens perspicit eos qui faciunt justitiam, et salvum me faciet. Judicare Haque contra [AL. te, contra] eum, si poteris. Collaudare eum, sicut est, et et nunc quia non est violans iram suam, nec cognovit delicta vehementer, et et Job vane aperit os suum, et in ignorantia verba multiplicat.

ADDENS ERGO ELIAS AIT:

Cop. XXXVI. — Sustine me passillum, ut te doceam. Adhuc enim sunt in me sermones. Suscipiens scientiam meam de longe, operibus autem meis quae iusta sunt, loquar. In veritate, et non iniqua verba injusto intelliges. Et scito quia Deus [AL. Dominus] non afflicto innocenter, et Peptis robore cordis non vivifiescit, [AL. vivifiescit] impium, et et iudicium pauperum [AL. pauperibus] dabit. Non auferet a justo oculos suos [AL. ejus], et et cum regibus in solio.

quia ino tam ex his aliquot modo, siquo numero notati verus in Hexaplaribus libris dissonat ex Theodoloniis suppleri, ut est in uno Colchesteri apud Montfauconium: optine ex ea annotatione arguas, illos dambaxat, non omnia a quo abfuisse.

3. Villosa Marciannus iniquo, pro iniquo, sive iniquo, et max poteris, pro poteris, quo dicit nos ex Augustino ad Graeci textus idem restituimus.

4. Hoc horum villosa erat similis. Quo infra est vox *clausuram* ab Augustino interpretatur, qui et passus post, vociferabantur, pro vociferantur legit.

5. Erat pro finali punctum nota penes Marciannum asterisco, quoniam ad supponam eubelia Alexandrii editionem expandere eadem fuit. Eiusmodi alia infra emendantur.

6. Fuit Augustinus, *apertus*, et max in ignorantia sua.

7. Vocatum esse ex Augusti, et Graeco textu sufficiens.

8. Perpetua scriptura autem erat facta sunt.

9. Horum mendosum erat, non in iustitia, pro non iniquo, quomodo notum ex Graeco, *eis deus*, atque in praesentibus Augustino assensimus. Sed et superior locus idem suffragis nititur.

et sedere eos facit in perpetuum, et exaltantur. Et qui compediti sunt compedibus et capiuntur in funibus paupertatis: et et amantibus [AL. amantibus] eis opera eorum, et et delicta, cum fuerint roborati: sed iustum exaudiet. Et dixit: Quis convertentur ab iniquitate si audierint te, et servierint? compiebunt dies suos in bonis, et et annos suos in gloria: Impios vero non facit salvos, eo quod noluerint [AL. noluerint] scire Dominum, et eam mementur, inobedientes erant. Et hypocrite corde ponent furorem. Non clamabunt quia * ligavit eos. Morietur ergo in juventute anima eorum, et vita eorum vulneretur ab Angelis: quod tribulaverint infirmum et invalidum. Iudicium vero mansuetorum statuet [AL. statuet]. Et quia concepit te ab ore inimici abyssus, et offisi subter eam, et et descendit [AL. descendit] mensa tua plena pinguedine. Non delictis iustus [AL. iusto] iudicium, et ira super impios erit, propter impietatem merentem, quae accipiant in [AL. te, in] iniquitate. Non te avertat voluntas animi a precibus infirmorum, cum in necessitate fuerint. Et omnes qui habent fortitudinem, noli extrahere per noctem et ut ascendat populi pro eis, sed cura ne quid facias invidens: hoc enim elegisti super inopiam. Ego Deus roborabitur in fortitudine sua. Quis enim est sicut ille potens, vel quis est qui disputat eju

opera, aut quis est qui dicat: Egit inique? Memento quia magna sunt opera eius: quae laudaverunt viri. Omnis homo respicit ad eum. Quicquam compunguntur homines. Et Ego Deus multus, et noscimus. Numerus annorum ejus infinitus. Et autem numerabilis stilis pluvio. Effundetur imber per semitas suas, et Finient nubes et tenebrascunt super homines plurimos. Et horam constituit iumentis, et sicut cubilis ordinem. In his omnibus non torpescit animus tuus, et nec mulatur cor tuum a corpore. Si cogitaveris extendere nebulam, et aequae ad tabernaculum expandit eam. Ego effundit super eum lucem suam, et et radices maris contextit. In eis iudicabit populos, dabit escam plurimis. In manibus contextit lumen, et mandavit de eo in contractum, et ut nuntiaret super illo amico suo, et possessionem contra eum, qui ascendere nititur.

Cop. XXXVII. — Sed in hoc [AL. his] obstupuit cor meum, et oculum est de loco suo. Audite sonitum terrae, et strepitum oris ipsius occurrentem. Subter universam caelum circuit, et lumen ejus in filiis terra. Post eum fremet vox. Tonabit in sonitu superbiae suae, et non poterit investigari eum audita fuerit vox ejus. Tonabit fortis in voce sua mirabiliter. Fecit enim magna quae noscuntur

1. Augustinus sedere eos fecit, quae verba et praecedenti immediate verbo suppli subiungenda, sunt.

2. Praenomina te Graecus et Augustinus tacuit. In fine versu illi signa, quae doctant, puncta sufficiens.

3. Verbum istud corde, praetermissum in ms nostro supplimus ex Augustino, qui legit, et hypocrite corde ponent furorem. Marz.

4. Antea erat ligabit, redigentibus aliis libris, et Graeco *legavit* dicit et finale punctum nota, quam domo Iohannis suo loco substituitur a hisque *legavit* emendamus.

5. Perpetua legatur extollere, pro extrahere. Munit nos Augusti maxime vero Graecus textus, et *extrahere*.

6. 8. Augustinus duplicem hoc loco rectam variantem lectionem sequuntur: Ego Deus consolabitur, vel roborabitur in fortitudine sua. Vile librum annotationem in Job. Marz.

7. Pro nota, quam ex Augusti. restitimus, loc-

tionem et autem numerabiles: contraria forma, atque incongrua sensu, tantum erat in Marcianni editione innumerabiles. Refragantur vero Graecus ipse textus *ἀριθμῶν ἐξ ἧσδε* Graecus *ἀριθμῶν*, qui vero numerabiles sunt pluvia stillic.

8. In Graeco *ὁκ ἔβρατα* (vel *ἔβρατα*), non oblituit, vel obstupescit, quam lectionem Augusti quoque probat, ac equi nos ipsi maxime, pro *extrahere*. Minus vero nota *animus ejus idem*, pro *tuus* legit. Nota pro nota Colchesteri codicis penes Montfauconium est de quatuor libris hamistichis obelii praeposita: *ὄβρατα ἑστὶν ἡ βραβρατα*. hi quatuor (quatuor) non exstant in Hebraeo, atque obelii notati sunt.

9. Integrius potest Augustinus. *aque ut per tabernaculum*.

10. Pler habet hic Augustinus, et vocis ejus, tunc strepitus legit, pro strepitum. Graecus autem abundante textu ab utraque lectione cum hoc loci, tum etiam inferius, nulli ambigimus.

hamus, præcipiens t̄ nivī. Esto super terram. **¶** In tempestas pluvio, et tempestas imbrum, potestas ejus. **¶** In manu omnis horialis signat; ut sciat omnis homo infirmitatem suam. introierunt autem bestia sub protectione, et quieverunt in caeli. De promptuariis supervenit tempestas, et de promptuariis frigus. **¶** Et a Spiritu Dei dabitur glacies; gubernat autem qualiter illi placuerit, equam et fumentum irrigabit nubilus. Disseminabit nubes lucem suam, et ipsa per circuitum vertitur in gubernantis, ad operanda [At. operandum] omnia que mandaverit eis. Haec constituta sunt ab eo super terram. **¶** Sicut in tribu, sicut in terra sua, **¶** sicut in misericordia inventi voluerit eam. Auribus percipio haec, gubernat autem victato Domini. Scimus quia Deus possuit opera sua, cum fecerat lucem de tenebris. Scis differentiam nubium, et ingentes lapsus malorum? Tua vero stola est, et valida, quiescentia terra **¶** ab aëstro. **¶** Firmabis eum eo cades, qui aequaliter se vivendum fusi sunt? Quare doceo nos quid dicamus ei; et requiescant multa dicentes:

1. Mandata, ut videtur, proferebat Augustinianum exemplar *nubi*, pro *nivi*: Graeco γέν. Beta autem est, quod ex eo obsequimus paulo post *potestas*, iuxta Graecum ἀρχή, pro quo legitur Martianus *potestas*; et rursum *signat*, pro *signatur*, idem cum Graeco καταγράφω, Subjunctivus et haec verbo finalis particula, quo desinat.

2. Actus legunt Augustinus, et Valarta. Id est, signat pro signatur. Mox.

3. August. irrigavit nubes. Disseminavit nubes, haec talis recte, si prima nomen nubes, excipias, quod hibernice scriptum Graeco, γένω, consonant magis. Sequentes asterisco suo nos loco sintque finibus constitutus.

4. Respondendus est textus in libro annotationum S. Augustini, in quo depravata hujusmodi exstat lectio, et contemere videtur Domini. Mox.

5. Manuscriptum et Augustinus legitur sic *valida*, pro *valida*, et habet canon Liber. variata, ac Valarta Latina. Non verum his est respondendum excipitur, sed veterum, et antiquorum. In eodem modo legitur in suo exemplari S. Augustinus, qui *stola* nubilum inchoat *disperditur* super terram. Mox.

— Interdendum *valida*, Graeco vox ἰσχυρά, clamat; invenit ipso etiam *valida* Augustinus, pro *firmabis*. Item paulo post *firmabis* habet pro *firmabit*. Sicut et Graeci pro alterutra lectione codices.

6. Arridet magis, quod habet Augustinus. *ne*, iuxta Graecum, pro *no*.

Nanquid liber, aut scriba assistit mihi; ut hic stans faciem hominum taceat? Omnibus autem non est visibile lumen, quod refuset in nubibus. Et spiritus transiens emundabit eas. Ab aquilone nubes coloris auri, in his est magna gloria, et honor omnipotentis; et non invenimus alium similem virtuti ejus. Qui iusto iudicat, non putas exaudire eum? Propterea timebant eum homines, timebant quoque cum et sapientes corde.

Cap. XXXVIII. — Et postquam quiescit Elias loqui, dixit Dominus ad Job per turbem nubis: Quis est qui celat me concilium, concitans sermones in corde, et pulsat me? Intere; accingo tanquam vir lumbam tuam, interrogabo te, tu autem responde mihi. Ubi eras cum fundrem terram? Indica mihi si nosci scilicet. Quis possit mensuras ejus? et si nosti; aut quis est qui inclavit super eam faniendum, aut super quo [At. quod] circumspici fusi sunt? Quis est autem qui misit lapidum angularem? et super eam; quando facta sunt simul sidera?

7. Item assistit: Graeco κατέβη, πρὸς τὸν, Corceus vero utraque opa ut vocalium, quae acquiritur, pro qua erat mendose aut.

8. Quo his, et spiritus transiens emundabit eas, in Graeco respondebat hanc invenimus. Sunt tamen in Hebraeo archetypo, ex quo ipsomet Hieronymus vertit, et verus transiens fugavit nos. Legit etiam Augustinus, tamen paulo aliter, spiritus transiit et mundabit, etc.

9. Apud Augustinum dare, pro latere, quod quidem mendam apertissimum latet solo, cum in suo ipso olim exemplari legitur, an sequitur culpa Hieronymus in describendo annotationem, patet illic sit perpetua; nam latere verbum, non dandi in propria lectio a se lectum, sive lectum fuisse, non observat, ut nullo quidem videtur, ipse indicat in subrepta illa annotatione his prope verbis, quoniam deum non habent, Ceterum et pro accingo legitur apud eum accingo.

10. Oblitus hic positus fuit pro asterisco, modò quidem usquequo permississimus, cum ille qui notis transcripsit. Haec oblitus est nos, codices, plures asterisco se possunt pro obella, etc. Præterea enim lapsu multaverit signa ista ab scriptoribus, qui occurrunt, nos significantes intelligunt. Mox.

11. Item facti sunt, pro facti, etc. Graeco ἐγένετο.

12. Voces super eam, quam in Martiane editione desiderabatur, non sublevis, ex Augustiniano exemplari, et prolixo etiam obelo jugulativum,

Laudaverunt me voce magna omnes Angeli mei. Concluseri portis maris, cum frangeret ex [At. in] utero matris suae, volens progredi. Circumposui illi nubem operimentum, et nebula obvelvi illud; et posui illi terminos, imponens claustra et portas. Et dixi: Incessusque venies, et non transibis; sed in hemipso commoveatur fluctus tui. Aut nunquid tecum constitui lucem matutinam, aut cognovit Lucifer ordinem suum? Apprehendo pinnas terre, excuto impios ex ea. Et in summis terrae lutam figurasti? animal, et famosum cum posuisti super terram, et abstulisti ab impiis locum, aut brachium superbiorum comminasti, aut venisti ad fontem maris, aut in vestigiis abyssi deambulasti [At. ambulasti], aut tibi aperiantur motu portae mortis, aut janitores inferni videntes te timeant, aut cognovisti latitudinem sub caelo? Narra ergo mihi quanta? quoque sis, aut in qua terra habitet [At. habitat] lux, aut quis tenebrarum locus. Si tu duces me in fines eorum? Quod si et nosci scitis eorum, nunquid scis quia tunc natus oras [At. est], et numerus anorum tuo-

rum multas? Aut venisti in thesauris nivis, aut thesaurus grandinis vidisti, quae reposita sunt in tempus inimicorum, et in diem [At. die] pinguis et belli? Unde autem procedit pruina, et dispergitur anathor sub caelo? Quis preparavit pluvie validos flumines, et viani vocibus impetualis, et ut [At. ut ei] pluat super terram, ubi non est vir, et in deserto, ubi non est homo, et ut sallet invium, et inhabitabile [At. inviam et inhabitabilem], et ut germinat herbe viror? Quis est pluviae pater, vel quis est qui genuit stillas roris? De cujus utero procedit glacies: aut pruina in caelo quis genuit, quae descendit sicut aqua [At. aquae] flumen? Aut faciem impii quis tolloseti? Aut intellexisti nexum Pictadia, et septem Orionis aperuisti? An aperies Mazuroth in tempore suo, et ut vesperum super edificationem ejus induces? Scis commutationes caeli, aut omnia quae sub caelo pariter fiunt? Vocabis autem voce, et in tremore aquae valida obediunt [At. obediunt] tibi? Mittes vi fulmina et ibunt; aut dicent tibi: Quis est? Quis dedit mulieribus texture sapientiam, et

culi si, ha igitur legendum, aut quis tenebrarum locus. Si duces me, etc. Hanc lectionem consulantur LXX et Augustinus. Mox.

— Antea corrupto legabatur, locus sit: tum verba utraque apposta, duces me, etc. Emendativum vero notum ad librorum omnium, et cum primis Graeci fidem; sed et ipsius Hieronymus ex eo finta redduntur: Cum me laudaverit: Graeci ex alia vocabuli etymologia, haec legunt, cum facta sunt, etc.

1. Apud Augustinum apprehendere, et excutare: nam quod *quanta*, pro *pinnas*, sive *pinas* legitur, typographicum patet esse vitium. Pro eo autem quod *deinde sequitur animal*, eodem Augustinus et Gr. ceteri suffragantur, istos Martiane. Legit autem, ut et paulo post *facti*, pro *positi*; iuxta Gr. ἐγένετο.

2. Augustinus post LXX, figurasti animal. Mox.

3. Illud quoque non ex Augustino supplemus, ita cum primis Gr. iubente lecta, etc. In Hebraeo. Novissimus et Martiane. Iane. Hippomenes episcopi bellonum, sed mirum plane, quae cum de causa respondit. Mox, inquit, legitur in ms. iuxta Hebraeo. *luta*, hoc est, *luta ipsa*, nempe, *terra*. Sollet oblitus est, ex Gr. variorum, sicut, non ex Hebraeo derivat; nec praeterea intellexit, nisi in rem suam, aut letoris, observationem eam esse.

4. Error hic est, si fallor, excipioris, qui substantivum verbum sit, posuit pro conditionali participio.

5. Legat hoc loco S. Augustinus, *milles et fluvius, et ibunt*, quo profecto sensum Scripturae legitimus tulit. Quare nostra editio ac Valarta Latina neque adhaerendum, ne errorem librorum roque nobis imponant, ac sanctissimo doctorum. Mox.

variolarum scientiam? Aut quis est qui numeret cubos sapientia? et organa oculi in terram declinavit? Diffusus est autem sicut terra cinis, et agglutinat eum sicut lapidibus cubum [AL. cibum]. Aut capies leonibus [AL. leoni] escas, aut animas draconum [vel calulorum] replebis? Pavidi enim sunt in cubilibus suis, et sedent in altis insidiantes. Quis autem preparavit corvo escam: pulli enim ejus ad Dominum clamant, errantes et [AL. clamantes et] escam quaerentes.

Cap. XXXIX. — Si cognovisti tempus parienti tragelaphorum in patris [AL. peitas], aut parias corvarum custodisti, et numerasti menses partus earum, et dolores earum solvisti, et nutriti hinculos earum sine meta? Partus earum emittes? Abrumpent filii earum, et multiplicabuntur in frisco? et exhibent, et non revertentur eis: Quis autem est qui dimisit cinerum liberum, et vincula ejus quis resolvit? Pesal enim tabernaculum ejus desertum, et habitacula ejus satagem. Iridens multitudinem civitatis, et querelam exactoris non audiens. Consideravit montes pascae sua, et post omne virido querit: Voleat autem moneroco servico tibi, aut dormire super prosepelium: aut [AL. et] alligabis in loris jugum suum, aut onget tibi sulcos in campo? Confidis autem in eo, quia mota est virtus ejus, aut divites [AL. divitibus] ei opera sua? Aut [AL. et] erodes ei? Quis robor tibi semotum, et in arcem

tuam inferet? Penna struthionum mixta est alis herodionis et accipitris, et relinquit [AL. reliquit] in terra ova sua, et in pulvere coluunt. Et obilia est, quia pes dispergit [AL. disperdit] ea: et bestia agri obcuculant ea. Obdurat contra filios suos, ne sint ejus. Frustra laboravit absque ullo timore, quia despexit eam Dominus [AL. deus] in sapientia, et non distribuit ei intellectum. Cum tempus fuerit in altum se levabit [AL. evolebit], et deridebit [AL. iridebit] equitum, et ascensorem. An tu circumdediti equo virtutem, et inseruisti collo ejus hinculum, et circumposuisti ei arma? Et gloriae pectoris ejus, audacia. Prodiens in campo luxuriat, et procedit in praelium [AL. prolio] cum virtute: occurrensque faculo contentat, nec se avertit a ferro. Super ipsum autem gaudet arcus et gladius, lanceae, hastaeque tremore: Et iracundia avortit [AL. vertit] ferrum, nec tradet, donec clanguerit [AL. clamaverit] tuba. Dum autem tuba cecinerit, dicit: Rega. Et prociat odoratur pugnam: tonitruum ducam et clamorem. Nunquid in sapientia tan plumesal accipiter? expansa pennis immobilis, et respiciens ad austrum? Aut [AL. ac] suo procepto exallatur aquila: et villos super nidum suum in petra sedens morabitur? in summitate petra, et in caverna? Et cum ibi fuerit, querit escas: et longo oculi ejus prospiciunt [AL. respiciunt], et pulli ejus volitantur in sanguine. Ubique fuerat cadavera, statim [AL. confestim] reperiuntur.

1. Vocula est qui, nos ex Augustino sufficiens concipiente Gr. textu, sic et à Sepher, etc. Qui suscipitur asteriscus unum pulo vocabulum organa illustrat, quod pulo ex Sannacho sufficere esse, non enim in alia Graeca forma habetur nisi alipav, scilicet, utique pro declinatione, quod ex ejusdem Augustini et Graeci verus auctoritate rescripsimus, Martian. legere declinat.

2. Mendosus est locus iste tam in ma. nostro, quam apud S. Augustinum. In ma. legitur, sicut lapidibus cubum: in antiochiculis autem S. Augustini, sicut lapidibus cubum. Sic in usqueque veterum scripturarum posuit quod intelligebat, non quod inveniebat. Cubum itaque restitimus juxta id quod in LXX. legitur cubo. Hoc est, sicut lapide cubum, Maur.

3. Minus bene erat penes Martian. dicitur veritas et ibi. Nos cum Augustino fecimus, et Gr. Hederosea. quibusque etiam eis dundo rescripsimus, pro ad eos.

4. Penes Augustinum habitaculum deservit, et habitaculo, etc.

5. Villos Martian. in proem, contra Graecum textum et Sannach, atque ipsum Augustinum.

6. Partim ex Augustino, partim ex Graeco textu locum hunc restitimus. Nomen agri, quod utroque, ima et libri omnes retinent, desorat. Ceterum Augustinus innoti numero pensat, bestia agri epulacabit. Praesentibus quoque asteriscis alligant supplevimus, atque infra unum huius abundantiam exponimus.

7. Erit in rocto gloria, pro gloria, quem casum una perferunt Augustinus et Graecum Sannach.

8. Pariter, ac nullo sermo sensu legit Martianeus ex passis penais, pro expansa, etc. juxta Augustinum et Graecum sensum, ad quos textus, et quoque copulam post interitum exponimus.

* Et adiecit Dominus, et locutus est ad Job: Nunquid qui dissipat cum Omnipotente, quiescit: arguens. Dostiam respondet illi?

RESPONDENS AUTEM JOB DOMINO LXXII.

* Quid ergo Judico? componis et increpales a Domino? et audiens talia: cum nihil sim? Quod responsum dabo? Manum meam ad os meum. Sciret locutus sum, iterum non adjicias.

RESPONDENS AUTEM DOMINUS JOB DE YERIBNE, AT:

Cap. XL. — Nequaquam. Sed accinge lantum vir lumbos tuos. Interrogabo te, tu vero responde mihi. An absum judicium meum? Aut putas me aliter tibi locutum fuisse, quam ut appares justus? An brachium contra Dominum tibi es, aut vocibus contra illum tonas? Assume igitur altitudinem et virtutem, gloriam et honorem vestire. Emitte in iracundia Angelos, et omnem injuriosum humilia. Videns omnem superbum extinguo. Contere impios statim, et absconde sub terro simul, facisque eorum iniple ignominia: ita desum confitebor, quia salvare te potest dextera tua. Sed ecce bestia quam feci apud te, femur sicut hoves edit. Ecce virtus ejus in lumbis? et ejus, et potentia? et ejus? super umbilicum ventris. Et erexit caudam sicut cypressus, et nervi ejus implicati sunt, et costae ejus costae aereae, et spina ejus ferrum est fusile. Hoc est initium signorum Domini, quod fecit. Illudatur ab Angelis ejus. Ascendens autem in montem praeurpium, fecit gaudium quadrupedibus in tartaro. Sub omnimodis arbori-

bus dormit, secus junceum et calamum, et caricam: et obimbrantur in eo arbores magnae, cum stryibus, et virgulis horrendis. Si fuerit fundatio, non timebit, securus est, cum illius fuerit Jordanis in os ejus, et in oculo suo suscipiet eum. Torte vertice, pertundit naves.

Addeus autem draconem in hamo? Pones capistrum circa naves ejus, et sigillabis circulum in ora ejus, et forcipe pertundes labium ejus? Loquetur autem tibi proes et observationes blanda: et ponet testamentum locum, et accipies eum servum sempernum, et lutes de co sicut de ave, aut alligabis eum sicut passerem infansolo? Segnatura in os nationes, et parientur cum Phoenicum gentes. Et omnes naves si conveniant, non portabunt eorum eade ejus, et in navibus piscatorum coput ejus. Impones autem ei manum recordatis pugnae, quae illi in ejus corpore, et amplius non fiat.

Cap. XLV. — Non vidisti eum, neque in his que dicuntur, miratus es: nec timuisti quod preparatum est mihi. Quis enim est qui mihi resistat, aut quis mihi resistat, et sustinebit? Si omnes quod sub caelo est, meum est? Non tacelo propter eum, et sermo virtutum miseretur equalis sui. Quis doudabit faciem vestitus ejus, aut in duplicatione thoracis ejus, quis intrabit? Poras vultus ejus quis aperit? Circa dentes ejus est timor, et in praecordiis ejus senta aera. Colligatio ejus sicut zirimitis lapis. Unus uni adhucet, et spiritus non pertransibit ad eum, et vir fratri suo agglutinatibitur, et confitebuntur, et non dividuntur. In stermitamentis ejus illucescit lux, et oculi ejus species luciferi. De ora ejus lampades ardentes exibunt.

1. Alter apud Augustinum: Respondit Dominus, et dicit: Nunquid, etc. tam quiescit, pro quiescit, et Domi, pro Dominum.

2. Malum pro ergo rescribit ego, juxta Graecum Sannach. Pro judico legit August. Judico. Obelus autem pro asterisco his verbis in Alexandrini codicis edit prodigitor. Nos finalis puncta, que male verbis, cum nihil sim, postponebantur. Iisdem propositumus juxta Hebraicum veritatem.

3. Finalis puncta, que desorat et quibus unum, ejus, pronomen asterisco illustrari ostenditur, nos utroque in loco adscriptissimus.

4. Desorat hi duo posteriores asterisci, et finalis puncta, que juxta Alexand. cod. nuperam editionem sufficimus.

5. Pro sigillabis uno verbo, malim equidem duobus eorum legi, et ligabis, aut quid simile: unumque quoque articulum et asterisco praenotari. Et vero Graeco est et dicitur. Laviara infra castigantur.

6. LXX. semper opopora, sicut smyrinis. Alibi loquuntur sideritis, sideritis. Creduliorum exscriptorum pro smyrinis, legisse zirimitis, Maur.

7. Videtur rescribendum smyrinis juxta Graecum opopora, quemadmodum et Martianeus conjecit. Qui subsequuntur asterisci suis locis sunt a nobis constanti.

8. In instanti reclus habet Gr. dicitur, et dicitur, et dicitur, et dicitur, et dicitur, que obiter notamus, neque enim hae persequi vacat.

cepit uxorem Arabissim. Genuitque filiam, cui nomen erat Eimon. frat autem ipse filius quidem Zare; et Esau filius filius, de matre vero Bosram, ita ut sit quintus ab Abraham. Et hi sunt reges qui regnaverunt in Edom, in qua et ipse regnavit regione, Trias Balac filius Boor, et nomen civitatis eius Hannalar. Post Balac autem

Jolab, qui vocatur Job. Post hunc Casim, qui erat dux ex Themanorum regione. Post haec Adad filius Barad, qui exivit Madian in campo Moab; et nomen civitatis eius Gethem. Qui autem venerunt ad eum amici¹ Eliphaz ex filijs Iam Themanorum rex, Baldad Sauchiorum Iyrannus, Sophar Maavorum rex. ;

1. Additur praeterea in Alexandrino codice istud non aperienda lacuna, quam Latine valde praesertim describere: *Theman filius Eliphaz, prefectus Idumaeae. Hic interpretatur ex Syriaco libro, in terra quidem Avestide (Job) habitabat ad fines Esyphrae.*

1. *Olim fuit nomen eius Jobab. Erat autem pater eius Zareth, ex ortu solis. Ceterum cum de isto, tum de superiore addimento, Graecorum radicem referantque Valgato Latinae, confutanda ipsa est s. interpretis in quaest. Hebraeis in Genesim.*

EXPLICIT LIBER JOB SECUNDUM SEPTUAGINTA.

ADMONITIO IN OPUS SUBSEQUENS.

Posteriorum voluminum iuxta Septuaginta Interpretes, semel atque iterum emendatum ab Hieronymo, ante annos circiter decem, J. Cari presbyteri studio ac labore, Romae primum editum est; additis obelis et astericis in eo psalterio, quod Gallicanum vocant veteres ac recentiores scriptores. Hujus eruditissimi Cari diligentiam in edendo duplici Hieronymi psalterio, ut imitarentur; nonnullisque castigatis et auctius apud nos prodiret, quam plures antiquissimos codices mss. perquisivimus ad supplenda ea, quae tum in textu, tum in signis obelorum et asteriscorum deesse videbantur. Subsidium ergo ministrante haud mediocri copia veterum codicum, Cari votis fecimus satis; qui eodem mss. librorum destitutus auxilium faceret inchoatum a se opus, altis perficiendum tradidisse. Horum, inquit, psalmorum tituli ex mss. codicibus et Cassiodoro, quantum quidem licuit, sed non quantum oportebat ac optabamus (cum id rei plures oculatiorumque viros, ac ipsos manuscriptorum codices ad manus haberi exigeret), sunt excerpti. Quam ampliorem diligentiam desiderari in obelorum, asteriscorum ac diapsalvatum additione, versumque distinctione in utraque editione, ingenio fatemur. Specimen certe dedimus, ut quod in votis erat, aperta simul via cura laboreque absolute alii accuratius praestarent. Sincero itaque pectori quidquid peccavit in hac editione psalterii facile condonantes, in id unum intenti erimus, ut psalterium Hieronymianum, quod partim editum, partim ineditum supra dicebamus, emendatissimum omnibusque numeris suis absolutam praebeat nunc ad publicam Ecclesiam ac studiosorum utilitatem. Porro duplicis psalmorum iuxta LXX emendationis a se suscepta mentiam s. doctor profusione jamjam subsecutura; libro etiam secunda apologia pitebens Rufinum, psalterium curis suis castigatum, Romae olim susceptum testatur his verbis: Psalterium quoque, quod certe emendatissimum iuxta Septuaginta Interpretes nostro labore dudum Romae suscepit, rursus iuxta Hebraicum vertens, etc. Cujus vero emendationis hic recordetur, an ejus quam Romae positus priorem subministravit; an posterioris in Bethlehemitico sacrasu edita cum obelis et astericis, via nobis conperit esse potest. Certe de prima illa emendatione quam cursim Romae elaboratam dicit infra, huc intelligenda minime veniunt; quamquam id asserunt scriptores non pauci: nam qui fieri potuit ut Ecclesiam Romanam emendatissimum susceperet ab Hieronymo psalterium, quod ille cursim et magna tantum ex parte correxerat? Verissimum igitur apparet utramque Hieronymianam editionem, tam priorem quam posteriorem, in urbe Romana fuisse susceptam; ac Hieronymum inlustratione ambus emendationes comprehendere, cum psalterium suum iuxta LXX emendatissimum Rufino objiceret. Opinioni nostrae impense favent Valafridi paulo post citati dicta, quibus certi sumus Gallos a Romanis mutatos esse posteriorem etiam emendationem psalterii. Ceterum prior editio Romani psalterii nomen obtinuit, quod ea uteretur antiquitas Ecclesiae Romanae; hodieque usus perseveret in Ecclesia Vaticana. Gallicanum autem psalterium appellata est editio posterior et accuratissima, eo quod primi inter omnes ad usum ecclesiasticum eundem adhibuerint Galli nostrates. Mominerit provida lector in nostra hac editione psalterii duplici, Romani et Gallicani, prius a nobis notatum esse in capite voluminacum littera R, posterius autem littera G, his enim litteris praemissis, nulla deinceps versionum confusio subrepere poterit¹.

1. Distinctio versionum apud nos obtinebitur distinctione characterum. Romani designabuntur codice Romanum; Italici vero codice Gallicanum.

cepit uxorem Arabissim. Genuitque filiam, cui nomen erat Eimon. frat autem ipse filius quidem Zare; et Esau filius filius, de matre vero Bosram, ita ut sit quintus ab Abraham. Et hi sunt reges qui regnaverunt in Edom, in qua et ipse regnavit regione, Trius Balac filius Boor, et nomen civitatis eius Hannalar. Post Balac autem

Jolab, qui vocatur Job. Post hunc Casim, qui erat dux ex Themanorum regione. Post hec Adad filius Barad, qui exivit Madian in campo Moab; et nomen civitatis eius Gethem. Qui autem venerunt ad eum amici¹ Eliphaz ex filio Isau Themanorum rex, Baldad Sauchiorum Tyrannus, Sophar Minorum rex. ;

1. Additur praeterea in Alexandrino codice istud non aperienda lacuna, quam Latine valde praesertim describere: *Theman filius Eliphaz, prefectus Idumaeae. Hic interpretatur ex Syriaco libro, in terra quidem Avestide (Job) habitabat ad fines Esophratis.*

Ulin fuit nomen eius Jobab. Erat autem pater eius Zareth, ex ortu solis. Ceterum cum de isto, tum de superiore addimento, Graecorum radicem vereturque Valgato Latinae, contentenda ipsa est s. interpretis in quaest. Hebraeis in Genesis.

EXPLICIT LIBER JOB SECUNDUM SEPTUAGINTA.

ADMONITIO IN OPUS SUBSEQUENS.

Posteriorum volumina juxta Septuaginta Interpretes, semel atque iterum emendatum ab Hieronymo, ante annos circiter decem, J. Cari presbyteri studio ac labore, Romae primum editum est; additis obelis et astericis in eo psalterio, quod Gallicanum vocant veteres ac recentiores scriptores. Hujus eruditissimi Cari diligentiam in edendo duplici Hieronymi psalterio, ut imitarentur; nonnullisque castigatis et auctius apud nos prodiret, quam plures antiquissimos codices mss. perquisivimus ad supplenda ea, quae tum in textu, tum in signis obolorum et asteriscorum deesse videbantur. Subsidium ergo ministrante haud mediocri copia veterum codicum, Cari votis fecimus satis; qui eodem mss. librorum destitutus auxilium faceret inchoatum a se opus, altis perficiendum tradidisse. Horum, inquit, psalmsorum tituli ex mss. codicibus et Cassiodoro, quantum quidem licuit, sed non quantum oportebat ac optabamus (cum id rei plures oculatiorumque viros, ac ipsos manuscriptorum codices ad manus haberi exigeret), sunt excerpti. Quam ampliorem diligentiam desiderari in obolorum, asteriscorum ac diapsalmatum additione, versumque distinctione in utraque editione, ingenio fatemur. Specimen certe dedimus, ut quod in votis erat, aperta simul via cura laboreque absolute alii accuratius praestarent. Sincero itaque pectori quidquid peccavit in hac editione psalterii facile condonantes, in id unum intenti erimus, ut psalterium Hieronymianum, quod partim editum, partim ineditum supra dicebamus, emendatissimum omnibusque numeris suis absolutam praebeat nunc ad publicam Ecclesiam ac studiosorum utilitatem. Porro duplicis psalmsorum juxta LXX emendationis a se suscepta mentiam s. doctor profusione jamjam subsecutura; libro etiam secunda apologia pitecens Rufinum, psalterium curis suis castigatum, Romae olim susceptum testatur his verbis: Psalterium quoque, quod certe emendatissimum juxta Septuaginta Interpretes nostro labore dudum Romae suscepit, rursus juxta Hebraicum vertens, etc. Cujus vero emendationis hinc recordetur, an ejus quam Romae positus priorem subministravit; an posterioris in Bethlehemico sacrasu edita cum obelis et astericis, via nobis conperit esse potest. Certe de prima illa emendatione quam cursim Romae elaboratam dicit infra, hinc intelligenda minime veniunt; quamquam id asserunt scriptores non potest: nam qui fieri potuit ut Ecclesia Romana emendatissimum susceperet ab Hieronymo psalterium, quod illo cursim et magna tantum ex parte correxerat? Verissimum igitur apparet utramque Hieronymianam editionem, tam priorem quam posteriorem, in urbe Romana fuisse susceptam; ac Hieronymum inlustratione ambus emendationes comprehendere, cum psalterium suum juxta LXX emendatissimum Rufino objiceret. Opinioni nostrae impense favent Valafridi paulo post citati dicta, quibus certi sumus Gallos a Romanis mutatos esse posteriorem etiam emendationem psalterii. Ceterum prior editio Romani psalterii nomen obtinuit, quod ea uteretur antiquitas Ecclesiae Romanae; hodieque usus perseveret in Ecclesia Vaticana. Gallicanum autem psalterium appellata est editio posterior et accuratissima, eo quod primi inter omnes ad usus ecclesiasticos eundem adhibuerint Galli nostrates. Mominerit provida lector in nostra hac editione psalterii duplici, Romani et Gallicani, prius a nobis notatum esse in capite voluminis littera R, posterius autem littera G, his enim litteris praemissis, nulla deinceps versionum confusio subrepere poterit¹.

1. Distinctio versionum apud nos obtinebitur distinctione characterum. Romani designabuntur codice Romano; Italici vero codice Gallicano.

TESTIMONIA DE DUPLICI HIERONYMIANO PSALTERIO

JUXTA LXX INTERPRETES.

Hieronymus epist. 71, ad Lucianum Boticum,
num. 63.

Septuaginta interpretum editionem et te habere non dubito, et ante annos plurimos diligentissimo emendatam studiosis tradidi.

Idem lib. 11, contra Iovinianum, num. 39.

Psalterium quoque, quod certe emendatissimum juxta Septuaginta interpretes nostro labore dudum Roma suscepit, rursum juxta Hebraicum vertens.

Item epist. 406, ad Sominianum et Fretolanum.

Cujus rei vobis sensum breviter exponam. Ubi qui minus habetur in Graeco, ab Hebraica veritate, Origenes de translatione Theodotionis addidit, et signum posuit asterisci, id est, stellam, quae, quod prius absconditum videbatur, illuminet, et in medium proferat: ubi autem quod in Hebraeo non est, in Graecis codicibus invenitur, obelion, id est, jacentem preposuit virgulam, quam nos Latine veru possumus dicere: quae ostenditur jugalandum esse et confodiendum, quod in authenticis libris non invenitur. Quae signa et in Graecorum, Latinarumque poematibus inveniantur.

Idem eademque epistola.

Et hinc apud vos, et apud plerosque error exoritur, quod scriptorum negligentia, virgulis et asteriscis subtractis, distinctio univ[er]sa confunditur. Et iterum: Et dicitis quod in Graeco, sibi, non habeat. Nec in Hebraeo habet, et apud Septuaginta obelo praenotatum est: quae signa diam per scriptorum negligentiam a plerisque quasi superflua relinquuntur, magnum in legendo error exoritur.

Idem.

Aliam editionem LXX interpretum, quae et in *Exante* codicibus reperitur, et a nobis in Latinum sermonem fideliter versa est.

Idem paulo post.

Et autem quae habentur in *Hexate*, et quam nos vertimus, ipsa est, quae in eruditorum libris incorrupta et immaculata Septuaginta interpretum translatio servatur.

Idem epist. 112, ad Augustinianum, num. 19.

Quaeris cur prior mea in libris canonicis interpretatione asteriscis habeat virgulas praenotatas.

Tum ejusdem ad eundem epist. 434, in fine.

Proceptis tuis parere non potuimus, maxime in editione Septuaginta, quae asteriscis veribusque distincta est. Pluraque enim prioris laboris ob fraudem ejusdem amissionis.

Idem in praefatione psalterii ex Hebraico ad Sophronium.

Nec hoc dico, quo praecessoras meos mortuum aut quidquam de his arbitror detrahendum, quorum translationem diligentissime emendatam olim in meae linguae hominibus dederim.

Ex Valafrido Strabone de rebus ecclesiasticis, cap. 25.

Psalmos autem cum secundum LXX interpretes Romani adhuc habeant; Galli et Germanorum aliqui secundum emendationem, quam Hieronymus pater de LXX editione composuit psalterium cantat: quam Gregorius Turonensis episcopus a partibus Romanis mutuatam, in Galliarum dicitur Ecclesiam transtulisse.

Ex triplici psalterio vs. Sorbonico, num. 2783.

Psalterium quod secundum LXX interpretes in omnibus Ecclesiis cantabatur, Hieronymus correxit: quo iterum vitiatum, psalterium novum composuit, quod et a LXX interpretum editione non nullam discordaret, et cum Hebraico multum concordaret. Quod ut omnibus clarum fieret, psalterium distinxit per asteriscos, id est, stellam \ast , et per obelos, id est, virgam jacentem — , docens ea quae continentur sub asterisco usque ad duo puncta ; , in Hebraeo non haberi, et a LXX addita esse, juxta Theodotionis dumtaxat emendationem. Hoc

psalterium Damasus papa, rogatu Hieronymi, in Gallicanis Ecclesiis cantari instituit, et propter hoc Gallicanum vocatur: Romanis psalterium secundum LXX retinentibus sibi, propter quod Romanum vocatur.

Hec duo psalteria cum non sufficerent ad proponenda testimonia de Christo contra Judaeos, qui non recipiunt nisi ea quae habentur in Hebraeo, addidit et tertium quod vocatur Hebraicum, pro eo quod, rogatu Sophronii, viri sapientis, transtulit illud de Hebraica veritate in Latinum, verbo ad verbum. Quod psalterium et alia Hieronymi opuscula idem Sophronius de Latino in Graecum transtulit.

1. Hic nonnulla deserta videntur. Confer. Hier. praefat. seq.

PRÆFATIO HIERONYMI

IN

LIBRUM PSALMORUM.

Psalterium Romæ dudum positum emendam, et juxta Septuaginta interpretes, licet cursim,

1. Videtur Martianus hanc præfationem ex vulgata quopiam biblicorum volumina, non ex ms. codicibus, quos non memorat, exscripsisse. Habetur vero in eo, quod cum glossa ordinaria et Interlinearibus, ac Nicolai Lyrani commentariis editum est, nec non in postilla Hugonis de S. Caro: demum et in veteris, quam sæpe laudamus, editione Hieronymianorum aliquot operum anni 1496: alios autem editores, et cum primis Erasmus et Victorium latuli. Nos ex vss. libris, quos inus laudatur in subsequenti annotatione, expressimus, cumque ipsis Vulgatis contulimus.

2. Exigimus itaque hunc librum cum ipsis, ut diximus, præfationibus ad duos summos vetustatis atque optime cunprimis notis codicibus, viz. Vaticana Bibliotheca, quorum alter olim regine Suecorum fuit, et n. 24 prænotatur, alter Palatinus est sub a. 39, uncialibus forme literis totus exaratus, tanteque emendationis, ut præm. o nullum facile velis invenias. Habet hic liber præter hanc præfationem, illam quoque ad Sophronium, quæ versio alteri Hieronymiano ex Hebræo præfatur: tum alia quedam affuit de laudibus psalms: demum hanc ex minio notam: Perceptor. Veracissime secundum Hieronymum scias hoc esse psalterium, quod correctum secundum LXX a Hieronymo Romano (ms. Romæ) transmissit. Subsequuntur multi, qui locum quadrupartii psalterii edisserunt, ligata oratione versans, e quibus opere pretium esse diximus hos saltem describere, quæ etiam alicubi emendamus:

magna illud ex parte correxeram. Quod quia rursus videlicet, o Paula et Eustochium, scripto-

Pagina hæc hinc loquitur nam quoque columbis. Que stylus Hebræico verissima fonte refertur. Hieronymo hæc reserant quidem sermo Latino. Græcis et hic propria sonus ac sermo potestet. Litteralis notus natroque charactere scriptus.

Optima læmæ ex Græca veterum sermo Latino. Quam dixi apte retinet quoque pagina scripta. Ecclesia hæc etiam Jugiter Romani frequentat.

Britio commentis et hæc Vulgataque fertur. Ex quibus Hebræis interpres lingua venerandus. Ut reprobanda notat, necnon retinenda figurat. Sed tamen hæc quarta translati scripta columna

Est, quam præfatus bene Septuaginta secutus. Ræ Græco in linguam transferre fideliter istam Hieronymus studuit, totaque fide reservavit.

Hanc etiam populi psallant orientis, et jeta Gallia quos genuit, quos et septentrio gignit. Quadruplicem ergo, præter, ante mensuræ, lector, Psalterii formam vario sermone coactam.

Amplius et notis quovis paradigma filli. Veridica ante oculos auctorum dogmata sermo. Prima quidem supra folio descripte columna. Que recitant Galli, retinet sermo fidei:

Horum Hieronymo, ut dixi, interprete fido. Hæc quicquid certe discordat ab editione, Hoc et ab Hebræico pariter distat tamento.

Sed Vulgata tenet: minus et correctæ secundæ. Hæc, quam Romani psallunt, illique frequentant. Tertia ad vere Hebræico translati magistro. Continet, et nobis in melius hæc omnia pendit. Ultima nam Græco proprio sermone notata.

Quo minus, ut dixi, cum sint vulgata, probemus.

EXEMPLAR QUADRIPARTITI PSALTERII:

Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum: Et in cathedra pestilentium non sedit.

Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum: Et in cathedra derisorum non sedit.

Macarios anir ea ne epou resilli en bull asebon: Ce epi cathedra linna ne coathies.

rum vitio depravatam, plusque antiquum errorem, quam novam emendationem valere: cogitis, ut veluti quodam novali, scissam jam arvam exerceam, et obliquis sulcis renascentes spinas eradicem: æquum esse, dicentes, ut quod crebro male pullulat, crebrius succidatur. Unde consueta præfatione commoneo tam vos, quibus forte labor iste desudat, quam eos qui exemplaria istiusmodi habere voluerint, ut quæ diligenter emendavi, cum cura et diligentia transcribantur. Notet sibi unusquisque vel jactantem lineam, vel signa radiantia, id est, vel obelos: vel asteriscos. Et ubique viderit

virgulam præcedentem -, ab ea usque ad duo puncta: quæ impressimus, scilicet in Septuaginta translatoribus [et interpretibus] plus haberi. tibi autem stella: similitudinem perspexerit, de Hebræis voluminibus additum novit, a quo usque ad duo puncta, juxta Theodotionis duntaxat editionem, qui simplicitate sermonis a Septuaginta interpretibus non discordat. Hæc ergo et vobis et studioso cuique fecisse me sciens, non ambigo multos fore, qui vel invidia, vel supercilio nolint contemnere videri præclara, quam discere, et de turbulento magis rivulo [et rivo], quam de purissimo fonte potare.

Est et apud nos in Veron. bibliotheca sigleton remansisse antiquitatis psalterius, Latine scilicet et Græcum: sed Græcum Lalinis literis exaratum, Latium vero ex vetere, sed non Hieronymiana versione: quam ego quidem Italiam haud dixerim: alii etiam, quo Italia ab Augustino appellatur, vident novi Testamenti, non veteris versionem esse. Hujus autem codicis quæ variant a Romano exemplari nostro, lectiones haud sane multas in hæc ipsa nostra editione exhibere haud pigebit, tum in studiosi lectoris gratiam, cum ad ingenuis operis compendium: nam qui utitur universum illum codicem, Italia versione editum, descriptum, editique apte in prolegomenis ad Anastasii vitas, serie integræ, aliquot eorum cum Græco Latina litteris expressit, recedit, nam illo olim abundat, ac librariam præposito studio rem curat. Ceterum præfixam hæc totius præfationem consulto.

2. Hæc quoque voces, unde consueta, in Palatino ms. desiderantur.

3. Vetus editio anni 1496, active habet transcribitur forme reclusis.

4. Addidimus vel voculam, quæ dicitur, ex Palatino, regine, aliorumque librorum auctoritate.

5. Palatin. ms. usque prætermittit.

6. Idem ms. videtur. Diximus vero ad geminam isti sententiam in præfatione psalterii ex Hebræo ad Sophronium, videri nobis legendum et invidere: eaque esse Plinii verba, quæ in sua translatis s. pater. Et vero in alia præfatione inferior recitanda in libros paralipomenon juxta LXX, sub finem de hæc ipsa lectione s. ipsomet doctor accedit, ubi de nomine Plinium laudat: Optima cuius quaque, ut ait Plinius, valent contemnere, et invidere plerique, quam discere.

1. Tæpi in Palatino ms. verbum valere, tum legitur celuti quoddam vocalis.

INCIPIT

LIBER PSALMORUM

JUXTA SEPTUAGINTA INTERPRETES

AB HIERONYMO SEMEL ET ITERUM EMENDATUS,

atque in hac editione obelis et asteriscis ab eodem illustratus.

¹GALLICANUM PSALTERIUM.

Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit: * et in cathedra pestilentie non sedit.

Sed in lege Domini voluntas ejus: et in lege ejus meditabitur die ac nocte.

Et erit, tanquam lignum: + quod * plantatum + est secus decursus aquarum: quod fructus suum dabit in tempore suo.

Et folium ejus non defluet: et omnia quaecumque faciet, prosperabuntur.

Non sic impij: + non sic, * sed tanquam pulvis, quem projicit ventus + a facie terre: *

1. In ms. regio 3561 ac in Collierino 2200 hanc legitimus epigraphen in fronte hujus editionis: *Incipit psalterium de translatione Septuaginta interpretum, emendatum a S. Hieronymo presbytero, in novo. Posteriori editionem vocabant psalterium emendatum a novo, id est, de novo. Mar.*

2. Ms. Collierinus n. 2200 male notat obelium pro conjunctione et, quae legitur in Hebraeo. Similem ms. habuit Carus, qui praenotavit et ipso obelium ad eandem particulam. Alii ms. pure legunt absque obelo. Mar.

3. Romanum hoc dicitur, quod aive Damasi, sive aliorum etiam de Urbe amicorum rogatu in ejus carta Ecclesiae gratiam atque usum fuerit ab Hieronymo elaboratum, ut ex primis statim prologi verbis didicimus: *Psalterium Romae dudum positus emen-*

³ROMANUM PSALTERIUM.

PSALMUS I.

Beatus, vir, qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit: et in cathedra pestilentie non sedit.

Sed in lege Domini fuit voluntas ejus: et in lege ejus meditabitur die ac nocte.

Et erit, tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum.

Quod fructum suum dabit in tempore suo: et folium ejus non decidet, et omnia quaecumque fecerit prosperabuntur.

Non sic impij, non sic: sed tanquam pulvis, quem projicit ventus a facie terre.

daram et juxta LXX interpretes, licet curiam, magna illud ex parte correxerim. Alterum obelis atque asteriscis distinctum, et posteriori accuratissime studio a s. doctore ad Graecum hexaplarum emendatum, Gallicanum ad de causa dicitur, quod eo jam pridem Gallicana Ecclesia in divinis officijs usus est. Cum igitur de hac ipsa recognitione psalterii ait s. pater lib. XI contra Rufinum: *Psalterium emendatissimum juxta LXX interpretes nostro labore dudum Roma suscepti*: non ita accipendus est, quasi in ejus Ecclesiae usum hoc quoque acceptum fuisse dicat: quae priore correctione contenta, cum tenet etiam in Vaticana basilica; sed illud modo significat, quod ad Romanam laborem hunc usum transmissit: quem admodum et superioris laudati Palatini codicis nota indicat. Hoc porro Gallicanum psalterium cum obelis atque asteriscis commentario

Ideo non + resurgent impij in iudicio, neque peccatores in concilio justorum:

Quoniam novit Dominus viam justorum: et iter impiorum peribit.

Ideo non resurgent impij in iudicio: neque peccatores in concilio justorum.

Quoniam novit Dominus viam justorum: et iter impiorum peribit.

PSALMUS II.

PSALMUS DAVID.

PSALMUS DAVID.

Quare fremuerunt gentes: et populi meditati sunt inania?

Asiderunt reges terrae, et principes conveniunt in unum: adversus Dominum, et adversus Christum ejus: + DIAPSALMA: *

Dirumpamus vincula eorum: et projiciamus * a nobis jugum ipsorum.

+ Qui * habitat in caelis, + ir * ridebit + eos: et * Dominus subsannabit eos.

Tunc loquetur ad eos, in ira sua: et in furore suo conturbabit eos.

Ego autem constitutus sum rex + ab eo: super Sion montem sanctum ejus: praedicans praecipuum ejus.

Dominus dixit ad me: Filius meus es tu: ego hodie genui te *.

Postula a me, et dabo tibi gentes, hereditatem tuam: et possessionem tuam, terminos terrae.

Reges eos in virga ferrea: * + et: et tanquam vas figuli confringes eos.

Et nunc, reges, intelligite: erudimini + qui: judicatis terram.

Servite Domino in timore: et * exultate + ei: * cum tremore.

Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania?

Asiderunt reges terrae, et principes conveniunt in unum: adversus Dominum, et adversus Christum ejus. DIAPSALMA.

Dirumpamus vincula eorum: et projiciamus a nobis jugum ipsorum.

Qui habitat in caelis, iridebit eos: et Dominus subsannabit eos.

Tunc loquetur ad eos, in ira sua: et in furore suo conturbabit eos.

Ego autem constitutus sum rex ab eo, super Sion montem sanctum ejus: praedicans praecipuum Domini.

Dominus dixit ad me: Filius meus es tu: ego hodie genui te.

Postula a me, et dabo tibi gentes, hereditatem tuam: et * possessionem tuam, terminos terrae.

Reges eos in virga ferrea: et tanquam vas figuli, confringes eos.

Et nunc, reges, intelligite: erudimini, omnes, qui judicatis terram.

Servite Domino in timore: et exultate ei cum tremore.

Brutonis episcopi Haeblepensis illustratum primo typis vulgatum est anno 1604, ac deinde anno 1618, in bibliotheca patrum Colonienis, tomo XI, notatum ex Joanni Cochlad, recognitum. Aliam hujus editionem anni 1559 laudat Usarius de LXX versione, epistle 9. Denique altam ven. cardini. Thomasius, sub nomine Josephi Mariae Cari presbyteri e Vaticanis mss. summo studio ac diligentia concinnavit, quae et Marianam usurpavit, et nos de verbo ad verbum contulenter expendimus.

1. Et vero *diapsalma*. Graeca quoque habet textus, quem plerique alii codices Latini, referunt, Palatinus tamen ms. in instanti navali resurgunt.

2. Tota pars istius variculi corrupte praenotatur obelo in edico ac mes. jam dictis. Duo vero signa obeliscum immollate sequentia suppleta sunt ex ms. codicibus nostris. Mar.

— Verba dominant, a nobis Palatinus ms. obelo junctis: editio autem Cari etiam quae subsequuntur verbo, *jugum ipsorum*, Neuter bene. Sed et subse-

quenti versu in obelis praenotandis fallitur, qui Palatinus codicem ita describit: + *Qui habitat in caelis* + ir: + ridebit eos: + et Dominus: subsannabit eos.

3. Addit. Palatin. ms. *diapsalma*, quod libri aut omnes rolicent.

4. Idem ms., utrunque praetermissit obelium, atque et copulam. Carus obelium duntaxat.

5. Neque hic satis bene Palatin. ms. *exultate ei* + ir: + tremore.

6. Alii libri in concilio: quod idem est tamn hic loci.

7. Veranus. codex *ut quid*.

8. Perperam idem filer, quod orati notum dignum, hic apponit *diapsalma*, quod fuerat in fine versiculi subjungendum.

9. Idem ms. in indignatione sua.

10. Manifesto antiquiori menda erat in eodem ms. *tuas*, pro *tuam*, quod non aures castigare ejus

Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus, et perentis de via vestra iusta. Cum exarsit in brevi ira eius: beati omnes, qui confidunt in eo.

Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus: ne peccatis de via iusta. Cum exarsit in brevi ira eius: beati omnes, qui confidunt in eo.

PSALMUS III.

PSALMUS DAVID, CUM FUGERET A FACIE ABSALON FILII SUI.

Domine, quid multiplicati sunt, qui tribulant me? Multi insurgunt adversum me. Multi dicunt: vicina nos: Non est salus ipsi in Deo. **Psalmus III.**

Tu autem, Domine, susceptor meus es: gloria mea, et exaltans caput meum.

Vox mea ad Dominum clamavi: et exaudivit me de monte sancto suo. **Diapsalma.**

Ego dormivi, et soporatus sum: et non surrexi, quia Dominus suscepit me.

Non timebo millia populi circumstantis me. **Et:** Surge, Domine, in vultu tuo fac, Deus meus.

Quoniam tu percussisti omnes adversarios mihi sine causa: dentes peccatorum contrivisti.

Domini est salus, et super populum tuum benedictio tua. **Psalmus III.**

PSALMUS IV.

IN FINEM, IN CANTU, PSALMUS DAVID.

Cum invocarem, exaudivit me Deus iustitiam meam: in tribulatione dilatasti mihi.

Miserere mihi: et exaudi orationem meam.

editur, praecedens nomen quod minori numero vocis habebat, depravare nautis in possessiones, deditque pro se verum Syriacum interpretem.

1. Non addit Palatinus ms. *diapsalma*, quod neque in vetustiori versione existit, Veronensis, aliisque mss. codices indicant. Atque hic sane asterisco praenotandum erat, quemadmodum in Graeca codicis Alexandrini editio fit, ut sciret suffectum falso ab Origeno in hexapla ex Symmacho aut Theodotione, cum in Vulgatis exemplaribus, cuiusmodi erat Aldinum, desideraretur. Vide, si libet, epist. in nostra recensione 28, ad Marcellianum.

2. Ad hunc modum praepositiones, quibus verba componuntur, obelo jugulantur, quod et plurimae Palatinus facit, non tamen hic laei: sed haec momenti perquam exigui visa res est.

PSALMUS DAVID, CUM FUGERET A FACIE ABSALON FILII SUI.

Domine, quid multiplicati sunt, qui tribulant me? Multi insurgunt adversum me, multi dicunt: vicina nos: Non est salus illi in Deo eius. **Diapsalma.**

Tu autem, Domine, susceptor meus es, gloria mea, et exaltans caput meum.

Vox mea ad Dominum clamavi: et exaudivit me de monte sancto suo. **Diapsalma.**

Ego dormivi, et somnum cepi, et surrexi: quoniam Dominus suscepit me.

Non timebo millia populi circumstantis me. **Et:** Surge, Domine, salvum me fac, Deus meus.

Quoniam tu percussisti omnes adversarios mihi sine causa: dentes peccatorum contrivisti.

Domini est salus: et super populum tuum benedictio tua.

IN FINEM, PSALMUS DAVID, CANTICUM.

Cum invocarem te, exaudivisti me; Deus iustitiam meam: in tribulatione dilatasti me.

Miserere mihi, Domine, et exaudi orationem meam.

3. Nimirum hoc loco praepositionem obelo transverberat Palatinus, et -i ex: *audi, etc.*

4. Veronensis, aliisque passim palatini codices et pro ne, quod erat animadvertendum.

5. Idem ms. *qui pro quid* legi, tum *super me pro adversum me*, donque *diapsalma*, in fine versu praemissum, quod praestabat monuisse.

6. In eodem ms. somnum *cepi, exsurrexi, etc.* tum subsequenti versu a *millibus pro millia*.

7. Denique idem ms. *cauterasti*, quod neque Latium est, non librarii mendam, ut editur ejus potat.

8. Idem ms. *dilatasti mihi, Miserere mei*: tum infra *graves corde pro gravi, etc.*

Fili hominum, usquequo gravi corde? et ut quid diligitis vanitatem, et queritis mendacium. **Diapsalma.**

Et: *scripte*, quoniam miserevit Dominus sanctum suum: Dominus exaudivit me: cum clamaveram ad eum.

Irascimini, et nolite peccare, qui dicitis in cordibus vestris: in cubilibus vestris compungimini. **Diapsalma.**

Sacrificate sacrificium iustitiae, et sperate in Domino: Multi dicunt: Quis ostendit nobis bona?

Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine: dedisti letitiam in corda mea.

A fractu frumenti, et vini, et olei: sui multiplicasti sunt.

In pace, in idipsum, duravim et requiescimus.

Quoniam tu, Domine, singulariter in spe constitisti me.

Fili hominum, usquequo gravi corde? Ut quid diligitis vanitatem, et queritis mendacium? **Diapsalma.**

Scilicet quoniam magnificavit Dominus sanctum suum: Dominus exaudivit me, dum clamaveram ad eum.

Irascimini, et nolite peccare: qui dicitis in cordibus vestris, et in cubilibus vestris compungimini. **Diapsalma.**

Sacrificate sacrificium iustitiae, et sperate in Domino.

Multi dicunt: Quis ostendit nobis bona? Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.

Dedisti letitiam in corda mea: A tempore frumenti, vini et olei sui, multiplicati sunt.

In pace, in idipsum, obdormiam et requiescam: quoniam tu, Domine, singulariter in spe constitisti me.

PSALMUS V.

IN FINEM PRO EA, QUAE HEREDITATEM CONSEQUITUR, PSALMUS DAVID.

Verba mea auribus percipe, Domine, intellige clamorem meum.

Intende voci orationis meae: rex meus, et Deus meus.

Quoniam ad te orabo, Domine: mane et ex: audies vocem meam.

IN FINEM, PRO HEREDITATE, PSALMUS DAVID

Verba mea auribus percipe, Domine: intellige clamorem meum.

Intende voci orationis meae, rex meus, et Deus meus.

Quoniam ad te orabo Domine: mane exaudies vocem meam.

1. Nec tamen iure videntur obelo praenotandum vocula ut quid, neque enim proprie abundans, sed verbo למה respondenti, ut LXX quidem acceperunt qui duobus verbis למה לב legerunt pro unico בלמה.

2. Deorat, quam ad codicem Palatini fidem praepositionis, obelo et copulae: nempe et in Hebraeo tantum est ובעתה, nec ו, sive et, praepositur.

3. Idem ms. Sorbonicus praenotavit vero sive obelo hanc particulam et, sed ms. odor monasterii nostri Saginensis notat asteriscum ✕, ilique merito, cum particula conjunctiva et legatur in Hebraico fonte. Manu.

— Rectius, puto, praetermittit Palatinus, ms. hanc asteriscum, neque enim si quo exstitit aliquando Gr. exemplaria, quae vel copiam omittant, emperant est. In subsequenti loco ad verbum exaudiat, praepositionem de voce idem Palatinus, confodit.

4. Videtur veru transigenda, quae, versu, quod et codicis Alexandrini editori probatur. Scilicet in

Hebr. tantum est ובעתה Parro quod est in fine versu *diapsalma*, Palatinus, ms. ignorat, neque olim Aldinum Graecum exemplar habuit.

5. Et copulam Palatinus, ms. hic supplet. Melius autem a tempore in Romano legitur, quam a fructu, videturque ipse textus Gr. iuxta Hebr. למה רגועה, ad describendam *καρπὸν προ τρυφῶν*.

6. Ms. Sorbonicus, anteposito vero -i, jugulat verbum *auribus*, quod tamen ad sensum Scripturae experientiam necessario usurpari videtur. Idem exemplar, etsi optimum ac praecipuum nobis sit, frustra tamen in consequentibus apponit multa signa obelorum, quo in aliis mss. non videntur. Manu.

7. Veronensis ms. *admirabilem fecit cum Augustino*: et subsequenti versu *cubiculis pro cubilibus*.

8. Taed idem ms. *sui*: in fine *habitare fecisti me legi, pro constituisti, etc.*

9. In eodem ms. *quae hereditate accepit*.

Mane adsiduo tibi, et videbo: quoniam non Deus, volens iniquitatem tuam + es.

Neque habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.

Odisi omnes, + qui operantur iniquitatem: perdes + omnes qui loquuntur mendacium.

Virum sanguinum, et dolosum abominabitur Dominus: ego autem in multitudine misericordiarum tuarum.

Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum, in timore tuo.

Domine, deus: deus in iustitia tua, propter inimicos meos, dirige in conspectu meo + viam tuam.

Quoniam non est in ore eorum veritas: cor eorum vanum est.

Sepulcrum patens + est: guttur eorum, + lingua suis dolose agebant: iudica illos, Deus.

Decidant a cogitationibus suis, secundum multitudinem impietatum eorum, expelle eos: quoniam irascere vult te, + Domine.

Et latenter omnes, qui sperant in te: in aeternum exsultabunt, et habitabis in eis.

Et gloriantur in te + omnes: qui diligunt nomen tuum: quoniam tu benedixisti iusto.

Domine, ut scuto + bonae voluntatis: coronasti nos.

PSALMUS VI.

IN FINEM IN CARMINIBUS, PRO OCTAVA PSALMI DAVID.

Domine, ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me.

1. Hunc obelum haud satis recto Palatin. cod. praetermissit.

2. Aliquis miss. legitur: *In conspectu tuo etiam meum.* Hoc quoque membra scholam memoranda ms. codicis Sorbonici, qui in textu retinet puram Hieronymi lectionem, quam colligas. Poram dixi dilacionem, quia S. Hieronymus docet nos opiat. ad Sanniam et Proletium: *Dirige in conspectu tuo viam meam, non haberi, nec apud Sopniam, nec apud alios interpretes: sed in sola editione Vulgata, quae xerxi illustratur. Maur.*

3. Ms. Palatin. in *linguis.*

4. Haud bene pones Marian. obelus verbo bone, praedignatur, quam nos ad cod. Palat. idem ipsaque Cari edit. indolentiam: nam quod Hebr. textus tantum habet *לשון* neque addit, sive praepositum *לשון* est nimirum ennis est, quod nomen illud non *לשון* voluntatem, sed *bonam voluntatem, beneficium, benevolentiam, Gr. εὐδοκία* sonat: neque adeo illud bene in Latino abundat, aut in Hebr. *לשון* addi poterat. Tum aliud ejusdem ms. opo atque auctoritate mendam sustulimus, addebatur enim in

Mane adsiduo tibi, + et videbo: quoniam non volens, Deus, iniquitatem tuam es.

Non habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.

Odisi, Domine, omnes qui operantur iniquitatem: perdes eos qui loquuntur mendacium.

Virum sanguinum, et dolosum abominabitur Dominus: ego autem in multitudine misericordiarum tuarum.

Introibo, + Domine, in domum tuam: adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.

Dedec me, Domine, in tua iustitia: propter inimicos + meos dirige in conspectu tuo viam meam.

Quoniam non est in ore eorum veritas: cor eorum vanum est.

Sepulcrum patens est guttur eorum: lingua suis dolose agebant, iudica illos, Deus.

Decidant a cogitationibus suis: secundum multitudinem impietatum eorum, expelle eos: quoniam + exasperaverunt te, Domine.

Et latenter omnes qui sperant in te: in aeternum exsultabunt, et inhabitabis in eis, et gloriantur in te omnes qui diligunt nomen tuum.

Quoniam tu, Domine (Ms. tuam Domine), benedixisti iustum: Domine, ut scuto bonae voluntatis tuae coronasti nos.

IN FINEM, + IN HYMNIS, PRO OCTAVA, PSALMUS DAVID.

Domine, ne in ira tua arguas me: neque in furore tuo corripias me.

Marian. edit. verbo *voluntatis* pronomen tuum, quod nedum Hebr. textus, ne ipsi quidem Septuaginta agnoscent, etaque propter a nobis indolentiam est.

5. Palatinus: *In finem pro octavo in carminibus David.*

6. Idem ms. et contemplator te, quoniam non Deus volens iniquitatem tuam es. Non erit iuxta tibi malignus. Cantor. opiat. 196, ad Sanniam et Proletium, n. 3.

7. Non est in Veronensi ms. *et Domine, rectius.*

8. In eodem ms. propter inimicos tuos, dirige in conspectu tuo viam meam.

9. Veronensis ms. *Quoniam inanimaverunt te: mox et praecedunt pro latente, ex Augustino, ut caetera qui sequuntur, na eadem continuo repetam.*

10. In Veronensi ms. *In finem ipsi David.* Domine, ne in indignatione tua arguas me, neque in ira tua emulderis me, miserere mei, etc.

Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum: sana me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.

Et anima mea turbata est valde: sed tu, Domine, usquequo?

Convertere, Domine, + et: eripe animam meam: saluum me fac, propter misericordiam tuam.

Quoniam non est in morte, + qui: memor sit tui: in inferno + autem: quis confitebitur tibi? Laboravi in gemitu meo: lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.

Turbatus est pro ira oculus meus: inveteravi inter omnes inimicos meos.

Discedite a me omnes, qui operamini iniquitatem: quoniam + ex: audivit Dominus vocem fletus mei.

+ Ex: audivit Dominus deprecationem meam: Dominus orationem meam suscepit.

Erubescant et conturbentur + velociter: omnes inimici mei, convertantur et erubescant + valde: velociter.

PSALMUS VII.

PSALMUS DAVID, QUEM CANTAVIT DOMINO, PRO VERBIS CHUSI, FILII JEMINI.

Domine, Deus meus, in te speravi: saluum me fac ex omnibus persequentibus me, et libera me.

Nequando rapiat, ut leo, animam meam: dum non est, qui redimat, neque qui saluum faciat.

Domine Deus meus, si feci istud: si est iniquitas in manibus meis.

Si reddidi retribuentibus mihi mala, decilam merito ab inimicis meis inanis.

1. De moro idem ms. praepositionem ita iungit, *quoniam + non: turbata, etc. Mox et tu, Domine, pro sed tu, etc. legit ferme rectius Gr. ut et.*

2. Juxta Palatinum Cari quoque editus obelum hunc et qui proximo sequitur, praetermissit: haud tamen bene.

3. E regione hujus versiculi, ut et ab hoc tertio ac rursus postremo apponit Palat. ms. dp. hoc est *diapalma*, neque hoc tamem vere.

4. Idem ms. *quoniam turbata sunt ossa mea: sed neque Gr. addit omnia.*

5. Alterum, Domine, rectius hic addit Veronensis ms. rectiusque subsequenter et copulam tacet.

Miserere mihi, Domine, quoniam infirmus sum: sana me, Domine, quoniam conturbata sunt omnia ossa mea, et anima mea turbata est valde.

Et tu, Domine, usquequo? Convertere, et eripe animam meam: saluum me fac, propter misericordiam tuam.

Quoniam non est in morte, qui memor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi?

Laboravi in gemitu meo: lavabo per singulas noctes lectum meum: + lacrymis stratum meum rigabo.

Turbatus est pro ira oculus meus: inveteravi inter omnes inimicos meos.

Discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.

Exaudivit Dominus deprecationem meam: Dominus orationem meam assumpsit.

Erubescant et conturbentur omnes inimici mei: avertentur + retrorsum, et erubescant valde velociter.

PSALMUS DAVID, QUEM CANTAVIT DOMINO, PRO VERBIS CHUSI, FILII JEMINI.

Domine Deus meus, in te speravi: libera me ab omnibus persequentibus me, et eripe me.

Nequando rapiat, ut leo, animam meam: dum non est, qui redimat, neque qui saluum faciat.

Domine Deus meus, si feci istud: si est iniquitas in manibus meis.

Si reddidi retribuentibus mihi mala, decilam merito ab inimicis meis inanis.

6. Idem ms. in *lacrymis: tam turbatus est ab indignatione oculis meis: inveteravi in omnibus inimicis meis. Abscedite, etc.*

7. Veronensis ms. *convertentur et confundentur valde, etc. quae Augustini emendatio est.*

8. Intererit idem ms. *ipri*, quod et foro conlitteratur in sequentium psalmorum titulis nominali David praepositum, satisque adeo erit semel aliquis iterum annotasse. In porro exorditur: *Domine Deus, etc. saluum me fac ex omnibus persequentibus me, et eripe me, de moro juxta Augustin.*

9. Idem ex Augustino ms. *decilam erigo, et mox persequatur ergo inimicus, etc. Grasso utroque in loco est *ipa*.*

Persequatur inimicus animam meam, et comprehendat eam, et conculet in terra vitam meam: et gloriam meam in pulverem deducat. ¹ **DIAPSALMA.**

+ **Ex:** surge, Dominus in ira tua: et exaltare in finibus inimicorum tuorum. **Et:** Exsurge, -i: Dominus. ² **Deus meus in precepto quod mandasti: et synagoga populorum circumdabit te.**

Et propter hanc, in altum regressere: Dominus iudicat populos.

Judica me, Domine, secundum justitiam meam, et secundum innocentiam manuum meam, super me.

Consumetur nequicia peccatorum, et diriges iustum, ³ **Et:** scrutans corda et renes, Deus.

Iustum adiutorium meum a Domino: qui salvos facit rectos corde.

Deus, iudex iustus, fortis et patientis: nunquid irascitur per singulos dies?

Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit: arcum suum tetendit, et paravit illum.

Et in ipso paravit casa mortis: sagittas suas ardentibus effecit.

Eos parturit iniquitatem ⁴ **Et:** concepit dolorem, et peperit iniquitatem.

Lacum aperuit, et effudit eum: et incidit in foveam, quam fecit.

Convertetur dolor ejus in caput ejus: et in verticem ipsius iniquitas ejus descendet.

Confitebor Domino secundum justitiam ejus: et psallam nomini Domini Altissimi.

Persequatur inimicus animam meam, et comprehendat eam, et conculet in terra vitam meam: et gloriam meam in pulverem deducat. **DIAPSALMA.**

⁵ **Exsurge, Domine, in ira tua: et exaltare in finibus inimicorum tuorum.**

Exsurge, Domine, Deus meus, in precepto quod mandasti: et synagoga populorum circumdabit te.

Et propter hanc, in altum regressere: Dominus iudica populos.

Judica me, Domine, secundum justitiam meam, et secundum innocentiam manuum mearum, super me.

Consumetur nequicia peccatorum, et diriges iustum, scrutans corda et renes, Deus.

Iustum ⁶ adiutorium meum a Domino: qui salvos facit rectos corde.

Deus, iudex iustus, fortis et longanimis: nunquid irascitur per singulos dies?

Nisi convertamini, gladium suum vibravit, arcum suum tetendit, et paravit illum.

Et in ipso paravit vasa mortis: sagittas suas ardentibus ⁷ effecit.

Eos parturit iniquitatem: concepit dolorem, et peperit iniquitatem.

Lacum aperuit, et effudit eum: et incidit in foveam, quam fecit.

Convertetur ⁸ dolor ejus in caput ejus: et in verticem ejus iniquitas ejus descendet.

Confitebor Domino secundum justitiam ejus: et psallam nomini Domini Altissimi.

1. Male cod. Palatinus asteriscum equo atque diapsalma hic omittit.

2. Hic vera omnium optime duo unelia puncta apponit idem ms. qui Martianianus subsequenter, Deus meus, subdidit. Nemo una vox Domine, supra Hebraicum textum abundat.

3. Curiose ms. Sachonensis observat ad marginem hujus loci, et particulam haberi in quibusdam locis cum obelo, id est, et scrutans corda: sed curiosus observandum eandem particulam inveniri in ms. regio supra memorato, cum asterisco in hunc modum **Et:** scrutans corda. Sic pro voluntate scriptorum ponuntur saepius asterisci vel obeli. Maur.

4. Asteriscum atque ipsam et copulam ex eodem Palatino ms. sufficimus, quo cum in uno regio Martianianus invenimus, repudiavit tamen, neque sane animadvertit, aperte in Hebraeo esse **1727**, et scrupulos.

5. Hierum et copulam, praeter etiam asterisco, ex regio, quem Martianianus respicit, ms. sufficimus, ex

cogente nos insuper Hebraeo textu **1777**. Sed et Palatinus apud nos et voculam praeposit, tamenetsi asteriscum omittit.

6. Item, et exsurge, tum congregatio pro synagoga: denique inferior, Dominus iudica, propius Græco, pro Domine, iudica: quo pridem omnia Augustin. reposuerat.

7. In eodem ms. auxilium: tum subsequenter verbo, non in iram adducens, pro nunquid irascitur, pressius iterum Græco, ad exemplum antea Augustini, qui ad hunc locum = significans, inquit, fortasse dicitur iram adducens, quam irascens: et ita in exemplaribus Græcis invenimus, etc.

8. Idem ms. operatus est, quo tamen verbo nititur infirmitas pro fecit, cum Augustino, etc.

9. Ex Augustino, et pressius Græco **1708**, labor est in Veronensi ms. pro dolor, et mox descendit pro descendet.

PSALMUS VIII.

IN FINEM, PRO TORCULARIBUS, PSALMUS DAVID.

Domine, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!

Quoniam elevata est magnificentia tua super caelos.

En ore infantium et lactentium, perfectisti laudem, propter inimicos tuos: ut destruas inimicum et ultorem.

Quoniam videbo caelos ¹ **Et:** tuos: opera digitorum tuorum: lunam et stellas quas tu fundasti.

Quid est homo, quod memor es ejus? Aut filius hominis, quoniam visitas eum?

Minuisti eum paulo minus ab Angelis: gloria et honore coronasti eum: ² **Et:** constituisti eum super opera manuum tuarum.

Omnia subiecisti sub pedibus ejus: oves et boves universas, insuper et pecora campi.

Volucres caeli, et pisces maris: qui perambulant semitas maris.

Domine, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!

IN FINEM, ³ PRO LASSIS PSALMUS DAVID.

Domine, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!

Quoniam elevata est magnificentia tua, super caelos.

En ore infantium et lactentium perfectisti laudem, propter inimicos tuos: ut destruas inimicum et defensorem.

Quoniam videbo caelos, opera digitorum tuorum: lunam et stellas, quas tu fundasti.

Quid est homo, quod [Ms. quoniam] memor es ejus? Aut filius hominis, quoniam visitas eum?

Minuisti eum paulo minus ab Angelis: gloria et honore coronasti eum: et constituisti eum super opera manuum tuarum.

Omnia subiecisti sub pedibus ejus: oves et boves universas, insuper et pecora campi.

Volucres caeli, et pisces maris: qui perambulant semitas maris.

Domine, Dominus [Ms. Deus] noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!

PSALMUS IX.

IN FINEM, PRO OCCULTIS ⁴ FILII, PSALMUS DAVID.

Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo: narrao omnia mirabilia tua.

Labor et exultatio in te: psallam nomini tuo, Altissime.

In convertendo inimicum meum retrorsum, infirmabuntur et peribunt a facie tua.

Quoniam fecisti iudicium meum et causam meam: sedisti super thronum, ⁵ **Et:** qui: iudicas justitiam.

Incepisti gentes, ⁶ **Et:** et: perit impius: nomen eorum delesti, in aeternum, et ⁷ **Et:** in: saeculum ⁸ **Et:** saeculi.

IN FINEM, ⁹ PROPTER OCCULTA FILII, PSALMUS DAVID.

Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo: narrao omnia mirabilia tua.

Labor et exultatio in te: psallam nomini tuo, Altissime.

In convertendo inimicum meum retrorsum, infirmabuntur et perient a facie tua.

Quoniam fecisti iudicium meum et causam meam: sedes [Ms. sedisti] super thronum, qui iudicas equitatem.

Incepisti gentes, et perit impius: nomen eorum delesti, in aeternum ¹⁰ **Et:** in saeculum saeculi.

1. Taceo Palatin. ms. in finem.

2. Idem ms. lactentium, tum praepositamque subsequenter verbo de more jugulat **Et:** per: **fecisti.**

3. Antiquanda quo et Martianianus laudat, Hieronymi ad hunc locum verba in epist. ad Simplicianum et Protelem, num. 7: Quoniam videbo caelos tuos: et dicis quod tuos in Græco non habet. Verum est: sed in Hebraeo legitur SAMACHA, quod interpretatur caelos tuos: et de editione Theodotionis in Septuaginta interpretibus additum est sub asterisco, etc.

4. Pro obelo asteriscum nupera codicis Alexandrini editio hic apponit. Palatinus e regione veracul

diapsalma adscribit, utrumque contra hodiernum Hebraicum textum.

5. Diesi in Palatino ms. vox filii.

6. Obelum in vocula, quam praecedenti et Palatinus praeponebat, ab ipso ejus errore edocti nos praediximus. Curus, subsequenti versu, elephates **Et:** eorum: praenotato, ut vides, obelo praebet; sed et paulo superius in hisce apponendis notis fallitur cum Palatino ms. quo singulis quilibet locis annotare nihil interest.

7. Idem, pro torcularibus psalmus ipsi David.

8. Totam Veronensi. ms. hic titulum praetermittit.

Inimici defecerunt frones in finem : et civitates destruxerunt.

Perit memoria eorum cum sonitu : et Dominus in aeternum permanet.

Paravit in iudicio thronum suum : et ipse iudicabit orbem : et terra : in aequitate : iudicabit populos in iustitia.

Et factus est Dominus refugium pauperi : adiutor in opportunitatibus, in tribulatione.

Et sperent in te, qui noverunt nomen tuum : quoniam non dereliquisti querentes te, Domine.

Psallite Domino, et qui : habitat in Sion : annuntiate, inter gentes, stulticia ejus.

Quoniam, requirens sanguinem eorum, recordatus est : non est oblitus clamorem pauperum.

Miserere mei, Domine : vide humilitatem meam, de inimicis meis.

Quis exultat me de portis mortis : ut annuntiem omnes laudationes tuas, in portis filiae Sion.

Exultabo in salutari tuo : infixa sunt gentes in interitum, quem fecerunt.

In laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.

Cognoscetur Dominus, iudicium faciens : in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.

CANTICUM DIAPSALMATIS.

Convertantur peccatores in infernum : omnes gentes, qui obliviscuntur Deum.

Quoniam non in finem oblitio erit pauperis : patientia pauperum non peribit in finem.

Et exurge, Domine, cum confortetur homo : iudicentur gentes, in conspectu tuo.

1. In Hebraeo est הכל, quod non simpliciter orbem, sed orbem terrae, sive ut Graecus habet : τὴν οὐρανὴν significat : ut sero expungendus oblitus iste videatur.

2. Palat. ms. et Cari edidit obelias hoc nesciant.

3. Ille vero obeliam idem ms. prodigit : Qui : exultans, etc.

4. Praestabat quem veru pronotare, a quo nos subsequenti statim versa eximus vocem isto, juxta Palatinum ms. et Cari editionem, faciem praesente Hebraeo textu, וְרִשְׁתוּר.

5. In Veronensi codice, frones, qui et rectus

inimici defecerunt frones in finem : et civitates eorum destruxerunt.

Perit memoria eorum cum sonitu [Ms. stro-pitu] : et Dominus in aeternum permanet.

Paravit in iudicio sedem suam : et ipse iudicabit [Ms. iudicavit] orbem terrae in aequitate : iudicabit populos cum iustitia.

Et factus est Dominus refugium pauperum, adiutor in opportunitatibus, in tribulatione.

Et sperent in te omnes, qui noverunt nomen tuum : quoniam non dereliquis [Ms. dereliquis] querentes te, Domine.

Psallite Domino, qui habitat in Sion : annuntiate inter gentes [Ms. in gentibus] mirabilia ejus.

Quoniam requirens sanguinem eorum, memoratus est, et non est oblitus orationis [Ms. clamorem] pauperum.

Miserere mihi [Ms. mei], Domine, et vide humilitatem meam, de inimicis meis, qui exultas me de portis mortis : ut annuntiem omnes laudes tuas in portis filiae Sion.

Exultabo in salutari tuo : infixa sunt gentes in interitum, quem fecerunt : in laqueo isto, quem occulaverunt mihi, comprehensus est pes eorum.

Cognoscetur [Ms. cognoscitur] Dominus, iudicia faciens : in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.

CANTICUM DIAPSALMATIS.

Convertantur peccatores in infernum : omnes gentes, qui [Ms. qui] obliviscuntur Dominum.

Quoniam non in finem oblitio erit pauperum : patientia pauperum non peribit in finem.

Exsurge : Domine, non praevalcat homo : iudicentur gentes in conspectu tuo.

pronomen eorum mox tacet cum Gallicano et plerisque aliis.

6. Rursum tacet idem ms. vocem omnes, qui et a Graeco olim codicibus aberat : tum sermo rectus agnoscent pro noverunt, cum solo Augustino legit.

7. Idem ms. super salutari tuum, tum in corruptione, pro in interitum : quas ex solo Augustino mutavit lectiones ut et in miscipula ista quam, etc. pro in laqueo, etc. etiam praetermissio, quod hic additur, mihi, et in Graeco ipso textu desideratur.

8. Idem in oblitio erit pauper : tum, non periet in aeternum : continentur ex Augustino.

Constituam, Domine, legislatorem super eos : et sciant gentes : et quoniam : homines sunt. Et DIAPSALMA :

Ut quid, Domine, recessisti longe? Despicis in opportunitatibus, in tribulatione?

Dum superbit impius, incenditur pauper : comprehendantur in consiliis, quibus cogitant.

Quoniam laudatur peccator in desideris animae suae : et iniquus benedicitur.

Excubiavit Dominum peccator : secundum multitudinem irae suae, non queret.

Non est Deus in conspectu ejus : inquinatae sunt viae illius, in omni tempore.

Auferuntur iudicia tua a facie ejus : omnium inimicorum suorum dominabitur.

Dixit enim in corde suo : Non movebor, a generatione in generationem, sine malo.

Cujus, maledictione, es plenus est, et amaritudine et dolo : sub lingua ejus, labor et dolor.

Sedet in insidiis, cum divitiibus, in occultis, ut interficiat innocentem?

Oculus ejus in pauperem respiciunt : insidiatur in absconditis, quasi leo in spelunca : et sua.

Insidiatur, ut rapiat pauperem, rapere pauperem, dum attrahit eum.

In laqueo suo humiliabit eum : inclinabit se, et cadet cum dominatus fuerit pauperem.

Dixit enim in corde suo : Oblitus est Deus : avertit faciem suam, ne videat in faciem.

Et exurge, Domine Deus, exaltet manus tuae : ne oblitiscaris pauperem.

Propter quid irritatus impus Deus? Dixit enim in corde suo : Non requiret.

1. Ad ms. Palatinam, tum Hebraei textus et Graeci fidem ut voculam expunximus. Carus subsequentes istus oblit atque asteriscus notas cum eodem Palatino cod. omittit.

2. Hunc quoque oblitum Palatinus ms. et Carus nesciunt.

3. Ut voculam cum Augustino et plerisque aliis Latinis codicibus et Graeco, Veronensis quoque tacet.

4. Idem ms. comprehendantur in cogitationibus suis, quibus cogitant. Ubi uno verbo comprehendantur, pro comprehendantur ab edito Augustino variat : caetera quo subnotamus, ejus sunt admissum omnia.

Constituam, Domine, legislatorem super eos : et sciant gentes, quoniam homines sunt. DIAPSALMA.

Ut quid, Domine, recessisti [Ms. recessisti] longe? Despicis in opportunitatibus, in tribulatione?

Dum [Ms. cum] superbit impius, incenditur pauper : comprehendantur in cogitationibus suis, quibus cogitant.

Quoniam laudatur peccator in desideris animae suae : et qui iniqua gerit, benedicitur [Ms. benedicitur].

Irritavit Dominum peccator : secundum multitudinem irae suae non inquit [Ms. exquiret].

Non est Deus in conspectu ejus : pollutatae viae ejus, in tempore.

Auferuntur iudicia tua a facie ejus : omnium inimicorum suorum dominabitur.

Dixit enim in corde suo : Non movebor, de [Ms. in] generatione in generationem [Ms. et generatione], sine malo.

Cujus os, maledictione et amaritudine plenum est et dolo : sub lingua ejus, labor et dolor.

Sedet in insidiis, cum divitiis, in occultis, ut interficiat innocentem?

Oculus ejus in pauperem respiciunt : insidiatur in occulto, sicut leo in cubili suo.

Insidiatur, ut rapiat pauperem [Ms. inopem], rapere pauperem, dum attrahit eum.

In laqueo suo humiliabit eum : inclinabit se, et cadet, dum dominabitur pauperis.

Dixit enim in corde suo : Oblitus est Deus avertit faciem suam, ne videat usque in finem.

Exsurge, Domine Deus meus, et exaltet manus tuae : ne oblitiscaris pauperem in finem.

Propter quid [Ms. quod] irritavit impius Dominum [Ms. Deum]? Dixit enim in corde suo : Non requiret Deus.

5. Idem ms. contaminantur via ejus in omni tempore.

6. Idem ms. in miscipula sua, tum inclinabitur, et cadet, dum dominabitur pauperum.

7. Iterum idem, pauperum, ubi et sequiori manu additur tuorum.

8. Non addit Veronensis nomen Deus, tum sequenti versa iram, pro dolore, legit. Infra etiam cum Gallicano in manus tuas : tibi derelictus est pauper : et caetera brachium, pro conteris, etc.

Vides, quoniam tu laborem et dolorem consideras, ut tradas eos in manus tuas.

Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adiutor.

Contere brachium peccatoris et maligni: quaeratur peccatum illius, et non invenietur.

Dominus regnabit in aeternum, et in saeculum et saeculum: peribitis gentes de terra illius.

Desiderium pauperum et ex: audit Dominus: preparationem cordis eorum audit auris tua.

Judicare pupillo et humili: ut non apponatur ultra magnificare se homo super terram.

PSALMUS X.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

In Domino confido, quomodo dicitis animae meae: Transmiga in montem, sicut passer?

Quoniam, ecce peccatores intenderunt arcum: paraverunt sagittas suas in pharetra: ut sagittent in obscuro rectos corde.

Quoniam, qui perfecti, destruxerunt: justus autem quid fecit?

Dominus in templo sancto suo: Dominus in caelo sedes ejus.

Oculi ejus et in pauperem: respiciunt: palpebrae ejus interrogant filios hominum.

Dominus interrogat justum et impium: et qui: autem diligit iniquitatem, odit animam suam.

Pluit super peccatores laqueos, ignis et: sulphur et: et: spiritus procellarum, pars calcis eorum.

Quoniam justus Dominus, et: et: et: justus dilexit: iniquitatem vidit vultus ejus.

- In Graeci codicis Alexandrii nupera editio vox isthuc illius, asterisco pronotatur.
- Valetur astrisco illustrandum pronomen hoc suus, quod in hebraeo quidam Hebraeo resonat, non autem et in Graeco 86. LXX, et facile ex Aquila aut Symmacho suppletur.
- Obolium praetermittunt Palatinae ms. et Coros.
- Ille praeter obolium etiam et copulam idem ms. omittit.
- Veronensis ms. et non invenitur, subjungit quoque propter illud, quo duo verba cum ejus editore palterii dicat deserta a rostrati manu mendose, quid sibi veli, haud equidem intelligo, nisi mendose, pro

Vides, quoniam tu laborem et dolorem consideras: ut tradas eos in manibus tuis: tibi enim derelictus est pauper: pupillo tu eris adiutor.

Conteres brachium peccatoris et maligni: requiratur delictum ejus, nec invenietur.

Regnabit [Ms. Regnavit] Dominus in aeternum, et in saeculum saeculi, peribitis gentes de terra ejus.

Desiderium pauperum exaudivit Dominus: desideria [Ms. preparationem] cordis eorum exaudivit auris tua.

Judicare pupillo et humili: ut non apponatur ultra magnificare se homo super terram.

IN FINEM, PSALMUS DAVID [Ms. IPSI DAVID].

In Domino confido, quomodo dicitis animae meae: Transmiga in montem [Ms. montes], sicut passer?

Quoniam, ecce peccatores intenderunt [Ms. intenderunt] arcum: paraverunt sagittas suas in pharetra: ut sagittent in obscuro rectos corde.

Quoniam, quem perfecti, destruxerunt: justus autem quid fecit?

Dominus in templo sancto suo: Dominus in caelo sedes ejus.

Oculi ejus in pauperem respiciunt: palpebrae ejus interrogant filios hominum.

Dominus interrogat justum et impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.

Pluit [Ms. Pluit] super peccatores laqueos: ignis, sulphur [Ms. et sulphur] et spiritus procellarum [Ms. procellay], pars calcis eorum.

Quoniam justus Dominus justitiam dilexit: iniquitatem vidit vultus ejus.

- timore, aut perperam dicit, nostra autem hoc seire intererat. Ac sunt revera quaedam etiam Graeco exemplaria, quae addunt et ovem, id est, suscipit propter illud [scil. peccatum], sicque etiam in Veronensis ms. Graeco Latine litteris eadem scripturam esse velim, si autem, non di antea, ut vera mensura legitur. Piget repetere Augustini haec esse.
- Tacet Veronensis, pronomen suus: de quo in opposita versione diximus. Habet praeterea in obscura forma, pro in obscuro tantum: idque ex Graeco oneroso contentiosae factum videtur ab Augustino. Videsis tamen hujus praefationem.

PSALMUS XI.

IN FINEM, PRO OCTAVA, PSALMUS DAVID.

Salvum me fac, Domine, quoniam defecti sanctus: quoniam diminuta sunt veritates a filiis hominum.

Vana locuti sunt, unquamque ad proximum suum: labia dolosa, in corde et corde locuti sunt.

Disperdit Dominus universa labia dolosa, et linguam magniloquam.

Qui dixerunt: Linguam nostram magnificabimus, labia nostra, a nobis sunt: quis noster Dominus est?

Propter miseriam inopum et genitum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus.

Posam in salutari: fiducialiter agam in eo.

Eloquia Domini, eloquia casta: argentum igne examinatum, probatum: terra, purgatum septuplum.

Tu, Domine, servabis nos, et custodies nos a generatione hac in aeternum.

In circuitu impij ambulavit: secundam altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

IN FINEM PRO OCTAVA DIE, PSALMUS DAVID.

Salvum me fac, Domine, quoniam defecti sanctus: quoniam diminuta sunt veritates a filiis hominum.

Vana locuti sunt [Ms. locutus est] unquamque ad proximum suum: labia dolosa in corde et corde sunt mala.

Disperdit Dominus universa labia dolosa et linguam magniloquam.

Qui dixerunt: Linguam nostram magnificabimus [Ms. magnificavimus], labia nostra, a nobis sunt: quis noster est Dominus?

Propter miseriam inopum, et genitum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus.

Posam super salutarem meum: fiducialiter agam in eo.

Eloquia Domini, eloquia casta: argentum, igne examinatum terra, purgatum septuplum.

Tu, Domine, servabis nos et custodies nos, a generatione hac in aeternum.

In circuitu impij ambulavit: secundam altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

PSALMUS XII.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem? Usquequo avertis faciem tuam a me?

Quandiu ponam consilia in anima mea: dolorem in corde meo per diem?

Reperquet exaltabitur inimicus meus super me? Respice, et et: exaudi me, Domine Deus meus.

IN FINEM, PSALMUS DAVID [Ms. IPSI DAVID].

Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem: quousque [Ms. usquequo] avertis faciem tuam a me?

Quandiu ponam consilium in anima mea [Ms. animam meam]: dolorem in corde meo per diem?

Usquequo exaltabitur inimicus meus super me? Respice, et exaudi me, Domine Deus meus.

- Neque hic bene Palatinus ms. et Carus sine asterisco legunt.
- Qui Palatinum collem descripsit, temere, quoque pro capiti verba haec necesse, sic depravat: probatum per, reprobatum septuplum, que locutio Holzerum tantum sive etiam Graecam non attendenti, facile fraudi esse potuisset.
- Densio fallitur codicis Palatini descriptor, qui vocem hanc Domine, vera pronomat.
- E regione ponitur in Palatin. ms. diapsalma.
- Idem ms. Pro octavo psalmo ipsi David.

- Varonensis ms. apud nos: iterum uno e Latini Augustini continentia.
- Idem in salutari dixerat, absque meo.
- In futuro idem ms. ambulabit, que hexaplurum est lectio interpretum. Tum secundam altitudinem, pro altitudinem, que hujus unico est codicis, sive lectio, sive, ut putaro malim, error. Tacet vero hic editor, qui minutissimas quasque variantes lectiones, imo et scripturas ad fastidium usque continas legitur.

Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte: nequando dicat inimicus meus: Prosculati adversus eum.

Qui tribulant me, exsultabunt, si motus fuero: ego autem in misericordia tua speravi.

Exsultabit cor meum in salutare tuo, castabo Dominum, qui tribuit mihi bona: tribuit mihi et pulchrum nomen Domini altissimi.

PSALMUS XIII

IN FINEM. PSALMUS DAVID.

Dicit insipiens in corde suo: Non est Deus. Corrupti sunt et et abominabiles facti sunt in studiis suis: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

Dominus de caelo prospexit super filios hominum: ut videat, si est intelligens aut regnans Deum.

Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

Septulerum patens est guttur eorum, et linguis suis dolose agebant: venenum aspidum sub labiis eorum.

Quorum os maledictione et amaritudine plenum est: veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.

1. Quod est in Hebraeo verbum, cum alibi, tum hic certo loci, significat beneficere, remunerari. Porro ad hoc verbum, quo rex bonus, praenotatur, salus esset adiungitur.

2. Sed neque in Graeco additur suis: Hebraeo autem est וְהָיָה: sed qui autem primum addidit, videtur subsequenter Hebraei contextus vocem וְהָיָה hanc signandi particula pro bene suffixo accepisse, atque una serie continuasse. Palatinus supra atque infra in versibus adscriptis non semel peccat.

3. In Palatino hinc apponitur ex nimio, et gratioribus paulo littera nota: In octo versus in Hebraeo collectis non habentur: et consequenter singuli singula obelia confunduntur. Notum et Hieronymi ipsius testimonium praefatione libri XVI commentario: in laudam: Omnes Graecia tractatores, qui nobis eruditionis suae in psalmos commentarios reliquerunt, hos versiculos vera annotant, atque praeterunt: liquido constat in Hebraeo non haberi, nec esse in Septuaginta interpretibus, sed in editione Vulgata, qua Graeco non dicitur, et in

Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte [Ms. mortem]: nequando dicat inimicus meus: Prosculati adversus eum.

Qui tribulant me, exsultabunt, si motus fuero: ego autem in tua misericordia sperabo [Ms. speravi].

Exsultabit [Ms. exsultavit] cor meum in salutare tuo: castabo Dominum, qui bona tribuit mihi: et psallam nomini Domini altissimi.

PSALMUS XIII

IN FINEM. PSALMUS DAVID [Ms. Ipsi David].

Dicit insipiens in corde suo: Non est Deus. Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in voluntatibus suis.

Non est qui faciat bonum: non est usque ad unum.

Dominus de caelo prospexit super filios hominum: ut videat, si est intelligens, aut requirens Deum.

Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

Septulerum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant: venenum aspidum sub labiis eorum.

Quorum os maledictione, et amaritudine plenum est: veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.

toto orbe diversa est. Docentur vero paulo superius, ex quo quisque loco verbum esset adscitum: Nam, inquit, duo primi versus: Septulerum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, quibus psalmi sunt. Illud autem quod sequitur: Venenum aspidum sub labiis eorum, centesima trigesima apud psalmi est. Rursumque quod dicitur: Quorum os maledictione et amaritudine plenum est, de nono psalmo sumptum est. Tres autem versiculi qui sequuntur: Veloces pedes eorum, usque viam pacis non cognoverunt, in Isaii propheta reperi, etc. Suppositus Hieronymus in breviario in psalmos eorum de Deuteronomio adscitum, quod a veri omni specie distat.

4. De octo versibus obelia hic praenotatis iure disputat Hieronymus respondens ad obiecta Eusebii virginis, proxima comment. lib. XVI in Isaiam. Consulat locum citatum qui voluerit. Marc.

5. Veronensis, ms. impendens, et max affectionibus, pro voluntatibus: continenter ex Augustino.

et Contritio et infelicitas in vis eorum: et viam pacis non cognoverunt: non est timor Dei ante oculos eorum.

Nam cognoverunt omnes, qui operantur iniquitatem: qui deorant plebem meam, sicut escam panis?

Dominum non invocaverunt: illic, trepidaverunt timore: ubi non erat timor.

Quoniam Dominum in generatione iusta est: consilium inopis confudistis: quoniam Dominus spes eius est.

Quis dabit ex Sion salutare Israel? Cum avertet Dominus captivitatem plebis suae, exsultabit Jacob, et letabitur Israel.

Contribitio et infelicitas in vis eorum: et viam pacis non cognoverunt: non est timor Dei ante oculos eorum.

Nam cognoverunt omnes qui operantur iniquitatem: qui deorant plebem meam, sicut escam panis?

Deum [Ms. Dominum] non invocaverunt: illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

Quoniam Deus in generatione iusta est: consilium inopis confudistis, quoniam Deus [Ms. Dominus] spes eius est.

Quis dabit ex Sion salutare Israel? Dum avertet Dominus captivitatem plebis suae. Letetur Jacob, et exsulet Israel.

PSALMUS XIV.

IN FINEM. PSALMUS DAVID.

Dominus, quis habitabit in tabernaculo tuo? Aut quis requiescet in monte sancto tuo?

Qui ingreditur sine macula: et operatur iustitiam:

Qui loquitur veritatem in corde suo: qui non egit dolam in lingua sua.

Nec fecit proximo suo malum: et opprobrium non accepit adversus proximum suum.

Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus: timentes autem Dominum, glorificat.

Qui jurat proximo suo, et non decipit eum: qui pecuniam suam non dedit ad usuram, et munera super innocentem, non accepit.

Qui facit haec, non movebitur in aeternum.

Dominus, quis habitabit in tabernaculo tuo? Aut quis requiescet in monte sancto tuo?

Qui ingreditur sine macula, et operatur iustitiam.

Qui loquitur veritatem in corde suo: et [Ms. qui] non egit dolam in lingua sua.

Nec fecit proximo suo malum: et opprobrium non accepit adversus proximum suum.

Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus: timentes autem Dominum, magnificat [Ms. glorificat].

Qui jurat proximo suo, et non decipit eum: qui pecuniam suam non dedit ad usuram, et munera super innocentem non accepit.

Qui facit haec, non commovebitur [Ms. movebitur] in aeternum.

PSALMUS XV.

IN TITULO INSCRIPTIONE, Ipsi David.

Conserva me, Domine, quoniam speravi in te: dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non indiges.

1. Alterum hic et post subsequentem versiculum distatim, ad libri omni Palatini, ms. apponit.

2. Hic o regione diapsalona Palati codex adscribit. Obelus autem priori ac tertio qui, relativo iudicandus videtur puri de causa, qui secundo annotatur.

3. Perperam in Martiani, editione obelus praepositur verbus proximo suo, qua scitis resonant in Hebr. לְרַחֵם. Nos illum ad codicis Palatini fidem sustulimus.

4. Idem ms. innocentes: variat et in Gr. ἄβητος, et ἄβητος.

5. Palatini, ms. In tituli inscriptione.

Conserva me, Domine, quoniam speravi in te: dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non indiges [Ms. eges].

6. Item ms. deorant populum meum, ut cibum panis.

7. Vittoso lectum minori numero a Veronensi ms. confudistis.

8. In eodem ms. avertit: et in fine exsultabit Jacob, et letabitur Israel.

9. Veron in finem, praetermissis, in Veron. ms. tantum esse: Paulus ipsi David, tum peregrinabitur pro habitabit, quod pridem Augustinus rescripserat.

10. Vocibus enim qui, Veronensis ms. omittit: tum primum numero innocentes pro innocentem legit.

11. Idem ms. Tituli inscriptio, iuxta Gallianum, quocum alia infra concilii, ubi a Romano abidit.

Sanctis, qui sunt in terra¹ ejus; iustificavit omnes voluntates meas in eis.

Multiplicatae sunt infirmitates eorum: postea acceleraverunt.

Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus: nec memor ero nominum eorum: per labia mea.

Dominus, pars hereditatis meae et castrois mei: tu es, qui restitues hereditatem meam mihi.

Funes ceciderunt mihi in praeclearis: et non enim hereditas mea praecleara est mihi.

Benedicam Dominum, qui mihi tribuit intellectum: tamper, et usque ad noctem, increperunt me renes mei.

Providebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam a dextera est mihi, ne commovear.

Propter hoc letatum est cor meum, et exultavit lingua mea: et tamper, et usque ad noctem, increperunt me renes mei.

Quoniam non dereliquis animam meam in inferno: nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.

Notas mihi fecisti vias vitae, adimplebis me letitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua usque: in finem.

PSALMUS XVI

ORATIO DAVID.

Et audi, Domine, iustitiam meam: et intende deprecationem meam.

Auribus percipe orationem meam: non in labiis dolosis.

De vultu tuo iudicium meum producat: oculi tui videant aequitates.

Probasti cor meum: et non est inventa in me iniquitas.

Ut non loquatur os meum opera hominum: propter verba laborum tuorum, ego custodivi vias duras.

Perfice gressus meos in sentis tuis: ut non moveantur vestigia mea.

1. Obelam hunc, et qui infra proximo occurrit sexto versu idem ms. et Cari oblio praesermitunt, et e cuius etiam ragione versiculi dingsolm Palat. apponit.

2. Idem ms. insuper autem, et usque ad noctem increperunt me, etc. quo modo initio mere Augustinianus apographum esse se prodit.

3. Iterum ex Augustini psalterio, quocum unico

Sanctis qui in terra sunt ejus, iustificavit omnes voluntates meas inter illos [Ms. in illis].

Multiplicatae sunt enim [Ms. tac. enim] infirmitates eorum: postea acceleraverunt.

Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus: nec memor ero nominum [Ms. omnium] illorum, per labia mea.

Dominus, pars hereditatis meae et castrois mei: tu es qui restitues [Ms. restitues] mihi hereditatem meam.

Funes ceciderunt mihi in praeclearis: etenim hereditas mea praecleara est mihi.

Benedicam Dominum, qui mihi tribuit intellectum: insuper, et usque ad noctem, increperant me renes mei.

Providebam Dominum in conspectu meo, semper: quoniam a dextera est mihi, ne commovear.

Propter hoc delectatum est cor meum, et exultavit lingua mea: insuper et caro mea requiescet in spe.

Quoniam non dereliquis animam meam in inferno [Ms. infernum]: nec [Ms. neque] dabis sanctum tuum videre corruptionem.

Notas mihi fecisti vias vitae, adimplebis me letitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua, usque in finem.

ORATIO DAVID [Ms. Ipsi David].

Exaudi, Domine [Ms. Deus], iustitiam meam: intende deprecationem meam.

Auribus percipe orationem meam, non in labiis dolosis: de [Ms. a] vultu tuo iudicium meum producat: oculi mei videant aequitatem.

Probasti cor meum, et visitasti nocte: igne me examinasti: et non est inventa in me iniquitas.

Ut non loquatur os meum opera hominum: propter verba laborum tuorum, ego custodivi vias duras.

Perfice gressus meos in sentis tuis: ut non moveantur vestigia mea.

facit Veronensis codici iucunlatum pro delectatum.

4. Denno ad verbum cum uno Augustino Veronens. habet ms. invari numero, delectatio.

5. Idem, qui etiam cum a castrois omnibus, nunquam ab Augustino abluat, ad perficienda legit pro perfice.

Ego clamavi, quoniam exaudisti me, Deus: inclina aurem tuam mihi: et exaudi verba mea.

Mitifica misericordias tuas, et qui: saltem facies sperantes in te, a resistentibus dextera tua.

Castodi me, Domine [Ms. tac. Domine], ut pupillam oculi.

Sub umbra alarum tuarum protege me, a facie impiorum, qui me affecerunt.

Inimici mei animam meam circumdederunt: adipem suum concluserunt: os eorum locutum est superbia.

Projicientes me, nunc circumdederunt me: oculos suos statuerunt declinare in terram.

Susciperunt me, sicut leo paratus ad praedam: et sicut cubilus leonis habitans in abditiis.

Et ego: surge, Domine, praeveni eum, et supplantata eum, eripe animam meam ab impio: fraxura tuam ab inimicis manus tua.

Domine, a paucis de terra divide eos in vita eorum: de absconditis tuis adimpleas [Al. repleas] eis: et sicut leo paratus ad praedam, et sicut cubilus leonis habitans in abditiis.

Domine, a paucis de terra divide eos in vita eorum: de absconditis tuis adimpleas [Al. repleas] eis: et sicut leo paratus ad praedam, et sicut cubilus leonis habitans in abditiis.

Domine, a paucis de terra divide eos in vita eorum: de absconditis tuis adimpleas [Al. repleas] eis: et sicut leo paratus ad praedam, et sicut cubilus leonis habitans in abditiis.

Domine, a paucis de terra divide eos in vita eorum: de absconditis tuis adimpleas [Al. repleas] eis: et sicut leo paratus ad praedam, et sicut cubilus leonis habitans in abditiis.

Domine, a paucis de terra divide eos in vita eorum: de absconditis tuis adimpleas [Al. repleas] eis: et sicut leo paratus ad praedam, et sicut cubilus leonis habitans in abditiis.

PSALMUS XVII

IN FINEM, VERBO DOMINI DAVID, QUI LOCUTUS EST DOMINO VERBA CANTICIS IEREMIAE, IN DIE QUAE ERIPUIT EUM DOMINUS DE MANU OBABAE INHILICORUM EJUS, ET DE MANU SAUL, ET DIXIT:

Diligam te, Domine, fortitudo mea: Dominus firmamentum meum, et refugium meum, et liberator meus.

Deus meus, adjutor meus, et sperabo in eum.

Protector meus, et cornu salutis meae: et susceptor meus.

Laudans inconvulso Dominum: et ab inimicis meis salvus ero.

1. Item hic et ad desquam locum verum in libri alio Palatin. plus habet dimidiatum: carum vero cum ipso, tum Caru, eo, qui subsequitur, chelo.

2. Palatin. de manu Saul, et de manu inimicorum ejus, et illi, etc.

3. In eodem diapsolm hic annotatur.

4. Et hoc in Augustinianum probat Veronens. cod. quod in Ieremias pro sub umbra, cum solo legit Augustino.

5. Idem unice juxta Augustinum, in oculis: et

Ego clamavi, quoniam exaudisti me, Deus: inclina aurem tuam mihi, et exaudi verba mea.

Mitifica misericordias tuas: qui salvos facis sperantes in te, a resistentibus dextera tua.

Castodi me, Domine [Ms. tac. Domine], ut pupillam oculi: sub umbra alarum tuarum protege me, a facie impiorum, qui me affecerunt.

Inimici mei animam meam circumdederunt: adipem suum concluserunt: os eorum locutum est superbia.

Projicientes me, nunc circumdederunt me: oculos suos statuerunt declinare in terram.

Susciperunt me, sicut leo paratus ad praedam: et sicut cubilus leonis habitans in abditiis.

Et ego: surge, Domine, praeveni eum, et supplantata eum, eripe animam meam ab impio: fraxura tuam ab inimicis manus tua.

Domine, a paucis de terra divide eos in vita eorum: de absconditis tuis adimpleas [Al. repleas] eis: et sicut leo paratus ad praedam, et sicut cubilus leonis habitans in abditiis.

Domine, a paucis de terra divide eos in vita eorum: de absconditis tuis adimpleas [Al. repleas] eis: et sicut leo paratus ad praedam, et sicut cubilus leonis habitans in abditiis.

Domine, a paucis de terra divide eos in vita eorum: de absconditis tuis adimpleas [Al. repleas] eis: et sicut leo paratus ad praedam, et sicut cubilus leonis habitans in abditiis.

Domine, a paucis de terra divide eos in vita eorum: de absconditis tuis adimpleas [Al. repleas] eis: et sicut leo paratus ad praedam, et sicut cubilus leonis habitans in abditiis.

Domine, a paucis de terra divide eos in vita eorum: de absconditis tuis adimpleas [Al. repleas] eis: et sicut leo paratus ad praedam, et sicut cubilus leonis habitans in abditiis.

Domine, a paucis de terra divide eos in vita eorum: de absconditis tuis adimpleas [Al. repleas] eis: et sicut leo paratus ad praedam, et sicut cubilus leonis habitans in abditiis.

IN FINEM, VERBO DOMINI DAVID, QUI [Ms. Ipsi David] LOCUTUS EST DOMINO VERBA CANTICIS IEREMIAE, IN DIE QUAE ERIPUIT EUM DOMINUS DE MANU SAUL, [Ms. cum Gallic.] ET DE MANU OBABAE INHILICORUM EJUS ET DIXIT:

Diligam te, Domine, virtus mea: Dominus firmamentum meum, et refugium meum, et liberator meus.

Deus meus, adjutor meus, et sperabo in eum.

Protector meus, et cornu salutis meae: et susceptor meus.

Laudans inconvulso Dominum, et ab inimicis meis salvus ero.

6. Todem eodem continenter repolito, et est tamen hic eodem Veronensis cod. et Augustini, quo a reliquis omnibus vacat, isolio: Dominus, perdens de terra, disperdit eos in vita eorum: et de, etc.

7. Ms. Veronens. cum uno Augustino, reliquis parvulis ejus. Ego autem in tua iustitia appere [pro appere] in conspectu tuo: saturabor, etc.

8. Idem ex Augustino, et redemptor meus.

Circumdederunt me dolores mortis: et torrentes iniquitatis conturbaverunt me.

Dolores inferni circumdederunt me: praetorquerunt me laquei mortis.

-+ Et: in tribulatione mea invocavi Dominum: et ad Deum meum clamavi.

-+ Et ca: audienti de templo sancto suo vocem meam, et clamor meus in conspectu ejus introiit in aures ejus.

Comata est, et contremuit terra: et fundamenta montium conturbata sunt et commota sunt, quoniam iratus est eis Deus.

Ascendit fumus in ira ejus: et ignis a facie ejus exarsit, carbones succensi sunt ab eo.

Inclinavit caelos, et descendit: et respexit sub pedibus ejus.

Et ascendit super Cherubim, et volavit: volavit super pennas ventorum.

+ Et: posuit tenebras, latibulum suum: in circuitu ejus tabernaculum ejus, tenebrosa aqua in nubibus aëris.

Pro fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, grando et carbones ignis.

Et innotuit de celo Dominus: et Altissimus delicti vocem suam: et grando et carbones ignis.

Et misit sagittas suas, et dissipavit eos: fulgura multiplicavit, et conturbavit eos.

Et apparuerunt fontes aquarum: et revelata sunt fundamenta orbis: et terrarum.

Ab increpatione tua, Domine, ab inspiratione spiritus irae tuae.

Misit de summo, et accepit me: et assumpsit me de aquis multis.

Eripuit me de inimicis meis fortissimis, et ab his, qui oderunt me: quoniam confortati sunt super me.

1. Aberrat obelus, inaequo et copula, qui originibus alii libri afflicti: infra litoria alia eorundem quo commendatur, ut est paulo post introiit pro introiit: tum et fundamenta, etc. cum decessit et copula etc.

2. Sagittis me, coela pronuntat propositionem in asterisco: et in: tribulatione mea, etc. Alii nullum signum adhibent: sicut nec editio Romana Cari. Mart.

3. Non bene fulget hic in editione Cari inago obelus. Neque vero abfuit apud LXX. praesens vermiculus: sed repulsi ejusdem, juxta quod docuit Hieronymus epist. amplius laudata in nostris annota-

Circumdederunt me gemitas [Ms. dolores] mortis: et torrentes iniquitatis conturbaverunt me.

Dolores inferni circumdederunt me: et [Ms. lae. et] praetorquerunt me laquei mortis.

Et in tribulatione [Ms. pressura] mea invocavi Dominum: et ad Deum meum clamavi.

Et exaudivit de templo sancto suo, vocem meam, et clamor meus in conspectu ejus introiit in aures ejus.

Et commota est, et contremuit terra: fundamenta montium conturbata sunt et commota sunt: quoniam iratus est eis Deus.

Ascendit fumus in ira ejus: et ignis a facie ejus exardescit [Ms. exardescat], carbones succensi sunt ab eo.

Et inclinavit caelos [Ms. caelum], et descendit: et caligo sub pedibus ejus.

Et ascendit super Cherubim, et volavit: volavit super pennas ventorum.

Et posuit tenebras, latibulum suum: in circuitu ejus tabernaculum ejus, tenebrosa aqua in nubibus aëris.

Pro fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, grando et carbones ignis.

Et innotuit de celo Dominus: et Altissimus dedit vocem suam.

Misit sagittas suas, et dissipavit eos: fulgura multiplicavit, et conturbavit eos.

Et apparuerunt fontes aquarum: et revelata sunt fundamenta orbis terrae.

Ab increpatione tua, Domine, ab inspiratione spiritus irae tuae.

Misit de summo, et accepit me: et assumpsit me de multitudine aquarum.

Eripuit [Ms. eruit] me de inimicis meis fortissimis, et ab his qui oderunt me: quoniam confortati sunt super me.

libris: Et quaeritis, inquit, cur Gemitas istum verendum secundo non habeat, interpositis duobus versibus? Sed sciendum, quia de Hebraico et de Theodotionis editione in Septuaginta interpretibus sub asterisco additum est. Mart.

4. Diximus et paulo superius, quod est in Hebraeo וְיָרֵד, non obtemperante, sed terrarum orbem significare: atque adeo hunc posse obelus induci. Palatinus paulo post et vocatum verum pronunt, misit de summo, et et: accepit me.

5. Veronensis ms. juxta Augustinum, et emisit sagittas, et dissipavit eos, et comecationes multiplicavit.

Praevenerunt me in die afflictionis meae, et factus est Dominus protector meus:

Et eluxit me in latitudinem: saluum me fecit, quoniam voluit me.

-+ Et: retribuisti mihi Dominus secundum justitiam manuum: et secundum puritatem manuum mearum retribuisti mihi.

Quia custodivi vias Domini: nec impia gessi a Deo meo.

Quoniam omnia judicia ejus in conspectu meo: et justitias ejus non repuli a me.

Et ero immaculatus coram eo: et observabo me ab iniquitate mea.

Et retribuisti mihi Dominus secundum justitiam manuum: et secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum ejus.

Cum sancto sanctus eris, et cum viro innocente innocens eris.

+ Et: cum electo electus eris: et cum perverso, perversioris.

Quoniam tu populum humilem saluum facies: et oculos superbiorum humiliabis.

Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine Deus meus, illumina tenebras meas.

Quoniam in te eripiar a tentatione: et in Deo meo transgrediar murum.

Deus + meus, impolluta via ejus: eloquia Domini, igne examinata: et protector est omnium sperantium in se.

Quoniam quis Deus praeter Dominum? Aut quis Deus, praeter Deum nostrum?

Deus, qui praecinxit me virgine, et posuit immaculatam viam meam.

Qui perfecit pedes meos, tanquam cervorum: et super excelsa statura mea.

Qui docet manus meas ad proelium: et + posuisti ut arcum aëreum, brachia mea.

Praevenerunt me in die afflictionis meae, et factus est Dominus protector meus: et eluxit me in latitudinem, saluum me fecit, quoniam voluit me.

Et retribuisti mihi Dominus secundum justitiam meam, et secundum innocentiam [Ms. puritatem] manuum mearum retribuisti mihi.

Quia custodivi vias Domini: nec impia gessi a Deo meo.

Quoniam omnia judicia ejus, in conspectu meo sunt: semper: et justitiam ejus non repuli a me.

Et ero immaculatus coram eo: et observabo me ab iniquitate mea.

Et retribuisti mihi Dominus secundum justitiam meam: et secundum innocentiam [Ms. puritatem] manuum mearum, in conspectu oculorum ejus.

Cum sancto sanctus eris, et cum viro innocente innocens eris: et cum electo electus eris, et cum perverso, subvertentis [Ms. perversus] eris.

Quoniam tu populum humilem saluum facies: et oculos superbiorum humiliabis.

Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine Deus meus, illumina tenebras meas.

Quoniam in te eripiar a tentatione: et in Deo meo transgrediar murum.

Deus meus, impolluta [Ms. immaculata] via ejus: eloquia Domini, igne examinata: et protector est omnium sperantium in se.

Quoniam quis Deus praeter Dominum? Aut quis Deus, praeter Deum nostrum?

Deus, qui praecinxit [Ms. praecingit] me virgine: posuit immaculatam viam meam.

Qui perfecit pedes meos, tanquam cervi: et super excelsa statura [Ms. statuens] mea.

Qui docet manus meas ad proelium [Ms. in proelio] et posuit ut [Ms. et posuisti] arcum aëreum, brachia mea.

1. Desideratur in Palatino ms. et vocula

2. Rescripsit in quoque manus in eodem codice et quis, pro est, etc. Gressu istum est est. E regione versiculi dispositum insuper annotatur.

3. Palatinus ms. posuit, sequitur tamen manu

4. Duo idem libri Veronensis et Augustina. firmamentum meum, et max erant, sive erant me, pro saluum me fecit.

5. Tacet in Veronensi ms. saepe, ut et in Augustiniana melioris notae libris: tum justitias pro

justitiam legitur et quod subsequenti versu ad verbum observabo additur me, rursus legitur.

6. Adhuc in eodem ms. iterum retribuisti mihi, quod sequitur manus cum hic, tum in adversa Graeca columna delevit ad Augustinianam exemplar: se eius istam in codice Alexandrinae nuper editione aliquo praenotari sigilo delibuisse, cum manifesto abundet.

7. Reciderat antiquari error postremum hoc verbum in Veronensis. ms. in quo illuminabis utro-

In omnem terram exiit sonus eorum : et in fines orbis : et in terram : verba eorum.

— In : sola posuit tabernaculum suum : et tunc, tanquam sponsus, procedens de thalamo suo.

Exsultavit, ut gigas, ad currendam viam : et a summo caelo egressio ejus.

Et occursum ejus, usque ad summum ejus : nec est qui se abscondat a calore ejus.

Lex Domini immaculata, convertens animas : testimonium Domini fidele : sapientiam prestans parvulis.

Justitia Domini recta,ustificans corda : praeceptum Domini lucidum, illuminans oculos.

Timor Domini sanctus, permanens in saeculum : et saeculi : iudicia Domini vera, justificata in semetipsis.

Desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum : et dulciora super mel et favum.

Et enim : servus tuus custodit ea : in custodiendis illis retribuit multa.

Delicta quis intelligit? Ab oculis : et meo : munda me : et ab alienis parce sermo tuo.

Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero : et emundabor a delicto maximo.

— Et : erunt, ut complacent eloquia oris mei : et meditatio cordis mei in conspectu tuo : et saepe : Domine, adiutor meus, et redemptor meus.

PSALMUS XIX.

IN FINEM. PSALMUS DAVID.

Exaudi te Dominus, in die tribulationis : et protegat te nomen Dei Jacob.

1. Valens qui superius, nec nomen dicitur, quod est in Hebraeo 722, non orbem, vel terram orbem significare. Qui subsequitur orbis in Palatino ms. et apud Carum desideratur.

2. Aditum reperit hic, sub voce pronomen suum, Hieron. ms. Carantensis habet adhuc idem verum orbem cum spatio vacuo in hunc modum : ad currendam viam + : a summo, etc. Hoc verbum exaravit forte s. doctore psalterium emendans, quia Hebraei se Astraei eodem legit sine pronominis suum. Manu.

— Hieronymi huius vero exemplaria vulgata praeponunt *domine* : quia de rebus Sanctianae et Fredeleanae. Et dicitur, inquit, quod in Graeco suum non habuit : sed hoc non sub verum oblitum reperimus, et in Hebraeo non esse manifestum est. Servat et Palatinus ms. Hebraeo hoc loco indubi oboli se pronominis : quibus autem Carantensis pater Martianum orbem illum, et spatium reponit praeponit verbum. Item in e regione subsequente versicali idem Palatinus *diapsalma* annotat.

In omnem terram exiit [Ms. exiit] sonus eorum : et in fines orbis terra verba eorum.

In sole posuit tabernaculum suum : et ipse, tanquam sponsus, procedens de thalamo suo.

Exsultavit, ut gigas, ad currendam viam : a summo caelo egressio ejus : et occursum ejus, usque ad summum ejus, nec est qui se abscondat a calore ejus.

Lex Domini irreprehensibilis [Ms. immaculata], convertens animas : testimonium Domini fidele, sapientiam prestans parvulis.

Justitia Domini recta, ustificans corda : praeceptum Domini lucidum, illuminans oculos.

Timor Domini sanctus permanet in saeculum saeculi : iudicia Dei [Ms. Domini] vera, justificata in semetipsis.

Desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum : et dulciora super mel et favum.

Nam et servus tuus custodit ea : in custodiendo illa retribuit multa.

Delicta quis intelligit? Ab oculis meis munda me, Domine : et ab alienis parce sermo tuo.

Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, et emundabor a delicto maximo.

Et erunt, ut complacent eloquia oris mei : et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Domine, adiutor meus, et redemptor meus.

PSALMUS DAVID [Ms. IN FINEM PSALMUS IPSI DAVID].

Exaudi te Dominus, in die tribulationis : et protegat te nomen Dei Jacob.

3. Palatinus ms. orbem hunc omittit : Carus vocem quoque *eam* transverberat. Ad oram libri in eodem ms. *diapsalma* carus adhibetur.

4. Minus iterum bene Palatinus ms. et Carus hanc orbem peremerunt.

5. Verba in finem, idem ms. tacet.

6. Idem, sicut gigas ad currendam viam, a summo caeli, etc. usque ad summum caeli, e non est, etc. ex Augustino.

7. Minus numero Augustinus, et qui cum exaravit codex Veronensis, cor legant, et mox eadum permanens, pro sanctus permanet, et justificata in delictis, pro in semetipsis. Quod vero deinde legitur in eodem codice, lapide pretiosum mundum, pro multum, editoris potius quam ms. error in legendo est. Quisquis *etiam* et *servus tuus custodit ea*, etc.

8. Rectissime emendatio Augustino *dominata*, id est, *delicta*, quemadmodum et Veronensis ms. testat : tum mundabor a delicto maximo, ex eodem.

Mittat tibi auxilium de sancto : et de Sion tuetur te.

Memor sis omnis sacrificii tui : et holocaustum tuum pingue fiat. DIAPSALMA.

Tribuat tibi secundum cor tuum : et omne consilium tuum confirmet.

Latabimur in salutare tuo : et in nomine Dei nostri magnificabimur.

Impleat Dominus omnes petitiones tuas : neque cognovi, quoniam saluum fecit Dominus Christum suum.

Exaudiet illum de caelo sancto suo : in potentibus salus dextera ejus.

Hi in curribus, et hi in equis : nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.

Ipsi obligati sunt, et ceciderunt : nos autem resurreximus et erecti sumus.

Domine, saluum fac regem : et ex : audi nos in die qua invocaverimus : et te.

PSALMUS XX.

IN FINEM. PSALMUS DAVID.

Domine, in virtute tua letabitur rex : et super salutem tuam exultabit vehementer.

Desiderium cordis ejus tribuisti ei : et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum. DIAPSALMA.

Quoniam prevenisti eum in benedictionibus dulcedinis : posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso.

Vitam petiit a te, et : tribuisti ei longitudinem dierum, in saeculum et in saeculum : et saeculi :

Magna est gloria ejus in salutare tuo : gloriam et : magnum : decorem impones super eum.

Quoniam dabis eum in benedictionem, in saeculum : et saeculi : ustificabis eum in gaudio cum vultu tuo.

1. Verba in finem in Palatino ms. non sunt. Mox exsultavit, pro exultabit, sequitur minus respondit. Denique *disponimus* pro *provenimus*.

2. Hic docet quem ad Palatin. cod. filium orbem profectum et vocem, qua in Hebr. quoque textu tant. Paulo etiam post ad verbum *impones*, propositum non in de more idem ms. veni jugulati.

3. Restius iterum Veronensis ms. et Augustinus nomen *Domini* hic omittunt.

4. De quo ex Augustino Veronensis ms. *consilium tuum* compleat. *Exultabimus in salutare*, etc.

Mittat tibi auxilium de sancto : et de Sion tuetur te.

Memor sis Dominus omnis sacrificii tui : et holocaustum tuum pingue fiat [Ms. facial].

DIAPSALMA.

Tribuat tibi Dominus secundum cor tuum : et omne consilium tuum confirmet.

Latabimur in salutare tuo : et in nomine Domini Dei nostri magnificabimur.

Impleat Dominus omnes petitiones tuas, nunc cognovi, quoniam saluum faciet [Ms. fecit] Dominus Christum suum : et exaudiet illum de caelo sancto suo, in potentibus salus dextera ejus.

Hi in curribus, et hi in equis : nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.

Ipsi obligati sunt, et ceciderunt : nos autem resurreximus, et erecti sumus.

Domine, saluum fac regem : et exaudi nos in die qua invocaverimus te.

IN FINEM. PSALMUS DAVID [Ms. IPSI DAVID].

Domine, in virtute tua letabitur rex : et super salutem tuam exultabit vehementer.

Desiderium anime ejus tribuisti ei : et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum. DIAPSALMA.

Quoniam prevenisti eum in benedictionibus dulcedinis : posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso.

Vitam petiit a te : tribuisti ei longitudinem dierum, in saeculum saeculi.

Magna est gloria ejus in salutare tuo : gloriam et magnum decorem impones super eum.

Quoniam dabis eum in benedictionem, in saeculum saeculi : ustificabis eum in gaudio cum vultu tuo.

5. Veronensis ms. *delicta* ei, et *confutatem* labiorum ejus non profecti ei, et Augustinus psalterio, ut anni *delicta* que sequuntur omnia.

6. Idem libri *petiit* et *dedit* ei *longitudinem dierum in aeternum, et in saeculum saeculi* : tum in salute tua pro salutare, etc.

7. Bursium ex Augustino idem ms. *dabis* ei benedictionem, et cum gaudio pro in, etc. *significat* in Dominum.

In omnem terram exiit sonus eorum : et in fines orbis : et in terram : verba eorum.

— In : sola posuit tabernaculum suum : et tunc, tanquam sponsus, procedens de thalamo suo.

Exsultavit, ut gigas, ad currendam viam : et summo caelo egressus ejus.

Et occursum ejus, usque ad summum caelum : nec est qui se abscondat a calore ejus.

Lex Domini immaculata, convertens animas : testimonium Domini fidele : sapientiam prestans parvulis.

Justitia Domini recta,ustificans corda : praeceptum Domini lucidum, illuminans oculos.

Timor Domini sanctus, permanens in saeculum : et saeculi : iudicia Domini vera, justificata in semetipsis.

Desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum : et dulciora super mel et favum.

Et enim : servus tuus custodit ea : in custodiendis illis retribuit multa.

Delicta quis intelligit? Ab oculis : et meis : munda me : et ab alienis parce sermo tuo.

Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero : et emundabor a delicto maximo.

— Et enim : erunt, ut complacant eloquia oris mei : et meditatio cordis mei in conspectu tuo : et semper : Domine, adiutor meus, et redemptor meus.

PSALMUS XIX.

IN FINEM. PSALMUS DAVID.

Exaudi te Dominus, in die tribulationis : et protegat te nomen Dei Jacob.

1. Valens qui superius, nec nomen dicitur, quod est in Hebraeo 722, non orbem, vel terram orbem significare. Qui subsequitur orbis in Palatino ms. et apud Carum desideratur.

2. Aditum reperit hic, sub voce pronomen suum, Hieron. ms. Carantensis habet adhuc idem verum orbem cum spatio vacuo in hunc modum : ad currendam viam + : a summo, etc. Hoc verbum exaravit forte s. doctore psalterium emendans, quia Hebraei se Astraei eodem legit sine pronominis suum. Manu.

— Hieronymi huius vero exemplaria vulgata pronomen suum : quia de reat Samiam et Fredelem : Et dicitis, inquit, quod in Graeco suum non habent : sed hoc non sub verum oblitum reperimus, et in Hebraeo non esse manifestum est. Servat et Palatinus ms. Hebraeo hoc loco indubi oboli se pronominis : quibus ante Carantensis pater Martianum orbem illum, et spatium resposito pronominis suum. Item in e regione subsequente versicali idem Palatinus diapsaltes annotat.

In omnem terram exiit [Ms. exiit] sonus eorum : et in fines orbis terra verba eorum.

In sole posuit tabernaculum suum : et ipse, tanquam sponsus, procedens de thalamo suo.

Exsultavit, ut gigas, ad currendam viam : a summo caelo egressus ejus : et occursum ejus, usque ad summum caelum, nec est qui se abscondat a calore ejus.

Lex Domini irreprehensibilis [Ms. immaculata], convertens animas : testimonium Domini fidele, sapientiam prestans parvulis.

Justitia Domini recta, ustificans corda : praeceptum Domini lucidum, illuminans oculos.

Timor Domini sanctus permanet in saeculum saeculi : iudicia Dei [Ms. Domini] vera, justificata in semetipsis.

Desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum : et dulciora super mel et favum.

Nam et servus tuus custodit ea : in custodiendo illa retribuit multa.

Delicta quis intelligit? Ab oculis meis munda me, Domine : et ab alienis parce sermo tuo.

Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, et emundabor a delicto maximo.

Et erunt, ut complacant eloquia oris mei : et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Domine, adiutor meus, et redemptor meus.

PSALMUS DAVID [Ms. IN FINEM PSALMUS IPSI DAVID].

Exaudi te Dominus, in die tribulationis : et protegat te nomen Dei Jacob.

3. Palatinus ms. orbem hunc omittit : Carus vocem quoque cum transverberat. Ad oram libri in eodem ms. diapsaltes carum desideratur.

4. Minus iterum bene Palatinus ms. et Carus hanc orbem petierunt.

5. Verba in finem, idem ms. tacet.

6. Idem, sicut gigas ad currendam viam, a summo caelo, etc. usque ad summum caelum, e non est, etc. ex Augustino.

7. Minus numero Augustinus, et qui cum exaravit codex Veronensis, cor legant, et mox eadum permanentes, pro sanctus permanet, et justificata in delictis, pro in semetipsis. Quod vero deinde legitur in eodem codice, lapide pretiosum mundum, pro multum, editoris potius quam ms. error in legendo est. Quisq. eorum et servus tuus custodit ea, etc.

8. Rectissime emendatio Augustino dominata, id est, delicta, quemadmodum et Veronensis ms. restat : tum mundabor a delicto maximo, ex eodem.

Mittat tibi auxilium de sancto : et de Sion tuetur te.

Memor sis omnis sacrificii tui : et holocaustum tuum pingue fiat. DIAPSALMA.

Tribuat tibi secundum cor tuum : et omne consilium tuum confirmet.

Latabimur in salutare tuo : et in nomine Dei nostri magnificabimur.

Impleat Dominus omnes petitiones tuas : neque cognovi, quoniam saluum fecit Dominus Christum suum.

Exaudiet illum de caelo sancto suo : in potentibus salus dextera ejus.

Hi in curribus, et hi in equis : nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.

Ipsi obligati sunt, et ceciderunt : nos autem resurreximus et erecti sumus.

Domine, saluum fac regem : et ex : audi nos in die qua invocaverimus : et te.

PSALMUS XX.

IN FINEM. PSALMUS DAVID.

Domine, in virtute tua letabitur rex : et super salutem tuam exultabit vehementer.

Desiderium cordis ejus tribuisti ei : et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum. DIAPSALMA.

Quoniam prevenisti eum in benedictionibus dulcedinis : posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso.

Vitam petiit a te, et : tribuisti ei longitudinem dierum, in saeculum et in saeculum : et saeculi :

Magna est gloria ejus in salutare tuo : gloriam et : magnum : decorem impones super eum.

Quoniam dabis eum in benedictionem, in saeculum : et saeculi : ustificabis eum in gaudio cum vultu tuo.

1. Verba in finem in Palatino ms. non sunt. Mox exsultavit, pro exultabit, sequitur minus respondit. Denique diapsaltes praetermittitur.

2. Hic docet quem ad Palatin. cod. filium orbem profectum et voculus, qui in Hebr. quoque textu tant. Paulo etiam post ad verbum impones, praepositionem in de more idem ms. veni jugulata.

3. Restat iterum Veronensis ms. et Augustinus nomen Domini hic similitud.

4. De quo ex Augustino Veronensis ms. consilium tuum compleat. Exultabimus in salutare, etc.

Mittat tibi auxilium de sancto : et de Sion tuetur te.

Memor sis Dominus omnis sacrificii tui : et holocaustum tuum pingue fiat [Ms. facial].

DIAPSALMA.

Tribuat tibi Dominus secundum cor tuum : et omne consilium tuum confirmet.

Latabimur in salutare tuo : et in nomine Domini Dei nostri magnificabimur.

Impleat Dominus omnes petitiones tuas, nunc cognovi, quoniam saluum faciet [Ms. fecit] Dominus Christum suum : et exaudiet illum de caelo sancto suo, in potentibus salus dextera ejus.

Hi in curribus, et hi in equis : nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.

Ipsi obligati sunt, et ceciderunt : nos autem resurreximus, et erecti sumus.

Domine, saluum fac regem : et exaudi nos in die qua invocaverimus te.

IN FINEM. PSALMUS DAVID [Ms. IPSI DAVID].

Domine, in virtute tua letabitur rex : et super salutem tuam exultabit vehementer.

Desiderium anime ejus tribuisti ei : et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum. DIAPSALMA.

Quoniam prevenisti eum in benedictionibus dulcedinis : posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso.

Vitam petiit a te : tribuisti ei longitudinem dierum, in saeculum saeculi.

Magna est gloria ejus in salutare tuo : gloriam et magnum decorem impones super eum.

Quoniam dabis eum in benedictionem, in saeculum saeculi : ustificabis eum in gaudio cum vultu tuo.

5. Veronensis ms. dediti ei, et confortatem labiorum ejus non privasti ei, et Augustinus psalterio, ut anni dextera que sequuntur omnia.

6. Idem libri petiit et dediti ei longitudinem dierum in aeternum, et in saeculum saeculi : tum in salute tua pro salutare, etc.

7. Bursium ex Augustino idem ms. dabis ei benedictionem, et cum gaudio pro in, etc. signum, sperat in Dominum.

Quoniam rex speravit in Domino: et in misericordia Altissimi non commovebitur.

Inimicus tuus tuos conturbabit: et dexteram tuam inveniat: et omnes, qui te oderunt.

Pones eos, ut clibanum ignis, in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, et decorabit eos ignis.

Fructum cornu de terra perdes: et semen fornum a filiis hominum.

Quoniam declinaverunt in te mala: cogitaverunt consilium, quae non poterunt stabilire.

Quoniam pones eos dorsum: in reliquiis tuis preparabis vultum fornum.

Exaltare, Domine, in virtute tua: cantabimus et psallemus virtutes tuas.

PSALMUS XXI.

IN FINEM, PRO ASSUMPTIONE MARYTINA, PSALMUS DAVID.

Deus, Deus meus, et rapies in me: quare me dereliquisti? longe a salute mea verba delictorum meorum.

Deus meus, clamabo per diem, et non exaudies: et nocte, et non ad insipientium iudicium.

Tu autem in sancto habitas, Ius Israel, in te speraverunt patres nostri: speraverunt, et liberasti eos.

Ad te clamaverunt, et salvi facti sunt: in te speraverunt, et non sunt confusi.

Ego autem sum vermis, et non homo, opprobrium hominum, et obiectio plebis.

Omnes videntes me, derisorum me: locuti sunt libris, et: moverunt caput.

Speravit in Domino, eripuit eum: saltem faciat eum, quoniam vult eum.

Quoniam tu es, qui extraxisti me de ventre: spes mea ab uberibus matris meae, in te projectus sum ex utero.

De ventre matris meae, Deus meus es tu: ne discesseris: et a me.

1. Carus et Palatin. ms. finalia puncta qui relativa praeparant.

2. Pro hic asterisco M, scriptoriam errore positus est abiesis et in m. Sorbonico, qui haec signa minio representat cum duobus jarnetis consequentibus. Marc.

Quoniam rex speravit in Domino: et in misericordia Altissimi non commovebitur.

Inveniat [Ms. invenitur] manus tua omnibus inimicis tuis: et dextera tua inveniat omnes qui te oderunt.

Pones eos, ut [Ms. in] clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit [Ms. conturbavit] eos, et devorabit [Ms. devoravit] eos ignis.

Fructum eorum de terra perdes: et semen eorum a filiis hominum.

Quoniam declinaverunt in te mala: cogitaverunt consilium, quod non poterunt stabilire.

Quoniam pones² eos dorsum: in reliquiis tuis preparare vultum fornum.

Exaltare, Domine, in virtute tua: cantabimus et psallemus virtutes tuas.

IN FINEM, PRO ASSUMPTIONE [Ms. SUCCESSIONE] MARYTINA, PSALMUS DAVID [Ms. PSI DAVID].

Deus, Deus meus, respice in [Ms. tacet in] me, quare me dereliquisti? Longe a salute mea, verba d' delictorum meorum.

Deus meus, clamabo¹ per diem, nec exaudies: in nocte, et non ad insipientium iudicium.

Tu autem in sancto habitas, Ius Israel, in te speraverunt patres nostri: speraverunt, et liberasti [Ms. eruisit] eos.

Ad te clamaverunt, et salvi facti sunt: in te speraverunt, et non sunt confusi.

Ego autem sum vermis, et non homo: opprobrium hominum, et obiectio plebis.

Omnes qui² videbant me, aspernabantur me: locuti sunt libris, et moverunt caput.

Speravit in Domino, eripuit [Ms. eravit] eum: saltem faciat eum, quoniam vult [Ms. voluit] eum.

Quoniam tu es, qui abstraxisti [Ms. extraxisti] me de ventre, spes mea ab uberibus matris meae, in te factus sum ex utero: de ventre matris meae, Deus meus es tu.

3. Tacet idem ms. pronomen eum, tum praeparatis legit pro praeparare.

4. Addit ex Augustino Veronensis ms. vocales ad te: max et nocte pro in nocte legit.

5. Idem cum August. ms. qui conspiciebant me, subieciabant me, et locuti sunt in libris.

Quoniam tribulatio proxima est: quoniam non est, qui adjuvet.

Circumdederunt me vituli multi: tauri pingues obsecerunt me.

Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapient et rugiens.

Sicut aqua, effusus sum: et dispersa sunt omnia ossa mea.

Factum est cor meum tanquam cera liquecens, in melle ventris mei.

Aerit tanquam testa, virtus mea, et lingua mea adhaesit faucibus meis: et in pulverem mortis deduxisti me.

Quoniam circumdederunt me canes multi: concilium malignantium obsedit me.

Foderunt manus meas, et pedes meos, diruerunt omnia ossa mea.

Ipsi vero consideraverunt, et conspexerunt me: diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam [Ms. vestimentum meum] miserrunt sortem.

Tu autem, Domine, ne elongeris auxilium tuum a me: ad defensionem meam conspice.

Erue a framma animam meam: et de manu canis unicum meam.

Silva me ex ore leonis: et a cornibus unicornum humilitatem meam.

Narrabo nomina tuum fratribus meis: in medio Ecclesiae laudabo te.

Qui sanctis Dominum laudate eum: universam sciam Jacob, glorificate eum.

Ne discesseris [Ms. discedas] a me, quoniam tribulatio proxima est: [Ms. quoniam] non est, qui adjuvet.

Circumdederunt me vituli multi: tauri pingues obsecerunt me.

Aperuerunt in me os suum, sicut leo rapient et rugiens: sicut aqua, effusa sunt [Ms. effusus] sum, et dispersa sunt omnia ossa mea.

Et [Ms. tacet et] factum est cor meum tanquam cera liquecens, in melle ventris mei.

Exaruit, voluit testa, virtus mea, et lingua mea adhaesit faucibus meis: et in pulverem mortis deduxisti me.

Quoniam circumdederunt me canes multi: concilium malignantium⁴ obsedit me.

Foderunt manus meas et [Ms. tacet et] pedes meos: et diruerunt omnia ossa mea.

Ipsi vero, consideraverunt⁵: et conspexerunt me: diviserunt sibi vestimenta mea: et super vestem meam [Ms. vestimentum meum] miserrunt sortem.

Tu autem, Domine, ne longo⁶ feceris auxilium tuum a me: ad [Ms. in] defensionem meam aspice.

Erue a framma animam meam: et de manu canis unicum meam.

Libera me [Ms. salvum me] fac de ore leonis: et a cornibus unicornum humilitatem meam.

Narrabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiae laudabo [Ms. cantabo] te.

Qui timetis Dominum, laudate eum: universam sciam Jacob⁷, magnificate eum.

1. Regione annotat Palatinus ms. dispartitum.

2. Bestias feram utramque abest a Palatino ms. nomen Deus, et veru, quo confiditur, quemadmodum et in Græco ipso est textus.

3. Hoc o regione, Palatinus us. diaphano apponit.

4. In eodem ms. circumdedit, natus cum August.

5. Adit idem ms. me: tum vestimenta mea pro mea legit, quod aperte mendosum est: et necesse tamen qua ex parte alior, ut no illud suspicaris ossa aut antiquari aut typographi mendium, ita monet ratiocinandum, lege sua non mea.

6. Pines August. et Veronensis ms. feceris. Pro auxilium tuum, quod sequitur, notat Hieronymus epist. ad Sanniam et Fretolan, invenisse eos: Auxilium meum quod, inquit, et ceram est, et ita

corrigendum. Rerora sic ferunt originales libri omnes. Audi tunc quid Veronensis hujus psalterii editio docet, parquam omnia raro aliquid ultra variantes lectiones videt: Pro a me, inquit, S. Hieronymus, in epist. 135, eum legit meum. Eius quidem ac perversio. Hieronymus neque voculis a me respexit, sed pronomen tuum; neque pro eo ipsius corrigendum dixit, sed meum.

7. In Græco leguntur Sannia ac Fretola glorificate. Super quarto istius manit S. Hieronymus: Sciendum, inquit, quod ubiqueque in Græco scriptum est glorificate, Latine interpretor magnificate translulerit, secundum illud quod in Ewodo dicitur: Cantemus Domino, gloriose enim magnificentie est: pro quo in Græco scribitur glorificatus est: sed in Latina sermone si translatur, fit iudicium translatio. Et non emendandis olim psalterium, ubiqueque sensus idem est, veterum

Timent eum omne semen Israel: quoniam non sprevit, neque despicit precem pauperum.

Nec avertit faciem suam a me; et cum clamarem ad eum, exaudivit me.

Apud te laus mea in ecclesia magna: vota mea reddam in conspectu timentium eum.

Ebunt pauperes, et saturabuntur: et exultabunt Dominum, qui respiciunt eum: necesse corda carum in aeternum.

Reminiscetur, et concelebratur ad Dominum universa fines terrarum.

Et adorabunt in conspectu ejus universa gentium.

Quoniam Dominus est regnum, et ipse dominabitur gentium.

Manducaverunt, et adoraverunt omnes divites terrarum: in conspectu ejus cadent omnes, qui descendunt in terram.

Et anima mea illi vivet: et ei amen: meum secretum est.

Annuntiabitur Domino generatio ventura: et annuntiabitur justitiam ejus, populo qui noscitur, quem fecit Dominus.

PSALMUS XXII.

PSALMUS DAVID.

Dominus regit me, et nihil mihi deerit: in loco pascuae, et ibi: me collocavit.

Super aquam reflectionis educavit me: animam meam convertit.

Deluxit me super semitas justitiae, propter nomen suum.

Nam etsi ambularem in medio umbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es.

Interpretum consuetudinem mutare volumus, ne nimia veritate lectoris animum tereremus. De psalterio Romano, id est, Bomanis emendato, haud dubium intelligendum est isto loca: in eo enim superius verbum *inconsuetudine* Latini interpretis, quod Hieronymus mutare voluerat. In posteriori tamen emendatione psalterii Bethlehemi edita, *glorificatione* interpretatum est: nec propheta translatio dicenda est in hoc, cum non precedat ibi adverbium *glorioso*, sicut in versiculo Exodus supra recitato, ubi nimis in hoc legatur: *Glorioso enim glorificatione est, MATH.*

1. Idem ms. tamen clamaverat.

2. Psalterius in, obsequium hunc pretermissit, et

Timent eum omne semen Israel, quoniam non sprevit, neque despicit precem pauperum. [Ms. precem pauperis]: neque avertit faciem suam a me, et cum [Ms. cum] clamarem ad eum, exaudivit me.

Apud te laus tibi in Ecclesia magna: vota mea reddam coram timentibus eum.

Ebunt pauperes, et saturabuntur: et laudabunt Dominum, qui respiciunt eum.

Vivet cor eorum in saeculum saeculi: reminiscetur, et convertentur ad Dominum universi fines terrarum.

Et adorabunt in conspectu ejus omnes [Ms. universae] patrie gentium, quoniam Dominus est regnum, et ipse dominabitur gentium.

Manducaverunt, et adoraverunt omnes divites terrarum: in conspectu ejus precipitent universi [Ms. omnes], qui descendunt in terram.

Et anima mea ipsi vivet [Ms. vivit]: et semen meum serviet illi.

Annuntiabitur Domino generatio ventura, et annuntiabitur celi justitiam ejus populo, qui noscitur, quem fecit Dominus.

PSALMUS DAVID [Ms. IPSI DAVID].

Dominus regit me, et nihil mihi deerit: in loco pascuae, ibi me collocavit.

Super aquam reflectionis educavit me: animam meam convertit.

Deluxit me super semitam justitiae, propter nomen suum.

Nam etsi ambularem in medio umbræ mortis: non timebo mala, quoniam tu mecum es.

qui subsequitur, non ibi, sed in vultu proponit: Carnis utrumque respuit; neuter vero satis bene.

3. Praefat Veronensis ms. *laus mea in ecclesia magna, confitebor tibi: vota mea, etc.* quemadmodum ex Augustino descripsi, de solam et Graecis habet Aldianum exemplar.

4. Non mi, *Vocat corda carum; tum commemorabuntur et converterentur*, continenter ex Augustino.

5. Tacet eum plerisque aliis, praesertim vero Augustiniano psalterio, Veronensis cod. vocem *celi*.

6. In Veronensi ms. *Dominus pascit me; tum, in loco pascuae ibi me constituit: et paulo post, per semitas justitiae, etc.* quoniam locutionum meliorem partem accepit ab Augustino.

Virgo tua, et laculus tuus, ipsa me consolata sunt.

Parasti in conspectu meo mensam, adversus eos qui tribulant me.

Impinguasti in oleo caput meum: et calicem meus inebrians, quoniam: praclarus est.

Et misericordia tua subsequetur me, omnibus diebus vitae meae.

Et in domo Domini, in longitudinibus dierum.

PSALMUS XXIII.

PSALMUS DAVID, IN PRIMA SABBATI.

Dominus est terra et plenitudo ejus, orbem terrarum: et universi: qui habitant in eo.

Quia: ipse super maria fundavit eum: et super flumina preparavit eum.

Quis ascendit in montem Domini? Aut quis stabilis in loco sancto ejus?

Innocens manibus, et mundo corde, qui non accepit in vano animam suam: nec juravit in dolo proximo suo.

Hic: accipiet benedictionem a Domino: et misericordiam a Deo salutaris sui.

Hic est generatio querentium eum: querentium faciem Dei Jacob. DIAPSALMA.

Tollite portas, principes, vestras, et elevamini, portae aeternales, et introibit rex gloriae.

Quis est iste rex gloriae? Dominus fortis et potens, Dominus potens: in praelio.

1. Caruchum: obsequium et postremum quoque huius psalmi Psalterium ms. pretermissit.

2. Vide quo superius, nec uno in loco, diximus de libris 227, quod verbum *terrarum* proprie non sit, Psalterium ms. alteri ab hoc verbum *diapsalma* auget.

3. Subsequitur hunc obsequium, qui deserat, codicis Psalterii opo: nam et in Hebraeo aliquo in praepositione est, *וְנָכַר לְפָנָיו* fortis praelio.

4. Veronensis et, quod idem est, Augustinianum psalterium, *calicem tuum pro poculum meum praebunt*. Ac notum sane est illud ipsius Hieronymi episcopi ad Sorianam et Proklam, quod ait tuum pro meum in *hoc errore obtinuisse*. Hoc sancti patris testimonium latius notissimum Veronensis psalterii editor non ex episcopi, sed ex praedicatione in libros

Virgo tua, et laculus tuus, ipsa me consolata sunt.

Parasti in conspectu meo mensam, adversus nos qui tribulant me.

Impinguasti in [Ms. tacet in] oleo caput meum, et poculum meum inebrians, quam praclarum est.

Et misericordia tua subsequatur me, omnibus diebus vitae meae.

Ut infabulam in domo Domini, in longitudinem dierum.

PSALMUS DAVID [Ms. IPSI DAVID], PRIMA SABBATI.

Dominus est terra et plenitudo ejus, orbem terrarum et universi qui habitant in ea.

Ipsa super maria fundavit eam: et super flumina preparavit illam.

Quis ascendit in montem Domini? Aut quis stabilis in loco sancto ejus?

Innocens manibus, et mundo corde: qui non accepit in vano animam suam: nec juravit in dolo proximo suo.

Hic [Ms. iste] accipiet benedictionem a Domino: et misericordiam a Deo salutaris [Ms. saluatoris] suo.

Hic est generatio querentium Dominum: requirunt faciem Dei Jacob. DIAPSALMA.

Tollite portas, principes, vestras [Ms. vestri], et elevamini, portae aeternales, et introibit rex gloriae.

Quis est iste rex gloriae? Dominus fortis et potens: Dominus potens in praelio [Ms. bello].

Parallipomeron ad Chromatum repetit, in qua nec fuit unquam, nec ejus psalmi mentio est ulla, perinde ac si nunquam existisset. Novum autem errore Hieronymianam illi sententiam cumulat, cum ait esse *anonymi*, sive Vulgarium editionem, eandem ac Lucianam, quod plane falsum esse nisi sexcentis aliis argumentis evigo constaret, ad ea ipsa perperam laudata et patris praedicatione doceri poterat. Sed piget haec persequi, quae acias tunc domum notari a nobis ut caecos, cum Hieronymiano namin doceret sicut: cetera libentius dissimulari. Paulo post idem ms. consequatur me per omnes dies vitae meae. Et ut inhabitem, etc.

5. Idem ms. ex Augustino, mundus: tum, et nos juravit in dolo, quod postremum verbum manifestum est Veronensis librorum mendam pro dolo.

Atollite portas, principes, vestras, et elevamini, porte aeternales: et introibit rex gloria.

Quis est iste rex gloria? Dominus virtutum ipse est rex gloria: ✠ DIAPASMA.

Tollite portas, principes, vestras [Ms. vestri], et elevamini, porte aeternales: et introibit rex gloria.

Quis est iste rex gloria? Dominus virtutum ipse est rex gloria.

PSALMUS XXIV.

PSALMUS DAVID.

IN ENIM. PSALMUS DAVID [Ms. ipsi DAVID].

Ad te, Domine, levavi animam meam: Deus meus, in te confido, non erubescam.

Neque irideant me inimici mei: et non confundantur: qui sustinent te, non confundantur.

Confundantur in omnes: iniqui agentes, superbiae.

Vias tuas, Domine, demonstra mihi: et semitas tuas edoce me.

Dirige me in veritate tua, et doce me: quia tu es Deus salvator meus, et te sustinui tota die.

Remittesce miserationum tuarum, Domine, et misericordiarum tuarum, quae a seculo sunt.

Delicta iuventutis meae et ignorantiam meam non memineris: secundum magnam misericordiam tuam memor esto mei, propter bonitatem tuam, Domine.

Dulcis et rectus Dominus: propter hoc legem dabit delinquentibus in via.

Diriget mansuetos in iudicio: docebit iustas vias suas.

Universo viae Domini misericordia et veritas, requirentibus testamentum ejus et testimonia ejus.

Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato meo: multum est enim.

Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato meo: multum est enim.

1. *Diapasma* istud sub asterisco, quod et a Graecis plerisque omnibus codicibus abest, Palatinus quoque ms. omittit.

2. In ms. Sorbonico codice, qui solam posteriorem enumerationem psalterii complectitur, appositum legitur solutio antiquae et inter versiculos sexti: *Hic psalmo ubi dicitur Hebraea littera a plerisque, sed non recte. Docet quoque S. Hieronymus episcopus ad Paulum Urbicium falsa opinio nonnullis assimilare alios psalmos Hebraico alphabeto supputari: praeter eos quos ipse numerat, scilicet 110, 111, 118 et 144; alibi addit etiam psalmum xxxvi. Maior.*

— Ad Hebraei alphabeti litteras, suam, cuique versiculo ex ordine tribuens, Carus hunc psalmum digessi, Mariani, non recte id furi, annotatum ve-

Ad te, Domine, levavi animam meam: Deus meus, in te confido, non erubescam, neque irideant me inimici mei.

Enim universi, qui te expectant, non confundantur: confundantur iniqui facientes vanam.

Vias tuas, Domine, nota fac mihi: et semitas tuas edoce me.

Dirige me in veritate tua, et doce me: quia [Ms. quoniam] tu es Deus salvator [Ms. salvator] meus, et te sustinui tota die.

Remittesce miserationum tuarum, Domine: et misericordias tuas, quae a seculo sunt.

Delicta iuventutis et ignorantiam meam non memineris: secundum magnam misericordiam tuam memor esto mei, propter bonitatem tuam, Domine.

Dulcis et rectus Dominus: propter hoc legem statuit [Ms. statuit] delinquentibus in via.

Diriget iustos in iudicio: docebit mansuetos vias suas.

Universo viae Domini misericordia et veritas, requirentibus testamentum ejus et testimonia ejus.

Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato meo, copiosum [Ms. multum] est enim.

Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato meo, copiosum [Ms. multum] est enim.

tero solutio invenit in Sorbonico ms. Nos in Palatino appositum e regione priorum verborum asteriscum, neque finalibus unquam punctis conclusum, ad eundem alphabeti elementa singulis quibusque versibus proponenda, signum accipiamus. Videtur tamen quod ad huncmodi psalmum in translatione ex Hebraico distimus. Jam vero obelum, qui primus occurrit, idem ms. et Carus respiciunt.

3. Subiungit idem ms. *diapasma*.

4. Aliquo hic perperam obelum pro asterisco Palatinus et Carus praesunt.

5. Veronensis ms. unico cum Augustino, inique facientes vanam.

6. Alique hoc ex Augustino ideam ms. et quia misericordiam tuam a seculo sunt.

Quis est homo qui timeat Dominum? Legem statuit ei in via, quam elegit.

Animus ejus in bonis demorabitur: et semen ejus hereditabit terram.

Firmamentum est Dominus timentibus eum: et testamentum ipsius, ut manifestetur illis.

Oculus mei semper ad Dominum: quoniam ipse excelsus de laqueo pedes meos.

Respice in me, et miserere mei: quia unicus et pauper sum ego.

Tribulationes cordis mei multiplicatae sunt: de necessitatibus meis erue me.

Vide humilitatem meam et laborem meum: et dimitte universa delicta mea.

Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt: et odio iniquo oderunt me.

Custodi animam meam, et erue me: non erubescam, quoniam speravi in te.

Innocentes et recti adhererunt mihi, quia sustinui te.

Libera, Deus Israel, ex omnibus tribulationibus suis.

Quis est homo, qui timeat Dominum? Legem statuit [Ms. statuit] ei in via, quam elegit.

Animus ejus in bonis demorabitur: et semen ejus hereditabit [Ms. hereditabit] possidebit terram.

Firmamentum est Dominus timentibus eum: et testamentum ipsius [Ms. ejus] ut manifestetur illis.

Oculus mei semper ad Dominum: quoniam ipse excelsus de laqueo pedes meos.

Respice in me, et miserere mei, quoniam unicus et pauper sum ego.

Tribulationes cordis mei dilatatae [Ms. multiplicatae] sunt: de necessitatibus meis eripe [Ms. libera] me.

Vide humilitatem meam et laborem meum: et dimitte omnia peccata mea.

Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt: et odio iniquo oderunt me.

Custodi animam meam et eripe me: Domine, non confundar, quoniam invocavi te.

Innocentes et recti adhererunt mihi: quoniam sustinui te, Domine.

Reddimo me, Deus Israel, ex omnibus angustiis meis.

PSALMUS XXV.

PSALMUS DAVID.

PSALMUS [Ms. ipsi] DAVID.

Judica me, Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum.

Et in Domino sperans non infirmabor.

Proba me, Domine, et tenta me: ure renes meos et cor meum.

Quoniam misericordia tua ante oculos meos est: et complacuit in veritate tua.

Non sedit cum concilio vanitatis: et cum iniqua parentibus non introibo.

Judica me, Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum.

Et in Domino sperans non infirmabor.

Proba me, Domine, et tenta me: ure renes meos et cor meum.

Quoniam misericordia tua ante oculos meos est: et complacuit in veritate tua.

Non sedit in concilio [Ms. concilio] vanitatis: et cum iniqua parentibus non introibo.

1. Quod est Graeci codicis Alexandrini gloriama, et nomen Domini timentibus eum, Augustinus hic sufficit, ex quoque codex Veronensis.

2. Editor Veronensis psalterii prologum meum troncavit, nec facti lectorum monuit, aut ejus expungendi causa addidit, cum illud tamen originale textu se libri ipsi omnes habeant.

3. Idem ms. erue me, non confundar, quoniam speravi in te, jugiter ex Augustino.

4. Verbum istud Domine superfluum in Graeco potest dicit Hieronymus. Unde illud expunxit in secunda emendatione. Quisquam est idem nomen in

ms. Romano psalterio Sorbonico, quamvis in adversa columna, ubi Graeco contextus LXX interpositum Latina littera descriptus est, legitur hoc modo, *epimusa se hre, xipav et Kipsu*, id est, sustinui te, Domine. Maior.

— S. ipse pater, episcopus ad Sunnam, ad haec verba, quia sustinui te: Et dicitis, inquit, in Graeco reperisse Dominus, quod superfluum est. Mox Veronensis ms. tribulationibus habet pro angustiis.

5. Unico cum Augustino Veronensis ms. ambulavi et in Deo meo sperans, etc.

Odici ecclesiam malignantium : et cum impiis non sedabo.

Lavabo inter innocentes manus meas : et circumdabo altare tuum, Domine.

Ut audiam vocem laudis : et enarrem universa mirabilia tua.

Domine, dilexi decorem domus tuae, et locum habitationis gloriae tuae.

Ne perdas cum impiis animam meam : et cum viris sanguinum vitam meam.

In quorum manibus iniquitates sunt : deceteri coram repleta est muneribus.

Ego autem in innocentia mea ingressus sum : redime me, et miserere mei.

Pes meus stetit in directa : in ecclesiis benedixi tibi : Domine.

PSALMUS XXVI.

² DAVID. — PRIMUMQUE LIBRETUS.

Domineus illuminatio mea, et salus mea : quem timebo ?

Domineus protector vita mea : a quo trepidabo ?

Diem appropriant super me nocentes, ut edant carnes meas.

Quia tribulant me inimici mei : ipsi infirmati sunt, et ceciderunt.

Si consistant adversum me castra : non timebit cor meum.

Si exsurgat adversum me prolium : in hoc ego sperabo.

Unam petii a Domino, hanc requiram : ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitae meae.

Ut videam celsitatem Domini : et visitem templum eius.

1. Subjungit Palatinus in diapsalma.

2. In Palat. ms. his sine obelo est titulus : *Psalmus David, primumque ungetur.*

3. Videtur hic sub asterisco supplenda et copula, quae in ipso Hebraeo יְהוָה renouat, et in Graeco καὶ ὁ ἔξωτος.

4. De more Palatin. ms. propositum idē est. Si — ex : surgat, etc. Paulo post voluntatem, pro voluntatem legit.

5. Idem ms. et August. obelo habet : tum lavabo cum innocentibus manus meas, et circumdabo, etc. Denique et tunc pronomen post laudis habet.

* Odivi congregationem malignorum : et cum impiis non sedabo.

Lavabo inter innocentes manus meas : et circumdabo altare tuum, Domine.

Ut audiam vocem laudis tuae : et enarrem universa mirabilia tua.

Domine, dilexi decorem domus tuae, et locum laborum tuorum [Ms. habitationis] gloriae tuae.

Ne perdas cum impiis animam meam : et cum viris sanguinum vitam meam, in quorum manibus iniquitates sunt.

Dextera eorum repleta est muneribus : ego autem in innocentia mea ingressus sum : redime me, et miserere mei.

Pes enim meus stetit in via recta : in ecclesiis benedixi tibi Domine.

PSALMUS [Ms. ipsi] DAVID, PRIMUMQUE UNGETUR [Ms. EGREDIETUR].

Domineus illuminatio mea, et salus mea : quem timebo ?

Domineus defensor [Ms. protector] vita mea : a quo trepidabo ?

Dum appropriant [Ms. appropinquaverint] super me nocentes, ut edant carnes meas, qui tribulant me inimici mei : ipsi infirmati sunt, et ceciderunt.

Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum : si insurgat in me prolium, in hoc ego sperabo.

Unam petii a Domino, hanc requiram : ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus [Ms. omnes dies] vitae meae.

Ut * videam voluntatem Domini : et protegar a templo sancto eius.

6. Pari idem consensu, ne comperdas cum impiis, alteram, tum, Veronensis habet, ut et postremam versiculi vocem, sunt. Prosequitur verso iuxta Augustinum, et dextera eorum, tum, ambulabo, pro ingressus sum, ut superioris, denique : Pes meus stetit in rectitudine, in ecclesiis benedixi tibi, Domine.

7. Rectius proponit iuxta originale textus Veronensis, ms. et copulam. Et inimici mei, etc.

8. In Veronensi ms. Ut contempler delectationem Domini, et protegi a templo eius, a qua vit uno verbo, templum, pro a templo, dicitur August.

Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum protegit me in abscondito tabernaculi sui.

In petra exaltavit me : et nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.

Circueci, et immolavi in tabernaculo ejus hostiam vociferationis : cantabo et psallam dicam Domino.

Exaudi, Domine, vocem meam, quae clamavi ad te : miserere mei, et exaudi me.

Tibi dixit cor meum : Exquisivit te facies mea : faciem tuam, Domine, requiram.

Ne avertas faciem tuam a me, ne declines in ira a servo tuo.

Adjutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me. Deus salutaris meus.

Quoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me : Dominus autem assumpsit me.

Legem pone mihi, Domine, in via tua : et dirige me in veritatem rectam propter inimicos meos.

Ne tradideris me in animas tribulantium me : quoniam insurrexerunt in me testes iniqui : et mentita est iniquitas → sibi.

Credo videre bona Domini in terra viventium.

Expecta Domine, civititer ago : et confortetur cor tuum, et sustine Domineum.

PSALMUS XXVII.

² DAVID. — PRIMUMQUE LIBRETUS.

Ad te, Domine, clamabo, Deus meus, ne silens a me : et auxiliator dependentibus in lacum.

Unus abudere. Caetera admissim, ut est infra, quod sedit meorum, voc malorum : tum legit et nunc ecce exaltavit : et circueci et immolavi : denique psallam, pro psallam dicam.

1. Hoc Palatinus ms. diapsalma sponit, tum propositum est iugulat et. Et : quae denique obelum, qui subsiquitur, vocemque ipsam ad te, pratermittit, quas Carus sine obelo abscieperat.

2. Praestat te voculam indeci, quemadmodum et in Palatin. ms. secundis curis expungitur. Certo neque in Hebraeo est, neque in Graeco metris nota exemplaribus : atque ipsi Hieronymus laudata ad Sanniam et Protelem epist. improbat.

3. Est in Hebraeo textu, quod te sibi respondeat, tamen est alia interpretatio Massoretha eam ve-

Quoniam abscondit me in tabernaculo suo : in die malorum protegit me in abscondito tabernaculi sui : in petra exaltavit me.

Nunc autem exaltavit caput meum super inimicos meos : circumdabo, et immolabo in tabernaculo ejus hostiam jubilationis, cantabo et psallam dicam Domino.

Exaudi, Domine, vocem meam, quae clamavi ad te : miserere mei, et exaudi me.

Tibi dixit cor meum : Quaesivi vultum tuum ; vultum tuum, Domine, requiram.

Ne avertas faciem tuam [Ms. vultum tuum] a me : et ne declines in ira a servo tuo.

Adjutor meus esto, ne derelinquas me : neque despicias me, Deus salutaris meus.

Quoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me : Dominus autem assumpsit me.

Legem mihi constituis, Domine, in via, et dirige me in semitam rectam [Ms. semitam rectam] propter inimicos meos.

Ne tradideris me in animas persecutorum [Ms. tribulantium] me, quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, et mentita est iniquitas sibi.

Credo videre bona Domini in terra viventium.

Expecta [Ms. sustine] Domine, et civititer ago, et confortetur cor tuum, et sustine Domineum.

² HIC DAVID PSALMUS.

Ad te, Domine, clamavi, Deus meus, ne silens a me : et oro similis dependentibus in lacum.

Unus abudere. Caetera admissim, ut est infra, quod sedit meorum, voc malorum : tum legit et nunc ecce exaltavit : et circueci et immolavi : denique psallam, pro psallam dicam.

1. Hoc Palatinus ms. diapsalma sponit, tum propositum est iugulat et. Et : quae denique obelum, qui subsiquitur, vocemque ipsam ad te, pratermittit, quas Carus sine obelo abscieperat.

2. Praestat te voculam indeci, quemadmodum et in Palatin. ms. secundis curis expungitur. Certo neque in Hebraeo est, neque in Graeco metris nota exemplaribus : atque ipsi Hieronymus laudata ad Sanniam et Protelem epist. improbat.

3. Est in Hebraeo textu, quod te sibi respondeat, tamen est alia interpretatio Massoretha eam ve-

Quoniam abscondit me in tabernaculo suo : in die malorum protegit me in abscondito tabernaculi sui : in petra exaltavit me.

Nunc autem exaltavit caput meum super inimicos meos : circumdabo, et immolabo in tabernaculo ejus hostiam jubilationis, cantabo et psallam dicam Domino.

Exaudi, Domine, vocem meam, quae clamavi ad te : miserere mei, et exaudi me.

Tibi dixit cor meum : Quaesivi vultum tuum ; vultum tuum, Domine, requiram.

Ne avertas faciem tuam [Ms. vultum tuum] a me : et ne declines in ira a servo tuo.

Adjutor meus esto, ne derelinquas me : neque despicias me, Deus salutaris meus.

Quoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me : Dominus autem assumpsit me.

Legem mihi constituis, Domine, in via, et dirige me in semitam rectam [Ms. semitam rectam] propter inimicos meos.

Ne tradideris me in animas persecutorum [Ms. tribulantium] me, quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, et mentita est iniquitas sibi.

Credo videre bona Domini in terra viventium.

Expecta [Ms. sustine] Domine, et civititer ago, et confortetur cor tuum, et sustine Domineum.

+ *Ex* : audi vocem deprecationis mee, dum oro ad te : dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.

Ne + simul : trahas me cum peccatoribus : et cum operantibus iniquitatem + ne perdas me. :

Qui loquuntur pacem cum proximo suo : mala autem in cordibus eorum.

Da illis secundum opera eorum, et secundum nequitiam adinventum sporum.

Secundum opera iniquorum eorum tribus illis : redde retributionem eorum ipsis.

Quoniam non intellexerunt opera Domini, et in opera manuum ejus destruxerunt illos, et non edificabis eos.

Benedictus Dominus : quoniam + exaudivit vocem deprecationis mee.

Dominus adiutor meus et protector meus : in ipso speravit cor meum et adjutus sum.

Et reformavit caro mea : et ex voluntate mea confitebor ei.

Dominus fortitudo plebis sue : et protector salutarium Christi sui est.

Salvum fac populum tuum + Domine, et benedice hereditati tuae : et rego eos, et extollo illos usque in aeternum.

PSALMUS XXVIII.

PSALMUS DAVID, + IN CONSUMMATIONE TABERNACULI. :

Afferre Domino, + filii Dei : afferre Domino : filios arietum.

Afferre Domino gloriam et honorem : afferre Domino gloriam nominis ejus : adorate Dominum in atrio sancto + ejus. :

1. Corrupte omnino positus visitur hic in editione (sari asteriscos cum nomine Domini) : *Exaudi* Dominus : vocem, etc. Monet enim ipsemet Hieronymus id adhibitum esse. Quod utique verum reperit, qui Iuxta Hebraicum, vel Graecorum codices adierit. Major.

— Item me, atque et eo Carus addunt sub asterisco Domine, quod et Martiana, notat ipsimet Hieronymus scilicet laudata epist. ad Similianum improbari.

2. Perperam in Martiani editione pronomen eos, obelo confodiebatur, quod tamen in Hebraeo resonat עוֹלָם. Nos ejus notae amovendo movit Palatinus ms. qui et psalo ante destruxit legit pro destruxit.

3. Addit Palatin. ms. et copulam, obelo tamen praefixo, + et. : in ipso, etc.

Exaudi vocem deprecationis mee, dum oro ad te : et (Ms. laet et) dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.

Ne simul trahas me cum peccatoribus : et cum operantibus iniquitatem ne perdas me.

Cum his qui loquuntur pacem cum proximo suo : mala autem sunt (Ms. tacet sunt) in cordibus eorum [Ms. suis].

Da illis, Domine (Ms. tac. Domine), secundum opera eorum : et secundum nequitias studiorum retribuere illis.

Redde retributionem eorum [Ms. ipsorum] ipsis : quoniam non intellexerunt opera Domini, et in opera manuum ejus non considerabunt.

Destruo illos, nec [Ms. et non] edificabis eos : benedictus Dominus, quoniam exaudivit vocem deprecationis mee.

Dominus adiutor meus et protector meus : et in ipso [Ms. in ipsum] speravit cor meum, et adjutus sum.

Et reformavit caro mea : et ex voluntate mea confitebor illi.

Dominus fortitudo plebis suae : et protector salutarium Christi sui est.

Salvum fac populum tuum, Domine, et benedice hereditatem tuam : et rego eos, et extollo illos usque in saeculum.

PSALMUS DAVID, IN EXITU TABERNACULI.

Afferre Domino, filii Dei : afferre Domino filios arietum.

Afferre Domino gloriam et honorem, afferre Domino gloriam nominis ejus : adorate Dominum in aula sancta ejus.

4. Minus hic bene item ms. obelo praetulerunt. 5. Item ms. trahas cum peccatoribus animam meam, et ne comperdas me.

6. Habet unice cum Augustino Veronensis ms. secundum malignitatem affectionum ipsorum, et secundum opera manuum illorum du eie : tum subsequenti versu non intellexerunt in opera Domini, etc. postremis verbis non consideraverunt, plane omisit.

7. Obelo in titulo Palatinus ms. omisit : erogone autem vocandi versus plus habet *diapsalma*.

8. In Veronensi et Augustiniano psalterio inscribitur : *Psalmus ipsi David consummationis tabernaculi*.

Vox Domini super aquas, Deus majestatis intonuit : Dominus super aquas multas.

Vox Domini in virtute : vox Domini in magnificentia.

Vox Domini confringentis cedros, et confringent Dominus cedros Libani.

Et commoveat eas, tanquam vitulum Libani : et dilectus, quemadmodum filius unicornium.

Vox Domini intercedentis flammam ignis : vox Domini concutientis desertum, et commovebit Dominus desertum Cades.

Vox Domini preparantis cervos, et revelabit condensa : et in templo ejus omnes dicent gloriam.

Dominus diluvium inhabitare facit, et sedebit Dominus rex in aeternum.

Dominus virtutem populo suo dabit : Dominus benedict populo suo in pace.

PSALMUS XXIX.

PSALMUS CANTICI IN DEDICATIONE DOMUS DAVID.

Exultabo te, Domine, quoniam suscepisti me : nec delectasti inimicos meos super me.

Domine Deus meus, clamavi ad te, et sonasti me.

Domine, eduxisti ab inferno animam meam : salvasti me a descendantibus in lacum.

Psallite Domino, sancti ejus : et confitemini memoriae sanctitatis ejus.

Quoniam ira in indignatione ejus : et vita in voluntate ejus.

Ad vesperum demorabitur fletus : et ad matutinum letitia.

Ego autem dixi in abundantia mea : Non movebor in aeternum.

Domine, in voluntate tua prestisti decori meo virtutem.

Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus.

4. Minori numero ilam ms. omisit dicit, Graeco est εἶπε. Rursus vero diapsalma ad subsequentem versum apponit.

2. In istem, conterentis cedros, et conteret Dominus.

3. Mendose, cedros, pro cervos scripsit Veronensis antiquarius : caetera, ut est, perfectentis, pro preparantis, et silvas, pro condensa, denique et

Vox Domini super aquas, Deus majestatis intonuit : Dominus super aquas multas.

Vox Domini in virtute : vox Domini in magnificentia.

Vox Domini confringentis cedros, et confringent Dominus cedros Libani, et commoveat eas, tanquam vitulum Libani : et dilectus, sicut filius unicornium.

Vox Domini intercedentis flammam ignis : vox Domini concutientis [Ms. commoventis] solitudinem : et commovebit Dominus desertum Cades.

Vox Domini preparantis cervos, et revelabit condensa : et in templo ejus omnes dicent gloriam.

Dominus diluvium inhabitat : et sedebit Dominus rex in aeternum.

Dominus virtutem populo suo dabit : et [Ms. Dominus] benedict populum suum in pace.

PSALMUS CANTICI IN DEDICATIONE DOMUS DAVID.

Exultabo te, Domine, quoniam suscepisti me : nec delectasti inimicos meos super me.

Domine Deus meus, clamavi ad te, et sanasti me : Domine, abstraxisti [Ms. eduxisti] ab inferis animam meam, salvasti me a descendantibus in lacum.

Psallite Domino, sancti ejus : et confitemini memoriae sanctitatis ejus.

Quoniam ira in indignatione ejus : et vita in voluntate ipsius [Ms. ejus].

Ad vesperum [Ms. vespere] demorabitur fletus : et ad matutinum letitia [Ms. exultatio].

Ego autem dixi in mea abundantia : Non movebor in aeternum.

Domine, in bona voluntate tua prestisti decori meo virtutem : avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus.

omnis quique, seorsum, unusquisque dicit gloriam, ex Augustino describit.

4. Inscriptur in Augustiniano ut et Veronensi psalterio : *In finem, psalmus cantici dedicationis, etc.* In textu, et non juvenudasti, pro nec delectasti.

5. Tacet in Veronensi ms. vox bona : tum avertisti autem faciem tuam legitur, praetermissis quos sequuntur, voculis a me : nisi si palatinus ille est antiquior lapsus, qui autem pro hic ponitur

Ad te, Domine, clamabo : et ad Deum patrem meum : deprecabor.

Quo utilis in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?

Nunquid confitebitur tibi pulvis? Aut annuntiabit veritatem tuam?

Audivit Dominus, et miseratus est me: Dominus factus est adiutor meus.

Convertisti planctum meum in gaudium mihi: concidisti sacrum meum, et circumdolvisti me lacte.

Ut canet tibi gloria mea, et non confundar: Domine Deus meus, in aeternum confitebor tibi.

IN FINEM. PSALMUS DAVID.

In te, Domine, speravi, non confundar in aeternum: in iustitia tua libera me.

Inclina ad me aurem tuam: accelera, ut eruas me.

Ergo mihi in Deum protectorum, et in domum refugii, ut salvem me facias.

Quoniam fortitudo mea et refugium meum es tu, et propter nomen tuum deduces me, et enutries me.

Educes me de laqueo hoc, quem absconderunt mihi: quoniam tu es protector meus.

In manus tuas commendabo spiritum meum: redemisti me, Domine Deus veritatis.

Odisti observantes vanitates, supervacue.

Ad te, Domine, clamabo, et ad Deum meum deprecabor; quo utilis in sanguine meo, dum descendo [Ms. descendo] in corruptionem?

Nunquid confitebitur tibi pulvis? Aut annuntiabit veritatem tuam?

Audivi Dominus, et miseratus est mihi [Ms. me]: Dominus factus est adiutor meus.

Convertisti planctum meum in gaudium mihi; concidisti sacrum meum, et praecidisti me lacte: et canet tibi gloria mea, et non confundar.

Domino Deus meus, in aeternum confitebor tibi.

PSALMUS XXX.

IN FINEM. PSALMUS DAVID.

In te, Domine, speravi, non confundar in aeternum: in tua iustitia libera me, et eripe me.

Inclina ad me aurem tuam: accelera ut eripias me.

Ergo mihi in Deum protectorum, et in locum refugii: ut salvem me facias.

Quoniam firmamentum meum, et refugium meum es tu: et propter nomen tuum dux mihi eris, et enutries me.

Et [Ms. tacet et] educes me de laqueo isto, quem occulaverunt mihi, quoniam tu es protector meus, Domine: in manus tuas commendo spiritum meum.

Redemisti me, Domine Deus veritatis: odisti observantes vanitatem, supervacue.

1. Adhuc hic in fine Palat. ms. diapsalma.

2. Repetit in Palat. eod. nominis numerus commendabo, iuxta Gr. ἀπεχθόμαι. Praeterea additur in fine humilitatis diapsalma.

3. Sic Germanicus psalterium ms. non. 8 sequentem habet observationem super titulo huius psalmi: In Augustino titulus sic: In finem psalmus David, exaltatus, quod est, venit excoecatus. Edius Ceteri legi cum verbo et pro excoecatus, 2. mus. autem nihil retinent proter ea quo edidimus. Marc.

— Testatur et Sangermanensis apud Martian. ms. sub n. 8, hunc finem in Augustiniano psalterio titulum: In finem psalmus ipsi David excoecatus, quem titulum et Veronensis ms. praefert.

4. Veronensis quoque apud Augustinicum psalterium, erue me, et exime me: tum, ut eximas me, pro eripias et in domum refugii, pro locum; denique, quia fortitudo, et refugium meum, etc.

5. Pro laqueo August. mansipulam fore conti-

nante respicit, sicque ipsum Veronensem librum praefertisse olim, huc est credendum, antiquum cum sequitur manus aliqui depravaret: nam licet de laqueo isto nunc loquitur, videtur tamen quomodo manet atque ipse sicut editor resuscitandam pristinam locutionem de mansipula ista. Pari modo, quod subsequitur nomen Domine, in eodem ms. secundis curis temere additum est, et contra Augustiniani exemplaria, quod cetera peritiam religiosi deseruit, librum. Quo nos illo mimimus, ut testat, cum ab Augustiniano lanellam Veronensis epigraphum deserpat, illud aut amantius errori tribuendum esse, aut ausibus sequentis manus.

6. Hieronymus ad Sena. et Prezel. Rursum in hoc loco nomen Domini additum est: et ne eodem semper inculem, observare debetis nomen Domini et Dei simpliciter additum: et id non debere sequi quod de Hebraico et de Septuaginta interpretibus accepimus. Marc.

Ergo autem in Domino speravi: exultabo, et letabor in misericordia tua.

Quoniam respexisti humilitatem meam: salvasti de necessitatibus animam meam.

Non conclusisti me in manibus inimici: statuisti in loco spatiosos pedes meos.

Miserere mei, Domine, quoniam tribulor: conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, et venter meus.

Quoniam defecit in dolore vita mea: et anni mei in gemitibus.

Infirmata est in paupertate virtus mea: et ossa mea conturbata sunt.

Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium, et vicinis meis valde, et timor notis meis.

Qui videbant me, foras fugerunt a me: oblivioni datus sum tanquam mortuus a corde.

Factus sum tanquam vas perditum: quoniam audivi vituperationem multorum circumstantium in circuitu.

In eo dum conveniret simul adveum me: accipere animam meam consiliati sunt.

Ergo autem in te speravi, Domine, dixi: Deus meus es tu, in manibus tuis sortes meae.

Erige me de manu inimicorum meorum, et a persequentibus me.

Illustra faciem tuam super servum tuum: salvem me fac in misericordia tua: Domine, non confundar, quoniam invocavi te.

Erubescant impij, et deducantur in infernum: mala fiant latibus dolosa.

Quo loquuntur aduersus iustum iniquitatem, in superbia et abusione.

Quom magna multitudo dilectionis tuae, et Domine: quam abscondisti timentibus te.

Perfectisti eis qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum.

1. Et copulam idem ms. tantum.

2. Rursum in eodem ms. diapsalma hic apponitur.

3. Idem ms. ne confundar.

4. Rursum in eodem ms. diapsalma hic apponitur.

5. In eodem ms. ut et pene Augustinum, infirmata est in egestate vigor meus.

6. Rursum idem libri, oblitus sum, pro excidi.

Ergo autem in Domino speravi [Ms. speravi]: exultabo, et letabor [Ms. jucundabor] in tua misericordia.

Quia respexisti humilitatem meam: salvam fecisti de necessitatibus animam meam: nec conclusisti me in manus inimici.

Statuisti in loco [Ms. tacet loco] spatioso pedes meos: miserere mihi [Ms. tacet mihi], Domine, quoniam tribulor.

Conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, et venter meus.

Quoniam defecit in dolore vita mea: et anni mei in gemitibus.

Infirmata est in paupertate virtus mea: et ossa mea conturbata sunt.

Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium [Ms. add. et] vicinis meis nimium [ms. nimis], et timor notis meis.

Qui videbant me, foras fugiebant a me: excidi tanquam mortuus a corde, et factus sum sicut vas perditum.

Quoniam audivi vituperationem multorum circumambientium.

In eo dum congregarentur omnes simul aduersus me: ut acciperent animam meam, consiliati sunt.

Ergo vero in te speravi, Domine, dixi: Tu es Deus meus, in manibus tuis tempora mea.

Libera me, et eripe me de manibus inimicorum meorum, et a persequentibus me.

Illustra [Ms. ilustra] faciem tuam super servum tuum, et [Ms. tacet et] salvum me fac in tua misericordia: Domine, non confundar, quoniam invocavi te.

Erubescant impij, et deducantur in infernum: mala efficiantur latibus dolosa, quae loquuntur aduersus iustum iniquitatem, in superbia et contemptu.

Quam magna [Ms. multa] multitudo dilectionis tuae, Domine: quam abscondisti timentibus te, et perfectisti eam sperantibus in te, in conspectu filiorum hominum!

1. Et copula idem ms. tantum, et deinde, audivi vituperationes multorum habitantium in circuitu. Dum congregarentur ipsi simul, etc.

2. In eodem libris, semel tantum est, erue me de manibus, etc.

3. Pari consensu, et copula praetermissa, idem libri habent, perfectisti sperantibus in te: mos, in abscondito, pro oblitus.

Abcondes eos in abscondito faciei tuae, a conturbatione hominum.

Proteges eos in tabernaculo tuo, a contradictione linguarum.

Benedictus Dominus, quoniam misericors est misericordiam suam mihi in civitate munta.

Ego autem dixi in excessu mentis meae: Projectus sum a facie oculorum tuorum.

Idco exaudisti vocem orationis meae, dum clamarem ad te.

Diligite Dominum, omnes sancti ejus: quoniam veritatem requirit Dominus: et retribuet abundanter facientibus superbiam.

Viriliter agite, et confortetur cor vestrum, omnes qui operati in Domino.

PSALMUS XXXI.

HEB. DAVID, INTELLECTUS.

Beati quorum remissa sunt iniquitates, et quorum lecta sunt peccata.

Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum: nec est in spiritu ejus dolus.

Quoniam tacui, inveciteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die.

Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua: conversus sum in aramina et meo: dum configitur spina. DIAPSALMA.

Dolictum meum cognatum et tibi: feci, et injuriam meam non abscondi.

Dixi: Confitebor et aduersum me: injustitiam meam Domino: et tu remisisti impietatem peccati mei. DIAPSALMA.

1. Testatur idem s. doctor, hoc iuxta Genium translatum, quia Lulianus sermo aliorum exprimit non potest. Anio ipseum legatur in Latinis codicibus, in pavoro meo. Quod quidam mutare voluit in sui prioris emendatione psalmorum. MANR.

2. Minori numero Palatin. ms. et Cari editio veritatem.

3. Item Palatin. ms. et Carus abeque obelo, ipsi David, etc. praefertur.

4. Idem obelo jugulant voces quoniam, et mox tua, haud recto: tum plurim numero, sopniori autem manu, ms. injustitias meas non abscondi, etc.

5. Perperam in Martiano editione hic erat pro asterisio obelus, cum astis tamen aperte in Hebraeo aduersum me. resouet. Paterat vero et ipse

Abcondes eos in abscondito vultus tui, a conturbatione hominum.

Proteges eos in tabernaculo tuo [Ms. fac. tuo], a contradictione linguarum. ;

Benedictus Dominus, quoniam misericors est misericordiam suam in civitate circumstantia.

Ego autem dixi in pavoro meo: Projectus sum a vultu oculorum tuorum.

Idco exaudisti vocem deprecationis meae, dum clamarem ad te.

Diligite Dominum, omnes sancti ejus: quoniam veritatem requirit [Ms. requirit] Dominus, et retribuet his qui abundanter faciunt superbiam.

Viriliter agite, et confortetur cor vestrum, omnes qui operati in Domino [Ms. Dominum].

HEB. DAVID, INTELLECTUS [Ms. INTELLIGENTIA].

Beati quorum remissa sunt iniquitates: et quorum lecta sunt peccata.

Beatus vir, cui non imputavit [Ms. imputabit] Dominus peccatum: nec [Ms. non] est in ore ejus dolus.

Quoniam tacui, inveciteraverunt omnia ossa mea: dum clamarem tota die.

Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua, conversus sum in aramina, dum configitur spina. DIAPSALMA.

Dolictum meum cognatum tibi feci: et injustitias meas non operi.

Dixi: Pronuntiatio aduersus me injustitias meas Domino: et tu remisisti [Ms. dimisisti] impietatem cordis mei. DIAPSALMA.

asterisius abesse: sed nos de eo substituendo Palatinus ms. monuit.

6. Continentur juxta Augustinum Veronensis, ms. Ego dixi in excessu mentis meae: Projectus a facie oculorum tuorum, idco exaudisti, Dominus, vocem orationis meae, cur, etc. Videtur et Hieronymum in epist. ad Sanniam et Frothimam.

7. Solum Symmachus posuit in eo verbum aduersum me, in ore ejus dolus. Ceteri omnes interpretati in spiritu, habent, pro in ore. MANR.

8. Brevem Augustinum et Veronensis ms. a clamando me: mox configeretur, pro configitur, libri enim in eodem est, quod habet Veronensis configeretur. Tum peccatum meum cognovi, et injustitiam meam [minoris numero, ut et paulo post] non operi.

Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno.

Veruntamen in ditioro aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

Tu es refugium meum a tribulatione quae circumdedit me: exultatio mea, erue me a circumstantibus me. DIAPSALMA.

Intellectum tibi dabo, et instruam te in via hanc qua gradieris: firmabo super te oculos meos.

Nolite fieri sicut equus et mulus: quibus non est intellectus.

In curvo et frevo maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

Multa flagella peccatoris: sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.

Lætamini in Domino, et exultate, justi: et gloriamini, omnes recti corde.

Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno: veruntamen in ditioro aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

Tu es mihi refugium a pressura quae circumdedit me: exultatio mea, edime me a circumstantibus me. DIAPSALMA.

Intellectum dabo tibi, et instruam te in via hanc qua gradieris: firmabo super te oculos meos.

Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus.

In freno et curvo maxillas eorum constringes [Ms. constringe], qui non approximant [Ms. appropinquant], ad te.

Multa flagella peccatorum [Ms. peccatoris]: sperantes autem in Domino misericordia circumdabit.

Lætamini in Domino, et exultate, justi: et gloriamini, omnes recti corde.

PSALMUS XXXII.

HEB. DAVID.

HEB. DAVID.

Exultate, justi, in Domino: rectos docet collaudatio.

Confitemini Domino in cithara: in psalterio decem chordarum psallite illi.

Cantate ei cantuum novum: hanc psallite ei: in vociferatione.

Quia rectum est verbum Domini: et omnia opera ejus in fide.

Diligit misericordiam et iudicium: misericordia Domini plena est terra.

Verbo Domini caeli firmati sunt: et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.

Congregans, sicut in ulre, aquas maris: ponens in thesauris abyssos.

Timent Dominum omnis terra: ad eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem.

Quoniam ipse dixit, et facta sunt: ipse mandavit, et creata sunt.

Laudate [Ms. Exultate], justi, in Domino: rectos docet collaudatio.

Confitemini Domino in cithara: in psalterio decem chordarum [Ms. decachordo] psallite ei [Ms. fac. ei].

Cantate [Ms. canite] ei cantuum novum: hanc psallite ei in jubilatione.

Quoniam rectus est sermo Domini: et omnia opera ejus in fide.

Diligit misericordiam et iudicium: misericordia Domini plena est terra.

Verbo Domini caeli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.

Congregans, sicut in utrumque, aquas maris: ponens in thesauris abyssos.

Timent Dominum omnis terra: ad ipso autem commoveantur universi, et omnes qui habitant orbem.

Quoniam ipse dixit, et facta sunt: ipse mandavit, et creata sunt.

1. Phuriam numero idem habet ms. spirales.

2. Idem approximabunt, cui verbo cum addit Veronensis ms. dissipata, aliqui notata est: quod a ceteris ritibus abluat.

3. In eodem ms. ut et Augustino, instrui te in via qua gradieris: affermabo, etc.

4. August. et Veronensis filior vocis universi, et, praetermittunt: adiant vero term, post orbem.

Dominus dissipat consilia gentium, reprobat et quædam; cogitationes populorum: et et reprobat consilia principum. 2.

Consilium autem æquum: Domini in æternum manet, cogitationes cordis ejus in generatione et generatione.

Beata gens cujus est Dominus Deus eorum populus, quem elegit in hereditatem sibi.

De celo respexit Dominus: vidit omnes filios hominum.

De preparato habitaculo suo: respexit super omnes qui habitant terram.

Qui fixit singillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum.

Non salvetur rex per multam virtutem: et reges non salvetur in multitudine virtutis sue. 3.

Falsus equus ad salutem: in abundantia autem virtutis sue non salvetur.

Ecece oculi Domini super iustos eum, et in eis qui sperant super misericordia ejus.

Ut eruat a morte animas eorum: et aliat eos in fame.

Anima nostra sustinet Dominus: quoniam adiutor et protector auster est.

Quid ei eo letabitur cor nostrum: et in nomine sancto ejus speravimus.

Fiat misericordia tua, Domine, super nos: quemadmodum speravimus in te.

Dominus dissipat [Ms. dissipavit] consilia gentium, reprobat autem cogitationes [Ms. cogitationem] populorum: et reprobat consilia principum.

Consilium vero Domini manet in æternum: cogitationes cordis ejus in seculum sæculi [Ms. secula sæculorum].

Beata gens cujus est Dominus Deus eorum: populus, quem elegit Dominus in hereditatem sibi.

De celo prospexit [Ms. respexit] Dominus, et vidit omnes filios hominum, de preparato habitaculo suo, respexit super omnes qui habitant orbem [Ms. terram].

Qui fixit singillatim corda eorum: qui intelligit in [Ms. tacet in] omnia opera eorum.

Non salvetur rex per multam virtutem suam: nec reges salvus erit in multitudine fortitudinis sue.

Falsus equus ad salutem: in abundantia autem virtutis sue non erit salvus.

Ecece oculi Domini super iustos eum, sperantes autem in misericordia ejus: ut eripiat a morte animas eorum, et aliat eos in fame.

Anima autem nostra sustinet Dominum, quoniam adiutor et protector noster est: et in nomine sancto ejus speravimus.

Fiat, Domine, misericordia tua super nos: sicut speravimus in te.

PSALMUS XXXIII.

DAVID, CUM REMETAVIT VULTUM SUUM CORAM ADIMELI: ET DIMISIT EUM, ET ABIIIT.

Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus ejus in ore meo.

In Domino laudabitur anima mea: audiant mansueti, et letentur.

1. Utrumque tacet Palat. libet, obelum, scilicet, atque est verbum, sed et superius in libro apponendis notis non nemel peccat.

2. Hic vero adverbium super, obelo idem ms. confidit: et est tamen in Hebr. 7N.

3. Aliter Palat. ms. habet, et in eis qui sperant, etc. laud tamen recte.

4. Negue hoc bene est, quod hunc obelam Palat. ms. dissimulat.

PSALMUS DAVID, CUM [Ms. IPSI DAVID QUANDO] COMMETAVIT VULTUM SUUM CORAM ADIMELI, ET DIMISIT EUM, ET ABIIIT.

Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus ejus in ore meo.

In Domino laudabitur anima mea: audiant mansueti, et letentur.

5. In palat. ms. Psalms David, cum, etc. inscribitur. Cetera autem Hebraici alphabeti elementis singulis ejus versus juxta ordinem assignati sunt.

6. Ex August. Veronens. ms. Non solvus fiet rex in multitudine virtutis, et in multitudine virtutis sue. Mendax equus, etc. Paulus poet. et sperantes super misericordia ejus ut eruat a morte, etc. denique, anima nostra pariens erit Domino ignoviam, etc.

Magnificatio Dominum vocem: et exaltationem ejus in edipiam.

Et ex: quiescit Dominum, et exaudivit me: et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.

Accedite ad eum, et illuminamini: et factus vestra non confundentur.

Isie pauper clamavit, et Dominus exaudivit eum, et de omnibus tribulationibus ejus salvavit eum.

Insuetus Angelus Domini in circuitu timentium eum: et eripuit eos.

Gustate, et videte, quoniam suavis est Dominus: beatus vir qui sperat in eo.

Timete Dominum: et omnes: sancti ejus: quoniam non est inopia timentibus eum.

Dives eguerunt et esurierunt: inquirentes autem Dominum, non misuerunt omni bono. DIAPSALMA.

Venite, filii, audite me: timorem Domini docebo eos.

Quis est homo qui vult vitam: et diligit dies videre bonos?

Prohibe linguam tuam a malo: et labia tua ne loquantur dolium.

Diverte a malo, et fac bonum: et in: quare pacem, et sequere eam.

Oculi Domini super justos: et aures ejus in preces eorum.

Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.

Clamaverunt et justi, et Dominus exaudivit eos, et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.

Justa est Dominus his qui tribulatio sunt corde, et humilibus spiritu salvabit.

Multe tribulationes iustorum: et de his omnibus liberavit eos Dominus.

Custodi et Dominus: omnia ossa eorum: unum ex eis non conteretur.

1. Diapsalma hic loci idem ms. apponit.

2. De more propositionem, ex verbi exaudivit, idem ms. obelo junxit.

3. Hanc vero obelam idem ms. protormittit.

4. Verbum autem, quod et in libro, textu resonat et, et diapsalma, quod obelo enotoditur, Palat. ms. ignorat.

5. In Palat. ms. et sequere eam, neciter manus scripsit.

Magnificatio Dominum vocem: et exaltationem ejus in invidiam [Ms. unum].

Inquisivi Dominum, et exaudivit me: et ex omnibus tribulationibus meis eripuit [Ms. eruit] me.

Accedite ad eum, et illuminamini: et vultus vestri non erubescant.

Iste pauper [Ms. inops] clamavit, et Dominus exaudivit eum: et ex omnibus tribulationibus ejus liberavit [Ms. salvum fecit] eum.

Insuetus Angelus Domini in circuitu timentium eum: et eripuit [Ms. eruit] eos.

Gustate, et videte, quoniam suavis est Dominus: beatus vir qui sperat in eo [Ms. eum].

Timete Dominum omnes [Ms. tunc omnes] sancti ejus, quoniam nihil deest timentibus eum.

Dives eguerunt et esurierunt: inquirentes autem Dominum non deficient [Ms. minuerunt] omni bono. DIAPSALMA.

Venite, filii, audite me [Ms. tunc me] timorem Domini docebo vos.

Quis est homo qui vult vitam: et cupit [Ms. diligit] videre dies bonos?

Cohibe linguam tuam a malo: et labia tua ne loquantur dolium.

Diverte a malo, et fac bonum: inquire pacem, et sequere eam.

Oculi Domini super justos, et aures ejus ad [Ms. in] preces eorum.

Vultus autem Domini super facientes mala ut perdat de terra memoriam eorum.

Clamaverunt justi, et Dominus exaudivit eos: et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit [Ms. eruit] eos.

Justa est Dominus his qui tribulatio sunt corde: et humilibus spiritu salvabit.

Multe tribulationes iustorum: et de his omnibus liberavit [Ms. eruit] eos Dominus.

Dominus custodit omnia ossa eorum: unum ex eis [Ms. illis] non conteretur.

6. Idem ms. propositionem vocis exaudivit voca transverberat.

7. Continetur ex August. ut et eorum quod in libri alio, annotavimus. Veronens. ms. declina a malo, et fac quod bonum est: quare pacem, etc.

8. Atque hoc verbo cum Augustino. Veronens. ms. his qui obtulerunt cor: tum saltem faciet uo salvavit, sive salvabit.

Mors peccatorum pessima: et qui oderunt justum delinquent.

Redimet Dominus animas servorum suorum: et non delinquet omnes qui sperant in eo.

Mors peccatorum pessima est [Ms. tac. est]: et qui oderunt justum delinquent [Ms. delinquent].

Redimet Dominus animas servorum suorum: et non delinquet omnes qui sperant in eo [Ms. eum].

— Ipsi — DAVID.

PSALMUS XXXIV.

ILIC DAVID.

Judica, Domine, nocentes me: expugna impugnantes me.

Apprehende arma et scutum: et exurge in adiutorium mihi.

Effunde iram tuam, et conculca adversos eos qui persequuntur me: die animas mea: Salus tua ego sum.

Confundantur et reverentur, querentes animam meam.

Avertantur retrorsum, et confundantur, cogitantes mihi mala.

Fiant tanquam pulvis ante faciem venti, et Angelus Domini coartans eos.

Fiat via illorum tenebrae et lobrisium: et Angelus Domini persequens eos.

Quoniam gratis absconderunt mihi iterum laquei sui: supercucur exprobraverunt animam meam.

Tonitru illi loquens, quem ignorat, et captio, quam absconderunt, apprehendat eum: et in laqueum capiat in ipsam.

Anima autem mea exsultabit in Domino, et delectabitur super salutarem suam.

Omnia ossa mea dicunt: Domine, quis similis tibi?

Eripens inopem de manu fortiorum ejus: egenum et pauperem a diripientibus eum. Surgentes testes iniqui qui ignorabam interrogabant me.

Retribuunt mihi mala pro bonis: sterilitatem praemia mea.

Judica, Domine, nocentes me: expugna impugnantes [Ms. expugnantes] me.

Apprehende arma et scutum: et exurge in adiutorium mihi.

Effunde iram tuam, et conculca adversos eos qui me persequuntur: die animas mea: Salus tua ego sum.

Confundantur et reverentur inimici mei, qui quaerunt animam meam.

Avertantur retrorsum, et erubescant, qui cogitant [Ms. cogitantes] mihi mala.

Fiant tanquam pulvis ante faciem venti, ut Angelus Domini affligens eos.

Fiant viae eorum tenebrae et lubricum: et Angelus Domini persequens eos.

Quoniam gratis absconderunt mihi iterum laquei sui: vane exprobraverunt animam meam.

Veniat illis laqueus quem ignorant, et captio, quam absconderunt, apprehendat [Ms. comprehendat] eos: et in laqueum incidat in idipsum.

Anima autem mea exsultabit in Domino: et delectabitur super salutarem ejus.

Omnia ossa mea dicunt: Domine, quis similis tibi? Eripens [Ms. eruens inopem] de manu fortioris ejus: egenum et pauperem a rapientibus eum [Ms. diripientibus].

Exurgentes [Ms. insurgentes] testes iniqui, qui ignorabam interrogabant me: et [Ms. tac. et] retribuunt mihi mala pro bonis, et sterilitatem animas mea.

1. Tonere in Palatino cod. sequitur manus roscipit delinquent.

2. Propositionem ex de more Palatin. ms. addit.

3. Hicam secunda curis repositum in Palatin. ms. qui querunt.

4. Carus obelium verbis in ipso proposuerat in Palatin. autem cod. rescipit superior manus in ipso.

5. Ms. Palatinus quis similis tui?

6. Domino tonere prior S littera in Palatin. ms. delatit, ut legatur alio sensu urgentes.

7. Tacent in Veronensi ms. ut et apud Augustinum voces inimici mei.

8. Idem libri strabulane eos: tum minori numero fiat via eorum et paulo post absconderunt mihi corruptionem masculina sua, quod nomen pro laqueo subsequenter loca horum iterumque servant: masculina quoniam ignorant: et in masculina incidit ipsa.

9. Libera! mendo tuum legit Veronensis, ms. pro animam, ut est apud Augustinum.

Ego autem cum mihi molesti essent, inducbar cilicio.

Humiliabam in jejuniis animam meam: et oratio mea in sinu meo convertetur.

Quasi proximum, et quasi fratrem nostrum, sic complacebam: quasi lugens et contristatus, sic humiliabar.

Et oderunt me latati sunt, et convenerunt: congregata sunt super me flagella, et ignoravi.

Dissipati sunt, nec compuncti, tentaverunt me, subsannaverunt me subsannatione: frenduerunt super me dentibus suis.

Domine, quando respicies? restitue animam meam a malignitate eorum, a leonibus unicum meum.

Confitebor tibi in ecclesia magna: in populo gravi laudabo te.

Non supergrediantur mihi, qui adversantur mihi inique: qui oderunt me gratis, et annuunt oculis.

Quoniam mihi quidem pacifici loquebantur: et in iracundia et terra: loquentes dolos cogitabant.

Et dilataverunt super me os suum, dixerunt: Euge, euge, viderunt oculi nostri.

Vilisti, Domine, ne silicas: Domine, ne discedas a me.

Exurge, et intende iudicio meo: Deus meus, et Dominus meus in causam meam.

Judica me secundum justitiam tuam, Domine Deus meus, et non supergrediantur mihi.

Non dicant in cordibus suis: Euge, euge, anima nostra: nec dicant: Decoravimus eum.

Erubescant, et reverentur simul, qui gratulantur malis meis.

Induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur super me.

Erubescant, et reverentur simul, qui gratulantur malis meis: induantur pudore et reverentia, qui magna loquuntur adversum me.

Induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur super me.

1. In eodem ms. et copula desideratur.

2. Videtur ipsum quoque verbum loquentes, atque rursus illustrandum, sive ipsi postposita finali puncta: in Graecis enim exomphalibus etiam in obliquis utrumque desideratur, sic, loquentes.

3. In Palat. ms. pronomen meum, obelo confoditur.

4. Aliam euge in Palatin. ms. veru praefixum habet, tum decoravimus pro decoravimus legitur.

5. Haud bene in eodem ms. maligna loquuntur, pro magna, etc.

6. Continetur juxta August. Veronensis, ms. et adversum me latati sunt, et convenerunt in unum,

Ego autem dum [Ms. cum] reithi molesti essent, inducibam me cilicio [Ms. cilicium], et humiliabam in jejuniis animam meam, et oratio mea in sinu meo convertetur.

Sicut proximum, et [Ms. tac. et] sicut fratrem nostrum, ita complacebam: tanquam lugens et contristatus, ita humiliabar.

Adversus me latati sunt, et convenerunt, et congregaverunt in me flagella, et ignoraverunt.

Dissoluti sunt, nec compuncti sunt, tentaverunt me, et deriserunt derisus: striduerunt in me dentibus suis.

Domine, quando respicies? restitue animam meam a malefactis [Ms. ab astutis] eorum, et a leonibus unicum meum.

Confitebor tibi, Domine, in ecclesia magna [Ms. multa]: in populo gravi laudabo te.

Ut [Ms. tac. ut] non insultent in me [Ms. mihi], qui adversantur mihi inique: qui oderunt me gratis, et annuunt [Ms. annuunt] oculis.

Quoniam mihi quidem pacifico [Ms. pacifica] loquebantur: et super iram [Ms. in ira] dolose cogitabant.

Dilataverunt in me os suum, dixerunt: Euge, euge, viderunt oculi nostri: vidisti, Domine, ne silicas: Domine, ne discedas a me.

Exurge, Domine, et intende iudicium meum: [Ms. iudicio meo] Deus meus, et Dominus meus in causam meam.

Judica me secundum magnam misericordiam tuam, Domine Deus meus, ut non insultent in me inimici mei: nec dicant in cordibus suis: Euge, euge, anima nostra, nec dicant: Obsorbuimus eum.

Erubescant, et reverentur simul, qui gratulantur malis meis: induantur pudore et reverentia, qui magna loquuntur adversum me.

Induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur adversum me.

Induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur adversum me.

Induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur adversum me.

Induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur adversum me.

Induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur adversum me.

Induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur adversum me.

Induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur adversum me.

Induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur adversum me.

Induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur adversum me.

Induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur adversum me.

Induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur adversum me.

Induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur adversum me.

Induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur adversum me.

Induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur adversum me.

Exsultent, et latentur qui volunt justitiam
viam: et dicant semper: Magnificetur Dominus,
qui volunt pacem servi ejus.

Et lingua mea meditabitur justitiam tuam: tota
die laudem tuam.

Exsultent et latentur qui volunt justitiam
viam: et dicant semper: Magnificetur Dominus,
qui volunt pacem servi ejus. Sed [Ms. fac. Soc.]
et lingua mea meditabitur justitiam tuam: tota
die laudem tuam.

PSALMUS XXXV.

IN FINEM. SERVUS DOMINI DAVID.

Dixit iniquus, ut delinquat in semetipso: Non
est timor Dei ante oculos ejus.

Quoniam dolose egit in conspectu ejus: ut in-
veniret iniquitatem ejus ad odium.

Verba oris ejus iniquitas et dolus: noluit intel-
ligere, ut bene ageret.

Iniquitatem meditatus est in cubili suo: abstulit
et omni die non bene: justitiam et autem
non odit.

Domine in celo misericordia tua: et veritas
tua usque ad nubes.

Justitia tua sicut montes Dei: judicia tua aby-
ssus multa.

Hominem et jumenta salvabis, Domine: quae ad-
modum multiplicasti misericordiam tuam, Deus!

Filiis autem hominum, in tegmine alarum tuarum
sperabunt.

Inebriabuntur ab ubertate domus tuae: et tor-
rentur voluptatibus tuis potabis eos.

Quoniam apud te est fons vitae: et in lu-
mine tuo videbimus lumen.

Proterende misericordiam tuam scilicetibus te, et
justitiam tuam his qui recto sunt corde.

Non veniat mihi pes superbie: et manus pecca-
toris non moveat me.

Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem: ex-
pulti sunt, nec poterunt stare.

1. Carus ipse, Palatinus ms. praepositus psalmus.

2. Palatinus ms. bene et qui proximo subsequen-
tur, obelos prostermit: tum ad versus filium
dilectissimum equavit utrumque minus bene.

3. In Palatino ms. voluntatis.

4. Idem unico inter se consentientes libri et
collocet: sic infra, odio habes pro odium.

IN FINEM. SERVUS DOMINI DAVID. [Ms. ipse DAVID]
PSALMUS.

Dixit iniquus, ut delinquat in semetipso: Non
est timor Dei ante oculos ejus.

Quoniam dolose egit in conspectu ejus: ut in-
veniret iniquitatem suam et odium.

Verba oris ejus iniquitas et dolus, noluit intel-
ligere, ut bene ageret: iniquitatem medi-
tatus est in cubili suo.

Abstulit omni via non bonum: malitiam autem
non odit.

Domine, in celo misericordia tua: et veritas
tua usque ad nubes.

Justitia tua sicut montes Dei: et judicia tua
abyssus multa.

Hominem et jumenta salvos facies, Domine:
quae admodum multiplicasti misericordiam tuam
Deus:

Filiis autem hominum in protectione alarum
tuarum sperabunt: inebriabuntur ab ubertate
domus tuae, et torrentur voluptatibus tuis
potabis eos.

Quoniam apud te est fons vitae: et [Ms. fac. et]
in lumine tuo videbimus lumen.

Proterende misericordiam tuam scilicetibus te
et justitiam tuam his qui recto sunt corde.

Non veniat mihi pes superbiae: et manus pec-
catorum non moveat me.

Ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquita-
tem: expulsi sunt, nec poterunt stare.

5. Proterenda et copula, unanimes consensu
legunt Augustinus et Veronensis. nec, judicia tua
sicut abyssus multa, Hominem et jumenta salvabis
Domine, sicut multiplicata est misericordia tua,
Deus: et in responso versu cuius, torrentur deli-
ciarum tuarum potabis eos.

PSALMUS XXXVI.

-1- TESI 2 DAVID.

nunc [Ms. ipse] DAVID.

Alaph. Noli emulari in malignantibus: neque
zelaveris facientes iniquitatem.

Quoniam tanquam fenem velociter crescent: et
quae admodum olera herbarum cito decident.

Dabit. Spera in Domino, et fac bonitatem: et
et in habita terram, et pascoris in divitiis ejus.

Delictare in Domino: et dabit tibi petitiones
cordis tui.

Ghimel. Revela Domino viam tuam, et spera in
eo: et ipse faciet.

Et educet quasi lumen justitiam tuam, et justitiam
tanquam meridiem.

Tabeli. Subditus esto Domino, et ora eum:
Noli emulari in eo qui prosperatur in via sua:
in homine faciente iniquitatem.

Ho. Desine ab ira, et derelinque furor: noli
emulari, ut maligneris.

Quoniam qui malignantur, exterminabuntur:
sustinentes autem Dominum, ipsi hereditabunt
terram.

Vau. Et adhuc pusillum, et non erit peccator:
et queres locum ejus, et non invenies.

Manueli autem hereditabunt terram: et dele-
tabuntur in multitudine pacis.

Zain. Observabit peccator justum, et stridebit
super eum dentibus suis.

Domine et videri: iridebit eum, quoniam
prospicit quod venit dies ejus.

Alaph. Noli emulari inter malignantes, neque
amulatus fueris facientes iniquitatem.

Quoniam tanquam fenem velociter crescent:
et sicut olera herbarum cito cadent.

Beth. Spera in Domino, et fac bonitatem: et
inhabita terram, et pascoris in divitiis [Ms. divi-
tibus] ejus.

Delictare in Domino: et dabit tibi petitionem
cordis tui.

Ghimel. Revela Domino [Ms. ad Dominum]
viam tuam, et spera in eo [Ms. eum]: et ipse
faciet.

Et educet tanquam [Ms. sicut] lumen justitiam
tuam: et judicium tuum, sicut meridiem.

Tabeli. Subditus esto Domino, et obsecra eum,
ne amulatus fueris [Ms. subamuleris] eum, qui
prosperatur in via sua, in homine faciente in-
iquitatem.

Ho. Desine ab ira, et derelinque [Ms. relinque]
furor, ne amuleris [Ms. subamuleris], ut
nequiter facias.

Quoniam qui nequiter agunt, exterminabun-
tur: qui vero expectant Dominum, ipsi heredi-
tate possidebunt terram.

Vau. Pusillum adhuc, et non erit peccator:
et queres locum ejus, nec invenies.

Manueli autem possidebunt terram: et dele-
tabuntur in multitudine pacis.

Zain. Observabit peccator justum, et fremet
[Ms. stridebit] super eum dentibus suis: Dominus
autem iridebit eum, quoniam prospicit quod
veniet dies ejus.

1. Hunc psalmum recenset Hieronymus in pro-
logo Scripturarum inter eos, qui viginti quatuor
litterarum texuntur alphabeto: quatuor litteras, sive
carum nomina retinimus in hoc psalmo, M. T. H. V.

— Hebraici alphabeti litteras cuique juxta ordi-
nem versus propositas Palatinus ms. ignorat.

2. Hic obelus Palatinus ms. voci cito praefigit, a
quo sequenti vero et copula eximit.

3. Adit, hic Palat. ms. diopsulma.

4. Ms. subamulari in malignantibus neque
amuleris etc. tum unico cum Augustino cito are-
cent, et sicut olera prae cito cadent.

5. Quod praefert Veronensis ms. fac bonitatem
pro ipse faciet, facie de superior proxima versus
liberis aliud agens imponit.

6. Pro nequiter hic atque infra vultus nihil
libri praefertunt: tum sistitentes autem Dominum,
cum Gallicano, quoniam rursus, et adhuc pusillum,
etc. et non invenies.

7. Plus habet Veronensis ms. manueli autem
ipsi hereditate possidebunt, etc. formae autem cum
Augustino.

Exsultent, et latentur qui volunt justitiam
viam: et dicant semper: Magnificetur Dominus,
qui volunt pacem servi ejus.

Et lingua mea meditabitur justitiam tuam: tota
die laudem tuam.

Exsultent et latentur qui volunt justitiam
viam: et dicant semper: Magnificetur Dominus,
qui volunt pacem servi ejus. Sed [Ms. fac. Soc.]
et lingua mea meditabitur justitiam tuam: tota
die laudem tuam.

PSALMUS XXXV.

IN FINEM. SERVUS DOMINI DAVID.

Dixit iniquus, ut delinquat in semetipso: Non
est timor Dei ante oculos ejus.

Quoniam dolose egit in conspectu ejus: ut in-
veniret iniquitatem ejus ad odium.

Verba oris ejus iniquitas et dolus: noluit intel-
ligere, ut bene ageret.

Iniquitatem meditatus est in cubili suo: abstulit
et omni die non bene: justitiam et autem
non odit.

Domine in celo misericordia tua: et veritas
tua usque ad nubes.

Justitia tua sicut montes Dei: judicia tua aby-
ssus multa.

Hominem et jumenta salvabis, Domine: quibus ad-
modum multiplicasti misericordiam tuam, Deus!

Filiis autem hominum, in tegmine alarum tuarum
sperabunt.

Inebriabuntur ab ubertate domus tue: et tor-
rentur voluptatis tuae potabis eos.

Quoniam apud te est fons vitae: et in lu-
mine tuo videbimus lumen.

Proterenda misericordiam tuam scientibus te, et
justitiam tuam his qui recto sunt corde.

Non veniat mihi pes superbie: et animus pecca-
toris non moveat me.

Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem: re-
pulti sunt, nec poterunt stare.

1. Carus ipse, Palatinus ms. proponit psalmus.

2. Palatinus ms. bene et qui proximo subsequen-
tur, obelos prosermittit: tum ad versus finem
dyspalsus apponit utrumque minus bene.

3. In Palatino ms. voluntatis.

4. Idem unico inter se consentientes libri et
collocet: sic infra, odio habet pro odire.

IN FINEM. SERVUS DOMINI DAVID. [Ms. ipse] DAVID.
PSALMUS.

Dixit iniquus, ut delinquat in semetipso: Non
est timor Dei ante oculos ejus.

Quoniam dolose egit in conspectu ejus: ut in-
veniret iniquitatem suam et odium.

Verba oris ejus iniquitas et dolus, noluit intel-
ligere, ut bene ageret: iniquitatem medi-
tatus est in cubili suo.

Abstulit omni via non bonum: malitiam autem
non odit.

Domine, in celo misericordia tua: et veritas
tua usque ad nubes.

Justitia tua sicut montes Dei: et judicia tua
abyssus multa.

Hominem et jumenta salvos facies, Domine:
quoadmodum multiplicasti misericordias tuas
Deus:

Filiis autem hominum in protectione alarum
tuarum sperabunt: inebriabuntur ab ubertate
domus tuae, et torrente voluptatis tuae potabis
eos.

Quoniam apud te est fons vitae: et [Ms. fac. et]
in lumine tuo videbimus lumen.

Proterenda misericordiam tuam scientibus te:
et justitiam tuam his qui recto sunt corde.

Non veniat mihi pes superbie: et animus pecca-
torum non moveat me.

Ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquita-
tem: expulsi sunt, nec poterunt stare.

5. Proterenda et copula, unanimes continue
legunt Augustinus et Veronensis. nec, judicia tua
sicut abyssus multa, Hominem et jumenta salvabis
Domine, sicut multiplicata est misericordia tua,
Deus: et in nequonia versuculi suo, torrentem seli-
ciarum tuarum potabis eos.

PSALMUS XXXVI.

-1- TESI 2 DAVID.

nunc [Ms. ipse] DAVID.

Alaph. Noli emulari in malignantibus: neque
zelaveris facientes iniquitatem.

Quoniam tanquam fenem velociter arcescent: et
quoadmodum olera herbarum cito decident.

Dabit. Spera in Domino, et fac bonitatem: et
et in habita terram, et pascoris in divitiis ejus.

Delectare in Domino: et dabit tibi petitiones
cordis tui.

Ghimel. Revela Domino viam tuam, et spera in
eo: et ipse faciet.

Et educet quasi lumen justitiam tuam, et justitiam
tanquam meridiem.

Tabeli. Subditus esto Domino, et ora eum:
Noli emulari in eo qui prosperatur in via sua:
in homine faciente injustitias.

Ho. Desine ab ira, et derelinque furor: noli
emulari, ut maligneris.

Quoniam qui malignantur, exterminabuntur:
sustinentes autem Dominum, ipsi hereditabunt
terram.

Vau. Et adhuc pusillum, et non erit peccator:
et queres locum ejus, et non invenies.

Manneti autem hereditabunt terram: et delecta-
buntur in multitudine pacis.

Zain. Observabit peccator justum: et stridebit
super eum dentibus suis.

Domine et odium: irridebit eum: quoniam
prospicit quod venit dies ejus.

1. Hunc psalmum recenset Hieronymus in pro-
logo Scripturarum inter eos, qui viginti quatuor
litterarum texuntur alphabeto: quatuor litteras, sive
carum nomina retinimus in hoc psalmo, M. T. H. V.

— Hebraici alphabeti litteras cuique juxta ordi-
nem versus propositas Palatinus ms. ignorat.

2. Hic obelus Palatino ms. voci cito praefigit, a
quo sequenti vero et copula eximit.

3. Adit, hic Palat. ms. diapsalma.

4. Ms. subemulari in malignantibus neque
emuleris etc. tum unico cum Augustino cito arces-
cent, et sicut olera prae cito cadent.

Alaph. Noli emulari inter malignantes, neque
amulatus fueris facientes iniquitatem.

Quoniam tanquam fenem velociter arcescent:
et sicut olera herbarum cito cadent.

Beth. Spera in Domino, et fac bonitatem: et
inhabita terram, et pascoris in divitiis [Ms. divi-
tibus] ejus.

Delectare in Domino: et dabit tibi petitionem
cordis tui.

Ghimel. Revela Domino [Ms. ad Dominum]
viam tuam, et spera in eo [Ms. eum]: et ipse
faciet.

Et educet tanquam [Ms. sicut] lumen justitiam
tuam: et judicium tuum, sicut meridiem.

Tabeli. Subditus esto Domino, et obsecra eum,
ne amulatus fueris [Ms. subamuleris] eum, qui
prosperatur in via sua, in homine faciente in-
iquitatem.

Ho. Desine ab ira, et derelinque [Ms. relinque]
furor, ne amuleris [Ms. subamuleris], ut
nequiter facias.

Quoniam qui nequiter agunt, exterminabun-
tur: qui vero expectant Dominum, ipsi heredi-
tate possidebunt terram.

Vau. Pusillum adhuc, et non erit peccator:
et queres locum ejus, nec invenies.

Manneti autem possidebunt terram: et delecta-
buntur in multitudine pacis.

Zain. Observabit peccator justum, et fremet
[Ms. stridebit] super eum dentibus suis: Dominus
autem irridebit eum, quoniam prospicit quod
veniet dies ejus.

5. Quod praefert Veronensis ms. fac bonitatem
pro ipse faciet, facie de superioribus versus
liberis aliud agens imponit.

6. Pro nequiter hic atque infra vaticane nihil
libri praefertunt: tum sistitantes autem Dominum,
cum Gallicano, quoniam rursus, et adhuc pusillum,
etc. et non invenies.

7. Plus habet Veronensis ms. manneti autem
ipsi hereditate possidebunt, etc. formae autem cum
Augustino.

Heth: Gladium evaginaverunt peccatores, intenderunt arcum suum.

U²: deficiant pauperem et inopem: ut treccident rectos corde.

Teth: Gladius ortum intret in corda ipsorum: et arcus eorum confringatur.

Melius est modicum iusto, super divites peccatorum multas.

Quoniam brachia peccatorum conterentur: confirmata autem iustos Dominus.

Novit Dominus dies immaculatarum: et hereditas eorum in aeternum erit.

Non confundentur in tempore malo: et in diebus famis saturabuntur.

Capitulum. Quia peccatores peribunt, iustici vero Domini manebunt ut honorificati fuerint et exaltati: deficientes quemadmodum fumus deficient.

Lament. Mutuatur peccator, et non solvit: iustus autem miseretur, et tribuet.

Quia benedictes et hereditabunt terram: maledictes autem ei disperibunt.

Mam. Apud Dominum gressus hominis dirigentur: et viam ejus volet.

Cum ceciderit, non colligetur: quia Dominus supportat manum suam.

Nun. Junior sui, etiam senis: et non vidi justum derelictum, nec semen ejus querens panem.

Tota die miseretur, et commodat, et semen illius in benedictione erit.

Tota die miseretur, et commodat, et semen illius in benedictione erit.

1. Palat. ms. decipiant, quoniam errorum discimus etiam Veronensis psalterii scribam errasse.

2. Tient idem ms. verbum est, quod neque in Graeco resonat.

3. Praepositionem in Palatina. ms. et Carus obliquo jugulant.

4. Idem ms. ut vicia praetermissa, verba et enallacti, minio infecta representant.

5. Sequitur manus in eodem cod. rescripta retrahit.

6. Herum hic dispersum addit Palatin. ms. nam adverbium etiam ex parte. Hec est et enim semini, etc.

7. Idem ms. statim ut glorificabuntur, et exaltabuntur: a quo uno verbo, gloriantur, Augustinus abhedit. Caetera generatur peccator, et non solvit, tam benedictes eum, hereditate vel hereditatem possidebunt terram, unice ex ejusdem commendatione sunt.

Heth. Gladium evaginaverunt [Ms. eduxerunt] peccatores: intenderunt [Ms. extenderunt] arcum suum: ut deficiant inopem et pauperem, ut treccident rectos corde.

Teth. Gladius [Ms. frama] eorum intret in corda ipsorum: et arcus eorum confringatur.

Melius est modicum iusto, super divites peccatorum multas.

Quoniam brachia peccatorum conterentur: confirmata autem iustos Dominus.

Novit Dominus dies immaculatarum: et hereditas eorum in aeternum erit.

Non confundentur in tempore malo: et in diebus famis saturabuntur [Ms. manebunt].

Capitulum. Quoniam peccatores peribunt, iustici autem Domini mox ut honorati et exaltati fuerint: deficientes ut fumus, deficient.

Lament. Mutuatur peccator, et non solvit: iustus autem miseretur, et commodat.

Quoniam benedictes eam possidebunt terram: maledictes autem illum disperibunt.

Mam. A Domino gressus hominis: diriguntur [Ms. diriguntur]: et viam ejus volet.

Cum ceciderit iustus, non colligetur: quia Dominus firmat manum ejus.

Nun. Junior sui, etiam senis: et non vidi justum derelictum, nec semen ejus querens panem.

Tota die miseretur, et commodat, et semen ejus in benedictione erit.

Tota die miseretur, et commodat, et semen ejus in benedictione erit.

Tota die miseretur, et commodat, et semen ejus in benedictione erit.

8. In edibo Cari, cupit nimis. Ms. vero Carthaginiensis et Sorboniensis, qui Romanum psalterium habent descripto, legunt colet, sine nimis: quod quidem expugnasse videtur Hieronymus, quia additum illud agnoscerat, nec haberi apud quemquam interpretatum. Max.

9. Tacet idem ms. iustus, quod et superfluum est. Plur vero mox habet confirmat manum ejus. Juvenis sui, et ecce senis: unde querens panem, pro egeris pane, et pro commodat, generat, celebrilia scotensis Augustinus tolar in enarrationibus ad hunc locum. Fenoratur quidem Latine dicitur et qui dat nutum, et qui accipit: planius hoc videtur dicitur, si dicamus: Fenorat. Quis ad nos quid grammatica velat? Melius in barbarismo nostro eos intelligitis, quam in nostra disertitudine eos diserti eritis. Ergo iustus iste, via dei miseretur et generat. Non habuit Veronensis psalterii odiosum hic locus: nec tamen doceri tam luculento testimonio potuit, eam que ita praefertur, Augustinianam recensionem esse, non veterem, et quam ipse pro Itala obtulit, editionem.

Samech. Declina a malo, et fac bonum: et inhabitabis in saeculum saeculi.

Quia Dominus amat iudicium, et non derelinquet sanctos suos: in aeternum conservabuntur.

Injusti punientur: et semen impiorum peribit.

Iusti autem hereditabunt terram: et inhabitabunt in saeculum saeculi: super eam.

Pho. Os iusti meditabitur sapientiam: et lingua ejus loquetur iudicium.

Lex Dei ejus in corde ipsius: et non supplantabuntur gressus ejus.

Sade. Considerat peccator justum, et querit mortificare eum.

Dominus autem non derelinquet eum in manibus ejus, nec damnabit eum cum iudicabitur illi.

Caph. Expecta Dominum, et custodi viam ejus, et exaltabit te, ut hereditate capias terram: cum perierint peccatores, videbis.

Vidi impium superexaltatum, et elevatum sicut cedrus Libani.

Res. Et transivi, et ecce non erat: et quaesivi eum, et non inventus est locus ejus.

Sia. Custodi innocentiam, et vide aequitatem: quoniam sunt reliquiae homini pacifico.

Injusti autem disperibunt simul, reliquiae impiorum interibunt.

Vau. Thau. Salus autem iustorum a Domino: et protector eorum in tempore tribulationis.

Et adjuvabit eos Dominus, et liberabit eos: et eripet eos a peccatoribus et salvabit eos, quia speraverunt in eo.

Et adjuvabit eos Dominus, et liberabit eos: et eripet eos a peccatoribus et salvabit eos, quia speraverunt in eo.

Et adjuvabit eos Dominus, et liberabit eos: et eripet eos a peccatoribus et salvabit eos, quia speraverunt in eo.

Et adjuvabit eos Dominus, et liberabit eos: et eripet eos a peccatoribus et salvabit eos, quia speraverunt in eo.

Et adjuvabit eos Dominus, et liberabit eos: et eripet eos a peccatoribus et salvabit eos, quia speraverunt in eo.

Et adjuvabit eos Dominus, et liberabit eos: et eripet eos a peccatoribus et salvabit eos, quia speraverunt in eo.

1. Atque hic minus bene Palatinus ms. obolum amittit, non ipse ejus libri editor cavet decipiant pro deficiant. Caetera Augustini omnia sunt.

2. Locum ultimam litteram alphabeta occupat, non istud: nam in Hebraeo cum מַשְׁכִּיחַ מַשְׁכִּיחַ legatur, id est, non ante thau, initio versiculi: prima quaedam versus non potuit edi littera, quam ego scriberetur. Ms. tamen thau assummo legunt, quod et nos in canone imitari sumus, Mam.

3. Veronensis ms. et Augustinus, ut hereditate possideas terram, cum pereant peccatores: tum superexaltari et elevari super, etc. Et transivi, et ecce non erat: et quaesivi, etc.

4. Unice cum Augustino idem ms. disperient in idipsum, et reliquiae impiorum interibunt. Sic postrema verba, eruet eos, et erimet eos a peccatoribus.

— Vilosus de postrema hac littera, quae ad versionem ex Hebr. diximus. Caeterum Palat. ms. obolum per usque voci autem.

PSALMUS XXXVII.

PSALMUS DAVID, IN COMMEMORATIONEM * +
DE SABBATO. †

Domine, ne in furore tuo arguas me : neque in ira tua corripis me.

Quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi : et confirmasti super me manum tuam.

Non est sanitas in carne mea a facie irae tuae : neque pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.

Quoniam iniquitates meae supergraves sunt capiti meo : sicut onus grave gravate sunt super me.

Putraverunt et corruptae sunt cicatrices meae, a facie insipientiae meae.

Miser factus sum et curvatus sum usque in finem : tota die contristatus ingrediebar.

Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus : et non est sanitas in carne mea.

Afflictus sum, et humiliatus sum nimis : rugiebam a gemitu cordis mei.

Domine, ante te omnia desiderium meum : et gemitus meus a te non est absconditus.

Cor meum conturbatum est, declinavit me cibus meus, et lumen oculorum meorum, et ipsum non est mecum.

Amici mei, et proximi mei, observant me appropinquaverunt, et steterunt.

Et qui iuxta me erant, de longe steterunt : et cum faciebant qui querebant animam meam.

Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates : et dolos tota die meditantur.

Ego autem tanquam surdus non audiebam, et sicut mutus non aperiens os meum.

Et factus sum sicut homo non audiens : et non habens in ore suo reprobationes.

1. Hieronymus ad Algasium scribens meminit hujus thuli. Max. — Idem usque die sabbati, obela profermissis, legit hanc. Item, ut est quoque illud quod primo statim versiculo diapsalma subiungit.

2. Antea praeponebatur et copula, quam, cum neque in Hebr. neque Graeco ipso locuti resonet, ad Palatini ms. fidem expunctionis.

3. Hic iterum diapsalma de suo Palatinus ms. addit.

4. Augustinus, quem Veronensis. ms. describit, ne in indignatione tua arguas me, neque in ira tua mendareris (al. emendes) me.

PSALMUS DAVID [Ms. IPSI DAVID], IN REMEMORATIONE
[Ms. RECORDATIONEM] SABBATI.

Domine, ne in ira tua arguas me : neque in furore tuo corripis me.

Quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi, et confirmasti super me manum tuam.

Nec [Ms. non] est sanitas in carne mea a vultu irae tuae, et [Ms. tuae] non est pax ossibus meis, a facie peccatorum meorum.

Quoniam iniquitas mea * superposuerunt capiti meo : sicut onus grave gravate sunt super me.

Computraverunt, et deterioraverunt cicatrices meae, a facie insipientiae meae.

Miseris afflictus sum, et curvatus sum usque in finem : tota die contristatus ingrediebar.

Quoniam anima mea completa est illusionibus : et non est sanitas in carne mea.

Incurvatus sum et humiliatus sum usquequoque, rugiebam a gemitu cordis mei : et ante te est omne desiderium meum, et gemitus meus a te non est absconditus.

Cor meum conturbatum est in me, et deseruit me fortitudo mea : et lumen oculorum meorum, non est mecum.

Amici mei, et proximi mei, adversus me appropinquaverunt [Ms. appropinquaverunt], et steterunt, et proximi mei a longo steterunt.

Et vim faciebant qui querebant animam meam : et qui * inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates, et dolos tota die meditantur.

Ego autem velut surdus non audiebam : et sicut mutus, qui non aperit [Ms. aperiens] os suum.

Et factus sum ut homo non audiens : et non habens in ore suo increpationes [Ms. argutiones].

5. Idem unice inter se concinantes libri, iniquitates meae sustulerunt capiti meo, sicut facies gravatae sunt super me. Computraverunt, et putraverunt cicatrices meae : tantum verbum August. scribitur computraverunt, et putraverunt.

6. Peri consensu August. et Veron. ms. habent ambulabam pro ingrediebar : et paulo post, inferentis sum pro incurvatus, et usque nimis pro usquequoque.

7. Augustinianum et Veronense, quod idem est, psalterium, qui querebant mala mea, locuti sunt vanitatem, et dolos tota die meditantur, vitiosum enim ejus editor praefert meditantur.

Quoniam in te, Domine, speravi, tu exaudies, Domine Deus meus.

Quia dixi : Nequando supergraveant mihi inimici mei, et dum commoverentur pedes mei, super me magna locuti sunt.

Quoniam ego in flagella paratus sum : et dolor meus in conspectu meo semper.

Quoniam iniquitates meae annuntiabo : et cogitabo pro peccato meo.

Inimici autem mei vivunt, et confirmati sunt super me : et multiplicati sunt, qui oderunt me inique.

Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi : quoniam iniquebatur bonitatem.

Ne derelinquas me, Domine Deus meus : ne discesseris a me.

Intende in adiutorium meum, Domine, Deus salutis meae.

Quoniam in te, Domine, speravi*, dixi : Tu exaudies me, Domine Deus meus.

Quia dixi : Ne aliquando insultent in me inimici mei, et dum commoverentur pedes mei, in me magna locuti sunt.

Quoniam ego ad flagella paratus sum : et dolor meus ante me est semper.

Quoniam iniquitatem meam ego pronuntio : et cogitabo pro peccato meo.

Inimici mei autem vivunt, et confortati sunt super me : et multiplicati sunt qui oderunt me inique.

Qui retribuunt mihi mala pro bonis, detrahebant mihi quoniam subsecutus sum justitiam.

Ne derelinquas me, Domine Deus meus, ne discesseris a me : intende in adiutorium meum, Domine Deus salutis meae.

PSALMUS XXXVIII.

IN FINEM * IPSI EDITHUR, CANTICUM DAVID.

IN FINEM, PRO EDITHUR, CANTICUM DAVID [Aug. IPSI DAVID].

Dixi : Custodiam vias meas : ut non delinquam in lingua mea.

Posui ori meo custodiam : cum consisteret peccator aduersum me.

Obmutui* et + humiliatus sum -i et silui a bonis : et dolor meus renovatus est.

Dixi : Custodiam vias meas : ut non delinquam in lingua mea.

Posui ori meo custodiam : dum consistit peccator adversus me.

Obmutui, et humiliatus sum, et silui a bonis : et dolor meus renovatus est.

1. Rectius idem ms. verbum sum tacet : plus vero habet subsequenti versu, ego ammutui, etc.

2. Iterum diapsalma hic idem ms. subiungit : tum legit : Non derelinquas, etc.

3. Hinc obelam sequitur manus in Palatino ms. delovit : praestant vero ipsum, Deus, nomen, quod neque in Graeco est, ita dicit.

4. Palatinus ms. pro Edithur.

5. Purpura in Martiane editione tota festiva petiopo, et humiliatus sum, et, obeli confiditatur : quae nec satis bene alteri tantum et copula datus cum Palatino ms. praeponebat. Nos Hebraeus ipse textus cum Graeco comparatus de his polia auctores restituendos monuit.

6. Ille verbum dicit, tum me pronomen idem cum Gallicano praetereunt : mox vero quod pro insulenti in me, praefert Veronense. casiditenti mihi, proprius quidem Graeco ἐπιεικὴς hoc horat : ab Augustino autem, ut ne qui dissimulamus, in Volgalla saltem exemplaribus, ab illis, ubi vetis lectio insulenti in me, restatur. Falso itaque Veronensis ejus ms. editor ait, ne aliquando ermittant ab Augustino quoque legi in narratione hujus psalmi, num. 22. Vix ego hanc locutionem Augustino notam fuisse

conjectis ex ἀπολογία testimonio, quod laudat, qui me pronunt, casiditabant, et motus fuerit.

7. Ex Augustino Veronensis ms. curam geram : quod sequitur qui oderunt me inique, Augustinus quoque refert, ms. tamen Veronense, maxime injusto, quod dignum nobis erit ejus editor, qui minima quoque studioso persequitur. Quando pari consensu, qui retribuunt mala pro bonis, et quoniam persequutus sum, etc.

8. Quod Veronensis. ms. subiungit vetis glossa, et proferunt me dilectum tanquam mortuum abominatum, ut Augustino quidam descripsit, qui illud bis recitat in enarratione : tamen ut videtur, non pro his versibus parat, sed pro aliando in ejus sententia sive allegorie gratiam additio testimonio accipitur. Nec tamen ignoramus e Graecis illud exemplaribus fluxisse, e quibus istidem verbis Iulianus Theodoretus, vel ἀπολογία περὶ ἀγαθῶν, ἢ καὶ κατὰ τὴν ἀπολογία.

9. Cum solo Augustino Veronensis. ms. obmutui : quod et infra vers. 10, scripsisse autumo, pro obmutui : tum saluti cor meum, et exardescet ignis.

Concaluit cor meum intra me: et in meditatione mea exardescet ignis.

Locutus sum in lingua mea: Notum fac mihi, Domine, finem meum.

Et numerum dierum meorum, quis est? Ut sciam quid desit mihi.

Ecce mensurabiles posuisti dies meos: et substantia mea tanquam nihilum ante te.

Veruntamen universa vanitas, omnis homo vivens. DIAPSALMA.

Veruntamen in imagine pertulisti homo, sed et fensa conturbatur.

Thesaurizat, et ignorat cui congregavit ea. Et nunc quae est expectatio mea? Nonne Dominus? — Et: et substantia mea apud te est.

Ab omnibus iniquitatibus meis eripe me: opprobrium insipienti dedisti me.

Obmutui — et: non aperui os meum, quoniam tu fecisti: amove a me plagas tuas.

A fortitudine manus tuae ego defeci in incroptationibus: propter iniquitatem corripuisti hominem.

Et tabescere fecisti sicut araneam animam ejus: veruntamen, vane — conturbatur: omnis homo.

DIAPSALMA.

— Et: audi orationem meam, Domine, et deprecationem — meam: auribus percipe lacrymas meas:

— No silent, quoniam advena ego sum apud te: et: et: pererrans: sicut omnes patres mei.

Remitte mihi — ut refrigerer priusquam abeam: et amplius non ero.

Concaluit cor meum intra me: et in meditatione mea exardescit ignis.

Locutus sum in lingua mea: Notum mihi fac, Domine, finem meum: et numerum dierum meorum: quis [Ms. qui] est? Ut sciam quid desit mihi.

Ecce veteres posuisti dies meos: et substantia mea tanquam nihil ante te est [Ms. tacet est].

Veruntamen universa vanitas, omnis homo vivens. DIAPSALMA. Quanquam in imagine Dei ambulat homo: vane conturbabitur.

Thesaurizat, et ignorat cui congregat ea: et nunc quae est expectatio mea? Nonne Dominus? Et substantia mea tanquam nihil ante te est.

Ab omnibus iniquitatibus meis eripe [Ms. erue] me: opprobrium insipienti dedisti me.

Obmutui, et non aperui os meum, quoniam tu fecisti me, amove a me plagas tuas: a fortitudine enim manus tuae ego defeci in incroptationibus.

Propter iniquitatem corripuisti hominem: et tabescere fecisti sicut araneam animam ejus.

Veruntamen universa vanitas, omnis homo vivens. DIAPSALMA. Exaudi, Deus, orationem meam et deprecationem meam: auribus percipe lacrymas meas.

Quoniam incola ego sum apud te in terra: et peregrinus sicut omnes patres mei.

Remitte mihi, ut refrigerer priusquam abeam: et amplius non ero.

PSALMUS XXXIII.

IN FINEM. DAVID PSALMUS.

Expectans expectavi Dominum: et intendit mihi.

Et — et: audivit preces meas: et eduxit me de loco miseriae, et — de luto facis.

1. Hanc quoque et copiam, quod neque in Hebraeo textu — sed Palatinus ms. idem vera praenotamus.

2. Vix hic uno alteroque verbo item inter se dissident libri Augustinus, quoniam in imagine ambulat (Veron. perambulabat) homo, tamen vane conturbatur. Thesaurizat et non agnoscit (Veronens. negavit) cui congregavit ea, et nomine Dominus (Veronens. praeposuit tu) et substantia mea ante te est semper.

3. In eodem in libro, tu es qui fecisti me, amove a me

IN FINEM PSALMUS DAVID [Ms. IPSI DAVID PSALMUS].

Expectans expectavi Dominum, et respexit me: et exaudivit deprecationem meam, et eduxit me de loco miseriae, et de luto facis.

1. Pro incola est pariter in eisdem libris iniquitate emendandi (August. erudisti) hominem, et tabescere fecisti sicut araneam animam meam. Veruntamen vane conturbatur omnis homo, etc. Denique, exaudi orationem meam, Domine, et deprecationem, etc.

4. Pro incola est pariter in eisdem libris iniquitas, et voces in terra, pariter ignorantur.

5. Contians juxta August. Veronens. ms. sustineus sustinui, et paulo post, de luto limi pro facis.

Et statuit super petram pedes meos: et direxit gressus meos.

Et innisit in os meum canticum novum, carmen Dei nostro:

Videbunt multi, et timebunt, et sperabunt in Domino.

Beatus vir, cuius est nomen Domini spes ejus: et non respexit in vanitates et insanas falsas.

Multa fecisti tu, Domine Deus meus, mirabilia tua: et cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi.

Annuntiavi et locutus sum: multiplicati sunt super numerum.

Sacrificium et oblationem noluisti: aures — autem perfecisti mihi.

Holocustum et pro peccato non postulasti: tunc dixi: Ecce venio.

In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam: Deus meus, cultui, et legem tuam in multo cordis mei.

Annuntiavi justitiam — tuam: in ecclesia magna: ecce labia mea non prohibebo, Domine, tu scisti.

Justitiam tuam non abscidisti in corde meo: veritatem tuam et solutorem tuum dixi.

Non abscidisti misericordiam tuam, et veritatem tuam, a cancellis meo.

Tu — autem: Domine, ne longe facias miserationes tuas a me: misericordia tua et veritas tua semper susceperunt me.

Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus, comprehenderunt me iniquitates meae, et non potui, ut viderem.

Multiplicatae sunt super capillos capitis mei: et cor meum derelinquit me.

Complaceat tibi, Domine, ut eripias me: Domine, ad adiuvandum me respice.

Confundantur, et reverentur inimici mei: qui quaerunt animam meam, ut auferant eam.

1. Peccat vero hic item ms. obolum praetermittens.

2. Palatinus ms. ne longe facias.

3. Item ms. multiplicati, quemadmodum et Veronensis.

4. Praepositionem verbi complaceat, Palatinus ms. vera praenotat.

5. Atque hoc unice, tamenetsi minus recte, cum

Et statuit supra [Ms. super] petram pedes meos, et direxit gressus meos: et innisit in os meum canticum novum, hymnum Deo nostro.

Videbunt multi, et timebunt, et sperabunt in Domino.

Beatus vir, cuius est nomen Domini spes ejus: et non respexit in vanitatem et insanas falsas.

Multa fecisti tu, Domine Deus meus, mirabilia tua: et cogitationibus tuis non est quis similis tibi.

Annuntiavi, et locutus sum, multiplicati sunt super numerum: sacrificium et oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi.

Holocasta etiam pro delicto non postulasti [Ms. pelisti]: tunc dixi: Ecce venio.

In capite libri scriptum est de me, ut faciam [Ms. facerem] voluntatem tuam: Deus meus, volui, et legem tuam in medio cordis mei.

Annuntiavi justitiam tuam in ecclesia magna: ecce labia mea non prohibebo.

Domine tu cognovisti: justitiam tuam non abscidendi in corde meo: veritatem tuam et salutem tuam dixi.

Non elavi misericordiam tuam, et veritatem tuam a synagoga [Ms. congregatione] multa.

Tu autem, Domine, ne longe facias [Ms. elonginquavotis] misericordias tuas a me: misericordia tua et veritas tua semper susceperunt me.

Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus, comprehenderunt me iniquitates meae, et non potui, ut viderem.

Multiplicatae [Ms. multiplicati] sunt super capillos capitis mei: et cor meum derelinquit me [Ms. derelinquit].

Complaceat tibi, Domine, et eripias me: Domine, in auxilium meum respice.

Confundantur, et reverentur inimici mei: qui quaerunt animam meam, ut auferant eam.

Augustino item ms. iusti pro multi, cum hoc tamen et originales textus, et libri alii omnes praefertunt. Ita et paulo post vanitates et insanas mentio.

6. Veronensis ms. cum Augustino, placeat tibi, Domine, liberare (August. erue) me, Domine, ad (vel in) adiuvandum mihi respice. Confundantur et reverentur inimici qui quaerunt, etc. et paulo post, confundantur pro auferantur, et voluit, pro cogitant.

Convertantur retrorsum, et resercentur, qui volunt mihi mala.

Ferant confectam confusionem suam, qui dicunt mihi: Euge, euge.

Excultent, et letentur super te omnes quarentes te, et dicant semper: Magnificetur Dominus, qui diligit salutare tuum.

Ego autem mendicatus sum, et pauper: Dominus sollicitus est mei.

Adjutor meus et protector meus es tu, Deus meus, ne tardaveris.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, in die mala liberabit eum Dominus.

Dominus conservet eum, et vivificet eum, et beatum faciat eum in terra: et non tradat eum in manus inimicorum ejus.

Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus, et uniceperam stratum ejus versasti in infirmitate ejus.

Ego dixi: Dominus, miserere mei: sana animam meam, quia peccavi tibi.

Inimici mei dixerunt mala mihi: Quando morietur, et peribit nomen ejus?

Et si ingrediebatur, ut videret, vana loquebatur: cor ejus congregavit iniquitatem tibi.

Egrediebatur foras: et loquebatur in idipsum.

Adversum me susurrabant omnes inimici mei: adversum me cogitabant mala mihi.

Verbum iniquum constituerunt adversum me: et Nunquid? qui dormit non adjiciet, ut resurgat?

Etenim homo pacis mee in quo speravi: qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem.

1. Huius quoque vocis omnes, obelium Palatinum: praerogit, subsequenter vero et copulam ab eo eximit: neutrum bene.

2. Pro unico verbo latentur, idem libri duo praerofurunt, jocundentur omnes: tum altero ab hoc versu, curam habebit mihi: mei tamen Augustinus maluit: denique protector pro liberator pariter legitur.

3. Verba et emundet, tum, animam ejus in Ve-

vertantur retrorsum, et erubescant, qui cogitant mihi mala.

Ferant confectam confusionem suam, qui dicunt mihi: Euge, euge.

Excultent, et letentur qui quarent te, Domine, et dicant semper: Magnificetur Dominus, qui diligit salutare tuum.

Ego vero egenus et pauper sum: Dominus curam habet mei.

Adjutor meus et liberator meus es tu, Domine, ne tardaveris.

PSALMUS XL.

IN FINEM, PSALMUS DAVID [Ms. IPSI DAVID].

Beatus qui intelligit super egenum et pauperem: in die mala liberabit [Ms. malo erast] eum Dominus.

Dominus conservet eum, et vivificet eum, et beatum faciat eum, et emundet in terra animam ejus: et [Ms. ut] non tradat eum in manus inimicorum ejus.

Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus. Uniceperam stratum ejus versasti in infirmitate ejus.

Ego dixi: Domine, miserere mei: sana animam meam, quia [Ms. quoniam] peccavi tibi.

Inimici mei dixerunt mala mihi: Quando morietur, et periet [Ms. peribit] nomen ejus?

Et ingrediebantur, ut viderent, vana locutum est cor eorum: congregaverunt iniquitatem sibi.

Et egrediebantur foras, et loquebantur: simul in animum susurrabant.

Omnes inimici mei adversum me cogitabant, mala mihi verbum iniquum mandaverunt adversum me.

Nunquid qui dormit non adjiciet, ut resurgat [Ms. surgat]? Etenim homo pacis mee in quo sperabam, qui edebat panes meos, ampliavit adversum me supplantationem.

ronens atque adeo Augustiniano palteris tacent: paulo quoque post certissi legitur pro cessasti.

4. In idipsum adversum me, pro simul in animum: tum disparaverunt pro mandaverunt, unico cum Augustino Veronensis ms. legit.

5. Idem dimittat libri, in qua speravi: et ampliavit super me calcetatem, pari consensu praerofant.

To autem, Domine, miserere mei: et resuscita me, et retribuam eis.

In hoc cognovi quoniam voluisti me: quoniam non gaudebit inimicus meus super me.

Me autem propter innocentiam suscepisti: et confirmasti me in conspectu tuo in aeternum.

Benedictus Dominus Deus Israel a saeculo et usque in saeculum: fiat, fiat.

Tu autem, Domine, miserere mei: et resuscita me, et retribuam illis.

In hoc cognovi quoniam voluisti me: quia non gaudebit inimicus meus super me.

Propter innocentiam autem meam [Ms. tuam] suscepisti me: et confirmasti me in conspectu tuo in aeternum.

Benedictus Dominus Deus Israel a saeculo et usque in saeculum: fiat, fiat.

PSALMUS XLII.

IN FINEM, INTELLECTUS FILII CORE.

Quomodo desiderat cervus ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te, Deus.

Sitivit anima mea ad Deum et fortem et vivum: quando veniam, et apparebo ante faciem Dei?

Fuerunt mihi lacrymae mea panes die ac nocte: dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus?

Hae recordatus sum, et effudi in me animam meam: quoniam transiit in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei.

In voce exultationis, et confessionis, sonus epulantis.

Quare tristis es, anima mea? Et quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei et Deus meus.

Ad me ipsum anima mea conturbata est: propterea memor ero tui de terra Jordanis, et Hermonim a monte modico.

Abyssus et ad abyssum invocat: in voce calacatarum tuarum.

Omnia excoela tua et fluctus tui, super me transierunt.

In die mandavit Dominus misericordiam suam: et nocte canticum ejus.

IN FINEM, PSALMUS DAVID, INTELLECTUS FILII CORE [Ms. INTELLECTUS FILII CORE PSALMUS].

Sicut [Ms. Quomodo] cervus desiderat ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te, Deus.

Sitivit anima mea ad Deum vivum: quando veniam, et apparebo ante faciem Dei?

Fuerunt mihi lacrymae mea panes [Ms. panis] die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus?

Hae recordatus [Ms. memoratus] sum, et effudi in [Ms. super] me animam meam: quoniam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei.

In voce exultationis, et confessionis sonus epulantis.

Quare tristis est, anima mea? Et quare conturbas me?

Spera in Deo [Ms. Dominum], quoniam confitebor illi: salutare vultus mei, et Deus meus.

A me ipso anima mea turbata est: propterea memor ero tui, Domine, de terra Jordanis, et Hermonim [Ms. Hermon] a monte modico.

Abyssus abyssum invocet in voce calacatarum tuarum: omnia excoela tua et fluctus tui super me transierunt.

In die mandavit Dominus misericordiam suam: et nocte declaravit.

1. Hic initium bene Palatinus ms. vides et usque praerofant.

2. Ms. idem, secundis tamen curis, parbo.

3. Hic idem ms. subjungit dispoanima.

4. Sine obela, qui nomen in Alexandrini codicis nupera editio addit, habet et Palatinus ms. qui et infra legit Ermonim de monte, etc.

5. Praerofissa ad prepositionem, vocem abyssum, qui subsequitur, asterisco illustrant Palatinus ms.

et Carus. Est autem in Hebraeo מן, quam prepositionem hic reddiderunt Graeci interpretes, atque ipsi vultus verbo jungentes, variorum illustraverunt.

6. Legit ex Augustino Veronensis ms. sunt festivitatem celebrantis: atque infra, ad me ipsum pro a me ipso.

7. Veronensis ms. omnes suspensura tua: paulo continuatione apud Augustinum suspensione.

Apuđ me oratio Deo vita mea, dicam Deo : Susceptor meus¹ et es.

Quare oblitus es mei? Et quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?

Dum confringuntur ossa mea, reprobraverunt mihi, qui tribulant me inimici mei.

Dum dicunt mihi per singulos dies : Ubi est Deus tuus? Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam² auxilius : confitebor illi : salutare vultus mei, et : Deus meus.

PSALMUS XLII.

-† PSALMUS DAVID.

Iudica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta : ab homine iniquo et doloso eripe me.

Quia tu es² : Deus fortitudo mea, quare me repulisti? Et quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

Emitte lucem tuam et veritatem tuam : ipsa me deduxerunt, et adduxerunt in montem sanctum tuum, et in tabernaculo tuo.

Et introibo ad altare Dei : ad Deum qui lætificat juventutem meam.

Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus : quare tristis es, anima mea et quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam² auxilius : confitebor illi : salutare vultus mei, et : Deus meus.

PSALMUS XLIII.

IN FINEM, FILIUS CORE, -† AD : INTELLECTUM.

Deus, auribus nostris audivimus : patres nostri annuntiaverunt nobis

1. Hunc quoque obelam, et subsequenti versat et copulam Palatinus ms. pratermittit : male utrumque.

2. Sine obelo Palatinus ms. legit.

3. Ille vero idem ms. prepositionem verbi emittit, tum sequentis versus priorum voculam et, obelo confidit. -† E : mitte lucem, etc. -† Et introibo, etc.

4. Rectius mei preferunt idem libri : et ut quid me repulisti, et ut quid tristis. Tum Veronensis, voci inimicus addit meus, quod e Latinis summi scio

Apuđ me oratio Deo vita mea, dicam Deo [Ms. add. meo] : Susceptor meus es.

Quare me oblitus es? Et quare me repulisti? Et quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

Dum confringuntur omnia ossa mea, reprobraverunt me qui tribulant me : dum dicitur mihi per singulos dies : Ubi est Deus tuus?

Quare tristis es, anima? Et quare conturbas me?

Spera in Deo [Ms. Dominum], quoniam confitebor illi : salutare vultus mei et Deus meus.

PSALMUS DAVID.

Iudica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta : ab homine iniquo et doloso eripe [Ms. libera] me.

Quia tu es Deus meus et fortitudo mea, quare me repulisti? Et quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

Emitte lucem tuam et veritatem tuam : ipsa me deduxerunt, et adduxerunt in montem sanctum tuum, et in tabernaculo tuo.

Introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat juventutem meam.

Confitebor tibi in cithara, Deus Deus meus : quare tristis es, anima mea? Et quare conturbas me?

Spera in Deo [Ms. Domino], quoniam confitebor illi : salutare vultus mei, et Deus meus.

IN FINEM, FILIUS CORE, AD INTELLECTUM.

Deus, auribus nostris audivimus. [Ms. lac. et] patres nostri annuntiaverunt nobis.

Cassiodorici et adhibet. Ceterum de more cum Augustino, dum confringit [ab. confringet] ossa mea, reprobraverunt mihi : et dum dicunt mihi, etc.

5. Constantier pro quare hic atque infra Veronensis liber atque Augustinus habent ut quid. Porro in fine versiculi voce inimicus, addit Veronensis, meus, ut ad geminum huius locum proximum notatum est : tum et verbo adduxerunt, pro quo praterierant legit cum Augustinus, addit quoque me : denique et introibo, etc.

Opus quod operatus es in diebus eorum, et : et in diebus antiquis.

Mannus tua gentes disperdidit, et plantasti eos : afflixisti populos, et expulisti eos.

Nec enim in gladio suo possederunt terram : brachium eorum non salvavit eos.

Sed dextera tua, et brachium tuum, et illuminatio vultus tui : quoniam complacuisti in illis.

Tu es ipse rex meus et Deus meus : qui mandas salutem Jacob.

In te inimicos nostros ventilabimus² cornu : et in nomine tuo speremus insurgentes in nobis.

Non enim in arcu meo sperabo : et gladius meus non salvabit me.

Salvasti enim nos de afflictionibus nos : et avertes nos confusisti.

In Deo laudabimur tota die : et in nomine tuo confitebimur in saeculum. DIAPSALMA.

Nunc autem repulisti et confudisti nos : et non egredieris, Deus, in virtutibus nostris!

Avertisti nos retrorsum prae inimicis nostris : et qui oderunt nos diripiebant sibi.

Dedisti nos tanquam oves escurarum : et in gentibus disperdisti nos.

Vendidisti populum tuum sine pretio : et non fuit multitudo in commutationibus eorum.

Posuisti nos opprobrium vicinis nostris : subannationem et derisum his qui sunt in circuitu nostro.

Posuisti nos in similitudinem gentibus : commotionem capitis in plebibus.

Tota die verecundia mea contra me est : et confusio vultus mei operuit me.

A voce reprobrantis et obloquentis, a facie inimici et persecutis.

Hæc omnia venerunt super nos, nec oblitus sumus te : et inique non egimus in testamento tuo.

Et : non recessit retro cor nostrum : et declinasti semitas nostras a via tua.

Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis : et cooperuit nos umbra mortis.

1. Tom obelum, cum ipsam et copulam Palatinus ms. pratermittit.

2. Cum Palatin. ms. Carus, haud tamen bene, ventilabimus -† cornu et in nomine, etc.

3. Nec vera, nec nomen Deus, in Palat. ms. hic habetur.

4. Talis cum Augustino Veronensis ms. infrinasti pro efflixisti : tum, hereditate possederunt terram,

Opus quod operatus es in diebus eorum, et in diebus antiquis.

Mannus tua gentes disperdidit, et plantasti eos, afflixisti populos, et expulisti eos.

Non enim in gladio suo possederunt terram : et brachium eorum non salvavit eos.

Sed dextera tua, et brachium tuum, et illuminatio vultus tui : quoniam complacuit tibi in illis.

Tu es ipse rex meus et Deus meus : qui mandas salutem Jacob.

In te inimicos nostros ventilabimus : et in nomine tuo speremus insurgentes in nos.

Non enim in arcu meo sperabo : et gladius meus non salvabit me.

Liberasti enim nos et affligentibus nos : et eos qui nos oderunt confudisti.

In Deo laudabimur tota die : et in nomine tuo confitebimur in saecula. DIAPSALMA.

Nunc autem repulisti et confudisti nos : et non egredieris, Deus, in virtutibus nostris!

Avertisti nos retrorsum prae inimicis nostris, et eos [Ms. lac. eos] qui nos oderunt, diripiebant sibi.

Dedisti nos tanquam oves escurarum : et in gentibus [Ms. nationibus] disperdisti nos.

Vendidisti populum tuum sine pretio : et non fuit multitudo in commutationibus eorum.

Posuisti nos in opprobrium vicinis nostris, derisum et contemptum his qui in circuitu nostro sunt.

Posuisti nos in similitudinem gentibus : commotionem capitis in plebibus.

Tota die verecundia mea contra me est : et confusio vultus mei operuit me.

A voce reprobrantis et obloquentis, a facie inimici et persecutis.

Hæc omnia venerunt super nos, et oblitus sumus te : et inique non egimus in testamento tuo, et non recessit retro cor nostrum.

Et declinasti semitas nostras a via tua, quoniam humiliasti nos in loco afflictionis [Ms. infirmitatis], et operuit nos umbra mortis.

et salvos fecit, pro salvavit : denique complacuit in eis pro complacuit tibi, etc.

5. Cum solo Augustino continenter Veronensis, liber, salvas enim fecisti.

6. Idem libri, in jubilationibus : tum subannationem et derisum his qui, etc. atque iterum, in nationibus pro gentibus, ut et paulo superioris : denique in populis, pro in plebibus.

Si oblitus sumus nomen Dei nostri: et + ei: expandimus manus nostras ad Deum alicuium.

Nonne Deus requirit ista? Ipse enim novit abscondita cordis.

Quoniam propter te mortificamur tota die: estimati sumus sicut oves occisionis.

Exsurge, quare obdormis, Domine? Exsurge et ne repellas in finem.

Quare faciem tuam avertis? Oblivisceris inopia nostra, et tribulationis nostrae.

Quoniam humiliata est in pulvere anima nostra: conglutinatus est + ei: in terra venter noster.

Exsurge + Domine: adjuva nos: et redime nos propter nomen tuum.

PSALMUS XLIV.

IN FINEM, PRO HIS QUI COMMUTABUNTUR FILII CORE, AD INTELLECTUM, CANTIGEM PRO DILECTO.

Eructavit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi.

Lingua mea calamus scirba, velociter + scribentis.

Speciosus forma pro filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis: propterea benedixit te Deus in aeternum.

Accingere gladio tuo super femur + tuum: potentissime.

Specie tua et pulchritudine tua, intende, prospere procedo + ei: regna.

Propter veritatem, et mansuetudinem, + ei: iustitiam: et dabitur te mirabiliter dextera tua.

1. Prepositionem verbi *exsurge*, de more idem ms. iugulat: subiungit praeterea huic versiculo *diapsalma*.

2. Prius istud pronomen *nostra*, Carus et Palatinus ms. obelo pronotat.

3. Vocis *VENI*, quo in Halm. est, ipsa includitur propositio *in*, quam adeo malim ab obelo eximi. Meritisque sequentis verbi *exsurge*, prepositionem, quam nunquam antea hoc psalmo, iugulaverat. Peccat vero magis Palatinus ms. qui subsequenter proxime obelum praesertim.

4. In epistola ad Principium virginem, *filiorum Chone*, intelligitur *canticum pro dilecto*. Maur.

5. Neque hic obelum Palat. ms. praenotat.

Si oblitus sumus nomen Dei [Ms. Domini] nostri: et si expandimus manus nostras ad Deum alicuium.

Nonne Deus requirit ista? Ipse enim novit occulta cordis.

Quoniam propter te morte afficimur tota die, estimati sumus ut oves occisionis.

Exsurge, quare obdormis, Domine? Exsurge, et ne repellas in finem.

Quare faciem tuam avertis? Oblivisceris inopiam nostram et tribulationem nostram?

Quoniam humiliata est in pulvere anima nostra: adhesit [Ms. hussit] in terra venter noster.

Exsurge, Domine, adjuva nos: et libera [Ms. redime] nos propter nomen tuum.

IN FINEM, PRO HIS QUI [Ms. QUE] COMMUTABUNTUR FILII CORE, AD [Ms. IN] INTELLECTUM, CANTIGEM [Ms. FAC, CANTIGEM] PRO DILECTO.

Eructavit cor meum verbum bonum: dico ego opera mea regi.

Lingua mea calamus scirba, velociter scribentis.

Speciosus forma pro filiis hominum: diffusa est gratia in labiis tuis.

Propterea benedixit te Deus in aeternum: accingere gladio tuo [Ms. gladium tuum] circa femur, potentissime.

Specie tua et pulchritudine tua, intendo, et prospere procedo, et regna.

Propter veritatem et mansuetudinem et iustitiam: et deducet [Ms. deducet] te mirabiliter dextera tua.

6. Palatinus ms. et *intende*: ubi et prospera sequitur manus rescripta.

7. Uno verbo *mortificamur* pro *morte afficimur*, idem libri habent: tan *deputati sumus velut oves, etc.* subsequenti autem versu unus Veronensis *dormis* pro *obdormis*, et *ne repellas nos in finem*, ubi nos pronomen solus dicitur Cassiodorus o Latinis addidit.

8. Quarto pro sexto casu *speciem, etc.* fort. Veronensis ms. qui passim obruit error est in antiquis libris, ut alibi diximus: tum habet *et intende, et prospere, etc.* quis copulas ipse etiam Augustinus geminat.

Sagitta tuae acuta, populi sub te cadent: in corde inimicorum regis.

Sedes tua, Deus, in saeculum saeculi: virga directio, virga regni tui.

Dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo letitiae praecursoribus tuis.

Myrrha, et gutta, et casia a vestimentis tuis, a domibus eburneis: + ei: en: quibus delectaverunt te filii regum in honore tuo.

Adstitit regina a dextris tuis in vestitu decorato: + ei: circumdatus: varietate.

Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam: et obliviscere populum tuum, et domum patris tui.

Sagitta tuae acuta, potentissime, populi sub te cadent in corde inimicorum regis.

Sedes tua Deus in saeculum saeculi [Ms. saecula saecularum]: virga recta est, virga regni tui.

Dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo letitiae praecursoribus tuis.

Myrrha et gutta et casia a vestimentis tuis, a gradibus eburneis: ex quibus te delectaverunt filii regum in honore tuo.

Adstitit regina a dextris tuis in vestitu decorato: circumdatus: varietatibus.

Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui.

1. Prostatet haec eximi obelo ex prepositionem, quo et in Hebraeo וְעַד resonat. Deleat vero te pronomen, quod sequitur, in Palatino ms.

2. Mima bene in eodem ms. lilo finalia puncta apponuntur, tum *diapsalma* in fine additur.

3. Aditum est hoc nomen, *potentissime*, de superioris versiculo, in quo legitur: *Accingere gladio tuo, etc.* Consulto epist. Hieron. tollit resantolam. Maur. — In Veronensi ms. *potentissime*, quemadmodum ab ipso locum Augustino, ex eius interpretatione perspicuum est. Et est tamen haec diversa malim a Graeco *ἐνδὲρ* lectio, sed Augustinum, eadem cum imma recte habet, codex Veronensis describit.

4. Habet Veronensis, ms. in conspectu, pro in corde, et quod miseris magis, in altera quoque Graeco Latinis litteris columna enopion coherenter legit, pro *ἐν τῇ καρδίᾳ* in corde, quemadmodum libri quos scio omnes, atque omnium linguarum praefurunt. Neque adeo hinc licet pro veteri Latina versione argumentum sumere, cum neque aliquid ad Graecum exemplar, quod Palatinus legit, Malim ego hunc glossatoriam putare suam. Ad haec aliam, prima quidem manu *enopion* in nostro codice scriptum fuisse, sed stalla alia, neque ut videtur, antiqua, litteris *enopion* transversa lineoli indoles, et obelo ad libri aram annotato iugulata, supradscriptura *cardis*, que, ut diximus, Graecorum omnium exemplarum lectio est.

5. Pro recta est, in Veronensis ms. *capitatis* dicitur, neque Augustinum *directio*: tam pari consenti utique, *oleo exultationis praecursoribus tuis*, tamen Augustini editio suis praefert.

6. Antiquior loci vulgo putatur fuisse a *gradibus*, quod ipsum cum vultu Latinorum quendam eodemque ante Hieronymum. An factum voluit liberarum errore ob tantum vocum *gradibus* et *gradibus* similitudinem inter se, ut hoc, quo melius aptari videbatur contextual, pro illa substitueretur in illis Latinis libris. Haec translationali opinionem Veronensis quoque psalmen editor arripuit. Ego multo aliter sentio, ac non ex Latina perquam simili scriptura variantem lectionem exortari velim, sed a veris, quam *malim deesse*, Graeci codicis lectione variam quoque in Latina interpretationem fuisse, atque adeo nequam librario mendis laborare. Una quidem est Graecorum exemplaria, equo germana lectio *ἐνδὲρ βῆμα*, a *domibus*, ex veteribus Palatinis vocabulis, *βῆμα*, quod *magnum domum* significat: atque illa ipsi etiam legunt, qui a *gradibus* interpretati sunt, tantum a *βῆμα*, quod est *gradus*, deduxerunt. At qui a *gradibus* vertunt, eos dico, una litterula mutata, *βῆμα*, pro *βῆμα* legisse, atque ea ratione satis bene ex Graeco interpretatos, non Latinorum vocum deceptos similitudine. Si nulla nunc Graeco exemplaria lectissimum cum profuerit, hoc nimirum in causa est, quod a Latine interpretato loca ad eum modum, non et prescripta a Graecis amanuensibus fuerit. Re autem ipsa cum idem nomen infra sub illis casibus occurrit, puta *psalmo xvi*, versus *psalmen*, *τῆς βῆμα*, qui *gradus* interpretatur ut plerique fidem, perspicuum est, eam vocem pro hac alia *gradibus*, non acceptis: tum quia maior inter utramque vicem dissimilitudo intercedit, quam que frangi esse possit: tum maxime quia nemo est interpretum, qui eo loci *gradibus* transliteret. Manifestum ergo est, quam quod maxime, legere eos ibi *τῆς βῆμα*, pro *τῆς βῆμα*, atque adeo etiam his locis auge inferius, ubi a *gradibus*, pro a *gradibus* sustulit, non a Latinorum codicum errore, sed a Graeco sui exemplaris sive lectione, sive emendatione accepisse. Errare autem oppido illos, qui eos libere terre putant. Videris modo quo ad *psalmo 65*, ad Principium, docuumus not. a Veronensis libror atque Augustinus a *domibus* legunt.

7. Hic atque infra. ubi locus istis recitatur, in Veronensi ms. *scripsit* legitur, pro *varietate*, Graeco *ποικιλία* pressius.

Et concupiscet rex devorem tuam : quoniam ipse est Dominus [Ms. tac. Dominus] Deus tuus, et adorant eum filii Tyri in muneribus.

Et filii Tyri in muneribus : vultum tuum deprecabuntur et omnes divites plebis.

Omnia gloria eius : filii regis ab intus : in fimbriis aureis circumamicta varietatibus.

Adducuntur regi virgines post eam : proxime ejus afferentur tibi.

Afferentur in lætitia et exultatione : adducuntur in templum regis.

Pro patribus tuis nati sunt tibi filii : constitues eos principes super omnem terram.

Memoria erunt nominis tui, in omni generatione et generatione.

Propterea populi confitebuntur tibi in aeternum : et in seculum et in seculum.

PSALMUS XLV.

IN FINEM, FILIUS CORE, PRO ARCANIS, PSALMUS.

Deus noster refugium et virtus : adjutor in tribulationibus, que invenerunt nos nimis.

Propterea non timebitis dum turbabitur terra : et transferentur montes in cor maris.

Converunt et turbata sunt aquae eorum : conturbati sunt montes in fortitudinem ejus.

Fluminis impetus lificavit civitatem Dei : sanctificavit tabernaculum suum Altissimus.

Deus in medio ejus non commovebitur : adjuvabit eum Deus mane diluculo.

Conturbatae sunt gentes, et inclinatae sunt regna, dedit vocem suam, mota est terra.

Dominus virtutum nobiscum : susceptor noster Deus Jacob.

1. Vocem omnes, ipsaque adeo obelum reclusum idem ms. praetermittit. Ibi etiam, quo max. praenotatur pronomen ejus, omitti poterat, satis enim illud in voce דָּוִד resonat. Rursum vero in Palatino ms. pro varietatibus repetitum secunda manu est varietate.

2. Atque hoc sane verus Palatinus ms. praefert. Memor ero, pro memores erunt, Hebraice מִזְכִּירָה.

3. Quod hic tacet in Palatino ms. diapsalma, post subsequentem versum apponitur. Atque ita quod inferius est, post alium versum apponitur. Utinam promissum tacet.

4. Tacet hic cum plerisque aliis Veronens. ms.

Quoniam concupivit rex speciem tuam : quia ipse est Dominus [Ms. tac. Dominus] Deus tuus, et adorant eum filii Tyri in muneribus.

Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis : omnis gloria ejus filia regum ab intus.

In fimbriis aureis circumamicta varietate.

Adducuntur regi virgines post eam : proxime ejus afferentur tibi in lætitia et exultatione, adducuntur in templum regis.

Pro patribus tuis nati sunt tibi filii : constitues eos principes super omnem terram.

Memoria erunt nominis tui, Domine, in omni generatione et progenie.

Propterea populi confitebuntur tibi in aeternum, et in seculum et in seculum.

IN FINEM, FILIUS CORE, PRO ARCANIS, PSALMUS.

Deus noster refugium et virtus : adjutor in tribulationibus, que invenerunt nos nimis.

Propterea non timebitis dum turbabitur terra : et transferentur montes in cor maris.

Converunt, et turbatae sunt aquae ejus : conturbati sunt montes in fortitudine ejus.

Fluminis impetus lificavit civitatem Dei, sanctificavit tabernaculum suum Altissimus : Deus in medio ejus non commovebitur.

Adjuvavit eam Deus vultu suo : conturbatae sunt gentes, et inclinatae sunt regna, dedit vocem suam Altissimus, et mota est terra.

Dominus virtutum nobiscum : susceptor noster Deus Jacob.

vocem omnes : mox autem unice cum Augustino, filia regis intrinsecus, pro filiae regum ab intus legit. Paulo etiam post, afferentur regi, pro adducuntur, etc. neque continuo verba, afferentur filii, in lætitia, etc.

5. Hierum hic nomen Domine tacet idem libri, legiturque praeterea et generatione, pro progenie.

6. Titulus idem est ponens Augustinum et in Veronensi codice, in finem pro filius Core, pro occulis, psalmus, etc.

7. Librarii modo timebitis in eodem ms. legitur. Cetera cum Augustino, cum conturbabitur terra, etc.

Venite, et videte opera Domini, que posuit prodigia super terram : auferens bella usque ad finem terrae.

Arcum conteret, et confringet arma : et scuta comburent igni.

Vacate et videte, quoniam ego sum Deus, exallabor in gentibus, et exallabor in terra.

Dominus virtutum nobiscum : susceptor noster Deus Jacob.

Venite, et videte opera Domini : que posuit prodigia super terram.

Auferens bella usque ad fines terrae : arcum conteret, et confringet arma, et scuta comburent igni.

Vacate et videte, quoniam ego sum Deus [Ms. Dominus], exallabor in gentibus, et exallabor in terra.

Dominus [Ms. Deus] virtutum nobiscum : susceptor noster Deus Jacob.

PSALMUS XLVI.

IN FINEM, PRO FILIIS CORE, PSALMUS.

Omnes gentes, plaudite manibus : jubilate Deo in voce exultationis.

Quoniam Dominus excelsus terribilis : rex magnus super omnem terram.

Subiecit populos nobis : et gentes sub pedibus nostris.

Elegit nobis hereditatem suam : speciem Jacob, quam dilexit.

Ascendit Deus in jubilo : Dominus in voce tubae.

Psallite Deo et nostro : psallite : psallite regi nostro, psallite.

Quoniam rex omnis terrae Deus : psallite sapienter.

Regnavit Deus super gentes : Deus sedet super sedem sanctam suam.

Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham : quoniam dii fortes terrae vehementer electi sunt.

IN FINEM, PRO FILIIS CORE, PSALMUS.

Omnes gentes, plaudite manibus : jubilate Deo in voce exultationis.

Quoniam Deus summus terribilis : et rex magnus super omnes deos.

Subiecit populos nobis : et gentes sub pedibus nostris.

Elegit nos in hereditatem sibi : speciem Jacob, quam dilexit.

Ascendit Deus in jubilatione : et Dominus in voce tubae.

Psallite Deo nostro, psallite : psallite regi nostro, psallite.

Quoniam rex omnis terrae, Deus : psallite sapienter.

Regnavit Dominus super omnes gentes : Deus sedet super sedem sanctam suam.

Principes populi conveniunt cum Deo Abraham quoniam dii fortes terrae nimium elevati sunt.

PSALMUS XLVII.

CANTICUM PSALMI FILIIS CORE, SECUNDA SABBATI.

PSALMUS CANTICI, FILIIS CORE, SECUNDA SABBATI

Magnus Dominus, et laudabilis nimis : in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.

Magnus Dominus, et laudabilis nimis, in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.

1. Obelum hunc idem ms. praetermittit : insit.

2. Curis cum Palatino ms. praefert, psalmus canticus filii, etc.

3. Praepositionem in, quam neque Hebraeus textus addit, nos ope codicis Palatini obelo praenotavimus.

4. Inscrubitur in Veronensi codice, filius Core, psalmus ipsi David : que postrema verba Augustinus quoque addit.

5. Idem cum plerisque aliis libris, quoniam Dominus excelsus, terribilis, rex magnus super omnem terram. Scripsit deinde Veronensis antiquarius,

ut nunc est subiecit populos, cum vero ad hanc vocem in exemplaris sui albo annotatum esset plebes (scilicet ex Augustino) hanc quoque temore subiungit in textu.

6. Iterum idem libri, elegit nobis hereditatem suam. Infra Veronensis unice cum Augustino, psallite intelligenter, pro sapienter : tum principes populorum : et in fine, caelestis elevati sunt, pro nimium, etc.

7. Valde rursus pro nimis, de more cum Augustino Veronensis ms. praefert.

Fundatur exultatione universa terre mons Sion: latera aquilonis, civitas regis magni.

Deus in domibus ejus cognoscetur: cum suscipiet eam.

Quoniam ecce reges congregati sunt: convenerunt in unum.

Ipsi videntes sic intravit sunt, conturbati sunt, commoti sunt: tremor apprehendit eos.

Ibi dolores ut parturientis: in spiritu violenti conteret viros Tharsis.

Sicut audierimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri: Deus fundavit eam in aedificium. DIAPSALMA.

Suscipias, Deus, misericordiam tuam, in medio templi tui.

Secundum nomen tuum, Deus, sic et laus tua in fines terrae: iustitia plena est dextera tua.

Laudetur mons Sion, et exultent filii Judae, propter iudicia tua et Dominus.

Circumdate Sion, et completimini eam: narrate in turribus ejus.

Ponite corda vestra in virtute ejus et: distribute domos ejus, ut erraretis in progenie altera.

Quoniam hic est Deus, Deus noster in aeternum, et in saeculum saeculi: ipse regit nos in saecula.

IN FINEM, FILIUS CORE, PSALMUS.

Audite haec, omnes gentes: auribus percipite omnes qui habitatis orbem.

1. In utroque psalterio, Romano ac Gallicano, legabatur, regis terra congregati sunt. Quod certe non permittitur his qui opera Hieronymi restituenda susceperunt: nam quia patitur in ejus libris adhuc legi, quae de modo nullae sunt proferuntur. Quadragesimo septimo psalmo, inquit, quoniam ecce reges congregati sunt: pro quo in Graeco legimus vos dicentis: Quoniam ecce reges ejus congregati sunt. Quod superfluum esse, ipsa lectionis textus ostendit, et in veteribus codicibus Latinorum scriptum erat, reges terra, quod non tulimus, quia nec in Hebraeo, nec in Septuaginta reperitur. Haec illa in suo epist. sexcentis laudat, Mart.

2. Hoc praetermissio obelo, alterum, qui subsequitur, asterisco mutat, ms. Palatinus: neutrum bene.

3. Videtur quo supra ad geminum hunc locum psal. XLV, anacolytus. Ille tamen librum cum plerisque libris habent, in domibus ejus cognoscetur [al. cognoscetur] cum suscipiet, etc. tum unico cum Augustino, reges terra collecti sunt [tamen illud terra, testatur Hieronymus epist. ad Sunniam, in veteribus codicibus Latinorum scriptum fuisse,

Dilatans exultationes universa terre mons Sion: latera aquilonis, civitas regis magni.

Deus in gradibus ejus dignoscetur: dum suscipiet eam.

Quoniam ecce reges congregati sunt, et convenerunt in unum.

Ipsi videntes tunc admirati sunt, conturbati sunt, et commoti sunt: tremor apprehendit eos.

Ibi dolores sicut parturientis: in spiritu violenti conteret viros Tharsis.

Sicut audierimus, ita et vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri: Deus fundavit eam in aeternum. DIAPSALMA.

Suscipias, Deus, misericordiam tuam, in medio templi tui.

Secundum nomen tuum, Deus, ita et laus tua in fines terrae: iustitia plena est dextera tua.

Laudetur mons Sion, et exultent filii Judae, propter iudicia tua, Domine.

Circumdate Sion et completimini eam, narrate in turribus ejus: ponite corda vestra in virtute ejus, et distribute gratias ejus, ut erraretis in progenie altera.

Quoniam hic est Deus noster in aeternum, et in saeculum saeculi, et [Ms. tua. et] ipse regit nos in saecula.

PSALMUS XLV.

IN FINEM, FILIUS CORE, PSALMUS.

Audite haec, omnes gentes: auribus percipite [Ms. add. omnes] qui habitatis orbem.

quod, inquit, nos tulimus, quia nec in Hebraeo, nec in Septuaginta reperitur, denique videntes ita admirati pro tunc, etc.

4. Augustinus, in spiritu violento conterens, etc. quoadmodum et Veronensis ms. praeter, exceptio, quod librarij errore, in proposito restiter, et violenti legitur. Inferius quoque pari consensu, in medio populi sui, pro templi libem legitur, qua de re ad huc Hieronymum laudata modo ad Romanam epistola.

5. Superfluum est legere illud, et juxta Hieronymum in epist. ad eruditos Getas, Quod etiam non legitur in Romano psalterio ms. Sorbonico. Habetur tamen in ms. Carnuteni, ac in eod. Car, quos saeculi sumus. Mart.

6. Carnuteni ms. psalterium juxta Graecum, id est, Romanum, in templo sancto tuo, Mart.

7. Hoc sane mendosum verbum est pro gradus, quoadmodum cum plerisque aliis libris Veronensis praefert, Abhinc vero Augustinus, qui domos legit in Graeco est: sed, de quo supra diximus ad psalterium XLV, quae videtur, atque hoc refert.

Quique terrigena, et filii hominum: simul in unum dives et pauper.

Os meum loquetur sapientiam: et meditatio cordis mei prudentiam.

Inclinabo in parabolum aurem meam: aperiam in psalterio propositionem meam.

Cur timeo in die mala? Iniquitas calcanei mei circumdabit me.

Qui confidunt in virtute sua: et in multitudine divitiarum suarum gloriantur.

Frater non redimet, redimet homo: non dabit Deo placationem suam.

Et pretium redemptionis animae suae: et laborabit in aeternum, et vivet in finem.

Non videbit interitum, cum viderit sapientes morientes: simul insipiens et stultus peribunt.

Et relinquent alienis divitias suas, et sepulchra eorum domus eorum in aeternum.

Tabernacula eorum in progenie et progente: vocaverunt nomina sua in terris suis.

Et homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.

Hae via eorum scandalum ipsis: et postea in ore suo complacent, DIAPSALMA.

Sicut oves in inferno positi sunt: mors depascet eos.

Ei dominabuntur eorum justi in matutino: et auxilium eorum veterascet in inferno a gloria eorum.

Quique terrigena, et filii hominum: simul in unum dives et pauper.

Os meum loquetur sapientiam: et meditatio cordis mei prudentiam.

Inclinabo ad [Ms. in] similitudinem aurem meam: aperiam in psalterio propositionem meam.

Ut quid timeo in die mala? Iniquitas calcanei mei circumdedit me.

Qui confidunt in virtute sua: quique in abundantia divitiarum suarum gloriantur.

Frater non redimet [Ms. redimet], redimet homo: non dabit Deo placationem suam, nec pretium redemptionis animae suae: laboravit in aeternum, et vivit in finem.

Quoniam non videbit interitum: cum viderit sapientes morientes: simul insipiens et stultus peribunt.

Et relinquent alienis divitias suas: et sepulchra eorum domus eorum in aeternum.

Tabernacula eorum in omni generatione et progente: invocabunt nomina eorum in terris ipsorum.

Et homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.

Hae via eorum scandalum ipsis: et postea in ore suo benedixerunt. DIAPSALMA.

Sicut oves in inferno positi sunt: et mors depascet eos.

Et obtinebunt eos justi in matutino: et auxilium eorum veterascet in inferno a gloria eorum.

1. Beclius in Palatino ms. simul, quod nequa in Graeco est, tacet.

2. In futuro idem ms. non redimet.

3. Perpetua hic asteriscum pro obelo idem ms. substituit.

4. Alique hic male idem ms. in propositionem obelo praenotat, non vocem suis.

5. Delavii aequior manus in eodem codice pronomen ipsis, tum repertum absolute placebunt. Mox propositionem vultu depascet, de more idem ms. vero jugulat.

6. Veronensis ms. intellectum, et quod idem est, Augustinus, intelligentiam. Ipsum quod in Graeco est, nomen eorum utrumque admissum significat. Vocem igitur lecteri fecerit, qui harum differentiam lectionum velit expendere ad orientales linguas, Challicum paraphrasten, versiones Syram, atque Aethiopicam, etc. multo autem magis, si ab horum

textum versione latina, non ab ipsis quas laudat, primitivis linguis id repetat. Convenit vero hoc sermo unum in ea Veronensis psalterii editione.

7. Idem ms. metum in die malo, tum circumdabit me: proterea, et in abundantia, pro, quique in etc. ex Augustino, ex quo item uno, non dabit Deo depropositionem suam, et pretium redemptionis animae suae, et laboravit, etc.

8. Russum antea cum Augustino simul imprudens et insipiens, et in abundantia, pro, quique in generatione et generatione, denique infra, jumentis insipientibus pro insipientibus, etc.

9. Duo idem illi, Augustinus et Veronensis ms. posita sunt, et mors pastor est eis, Dominabuntur eis recti mane: tum, a gloria eorum, absque praecedenti et copula, et quae subsequuntur, verbis copulati sunt, quae tamen sequitur manus in Veronensi cod. addere voluit.

Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi, cum accepit me. DIAPSALMA.

Ne timearis, cum dives fuerit homo: et ei; cum multiplicata fuerit gloria domus ejus.

Quoniam cum interierit, non timebit omnia: neque descendet cum eo gloria ejus.

Quia neque in vita ipsius benedictur: confitebitur tibi cum benefeceris ei.

Introibit usque in progenies patrum suorum: usque in aeternum non videbit lumen.

Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est fumentis: et insipientibus, et similis factus est illis.

PSALMUS XLIX.

PSALMUS ASAPH.

Deus deorum Dominus locutus est, et vocavit terram.

A solis ortu usque ad occasum: ex Sion species decoris: ejus.

Deus manifeste veniet: Deus noster, et non silebit.

Ignis in conspectu ejus ardebit: et in circuitu ejus tempestas valida.

Addecebit caelum aurorum, et terram discernere populum suum.

Congregate illi sanctos ejus: qui ordinant testamentum ejus super sacrificia.

Et annuntiabunt oculi justitiam ejus: quoniam Deus iudex est. DIAPSALMA.

Audi, populus meus: et loquar, Israel, et testificabor tibi: Deus Deus tuus ego sum.

Non in sacrificiis tuis arguam te, holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.

1. Huc refer, quem et Martian. laudat Hieronymi locum ex epist. ad Sunniam et Fredelem: In eodem, de manu inferi cum liberaverit me, pro quo in Graeco legisse nos dicunt, cum accepit me, quod quidem et nos ita de LXX vertimus; et miror a quo in vestro codice depravatum sit. Subsequentium verba ad Palatinus ms. fidei et copulam obelo prae-notavit, neque enim in Hebraeo ipso textu resonant.

2. Ille quoque ex Palatinus ms. auctoritate, et copulam, quam nequa in Hebraeo est, neque in Graeco, expunxit.

Verumtamen Deus liberabit [Ms. redimet] animam meam de manu inferi dum [Ms. inferi cum] accepit me. DIAPSALMA.

Ne timearis cum dives factus fuerit homo: et cum multiplicata fuerit gloria domus ejus.

Quoniam cum morietur accipiet haec [Ms. tae. hae] omnia: neque simul descendet cum eo gloria domus ejus.

Quoniam anima ejus in vita ipsius benedictur: et [Ms. tae. et] confitebitur tibi dum [Ms. cum] benefeceris ei.

Et introibit usque in progenies patrum: aeternum: et usque in aeternum non videbit lumen.

Et homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est fumentis insipientis, et similis factus est illis.

PSALMUS ASAPH [Ms. IPSI DAVID].

Deus deorum Dominus locutus est: et vocavit terram.

A solis ortu usque ad occasum: ex Sion species decoris ejus.

Deus manifestus veniet, Deus noster, et non silebit.

Ignis in conspectu ejus ardebit: et in circuitu ejus tempestas valida.

Advocabit caelum sursum et terram: ut discerneret [Ms. discernere] populum suum.

Congregate illi sanctos ejus: qui ordinaverunt testamentum ejus, super sacrificia.

Annuntiaverunt oculi justitiam ejus: quoniam Deus iudex est. DIAPSALMA.

Audi, populus meus, et loquar, Israel, et testificabor tibi, quoniam Deus Deus tuus ego sum.

Non super sacrificia tua arguam te: holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.

3. De more prepositionem ad obelo prae-notavit Palatinus ms. legitur addecebit, pro addecebit, quod vetera pronuntiationis est vitium.

4. In Veronensi ms. potrum ejus, quae subsequitur, et copula prae-missa: tum juxta Augustinum, comparatus fumentis insipientis, etc.

5. Duo quo maxime inter se consentiunt psalteria, Augustinianum et Veronense, congregate illi justos ejus, qui disponunt, etc. tum circumstantiunt caeli. Vitiosae autem ex librorum occidentalia Veronensi paulo post, audi populum ejus, pro populus meus habet.

Non accipiam de domo tua vitulos: neque de gregibus tuis hircos.

Quoniam mense sunt omnes feni silvarum, jumenta in montibus: et ei: boves.

Cognovi omnia volatilia caeli: et pulchritudo agri mecum est.

Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis: et terra: et plenitudo ejus.

Nunquid manducabo carnes taurorum? Aut sanguinem hircorum potabo?

Immola Deo: sacrificium: laudis: et redde Altissimo vota tua.

Et: invoca me in die tribulationis: et erua me, et honorificabis me. DIAPSALMA.

Pecatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas? Et assumis testamentum meum per os tuum?

Tu vero odisti disciplinam: et projecisti sermones meos post te.

Si videbas furem, currebas cum eo: et cum adulteris portionem tuam: ponebas.

Os tuum abundavit malitia: et lingua tua concinnabit dolos.

Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, et adversus filium matris tuae ponebas scandalum: haec fecisti, et tacui.

Existimasti inique quod ero tui similis: arguam te, et statuum contra faciem tuam.

Intelligis haec, qui obliviscimini Deum: ne quando rapiat, et non sit qui eripiat.

1. Superius, nec uno in loco observamus, quod in Hebraeo est nomen יצח, non absolute orbem, sed terra orbem significare, ac posse adeo obelum iure praetermitti.

2. Asteriscum Palatinus ms. omittit, hanc tamen bene.

3. Eadem psalteria, omnes bestia silvarum, pecora in montibus, etc.

4. Frenes tuas August. et Veron. mss. pro vota habent. Tum: Et invoca me in die tribulationis, et erua me, et glorificabis me: et ut quid mare.

5. In hisdem unico libris, odisti eruditionem: et mox: Si videbas furem, concurrebas ei: et: Os tuum abundavit malitia, et lingua tua complexerit dolositatem. Paulo infra, suspicatus es, pro existimasti.

6. Vitium translationis hujusmodi Latino: redargui Hieronymus his verbis: Putatis, inquit, non

Non accipiam de domo tua vitulos: neque de gregibus tuis hircos.

Quoniam mense sunt omnes feni silvarum, jumenta in montibus et boves.

Cognovi omnia volatilia caeli: et species agri mecum est.

Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis terrae, et plenitudo ejus.

Nunquid manducabo carnes taurorum? Aut sanguinem hircorum potabo?

Immola Deo sacrificium laudis: et redde Altissimo vota tua.

Invoca me in die tribulationis tuae: et eripiam te, et magnificabis me. DIAPSALMA.

Pecatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas? Et assumis testamentum meum per os tuum?

Tu vero odisti disciplinam: et projecisti sermones meos post te.

Si videbas furem, simul currebas cum eo: et cum adulteris portionem tuam ponebas.

Os tuum abundavit nequitia: et lingua tua concinnavit dolos.

Sedens adversus fratrem tuum detrahebas: et adversus filium matris tuae ponebas scandalum. Haec fecisti, et tacui: existimasti iniquitatem, quod ero tibi similis.

Arguam te, et statuum illam contra faciem tuam: intelligite haec omnes qui obliviscimini Dominum, nequando rapiat, et non sit qui eripiat.

tone verum, quin dicimus, adversus fratrem tuum loquebaris, et debuisti nos dicere, adversus fratrem tuum detrahebas. Quod vitiosum esse, et in nostra lingua non stare, etiam stultis patet. non possumus dicere, adversus fratrem tuum detrahebas: sed, de fratre tuo detrahebas, etc. Mart.

7. Malim utique legi illa, quemadmodum Germanense et Carantense psalteria praefurunt. Auctor quoque breviter in psalmos sub Hieronymi nomine: Et statuum illa contra faciem tuam, et sic confusus dominus in morte perpetua, hoc est, per illa mandata, qua non custodisti, vel tua peccata, vel aliorum, qua post te reliquisti. Hinc et Graeci aliquot codices verbis xxxi notantibus eum addunt, et: superius ovis, peccata tua: quam lectionem veteres quoque tractatores e Graecis secuti sunt. Veronense autem cum Augustiniano psalterio aliter legunt, statuum te ante faciem, etc. tum voce omnes praetermissa, plus habent sicut hoc post verbum rapiat. Denique glorificabit, pro honorificabis, et ibi via est, in qua ostendam, etc.

Sacrificium iustis honorificabit me: et illic iter quo ostendam illi salutare Dei.

Sacrificium laudis honorificabit me: et illic iter est, in quo ostendam illi salutare Dei.

PSALMUS L.

IN FINEM, PSALMUS DAVID, CUM VENIT AD ROM NATHAN PROPHETA, QUANDO INTRAVIT AD BETH-SABEE.

Miserere mei, Deus, secundam magnam misericordiam tuam.

+ Et secundam multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.

Amplius lava me ab iniquitate mea: et a peccato meo munda me.

Quoniam iniquitatem meam ego cognosco: et peccatum meum contra me est semper.

Tibi soli peccavi, et malum coram te feci: ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris.

Ecco enim: in iniquitatibus conceptus sum: et in peccatis concepit me mater mea.

Ecco enim veritatem dilexisti: incerta et occulta sapientia tua: manifestasti mihi.

Asperges me hyssopo et mundabor: lavabis me, et super nivem dealabor.

Auditus meo dabis gaudium et letitiam: et exultabunt ossa humiliata.

Averte faciem tuam a peccatis meis: et omnes iniquitates meas dele.

Cor mundum crea in me, Deus: et spiritum rectum innova in visceribus meis.

Ne projicias me a facie tua: et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me.

Radde mihi letitiam salutaris tui: et spiritu principali confirma me.

Docedo iniquas vias tuas: et impij ad te convertentur.

Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meae: et exultabit lingua mea justitiam tuam.

1. Minus iterum bene idem ms. quod ostendam. Sed et subsequenti psalmo non semel oblatam omissione manifeste peccat: que loca studioso annotare, nihil interest.

2. Legit sine obelo Palatin. ms. et exultabit.

3. Ex Augustino Veronensis ms. magis magisque lava me, etc. tum vero illud tertio ab hoc versu, et in dilectis mater mea me in utero alui: fortasse autem legendum est habuit. Denique asperges, vel asperge, me hyssopo, absque Domino.

IN FINEM, PSALMUS DAVID [Ms. IPSI DAVID], CUM VENIT AD EUM NATHAN PROPHETA, CUM [Ms. QUIA] INTRAVIT AD BETHSABEE.

Miserere mei, Deus [Ms. tac. Deus], secundum magnam misericordiam tuam.

Et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam [Ms. iniquitates meas].

Amplius lava me ab injustitia mea: et a delicto meo munda me.

Quoniam iniquitatem meam ego agnosco: et delictum meum coram me est semper.

Tibi soli peccavi, et malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas dum iudicaris.

Ecco enim in iniquitatibus conceptus sum: et in delictis peperit me mater mea.

Ecco enim veritatem dilexisti: incerta et occulta sapientie tue manifestasti mihi.

Asperges me, Domine, hyssopo, et mundabor: lavabis me, et super nivem dealabor.

Auditus meo dabis gaudium et letitiam: et exultabunt ossa humiliata.

Averte faciem tuam a peccatis meis: et omnes iniquitates meas dele.

Cor mundum crea in me, Deus: et spiritum rectum innova in visceribus meis.

Ne projicias me a facie tua: et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me.

Reddo mihi letitiam salutaris tui: et spiritu principali confirma me.

Docedo [Ms. doceam] iniquas vias tuas: et impij ad te convertentur.

Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meae, et [Ms. tacet et] exultabit lingua mea justitiam tuam.

4. Veronensis ms. cum Augustino, dabit exultationem, quod notum et quarto ab hoc versu letitiam scribitur.

5. Legit Veronensis psalterii editor nostris, tamen de hac lectione, quas et mendosa videtur, et ceteris libris omnibus contraria, verba tenens lectionum monuit.

6. Augustinus, erue me de sanguinibus, etc. in quem locum insignis illa est ejusdem sententia: Expressit Latinus interpretes verbo minus Latino

Domine, labia mea aperies: et os meum annuntiabit laudem tuam.

Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique: holocaustis non delectaberis.

Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum et humillatum, Deus, non despicies.

Benigne fac Domine: in bona voluntate tua Sion: et edificentur muri Jerusalem.

Tunc acceptabis sacrificium justitiae, oblationes et holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.

PSALMUS LI.

IN FINEM, INTELLECTUS DAVID, CUM VENIT DORIS IDOMAEUS, ET ANNUNTIAVIT SAUL, ET DIXIT EI: VENIT DAVID IN DOMUM AHIMELECH.

Quid gloriaris in malitia, et qui potens es in iniquitate?

Tota die injustitiam cogitavit lingua tua: sicut novacula acuta fecisti dolorem.

Dilexisti malitiam super benignitatem: iniquitatem magis quam loqui equitatem. DIAPSALMA.

Dilexisti omnia verba precipitationis, lingua dolosa.

Propterea Deus destruet te in finem: evellat te, et emigrabit te de tabernaculo tuo, et radicem tuam de terra viventium. DIAPSALMA.

Videbant iusti, et timebunt, et super eum ridebunt, et dicent: Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum: sed speravit in multitudine divitiarum suarum, et prevaluit in vanitate sua.

prophetiam tamen ex Graeco. Nam omnes nominus Latine non dicit sanguines, nec sanguina: tamen quia ita Graecus posuit plurali numero, non sine causa, nisi quia hoc invenit in prima lingua Hebraea, maluit pius interpretis minus Latine aliquid dicere, quam minus proprie.

1. Diximus et supra, quod in Heb. est nomen non dedit voluntatem, sed cum addimento bonam voluntatem significare, atque alio satius vitari latet bona, ab obelo eximi. Quod sequitur pronomen tuus, librorum culpa in Palatin. ms. desideratur, tum propter Graeco, et pro ut legitur.

2. Addit Palatin. ms. ipse, tum Doeh, pro Dory, et Achimelech, pro Achimelech legit.

3. Uterque in Palat. ms. obelus desideratur, et subsequens in propositio expungitur.

4. Latet ad subsequens versiculum finem diapsalma in eo ms. transtertur.

5. Verbulum et obelum postponit idem ms. paulo post a verbis sed speravit novam versiculum cum ipse, tum Garus inchoant. Perro qui subsequitur, praeterea obelum et copulae necit, addit vero in fine

Domine, labia mea aperies: et os meum annuntiabit laudem tuam.

Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique: holocaustis non delectaberis.

Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum et humillatum Deus non spernit.

Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion: ut [Ms. et] edificentur muri Jerusalem.

Tunc acceptabis sacrificium justitiae, oblationes et holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.

IN FINEM, INTELLECTUS DAVID, CUM VENIT DORIS IDOMAEUS, ET ANNUNTIAVIT SAUL, ET DIXIT ILLIS: ECCE VENIT DAVID IN DOMUM AHIMELECH.

Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate?

Tota die injustitiam cogitavit lingua tua: sicut novacula acuta fecisti dolorem.

Dilexisti malitiam super benignitatem: iniquitatem magis quam loqui equitatem. DIAPSALMA.

Dilexisti omnia verba precipitationis, in lingua dolosa.

Propterea destruet te Deus in finem: evellat te, et emigrabit te de tabernaculo tuo, et radicem tuam de terra viventium. DIAPSALMA.

[Ms. add. Et] Videbant iusti, et timebunt: et super eum ridebunt, et dicent:

Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem sibi [Ms. sum]: sed speravit in multitudine divitiarum suarum, et prevaluit in vanitate sua.

versiculum Diapsalma: quae omnia videntur ejus antiqui scripturae.

6. Veronensis ms. spiritus contritus, quod neque ipsam, licet ab aliis libris ablatam, ab editore notatum est: mox, non despicies, ubi Augustinus qui cum impressa hae lectione facit, falso dicitur praetextu non spernit.

7. Librarij errore pro intellectu David, scriptum est in Veronensi codice psalmus ipsi David. Rectus perro habet, Dorois Idomaeus, et nuntiavit Saul, et dicit: Venit, etc. verbis, illis eoes praetextu. Augustinus tacet etiam illa, et dicit.

8. Cum Augustino idem ms. Quid gloriaris in malitia qui potens est: quod additur in iniquitate unius bene Veronensis. iniquitatem ad subsequentem versiculum apud eosdem spectat.

9. Atque haec ex Augustino Veronensis liber, verba submersionis, linguam dolosam: tum evellat te, et emigrat [Augustino emigrabit] te de tabernaculo tuo: tuo, nam quod suo legit Veronensis psalterii illud, manifestum ejus est mendam: praestabat vero neutrum pronomen addi.

Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei : speravi in misericordia Dei in aeternum, et in seculum et seculi :.

Confitebor tibi in seculum, quia fecisti : et expectabo nomen tuum, quoniam bonum est, in conspectu sanctorum tuorum.

Ego autem sicut oliva fructifera in domo Domini [Ms. Dei] : speravi in misericordia Dei mei in aeternum, et in seculum seculi.

Confitebor tibi, Domine, in seculo, quia fecisti : et expectabo nomen tuum, quoniam bonum est, ante conspectum sanctorum tuorum.

PSALMUS LII.

IN FINEM, PRO MELETH, INTELLIGENTE DAVID.

Dicit insipiens in corde suo : Non est Deus. Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in iniquitatibus : non est qui faciat bonum.

Deus de caelo prospexit super filios hominum : ut videat si est intelligens, et autem : requirens Deum.

Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt : non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

Nonne scient et omnes : qui operantur iniquitatem : qui devorant plebem meam, ut cibum panis? Deum non invocaverunt : illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

Quoniam Deus dissipavit ossa eorum, qui hominibus placent : confusi sunt, quoniam Deus sprexit eos.

Quis dabit ex Sion salutare Israel? Cum convenerit Deus captivitatem plebis suae, exultabit Jacob, et et : letabitur Israel.

1. Rectius hic tacet in Palat. ms. verbum est.

2. Ipso etiam Palat. ms. corrupto Amalech, pro Meleth legit. Videtur tamen quod de hoc nos nomine in breviario in psalmis animalverimus.

3. Perperam in Palatino ms. dilatis crassioribus punctis etiam varia requirens Deum, obelo eodem conspiciuntur. Ad subsequens quoque versiculi finem dissipatione annotatur.

4. Tacet in Veronensi et Augustiniano psalterio pronomen hoc mei, ut et quod sequitur. Domine. Mox quod habet Veronens. quoniam secundum est, patet referendum ex Augustino, quoniam faciendum est.

5. Errore scripturarum in mss. quamplurimis legitur Amalech, pro Meleth. Nomen Amalech sciobant omnes. Ideo Hebraeorum Meleth, sibi prorsus ignotum,

IN FINEM, PRO MELETH, INTELLIGENTE DAVID.

Dicit insipiens in corde suo : Non est Deus : corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in voluntatibus suis.

Non est qui faciat bonum : non est usque ad unum.

Domini [Ms. Deus] de caelo prospexit super filios hominum : ut videat si est intelligens, aut requirens Deum.

Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

Nonne cognoscent [Ms. scient] omnes, qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam sicut escam panis? Deum [Ms. Dominum] non invocaverunt : illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

Quoniam Deus dissipavit ossa hominum sibi placentium : confusi sunt quoniam Deus sprexit eos.

Quis dabit ex Sion salutare Israel? Dum avertet Dominus captivitatem plebis suae. Exultabit Jacob, et letabitur Israel.

mutarunt in verbum Amalech. De hac permutatione nomen conquestur supius s. doctet, dum commentariis suis illustrat sacra volumina. Ceterum psalmus iste idem est cum precedenti decimo tertio, sed absque ulla permutatione octo versuum superadditorum. Vide supra. MAR.

— Solemni librarum lapsa Amalech, pro Meleth in Veron. quoque libro scriptum est. Cetera cum Augusti. Intellectus ipsi David. In textu : Dicit insipiens, et, in iniquitatibus suis, quod tamen secunda manus reposuit, cum pridem esset in affectionibus.

6. Augustinus et Veronens. mss. populum meum in cibum (vel cibo) panis : et mox, ubi timuerunt timore, etc. atque infra, in accedendo Deus, pro dum avertet, etc.

PSALMUS LIII.

IN FINEM, IN GARMINIBUS, INTELLECTUS DAVID, CUM VENISSENT ZIPHAI, ET DIXISSENT AD SAUL : NONNE DAVID ABSCONDITUS EST APUD NOS?

Deus, in nomine tuo salvum me fac : et in virtute tua libera me.

Deus, exaudi orationem meam : auribus percipe verba oris mei.

Quoniam alieni insurrexerunt adversum me, et fortes quasi erunt animam meam : et non proposuerunt Deum ante conspectum suum. DIAPSALMA.

Ece et enim : Deus adjuvat me, et et : Dominus susceptor est anima mea.

Averte mala inimicis meis : et et : in veritate tua disperde illos.

Voluntarie sacrificabo tibi et et : confitebor nomini tuo, Domine, quoniam bonum est.

Quoniam ex omni tribulatione eripisti me : et super inimicos meos desuperavit oculus meus.

PSALMUS LIV.

IN FINEM, IN GARMINIBUS, INTELLECTUS DAVID.

Exaudi, Deus, orationem meam, et ne despexeris deprecationem meam : intende mihi, et exaudi me.

Contristatus sum in exercitatione mea, et conturbatus sum a voce inimici, et a tribulatione peccatoris.

Quoniam declinaverunt in me iniquitates : et in ira molesti erant mihi.

Cor meum conturbatum est in me : et formido mortis cecidit super me.

1. Interstitit idem ms. hic ecce, quo vox proprie quidem non resonat in Hebraeo 877, sed ex Græco est, cetera 881. In textu prepositio verbi exaudi, obelo de aure premarat : ut et inferius, non et pro : perseverat, etc.

2. Tacet hic Palatin. dissipatione : tum subsequentium versiculorum obelo et copule prefixos similis.

3. Careo cum eodem Palatino ms. adverbium super obelo junctum.

4. Liberram par idem, in hymnis intellectus ipsi David, cum venerunt Ziphai, et dixerunt, etc.

5. Veronens. ms. super me : Augustinus, aduersum : tam potentes pro fortes pari habent consensus.

IN FINEM, IN GARMINIBUS, INTELLECTUS DAVID, CUM VENISSENT ZIPHAI, ET DIXISSENT AD SAUL : NONNE ECCE DAVID ABSCONDITUS EST APUD NOS?

Deus, in nomine tuo salvum me fac : et in virtute tua libera me.

Deus, exaudi orationem meam : auribus percipe verba oris mei.

Quoniam alieni insurrexerunt in me, et fortes quasi erunt animam meam : et non proposuerunt Deum ante conspectum suum. DIAPSALMA.

Ece enim Deus adjuvat [Ms. adjuvit] me : et Dominus susceptor est anima mea.

Averte mala [Ms. add. in] inimicis meis : in veritate tua disperde illos.

Voluntarie sacrificabo tibi : et confitebor nomini tuo, Domine, quoniam bonum est.

Quoniam ex omni tribulatione eripisti [Ms. eruisti] me : et super inimicos meos respexit oculus meus.

IN FINEM, IN GARMINIBUS, INTELLECTUS DAVID.

Exaudi, Deus, orationem meam, et ne despexeris deprecationem meam : intende in me, et exaudi me.

Contristatus sum in exercitatione mea : et conturbatus sum a voce inimici, et a tribulatione peccatoris.

Quoniam declinaverunt in me iniquitates : et in ira molesti erant mihi.

Cor meum conturbatum est in me : et formido mortis cecidit super me.

6. Non sibi constat psalterii Veronensis editor legens hic in hymnis intellectus ipsi David, quemadmodum et penes Augustinum est : in sma autem annotatione tradens haberi in garmibus. Na tamen dubita, quia illa in hymnis, vera sit lectio, quam nos in ipso ms. invenimus.

7. Cum Augustino Veronens. liber deprecationem meam, et ne despexeris preceam meam, intende mihi, etc.

8. Unico iterum cum Augustino Veronens. ms. adumbrabant me, pro molesti erant mihi : mox etiam metus pro formido : atque infra in deserto pro in solitudine.

Timor et tremor venerunt super me : et contaxerunt me tenebrae.

Et dixi : Quis dabit mihi pennas sicut columbae ? Et volabo, et requiescam.

Ecco elongavi fugiens : et mansi in solitudine. * DIAPSALMA.

Espectabam enim qui saltem me fecit, a pusillanimitate spiritali et tempestate.

Precipita, Domine, divide linguas eorum : quoniam vili iniquitatem et contradictionem in eis habet.

Die ac nocte circumdabit non super muros ejus iniquitas : et labor in medio ejus, et injustitia.

Et non defecit de plateis ejus, usura et dolus. Quoniam si inimicus * meus : maleficcisset mihi, sustinuissem * utique.

Et si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, absconderem me forsitan ab eo.

Tu vero homo unanimis, dux meus et notus meus.

Qui simul mecum dulces capiebas cibos : in domo Dei ambulavimus eum ponens.

Veniat mors super illos : et descendat in infernum viventes.

Quoniam nequitia in habitaculis eorum, in medio eorum.

Ego * autem * ad Deum clamavi : et Dominus salvabit me.

Vespere et mane et meridie narrabo, et annuntiabo : et exaudiet vocem meam.

Retinet in pace animam meam ab his, qui appropinquant mihi : quoniam inter multos erant mecum.

Exaudiet Deus, et humiliabit illos, qui est ante secula. * DIAPSALMA.

Non est illis commutatio, et non timeverunt Deum : extendit manum suam in retribuendo illis.

1. Minori numero, atque adeo Græco pressius, in Palatino ms. *venit super me, et contexit me tenebrae.*

2. Non habetur in Palatino ms. *diapsalma*, quod rursus præstat hic quoque asterisco illustrari.

3. Rectius nullum eblus est et ipsam pronomen *meum*, abest a Palatino ms. Et vero nequæ in Hebræo neque in ipsis Græcis exemplaribus additur.

4. Tacet in Palatino ms. *diapsalma*.

5. Augustinus a pusillanimitate, quemadmodum et in Veronensi ms. legitur, *est, timetis foret* duobus verbis pusilla avaritate : tum pari uterque consensus, *submerge, Domine, pro precipita, etc.*

6. Vitiosæ antea cum erat, pro eam, quod pronomen in Veronensi ms. ponitur desideratur.

Timor et tremor venerunt super me : et contaxerunt me tenebrae.

Et dixi : Quis dabit mihi pennas sicut columbae, et volabo, et requiescam.

Ecco elongavi fugiens, et mansi in solitudine. DIAPSALMA.

Espectabam eum qui me salvum faceret, a pusillo animo et tempestate.

Precipita, Domine, et divide linguas eorum : quoniam vidi iniquitatem et contradictionem in civitate die ac nocte.

Circumdabit * eum super muros ejus iniquitas : et labor in medio ejus, et injustitia.

Et non defecit de plateis ejus, usura et dolus : quoniam si inimicus * meus maleficcisset mihi, supportassem utique.

Et si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, absconderem me utique ab eo.

Tu vero homo unanimis, dux meus et notus meus : qui simul mecum dulces capiebas cibos : in domo Domini [Ms. *sic. Del.*] ambulavimus eum consensus.

Veniat mors super illos : et descendat in infernum viventes.

Quoniam nequitia in hospitibus eorum, in medio ipsorum [Ms. *eorum*].

Ego autem ad Dominum [Ms. *Deum*] * clamavi : et Dominus exaudivit me.

Vespere et mane et meridie narrabo, et annuntiabo : et exaudiet * vocem meam.

Liberavit in pace animam meam ab his, qui appropinquant mihi : quoniam inter multos erant mecum.

Exaudiet Deus, et humiliabit eos, qui est ante secula, et manet in æternum. DIAPSALMA.

Non est enim illis commutatio, et non timeverunt Deum : extendit manum suam in retribuendo illis.

7. Idem cum Augustino ms. pronomen *meus*, jure hic laet, tum pro *supportassem* legit *sustinuissem* : subsequens versus manifesto librari errore in eo ms. depravatus est forme *lojus*.

8. Placuit magis Augustino utque adeo Veronensi etiam antiquario *exlongavi*, ut et paulo post *enarrabo*.

9. Interserit Veronensis. ms. hic *Domine* : tum habet cum Augustino aliaque, *retinet in pace, et appropinquant mihi, quoniam in multis erant mecum. Exaudiet me Domine* : denique verba, *et manet in æternum*, plana ignorat.

Contaminaverunt testamentum ejus, divisi sunt ab ira vultus ejus : et appropinquavit eor illius.

Molliti sunt sermones ejus super oleum : et ipsi sunt jacula.

Facta super Dominum curam tuam, et ipse te enutriet : non dabit in æternum fluctuationem justo.

Tu vero, Deus, deduces eos in puteum interitus.

Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos : ego autem sperabo in te - in Domine. *

Contaminaverunt testamentum ejus, divisi sunt ab ira vultus ejus : et appropinquavit eor ejus.

Molliterunt sermones suos super oleum, et ipsi sunt jacula.

Facta in Deum cogitationum tuum : et ipse te enutriet.

Non dabit in æternum fluctuationem justo : tu vero, Deus, deduces eos in puteum interitus.

Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos : ego vero in te sperabo [Ms. *speravi*], Domine.

PSALMUS LV.

IN FINEM, PRO POPULO QUI A SANCTIS LONGE FACTUS EST, DAVID IN TITULO INSCRIPTIONE, CUM TENERENT EUM ALLOPHYLI IN GETH.

Miserere mei, Deus, quoniam conculeavit me homo : tota die * in : pugnas tribulavit me.

Conculeaverunt me inimici mei tota die : quoniam multi bellantes adversum me.

Ab altitudine diei timebo : ego vero in te sperabo.

In Deo laudabo sermones meos, in Deo speravi : non timebo quid faciat mihi caro.

Tota die verba mea exacerbantur : adversum me omnes cogitationes eorum in malo.

Inhabitabunt, et abscondent : ipsi calcaneum meum observabunt.

Sicut sustinuerunt animam meam, pro nihilo salvos facies illos : in ira populos confringes.

IN FINEM, PRO POPULO QUI A SANCTIS LONGE FACTUS EST DAVID [Ms. *facti sunt isti David*], IN TITULO INSCRIPTIONE, COM TENERUNT EUM ALLOPHYLI IN GETH.

Miserere mihi, Domine, quoniam conculeavit me homo : tota die bellans [Ms. *debellans*] tribulavit me.

Conculeaverunt me inimici mei tota die, ab altitudine diei.

Quoniam multi qui debellant me, timebunt : ego vero in te sperabo [Ms. *speravi*], Domine.

In Deo laudabo sermones meos tota die, in Deo sperabo : non timebo quid faciat mihi homo.

Tota die verba mea * exacerbantur : adversus me omnia consilia eorum in malum.

Inhabitabunt, et abscondent, ipsi calcaneum meum observabunt : sicut expectavit anima mea, pro nihilo salvos facies eos, in ira populos confringes.

1. Addit idem ms. et copulam, *factus est, et David, etc.*

2. Subdit hic idem ms. *diapsalma*. Max pronomen *ipsi*, cum aliis penes Maritan. mss. et Cari editione vacu prænotat : minus tamen bene.

3. Significat ms. cum edito Cari, obelum prænotavit ante pronomen *ipsi* : sed corrupte, ut alias sæpius, est lectura raro mutatorum hujusmodi depravationem, vel nostrarum investigationum. MART.

4. Cum Augustino idem ms. *polluerunt testamentum ejus, divisi sunt pro ira vultus ejus, et appropinquavit eor ejus. Molliti sunt sermones ejus, etc.* Tam, *facta in Dominum curam tuam :*

aque infra, *corruptionis pro interitus, et dolositas* (August. *dolositate*) pro *dolosi*.

5. Atque hæc sermo ex solo Augustino Veronensis liber describit, *verba mea abominabuntur, etc.* Tam, *abscondent, et abscondent, et sicut sustinuit animam meam* (tametsi malum, *sustinuit animam meam*) ; deinde in *ira populos deduces, pro confringes*, de qua lectione videmus que nos ad hunc locum in epistol. ad Sunniam et Fratrum pluribus disseramus. Denique et *possit lacrymas meas, etc.* rectus pro *possit, etc.* et paulo infra, *ecce sciti pro agniti, etc.*

Deus, vitam meam annuntiavi tibi, posuisti lacrymas meas in conspectu tuo.

Sicut et in promissione tua: tunc convertentur inimici mei retrorsum.

In quacunque die invocavero te: ecce cognovi quoniam Deus meus es.

In Deo laudabo verbum, in Domino laudabo sermonem, in Deo speravi: non timebo quid faciat mihi hostis.

In me sunt, Deus, vota tua: et quae reddam laudationes tibi.

Quoniam eripuisti animam meam de morte, et pedes meos de lapsu: ut placeam coram Deo in lumine viventium.

PSALMUS LVII.

IN FINEM, NE DESPERDAS, DAVID IN TITULI INSCRIPTIONE, CUM FUGERET A FACIE SAUL IN SPELUNCAM.

Miserere mei, Deus, miserere mei: quoniam in te confidit anima mea.

Et in vultu altarum tuorum sperabo, donec transeat iniquitas.

Clamabo ad Deum altissimum: Deum, qui benefecit mihi.

Misit de caelo, et liberavit me: dedit in opprobrium conculcantes me. DIAPSALMA.

Misit Deus misericordiam suam, et veritatem suam: et eripuit: animum meum de medio catularum leonum, dormienti conturbatus.

Filii hominum dentes eorum arma et sagitta: et lingua eorum gladius acutus.

Exaltare super caelos, Deus, et super omnem terram gloria tua.

Laqueos paraverunt pedibus meis: et incursum erant animam meam.

1. Alterum hic diapsalma, addit Palatinus ms. obelium vero subsequenti versu, quo pronomini praefixum tacet: utrumque minus bene.

2. Immo et copula, que et in Hebraeo resonat, obelo confidebatur, quem nos ad Palatinum ms. fidem sustulimus.

3. Hic autem villosa magis una et copula obelo praenotabatur, cum ipsam quoque verbum arripuit in Hebraeo textu desideraretur, eodemque debeat obelo transigi.

4. Paulo rectius Palatinus. ms. in omnem terram. Levior infra ex eodem emendatur.

Deus vitam meam annuntiavi tibi, posuisti lacrymas meas in conspectu tuo: sicut in promissione tua.

Convertentur [Ms. convertentur] inimici mei retrorsum: in quacunque die invocavero te, ecce agnovi quoniam Deus meus es tu.

In Deo laudabo verbum [Ms. sermonem], et in Domino laudabo sermonem [Ms. verbum], in Deo sperabo: non timebo quid faciat mihi homo.

In me sunt, Deus, vota, quae reddam laudationis tibi.

Quoniam eripuisti animam meam de morte, oculis meos a lacrymis: pedes meos a lapsu, ut placeam coram Domino in lumine viventium.

IN FINEM, NE DESPERDAS, DAVID IN TITULI INSCRIPTIONE, CUM FUGERET A FACIE SAUL IN SPELUNCAM.

Miserere mei, Deus, miserere mei: quoniam in te confidit anima mea.

Et in umbra altarum tuorum sperabo: donec transeat iniquitas.

Clamabo ad Deum altissimum: et ad Dominum qui benefecit mihi.

Misit de caelo, et liberavit me: dedit in opprobrium conculcantes me. DIAPSALMA.

Misit Deus [Ms. Dominus] misericordiam suam et veritatem suam: animum meum eripuit de medio catularum leonum, dormienti conturbatus.

Filii hominum dentes eorum arma et sagittae: et lingua eorum machera acuta.

Exaltare super caelos, Deus: et super omnem terram gloria tua.

Laqueos [Ms. muscipulam] paraverunt pedibus meis: et incurverunt animam meam.

5. Ex Augustino Veronensis ms. que reddam laudis: tum quoniam eripisti, etc. et, pedes meos de lapsu.

6. Juxta Augustinum, ne corruptus ipsi David in tituli inscriptionem, etc. Veronensis quoque ms. habet, tantum non satis emendato.

7. Eodem libri Deum, pro et ad Dominum. Subjungit vero hinc vericulo Veronensis diapsalma, quod in subsequenti sine tacet. Caetera de more cum Augustino, salvam me fecit, pro liberavit me, atque infra, eruit, pro eripuit.

Foderunt ante faciem meam foveam: et incidendum in eam. DIAPSALMA.

Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum: cantabo, et psallam dicam.

Exsurge gloria mea, exsurge psalterium et cithara: exsurgam ditaculo.

Confitebor tibi in populis, Domine: et psallam dicam tibi in gentibus.

Quoniam magnificata est usque ad caelos misericordia tua: et usque ad nubes veritas tua.

Exaltare super caelos, Deus: et super omnem terram gloria tua.

Foderunt ante faciem meam foveam: et incidendum in eam. DIAPSALMA.

Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum: cantabo, et psallam dicam Domino.

Exsurge, gloria mea, exsurge psalterium et cithara: exsurgam ditaculo.

Confitebor tibi in populis, Domine: et psallam dicam tibi inter gentes.

Quoniam magnificata est usque ad caelos misericordia tua: et usque ad nubes veritas tua.

Exaltare super caelos, Deus: et super omnem terram gloria tua.

PSALMUS LVIII.

IN FINEM, NE DESPERDAS, DAVID IN TITULI INSCRIPTIONE.

Si vere utique justitiam loquimini: recta iudicate, filii hominum.

Etenim in corde iniquitates operamini in terra: iniquitatis manus vestra concinnant.

Alienati sunt peccatores a cultu, erraverunt ab utero: locuti sunt falsa.

Foror illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surda: et obturanti aures suas:

Quae non exaudiet vocem incantantium, et venefici iaculantis sapienter.

Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum: molas leonum confringet Dominus.

Ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens: intendit arcum suum donec infirmetur.

Sicut cera quae fluit, auferentur: super eum cecidit ignis, et non viderunt solem.

Priusquam intelligeret spina vestre rhamnum: sicut viventes, sic in ira absorbet eos.

IN FINEM, NE DESPERDAS DAVID IN TITULI INSCRIPTIONE.

Si vere utique justitiam loquimini: justa iudicate, filii hominum.

Etenim in corde iniquitates operamini in terra: iniquitatis manus vestrae concinnant.

Alienati sunt peccatores ab utero, erraverunt a ventre: locuti sunt falsa.

Ira illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surda: et obturantis aures suas: quae non exaudiet vocem incantantium: et venefici quae incantantur a sapiente.

Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum: molas leonum confringet Dominus.

Ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens: intendit arcum suum donec infirmetur.

Sicut cera liquefacta auferentur: super eos cecidit ignis, et non viderunt solem.

Priusquam producat spinas vestras rhamnum: sicut viventes, sic in ira absorbet eos.

1. Haecius iterum Palatinus ms. obelium ipsamque et voculam praetermittit.

2. Secundis curis in eodem ms. obturantis rescriptum est, minus vere. Ipse autem Hieronymus in Isaii cap. vi legit max paulo aliter, quod non exaudiet vocem incantantium, et venefici iaculantis sapienter. Porro in fine subsequenti versiculi addit illos ms. diapsalma.

3. Pronomen ipsi, quod neque in Graeco est, Veronensis ms. tacet. Ex Augustino autem psallam continuo habet, pro psallam dicam (neque addit Domino priori loco): tum in genibus, pro inter gentes. Verum liberarius atque orthographica mendis scatur, quas scire lectorem nihil interest.

4. Coherenter Veronensis liber cum Augustino, ne corruptus ipsi David, etc. In textu prioris verae recte, Augustini. recte, pro iusta legit: paula post connectit, pro concinnant, et a surda, pra ab utero.

5. In usum, indignatio eis secundum, etc. corrupte Veronensis, sicut: tum uno consensu, et medicamentis medicinali a sapiente, Deus conterit dentes, etc. et confregit Doanims. Spernentur tanquam aqua, etc. Alius iterum, superciliis ignis: non interfecto eos pronominis, et vox, tanquam viventes, tanquam in ira combibet eos. Demum in sanguine peccatoris, pro peccatorum. Unum in his aliqum alterum mutilosum codicis Veronensis culpa praeterea.

Letabitur justus, cum viderit vindictam : manus suas lavabit in sanguine peccatoris.

Et dicit homo : Si utique est fructus justo : utique est Deus judicans + eos ; in terra.

PSALMUS LVIII.

IN FINEM, NE DISPERDAS, DAVID IN TITULO INSCRIPTIONE, QUANDO MISIT SAUL, ET CUSTODIUIT DOMUM EJUS, ET EUM INTERFICERET.

Eripi me de inimicis meis, Deus meus et ab insurgentibus in me libera me.

Eripi me de operantibus iniquitatem : et de viris sanguinum salva me.

Quia ecce ceperunt animam meam : irruerunt in me fortes.

Neque iniquitas mea, neque peccatum meum. Domine : sine iniquitate cucurri, et direxi.

Excurre in occursum meum, et vide : et tu, Domine, Deus virtutum, Deus Israel.

Intende ad visitandas omnes gentes : non miseraris omnibus, qui operantur iniquitatem, DIAPSALMA.

Convertentur ad vesperam, + et : famem patientur ut canes : et circumibunt civitatem.

Eccē loquentur in ore suo, + et : gladius in labiis eorum : quoniam quis audivit ?

Et tu, Domine, deridebis eos : ad nihilum deduces omnes gentes.

Fortitudinem meam ad te custodiam, quia Deus susceptor meus : ex : Deus meus, misericordia ejus preveniet me.

1. Verū prænotat Palatin. ms. pronomen *genus*, quod necesse in Græco quidem est, ex Hebræo autem utroque potest excidi.

2. Propositionem verbi *excurre*, tum vocales et tu, minus bene idem ms. *adicit*.

3. Copulam et, verū penultimate ad ms. Palatinū fidem, Hebraeo enim primis adnotante textu.

4. Verbum *et* idem ms. *tacet*, tum quod subsequitur pronomen *meus*, ubi loquatur, satis bene, si quod in Hebræo est, 777N ailla punctis instruit.

5. Be more Augustinus et Veronensis, *ma, ne corrumpis ipsi David* : tum unus Veronensis, *et custodit David domum, ut, etc.* qui ut primo statim verū pronomen *meus* *est* *Deus* non addit, juxta Græcum. Cæterum in textu oris, pro *eripi*, et *sal-*

Letabitur justus, cum viderit vindictam iniquitatum : manus suas lavabit in sanguine peccatorum.

Et dicit homo : Si utique est fructus justo : utique est Deus judicans eos in terra.

IN FINEM, NE DISPERSAS DAVID IN TITULO INSCRIPTIONE, QUANDO MISIT SAUL, ET CUSTODIUIT DOMUM EJUS, UT EUM INTERFICERET.

Eripi me de inimicis meis, Deus meus : et ab insurgentibus in me libera me.

Eripi me de operantibus iniquitatem : et de viris sanguinum salva me.

Quia ecce accupaverunt animam meam : irruerunt in me fortes : neque iniquitas mea, neque peccatum meum, Domine.

Sine iniquitate cucurri, et dirigebar : exsurgo in occursum mihi, et vido : et tu, Domine, Deus virtutum, Deus Israel.

Intende ad visitandas omnes gentes : non miseraris omnibus, qui operantur iniquitatem, DIAPSALMA.

*Convertentur ad vesperam, et famem patientur ut canes : et [Ms. *tacet* et] circumibunt civitatem.*

*Eccē ipsi loquentur in ore suo : et gladius est [Ms. *tacet* est] in labiis eorum.*

*Quoniam quis audivit ? Et tu, Domine, deridebis eos et [Ms. *tacet* et] pro nihilo habebis omnes gentes.*

Fortitudinem meam ad te custodiam, quia tu, Deus, susceptor meus es : Deus meus, misericordia ejus preveniet me.

quid me facit, pro alicui et venati sunt, pro accupaverunt, et super me fortes, pro in me, etc. concinenter juxta Augustinum.

6. Idem libri, *ad visitandum omnes gentes, non miseraris omnium, etc.* Tum, *convertentur ad vesperam, ut et infra, Augustinus tamen convertentur, et mox patientur, etc.*

7. Pronomen *tu* hic retinet idem libri. Ac sequenti verborum pariter habent, *Deus meus demonstravit mihi in inimicis meis ne, etc.* paulo post *deducet, Augustinus deducit, pro destrues, atque infra, et ex maledicto et mendacio ammittantur consummationes, in ira, etc.*

Deus ostendet mihi super inimicos meos, ne occidas eos, nequando obliviscantur populi mei.

Disperge illos in virtute tua : et depone eos protector meus, Domine.

Delictum oris eorum sermonem labiorum ipsorum : et comprehendantur in superbia sua.

Et de execratione et mendacio ammittantur in consummatione : in ira consummationis, et non erunt.

Et scient, quia Deus dominabitur Jacob + et : finium terræ, DIAPSALMA.

Convertentur ad vesperam, et famem patientur ut canes : et circumibunt civitatem.

Ipsi dispergentur ad manducandum : si vero non fuerint saturati, et murmurabunt.

Ego autem cantabo virtutem tuam : et exultabo mane misericordiam tuam.

Quia factus es susceptor meus, et refugium + meum : in die tribulationis mee.

Adjutor meus, fili psallam, quia Deus susceptor meus + es, Deus + meus : misericordia mea.

Deus meus ostenda mihi bona inter inimicos meos, ne occideris eos : ne quando obliviscantur legis tuae.

Disperge illos in virtute tua : et destruo eos protector meus, Domine.

Delicta oris eorum sermonem [Ms. verba] labiorum ipsorum : et comprehendantur [Ms. comprehenduntur] in superbia sua, et de execratione et mendacio compellantur in ira consummationis, et non erunt.

Et scient, quia Deus dominabitur Jacob, et finium terræ, DIAPSALMA.

Convertentur ad vesperam, et famem patientur ut canes : et circumibunt civitatem.

Eccē ipsi dispergentur ad manducandum : si vero non fuerint saturati, murmurabunt.

Ego autem cantabo virtutem tuam : et exultabo mane misericordiam tuam.

Quia factus es susceptor meus et refugium meum, in die tribulationis mee : adjutor meus, tibi psallam.

*Quia tu [Ms. *tacet* tu], Deus, susceptor meus es Deus meus misericordia mea.*

PSALMUS LIX.

IN FINEM PRO HIS QUI IMMUTABUNTUR, IN TITULO INSCRIPTIONE, DAVID IN DOCTRINAM, CUM REVERENDIT MESOPOTAMIAM, ET SOBAL, ET CONVERTIT JOAB, ET PERCESSIT INDIEMAM IN VALLE SALINARUM DIODORUM MILLIA.

Deus, repulisti nos, + et : destruxisti + nos : iratus + es, + et : miseris es nobis.

Commovisti terram, et conturbasti eam : sana contritiones ejus, quia commota est.

Ostendisti populo tuo dura : potasti nos vino compunctionis.

IN FINEM PRO HIS QUI COMMUTABUNTUR IN TITULO INSCRIPTIONE, DAVID IN DOCTRINAM, CUM REVERENDIT SYRIAM MESOPOTAMIAM, ET SYRIAM SOBAL, ET CONVERTIT JOAB, ET PERCESSIT VALLEM SALINARUM DIODORUM MILLIA.

Deus, repulisti nos, et destruxisti nos : iratus es, et miseris est nobis.

Commovisti terram, et conturbasti eam : sana contritiones ejus, quia [Ms. quoniam] mota est.

Ostendisti populo tuo dura : potasti nos vino compunctionis.

1. S. ipse pater, epist. ad Sunnam et Fratrem, in Græco, loquuntur, scriptum est : Et finium terræ, sed et conjunctio addita est, et ordo est : *Scient quia Deus Jacob dominabitur finium terræ.* Recte etiam subsequenter versu, et *famem patientur, etc.* ubi et copula in Palatino ms. prænotatur, quæ neque in Hebræo archetypo exprimitur.

2. *Tacet Palatin.* ms. verbum *es*, quod saltem verū prænotandum videtur.

3. Idem ms. succendit Syriam Mesopotamiam, et Syriam Sobal, tum, et percessit Edom in valle, etc.

4. Ipsum quoque *es* verbum Palatin. ms. obelum præcedens facit : rectissime autem subsequenti versu, ubi dicitur, et conturbasti eam, copulam et, quæ neque in Hebræo est textu, jugulat.

5. Prætermis verbis *ecce ipsi*, penes Augustinum, et Veronensis, ms. reliquis sic habent, *dispergentur ut edant, ipsi autem* (verus Augustinus, et autem) non satiabantur, et murmurabunt. Ego autem cantabo potentiam tuam, etc.

6. Titulus idem est penes Augustinum et Veronensis, ms. excepta pro vocula, quæ hic *tacet*, aut terti alio librari errore : *In finem pro his qui immutabuntur, in titulo inscriptionis ipsi David in doctrinam, cum recessit Mesopotamiam Syriam et Syriam Sobal, et convertit Joab* (ms. *Moab manducos) et percessit Edom in valle Salinarum, etc.* In textu, *miseris es nobis, pro nobis : et ostendisti plebi tue dura, potasti nos vinum* (al. vino) *stimulationis.*

Destisti metuentibus te significationem : ut fugiant a facie arcus. ¹ DIAPSALMA.

Ut liberentur dilecti tui : saluum fac dextera tua, et exaudi me.

Deus locutus est in sancto suo : letabor et ei : partibus Sichimam : et convallem tabernaculorum meorum.

Meus est Galaad, et meus est Manasses et Ephraim fortitudo capitis mei.

Juda rex meus : Moab olla spei mee.

In Idumeam extendam calcamentum meum : mihi alienigenae subditi sunt.

Quis deducet me in civitatem munitam ? Quis deducet me usque in Idumeam ?

Nonne tu, Deus, qui repulisti nos ? Et non egredieris, Deus, in virtutibus posteris ?

Da nobis auxilium de tribulatione : quia vana salus hominis.

In Deo faciemus virtutem : et ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

Destisti metuentibus te significationem : ut fugiant a facie arcus. DIAPSALMA. Ut liberentur electi tui.

Saluum me fac dextera tua, et exaudi me : Deus locutus est in sancto suo, letabor, et [Ms. tacet et] dividam Sichimam et convallem tabernaculorum meorum [Ms. dimetibor].

Meus est Galaad, et meus est Manasses : et Ephraim fortitudo capitis mei.

Juda rex meus, Moab olla spei mee : in Idumeam extendam calcamentum meum, mihi allophyli subditi [Ms. subjecti] sunt.

Quis deducet me in civitatem munitam ? Aut [Ms. tacet aut] quis deducet me usque in Idumeam ?

Nonne tu, Deus, qui repulisti nos ? et non egredieris, Deus, in virtutibus nostris ?

Da nobis auxilium de tribulatione : Et vana salus homini.

In Deo faciemus virtutem : et ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

PSALMUS LX.

IN FINEM, IN HYMNIS DAVID.

* Exaudi, Deus, deprecationem meam : intendo orationi mee.

A finibus terrae ad te clamavi : dum anxietaretur cor meum, in petris exaltasti me.

Deduxisti me, quia factus es spes mea : turris fortitudinis a facie inimici.

Inhabitabo in tabernaculo tuo in saecula : protegat in velamento alarum tuarum. DIAPSALMA.

Quoniam tu Deus et meus : exaudisti orationem meam : dedisti haereditatem timentibus nomen tuum.

1. Tacet in Poiet. ms. diapsalma.

2. Alterum hoc, est, verbum in eodem ms. et apud Carum, quemadmodum et in Alexandrini codicis supra editione obelo praenotatur. Ad Hebraeos autem archiepiscopi idem debuerat et prebodeus proximo confodi.

3. Hoc minus bene addit idem ms. diapsalma.

4. Rectius ad Grimum, utique Hebraeos extemplat, et vniu legit Palatinus ms. pro gata copia.

5. De more hic atque infra propositionem verbi exaudi, idem ms. obelo praenotat.

IN FINEM, IN HYMNIS DAVID. [Ms. IPSE DAVID].

Exaudi, Deus, deprecationem meam, intendo orationi mee : a finibus terrae ad te clamavi. Dum * anxietaret cor meum, in petra exaltasti me.

Deduxisti me, quia [Ms. quoniam] factus es spes mea : turris fortitudinis a facie inimici.

Inhabitabo in tabernaculo tuo in saecula : protegat in velamento alarum tuarum. DIAPSALMA.

Quoniam tu, Deus, exaudisti orationem meam : dedisti haereditatem timentibus nomen tuum.

6. Cum August. Veronensis ms. ut eruantur dicitur.

7. Librarij errore subsequentijs psalmi lxx titulus hic substitutus est in Veronensi ms. ac vicissim ibi illi praefigitur, contradicentibus alijs oculis, et in eodem libro Graeca diversa columna.

8. Cum Augustino idem ms. augetur, immo aliter ad hoc verso, inquitibus sum. [Aug. erit] in tabernaculo tuo usque in saecula. Diapsalma. Cooperiet in velamento alarum tuarum, quoniam etc.

Dies super dies regis adjicies annos ejus usque in diem generationis et generationis.

Permanet in aeternum in conspectu Dei : misericordiam et veritatem : et ejus : quis requirit ?

Sic psalmus dicam nomini tuo in saecula : et saeculi : ut reddant vota mea de die in diem.

Dies super dies regis adjicies, annos usque in diem saeculi et saecula : permanebit in aeternum in conspectu Dei.

Misericordiam et veritatem quis requirit totam ? Sic psallam nomini tuo, Deus [Ms. tacet Deus] in saeculum saeculi : ut reddam vota mea de die in diem.

PSALMUS LXI.

IN FINEM, PRO IDITHEN, PSALMUS DAVID.

Nonne Deo subdita erit anima mea ? Ab ipso enim salutare meum.

Non et ipse Deus tacus, et salutaris meus, susceptor meus, non movebor amplius.

Quousque irruis in hominem ? Interficiis universi vos : tanquam parieti inclinato et uaccina depulsa ?

Veritatem pretium meum cogitaverunt repellere, cucurri in siti : ore suo benedicebant, et corde suo maledicebant. DIAPSALMA.

Veritatem Deo subdita esto, anima mea : quoniam ab ipso patientia mea.

Quia ipse Deus meus, et saluator meus, adjutor meus, non emigrabo.

In Deo salutare meum et gloria mea : Deus auxilii mei et : spes mea in Deo et : est.

Sperate in Deo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra : Deus adjutor noster et in aeternum. DIAPSALMA.

IN FINEM, PRO IDITHEN, PSALMUS DAVID.

Nonne Deo subdita [Ms. subiecta] erit anima mea ? Ab ipso enim salutare meum.

Etenim ipse est Deus meus, et salutaris meus, adjutor meus, non movebor amplius.

Quousque irruis in hominem ? Interficiis universos : tanquam parieti inclinato, et uaccina impulsa ?

Veritatem honorem meum cogitaverunt repellere, cucurri in siti : ore suo benedicebant, et in [Ms. tacet in] corde suo maledicebant. DIAPSALMA.

Veritatem Deo subdita erit [Ms. subiecta] anima mea : quoniam ab ipso est patientia mea.

Etenim [Ms. quoniam] ipse est Deus meus, et [Ms. tacet et] salutaris meus : adjutor [Ms. susceptor] meus, non emigrabo.

In Deo salutare meum et [Ms. tacet et] gloria mea : Deus auxilii mei, et spes mea in Deo est.

Sperate in eo, omnis conventus plebis, et effundite coram illo corda vestra : quia Deus adjutor noster est [Ms. tacet est]. DIAPSALMA.

1. Momm Palatinus idem ms. pronomen ejus, quod usque in Hebraeo hic resonat, jugulandum obelo esse.

2. Ad hunc modum in Palatino ms. et apud Carum affertur, et quia : ipse et Deus meus et saluator, etc. hanc vocem, iam isidori habet Hebraeos ad verbum tantummodo ipse rupe mea : sed illud 1712 passim metaphoricopro Deo accipitur, ac vertant LXX et sic per.

3. Hic quoque et copula, qui neque in Hebraeo reamit, ad Palatin ms. idem xru praenotamus, De subsequentijs verisculi obelo ipsaunt et pater in epistolam et Protelem fide jubat.

4. Obelo istius loci probat idem Hieronymus dicens : Ergo, in aeternum, obelo est. Man.

5. Tantum unius nominis metaphosi, regis post adjicies, abuldi ab Augustino Veronensis. Liber, caetera ad arguendum, si manifesta scripturae menda excipias, annos ejus usque in diem generationis et generationis. Paulo post et veritatem ejus quis requirit ? Sic psallam, etc.

6. Prior codicis Veronensis lectio erat, quoniam ab ipso est patientia mea : sicut in adversa Graeco Latini literis pagina, uti par afflu estin hypomene ma : qui non hujus, sed sexii vorticuli propria in reliquis omnibus libris sententia est. Iti o Graeco quidem, aut libris, aut tractatibus si quis ita unquam hic loci egerit, hanc soro o Latini unam seio ita praeforro codicem Carum usum, qui spemumiam Graecum inscribitur. Facile autem errori amantissimum, non archetypj alienius auctoritatis hoc tribuo : quod adeo recte in ipso Veronensi codice emendatum non auctore, ac fortasse eadem, quo reliquum textum perscripserat manu in utraque pagina, ab ipso enim salutare meum, et, par afflu gar te sotirion sui.

7. Veronensis cum Augustino susceptor, pro adjutor : et subsequenti verum, quousque opponentes super hominem ? Interficiens [Aug. Interficiens], omnes tanquam, etc.

8. Cum Augustino Veronensis ms. sperate in eum omne concilium plebis : effundite coram illo corda

Veruntamen eam filii hominum, mendaces filii hominum in stateris : ut decipiant ipsi de civitate in idipsum.

Nolite sperare in iniquitate, et rapinas nolite concupiscere : divitiae si affluant, nolite cor apponere.

Semel locutus est Deus, duo haec audivi, quia potestas Dei est, et tibi, Domine, misericordia : quia tu reddes unicuique iuxta opera sua.

PSALMUS LXII.

PSALMUS DAVID, CUM ESSET IN DESERTO IDEM LEE.

Deus Deus meus, ad te de luce vigila.
Sicut ¹ et in : te anima mea : quam multipliciter tibi oro mea :

In ² terra : deserta, et incia, et iniqua, sic in sancto apparui tibi : ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.

Quoniam melior est misericordia tua super vitas : labia mea laudabunt te.

Sic benedixim te in vita mea : et in nomine tuo lavabo manus meas.

Sicut adipe et pinguedine repletur anima mea : et labiis exultationis laudabit os meum ³.

Si venur fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te : quia fuisti adjutor meus.

Et in perturbatione alarum exultabo, adherit anima mea post te : me suscepit dextera tua.

Ipsi vero in vanam quiesierunt animam meam, introibunt in inferiora terra : tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.

vestra : Deus adjutor noster, aliquid eo, quod subsolvitur, est verbo. Tum in sequentia versiculi fine, decipiunt ipsi de civitate in unum. Et, nolite sperare super iniquitatem, et in rapinam (Al. rapina) ne concupiscatis. Divitiae si affluant, ne apponatis cor : denique, reddes unicuique secundum opera sua, vel sua.

1. Hieronymus legit in epistola sua, tibi tibi anima mea, pro quo (iniqui) in Graeco sit, sicut in te anima mea. Subjungit etiam in Hebraeo fatari 1.48. (77) quod significat, tibi, quod et omnes interpretes transtulerunt. Ergo secundum linguam proprietatem versum est in Latium. Marc.

— Obelium Palatinum. ms. praestulit. In ipso quoque Graeco textu sine praepositionis est. Eiprei os.

Veruntamen vani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris : ut decipiant ipsi de civitate sua in idipsum.

Nolite sperare in iniquitate : et in rapinis nolite concupiscere.

Divitiae si affluant, nolite cor apponere : semel locutus est Deus, duo haec audivi.

Quia potestas Dei est, et tibi, Domine, misericordia : quia tu reddes singulis secundum opera eorum.

PSALMUS LXIII.

PSALMUS DAVID (Ms. IUST DAVID), CUM ESSET IN DESERTO IDEM LEE.

Deus Deus meus, ad te de luce vigila.
Sicut in te anima mea : quam multipliciter tibi et caro mea :

In ² deserto, et in invio et iniquo, sic in sancto apparui tibi : ut viderem virtutem (Ms. potentiam) tuam et gloriam tuam.

Quia melior est misericordia tua ³ super vitas : labia mea laudabunt te.

Sic benedixim te in vita mea : et in nomine tuo lavabo manus meas.

Sicut ⁴ adipe et pinguedine repletur anima mea : et labia exultationis laudabunt nomen tuum.

Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te : quia fuisti adjutor meus.

Et in velamento alarum tuarum exultabo, adherit anima mea post te : me suscepit dextera tua.

Ipsi vero in vanam quiesierunt animam meam, introibunt in inferiora terra : tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.

Videtur epist. ad Sanniam et Protelam. Peccat vero mox in asterisco apponendo idem Palatin. ms.

2. Subjungit hic Palatinus ms. diarsalama.

3. Veronensis, ms. in terra deserta et incia (Aug. et sine viis) et sine aqua, sibi, etc.

4. Praetermissi Veron. psalterii editor verba, super vitas, quo ut in eo codice doctus. Imo effugit eius diligentiam, praestant enim, tametsi paulo crassis vocantur aliquot litteris, in eo ipso exemplari, ac lecta nobis sunt.

5. Juxta Augustinum idem ms. Tanquam adipe, etc. repleta est (Aug. repletur) anima mea. Et, si memoratus sum tui, etc. Patricio verso : laudabitur omnis qui jurat in ipso, quoniam opprobrium est os, etc.

Rex vero letabitur in Deo, laudabuntur omnes, qui jurant in eo : quia obstructum est os loquentium iniqua.

Rex vero letabitur in Domino, laudabuntur omnes, qui jurant in eo : quia obstructum est os loquentium iniqua.

PSALMUS LXIII.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

Exaudi, Deus, orationem meam, cum deprecor : a timore inimici eripe animam meam.

Protaxisti me a conventu malignantium, a multitudine operantium iniquitatem.

Quia exacererunt ut gladium linguas suas : intenderunt arcum rem amarum, ut sagittent in oculis immaculatum.

Subito sagittabant eum, et non timebant : firmaverunt sibi sermonem nequam.

Narraverunt ut absconderent laqueos, dixerunt : Quis videbit eos ?

Servati sunt iniquitates : defecerunt scrutantes scrutatio.

Accedet homo ad cor altum : et exaltabitur Deus.

Sagitta parvulorum facta sunt plagae eorum : et pro nihilo habuerunt contra eos lingua ipsorum.

Conturbati sunt omnes, qui videbant eos : et timuit omnis homo.

Et annuntiaverunt opera Dei : et facta ejus intellexerunt.

Letabitur justus in Domino, et sperabit in eo : et laudabuntur omnes recti corde.

Exaudi, Deus, orationem meam, cum deprecor : a timore inimici eripe animam meam.

Protaxisti me a conventu malignantium, et a multitudine operantium iniquitatem.

Quia [Ms. qui] exacererunt ut [Ms. tanquam] gladium linguas suas : intenderunt arcum rem amarum, ut sagittent ⁴ in oculis immaculatum.

Subito sagittabant eum, et non timebant, firmaverunt sibi verbum malum : disputaverunt ut absconderent laqueos, dixerunt : Quis videbit eos ?

Servati sunt iniquitates : defecerunt scrutantes scrutatio.

Accedet homo ad cor altum : et exaltabitur Deus.

Sagitta parvulorum facta sunt plagae eorum : et pro nihilo habuerunt contra eos lingua ipsorum.

Conturbati sunt omnes, qui videbant eos : et timuit omnis homo.

Annuntiaverunt opera Dei : et facta ejus intellexerunt.

Letabitur justus in Domino, et sperabit in eo : et laudabuntur omnes recti corde.

PSALMUS LXIV.

IN FINEM, PSALMUS DAVID, ² CANTICUM.

Te docet hymnus Deus, in Sion : et tibi reddetur votum ¹ in Jerusalem.

IN FINEM, PSALMUS DAVID, CANTICUM JEREMIE ET ³ AGREI DE VESBO PEREGRINATIONIS, QUANDO INCIPERANT PROFICISCI.

Te docet hymnus, Deus, in Sion, et tibi reddetur votum in Jerusalem.

1. Rescripsit sequitur manus in eodem codice, accedit, ubi et diapsalma in fine versus adscribitur.

2. Ille addita sunt plurima verba in mes. codicibus. Carutensis hoc modo legit : In finem psalmus David, ² canticum Hieremias et Aggari ² de verbo peregrinationis, quando inciperant proficisci.

3. Pari consensu lidam, ut sagittent in absentio immaculatum. Repente sagittabant, etc. firmaverunt (vel obfirmaverunt) sibi sermonem malignum : narraverunt ut absconderent munitulas, etc. Tum, perscrutati sunt : et, defecerunt scrutantes. Accedet homo et cor altum, etc. et, sagitta infantium facta sunt plagae eorum, et infirmati sunt super eos lingua eorum. Denique, et annuntiaverunt... omnes, qui recto (al. recti) sunt corde.

4. Praetermissis asterisco, addit Palatinus ms. reliquam ad Romanum psalterii instar titulum : Canticum Jeremias et Ezechielis de verbo peregrinationis, quando inciperant proficisci. Martianus Aggari, pro Ezechielis nomine in Carutensis ms. invenit, in quo et reliqua verba obelo pronotabantur. Carus

ea forma cum Veronensi ms. legit, populo transmigracionis, cum inciperent exire.

5. Juxta Augustinum Veronensis ms. tribulor. Mox pro eripe August. eras, Veronensis. Ultra.

6. Pari consensu lidam, ut sagittent in absentio immaculatum. Repente sagittabant, etc. firmaverunt (vel obfirmaverunt) sibi sermonem malignum : narraverunt ut absconderent munitulas, etc. Tum, perscrutati sunt : et, defecerunt scrutantes. Accedet homo et cor altum, etc. et, sagitta infantium facta sunt plagae eorum, et infirmati sunt super eos lingua eorum. Denique, et annuntiaverunt... omnes, qui recto (al. recti) sunt corde.

7. Veronensis ms. et Ezechielis ex populo transmigracionis cum inciperent exire, juxta Augustinum. Vide quo ad oppositam columnam annotamus

¹ Exaudi orationem + meam; ² ubi te omnis caro
venit.

Verba iniquorum praevaluerunt super nos: +
et: impietatis nostris in propitiaberis.

Beatus quem elegisti, et assumpsisti: ³ inhabi-
tabit + in: aetis tuis.

Replebimur in bonis domus tuae: ⁴ sanctum est
templum tuum, mirabile in aequitate.

Exaudi nos, Deus, salutaris noster: spes omnium
finium terrae, et in mari longe.

Preparans montes in virtute tua, accinctus po-
tentia: qui conturbas profundam maris, sonum
fluctuum ejus.

Turbabuntur gentes, et timebunt qui habitant
terminos a signis tuis: exitus matutini et vespere
delectabis.

Visitasti terram, et inebriasti eam: multiplicasti
locupletare eam.

Flumen Dei repletum est aquis, parasti cibum
illorum: quoniam ita est preparatio ejus [id est,
terra].

Rivos ejus inebria, multiplica gemmina ejus: in
silicidibus ejus latitabit germinans.

Benedices coronam anni benignitatis tuae: et campi
tui replebuntur ubertate.

Pinguentur speciosa deserti: et exsultatione
colles accingentur.

Induti sunt arietes ovium, et vallis abundans
frumento: clamabunt, etenim hymnum dicent.

1. Propositionem verbi exaudi, idem Palatinus
ms. de more iuravit. Ad ejuſdem ſidem ſubſequenti
verſu et copulam, qua neque in Hebraeo reſonat,
obelo conſtituitur.

2. Priorum hanc, ex qua verbum componitur, in
propositione, non que ſubſequitur, idem ms. obelo
prenotat. Carus neutrum habet. Subſequenti autem
verſu pari conſenſu eandem in proſoponam legit
voculam imperio obelo tranſcriberant: ut et paulo
poſt et copulam, +i: et: in mari, etc.

3. Reſcribendum videtur in gignendi caſu veſpere,
cujus caſus eſt quoque veſperi, in oppoſita Romana,
aque aliis Latinis interpretationibus. Arnobius, in
caſu multum et veſperi delectabitur. Deus, Sed
et LXX tonipar.

4. Ille ſermones, pro verba, et ſequenti verſu
atriis, pro tabernaculis: tum in juſtitia, pro in

Exaudi orationem meam: ad te omnis caro
venit.

¹ Verba iniquorum praevaluerunt super nos:
et impietatis nostris tu propitiaberis.

Beatus quem elegisti et assumpsisti: inhabi-
tabit in tabernaculis tuis.

Replebimur [Ms. replebitur] in bonis domus
tuae: sanctum est templum tuum, mirabile [Ms.
admirabile] in sequitate.

Exaudi nos, Deus, salutaris noster: spes om-
nium finium terre, et in mari longe.

Preparans montes in virtute tua, accinctus
potentia: qui conturbas fundam maris, sonum
antequam fluctuum ejus quis sustinebit?

Turbabuntur gentes, et timebunt omnes qui
habitant fines terrae a signis tuis.

Exitus matutini et vespere delectaberis: visi-
tasti terram, et inebriasti eam, multiplicasti lo-
cupletare eam.

Flumen Dei repletum est aqua, parasti cibum
illorum: quia [Ms. quoniam] ita est preparatio
tua.

Rivos ejus inebrians, multiplicans genera-
tiones ejus: in silicidibus suis latitabit, dum
exortetur.

Benedices coronam anni benignitatis tuae: et
campi tui replebuntur ubertate.

Pinguentur fines deserti: et exsultatione
colles accingentur.

Induti sunt arietes ovium, et convalles abun-
dabunt frumento, eleum clamabunt, et hym-
num dicent.

iniquitate, et Saluator, pro salutaris, idem cum
Augustino ms. legit.

5. Idem conſenſu perſoponam libri, in fortitudine
sua, circumſectus in potentatu: et mox sonum
fluctuum ejus quis ſufferet, mendose Veronens,
ſuffert. Ante Hieronymum legobatur, quis ſuſtine-
bit, quod ipſam ſuperfluum eſſo in epiſt. ad San-
ctum et Preſolan deſuit.

6. In Graeco additum ſcribitur, inquit Hieronymus
ad Sian, et Preſol. quis ſuſtinebit? Quod ſuper-
fluum eſt: ſubſequitur enim, qui conturbas profun-
dam maris, et conturbas ſonum fluctuum ejus, MARR.

7. Continuante cum Augustino Veronens, libro:
Exitus mane, et vespere delectabis: et, multipli-
canti ditare eam, Fincius Dei repletus est, etc.
Silvæ ejus inebria, et multiplicata generationes,
etc. et, exortetur. In fine, abundans frumento.
clamabunt, etenim hymnum dicent.

PSALMUS LXV.

IN FINEM ¹ CANTICUM PSALMI + RESURRECTIONIS. ² IN FINEM ³ PSALMUS DAVID, CANTICUM RESURRECTIONIS.

Jubilate Deo, omnis terra, psalmum dicite
nomini ejus: date gloriam laudi ejus.

Dicite Deo: Quam terribilia sunt opera tua +
Domine, in multitudine virtutis tuae mentientur
tibi inimici tui.

Omnis terra adoret te, et psallat tibi: psalmum
dicat nomini tuo, DIAPSALMA.

Venite, et videte opera Dei: terribilis + in:
consiliis super filios hominum.

+ Qui: convertit mare in aridam, in flumine
pertransibunt pede: ibi letabimur in ipso.

Qui dominatur in virtute sua + in: aeternum,
oculi ejus super gentes respiciunt: qui exasperant
non exaltentur in semetipsis, DIAPSALMA.

Benedicite, gentes, Deum nostrum, et audiam
facite vocem laudis ejus.

Qui posuit animam meam ad vitam: et non
dedit in commotionem pedes meos.

Quoniam probasti nos, Deus: igne nos exami-
nasti, sicut examinatur argentum.

Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes
in dorso nostro: imposuisti homines super capita
nostra.

Jubilate Deo, omnis terra, psalmum dicite
nomini ejus: date gloriam laudi ejus.

Dicite Deo: Quam terribilia sunt opera tua:
in multitudine virtutis tuae mentientur tibi ini-
mici tui.

Omnis terra adoret te, et psallat tibi: psalmum
dicat nomini tuo, Altissimo, DIAPSALMA.

Venite, et videte opera Domini: quam terri-
bilis in consiliis super filios hominum.

Qui convertit mare in aridam, et flumina per-
transibunt pede: ibi letabimur in idipsum.

Qui dominatur in virtute sua in: aeternum
oculi ejus super gentes respiciunt: qui in iram
provocant, non exaltentur in semetipsis, DIA-
SALMA.

Benedicite gentes, Deum nostrum: et obaudi-
cite vocem laudis ejus.

Qui posuit animam meam ad vitam: et non
dedit commoveri pedes meos.

Quoniam probasti nos, Deus, igne nos exami-
nasti: sicut igne examinatur argentum.

Induxisti nos in laqueum, [Ms. muscipulam],
posuisti tribulationes in dorso nostro [Ms. dorsa
nostra]: imposuisti hominem super capita
nostra.

1. Palatinus ms. ut est in Romana editione: In
finem psalmus David canticum resurrectionis.

2. Ms. Sagonensis ac regina, cum edito Carl, ima-
ginem stellæ hic pro veru reponunt, qui dominatur
in virtute sua in aeternum: Sorbonicum secun-
dum, qui obelo jugulat solem propositionem +
in: qui non legitur in Hebræo. San-Germanensis
noster num. 8 notat obelo +i in aeternum, MARR.

— Legit sine obelo Palatinus ms. qui et subso-
quens in fine versus diapsalmus tacet: peccatque
statim superfluo obelo, ubi prima manu præfret:
Benedicite, gentes, Deo +i nostro: secundis quoque
curis Deum +i nostrum.

3. Titulus penes Augustinum et Veronens, ms.
idem atque in oppoſito Gallicano psalteria est, in
terto, psallite autem pro psalmum dicite, ut et
versu tercio psallat: tum tenendis pro terribilia, ac
potentia pro virtutis, pari conſenſu præferunt.

4. Taceat quam voculam lidem libri: tum legunt,
in flumine pertransibunt pede, ibi jocundabimur
in ipso: et mox inamaricant, vel amaricant, pro iram
provocant, Barbara ea vox, Latinis quoque auribus inau-
dita, ad vim verbi exprimendam, Augustino haud
displeuit, qui eam supra ad psal. xv, 11, ubi occur-
rit, mo calculo comprobavit. Ipsi ergo, inquirans,

inamaricaverunt Deum, qui peccando in eam egri-
tudinem deventurunt. Ac suo proprio emsu infra in
psalm. cxxiv: Amorrhæi interpretantur amaricantes.
Jam hic videte si intelligere possimus, quomodo amaricantes regem habeant tentationem
oculorum. Et mox: Jam quid mirum est, si ama-
ricantes talen habeant regem, mendacem regem?
Nisi enim mendacium et simulatio præcedat, non
sunt amaricantes in Ecclesiis: inde enim amaricant,
quia fingunt. Pervertit tentatio oculorum:
amaricatio sequitur, etc.

5. Augustinus et Veron. ms. audite: et, posuit
animam meam in vitam, et non dedit in multum
pedes meos. Quoniam probasti nos, Deus, ignis
nisi sicut ignitur argentum. Hoc usus est verbo et
Prudentius, hymno de S. Romano martyre sub
fuerat:

Acus micans ingreditur formicibus,
His membra peragunt ure, et ingruent.

6. Vitiosus verborum trajectio, libere tamen unius
culpi, in Veronensi est codice, que ab ejus editore
nec verbo tenus notata est, imposuisti super homi-
nes capita nostra, pro homines super, etc. Pervertit
tamen hæc una omnino sensum, nec liter est ullus,
qui cum ea consentiat.

Transivimus per spem, et aquam : et eduxisti nos in refrigerium.

Introibo in domum tuam in holocaustis : reddam tibi vota mea, quae distinxerunt labia mea.

Et locutum est os meum, in tribulatione mea.

Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum : offeram tibi : boves cum hircis. DIAPSALMA.

Venite, audite, et narrabo omnes qui timetis Deum, quanta fecit anima mea.

Ad ipsum ore meo clamavi : et exultavi sub lingua mea.

Iniquitatem si aspexi in corde meo : non exaudiet Dominus.

Propterea exaudivit Deus : et attendit vocem deprecationis meae.

Benedictus Deus : qui non amovit orationem meam, et misericordiam suam a me.

PSALMUS LXVI.

IN FINEM, IN HYMNIS, PSALMUS CANTICI DAVID.

Deus miseretur nostri, et benedicat nobis, illuminet vultum suum super nos, et exultet nobis. DIAPSALMA.

Ut cognoscamus in terra viam tuam : in omnibus gentibus salutem tuam.

Confiteantur tibi populi, Deus : confiteantur tibi populi omnes.

1. Expunximus, quem profugebat Martianus, ac Palatinus ipse ms. ad prepositionem obelum : satis enim in Hebraeo וְיָצֵא ex resonat. Tum idem ms. de more prepositionem verbi exaudio, subsequenti alique altero versa iugulat.

2. Errat Palatinus, ms. qui unam et voculam וְיָצֵא, et diapsalma subsequenti versu subiungit.

3. Quo hinc subsequuntur, ad psalmi usque LXVII postremos versus, recedenti manu in Veronensi ms. suppleantur, satique manifestis indicibus constat, calligraphum, qui id sibi negotii dedit, non ab expletis prioribus foliis, sed ab alio, ut fors tulit, exemplari descripsisse. Dissentiit adeo passim ab Augustino sic ipsis in locis quibus ipse a ceteris differt. Nec praeterea licet de ejus aetate huiusmodi ex scriptura, antiquam enim litterarum formam et ductus, ne ab reliquo codice abhoreret, studioso constans est initium, non quam suo vero obtinebat, characterum speciem exhibuit.

4. Hunc locum reprehendit Hieronymus dicens :

Transivimus per ignem et aquam : et eduxisti nos in refrigerium.

Introibo in domum tuam in holocaustis : reddam tibi vota mea, quae distinxerunt labia mea.

Et locutum est os meum, in tribulatione mea :

Holocausta medullata offeram tibi cum incenso et arietibus, offeram tibi boves cum hircis. DIAPSALMA.

Venite, et audite me [Ms. facit me], et narrabo vobis omnes qui timetis Deum [Ms. Dominum], quanta fecit anima mea.

Ad ipsum ore meo clamavi, et exultavi [Ms. exultavi] sub lingua mea.

Iniquitatem si conspexi in corde meo : non exaudiet Deus [Ms. Dominus].

Propterea exaudivit me Deus : et intendit voci deprecationis meae.

Benedictus Dominus : qui non amovit deprecationem meam, et misericordiam suam a me.

PSALMUS LXVI.

IN FINEM, IN HYMNIS, PSALMUS CANTICI DAVID.

Deus miseretur nobis, et benedicat nos, illuminet vultum suum super nos, et miseretur nobis.

Ut cognoscamus in terra viam tuam : in omnibus gentibus salutem tuam.

Confiteantur tibi populi, Deus : confiteantur tibi populi omnes.

Invenisse eos dicitis : cum incenso et arietibus : sed male : in Hebraeo enim scriptum est : וְיָצֵא עִמָּנוּ עֲלֵינוּ אֵלֵינוּ (עַם) quod interpretatur, post deprecatores : populi, id est, cum incenso arietum. Manu.

Ms. Veronensis, vicinis plurimum numero, quem haud scio si quis alius libet praefat. Vides Hieronymum in epist. saepe laudata ad Sunnam et Fretlam. Tacet porro idem ms. diapsalma, tum quod hinc vericula subleitur, cum reliqua subsequuntur psalmorum, quorum et inscriptiones praetermittit. Namque haec erant postmodum dijungenda ex initio.

3. Respuit hoc pronomen me s. pater in epist. ad Sunnam et Veronens. ms. tum hoc, cum subsequenti versu orationem pro deprecationem habet : et priori quidem loco cum Augustino.

6. Veronens. ms. sequenti ad hunc manu in laudibus canticum ipsi David : ac statim in textu benedicit nobis.

Exultent et exsultent gentes : quoniam iudicas populos in aequitate, et gentes in terra dirigis. DIAPSALMA.

Confiteantur tibi populi, Deus, confiteantur tibi populi omnes : terra dedit fructum suum.

Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus : et meliant eum omnes fines terrae.

Exultent et exsultent gentes : quoniam iudicas populos in aequitate, et gentes in terra dirigis. DIAPSALMA.

Confiteantur tibi populi, Deus, confiteantur tibi populi omnes : terra dedit fructum suum.

Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus : et meliant eum omnes fines terrae.

PSALMUS LXVII.

IN FINEM, IN HYMNIS, PSALMUS CANTICI DAVID.

Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus : et fugiant, qui oderunt eum, a facie ejus.

Sicut defuit fumus, deficiant : sicut fuit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei.

Et justi epulentur, et exsultent in conspectu Dei : et delectentur in letitia.

Cantate Deo, psalmum dicite nomini ejus : iter facite ei, qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi.

Et exsultate in conspectu ejus, et turbabuntur a facie ejus : patris orphanorum et iudicis viduarum.

Deus in loco sancto suo : Deus, qui habitare facit unanimes in domo.

Qui educit vincens in fortitudine : similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulchris.

Deus, cum egredieris in conspectu populi tui : cum transgredieris in deserto [Al. desertum]. DIAPSALMA.

Terra mota est, et enim : cali distillantur a facie Dei Sinai, et a facie Dei Israel.

IN FINEM, IN HYMNIS, PSALMUS CANTICI DAVID.

1. Tacet Palatinus, ms. pronomen ipsi. In textum prepositionem verbi exsurgat solito obelo praenotat. Subsequenti et capulam nos ad Hebraeos textus idem vera confirmans, ac vicissim ad idem archetypum cum Palatino ms. et Carli quoque editione alteram, ubi dicitur, et fugiant, ab eo exemimus, quo immerito a Martino et Gratio pedetabatur.

2. Reclus Palatinus ms. cum obelo ipsam et capulam praetermittit. Nos diapsalma, quod hinc versiculo in Martiani editione subiectam erat, ad ejusdem ms. tum maxime Hebraeos textus, atque ipsius Graeco fidei expunximus.

3. Depravata docet Hieronymus exemplaria, ubi conjuncto et non legatur : sic enim scribebat ad Sunn. et Fretl. Exultate in conspectu ejus : pro quo in Graeco invenisse vos dicitis, et exsultate in conspectu ejus. Quod ita versus est et a nobis, sed

IN FINEM, PSALMUS CANTICI DAVID.

Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus, et fugiant a facie ejus, qui oderunt eum.

Sicut defuit fumus, deficiant : sicut fuit cera a facie ignis : sic pereant peccatores a facie Dei, et [Ms. tacet et] justi epulentur.

Exsultent [Ms. et exsultent] in conspectu Dei : et delectentur in letitia.

Cantate Deo, psalmum dicite nomini ejus : iter facite ei, qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi.

Gaudete [Ms. exsultate] in conspectu ejus, turbabuntur a facie ejus : patris orphanorum et iudicis viduarum.

Deus in loco sancto suo : Deus qui [Ms. facit qui] habitare facit unanimes in domo.

Qui educit vincens in fortitudine : similiter et [Ms. tacet et] eos qui in iram provocant, qui habitant in sepulchris.

Deus, dum egredieris coram populo tuo : dum transgredieris per desertum. DIAPSALMA.

Terra mota est.

Et enim cali distillantur a facie Dei Sinai, et a facie Dei Israel.

IN FINEM, PSALMUS CANTICI DAVID.

a quo in codice vestro corruptum sit, scire non possum. Ms. Sorbonicus legit sine et, sed in margine habet istam notulam : Et habetur in quibusdam. In praeterea Carantoni scriptum erat prima manu, et exsultate, etc. postea vero corruptum est ab imperio emendatore. Manu.

4. Pro unanimes, Palatinus ms. et Carus unius moris legunt, praepos Graeco ἑνωμένων. S. Augustinus, cui et nota lectis utraq. fuit, praetuli, unius modi : Qui enim, inquit, epiani Graeco dicuntur, et modi et mores Latine interpretari possunt.

5. Vacat, ut diximus, in Veronensi ms. supplendo titulo spatium.

6. Corruptus Veronens. ms. egredieris, et mox, transgredieris in deserto, nequa addit diapsalma. Subsequenti versu, et a facie Dei Sinai, pro mons

Fluviam voluntariam segregabis, Deus, hereditati tuae: et infirmata est, tu -i- vero; perfectisti eam.

Animalia tua habitabunt in ea: parasti in dulcedine tua pauperi, Deus.

Dominus dabit verbum evangelizantibus, virtute multa.

Reges virtutum dilecti; et species copias dicentem spolia.

Si dormiatis inter medios ceteros penna columbae deargentatae; et posteriora dilecti; ejus in pallore auri, DIAPSALMA.

Dum discernit caelestis reges super eam, nive deallabuntur in Selmon, mons Dei mone pinguis.

Mons coagulatus, mans pinguis: ut quid suspicamini montes coagulatus?

Mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo: etenim Dominus habitabit in finem.

Currus Dei decem millibus multiplex, millia latantium: Dominus in eis in Sina in sancto.

Ascendisti in altum, cepisti captivitatem: accepisti dona in hominibus.

Etenim non credentes inhabitare Dominum Deum.

Benedictus Dominus die quotidie: prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum, DIAPSALMA.

Deus noster, Deus salvos faciens; et homini dilecti Domini: exitus mortis.

Verumtamen Deus confringet capita inimicorum suorum, verticem capilli per: ambulantium in delictis suis.

Sina, quod ab exemplari suo abhorrere ipse notat Augustinus, ubi ait: Quidam codices et Latinus et Graeci non habent: mons Sina; sed, a facie Dei Sina, a facie Dei Israel. Verum, ut diximus, hoc, quae posterior manus supplevit, solia ab aliis recensionis libro descripta sunt, quae adeo comparare cum Augustino, nihil interest.

1. Perperam in cod. Palatino verba in finem, obelo praeponatur.

2. In Palatino ms. perquam roots aut Hebraei quoque textus fidem prior Isthoe in praeposito confodiatur, quod et probatum est nobis.

3. Idem ms. praefixo de more praepositioni obelo, -i- in: habitare. Quod sequitur diapsalma, altorum

Fluviam voluntariam segregans [Ms. segregat], Deus, hereditati tuae: etenim [Ms. et] infirmata est, tu vero perfectisti eam.

Animalia tua habitabunt in ea: parasti in dulcedine tua pauperi [Ms. paupori], Deus.

Dominus dabit verbum evangelizantibus, virtute multa: rex virtutum dilecti, et speciei [Ms. species] domus dividere spolia.

Si dormiatis inter [Ms. in] medios ceteros, penna columbae deargentatae, et posteriora dorsi ejus in specie auri, DIAPSALMA [Ms. tacet diapsalma].

Dum discernit caelestis reges super eam: nive deallabuntur in Selmon.

Montem Dei, montem uberem: mons coagulatus, mons pinguis.

Ut quid suspicatis montem uberem? Mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo: etenim Dominus habitabit usque in finem.

Currus Dei decem millium multiplex, millia latantium.

Dominus in illis in Sina in sancto, ascendens in altum: captivam dedit captivitatem, dedit dona hominibus.

Etenim non credunt inhabitare: Dominus Deus benedictus.

Benedictus Dominus de die in diem: prosperum iter faciet nobis Deus salutaris noster, DIAPSALMA.

Deus noster, Deus salvos faciens, et Domini exitus mortis.

Verumtamen Deus conpassabit [Ms. conpassavit] capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulantium in delictis suis.

altius post verbum idem ms. differt. Recolenda sunt hic est tota s. patris pericope in hos versus ex epist. ad Romani et Fratrum, quam brevitate gratia praetermittimus.

4. Veronensis ms. monte inenitatus, mons ubi. Ut quid suspicatis (pro suspicatis) montes coagulatus, montem, in quo placuit Deo, etc. et mox dicitur in quo placuit Deo: et paulo post, in Sina in sancto, ascendisti in altum, etc. Tum altum ad hoc versus, benedictus Dominus die quotidie, prosperum iter faciet, absque faciet: neque addit diapsalma: addit vero altum Domini cum Valgatis, ubi dicitur, Domini, Domini exitus mortis.

Dixit Dominus: Ex Basan convertar, convertar in profundum maris.

Ut intingatur pes tuus in sanguine: lingua eorum tuorum ex inimicis ab ipso.

Viderunt ingressus tuos, Deus, ingressus Dei mei, regis mei -i- qui est in sancto.

Pravenerunt principes conjuncti psallentibus, in medio juvenicularum, tympanistrularum, DIAPSALMA.

In ecclesiis benedicite Deo Domino, de fontibus Israel.

Ibi Benjamin adolescentulus, in mentis excessu. Principes Juda, duces eorum: principes Zabulon, principes Nephthali.

Manda Deus, virtuti tuae: confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis.

A templo tuo in Jerusalem: tibi offerent reges munera.

Increpa feras arundinis, congregatio laurorum in vacca populorum: -i- ut: excludant eos, qui probati sunt argento.

Dissipa gentes quo bella vultus, venient legati ex Aegypto: Aethiopia praevient manus ejus Deo.

Regna terrae, cantate Deo: psallite Domino, DIAPSALMA.

-i- Psallite Deo: qui ascendit super calum caeli, ad orientem.

Eccc dabit voci quae vocem virtutis, ante gloriam Deo: super Israel magnificentia ejus, et virtus ejus in nubibus.

Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel, ipse dabit virtutem et fortitudinem plebi -i- suae: benedictus Deus.

Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel, ipse dabit virtutem [Ms. virtutes] et fortitudinem plebi suae: benedictus Deus.

Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel, ipse dabit virtutem [Ms. virtutes] et fortitudinem plebi suae: benedictus Deus.

Dixit Dominus: Ex Basan convertar, convertar in profundum maris: donec intingatur pes tuus in sanguine.

Lingua eorum tuorum ex inimicis ab ipso: visi sunt grossus tui, Deus, ingressus Dei mei regis, qui est in sancto ipsius.

Pravenerunt principes conjuncti psallentibus in medio juvenum tympanistrularum, DIAPSALMA.

In ecclesiis benedicite Dominum Deum de fontibus Israel.

Ibi Benjamin adolescentior in pavore, principes Juda, duces eorum: principes Zabulon, et [Ms. tacet et] principes Nephthali.

Manda, Deus, virtutem tuam: confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis a templo sancto tuo, quod est in Jerusalem, tibi offerent reges munera.

Increpa feras silvarum, concilium laurorum inter vacca populorum: ut excludantur hi qui probati sunt argento.

Dissipa gentes, quae bella volunt, venient legati ex Aegypto: Aethiopia praevient manus ejus [Ms. suas] Deo.

Regna terrae, cantate Deo, psallite Domino, DIAPSALMA [Ms. tacet DIAPSALMA]. Psallite Deo, qui ascendit super caelos caelorum ad orientem.

Eccc dabit vocem suam, vocem virtutis suae [Ms. tacet suae]: dabo honorem [Ms. gloriam] Deo.

Super Israel magnificentia ejus: et virtus ejus in nubibus.

Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel, ipse dabit virtutem [Ms. virtutes] et fortitudinem plebi suae: benedictus Deus.

Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel, ipse dabit virtutem [Ms. virtutes] et fortitudinem plebi suae: benedictus Deus.

Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel, ipse dabit virtutem [Ms. virtutes] et fortitudinem plebi suae: benedictus Deus.

Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel, ipse dabit virtutem [Ms. virtutes] et fortitudinem plebi suae: benedictus Deus.

Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel, ipse dabit virtutem [Ms. virtutes] et fortitudinem plebi suae: benedictus Deus.

Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel, ipse dabit virtutem [Ms. virtutes] et fortitudinem plebi suae: benedictus Deus.

1. Rescripsit in eodem cod. sequitur manus afferent, juxta Graecam editionem.

2. Tacet in Palatino ms. diapsalma.

3. Veronensis, ms. ut intingatur [August. tinguatur] paulo post ingressus tui Deus, etc. in quem locum videlicet Hieronymus epist. ad Sulpiciam, etc. In fine yoricensi pronomen ipsius tacet: tum habet juvenicularum, pro juvenum; neque addit diapsalma: et, Deo Domino, habet pro Benjamin Deum, etc.

4. De hoc versiculo Hieronymus multa disserat, monens scriptoris vitium relinquendum, qui nominativam posuit pro accusativo: licet et in Septuaginta et in Isthoe ita reperiretur, Hesperos circumplicata: eos ad etc., et pro eo quod est Hesperos, quod et abhinc consuetudo. Caetera vide in epistola Hieronymiana. Mab.

5. Veronensis, ms. virtuti tuae, confirma, Deus, quod operatus es nobis, a templo tuo in Jerusalem, tibi offerent reges munera. Increpa feras silvarum: concilium laurorum inter vacca populorum, ut non excludantur, etc.

6. Propter statim sequentia isthuc, diapsalma. Psallite Deo, qui, etc. dicebant Sunnia et Preloia in isto versiculo non esse scriptum, psallite Domino. At prudenter et scilicet moneri eos Hieronymus ne vera pro falsis abiciant: Ergo, inquit, et vos legitis magis quae vera sunt: ne dum additum suscipitis, quod a propheta scriptum est relinquatis. Sic fieri amat apud aetios quosdam hujus temporis, qui quod a prophetis scriptum est, relinquunt sepius, ut addita ac depravata suscipiant. Mab.

PSALMUS LXVIII.

IN FINEM, PRO IIS QUI COMMUTABUNTUR DAVID.

Saluum me fac, Deus: quoniam intraverunt aqua¹ → usque²: ad animam meam.

Infixus sum in limo profundū: et non est substantia.

Veni in altitudinem maris: et tempestas demersit me.

Laboravi clamans, ravam factus sunt fauces meae: defecerunt oculi mei dum spero in Deum meum.

Multiplicati sunt super capillos capitis mei: qui oderunt me gratis.

Confortati sunt qui persecuti sunt me, inimici mei iniuste quae non rapui, tunc exsollebam³.

Deus, tu scis insipientiam meam: et delicta mea a te non sunt abscondita.

Non erubescit in me, qui expectant te, Domine, Domine virtutum.

Non confundantur super me, qui querunt te, Deus Israel.

Quoniam propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam.

Extraneus factus sum fratribus meis: et peregrinus filiis matris meae.

Quoniam zelus domus tuae comedit me: et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.

Et operui in jejuniis animam meam: et factum est in opprobrium mihi.

Et posui vestimentum meum cilicium: et factus sum illis in parabolam.

Adversum me inquebantur qui sedebant in porta: et in me⁴ →: psallebant, qui bibebant vinum.

1. Rectus in Palatino ms. et apud Carum sine obelo legitur: in Hebraea enim voce **W**, totum illud usque ad continetur.

2. Subiungit idem ms. **diapsalma**.

3. Minus hic recte Palatini ms. vocales **et in**, pro **in** me, obelo praeponat, additque in fine **diapsalma**.

4. Nunc autem ex priori manu in Veronensi. ms. immutabatur, psalmus ipsi David. Ac primo statim versus introierunt, pro intraverunt, ex Augustino.

5. Denno idem cum Augustino ms. **ab sperando**, tum altero ab hoc versus, confortati sunt inimici mei, qui me persequerentur (pene August. perse-

IN FINEM, PRO IIS QUI COMMUTABUNTUR, PSALMUS DAVID.

Saluum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquae, usque ad animam meam: infixus sum in limo [Ms. limam] profundū: et non est substantia.

Veni in altitudinem maris: et tempestas demersit me.

Laboravi clamans, ravam factus sunt fauces meae: defecerunt oculi mei dum spero in Deum meum.

Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.

Confortati sunt super me qui persequuntur me, inimici mei iniuste quae non rapui, tunc exsollebam.

Deus, tu scis insipientiam meam: et delicta mea a te non sunt abscondita.

Non erubescit in me qui te expectant, Dominus Deus virtutum, non reverentur super me qui requirunt te, Deus Israel.

Quoniam propter te supportavi in proterium, operui reverentia faciem meam: exter factus sum fratribus meis, et hospes filiis matris meae.

Quoniam zelus domus tuae comedit me: et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.

Et operui [Ms. cooperui] in jejuniis animam meam: et factum est mihi in opprobrium.

Et posui vestimentum meum cilicium: et factus sum illis in parabolam.

Adversum me exercebantur qui sedebant in porta: et in me psallebant, qui bibebant vinum.

quuntur, injurar: aqua non rapui, tunc reddebam (in Vulgat. August. exsollebam). Deus tu scis (August. scilicet insipientiam meam, etc. Et, Domine, Domine virtutum: non confundantur super me. Et solummodo versus, propter te sustinui exprobrationem, et mox alienus, pro exter; August. alienatus.

6. Idem libri saccum, pro cilicium, habent: deludo insullabant, pro exercebantur. Tum altero ab hoc versus, saluum me fac de luto, ut non inheream: prout ex his qui me oderunt, etc. et, neque corruet, pro urget: et, quoniam suavis es, pro benigna es, etc.

Ego vero orationem meam ad te, Domine: tempus beneplaciti Deus.

In multitudine misericordiae tuae exaudi me: in veritate salutis tuae.

Eripe me de luto, ut non infigar: libera me ab iis qui oderunt me, et de profundis aquarum.

Non me demergat tempestas aquarum, neque absorbeat me profundum: neque urgeat super me puteus os suum.

Exaudi me, Domine, quoniam benigna est misericordia tua: secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.

Et ne avertas faciem tuam a puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me.

Intende anima mea, et libera eam. Propter inimicos meos eripe me.

Tu scis improprium meum, et confusionem meam, et reverentiam meam.

In conspectu tuo sunt omnes, qui tribulant me: improprium expectavit cor meum et miseriam.

Et sustinui qui simul: contristaretur, et non fuit: et qui consolaretur, et non inveni.

Et dederunt in escam meam fel: et in siti mea potaverunt me aceto.

Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in retributionem, et in scandalum.

Obscurentur oculi eorum ne videant: et dorsum eorum semper incurva.

Effunde super eos iram tuam: et furor irae tuae comprehendat eos.

Fiat habitatio eorum deserta: et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.

Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt: et super dolorem vulnorum eorum addiderunt.

Ego vero orationem meam ad te, Domine: tempus beneplaciti Deus: in multitudine misericordiae tuae, exaudi me, in veritate salutis tuae.

Eripe me de luto, ut non inheream: libera me ex odientibus me, et de profundo aquarum: non me demergat tempestas aquarum.

Neque absorbeat me profundum: neque urgeat super me puteus os suum.

Exaudi me, Domine, quoniam benigna est misericordia tua: secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.

Ne avertas faciem tuam a puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me.

Intende anima mea, et libera eam: propter inimicos meos eripe me.

Tu enim scis improprium meum, confusionem et verecundiam meam: in conspectu tuo sunt omnes tribulantes me.

Improprium expectavit cor meum et miseriam: et sustinui qui simul mecum contristaretur, et non fuit, consolantem me quaesivi, et non inveni.

Et dederunt in escam meam fel: et in siti mea potaverunt me aceto.

Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in retributionem et in scandalum.

Obscurentur oculi eorum, non videant: et dorsum illorum semper incurva.

Effunde super eos iram tuam: et indignatio irae tuae apprehendat [Ms. comprehendat] eos.

Fiat habitatio eorum deserta: et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.

Quoniam quem tu percussisti, ipsi persecuti sunt me [Ms. etc. me]: et super dolorem vulnorum meorum addiderunt.

1. Atque hic sine obelo Palatini ms. legit. Subsequentem vocat repositum est secunda manu exca man: et in fine **diapsalma** additur.

2. Neque hic bene Palatini ms. et Cari editio obelum praetermittunt. Altero ab hoc versus **justitia tua, pro justitia tuae**, sequitur manu scriptum est, ac sequenti additum in eo ms. **diapsalma**.

3. Unus Veronensis. ms. cito pro velociter, quod tamen, ut alia pleraque, a Vulgata lectione diversam esse, ejus psalterii editio non animadvertit. Cetera cum Augustino, redime me, pro libera, tum et confusionem meam, et verecundiam, etc. Non autem quae sequuntur, qui tribulant, pro tribulantes, et max anima mea, pro cor meum, et quod expaeneto simul a verbis, necum retinet, quibus in locis cum

Vulgata admissis Augustini editionis praferunt. Sed iterum pari consensu, quod subsequitur, et consolantes, et non inveni.

4. Quae iterum exca a Veronensi codices sola recenitior manus per septem versus a superiori proxime supplens, satis hic oscitantur verba, quem tu percussisti, ipsi, etc. praetermissit: tum et alio versus, et contra librorum omnium fidem pro meorum legit: quo tamen lectio perinde ab ejus editore psalterii habetur, ac et cum Vulgata editione, ceterisque libris omnibus consonat. Sequitur in codice: Appone iniquitates super iniquitatem eorum, et non intret in justitia: tum, salus tua, pro et salus vultus tui.

Appone iniquitatem super iniquitatem eorum : et non intrent in justitiam tuam.

Deleantur de libro viventium : et cum justis non scribantur.

Ego sum pauper et dolens : salus tua, Deus, suscepit me.

Laudabo nomen Dei cum cantico : et magnificabo eum in laude.

Et placebit Deo super vitulum novellum, cornu producentem et ungulam.

Videant pauperes, et latentur : quærite Deum, et vivet anima vestra.

Quoniam exaudivit pauperes Dominus : et vinclos suos non despicit.

Laudent illius caeli et terra, mare et omnia reptilia in eis.

Quoniam Deus saltem faciet Sion : et edificabuntur civitates Juda.

Et inhabitabunt tibi : et hereditate acquirunt eam.

Et semen servorum ejus possidebit eam : et qui diligunt nomen ejus, habitabunt in ea.

PSALMUS LXX.

IN FINEM DAVID, IN REMEMORATIONEM * EO QUOD SALVUM ME FECIT DOMINUS. *

Deus, in adjutorium meum et intende : Domine, ad adjuvandum me festina.

Confundantur, et reverentur, qui querunt animam meam.

Avertantur retrorsum et erubescant, qui volunt mihi mala.

Avertantur statim erubescentes, qui dicunt : mihi : Euge, euge.

Exsultent, et latentur in te omnes, qui querunt te, et dicant semper : Magnificetur Dominus, qui diligit salutare tuum.

1. Tacet in eodem ms. ut et Græcis plerisque omnibus libris et cogula.

2. Voculam eo Palat. ms. et Carus omittunt : atque in textu nomen duntaxat Domine, asterisco illustrant.

3. Barsam male idem ms. obelium hunc, duosque alios infra, quibus verbum substantivam prænotatur, obelos prætermittit : subsequenti autem verba addi dispulsiva.

4. Nodum mei pronomen, quod ipsemet Hieronymus abundare docuit in epistola ad Sunnam et Fretilam, sed et subsequenti verba, cum cantico

Appone iniquitatem super iniquitates ipsorum : et non intrent in tuam justitiam.

Deleantur de libro viventium : et cum justis non scribantur.

Pauper et dolens ego sum : et salus vultus tui Deus, suscepit me.

Laudabo nomen Dei mei cum cantico, et magnificabo eum in laude.

Et placebit Deo super vitulum novellum, cornu producentem et ungulam.

Videant pauperes, et latentur : quærite hominum [Ms. Deum], et vivet anima vestra.

Quoniam exaudivit pauperes Dominus : et vinclos suos non despicit.

Laudent eum caeli et terra, mare et omnia, que in eis sunt.

Quoniam Deus saltem faciet Sion : et edificabuntur civitates Juda, et inhabitabunt ibi.

Et hereditate acquirunt eam, et semen servorum ejus possidebit eam, et qui diligunt nomen ejus, inhabitabunt in ea.

IN FINEM, DAVID, IN REMEMORATIONEM * EO QUOD SALVUM ME FECIT DOMINUS. *

Domino Deus, in adjutorium meum intende : Domine, ad adjuvandum me festina.

Confundantur et reverentur inimici mei, qui querunt animam meam.

Avertantur retrorsum, et erubescant, qui cogitent mihi mala.

Avertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi : Euge, euge.

Exsultent, et latentur qui querunt te, Domine : et dicant semper : Magnificetur Dominus qui diligit salutare tuum.

et, sequentis librarii oscitantur in Veronensi ms. desiderantur.

5. Veronens. ms. quæ repetunt (pro repunt) in eis : August. respicit, Tum, et hereditabunt terram, et semen servorum ejus possidebunt (August. obtinebunt) eam, etc. et, inhabitabunt eam.

6. In titulo idem ms. In recordatione in quo, etc. In textu Domine, quod primum est verbum, tacet : subsequenti verba simul habet pro inimici mei. Tum, avertantur retro, et confundantur, qui, etc. Et, exsultent, et latentur (August. succeduntur) in te omnes qui querunt te.

Ego vero egenus et pauper et sum : Deus, adjuva me.

Adjutor meus, et liberator meus et es : tu, Domine, ne mideris.

Ego vero egenus et pauper sum : Deus, adjuva me.

Adjutor meus et liberator meus es tu, Domine, ne tardaveris.

PSALMUS LXX.

PSALMUS DAVID, FILIORUM JONADAB, ET PRIORUM CAPTIVORUM.

In te, Domine, speravi, non confundar in æternum : in justitia tua libera me, et eripe me.

Inclina ad me aurem tuam, et salva me.

Esto mihi in Deum protectorem, et in locum annulum : ut salvum me facias.

Quoniam firmamentum meum, et refugium meum es tu.

Deus meus, eripe me de manu peccatoris, et de manu contra legem agentis et iniqui.

Quoniam tu es patientia mea, Domine : Domine, spes mea a juventute mea.

In te confirmatus sum ex utero, de ventre matris meæ tu es protector meus.

In te cantatio mea semper : tanquam prodigium factus sum multis, et tu adjutor fortis.

Repletur os meum laude, et ut cantem gloriam : tuam : tota die magnitudinem tuam.

No projecias me in tempore senectutis : cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.

Quia dixerunt inimici mei mihi : et qui custodiabant animam meam, consilium fecerunt in unum.

Dicentes : Deus dereliquit eum, persequimini, et comprehendite eum, quia non est qui eripiat eum.

Deus, ne elongeris a me : Deus meus, in auxilium meum respice.

PSALMUS DAVID, FILIORUM JONADAB, ET PRIORUM CAPTIVORUM.

Deus, in te speravi, Domine, non confundar in æternum : in tua justitia libera me et eripe me.

Inclina ad me aurem tuam, et libera me.

Esto mihi in Deum protectorem, et in locum munitionis : ut salvum me facias,

Quoniam firmamentum meum, et refugium meum es tu : Deus meus, eripe me de manu peccatoris, et de manu contra legem agentis et iniqui.

Quoniam tu es patientia mea, Domine [Ms. add. Domine] : spes mea a juventute mea.

In te confirmatus sum ex utero, de ventre matris meæ tu es meus protector : in te decantatio mea semper.

Tanquam prodigium factus sum multis, et tu adjutor fortis.

Repletur os meum laude tua, ut possim cantare gloriam tuam : tota die magnificentiam tuam.

No projecias me in tempore senectutis : dum [Ms. cum] defecerit virtus mea, Deus, ne derelinquas me.

Quia dixerunt inimici mei mala mihi : et qui custodiabant animam meam, consilium fecerunt in unum.

Dicentes : Deus dereliquit eum, persequimini, et comprehendite eum, quia non est qui eripiat eum.

Deus, ne elongeris a me : Deus meus, in auxilium meum respice.

1. Hic sermo dicitur cum obelo usum et copulam Palatinis ms. tacet.

2. Deset in Palatin. ms. obelus, quo vitiosum Carus pronomen quoque tuam immerito jugulat. Additur et in his versiculis dispulsiva.

3. Subjungit Veronens. codex : Non superscriptus apud Hebræos. Tam primum textus verbum Deus tacet, cum Augustino, ut videtur : quocum et eria us, et eria me legit, et mox saltem, Augusti salicium fac me, pro libera, etc.

4. Veronens. ms. et in, Domine, adjutor fortis.

Repletur os meum laude, ut hymnum decantem (August. hymno dicam) gloriam, etc. subsequenti versa nomen Deus tacet. Tum vitiosus ex librarij errore : Quoniam dixerunt inimici ejus, et qui custodiabant, etc. Paulo post, Deus meus, ne elongeris a me, Deus meus, in adjutorium meum, etc. Ac rursum ex librarij ausu verba operantur, adduntur detrahentes. Tum, ego autem sperabo in te, et adificiam, etc.

Confundantur ⁊ ⁊ ⁊ deficiant detrahentes anima mea : operiantur confusione et pudore, qui quaerunt mala mihi.

Ego autem semper sperabo : et adjiciam super omnem laudem tuam.

Os meum annuntiabit justitiam tuam, tota die salutare tuum.

Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini : Dominus, memorabor justitiae tuae solus.

Deus, docuisti me a juventute mea : et usque nunc pronuntiabo mirabilia tua.

Et usque in senectam et senium, Deus, ne derelinquas me.

Donec amittam brachium tuum generationi unius, qui ventura est ?

Potentiam tuam et justitiam tuam, Deus, usque in altissima, qui fecisti magna : Deus, quis similis tibi ?

Quantas ostendisti mihi tribulationes multas et dolus, ⁊ ⁊ ⁊ : conversus vivificasti me : et de abyssis terrae iterum reduxisti me !

Multiplicasti misericordiam tuam : et conversus consolatus es me.

Nam et ego confitebor tibi in vasis psalms certi-

Confundantur, et deficiant detrahentes anima mea : operiantur confusione et pudore [Ms. verberanda] qui quaerunt mala mihi.

Ego autem semper in te sperabo, Domine : et adjiciam super omnem laudem tuam.

Os meum pronuntiabit [Ms. annuntiabit] justitiam tuam, tota die salutare tuum.

Quia non cognovi negotiationes : introibo in potentias Domini.

Domine, memorabor justitiae tuae solus : Deus docuisti me a juventute mea, et usque nunc pronuntiabo mirabilia tua, et usque in senectam et senium, Deus, ne derelinquas me.

Donec amittam brachium tuum generationi omni, qui ventura est.

Potentiam tuam et justitiam tuam, Deus, usque in altissima quae fecisti magna : Deus, quis similis tibi ?

Quantas [Ms. quia] ostendisti mihi tribulationes multas et malas, et conversus vivificasti me, et de abyssis terrae iterum reduxisti [Ms. deduxisti] me !

Multiplicasti justitiam [Ms. magnificentiam] tuam, et conversus exhortatus [Ms. consolatus] es me : et ego confitebor tibi in vasis psalmo-

quo satis bona distinctio est a simplici senectute, in Latinis ante se libris non existisse, persuadet, eoque minus in ea versione, quam ut voluit, ipsemet laudat, utpote verborum tenacitatem cum perplicitate sententiae, et cujus certe vulgarissimam lectionem ignorare non potuisset. Alterum verum contrarium est, scilicet ex ipsis Augustini sensu colligitur, non Graeco phrasae tenacitatem esse, imo ab ea longius evagari lectionem Veronensis codicis, seu versionem, qui ferat *senectutis* : nam Augustinus *senectutis* dicitur gravis, et *senex* : contra in hac interpretatione *senex* aequivaleret gravi, et *senectutis* seni : Et, ut quidem in Graeco textu *senex* est *senectutis* quibus respondet usque ad *senectam* et *senectam* *senectutis*. Sed piget haec perscrutari, quae si per propositionem nostrorum liceret, libentius plano dissimularem. Ego, si quod sensus de ea lectione scire quis velit, suspicor ex Augustiniana illa ipsa enarratione postmodum fuisse ab studioso quae praeterea collectoro efformatam.

4. Cum Augustino Veronensi. ms. *supercenturam*. Quod autem subsequenti verum legitur Martinianus, qui fecisti malignantia, error visus est manifestus, pro *iniquitate*, et quem adae ad aliorum librorum fidem sustulimus.

5. Repetit hic Veronensis. ms. proxime superioris hemistichium, et de abyssis terrae iterum reduxisti

tatem tuam : Deus, psallam tibi in cithara sanctus Israel.

Exultabunt labia mea cum cantavero tibi : et anima mea, quam redemisti.

Sed et lingua mea tota die meditabitur justitiam tuam : cum confusi et reveriti fuerint, qui quaerunt mala mihi.

rum veritatem tuam, psallam tibi in cithara, Deus sanctus Israel.

Gaudebit labia mea, dum cantavero tibi : et anima mea, quam redemisti.

Sed et lingua mea meditabitur justitiam tuam : dum confusi et reveriti fuerint, qui quaerunt mala mihi.

PSALMUS LXXI.

IN SALOMONEM.

IN SALOMONEM, PSALMUS.

Deus, iudicium tuum regi da : et justitiam tuam filio regis.

Judicare populum tuum in justitia : et pauperes tuos in iudicio.

Suscipiant montes pacem populo : et colles justitiam.

Judicabit pauperes populi, ⁊ ⁊ ⁊ : salvos faciet filios pauperum : et humiliabit calumniatorem.

Et permanebit cum sole : et ante tuam in generationem ⁊ ⁊ ⁊ generationem.

Descendet sicut pluvia in vellus ⁊ ⁊ ⁊ : sicut stillidilla stillantis super terram.

Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis : donec auferatur luna.

Et dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminus orbis ⁊ ⁊ ⁊ : terrarum.

Coram illo praecedent Aethiops : et inimici ejus terram lingent.

Reges Tharsis et insulae munera offerent : reges Arabum, et Saba dona adducent.

Deus iudicium tuum regi da : et justitiam tuam filio regis.

Judicare populum tuum in tua justitia : et pauperes tuos in iudicio.

Suscipiant montes pacem populo tuo : et colles justitiam.

In sua justitia judicabit pauperes hujus populi : et salvos faciet filios pauperum.

Et humiliabit calumniatorem : et permanebit cum sole et ante tuam in saeculum saeculi.

Et descendet sicut pluvia in vellus : et sicut stillidilla stillantis super terram.

Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis : donec extollatur luna.

Et dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminus orbis [Ms. iac. orbis] terra.

Coram illo praecedent Aethiopes, et inimici ejus terram lingent [Ms. Unguent].

Reges Tharsis et insulae munera offerent : reges Arabum, et Saba dona adducent.

me, quod nihil dubium est, cum qui Veronense psalterium composuit, ab Augustino accepisset. Consentant et cetera in eodem ms. *Etiam ego confitebor tibi* : et Deus, psallam tibi in cithara, sanctus Israel. Exultabunt labia mea cum cantavero tibi : et anima mea tota die meditabitur justitiam tuam, cum infusi, etc.

1. Inimicis Palaestina. ms. et Carni tuum promittit obsequium : et altero ab hoc versu ms. *diapsalma* subiungit : tum praedictum et copula obsequium omittit.

2. Palaestina in generationem generationum : qua de lectione videlicet qua ad oppositam columnam observamus. Porro illorum obsequium et copula praedictum praeterit, quoque versum subiungit *diapsalma*.

3. Additur in Palaestino ms. *diapsalma*, tum altero ab hoc versu liberatam secundae curae repositum est pro liberatam.

4. Veronensis. ms. *populum cum justitia* : Augustinus promittit tua iacet.

5. Aliter Veronensis. ms. legit, *solique et colles*. *Justitia iudica pauperes populi, etc.* quae quidem lectio minus probatur Augustiniana : *Quod vero, inquit, alii codices habent*, *Suscipiant montes pacem populo et colles, utroque praedicatorum evangelicae pacis intelligitur puto, sed procedentes, sicut sub-sequentes*. In his autem emendationibus illud *inquit* : in justitia judicabit pauperes populi. *Sed illi magis codices approbantur, qui habent quod supra expressimus, suscipiant montes pacem populo, et colles justitiam*. Puto autem qui Veronense psalterium descripsit, eam praestitit lectionem, quod Graeco praesens adhaerens : *Avastatōs tā oia tōpōn tō kōn xal et pavōl*. *Ev dōnōnōnōn apōl*. v. r. l. Habet quoque coherentem idem ms. *facies pro facies*.

6. In eodem ms. *generationis et generationis* : pensis Augustinum, *generacione generacionum* : in quo locum s. ipse patet : *Sane, inquit, quod est in Graeco videlicet *γενος*, nonnulli interpretati sunt, non generationes, sed generationis generatio-*

Confundantur ⁊ et ⁊ deficiant detrahentes anima mea : operiantur confusione et pudore, qui quaerunt mala mihi.

Ego autem semper sperabo : et adjiciam super omnem laudem tuam.

Os meum annuntiabit justitiam tuam, tota die salutare tuum.

Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini : Dominus, memorabor justitiae tuae solus.

Deus, docuisti me a juventute mea : et usque nunc pronuntiabo mirabilia tua.

Et usque in senectam et senium, Deus, ne derelinquas me.

Donec amittam brachium tuum generationi unius, qui ventura est ?

Potentiam tuam et justitiam tuam, Deus, usque in altissima, qui fecisti magna : Deus, quis similis tibi ?

Quantas ostendisti mihi tribulationes multas et dolus, ⁊ et ⁊ : conversus vivificasti me : et de abyssis terrae iterum reduxisti me !

Multiplicasti misericordiam tuam : et conversus consolatus es me.

Nam et ego confitebor tibi in vasis psalms certi-

Confundantur, et deficiant detrahentes anima mea : operiantur confusione et pudore [Ms. verberanda] qui quaerunt mala mihi.

Ego autem semper in te sperabo, Domine : et adjiciam super omnem laudem tuam.

Os meum pronuntiabit [Ms. annuntiabit] justitiam tuam, tota die salutare tuum.

Quia non cognovi negotiationes : introibo in potentias Domini.

Domine, memorabor justitiae tuae solus : Deus docuisti me a juventute mea, et usque nunc pronuntiabo mirabilia tua, et usque in senectam et senium, Deus, ne derelinquas me.

Donec amittam brachium tuum generationi omni, qui ventura est.

Potentiam tuam et justitiam tuam, Deus, usque in altissima quae fecisti magna : Deus, quis similis tibi ?

Quantas [Ms. quia] ostendisti mihi tribulationes multas et malas, et conversus vivificasti me, et de abyssis terrae iterum reduxisti [Ms. deduxisti] me !

Multiplicasti justitiam [Ms. magnificentiam] tuam, et conversus exhortatus [Ms. consolatus] es me : et ego confitebor tibi in vasis psalmo-

quo satis bona distinctio est a simplici senectute, in Latinis ante se libris non existisse, persuadet, eoque minus in ea versione, quam ut voluit, ipsemet laudat, utpote verborum tenacitatem cum perplicitate sententiae, et cujus curio vulgarissimam lectionem ignorare non potuisset. Alterum verum contrarium est, scilicet ex ipsis Augustini sensu colligitur, non Graeco phrasae tenacitatem esse, imo ab ea longius evagari lectionem Veronensis codicis, seu versionem, qui ferat junctam senectutis : nam Augustinus epistola dicitur gravia, et verba non : contra in hac interpretatione verba aequivalent gravi, et responderent sibi : et Deus, psallam tibi in cithara, sanctus Israel. Exultabit labia mea cum psalvum dico tibi. Et, adducit et lingua mea tota die meditabitur justitiam tuam, cum infusi, etc.

Quantas ostendisti mihi tribulationes multas et malas, et conversus vivificasti me, et de abyssis terrae iterum reduxisti me !

Multiplicasti justitiam [Ms. magnificentiam] tuam, et conversus exhortatus [Ms. consolatus] es me : et ego confitebor tibi in vasis psalmo-

quo satis bona distinctio est a simplici senectute, in Latinis ante se libris non existisse, persuadet, eoque minus in ea versione, quam ut voluit, ipsemet laudat, utpote verborum tenacitatem cum perplicitate sententiae, et cujus curio vulgarissimam lectionem ignorare non potuisset. Alterum verum contrarium est, scilicet ex ipsis Augustini sensu colligitur, non Graeco phrasae tenacitatem esse, imo ab ea longius evagari lectionem Veronensis codicis, seu versionem, qui ferat junctam senectutis : nam Augustinus epistola dicitur gravia, et verba non : contra in hac interpretatione verba aequivalent gravi, et responderent sibi : et Deus, psallam tibi in cithara, sanctus Israel. Exultabit labia mea cum psalvum dico tibi. Et, adducit et lingua mea tota die meditabitur justitiam tuam, cum infusi, etc.

Coram illo praecedent Aethiops : et inimici ejus terram lingent.

Reges Tharsis et insulae munerum offerent : reges Arabum, et Saba dona adducent.

que satis bona distinctio est a simplici senectute, in Latinis ante se libris non existisse, persuadet, eoque minus in ea versione, quam ut voluit, ipsemet laudat, utpote verborum tenacitatem cum perplicitate sententiae, et cujus curio vulgarissimam lectionem ignorare non potuisset. Alterum verum contrarium est, scilicet ex ipsis Augustini sensu colligitur, non Graeco phrasae tenacitatem esse, imo ab ea longius evagari lectionem Veronensis codicis, seu versionem, qui ferat junctam senectutis : nam Augustinus epistola dicitur gravia, et verba non : contra in hac interpretatione verba aequivalent gravi, et responderent sibi : et Deus, psallam tibi in cithara, sanctus Israel. Exultabit labia mea cum psalvum dico tibi. Et, adducit et lingua mea tota die meditabitur justitiam tuam, cum infusi, etc.

1. Inimicis Palaestinae, ms. et Carni tuam promem obelo praenotant : et altero ab hoc versu ms. diapsalma subiungit : tum praedictum et copula obelium omittit.

2. Palaestina in generationem generationum : qua de lectione videlicet quo ad oppositam columnam observamus. Porro istorum obelium et copula praedictum praeterit, quoque versum subiungit diapsalma.

3. Additur in Palatino ms. diapsalma, tum altero ab hoc versu liberatam secundae curis repositum est pro liberatam.

4. Veronens. ms. populum cum justitia : Aug. unius promissionem tua laetel.

tatem tuam : Deus, psallam tibi in cithara sanctus Israel.

Exultabit labia mea cum cantavero tibi : et anima mea, quam redemisti.

Sed et lingua mea tota die meditabitur justitiam tuam : cum confusi et reveriti fuerint, qui quaerunt mala mihi.

rum veritatem tuam, psallam tibi in cithara, Deus sanctus Israel.

Gaudebit labia mea, dum cantavero tibi : et anima mea, quam redemisti.

Sed et lingua mea meditabitur justitiam tuam : dum confusi et reveriti fuerint, qui quaerunt mala mihi.

PSALMUS LXXI.

IN SALOMONEM.

IN SALOMONEM, PSALMUS.

Deus, iudicium tuum regi da : et justitiam tuam filio regis.

Judicare populum tuum in justitia : et pauperes tuos in iudicio.

Suscipiant montes pacem populo : et colles justitiam.

Judicabit pauperes populi, ⁊ et ⁊ : salvos faciet filios pauperum : et humiliabit calumniatorem.

Et permanebit cum sole : et ante tuam in generationem ⁊ et generationem.

Descendet sicut pluvia in tellus ⁊ et ⁊ : sicut stillidilla stillantis super terram.

Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis : donec auferatur luna.

Et dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminus orbis ⁊ et ⁊ : terrarum.

Coram illo praecedent Aethiops : et inimici ejus terram lingent.

Reges Tharsis et insulae munerum offerent : reges Arabum, et Saba dona adducent.

Deus iudicium tuum regi da : et justitiam tuam filio regis.

Judicare populum tuum in tua justitia : et pauperes tuos in iudicio.

Suscipiant montes pacem populo tuo : et colles justitiam.

In sua justitia iudicabit pauperes hujus populi : et salvos faciet filios pauperum.

Et humiliabit calumniatorem : et permanebit cum sole et ante tuam in saeculum saeculi.

Et descendet sicut pluvia in vallis : et sicut stillidilla stillantis super terram.

Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis : donec extollatur luna.

Et dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminus orbis [Ms. iac. orbis] terra.

Coram illo praecedent Aethiops, et inimici ejus terram lingent [Ms. Unguent].

Reges Tharsis et insulae munerum offerent : reges Arabum, et Saba dona adducent.

5. Aliter Veronens. ms. legit, assolique et colles. Justitia iudica pauperes populi, etc. quo quidem lectio minus probatur Augustinus : Quod vero, inquit, alii codices habent, Suscipiant montes pacem populo et colles, utroque praedictores evangelicae pacis intelligere puto, sed procedentes, sicut sub-sequentes. In his autem codicibus illud sequitur : In justitia iudicabit pauperes populi. Sed illi magis codices approbantur, qui habent quod supra expressimus, suscipiant montes pacem populo, et colles justitiam. Puto autem qui Veronensio psalterium descripsit, eam praestitit lectionem, quod Graeco praesens adhaerens : Αἰσθησὶν τὰ ὄρη τῆς πῆρας τῆς τοῦ καὶ ἐλ ποταμοῦ. Et hoc versum apert. v. 7. l. Habet quoque coherentem idem ms. facies pro facies.

6. In eodem ms. generationis et generationis : pensis Augustinum, generationes generationum : in quoque locum s. ipse patet : Sane, inquit, quod est in Graeco verba ἡσθησὶν, nonnulli interpretati sunt, non generationes, sed generationis generatio-

Et adorabunt eum omnes reges terra : omnes gentes seruient ei.

Qui liberabit pauperem a potente, et pauperem, cui non erat adiutor.

Parcei pauperi et inopi : et animas pauperum salvas faciet.

Ex usuris et iniquitate redimet animas eorum : et honorabile nomen eorum coram illo.

Et vivet, et dabitur ei de auro Arabia, et adorabunt de ipso semper : tota die benedicent ei.

Et erit firmamentum in terra in summis montibus, superextolletur super Libanum fructus ejus : et florebit de civitate sicut fenam terrae.

Sit nomen ejus benedictum : in saecula : ante solem permanet nomen ejus.

Et benedicentur in ipso : omnes tribus terrae : omnes gentes magnificabunt eum.

Benedictus Dominus Deus Israel : qui facit mirabilia solus.

Et benedictum nomen majestatis ejus in aeternum : et replebitur majestate ejus omnis terra, fiat, fiat.

num, quia *ῥεῖθε*, ambigitur est casus in Graeco : et utramque gentium singularis sit *ῥεῖθε*, id est, hujus generationis, an accusativa *ῥεῖθε*, id est, has generationes, non evidenter apparet, nisi quia merito sensus ille prevaluit est, ut tanquam exponendo quid dixerit Iunam, secutus adyngere, generationes generationum. Subsequenti versu in eodem ms. et descendit Dominus, quod tamen nomen sequitur manus superio describit. Iam ferre cum Augustino, sicut gutta destillant super Ieremum. Et mox tollatur pro extollatur : in quem locum iterum Augustinus : Id quod dictum est tollatur, alii interpretati sunt auferatur, alii extollatur : unum verbum Graecum, sicut uniusqueque titulum est, transferentes, quod ibi positum est, *ἔρασαντες*. Sed qui dixerunt tollatur, et qui dixerunt auferatur, non utique adeo dissimant : Tollatur enim magis habet consuetudo ita dici, ut auferatur, et non sit, quam ita ut altius elevetur : auferatur vero *ῥεῖθε* aliter intelligi non potest, nisi ut perdat, hoc est, ut non sit : extollatur autem nihil, nisi ut altius elevetur.

1. *Diapsalma* hic addit Palatin. ms.

2. Rectius et copulam ad Graecum exemplar idem ms. tacet : addit porro in fine versus *diapsalma*, quod iterum in alteris ab hoc sine replicat.

Et adorabunt eum omnes reges terra : omnes gentes seruient ei.

Quia liberavit pauperem a potente, et inopem, cui non erat adiutor.

Parcei pauperi et inopi : et animas pauperum salvas faciet.

Ex usuris et iniquitate liberabit animas eorum : et praeclarum nomen eorum coram ipso.

Et *Ms. tac. et* vivet, et dabitur ei de auro Arabia, et adorabunt de ipso semper, tota die benedicent eum.

Et *Ms. tac. et* erit firmamentum in terra in summis montibus, superextolletur super Libanum fructus ejus : et florebit de civitate sicut fenam terrae.

Et erit nomen ejus benedictum in saecula : ante solem permanebit nomen ejus : et ante lunam sedes ejus.

Et benedicentur in eo omnes tribus terrae : omnes gentes magnificabunt eum.

Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia magna solus : et benedictum nomen majestatis ejus in aeternum, et in saeculum saeculi.

Et replebitur majestate ejus omnis terra : fiat, fiat.

3. Veronens. ms. peccatis curis, pauperem de manu potentis, quemadmodum et in adversa Graeca columna *εἰς χείρας* dynasta, tametsi jamdudum olim utroque in loco nomen *manu* transversa linea delatum est. Paulo post redimet, pro liberabit, et cum Augustino, honorabile nomen eorum coram ipso : tum et adorabunt pro eo semper, etc. denique inferius florebit, pro florebit, de quo verbo, ubi psalm. cxxxii, v. 18, habetur, S. Augustinus libro II de doctrina christiana : Super ipsum auroa horis sanctificatio mea : Nihil, inquit, profecto contentis detrahitis : auferit tamen periculis, nulli hoc curis, ut non floriat, sed herbit dicitur, nec quidquam impedit correlonem, nisi consuetudo exultationis.

4. Verba et ante lunam sedes ejus, in Veronensi ms. Augustino alioque libris non sunt. Altero ab hoc versu, qui facit mirabilia solus, et benedictum nomen gloriae ejus, denique, replebitur gloria ejus, pari cum Augustino consensu legitur. Resolo autem epistolam ad Sanniam et Proklam, ipsaque Augustinum in hunc locum.

5. Hoc superfluum esse, et a Graecis appositum, monet Hieronymus, quod nec Hebraei, nec LXX interpretos, Man.

PSALMUS LXXII

DEPRECERUNT LAUDES DAVID, FILII JESSE.
PSALMUS ASAPH.

Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde!

Mei autem pena moti sunt pedes : pene effusi sunt gressus mei.

Quia zelavi super iniquos : pacem peccatorum videns,

Quia non est respectus mortis carum : et firmamentum in plaga eorum.

In labore hominum non sunt : et cum hominibus non flagellabuntur.

Idea tenuit eos superbia : operi sunt iniquitate et impietate sua.

Prohibet quasi : ex adipe iniquitas eorum : transierunt in affectum cordis.

Cogitaverunt, et locuti sunt nequitiam : iniquitatem in excelsis locuti sunt. Posuerunt in caelum os suum : et lingua eorum transiit in terra.

Ideo concertetur populus meus hodie : et dies pleni incedentur in eis.

Et dixerunt : Quomodo scit Deus ! Et si est scientia in excelsis ?

Ecco ipsi peccatores et abundantes in saeculo, obtinuerunt divitias.

Et dixi : Ergo sine causa justificaverunt cor meum : et lavi inter innocentes manus meas.

Et fui flagellatus tota die : et castigatio mea in matutinis.

1. Alique hic plus habet Palatinus ms. *diapsalma*, ad cuius fidem cum Cari editione et originalibus libris, et copulam subsequenti versu sufficiens, ubi dicitur, et dies pleni, etc.

2. Habet unice cum Augustino Veronens. ms. in flagello eorum : quod autem sequitur, non incedentur, pro non sunt, habet ipse unice, nec ulli, quem sciam, libro consonat, quantum ab eius editoro notatum habet sit. Porro iterum cum Augustino ms. ilico obtinuit eos superbia, nec addit eorum, pro quo sequitur manus adiunxit in, finem. Et, pro diebus quasi ex adipe, etc.

3. In Veronensi ms. ut et pene Augustinum hinc pro psalmi hujus titulo verba accipiuntur, quae in alia libris superiori contextus partem explent. Vides, patris epistolam 23 ad Marcellam. Legitur porro in eo ms. *hymni laudis David, et psalmus Asaph, pro David*. In textu rectis, pro his qui recti sunt, et mox commotus, pro moti, juxta Augustinum.

4. Idem ms. in nequitia, iniquitatem in excelsis

PSALMUS LXXIII

DEPRECERUNT HYMNI DAVID, FILII JESSE, PSALMUS DAVID.

Quam bonus Deus Israel his qui recto sunt corde ! Mei autem pene moti sunt pedes : pene effusi sunt gressus mei.

Quia zelavi in peccatoribus *Ms. super iniquos* : pacem peccatorum videns.

Quia non est declinatio mortis eorum : nec *Ms. et* firmamentum in plaga eorum.

In laboribus hominum non sunt : et cum hominibus non flagellabuntur.

Idea tenuit eos superbia eorum : operi sunt iniquitate et impietate sua.

Prodit quasi ex adipe iniquitas eorum : transierunt in dispositionem cordis.

Cogitaverunt et locuti sunt nequitias : iniquitatem in excelsis locuti sunt.

Posuerunt in caelum os suum : et lingua eorum transiit super terram.

Idea revertetur huc populus meus : et dies pleni incedentur in eis.

Et dixerunt : Quomodo scivit Deus ! Et si est scientia in excelsis :

Ecco ipsi peccatores et abundantes in saeculo, obtinuerunt divitias *Ms. divites*.

Et dixi : Ergo sine causa justificaverunt cor meum, et lavi inter innocentes manus meas : et fui flagellatus tota die, et iudex meus in matutinis.

sum locuti sunt. Et, concertetur populus meus huc.

5. Legendum videtur nobis, quemadmodum et Cassiodorus, et abicit breviter in psalmis, Hieronymo adscripti, praefertur, unde, pro *psalmis*, Sicut in Graeco est *ἕρμης*, pro, non *psalmis*, et Hieronymus quoque verbum *ἕρμης* reprobatum quidem sonat, non iudicem. Paucis pergo est Latini libelli lapsus in his vocibus permississimis, Veronensis autem ms. habet *argutia* (pro *argutio*) mea in matutinis : tum, ecce rationes florum tuorum cui *canticus* (lege *concini*, id est, congrui, quod est varia Graeci huius locutione, *ἡ ἁρμονία*, pro uno verbo *ἁρμονία* derivatum est) et reprobanda, quae et secundis enris in eo ms. subiungitur, et ab alia ejusdem Graeci verbi locutione *gambica* interpretato est in Latino, pro *reprobato*, quod rectius olim obtinetur. Sequitur cum Augustino, et *suscipi cognoceat* : hoc labor, etc. tum *diapsalma* praetermissa, verumtamen propter doctissimum parviti in eis mala, deiecit eos, cum extollerentur.

Si dicebam : Narrabo sic : ecce nationem filiorum tuorum reprobaui.

Et existimabam ut cognoscerem hoc, labor est ante me.

Donec intrem in sanctuarium Dei, et intelligam in novissimis eorum.

Verumtamen propter delos posuisti eis : deiecisti eos, dum alleverantur.

Quomodo facti sunt in desolationem? Subito deiecerunt : perierunt propter iniquitatem suam.

Velut somnatus surgentibus, Domine, in civitate tua : imaginem ipsorum ad nihilum rediges.

Quia inflammatum est cor meum, et renes mei convulsati sunt : et ego ad nihilum reductus sum, et nescivi.

Ut iumentum factus sum apud te : et ego semper tecum.

Tenuisti manum dexteram meam, et in constantia tua dedicasti me : et cum gloria suscepisti me.

Quid enim mihi est in caelo? Et a te quid volui super terram?

Defecit caro mea et cor meum : Deus cordis mei, et pars mea Deus in aeternum.

Quia ecce, qui elongant se a te peribunt : perdidisti omnes qui fornicantur abs te.

Mihi autem adherere Deo bonum est : ponere in Domino Deo spem meam.

Ut annuntiem omnes praeconitates tuas, et in partibus filiae Sion.

Si dicebam : Narrabo sic : ecce natio filiorum tuorum, quibus disposui.

Existimabam ut cognoscerem hoc, labor est ante me, donec intrem in sanctuarium Dei, et intelligam in novissimis eorum. DIAPSALMA.

Verumtamen propter delos disposuisti eis mala : deiecisti eos, dum alleverantur.

Quomodo facti sunt in desolationem? Subito deiecerunt : et perierunt propter iniquitates suas velut somnatus exurgentibus.

Domine, in civitate tua imagines eorum ad nihilum rediges.

Quia delectatum [Ms. inflammatum] est cor meum, et renes mei resoluti [Ms. immutati] sunt : et ego ad nihilum reductus sum, et nescivi.

Ut iumentum factus sum apud te, et ego semper tecum.

Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me : et cum gloria assumpsisti me.

Quid enim mihi restat in caelo? Et a te quid volui super terram?

Defecit cor meum et caro mea : Deus cordis mei, et pars mea Deus in saecula.

Quia ecce, qui elongant se a te peribunt : perdes omnes qui fornicantur abs te.

Mihi autem adherere Deo bonum est : ponere in Domino Deo spem meam.

Ut annuntiem omnes laudes tuas, in partibus filiae Sion.

1. Hic quoque et copulam ex Palatino ms. Cur editionis et litterarum originalium consequi praestitimus. Rectius porro videtur Carusum Palatino ms. hinc ita distinguere, ut cognoscerem : hoc labor est, etc.

2. Coniunctionem et, superfluum dicit Hieronymus : quare obelo jugulatur tam in edito quam in ms. codicibus. Absque ulla conjunctione legit ipse in epist. ad Sura, et Frotel. intelligim in novissimis eorum. Marr.

3. Praeconem tuum obelo praenotavimus ad Palatino codicem fidem. Hieronico ipso textu, ubi tantum est עַלְיָ, adimplentur.

4. Minori numero idem ms. omnem qui fornicatur : praesul Gr. εὐνοία τῶν πόρνευοντων.

5. Haec bona Palatino ms. in propositionem duntaxat obelo praenotat.

6. Et copula protermissa, Veronensis iuxta August. ms. minori numero iniquitatem suam praestitit, et mox imaginem eorum, et subsequenti versu, et non cognovi, pro et nescivi.

7. Idem libri manuum dextera mea. Et, quid enim mihi est in caelo. De subsequenti versu, ubi dicitur inverso ordine, cor meum et caro mea, videtur epist. ad Sunnam et Frotelam. Sequitur : Quomodo ecce qui elongant se a te [August. longe se faciunt] peribunt : perdidisti omnes qui, etc. Mihi autem adherere Deo bonum est : ponere in Deo spem meam.

8. Perversum hunc ordinem quosdam tenuisse suo tempore testatur idem Hieronymus : cum legendum sit ut in adversa columna, defecit caro mea et cor meum. Similiter versu primo subsequenti psalmi male apud Graecos legitur ordine commutato, ut quid repulisti, Deus. Marr.

PSALMUS LXXIII.

INTELLECTUS ASAPH.

INTELLECTUS ASAPH [Ms. IPSI ASAPH].

Ut quid, Deus, repulisti in finem? Iratus est furor tuus super oves pascuae tuae?

Memor esto congregationis tuae : quam possessisti ab initio.

Redemisti virgum hereditatis tuae : mons Sion in quo habitas in eo.

Leva manum tuam in superbias eorum in finem : quanta malignatus es inimicus in sancto!

Et : gloriosi sunt qui oderunt te, in medio solennitatis tuae.

Posuerunt signa sua signa, et non cognoverunt, sicut in exitu super summam.

Quasi : in silva lignorum securibus exciderunt januas ejus in idipsum : securi et uerba deiecerunt et eam.

Incenderunt igni sanctuarium tuum in terra, pollicerunt tabernaculum nominis tui.

Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul : Quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra.

1. Insignior est iste locus, quam ut a nobis quidquam profermittere ex his, quo Hier. scripsit ad Sura, et Frotel. a terra. In eodem, inquit, incendimus omnes dies festos Dei a terra : pro quo in Graeco scriptum est εὐνοία τῶν ἡμερῶν, et nos ita transtulimus : Quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra. Et miror quomodo e latere annotationem nostram nescio qua leucarius scribendam, in corpore putaverit, quam nos pro eruditione legentis scripsimus hoc modo : Non habet εὐνοία τῶν ἡμερῶν, ut quidam putant, sed εὐνοία τῶν ἡμερῶν, id est, incendimus. Et quia retulit mihi s. presbyter Firmus, qui lupus operis evocator fuit, inter plurimos hanc habere questionem, plura de hoc disputandum videtur. In Hebr. scriptum est שַׁמְרֵנוּ אֶת יְמֵי הַמִּצְוֹת : quod Aquila, et Symmachus vertunt, servabimus iocose etc. εὐνοία τῶν ἡμερῶν, id est, incendimus omnes solennitates Dei in terra. Quarta, εὐνοία τῶν ἡμερῶν, id est, comburemus. Sexta, εὐνοία τῶν ἡμερῶν, id est, comburemus : quod et Septuaginta iuxta hexaplorum veritatem transtulisse, perspicuum est. Theodotion quoque transtulit veritas, id est, incendimus. Ea quo persepimus est sic psallendus, ut nos interpretati manus : et tamen sciendum quid Hebraica veritas habet. Hoc enim quod Septuaginta transtulerunt, propter vetustatem in Ecclesia decantandum est, et illud ab eruditis sciendum propter notitiam Scripturarum. Unde et quid pro studio e latere additum est, non debet poni in tor-

Ut quid repulisti nos, Deus, in finem? Iratus est furor tuus super oves gregis tui?

Memento congregationis tuae : quam creasti ab initio.

Liberasti virgum hereditatis tuae : mons Sion in quo habitas in idipsum.

Leva manum tuam in superbias eorum in finem, quanta malignatus es inimicus in sanctis tuis! Et gloriosi sunt qui te oderunt, in medio atrio tuo!

Posuerunt signa sua signa, et non cognoverunt, sicut in via supra summam quasi in silva lignorum.

Securibus exciderunt januas ejus in idipsum : bipenni et ascia deiecerunt eas.

Incenderunt igni sanctuarium tuum in terra, pollicerunt tabernaculum nominis tui.

Dixerunt in corde suo cognatio eorum inter se : Venite, comprimamus omnes dies festos Domini a terra.

pore, ne priorem translationem pro scribentium voluntate conaretur. Vides, lector, quam longe absent a mente s. doctores, qui magno stomacho, ac toto animorum impetu probare narrantur Ecclesiam Christi affectis Hebr. chronologia libri Ecclesiastes veritatem : quia semel in anno in Ecolosis decantatur propter antiquitatem chronologia LXX interpretum, quo ex chronico Eusebiano in martyrologium Romanum derivata est. Marr. — Verbum quiescere obelo praenotat Palatino ms. et Carus.

2. Veronensis ms. Iratus est animus tuus super oves pascuae tuae. Et, quam possessisti ab initio. Liberasti virgum virtutis tuae, mons Sion, in quo habitas in eo. Leva manum tuam, etc. in medio solennitatis tuae. Et subsequenti versu, sicut Firmus desuper, tanquam silva, etc. ascia et bipenni deiecerunt eam. Quis subsequitur periculis, incendunt igni sanctuarium tuum, in eo ms. desideratur : in Graeca autem ejus pagina paulo nequiore manu suppletur, encyrisan en pyri to agiastirion tu.

3. Veronensis ms. cognationes eorum in unum : venit ipse creavit, comprimamus omnes solennitates Dei a terra. Signa nostra non cognovimus, et nos est etiam propheta, etc. Alteri ab hoc versu, ut quid avertisti manus tuam et dexteram tuam de medio sinu tui, etc. tum contrivisti, pro contritabisti.

Signa nostra non vidimus, jam non est propheta: et nos non cognoscat amplius.

Usquequo, Deus, improperebit inimicus? Irritat adversarius nomen tuum in finem?

Ut quid avertis vultum tuum? Et dexteram tuam de medio sinu tuo in finem?

Deus autem rex noster ante saecula, operatus est salutem in medio terra.

Tu confirmasti in virtute tua mare: contribulasti capita draconum in aquis.

Tu confregisti capita draconis: dedisti eum escam populo Ethiopum.

Tu dirupisti fontes et torrentes: et tu siccasti fluvios Ethan.

Tuus est dies, et tua est nox: tu fabricatus es auroram et solem.

Tu fecisti omnes terminos terrae: aetatem et ver, tu plasmasisti ea.

Memor esto hujus, inimicus improperebit Dominio: et populus insipiens inclavit nomen tuum.

Ne tradas bestiae animas confitentes tibi: et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem.

Respice in testamentum tuum: quia repleti sunt, qui obscurati sunt, terra domorum iniquitatum.

Ne avertatur humilis factus confusus: pauper et inops laudabunt nomen tuum.

Exsurge, Deus, iudica causam tuam: memor esto improperiorum tuorum, et eorum que ab insipiente sunt: tota die.

Ne obliviscaris voces inimicorum tuorum: superbia eorum, et qui te oderunt ascendit semper.

Subsequenti versus aetatem et verum fecisti fontes. Memento hujus, etc. Denique irritavit, pro excubavit.

6. Veronens. ms. ne tradideris bestiae animas confitentium tibi, omnes, etc. ne obliviscaris me in finem. Subsequenti versus terra domus iniquorum; tum memento improperiorum tuorum, qui, etc. Denique, ne obliviscaris eorum deprecantium te: superbia eorum qui te oderunt ascendit semper. Quibus omnibus locis ab Augustino vix semel atque iterum per liberum mendas ablati.

7. In Gr. τὸν Ισραὴλ τοῦ, id est, deprecantium te. MARC.

1. Sine obelo in Palatino ms. est legitur.

2. Neque hic bene tu voculam Palat. ms. unico asterisco illustrat.

3. Iterum minus bene idem ms. et pronomen obelo prenotat. Subsequenti autem versiculo addit diapsalma.

4. Carus hunc obelum pratermittit: Palatinus ms. etiam quod subsequitur, pronomen te jugulat. Neuter satis bene.

5. Illud magni, in Veronensi ms. transversa lineola ac punctis subnotatis, jamdiu olim expunctum est: tum plane desiderantur voces in escam. Mox legitur, tu siccasti fontes Ethan: et in line

Signa nostra non vidimus, jam non est propheta: et nos non cognoscat amplius.

Usquequo, Deus, improperebit inimicus? Irritat adversarius nomen tuum in finem?

Ut quid avertis faciem tuam? Et dexteram tuam de medio sinu tuo in finem?

Deus autem rex noster ante saecula: operatus est salutem in medio terra.

Tu confirmasti in virtute tua mare: tu contribulasti capita draconum super aquas.

Tu confregisti caput draconis: magni: dedisti eum in escam populo Ethiopum.

Tu dirupisti fontes et torrentes: tu exciccasti fluvios Ethan.

Tuus est dies, et tua est nox: tu fecisti solem et lunam: tu fecisti omnes terminos terrae: aetatem et ver, tu fecisti ea.

Memor esto hujus creaturae tuae, inimicus improperebit Dominio: et populus insipiens excubavit nomen tuum.

Ne tradas bestias animas confitentes tibi: et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem.

Respice in testamentum tuum: quia repleti sunt, qui obscurati sunt, terra domorum iniquitatum.

Ne avertatur humilis factus confusus: pauper et inops laudabunt nomen tuum.

Exsurge, Deus, iudica causam tuam: memor esto improperiorum tuorum, eorum que ab insipiente sunt tota die.

Ne obliviscaris voces querentium te: superbia eorum, qui te oderunt ascendit semper ad te.

Subsequenti versus aetatem et verum fecisti fontes. Memento hujus, etc. Denique irritavit, pro excubavit.

6. Veronens. ms. ne tradideris bestiae animas confitentium tibi, omnes, etc. ne obliviscaris me in finem. Subsequenti versus terra domus iniquorum; tum memento improperiorum tuorum, qui, etc. Denique, ne obliviscaris eorum deprecantium te: superbia eorum qui te oderunt ascendit semper. Quibus omnibus locis ab Augustino vix semel atque iterum per liberum mendas ablati.

7. In Gr. τὸν Ισραὴλ τοῦ, id est, deprecantium te. MARC.

8. Illud magni, in Veronensi ms. transversa lineola ac punctis subnotatis, jamdiu olim expunctum est: tum plane desiderantur voces in escam. Mox legitur, tu siccasti fontes Ethan: et in line

1. Sine obelo in Palatino ms. est legitur.

2. Neque hic bene tu voculam Palat. ms. unico asterisco illustrat.

3. Iterum minus bene idem ms. et pronomen obelo prenotat. Subsequenti autem versiculo addit diapsalma.

4. Carus hunc obelum pratermittit: Palatinus ms. etiam quod subsequitur, pronomen te jugulat. Neuter satis bene.

5. Illud magni, in Veronensi ms. transversa lineola ac punctis subnotatis, jamdiu olim expunctum est: tum plane desiderantur voces in escam. Mox legitur, tu siccasti fontes Ethan: et in line

6. Veronens. ms. ne tradideris bestiae animas confitentium tibi, omnes, etc. ne obliviscaris me in finem. Subsequenti versus terra domus iniquorum; tum memento improperiorum tuorum, qui, etc. Denique, ne obliviscaris eorum deprecantium te: superbia eorum qui te oderunt ascendit semper. Quibus omnibus locis ab Augustino vix semel atque iterum per liberum mendas ablati.

7. In Gr. τὸν Ισραὴλ τοῦ, id est, deprecantium te. MARC.

IN FINEM, NE DISPERDAS, PSALMUS ASAPH, CANTICUM.

Confitebimur tibi, Deus: confitebimur et invocabimus nomen tuum.

Narrabimus mirabilia tua: cum accipero tempus, ego justitias iudicabo.

Liquefacta est terra, et omnes qui habitant in ea: ego confirmavi columnas ejus. DIAPSALMA.

Dixi iniquis: Nolite inique agere: et delinquentibus: Nolite exaltare cornu.

Nolite extollere in altum cornu vestrum: et loqui adversus Deum iniquitatem.

Quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque a desertis montibus: quoniam Deus iudex est.

Hunc humiliat, et hunc exaltat: quia calix in manu Domini, vini meri plenus melleo.

Et inclinavit ex hoc: et in hoc, et veruntamen fax ejus non est exanimata: bibent omnes peccatores terram.

Ego autem annuntiabo in saeculum: cantabo Deo Jacob.

Et omnia cornua peccatorum confringam: et extollantur cornua iusti.

PSALMUS LXXV.

IN FINEM, IN LAUDIBUS, PSALMUS ASAPH, CANTICUM AD ASSYRIUM.

Notus in Judaea Deus: in Israel magnum nomen ejus.

1. Titulus istius psalmi corrupte legitur in editis et ms. libris, in finem ne disperdas, etc. excepto tamen Caruntensi triplici psalterio, ubi vix ac germana Hieronymi locis adhuc retinetur, scilicet, in finem ne disperdas, etc. Et miret scriptorum incuriam, qui in opera Hieronymi, non athena solum inducunt et suppositilia: sed, quod magis stupendum, depravationum ipsarum exempla ab ipso notata atque castigata, in ejus translationibus edere non verentur. Incuriosos illos in flagranti delictio hic deprehendimus: eorum rei testimium adhibemus ipsamet Hieronymum ita disserentem ad y. 38 psal. lxxxii. Si quis autem putat τὸν Ισραὴλ non perditionem sonare, sed corruptionem, recordetur illius tituli in quo scribitur, etc. τὸν Ισραὴλ τὸν Ισραὴλ, hoc est, in finem ne disperdas: et non ut plerique xxv. 5. ne interpretantur, ne corrompas. Hinc locum adversus editores operum S. Hieronymi non

urgamus, ne xxv. 5. ne corrompas, in nos conculcat: quam experti sumus pervulgato profero nostro editionis. MARC.

2. Inscrubitur in Palatino, ms. in finem psalmus Asaph canticum, ne corrompas.

3. Alterum hic diapsalma Palatino, ms. subnotat.

4. Hic parte tacet in Palatino ms. diapsalma, quod terlio ab hoc versu additur, ubi et verbum nolite obelo caret: minus tamen vera.

5. Sic male legit apud Graecos observat Hieronymus. MARC.

6. Voculas ex eo ms. Veronens. praetermittit: e contrario Maritanens omnes bis jagurat. Sequitur in eo ms. ego autem exultabo in saeculum, psalmum Deo Jacob.

7. Illud magni, in Veronensi ms. transversa lineola ac punctis subnotatis, jamdiu olim expunctum est: tum plane desiderantur voces in escam. Mox legitur, tu siccasti fontes Ethan: et in line

IN FINEM, NE CORROMPAS, PSALMUS ASAPH, CANTICUM.

Confitebimur tibi, Deus: confitebimur tibi, et invocabimus nomen tuum.

Narrabo omnia: mirabilia tua: dum accipero [Ms. cum cepero] tempus, ego justitiam [Ms. justitias] iudicabo.

Liquefacta est terra, et omnes inhabitantes in ea: ego confirmavi columnas ejus. DIAPSALMA [Ms. tac. DIAPSALMA].

Dixi iniquis: Nolite inique agere: et delinquentibus, nolite exaltare cornu.

Nolite extollere in altum cornu vestrum: et [Ms. tac. et] nolite loqui adversus Deum iniquitatem.

Quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque a desertis montibus: quoniam Deus iudex est.

Hunc humiliat, et hunc exaltat: quia calix in manu Domini, vini meri plenus est melleo.

Et inclinavit ex hoc: et veruntamen fax ejus est exanimata.

Bibent ex eo omnes peccatores terram: ego autem in saecula gaudebo, cantabo Deo Jacob.

Et omnia cornua peccatorum confringam: et exaltantur cornua iusti.

PSALMUS LXXV.

IN FINEM, IN LAUDIBUS [Ms. HYENIS], PSALMUS ASAPH, CANTICUM AD ASSYRIUM [Ms. PRO ASSYRIIS].

Notus in Judaea Deus: in [Ms. tac. in] Israel magnum nomen ejus.

1. Titulus istius psalmi corrupte legitur in editis et ms. libris, in finem ne disperdas, etc. excepto tamen Caruntensi triplici psalterio, ubi vix ac germana Hieronymi locis adhuc retinetur, scilicet, in finem ne disperdas, etc. Et miret scriptorum incuriam, qui in opera Hieronymi, non athena solum inducunt et suppositilia: sed, quod magis stupendum, depravationum ipsarum exempla ab ipso notata atque castigata, in ejus translationibus edere non verentur. Incuriosos illos in flagranti delictio hic deprehendimus: eorum rei testimium adhibemus ipsamet Hieronymum ita disserentem ad y. 38 psal. lxxxii. Si quis autem putat τὸν Ισραὴλ non perditionem sonare, sed corruptionem, recordetur illius tituli in quo scribitur, etc. τὸν Ισραὴλ τὸν Ισραὴλ, hoc est, in finem ne disperdas: et non ut plerique xxv. 5. ne interpretantur, ne corrompas. Hinc locum adversus editores operum S. Hieronymi non

urgamus, ne xxv. 5. ne corrompas, in nos conculcat: quam experti sumus pervulgato profero nostro editionis. MARC.

2. Inscrubitur in Palatino, ms. in finem psalmus Asaph canticum, ne corrompas.

3. Alterum hic diapsalma Palatino, ms. subnotat.

4. Hic parte tacet in Palatino ms. diapsalma, quod terlio ab hoc versu additur, ubi et verbum nolite obelo caret: minus tamen vera.

5. Sic male legit apud Graecos observat Hieronymus. MARC.

6. Voculas ex eo ms. Veronens. praetermittit: e contrario Maritanens omnes bis jagurat. Sequitur in eo ms. ego autem exultabo in saeculum, psalmum Deo Jacob.

7. Illud magni, in Veronensi ms. transversa lineola ac punctis subnotatis, jamdiu olim expunctum est: tum plane desiderantur voces in escam. Mox legitur, tu siccasti fontes Ethan: et in line

Et factus est in pace locus ejus : et habitatio ejus in Sion.

Ibi confregit potentias arcuum, scutum,¹ gladium et bellum. DIAPSALMA.

-† H : Iuminus tu mirabiliter a montibus æternis : turbati sunt -† omnes : insipientes corde.

Dormierunt communi eum, et nihil inveniunt omnes viri² divitiarum in manibus suis.

Ab inrepatione tua, Deus Jacob, dormitaverunt qui ascenderunt equos.

Tu terribilis es, et quis resistet tibi? Ex tunc ira tua.

De celo auditis fecisti iudicium : terra tremuit, et quiescit.

Cum exurgeret in iudicium Deus : ut saluos faceret omnes mansuetos terra. DIAPSALMA.

Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi : -† et : reliquæ cogitationis diem festum agent tibi.

Vocete, et reddite Domino Deo vestro, omnes qui in circuitu ejus³ offeritis munera.

Terribilis, et ei, qui auferit spiritum principum, terribilis apud reges terræ.

PSALMUS LXXXVI

IN FINEM, PRO IDITHUN, PSALMUS ASAPH.

Voce mea ad Dominum clamavi : voce mea ad Deum, et intendit mihi.

In die tribulationis meæ Deum cognovisti, manibus meis nocte contra eum, et non sum deceptus.

Tenuit consolari anima mea : memor sui Dei, et delectatus sum, -† et : exercitatus sum, et defecit spiritus meus. DIAPSALMA.

Anticipaverunt vigilias oculi mei : turbatus sum, et non sum locutus.

1. Rectius hic Palatin. ms. interserit et copulam, scutum et gladium, etc. tacet vero diapsalma, totumque verbum illuminans legit absque obelo.

2. Obelum notant hic loci aliquot mss. cum propositione in, ad hunc modum -† in : manibus suis. Quod depravatam esse docuit Hieronymus, ac sine illa particula legendum, omnes viri divitiarum manibus suis. MARC.

3. Rescripsit sequor manus in Palatin. ma. timuit, ubi et quod subsequitur, diapsalma tacet.

4. Ms. Sorbonicus, -† et : reliquæ -† cogitationis diem festum : agent tibi. Ceteri ut nos edidimus. MARC.

5. Inrum secundis curis repositum in Palatin. ma. afferent, pro offeritis : antea erat offerent.

6. Haud recte Carus cum Palatino ms. hanc et

Et factus est in pace locus ejus : et habitatio ejus in Sion.

Ibi confregit cornua arcuum, scutum,¹ gladium et bellum. DIAPSALMA.

Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis : turbati sunt omnes insipientes corde.

Dormierunt somnum somni : et nihil inveniunt omnes viri divitiarum in manibus suis.

Ab inrepatione tua, Deus Jacob dormitaverunt qui ascenderunt equos.

Tu terribilis es, et quis resistet tibi ex [Ms. tac. es] tunc ab ira tua?

De celo iudicium jaculatum est, terra tremuit et quiescit : dum resurget in iudicio Deus, ut salvos faceret omnes quietos terræ. DIAPSALMA.

Quia cogitatio hominis confitebitur tibi : et reliquæ cogitationum [Ms. cogitationis] diem festum agent tibi.

Vocete, et reddite Domino Deo vestro, omnes qui in circuitu ejus offeritis munera.

Terribilis, et ei, qui auferit spiritum principum, terribilis apud reges terræ.

IN FINEM, PRO IDITHUN, PSALMUS ASAPH.

Voce mea ad Dominum clamavi, vox [Ms. et vox] mea ad Deum [Ms. add. meum], et intendit mihi. In die tribulationis meæ Deum exquisivi manibus meis nocte coram eo [Ms. ipso] : et non sum deceptus.

Negavi consolari animam meam : memor sui Dei, et delectatus sum.

Exercitatus sum, et defecit pauperspiritus meus. DIAPSALMA. Anticipaverunt vigilias oculi mei : turbatus sum, et non sum locutus.

copulam obelo prenotat, a quo subsequenter Palatin. iterum minus recte omittit.

7. In Veronensi ms. ibi confregit fortitudinem arcus, scutum, et gladium, et, illuminans tu admirabiliter, etc.

8. Tacet Veronensis ms. pronomen tua, plus vero habet omnes post dormitaverunt. Altero ad hoc versus, de celo jacularis iudicium, terra tremuit, et quiescit, cum inurget in iudicio Deus, ut salvos faciat omnes quietos corde, etc. Infra, Deo nostro, pro vestro, et offerent, pro offeritis, ut et auferent, pro auferit.

9. Antiquari oscitantia nomen Dei in Veronensi ms. prætermissum est, abest et subsequenti versus adverbium pauperspir : in fine non sum oblitus legitur pro non sum locutus, quod iterum librari oscitantia tribuo.

Cogitavi dies antiquos, -† et : annos æternos -† in : mente habui.

-† Et : meditatus sum nocte cum corde meo² -† et : exercitabar et scopebam spiritum meum.

Nunquid in æternum projiciet Deus? Aut non apponet ut complacitor sit adhuc?

Aut in finem misericordiam suam abscedet, a generatione in generationem?

Aut obliviscetur misereri Deus? Aut continebit in ira -† sua : misericordias suas? DIAPSALMA.

Et dixi : -† Nunc ; capi : hanc mutatio dexteræ Excelsi.

Memor fui operum Domini : quia memor ero ab initio mirabilium tuorum.

Et meditabor in omnibus operibus tuis : et in adventionibus tuis exercebor.

Deus, in sancto via tua, quis Deus magnus sicut Deus -† noster? Tu es Deus, qui facis mirabilia.

Notam fecisti in populis virtutem tuam : redemisti in brachio -† tuo : populum tuum filios Jacob et Joseph. DIAPSALMA.

Viderunt te aquæ, Deus, viderunt te aquæ : et timerunt, et turbati sunt abyssi.

Multitudo sonitus aquarum : vocem dederunt nubis.

Etenim sagittæ tuæ transeunt : vox tonitru tui in rota.

Illuxerunt coruscationes tuæ orbi³ -† terræ : et commota est et contremuit terra.

In mari via tua, et semite tuæ in aquis multis : et vestigia tua non cognoscuntur.

Deduxisti sicut oves populum tuum, in manu Moysi et Aaron.

1. Ad Palatin. ms. filium unice in voculam veru confodimus, cum antea ipsa etiam verba mente habui jugularentur. Et est tamen in Hebræo מִיִּדְיָא, et in Græco Ἰουδαῖος.

2. Hoc Symmachus apud Hieronymum vertit ἀποφρονέω, id est, perstrutabar, sive quærebam. MARC.

3. Palatin. ms. et pro aut, verius : minus autem recte quod verbum apponet obelo prenotat, quod et Carus fecit.

4. Dixeris, voce בְּרִי quæ in Hebræo est, non orbem terræ, sed orbem terræ denotari, atque adeo posse obelum huius vocis præfixum commode omitti.

5. In Veronensi. ms. exercebar et ventisabam spiritum meum. Et dixi : Nunquid in æternum

Cogitavi dies antiquos : et annos æternos in mente habui.

Et meditatus sum nocte cum corde meo : exercitabar, et ventisabam in me spiritum meum.

Et dixi : Nunquid in æternum projiciet Deus? Aut non apponet, ut beneplacitum sit ei adhuc? Aut in finem misericordiam suam abscedet a sæculo et generatione?

Nunquid obliviscetur misereri Deus? Aut continebit in ira misericordiam suam? DIAPSALMA.

Et dixi : Nunc capi, hæc est mutatio dexteræ Excelsi : memor fui operum Domini, quia memor ero ab initio mirabilium tuorum.

Et meditatus sum in omnibus operibus tuis : et in observationibus tuis me exercebo.

Deus in sancto via tua, quis Deus magnus sicut Deus noster? Tu es Deus, qui facis mirabilia solos.

Notam fecisti in populis virtutem tuam : liberasti in brachio tuo populum tuum filios Israel et Joseph. DIAPSALMA [Ms. tac. DIAPSALMA].

Viderunt te aquæ, Deus, viderunt te aquæ : et timerunt, turbati sunt abyssi, multitudo sonitus aquarum, vocem dederunt nubis.

Etenim sagittæ tuæ pertransierunt : vox tonitru tui in rota.

Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ : vident et commota est terra.

In mari via tua, et semite tuæ in aquis multis : et vestigia tua non cognoscuntur.

Deduxisti sicut oves populum tuum, in manu Moysi et Aaron.

repellet Deus? Aut non apponet, ut delectetur adhuc? Aut in finem misericordiam suam abscedet a progenie in progeniem? Aut obliviscetur misereri Deus? Aut continebit in ira sua miserationem suam? Tum : hæc immutatio dexteræ Excelsi, memoratus sum operum Dei, etc. Et meditabor in omnibus operibus tuis garriam. Omnia ferre ex Augustino.

6. Idem ms. et conturbata sunt abyssi, multitudo sonus aquarum. Tum sagittæ tuæ pertransierunt. Et apparuerunt coruscationes tuæ orbi terræ, commota et contremebunda facta est terra. In mari est via tua, etc. atque hæc plerique omnia cum Augustino.

Attendite, popule [Ms. populus] meus, legem meam; inclinate aurem vestram in verba oris mei. Aperiam in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio.

Quanta audivimus et cognovimus¹ ea, et patres nostri narraverunt nobis.

Non sunt occulta filiis eorum, in generatione altera.

Narrantes laudes Domini et virtutes ejus, et mirabilia ejus quae fecit.

Et susceperunt testimonium in Jacob; et legem posuit in Israel.

Quanta mandavit patribus nostris nota fecerunt filiis suis: ut cognoscat generatio altera.

Filii qui nascuntur, exurgent, et narra-bunt filiis suis.

Ut ponant in Deo spem suam, et non obliviscantur operum Dei: et mandata ejus exquirant.

Ne fiant sicut patres eorum generatio prava et exasperans.

Generatio quae non dixit cor suum: et non est: credidit cum Deo spiritus ejus.

Filii Ephraim intendentes et mittentes arcum: conversi sunt in die belli.

Non custodierunt testamentum Dei: et in lege ejus noluerunt ambulare.

Et oblitii sunt benefactorum ejus, et mirabilium ejus, quae ostendit eis.

Coram potentibus eorum fecit mirabilia in terra Aegypti, in campo Tancois².

Attendite, popule meus, legem meam: inclinate aurem vestram in verba oris mei.

Aperiam in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio saeculi.

Quanta audivimus et cognovimus: et patres nostri narraverunt nobis.

Non sunt occulta a filiis eorum, in generatione altera [Ms. generationem alteram].

Narrantes laudes Domini et virtutes ejus, et mirabilia ejus quae fecit.

Et susceperunt testimonium in Jacob: et legem posuit in Israel.

Quam mandavit patribus nostris, ut nolam facerent omnia filiis suis, ut cognoscat generatio altera.

Filii qui nascuntur, exurgent, et narra-bunt eam filiis suis.

Ut ponant [Ms. ponam] in Deo spem suam: et non obliviscantur operum Dei sui: et mandata ejus exquirant.

Ne fiant sicut patres eorum, genus pravam et peramariam, genus quod non dixit cor suum, et non est creditus cum Deo spiritus.

Filii Ephraim intendentes arcum, et mittentes sagittas suas: conversi sunt in die belli.

Non custodierunt testamentum Dei sui: et in lege ejus noluerunt ambulare.

Et oblitii sunt benefactorum ejus, et mirabilium ejus, quae ostendit eis coram patribus eorum.

Fecit mirabilia in terra Aegypti, in campo Tancois.

1. Pronomen ea Palatin. ms. et Carus obelo immerito jugulati.

2. Minus recte Palatinus ms. et Carus sine obelo hic legunt.

3. Perperam Martianus ipsus et non vobis confodera, quae sunt tamen in Hebræo אָתָּה. Nos ex Palatini ms. hinc ad subséquens verbum substantivam vero transulimus, Carus neutro loco habuit.

4. Addit de suo Palatin. ms. diapsalma.

5. Denno cum Augustino idem ms. populus, tum eloquar pro loquar, in cuius versiculi hinc nomen sonanti relictior. Et paulo post: Non sunt abscondita a filiis, etc. Et annuntiantes laudes Domini et potentias ejus, etc.

6. Librarii mendam, ut passim alibi in Veronensi est ms. notam facere a pro eam, non ea, ut ejus

editio libri potat aut certe noluit ille scripsisse notam, sed nota, quod versus paulo: sequitur enim et exurgent, et narra-bunt ea, etc. Porro, ut ponant in Deo, et mox Domini pro Dei sui. Tum, in fiant tanquam patres eorum, generatio prava, exasperans. [Augur, amaricans]: generatio quae non corripit cor suum, et non creditus cum Deo spiritus eorum.

7. Taes idem ms. suas, tum legit in diebus belli. Atque iterum sui tacet post nomen Dei, legitur altero versu, benefactorum ejus et mirabilium quae ostendit eis coram patribus eorum. Quae fecit mirabilia, etc. Ex mox. tradunt eos, statuit aquas quasi in abyso. Denique: Dirupit petram in deserto, et potavit eos sicut abyssus multas. Ubi etiam pro dirupit, ejus editor libri ait se emendasse dirupit.

Pulchre res hercle factum, et sapienter.

interrupit mare, et perduxit eos: et statuit aquas quasi in abyso.

Et deluxit eos in nube dicit: et tota nocte in illuminatione ignis.

Interrupit petram in eremo: et adhaeruit eis velut in abyso multa.

Et deduxit aquam de petra: et eduxit tanquam flumina aquas.

Et apposerunt adhuc peccare ei: in iram [Ms. sicut] excitaverunt Excelsum in iniquis.

Et tentaverunt Deum in cordibus suis: ut peterent escas animabus suis.

Et male locuti sunt de Deo: dixerunt: Nunquid poterit Deus parare mentam in deserto?

Quoniam percussit petram, et fluxerunt aquae: et torrentes inundaverunt.

Nunquid et panem poterit dari? Aut parare mensam populo suo?

Ideo audivit Dominus, et distulit: et ignis accensus est Jacob, et ira ascendit in Israel.

Quia non crediderunt in Deo: nec speraverunt in salutari ejus.

Et mandavit nubibus desuper: et januas caeli aperuit.

Et pluit illis manna ad manducandum: et panem caeli dedit eis.

Panem Angelorum manducavit homo: esordia misit eis in abundantia.

Transulit austrum de caelo: et induxit in circuitu suo Africum.

Et pluit super eos sicut pulverem carnes: et sicut arenam maris volatilibus pennata.

Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum.

Interrupit mare, et perduxit eos: et statuit aquas quasi in abyso.

Et eduxit eos in nube dicit: et tota nocte in illuminatione ignis.

Interrupit in eremo petram: et adhaeruit eos velut abyssus multa.

Et eduxit aquam de petra: et eduxit tanquam flumina aquas.

Et apposerunt adhuc peccare ei: in iram concitaverunt Excelsum in seditate.

Et tentaverunt Deum in cordibus suis, ut peterent escas animabus suis: et male locuti sunt de Deo, et dixerunt: Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto?

Quoniam percussit petram, et fluxerunt aquae: et torrentes inundaverunt.

Nunquid et panem poterit dari? Aut parare mensam populo suo?

Ideo audivit Dominus, et distulit: et superposuit, et ignis accensus est in Jacob, et ira ascendit in Israel.

Quia non crediderunt in Deum suum: nec speraverunt in salute ejus.

Et mandavit nobis desuper, et januas caeli aperuit: pluit illis manna manducare.

Panem caeli dedit eis, panem Angelorum manducavit homo: frumentationem misit eis in abundantia.

Et excitavit austrum de caelo: et induxit in virtute sua Africum.

Et pluit super eos sicut pulverem carnes: et sicut arenam maris volatilibus pennata.

Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum.

1. Rectius ferms in eodem ms. ut et Romana editio opposita: Et eduxit aquam de petra, et deduxit tanquam, etc. Graecis καὶ ἔκχευεν ὕδωρ ἐν ἀβύσσῳ καὶ ἀπέχευεν, x. v. 2.

2. Veritas iterum abque obelo Carus, et Palatinus ma. legunt, quomodo et in Graeco xαὶ ἔκχευεν: constat nempe ex orationis serie ipsa ne sensu Hebraeorum verbum יָרַד libi perinde esse, atque obloqui, seu mala de aliquo loqui.

3. Haud bene hic Palatinus ms. et copulam obelo jugulat: et subséquenti versu alibi diapsalma.

4. In Hebraea eam propositione est עָשָׂה לָהֶם, in Deo: atque adeo perperam Martianus eam propositionem veru prenoverat, quod nos ad ms. quoque Palatini hinc sustulimus.

5. Rescripat sequit cotibus Palatini emendator armis in recto.

6. Idem ms. ex Antiquarii tamen errore, peccatores, et in iram? pro peccare ei, etc. Inferius, detraherunt Deo, pro male locuti sunt de Deo, ne detrahe, inducuntur pro inundaverunt. Tum altero ab hoc versu tacet et superponit: dicitur legi, crediderunt in Domino, nec speraverunt in salutari suo.

7. In Veron. ms. portas caeli aperuit, et manna ad manducandum pluit. Et panem caeli, etc. tum frumentatione misit eis abundantiam. Excitavit austrum, etc. Atque infra, in medio castrorum eorum, in circuitu tabernaculorum eorum: et subséquenti versu. non est, denegatum eis desiderium ipsorum. Adhuc cum caesa esset in ore carum, et ira Dei ascendit in eos.

Et manducaverunt, et saturati sunt nimis, et desiderium eorum attulit eis: non sunt fraudati a desiderio suo.

Adhuc esca¹ eorum erant in ore ipsorum: et ira Dei ascendit super eos.

Et occidit pingues eorum, et electos Israel impedivit.

In omnibus his peccaverunt adhuc: et non crediderunt. ¹ in; ² mirabilibus ejus.

Et defecerunt in vanitate dies eorum: et anni eorum cum festinatione.

Cum occiderit eos, querebant eam: et revertentur, et diluctulo veniebant ad³ Deum.

Et memorati sunt, quia Deus adjutor est eorum: et Deus excelsus redemptor eorum est.

Et dilexerunt eum in ore suo: et lingua sua mentiti sunt ei.

Cor autem eorum non erat rectum cum eo: nec fideles habitus sunt in testamento ejus.

Ipsae autem est: misericors, et propitius fiet peccatis eorum, et non disperdet eos.

Et quidavit ut averteret iram suam: et non accendit omnem iram suam.

Et recordatus est, quia caro sunt: spiritus cadens, et non revertens.

Quoties exacerbaverunt eum in deserto! In iram concitaverunt eum in iniquo!

Et conversi sunt, et tentaverunt Deum? Et sanctum Israel exacerbaverunt?

Non sunt recordati manus ejus, die qua redemit eos de manu tribulantis.

1. Injuria pronomen eorum, quod est et in Hieronymo עֲמָלָם, Palatinus ms. et Carus obelo praenotant.

2. Imo vero asterisco praenotanda, non obelo, est in prepositio, quae et in Hebraico vocabulo resonat וַיִּזְעַזְעוּ; abest autem a Graeco textu.

3. Rescriptissimus Deum, pro eum ad codicem Palatinum fidem, Graeco ipso textu cognito, καὶ εὐχόμενος. Qui subsequenti versu duo obeli verbo substantivo praesidi sunt, in eodem ms. et. Car. editione desiderantur: subiungit autem ms. illo *diapsalma*.

4. Abque hic sine obelo Palatinus ms. legit, mitius recte. Alterum quod subsequitur eos: pronomen, tametsi neque in Graeco sit, additum a se latetur Hieronymus, ne sententia pendat, et ut Latinae sermonem sua proprietate compleret.

5. Iterum male cod. Palatin. et. voculam καὶ addidit in fine versus *diapsalma*.

Et manducaverunt, et saturati sunt nimis, et desiderium eorum attulit eis: et non sunt fraudati a desiderio suo.

Adhuc esca eorum erat in ore ipsorum: et ira Dei ascendit super eos.

Et occidit plurimos eorum: et electos Israel impedivit.

In omnibus his peccaverunt adhuc: et non crediderunt in [Ms. tac. in] mirabilibus ejus.

Et defecerunt in vanitate dies eorum: et anni eorum cum festinatione.

Cum occiderit eos, tunc inquirebant eum et convertentur, et ante lucem veniebant ad Deum.

Et memorati sunt, quia Deus adjutor eorum est: et Deus excelsus liberator eorum est.

Et dilexerunt eum in ore suo: et lingua sua mentiti sunt ei.

Cor autem eorum non erat rectum cum eo: nec fides habita est illis in testamento ejus.

Ipsae autem est: misericors, et propitius fiet peccatis eorum, et non disperdet eos.

Et multiplicavit ut averteret iram suam ab eis: et non accendit omnem iram suam.

Et memoratus est, quia [Ms. quoniam] caro sunt: spiritus vadens, et non rediens [Ms. revertens].

Quoties exacerbaverunt eum in deserto! In iram concitaverunt eum in terra sine aqua!

Et conversi sunt, et tentaverunt Deum? Et sanctum Israel exacerbaverunt?

Non sunt recordati manus ejus, quae die liberavit eos de manu tribulantis.

6. Codex Veronensis, cum occiderent eos, requerebant eum, et convertentur, et veniebant diluctulo ad Deum [ms. diluctulo ad eum]. Et memorati sunt, quoniam Deus, etc. Tam subsequenti versuque postrema et vocula praetermissa, pergit: Cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec creditum est eis testamentum ejus. Ipse est enim misericors, et propitius erit peccatis eorum, et non disperdet eos. Et apponet avertere indignationem suam, et non accendit omnem iram suam. E quibus quidam antice cum Augustino consonant.

7. Veronensis ms. et non sunt memores facti manus ejus die quo redemit. Altero ab hoc versu, et convertit in sanguinem: ad quem locum recte Augustini enarrationem. Tum, immisit eos cynomya, pro cynomyam, aut vecius cynomyam: quod vocabulum fortasse non veteris Latinae interpretationis, sed recentioris emendationis proprium fuit. Id ex

Sicut posuit in Aegypto signa sua: et prodigia sua in campo Tanos.

Et convertit in sanguinem flumina eorum, et imbres eorum, ne biberent.

Misit in eos cynomyam, et comedit eos: et ranam, et disperdit eos.

Et dedit erugini fructus eorum: et labores eorum locustis.

Et occidit in grandine vineas eorum: et moros eorum in pruina.

Et tradidit grandini jumenta eorum: et possessionem eorum igni.

Misit in eos iram indignationis suae, indignationem, et iram, et tribulationem, immissiones [Ms. immissionem] per angelos malos.

Viam fecit semitae irae suae, et non peperit a morte¹ animabus eorum: et jumenta eorum in morte conclusit.

Et percussit omne primogenitum in terra Aegypti: primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham.

Et abstulit sicut oves populum suum: et perduxit eos tanquam gregem in deserto.

Et eduxit eos in spe, et non timuerunt: et inimicos eorum operuit mare.

Et induxit eos in montem sanctificationis suae, montem quem acquisivit dextera ejus.

Et ejecit a facie eorum gentes: et sorte divisit eis terram, in funiculo distributionis.

Hieronymo colligi posse antumo tum hoc ipso ex loco, ubi muscam caninam in cynomyam in accuratiora altera reogatione sua commutavit: tum vero luculentius ex ejusd. 106 ad Sunniam et Pretelam in fine, ubi Latine ante se interpretis notat, quod muscam caninam ex gravi Graeci vocabuli lectione transulerunt. Κοκκίνα, inquit, non ut Latini interpretati sunt, musca canina dicitur per o Graecum litteram; sed juxta Hebraicam intelligentiam per קִקְיוֹן debet scribi *oa*, ut sit Κοκκίνα, id est, omne muscarum genus. Vetus itaque lectio erat musca canina; substitutum deinde est ab Hieronymo, cynomya, quae rursus vocem in cynomyam, ut prior sanatus recurrens, librarii depravarunt. Quaeque autem se res modo habuit, hinc liquet, in Romano palatio potius, quam in Veronensi codice veterem interpretationem esse requirendam. Sepulchrum porro in codice: et comedit eos, et ranam; et corrupti eos. Et dedit cunicula fructus, etc. tum manifesto scilicet antiquariis anuo, muros eorum in pruina, pro moros in pruina. Et, tradidit in grandine pecora eorum: denique, misit in eos iram indignationis suae, furorem, et iram, et tribulationem, etc. Quibuscum sapient Augustinus convenit.

Sicut posuit in Aegypto signa sua: et prodigia sua in campo Tanos.

Convertit in sanguinem flumina eorum, et pluviales aquas eorum, ne biberent.

Immisit in eos muscam caninam, et comedit eos: ranam, et exterminavit eos.

Et dedit erugini fructus eorum, et labores eorum locustis.

Occidit in grandine vineas eorum: et moros eorum in pruina.

Tradidit grandini jumenta eorum: et possessionem eorum igni.

Immisit in eos iram indignationis suae, indignationem, et iram, et tribulationem, immissiones per angelos malos.

Viam fecit semitae irae suae, et [Ms. tac. et] non peperit a morte animabus eorum: et jumenta eorum in morte conclusit.

Et percussit omne primogenitum in terra Aegypti [Ms. Aegypto]; primitias¹ omnis laboris eorum in tabernaculis Cham.

Et abstulit sicut oves populum suum: et perduxit eos tanquam gregem in deserto.

Et eduxit eos in spe, et non timuerunt: et inimicos eorum operuit mare.

Et induxit eos in montem sanctificationis suae, montem hunc quem acquisivit dextera ejus.

Et ejecit a facie eorum gentes: et sorte divisit eis terram, in funiculo distributionis.

1. Immisit eod. Palatinus veru praenotat pronomen eorum; subsequenti autem versa ex veteri scribarum errore cynomyam, pro caninyam legit.

2. Item ms. animarum, Graeco ψυχῶν praescriptus. Subsequenti versu pro in + terra; Aegypti, rescriptum est secunda curis absolute, ac sine obelo ad Hebraicum exemplar, in Aegypto. Tam legitur, primitias laborum eorum, ut in Veronensi quoque haberi diximus: denique additur in duo versus *diapsalma*.

3. Perperam in Martiane editione verbum abstulit, obelo confidebatur, quo in Palatinus ms. sine praenotata est de more abs prepositio. Est autem luculentissima in Hebraeo בָּרַח, ut et in Graeco codice Alexandrini editione Καὶ ἐξέστη, absque obelo, quem neque Carus ipse praefixerat.

4. Item Veron. ms. primitias laborum ipsorum: tum infra delinquit, pro eduxit, ut et postea perduxit, pro induxit. Et subsequenti versu, sortem distribuit et in funiculo distributionis. Et collocati in tabernaculis, etc. Et averterunt, et contempserunt sicut patres eorum, et dextera sunt in arcum pravum.

Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel.

Et tentaverunt, et exacerbarunt Deum excelsum, et testimonia ejus non custodierunt.

Et averterunt se, et non observaverunt pactum: quemadmodum patres eorum conserui sunt in arcum primum.

In¹ enim concitaverunt eam in collibus suis: et in amplilibus suis ad emulationem eam provocaverunt.

Audivit Deus, et sprexit, et ad nihilum redegit collis Israel.

Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum suum: ubi habitavit in hominibus.

Et tradidit in captivitatem virtutes eorum: et pulchritudinem eorum in manus inimici.

Et coneluit in gladio populum suum: et hereditatem suam sprexit.

Juvenes eorum comedit ignis: et virgines eorum non sunt lamentate.

Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt: et vidua eorum non plorabantur.

Et excitatus est tanquam dormiens Dominus: tanquam potens erupitatus a vino.

Et percussit inimicos suos in posteriora: opprobrium sempiternum dedit illis.

Et repulit tabernaculum Joseph: et tribum Ephraim [Ms. Effraim] non elegit.

Sed elegit tribum Juda, montem Sion quem dilexit.

Et edificavit sicut unicorporum sanctificum suum in terra, quam fundavit in caecula.

Et elegit David servum suum, et \rightarrow sus: tulit eum de gregibus ovium: de post fatantes accepit eum.

1. Palatinus ms. in ira, qui et addit in fine versus diapsalma.

2. Ipsam, ubi adverbium eodem videtur obelo jugulandum: siquidem in Hebraeo tantum est לְבַיִת tabernaculum habitavit. Minus autem longo Palatinus ms. et Carus primam subsequentis versiculi et copulam vera pronotant.

3. Ms. Veronensis, in celum provocaverunt eum, tum ealde pro nimis, atque infertis, in quo habitavit in hominibus. Et tradidit in captivitatem fortitudinem ipsorum et pulchritudinem eorum.

4. Idem ms. sicut unicorum sanctuarium suum, in terra fundavit eum in aeternum. In quam locum s. ipse pater episcopi ad Sannian ex recensionis nostra,

Et habitavit in tabernaculis eorum, tribus Israel: et tentaverunt, et exacerbarunt Deum excelsum, et testimonia ejus non custodierunt.

Et averterunt se, et non observaverunt pactum: quemadmodum patres eorum conversi sunt in arcum perversum.

In [Ms. Et in] iram concitaverunt eum in collibus suis: et in scupillibus suis ¹ amulati sunt eum.

Audivit Dominus, et sprexit, et ad nihilum redegit nitus Israel.

Et repulit tabernaculum Silo [Ms. Selem], tabernaculum suum, in quo habitavit inter homines.

Et tradidit in captivitatem virtutes eorum: et pulchritudines eorum in manus inimici.

Et coneluit in gladio populum suum: et hereditatem suam sprexit.

Juvenes eorum comedit ignis: et virgines eorum non sunt lamentate.

Sacerdotes eorum gladio ceciderunt: vidua eorum non ploraverunt [Ms. plorabantur].

Et excitatus est tanquam dormiens Dominus: quasi [Ms. tanquam] potens erupitatus a vino.

Et percussit inimicos suos in posteriora: opprobrium sempiternum dedit eis.

Et repulit tabernaculum Joseph, tribum [Ms. et tribum] Ephrem non elegit: sed [Ms. et] elegit tribum Juda, montem Sion quem dilexit.

Et edificavit sicut unicorporum ¹ sanctificationem suam: in terra fundavit eam in saecula.

Et elegit David servum suum, et sustulit eum de gregibus ovium: et [Ms. tac. et] de post fatantes accepit eum.

in terra, quam fundavit in saecula, pro quo scriptum invenisse eos dicitis: In terra fundavit eam in saecula. In Hebraeo ita scriptum est, ut vertit Synmachus, de בְּיַד יְהוָה בְּיַד יְהוָה בְּיַד יְהוָה . Si autem non de terra dicitur, quod fundata sit, sed de alia re, quae fundata videtur in terra, prohibent ex prioribus et sequentibus, quis sensus sit, ut nescio quid quod non dicitur, fundatum videtur in terra. Sin autem sanctificum in terra fundatum putant, debuit scribi: In terra fundavit illud in saecula.

5. Intererit idem ms. hic sibi. Tum habet, regre Jacob servum suum, etc. Et crexit eos in simplicitate cordis sui, et in intellectu manuum, etc.

Pascere Jacob servum suum, et Israel, hereditatem suam.

Et pavit eos in innocentia cordis sui: et in [Ms. tac. in] intellectibus manuum suarum deduxit.

Pascere Jacob populum suum, et Israel hereditatem suam.

Et pavit eos sine malitia cordis sui: et in sensu manuum suarum deduxit eos.

PSALMUS LXXXVII.

PSALMUS ASAPH.

PSALMUS ASAPH.

Deus, venerunt gentes in hereditatem tuam: polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam.

Posuerunt mortificia servorum tuorum escas colatibus celi: carnes sanctorum tuorum bestis terra.

Effuderunt sanguinem eorum tanquam aquam in circuito Jerusalem: et non erat qui sepeliret.

Facti sumus opprobrium vicinis nostris: subannatio et illatio his qui in circuito nostro sunt.

Quaequo, Domine, irasceris in finem: ascendatur velut ignis zelus tuus?

Effunde iram tuam in gentes quae te non nocuerunt: et in regna quae nomen tuum non invocaverunt.

Quia comederunt Jacob: et locum ejus desolaverunt.

Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, cito anticipet nos misericordia tua: quia pauperes facti sumus nimis.

Adjuva nos, Deus, salutaris noster, et propter gloriam nominis tui: Domine: libera nos: et propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum.

Ne forte dicant in gentibus: Ubi est Deus eorum? Et innotescat in nationibus eorum ventus nostris.

Ullio sanguinis servorum tuorum qui effusus est: introget in conspectu tuo gemitus compeditorum.

1. In Palatin. ms. in finem psalmus Asaph.

2. Subjungit idem ms. diapsalma.

3. Aigue hic immerito Palatin. ms. vocem antiquarum obelo pronotat: additque in fine alterius ab hoc versus iterum diapsalma.

4. Veronensis librarum monachi oblatas ms. derisio et substantia (pro subannatio) his qui, etc. sub-

Deus, venerunt gentes in hereditatem tuam: coinquinaverunt templum sanctum tuum.

Posuerunt Jerusalem velut pomorum custodiarum [Ms. custodiam]: posuerunt mortalia servorum tuorum escas volatilibus [Ms. escas] celi: carnes sanctorum tuorum bestis terrae.

Effuderunt sanguinem eorum sicut [Ms. velut] aquam in circuito Jerusalem, et non erat qui sepeliret.

Facti sumus in opprobrium vicinis nostris: derisum et contemptum his qui in circuito nostro sunt.

Quaequo, Domine, irasceris in finem: ascendatur velut ignis zelus tuus?

Effunde iram tuam in gentes quae te non nocuerunt, et in regna quae non invocaverunt nomen tuum.

Quia [Ms. quoniam] comederunt Jacob: et locum ejus desolaverunt.

Ne memineris [Ms. memoreris] iniquitates nostras antiquas, cito nos anticipet misericordia tua: quia [Ms. quoniam] pauperes facti sumus nimis [Ms. valde].

Adjuva nos, Deus ¹ salutaris noster, et propter honorem nominis tui, Domine, libera nos: et propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum.

Noquendo dicant gentes: Ubi est Deus eorum et innotescat [Ms. innotescat] in nationibus eorum oculis nostris.

Vindica sanguinem servorum tuorum qui effusus est: intret in conspectu tuo [Ms. conspectum tuum] gemitus compeditorum.

sequenti autem versu, *excitaverit sicut ignis, etc.* cum Augustino.

5. In Veronensi ms. Deus salutaris noster propter gloriam nominis tui, etc. ac tertio ab hoc versus rursus cum Augustino, *recipe in adoptionem filios mortificationum, et in fine, Deus in aeternum in generatione et generatione denuntiabimus laudem tuam.*

Secundum magnitudinem brachii tui : posside filios mortificationum.

Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum, improprium ipsorum, quod exprobraverunt tibi, Domine.

Nos autem populus tuus, et oves pascuae tuae, confitebimur tibi in saeculum.

In generationem et generationem annuntiaabimus laudem tuam.

PSALMUS LXXIX.

IN FINEM, PRO HIS QUI COMMUTABUNTUR, TESTIMONIUM ASAPH, PSALMUS [Ms. PSALMUS ASAPH].

Qui regis Israel, intende, qui¹ deducis velut ovem Joseph.

Qui sedes super Cherubim manifestare coram Ephraim, Benjamin et Manasse.

Excita potentiam tuam, et veni, ut salvos facias nos.

Deus, converte nos : et ostende faciem tuam, et salvi erimus.

Domine Deus virtutum, quousque irasceris super orationem servi tui?

Cibabis nos pane lacrymarum : et potum dabis nobis in lacrymis in mensura.

Posuisti nos in contradictionem² vicinis nostris : et inimici nostri subannoverunt nos.

Deus virtutum converte nos : et ostende faciem tuam, et salvi erimus.

Vineam de Aegypto³ trans⁴ tulisti, eiecisti gentes, et plantasti eam.

Dux itinere fuiti in conspectu ejus :⁵ et plantasti radices ejus, et implevit terram.

Operuit montes umbra ejus : et arbusta ejus cedros Dei.

Extendisti palmites ejus usque ad mare : et usque ad flumen propagines ejus.

Secundum magnitudinem brachii tui, posside filios morte punitionum.

Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum, improprium ipsorum, quod exprobraverunt [Ms. improbraverunt] tibi, Domine.

Nos autem populus tuus, et oves gregis tui, confitebimur tibi, Deus, in saecula : et in saeculum saeculi narrabimus laudem tuam.

IN FINEM, PRO HIS QUI COMMUTABUNTUR, TESTIMONIUM ASAPH, PSALMUS ASSYRIORUM.

Qui regis Israel, intende : qui deducis velut ovem Joseph.

Qui sedes super Cherubim, apparare coram Ephraim, Benjamin et Manasse.

Excita potentiam tuam, et veni : ut salvos facias nos.

Domine Deus virtutum, converte nos : et ostende faciem tuam, et salvi erimus.

Domine Deus virtutum, quousque irasceris in iudicium servi tui?

Cibabis nos pane [Ms. panem] lacrymarum, et potum dabis nobis in lacrymis in mensura.

Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris : et inimici nostri deriserunt nos.

Domine Deus virtutum, converte nos : et ostende faciem tuam, et salvi erimus. DIAPSALMA.

Vinam ex Aegypto trans tulisti : eiecisti gentes et plantasti eam.

Viam fecisti in conspectu ejus : et plantasti radices ejus, et repleta [Ms. impleta] est terra.

Operuit montes umbra ejus : et arbusta ejus cedros Dei.

Extendisti palmites ejus usque ad mare : et usque ad flumen propagines ejus.

1. Prepositionem verbi deducis, Palatin. ms. de more prenotat veru.

2. Palatin. ms. inimicis nostris, pro vicinis, etc. Graeco ipso, ἑνώχων, contrahente.

3. Ex Palatin. ms. aliisque originalibus libris sufficimus qui deest, et copulam.

4. Cum Augustino Veronensis ms. immutabuntur, testimonium ipsi Asaph, psalmus pro Assyriis : nam quod Assyrii in eo ms. legitur, ex illa est librarii mendae, quibus scilicet, et quae lectori tertio quoque verbo ingerere, nihil interest. In textu, qui patet Israel, et velut oves, plurium numero.

5. Ergo, inquit Hieron. in Isaiam lib. III, c. vi, errant qui solent in precibus dicere : Qui sedes super Cherubim et Seraphim, quod Scriptura non docuit. Ceterum et pro apparare, rebus multo cum aliis ferme omnibus libris legit Veronensis. appare. Altero ab hoc versu idem ms. Deus, converte nos, et illumina faciem tuam : quo in loco fallit, et fallitur saepe laudato esitor Veronensis psalterii, quid illud illumina, cum solo Augustino, unico habeat ostende. Inferius idem ms. potabis nos, pro potum dabis nobis : denique subsannaverunt nos, pro deriserunt, etc.

Ut quid destruxisti maceriam ejus : et vindemiant eam omnes, qui praetergrediuntur viam?

Exterminavit eam aper de silva : et singularis ferus depastus est eam.

Deus virtutum convertere : respice de caelo, et vide et visita vineam istam.

Et perfice eam quam plantavit dextera tua : et super filium¹ hominis, quem confirmasti tibi.

Incaensa igni et suffossa, ab increpatione vultus tui peribunt.

Fiat manus tua super virum dexterae tuae : et super filium hominis, quem confirmasti tibi.

Et non discidimus a te : vivificabis nos, et nomen tuum invocabimus.

Domine Deus virtutum, converte nos : et ostende faciem tuam, et salvi erimus.

PSALMUS LXXX.

IN FINEM PRO TORCULARIBUS, ASAPH.²

Exsultate Deo adjutori nostro : jubilate Deo Jacob.

Sumite psalmum, et date tympanum, psalterium jucundum cum cithara.

Buccinate in aenonia tuba, in insigni die solemnitatis vestrae.

Quia praeceptum in Israel est, et iudicium Deo Jacob.

Testimonium in Joseph posuit³ illud cum exiret de terra Aegypti : linguam quam non noverat, audivit.

Dixerit ab oneribus dorsum ejus : manus ejus in cophino servierunt.

In tribulatione invocasti⁴ me, et liberavi te : exaudi vi te in abscondito tempestatis, probavi te apud aquam contradictionis. DIAPSALMA.

* Ut quid deposuisti maceriam ejus : et vindemiant eam omnes, qui transeunt viam?

Exterminavit eam aper de silva : et singularis ferus depastus est eam.

Domine Deus virtutum, convertere nunc : respice de caelo, et vide et visita vineam istam, et dirige eam quam plantavit dextera tua : et super filium hominis, quem confirmasti tibi.

Incaensa igni et effossa manu, ab increpatione vultus tui peribunt.

Fiat [Ms. faciat] manus tua super virum dexterae tuae, et super filium hominis, quem confirmasti tibi, et non discidimus a [Ms. abs] te.

Vivificasti nos, et nomen tuum invocabimus.

Domine Deus virtutum, converte nos : et ostende faciem tuam, et salvi erimus.

IN FINEM, PRO TORCULARIBUS, PSALMUS ASAPH, QUINTA SABBATI.

Exsultate Deo adjutori nostro : jubilate Deo Jacob.

* Sumite psalmum, et date tympanum, psalterium jucundum cum cithara.

Canite in initio mensis, tuba, in die insigni solemnitatis vestrae.

Quia praeceptum in Israel est, et iudicium Deo Jacob.

Testimonium in Joseph posuit eum [Ms. tac. eum] : dum exiret [Ms. exirent] de terra Aegypti.

Linguam quam non noverat [Ms. noverant], audivit : dixerit ab oneribus dorsum ejus : manus ejus in cophino servierunt.

In tribulatione invocasti me, et liberavi te : exaudi vi te in abscondito tempestatis, probavi te ad aquas contradictionis. DIAPSALMA.

1. Tacet in Palatin. ms. hominis, quod nomen neque Hebraeus ipse textus hic habet, et cum alii tamen in Graeco ὄνο ἀνθρώπου, par est credere, fuisse ab Hieronymo obelo praenotatum. Subsequentibus versibus priora duo verba incaensa igni, in eodem ms. et apud Carum asterisco non illustrantur, quo et salius fuisset alterum demaxat, id est, igni, praenotari.

2. Additur in Palatin. ms. quinto sabbati.

3. Injuria Martianeae pronomen illud obelo confederat, quod in Hebraeo tamen verbi ἴδω ut vocant, affixo perspicuum est. Nos de illo amovendo Palatin. ms. movit.

4. Hinc vero male idem ms. obelum praetermittit.

5. Denique juxta Augustinum, idem ms. ut quid destruxisti maceriam, et, omnes transeuntes tiam,

constatit eam aper, etc. Tacet praeterea subsequenti versu Domine, et cetero legit pro me, et mox perfixe eam, pro dirige, etc. Sic paulo post succensa, pro incaensa, et pascuntia versu vivificabis, pro vivificasti.

6. Ex Augustino Veronensis ms. accipite psalmum, et subsequenti versu, tuba cum in initio mensis tuba in insigni die, etc. vitiose autem ms. insignis, quod novo errore cumiandum putat ejus editor, insignes dies rescribens, fallique eum dies pro die haberi in nostro codice affraat. Sequitur idem cum Augustino ms. quia praeceptum ipsi Israel est : atque altero ab hoc versu, audivit ab oneribus, pro dixerit, etc. denique erui te, pro liberavi, et probavi te in aqua, etc. pro ad aquas.

Audi, populus meus, et contestabor te: Israel, si audieris me, non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum.

Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Egypti: delata es tuam, et implebo illud.

Et non audierit populus meus vocem meam: et Israel non intendit mihi.

Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum: ibunt in adventionibus suis.

Si populus meus exultavit me: Israel enim in viis meis ambulasset.

Pro nihilo enim forsitan inimicos eorum humiliasset, et super tribulantes eos misisset manum meam.

Inimici Domini insensiti sunt ei: et erit tempus eorum in saecula.

Et cibavit eos ex adipe frumenti: et de petra melle saturavit eos.

PSALMUS LXXXI.

PSALMUS ASAPH.

Deus stetit in synagoga deorum: in medio autem deos diducit.

Usquequo iudicatis iniquitatem? Et facies peccatorum sumitis? DIAPSALMA.

Judicatis egeno et pupillo: humilem et pauperem justificato.

Eripite pauperem, et egenum de manu peccatoris liberate.

Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulavit: movebantur omnia fundamenta terra.

1. Antea ponit Martianeum atque alios unice adverbium enim obelo prenotabantur, cum tamen verbum quoque substantivum ab Hebraeo textu abest.

2. Praeposito verbi diducit, in Palatin. ms. de more confiditur.

3. Veronensis. litteram ex Augustino ms. prius hoc nomen Israel tacet, et tertio ab hoc versu pronomen ego: inde legit implebo illud, et non obaudierit populus, etc. Tum, dimisi eos secundum affectiones

Audi, populus meus, et loquar Israel: et testificabor tibi.

Israel, si me audieris, non erit in te Deus recens: neque adorabis Deum alienum.

Ego enim [Ms. autem] sum Dominus Deus tuus: qui eduxi te de terra Egypti.

Delata es tuam, et ego adimplebo illud, et non audivit populus meus vocem meam, et Israel non intendit mihi.

Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum: et ibunt in voluntatibus suis.

Si plebs mea audisset me, Israel si vias meas ambulasset: ad nihilum inimicos eorum humiliasset, et super tribulantes eos misisset manum meam.

Inimici Domini mentiti sunt ei: et erit tempus eorum in aeternum.

Cibavit eos ex adipe frumenti, et de petra melle saturavit eos.

PSALMUS ASAPH.

Deus stetit in synagoga deorum: in medio autem deos discernit.

Quousque iudicatis iniquitatem? Et facies peccantium [Ms. faciem peccatorum] sumitis? DIAPSALMA.

Judicatis pupillo et egeno: humilem et pauperem justificato.

Eripite pauperem, et egenum de manu peccatoris liberate.

Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulavit: movebantur omnia fundamenta terra.

cordis eorum, et ibunt in affectionibus suis. Et, Israel, si in viis meis ambulasset, Domini postremo versa, et cibavit illos ex adipe, etc.

4. Juxta Augustinum Veronensis ms. discernere. Usquequo iudicatis, etc. tum aliter ab hoc versu, auferite inopem et egenum (Aug. pauperem) de manu peccatoris eruite.

Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes.
Vos autem sicut homines moriemini: et sicut unus de principibus cadetis.
Surge, Deus, iudica terram: quoniam tu haereditabis in omnibus gentibus.

Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes.
Vos autem sicut homines moriemini: et sicut unus de principibus cadetis.

Exsurge, Deus, iudica terram, quoniam tu haereditabis in omnibus gentibus.

1. Subjungit idem ms. Palatin. *diapsalma*.

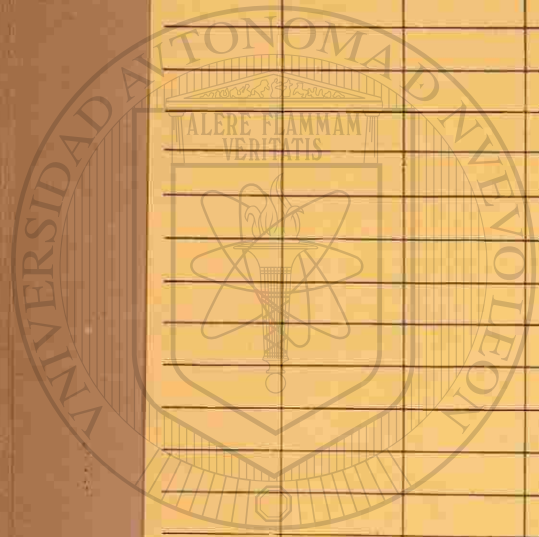
2. In instanti Veronensis. habet ms. *moriemini*, et mix *cadetis*, proprius Graeco. In fine *haereditabis*, pro *haereditabis*: Augustinus, *disperdes*: in quam locum: Non praeterendum, inquit, quod nonnulli codices habent, quoniam tu haereditabis in omnibus gentibus, quia et hoc non inconvenienter accipitur, neque ut sicuti utrunque fit, quidquam repugnat. Est ergo haereditas ejus per charitatem. Ex his porro verbis editor Veronensis psalterii arguit non haereditabis, quemadmodum Augustiniani libri om-

nes ferunt, sed ut in Veronensi est codico, legendum in Hippomanis quoque episcopi testimonio haereditabis. Quod ego, quidem hinc facile credam, nullo suffragante libro, maximo autem folio activi simul contextu contradicente: per charitatem quam suis praecipitis et gratia, misericorditer excolendo, terrenam disperdit substantiam, Iam vero neque satis quid illi sibi velit, intelligit, aut alius puto intelligit, quod pronuntiat, lectum ab Augustino, haereditabis passivo, non modo aut sensu, sed tempore.

FINIS TOMI DECIMI SEXTI.

CAPILLA ALFONSINA
U. A. N. L.

Esta publicación deberá ser devuelta
antes de la última fecha abajo indi-
cada.

BR65
.J4
F7
v. 16 44624
AUTOR

U A N L

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

®

Episcopi Leonensis
HEMETHERI VALVERDE TELEZ
EX LIBRIS

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
CIÓN GENERAL DE BIBLIOTECA